

**«Η ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΤΗΣ ΒΙΑΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ
ΜΕ ΤΗΝ ΝΕΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ»**

**Ετοιμάστηκε για τη
Συμβουλευτική Επιτροπή
Πρόληψης & Καταπολέμησης της Βίας στην Οικογένεια**

**Από την Ερευνητική Ομάδα:
Στέλιος Γεωργιάδης
Σεμέλη Βύζακου
Ντόνα Παπαστυλιανού**

Ιούνιος 2009

Πίνακας Περιεχομένων

Σελ.

1. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση	
1.1. Εισαγωγή	4
1.2. Σκοπός της έρευνας	4
1.3. Το πλαίσιο διεξαγωγής της έρευνας	5
1.3.1 Πολιτισμικό πλαίσιο – Ιστορικά στοιχεία εξέλιξης του υπό μελέτη φαινομένου	5
1.3.2 Η κυπριακή οικογένεια.....	5
1.3.3 Δημογραφικά στοιχεία του Κυπριακού Πληθυσμού.....	7
1.4. Νεανική Παραβατικότητα	8
1.4.1 Ορισμοί της νεανικής παραβατικότητας	8
1.4.2 Ανασκόπηση θεσμών και στατιστικών σε άλλες χώρες και στην Κύπρο.	9
1.4.3 Μορφές και εκφράσεις της Νεανικής Παραβατικότητας.....	13
1.4.3.1 Κλινική Ταξινόμηση της Νεανικής Παραβατικότητας.....	13
1.4.3.2 Η Νεαν. Παραβατικότητα ως έκφραση Βίας και Επιθετικότητας	14
1.4.3.3 Νεανική Παραβατικότητα και Χρήση Ουσιών.....	17
1.4.4 Ο εξελικτικός χαρακτήρας των επιθετικών συμπεριφορών.....	18
1.4.5 Η επιθετικότητα στο πλαίσιο της αναπτυξιακής φάσης της εφηβείας....	19
1.5. Αιτιολογικοί Παράγοντες στην Νεανική Παραβατικότητα.....	21
1.5.1 Ενδοατομικοί Παράγοντες.....	22
1.5.2 Οικογένεια και Παραβατικότητα.....	27
1.5.2.1 Ποιότητα σχέσης και Συναισθηματικού Δεσμού παιδιού-γονέα..	28
1.5.2.2 Τα πρότυπα συμπεριφοράς των γονιών	29
1.5.2.3 Η οικογενειακή συνοχή	30
1.5.2.4 Η δυσλειτουργικότητα και Αποδιοργάνωση της οικογένειας.....	31
α. Το διαζύγιο.....	32
β. Μονογονεϊκές οικογένειες.....	32
1.5.2.5 Οικονομικά προβλήματα της οικογένειας.....	33
1.5.2.6 Πίεση για σχολικές επιδόσεις	33
1.5.3 Άλλοι Εξωτερικοί Παράγοντες.....	34
1.5.3.1 Υποστηρικτικό Δίκτυο.....	34
1.5.3.2 Συνομήλικοι	35
1.5.3.3 Σχολείο	35
1.5.3.4 Κοινωνικο-Οικονομικές Συνθήκες.....	36
1.5.3.5 Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας.....	37
1.6 Βία ενάντια στα παιδιά μέσα στην οικογένεια	
1.6.1 Ορισμός της Βίας στην Οικογένεια.....	38
1.6.2 Ορισμός της κακοποίησης των παιδιών στην οικογένεια.....	38
1.6.3 Μορφές της κακοποίησης παιδιών στην οικογένεια.....	39
1.6.3.1 Σωματική κακοποίηση/βλάβη	39
1.6.3.2 Ψυχολογική κακοποίηση/βλάβη	40
1.6.3.3 Σεξουαλική παραβίαση –Αιμομιξία	40

1.6.3.4 Παραμέληση	41
1.6.4. Συχνότητα κακοποίησης και παραμέλησης του παιδιού.....	42
1.6.5. Συχνότητα σωματικής τιμωρίας.....	43
1.6.6. Επιπτώσεις της κακοποίησης και Ψυχικές Διαταραχές στο παιδί.....	44
1.6.7. Σχέση μεταξύ εμπειριών κακοποίησης των παιδιών και της μετέπειτα επιθετικής συμπεριφοράς.....	47
1.6.8. Παράγοντες Υψηλού Κινδύνου για κακοποίηση των παιδιών στην Οικογένεια.....	50
1.6.8.1 Γονείς που ήταν παραμελημένα παιδιά.....	50
1.6.8.2 Επάρκεια στο γονικό ρόλο.....	51
1.6.8.3 Κατηγοριοποίηση των γονέων που κακοποιούν/παραμελούν.....	52
1.6.8.4. Κακοποίηση άλλου μέλους της οικογένειας.....	52
1.7. Παράγοντες συσχέτισης	53
2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	
2.1 Μέθοδος.....	54
2.1 Διαδικασία	55
3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	59
3.1 Περίληψη Αποτελεσμάτων.....	60
Α. Δείγμα Γενικού πληθυσμού ΜΑΘΗΤΩΝ	61
Β. Κλινικό Δείγμα Πληθυσμού Υ.Ψ.Υ.Π.Ε	65
Γ. Κλινικό Δείγμα Πληθυσμού Υ.Κ.Ε	68
Δ. Κλινικό Δείγμα Πληθυσμού Καταδίκων (ΦΥΛΑΚΕΣ)	71
4. ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	75
4.1 Δείγμα Γενικού Πληθυσμού Μαθητών.....	75
4.2 Κλινικό Δείγμα Πληθυσμού Υ.Ψ.Υ.Π.Ε	88
4.3 Κλινικό Δείγμα Πληθυσμού Υ.Κ.Ε	94
4.4 Κλινικό Δείγμα Πληθυσμού Καταδίκων (ΦΥΛΑΚΕΣ).....	100
5. ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	105
5.1. Παρεμβάσεις σε Ατομικό επίπεδο.....	107
5.2. Παρεμβάσεις ενάντια στην Χρήση Ουσιών	109
5.3. Πρόληψη και Παρέμβαση στο επίπεδο της Οικογένειας.....	110
5.4. Παρεμβάσεις για Ανήλικους Παραβάτες.....	115
5.5. Παρέμβασεις στις Φυλακές.....	119
5.6. Πρόληψη στο επίπεδο του σχολείου	121
5.7. Πρόληψη και Παρέμβαση στο επίπεδο της Κοινότητας.....	125
5.8. Παρεμβάσεις στο Επίπεδο της Πολιτείας.....	127
6. ΔΙΕΥΘΥΝΤΙΚΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	131
7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	134
8. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	154
1. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	
2. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ	

1. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

1.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας απασχολεί την κυπριακή κοινωνία όπως και όλες σχεδόν τις σύγχρονες κοινωνίες, ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία και οι αναφορές από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης γύρω από το θέμα αυτό γίνονται όλο και πιο συχνές. Οι πολίτες έρχονται σε επαφή με μια νέα πραγματικότητα που αφορά συχνούς βανδαλισμούς σε σχολεία, διαρρήξεις, κλοπές, εμπορία και χρήση ναρκωτικών, αλλά και σωματικές επιθέσεις από ανηλίκους.

Η παρατηρούμενη αύξηση της νεανικής παραβατικότητας ανηλίκων συνιστά δείκτη κοινωνικών προβλημάτων που απαιτεί την επανεξέταση των μέτρων κοινωνικού ελέγχου και στήριξης, αλλά και την παροχή αρωγής και προστασίας των ανηλίκων. Επιπλέον επιβάλλεται η αξιολόγηση των νομικών θεσμών και μέτρων που λαμβάνονται μετά την καταγγελία, καθώς επίσης και την ομαλή κοινωνική επανένταξη των ανηλίκων παραβατών, με σκοπό την αποτροπή της εγκληματικής δραστηριότητας στο μέλλον.

Η εξασφάλιση της επιβίωσης, της ανάπτυξης και της ευημερίας των παιδιών και εφήβων όπως και η ικανοποίηση των αναγκών τους για προστασία, φροντίδα και υποστήριξη, αποτελεί ύψιστο μέλημα και ευθύνη της πολιτείας όπως προβλέπεται άλλωστε από τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού του ΟΗΕ.

Η κυπριακή κοινωνία, παρά την θεσμοθέτηση και την ποινικοποίηση της βίας εναντίων των παιδιών μέσα στην οικογένεια, δεν έχει καταφέρει όπως άλλωστε και οι υπόλοιπες ανεπτυγμένες χώρες, να μειώσει ή να εξαλείψει την κακομεταχείριση των παιδιών και εφήβων από τα μέλη της οικογένειάς τους, που θα έπρεπε πρωτίστως να προστατεύουν.

Πιο κάτω παρατίθενται, αρχικά οι στόχοι της έρευνας, μια προκαταρκτική βιβλιογραφική ανασκόπηση η οποία έχει ως βασικό της στόχο την εισαγωγή του πλαισίου μέσα στο οποίο διεξάγεται η έρευνα καθώς επίσης και τις τρέχουσες θεωρίες και ευρήματα στον τομέα της βίας στην οικογένεια σε σχέση με την νεανική παραβατικότητα. Στη συνέχεια αναπτύσσεται η μεθοδολογία και τα ευρήματα της έρευνας. Τέλος, παραθέτονται συμπεράσματα και εισηγήσεις- προτάσεις προς τους αρμόδιους φορείς και υπηρεσίες.

1. 2. ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ¹

- Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι:

Η Συσχέτιση της Βίας Ενάντια στα Παιδιά μέσα στην Οικογένεια με την Νεανική Παραβατικότητα.

---

¹ Παρά τη συνήθη δομή ερευνών όπου η βιβλιογραφική ανασκόπηση προηγείται, στην παρούσα προτάσσονται οι στόχοι προκειμένου ο αναγνώστης να έχει άμεση πρόσληψη των ζητημάτων που απασχολούν την έρευνα.

● **Βασικοί στόχοι** της έρευνας είναι:

(α) Η μελέτη της υφιστάμενης ξένης και κυπριακής βιβλιογραφίας αναφορικά με την συσχέτιση της βίας ενάντια στα παιδιά μέσα στην οικογένεια με την νεανική παραβατικότητα.

(β) Η διερεύνηση του βαθμού συσχέτισης μεταξύ της παιδικής κακοποίησης και της εκδήλωσης της παραβατικής συμπεριφοράς σε εφήβους και ενήλικα άτομα στην Κύπρο,

(γ) Η διερεύνηση της συσχέτισης συγκεκριμένων μορφών κακοποίησης με συγκεκριμένες μορφές νεανικής παραβατικότητας, και

(δ) η υποβολή εισηγήσεων/συστάσεων για περαιτέρω μελέτη του θέματος.

1.3. ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ορισμένα ιστορικά, δημογραφικά και οικονομικά στοιχεία παρατίθενται στη συνέχεια προκειμένου να δειχθεί η ραγδαία εξέλιξη που καταγράφεται στην Κυπριακή κοινωνία τα τελευταία χρόνια προκειμένου να σκιαγραφηθεί το πλαίσιο των κοινωνικών αλλαγών και των διαπροσωπικών σχέσεων μέσα στο οποίο επισυμβαίνουν τα φαινόμενα βίας και επιθετικότητας στην κυπριακή οικογένεια και να καταναοηθεί η συσχέτισή τους με την νεανική παραβατικότητα.

1.3.1 Πολιτισμικό πλαίσιο – Ιστορικά στοιχεία εξέλιξης του υπό μελέτη φαινομένου

Η Κύπρος μετά από αλλεπάλληλες κατακτήσεις και ένοπλους αγώνες στην πορεία της ιστορίας της, κέρδισε την ανεξαρτησία της το 1960. Το 1974 μετά από στρατιωτική εισβολή των Τούρκων, 200,000 κάτοικοι από το βόρειο μέρος της χώρας υποχρεώθηκαν να μετακινηθούν ως πρόσφυγες (λόγω του κινδύνου εναντίον της ζωής τους, σύμφωνα με τον ορισμό για τους πρόσφυγες του ΟΗΕ, 1954) στο νότιο μέρος. Ένας μεγάλος αριθμός ανθρώπων σκοτώθηκαν και άλλων αγνοείται η τύχη, ενώ δεκάδες χιλιάδες μετανάστευσαν σε υπερπόντιες ή ευρωπαϊκές χώρες. Η κατάσταση προσφυγιάς και διχοτόμησης που εκκρεμεί έκτοτε, δεδομένου ότι το βόρειο μέρος της συνεχίζει μέχρι σήμερα να βρίσκεται υπό την Τούρκικη στρατιωτική κατοχή, έχει επηρεάσει την δομή και λειτουργία των κοινοτήτων καθώς και των οικογενειακών δικτύων που διαλύθηκαν βίαια. Η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη που παρατηρήθηκε ωστόσο τα χρόνια που ακολούθησαν μέχρι σήμερα επέτρεψαν την είσοδο της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004 και πιο πρόσφατα στην Ευρωζώνη το 2008.

1.3.2 Η κυπριακή οικογένεια

Το γεγονός ότι η χώρα είναι μικρή σε μέγεθος και πληθυσμό, φαίνεται να επηρεάζει τις οικογενειακές σχέσεις (π.χ. γεωγραφική εγγύτητα στη διαμονή και συχνότητα επαφών). Οι ραγδαίες οικονομικές και πολιτικές αλλαγές αντανακλώνται στις

αλλαγές που έχουν επέλθει τόσο στο επίπεδο της κοινωνίας, όσο και στο επίπεδο της οικογένειας στην Κύπρο. Πιο συγκεκριμένα, στην οικογένεια σταδιακά ατονεί ο πατριαρχικός ρόλος του πατέρα, ενώ ισχυροποιείται ο ρόλος της μητέρας. Η γυναίκα της Κύπρου σήμερα έχει αποκτήσει μεγαλύτερο κύρος στην κοινωνία και στην οικογένεια, κυρίως λόγω του ψηλού μορφωτικού επιπέδου και της οικονομικής ανεξαρτησίας της. Αν και οι παραδοσιακές αξίες, στάσεις και στερεότυπα εξακολουθούν να ασκούν επίδραση στην κοινωνία και στην οικογένεια της Κύπρου, εντούτοις, οι γυναίκες αγωνίζονται για την ισότητα και την αμοιβαιότητα. Είναι έκδηλη η αναζήτηση μιας νέας γυναικείας ταυτότητας και η προσπάθεια των γυναικών να συμβιβάσουν τους νέους διευρυμένους ρόλους τους, τόσο έξω όσο και μέσα στο σπίτι (πολλαπλότητα ρόλων). Σήμερα, τα νέα ζευγάρια λειτουργούν με μεγαλύτερη αμοιβαιότητα και ισότητα, μοιράζοντας τις δουλειές του σπιτιού και παίρνοντας από κοινού αποφάσεις. Από την πλευρά του κράτους, έχουν γίνει αλλαγές στη νομοθεσία και έχουν επικυρωθεί οι διεθνείς συνθήκες για την εξάλειψη της διάκρισης εναντίον των γυναικών.

Μια άλλη αλλαγή αφορά στις σχέσεις ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά. Αν και έχει μειωθεί σήμερα ο έλεγχος από την πλευρά των γονέων, εξακολουθεί να υπάρχει πολύ στενή αλληλεξάρτηση. Ορισμένες επισημάνσεις για την οικογένεια στη Κύπρο παρατίθενται στη συνέχεια:

1. Παρά τις ραγδαίες κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές αλλαγές, η οικογένεια παραμένει ο ισχυρότερος θεσμός στην κοινωνία της Κύπρου και ο απώτερος / σημαντικότερος σκοπός στη ζωή των ανθρώπων.
2. Η διαδικασία της αλλαγής από την εκτεταμένη στην πυρηνική οικογένεια, περιορίζεται μόνο στη δομή της οικογένειας, εφόσον τα δεδομένα δείχνουν ότι η οικογένεια στην Κύπρο διατηρεί όλα τα λειτουργικά χαρακτηριστικά της εκτεταμένης οικογένειας. Συγκεκριμένα, οι Georgas et al. (1997) διερευνώντας τη σχέση ανάμεσα στους οικογενειακούς δεσμούς και την οικογενειακή δομή και λειτουργία σε πέντε χώρες παρατήρησαν ότι οι Κύπριοι, όπως και οι Έλληνες μαθητές, διατηρούσαν τους στενότερους συναισθηματικούς δεσμούς, γεωγραφική εγγύτητα και τις συχνότερες επαφές με μέλη της εκτεταμένης οικογένειας, γεγονός που ήταν ενδεικτικό των λειτουργικών διαφορών ανάμεσα στους πολιτισμούς ατομικισμού (π.χ Βρετανία, Γερμανία, Κάτω Χώρες) και συλλογικότητας (π.χ Κύπρος, Ελλάδα).
3. Η οικογένεια στην Κύπρο βρίσκεται στο αναπτυξιακό στάδιο ανάμεσα στον συντηρητισμό και τον εκσυγχρονισμό. Στη διαπολιτισμική έρευνα του Schwatz (1994b) για τα χαρακτηριστικά των αξιών σε 36 χώρες / πολιτισμούς, οι δάσκαλοι της Κύπρου φάνηκαν οι πιο συντηρητικοί. Όπως παρατηρήθηκε, οι δάσκαλοι της Κύπρου δίνουν έμφαση στη διατήρηση της καθεστηκυίας τάξης, της κοσμιότητας / ευπρέπειας, την διατήρηση της παραδοσιακής τάξης, που περιλαμβάνει την κοινωνική τάξη, την υπακοή, το σεβασμό στην παράδοση, την οικογενειακή ασφάλεια και την αυτοπειθαρχία.

Η οικογένεια στην Κύπρο σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία βρίσκεται σε ένα μεταβατικό στάδιο από τη συλλογικότητα στον ατομικισμό (βλ. Charalambous,

στο Georgas et al. 2006) με όποιες συνέπειες αυτό επισύρει για την ομαλή κοινωνική συνύπαρξη των πολιτών.

1.3.3 Δημογραφικά στοιχεία του Κυπριακού πληθυσμού

Η Στατιστική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας στην πιο πρόσφατη δημογραφική έκθεση (30/11/2009), αναφέρει ότι ο συνολικός πληθυσμός της Κύπρου στο τέλος του 2008 υπολογίζεται σε 885.600 ενώ στις περιοχές που ελέγχει το Κράτος υπολογίστηκε σε 796,900, σημειώνοντας αύξηση 1.0% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Η σύνθεση του πληθυσμού ήταν: 75,5% Ελληνοκυπριακή κοινότητα, 10,0% τουρκοκυπριακή κοινότητα και 14,5% ξένοι υπήκοοι.

Στην επαρχία Λευκωσίας ο πληθυσμός το τέλος του 2008 ήταν 313,400, στην Λεμεσό 228,900, στην Λάρνακα 133,900, στην Πάφο 77,000 και στην Αμμόχωστο 44,300. Στις αστικές περιοχές διέμενε ποσοστό 70% του πληθυσμού ενώ στις αγροτικές περιοχές 30%.

Κάποια άλλα δημογραφικά στοιχεία του πληθυσμού ήταν τα ακόλουθα:

- Ο αριθμός των γεννήσεων ήταν 9,205, και το ακαθάριστο ποσοστό γεννητικότητας για την περίοδο 2005-2008 υπολογίστηκε στο 11,3 : 1000.
- Το συνολικό ποσοστό γονιμότητας ήταν 1,46 και παραμένει από το 1995 κάτω από το 2,10 που χρειάζεται για να εξασφαλίζεται αναπλήρωση του πληθυσμού.
- Το ακαθάριστο ποσοστό Βρεφικής Θνησιμότητας ήταν 3,5:1000 γεννήσεις και το ακαθάριστο ποσοστό θνησιμότητας ήταν 6,5:1000 κατοίκους.
- Η προσδοκώμενη διάρκεια ζωής κατά τη γέννηση υπολογίστηκε σε 78,3 χρόνια για τους άνδρες και 81,9 χρόνια για τις γυναίκες για την περίοδο 2006/07.
- Το ποσοστό των παιδιών ηλικίας κάτω των 15 χρονών, υπολογίστηκε σε 17,1% και είναι μεταξύ των πιο ψηλών της Ευρώπης ενώ το ποσοστό των ηλικιωμένων άνω των 65 χρονών και πάνω, σε 12,7%, που τοποθετείται στα πιο χαμηλά της Ευρώπης.
- Το ακαθάριστο ποσοστό γαμλιότητας για τους κατοίκους της Κύπρου υπολογίστηκε σε 7,7: 1,000 κατοίκους και παραμένει το πιο ψηλό στην Ευρώπη.
- Το 2008 ο αριθμός των διαζυγίων έφτασε τα 1,639 και το ακαθάριστο ποσοστό διαζευκτικότητας υπολογίστηκε σε 2,1 για κάθε 1,000 κατοίκους και βρίσκεται περίπου στο μέσο όρο της Ευρώπης. Το ποσοστό των γάμων που αναμένονται να καταλήξουν σε διαζύγιο υπολογίζεται σε 257 σε κάθε 1,000 γάμους.
- Από τα ζευγάρια που χώρισαν το 2008, 51,9% δεν είχαν εξαρτώμενα παιδιά κάτω των 18 χρονών, 28,0% είχαν ένα, 14,6% δύο και 5,5% είχαν τρία ή περισσότερα παιδιά. Η διάμεση διάρκεια γάμου υπολογίστηκε σε 8,0 χρόνια το 2008.
- Το ποσοστό των μονογονεϊκών οικογενειών στο σύνολο των νοικοκυριών της Κύπρου στις απογραφές πληθυσμού το 2001 ήταν 5,7 % από τις οποίες το 5,0% ήταν μονογονεϊκές οικογένειες μητέρας με παιδιά και το 0,7% πατέρα με παιδιά. Το αντίστοιχο ποσοστό το 1992 ήταν 4,2 και το 1982 ήταν 3,6.
- Η Κύπρος έχει ακόμα μια από τις χαμηλότερες αναλογίες εξώγαμων παιδιών στην Ευρώπη με 8,9% το 2008 (σε σχέση με 5,6% το 2006) στο σύνολο των γεννήσεων και η γεννητικότητα παρουσιάζεται σχεδόν αποκλειστικά στα πλαίσια του γάμου.
- Στο επίπεδο της εκπαίδευσης, 27% των γυναικών φοίτησαν μόνο μέχρι το Δημοτικό ή δεν το ολοκλήρωσαν και ενώ υπάρχουν σήμερα περισσότερες γυναίκες στο

εργατικό δυναμικό σε σχέση με πριν, παρουσιάζουν μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας από τους άντρες και ακόμα μεγαλύτερο οι γυναίκες που ζουν μόνες.

- Οι μαθητές στην Μέση Εκπαίδευση το 2007-8 ήταν 65,890. Το 84,4% φοιτούσαν σε δημόσια σχολεία και το 15,6% σε ιδιωτικά. Η αναλογία εκπαιδευτικού-μαθητών ήταν 1:8,8. Το ποσοστό της πρόωρης απόσυρσης από το σχολείο στην Κύπρο ήταν 12,6 ενώ το αντίστοιχο της Ε.Ε ήταν 14,8. Στην Ελβετία το ποσοστό ήταν μόνο 7,6.

1.4. ΝΕΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

1.4.1 Ορισμοί της νεανικής παραβατικότητας

Η νεανική παραβατικότητα είναι ένας ευρύς ορισμός που αποδίδεται στους ανήλικους που παραβαίνουν με τις πράξεις τους το νόμο. Οι πράξεις αυτές μπορεί να είναι αδικήματα βίαιης και βαριάς μορφής (σεξουαλικής κακοποίησης, εμπρησμών, διαρρηξέων, κλοπών, βαριάς σωματικής βλάβης, δολοφονίας, κατοχής, εμπορίας και χρήσης ναρκωτικών ουσιών) αλλά και ελαφριάς ή μεσαίας μορφής παραβάσεις ποινικών διατάξεων νόμων (παράβαση του Κώδικα Κυκλοφορίας, κυβεία, παράνομη χρήση κυνηγετικού όπλου, διανυκτέρευση εκτός οικίας χωρίς τη έγκριση των γονιών, ανάμιξη σε παραθρησκευτικές οργανώσεις, ενασχόληση με πορνογραφία, λήψη ή κατανάλωση οινοπνευματώδους ποτού από άτομο κάτω των 17 χρόνων (Νόμος για την προστασία παιδιών κεφ.352, 19(3α)).

Σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα, ανήλικοι θεωρούνται όσοι βρίσκονται ανάμεσα στο 7^ο και 17^ο χρόνο της ηλικίας τους. Όσοι βρίσκονται μεταξύ 7-12 θεωρούνται παιδιά ανάκανα για καταλογισμό, ενώ οι έφηβοι 13-17 χρονών θεωρούνται ικανοί για καταλογισμό.

Συνοπτικά, οι πράξεις βίας και επιθετικότητας που χαρακτηρίζουν την νεανική παραβατικότητα μπορεί να στρέφονται προς:

- **τους άλλους (βία εναντίον προσώπων που περιλαμβάνει εκφοβισμό ως και σοβαρό τραυματισμό ή και θάνατο),**
- **προς τα πράγματα ή την περιουσία άλλων (βανδαλισμοί: υβριστικό γκράφιτι, πρόκληση φθορών, καταστροφή ιδιοκτησίας ή του σχολείου κ.ά.)**
- **είτε προς τον εαυτό (αυτοκαταστροφικές πράξεις, όπως χρήση/κατάχρηση ουσιών, μη λήψη μέτρων ασφαλείας).**

Η νεανική παραβατικότητα διακρίνεται σε εμφανή και αφανή. Η **εμφανής παραβατικότητα** περιλαμβάνει όλα τα αδικήματα/εγκλήματα, για τα οποία υπήρξε παραπομπή των δραστών σε δικαστήρια και καταδίκη (δικαστικά διαπιστούμενη), καθώς και την εγκληματικότητα που παρουσιάζεται στις στατιστικές της αστυνομίας, δηλαδή τις περιπτώσεις στις οποίες καταγγέλλεται ή διαπιστώνεται ένα αδίκημα. Η **αφανής παραβατικότητα**, που αναφέρεται και ως σκοτεινός αριθμός, περιλαμβάνει όλα τα αδικήματα/εγκλήματα που δεν ανακαλύπτονται και δεν καταγγέλλονται, αλλά που ο ίδιος ο δράστης ανώνυμα δηλώνει ότι διέπραξε.

Οι **τιμωρίες** για τους ανήλικους παραβάτες ποικίλουν σε βαθμό αυστηρότητας, από επίπληξη μέχρι εγκλεισμό στις φυλακές ή άλλους χώρους ασφαλούς κράτησης αλλά και σε σωφρονιστικά ιδρύματα (στην Κύπρο αναφέρονται ως Ιδρύματα Παιδικής

Προστασίας) και λήψη θεραπευτικών μέτρων (Πιτσελά, 2008, Δημητρόπουλος και Κιτσάκη, 2000).

Σε χώρες όπως την Κύπρο τα φαινόμενα αυτά δεν παρουσιάζονται με την έκταση και την ένταση, που παρατηρείται στις Η.Π.Α. ή σε άλλες δυτικές χώρες. Οι Η.Π.Α. αποτελούν ίσως την πιο ακραία περίπτωση χώρας με περιστατικά βίας από ανήλικους, όπως φαίνεται από έρευνες για οπλοφορία και για άλλα αδικήματα που συχνά έχουν στόχο ακόμα και τους εκπαιδευτικούς (Furlong et al., 1997, Orpinas et al., 1995, Weishew & Peng 1993).

1.4.2 Ανασκόπηση των θεσμών και των στατιστικών για την νεανική παραβατικότητα στις άλλες χώρες και στην Κύπρο

Η νεανική παραβατικότητα είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο και η αντιμετώπιση του ποικίλει ανάλογα με την κάθε χώρα και τους θεσμούς της. Ο όρος «νεανική» αναφέρεται σε ανήλικους δράστες οι οποίοι ορίζονται ως τα άτομα που δεν έχουν φτάσει στην ενηλικίωση ή την ηλικία της ωρίμανσης. Η ηλικία αυτή στο δικαστικό σύστημα, ορίζεται από τους νόμους της κάθε χώρας όταν πρόκειται για την διάπραξη μικροαδικημάτων (βλ.Πιτσελά 2008). Στις περιπτώσεις σοβαρών εγκληματικών πράξεων, το δικαστήριο μπορεί να υποχρεωθεί να δικάσει το ανήλικο άτομο ως ενήλικα και να αποφασίσει τον βαθμό επικινδυνότητας του ανήλικου απέναντι στην κοινωνία και τον βαθμό ωφελιμότητας από την φυλάκιση του. Πρόκειται για μια σοβαρή διαφοροποίηση που μπορεί να επιφέρει στην ποινή του και δια βίου φυλάκιση.

Ο χειρισμός των ανήλικων παραβατών σε κάθε χώρα διαφέρει εφόσον η νεανική παραβατικότητα ορίζεται διαφορετικά σε κάθε πολιτισμό. Για παράδειγμα, στην Γερμανία, η επίθεση (assault), θεωρείται βίαιο έγκλημα μόνο εάν χρησιμοποιήθηκε όπλο, ενώ στην Αγγλία ο βαθμός τραυματισμού του θύματος είναι αυτό που καθορίζει την σοβαρότητα του εγκλήματος. Το ποσοστό της εγκληματικότητας ανηλικών επιμετράται επίσης διαφορετικά σε κάθε χώρα. Στις Η.Π.Α και την Μεγάλη Βρετανία, ο αριθμός των συλλήψεων καθορίζει το ποσοστό του εγκλήματος, ενώ στην Γερμανία, Αυστρία και Ιταλία, το ποσοστό αυτό καθορίζεται από τον αριθμό των υποθέσεων που λύθηκαν από την αστυνομία.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στις Η.Π.Α το ποσοστό συλλήψεων ανηλικών παραβατών 13-17 χρονών για βίαια εγκλήματα (σοβαρή επίθεση, κλοπή και βιασμό) το 1994 ήταν 800:100,000, στο Ηνωμένο Βασίλειο την ίδια περίοδο οι ανήλικοι 14-16 χρονών που καταδικάστηκαν για βίαια εγκλήματα ήταν 600:100,000, ενώ στην Ολλανδία οι ανήλικοι 12-17 χρονών που ήταν ύποπτοι για βίαια εγκλήματα ήταν 450:100,000. (Pfeiffer 1998).

Σε κάθε χώρα, η ηλικία των ανήλικων παραβατών που θεωρούνται ποινικά υπεύθυνοι, διαφέρει σε μεγάλο βαθμό. Για παράδειγμα, στην Ελβετία ένα παιδί από την ηλικία των 7 χρονών μπορεί να έχει ποινική ευθύνη στα δικαστήρια ανηλικών, ενώ στο Βέλγιο κανένας ανήλικος κάτω των 16 χρονών δεν έχει ποινική ευθύνη για οποιαδήποτε του πράξη και κανένας κάτω των 18 χρονών δεν φυλακίζεται. Στην Ολλανδία ανήλικοι παραβάτες θεωρούνται αυτοί από 12-18 χρονών και δύναται να υποστούν δια βίου φυλάκιση. Οι περισσότερες χώρες δεν καθορίζουν ελάχιστη ηλικία

ποινικής ευθύνης στους ανήλικους παραβάτες. Η απόδοση πλήρους ποινικής ευθύνης και η εκδίκαση ανήλικου ως ενήλικα εγκληματία, ξεκινά σε κάποιες χώρες στην ηλικία των 15, άλλες στα 16 και άλλες στα 17. Η θανατική ποινή σε ανήλικους υφίσταται σε ένα μικρό αριθμό χωρών.

Στις πιο πολλές χώρες υπάρχουν δικαστήρια ανηλίκων (όχι στην Σουηδία και την Δανία) και σε κάποιες αντικαθίστώνται ή ενισχύονται από παράλληλους θεσμούς όπως στην περίπτωση της Νέας Ζηλανδίας που από το 1989 θεσπίστηκαν Family Group Conferences για χειρισμό σοβαρών ποινικών υποθέσεων ανηλίκων.

Στην Κύπρο για την καταγραφή και ανάλυση της εγκληματικότητας ανηλίκων από το 1983 μέχρι το 1998 το όριο ηλικίας ήταν 7-15 χρονών. Από το 1999 και μετά με την τροποποίηση του Νόμου 15(I)/99, το όριο ηλικίας για ανήλικους παραβάτες ορίστηκε στο εύρος 10-15 χρονών και η καταγραφή της Στατιστικής Υπηρεσίας βασίζεται σε ατομικά έντυπα που υποβάλλει η αστυνομία για κάθε ανήλικο που πιστεύεται ότι ενέχεται σε αδίκημα. Στα προηγούμενα χρόνια εξαιρούνταν στις αναλύσεις εγκληματικότητας ανηλίκων, τα παιδιά κάτω των 14 χρονών που είχαν διαπράξει μικροαδικήματα εκτός αν είχαν ενήλικες συνένοχους (Στατιστική Υπηρεσία 2009). Σημειώνεται επίσης ότι στις εγκληματολογικές καταγραφές, οι ανήλικοι άνω των 16 χρονών συμπεριλαμβάνονται στις στατιστικές εγκληματικότητας ενηλίκων.

Σύμφωνα με τον Περί Παίδων Νόμο Ανήλικο άτομο θεωρείται κάθε άτομο κάτω των 18 χρόνων ενώ σύμφωνα με τον Κυπριακό Ποινικό Κώδικα (Τροποποίηση Νόμος 15(I)/99) και τον περί Αδικοπραγούντων Ανηλίκων Νόμο, ο όρος ανήλικος αναφέρεται σε παιδί ή νεαρό πρόσωπο ποινικά υπεύθυνο ηλικίας 10 μέχρι 15 χρονών. Τα παιδιά κάτω των 10 χρονών δεν είναι ποινικά υπεύθυνα για οποιαδήποτε πράξη ή παράλειψη. Το ίδιο ισχύει και για τα παιδιά κάτω των 12 χρονών εκτός εάν αποδειχθεί ότι την στιγμή που έκανε την πράξη ή την παράλειψη, είχε την ικανότητα να ξέρει ότι δεν έπρεπε να την κάνει. Όλα τα άτομα άνω των 16 χρονών θεωρούνται ικανά για ποινική ευθύνη και αντιμετωπίζονται ως ενήλικοι. Στην παρούσα φάση βρίσκεται σε εξέλιξη τροποποίηση των νόμων ώστε να υπάρχει σύγκλιση και τα άτομα 16-18 χρονών θα θεωρούνται και θα τυγχάνουν μεταχείρισης ως ανήλικοι.

Με βάση τον θεσμό της αποποινικοποίησης της μεταχείρισης ανηλίκων παραβατών, που λειτουργεί από το 1978 στις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, παιδιά ηλικίας κάτω των 14 χρόνων που δεν ενέχονται σε σοβαρό αδίκημα, δεν παρουσιάζονται στο δικαστήριο, αλλά, ανάλογα με τα προβλήματα που παρουσιάζουν, τυγχάνουν μεταχείρισης ως παιδιά που χρήζουν φροντίδας και προστασίας από τις Υπηρεσίες. Όλες οι περιπτώσεις παραβατών ηλικίας 14-16 χρονών (οι οποίοι νομικά θεωρούνται νεαρά πρόσωπα) συζητούνται από Ειδική Επιτροπή για την Αντιμετώπιση Ανηλίκων Παραβατών που αποτελείται από τον Επαρχιακό Λειτουργό Ευημερίας και τον Αστυνομικό Διευθυντή της κάθε επαρχίας και η οποία υποβάλλει εισηγήσεις στο Γενικό Εισαγγελέα της Δημοκρατίας, όσον αφορά την ποινική τους δίωξη ή άλλα μέτρα.

Στην Κύπρο δεν υπάρχουν Δικαστήρια Ανηλίκων και η εκδίκαση των υποθέσεων ανηλίκων και η μεταχείριση τους γίνεται με κυρώσεις του γενικού ποινικού δικαίου. Το 2007 τα ποινικά μέτρα που ίσχυσαν για τους ανήλικους παραβάτες ήταν:

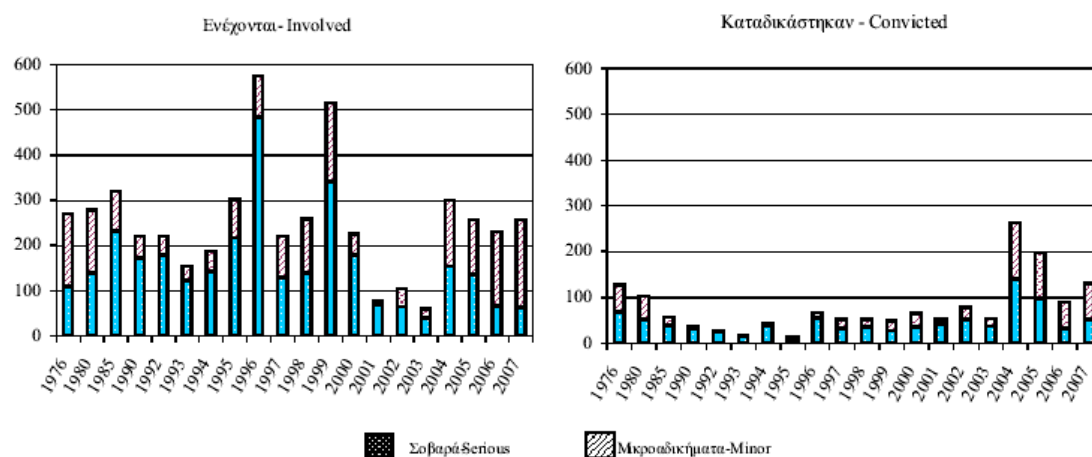
Διάταγμα Κηδεμονίας με ή χωρίς όρους Κοινωνικής Εργασίας χωρίς αμοιβή, απαλλαγή με ή χωρίς όρους, δέσμευση με εγγύηση, ανάθεση του παιδιού στην φροντίδα κατάλληλου προσώπου, πρόστιμο, πρόστιμο και δέσμευση με εγγύηση, φυλάκιση με αναστολή και φυλάκιση. Η ποινή της φυλάκισης μπορεί να επιβληθεί σε νεαρό πρόσωπο (μεταξύ 14 χρονών και κάτω των 16 χρονών) μόνο όταν το δικαστήριο αποφασίσει ότι δεν παραμένει άλλη ικανοποιητική μέθοδος μεταχείρισης του ανηλίκου. Η φυλάκιση εκτελείται στις Κεντρικές Φυλακές αφού δεν υπάρχουν ειδικοί χώροι κράτησης ανηλίκων. Σημειώνεται ότι Αναμορφωτική Σχολή Λάμπουσας έχει αναστείλει την λειτουργία της από το 1986.

Εάν ο ανήλικος τεθεί σε Κηδεμονευτικό Διάταγμα, λειτουργοί των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας ενεργούν ως Κηδεμονευτικοί Λειτουργοί, οι οποίοι, με βάση τον περί Κηδεμονίας και Άλλων Τρόπων Μεταχείρισης Αδικοπραγούντων Νόμο 1996 [N46(1)96], επιτηρούν τους ανήλικους παραβάτες και παρέχουν βοήθεια και στήριξη προς τον κηδεμονευόμενο, βεβαιώνονται ότι συμμορφώνεται με τους όρους του κηδεμονευτικού διατάγματος και ενημερώνουν σχετικά το Δικαστήριο για την πρόοδο του. (Ετήσια Έκθεση ΥΚΕ, 2008).

Το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας όπως παρουσιάζεται και στις καταγραφές τις Στατιστικής Υπηρεσίας Κύπρου τα τελευταία 30 χρόνια είναι υπαρκτό και σοβαρό. Παρατηρείται μια έξαρση τα έτη 1996 και 1999 με αριθμό άνω των 500 ανηλίκων να εμπλέκονται σε σοβαρά εγκλήματα και μικροαδικήματα, ενώ ακολούθησε μια χαμηλότερη τάση εγκληματικότητας στους ανήλικους από το 2001 ως το 2003 με λιγότερες των 100 καταγγελλθείσες περιπτώσεις. Οι καταγγελίες των επόμενων χρονιών 2004, 2005, 2006, 2007 κυμάνθηκαν μεταξύ 230 και 300. (βλέπε Διάγραμμα 1).

Οι ανήλικοι που καταδικάστηκαν από το 1980 μέχρι το 2003 ήταν 100 ή λιγότεροι ανά έτος. Παρατηρείται κατακόρυφη αύξηση το 2004 και το 2005 στις καταδίκες ανηλίκων από τα κυπριακά δικαστήρια της τάξεως του 180 με 250 %. Το γεγονός αυτό προβληματίζει ως προς τη πιθανή αλλαγή στάσης της πολιτείας απέναντι στους ανήλικους αδικοπραγούντες με την επιβολή ποινών. (βλέπε Διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 1. Ανήλικοι που ενέχονται και που καταδικάστηκαν για σοβαρά αδικήματα και για μικροαδικήματα, 1976-2007 (Στατιστική Υπηρεσία 2009, σ. 25)

Στις καταγραφές τις Στατιστικής Υπηρεσίας Κύπρου τα σοβαρά αδικήματα περιλαμβάνουν κλοπές, ληστείες, εκβιασμούς, εμπρησμούς/ απόπειρες εμπρησμού, διαρρήξεις, κλεπταποδοχή, κακόβουλες ζημιές, πρόκληση βαριάς σωματικής βλάβης, διαφθορά ανήλικης γυναίκας (13-16 χρονών), βιασμό, απαγωγή, πλαστογραφία, χρήση και κατοχή εκρηκτικών υλών, πυροβόλων όπλων, χρήση κατοχή και εμπορία ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών, νομισματοκοπία, πλαστοπροσωπία κλπ.

Τα μικροαδικήματα περιλαμβάνουν αδικήματα εναντίον της κοινής γαλήνης, της Άσκησης Νόμιμης Εξουσίας, εναντίον Προσώπων, Περιουσίας, Παράβλαψης Κοινού, απόπειρες και συνωμοσίες για την διάπραξη Εγκλημάτων κ.α. Σημειώνεται ότι από το 1984 δεν περιλαμβάνονται στις καταγραφές οι ανήλικοι παραβάτες για τροχαία αδικήματα.

Ο Δείκτης Ανηλίκων Παραβατών, ο οποίος αφορά τους ανήλικους ηλικίας 10-15 χρονών που ενέχονται στη διάπραξη σοβαρών αδικημάτων και μικροαδικημάτων στο σύνολο 100,000 κατοίκων στις αντίστοιχες ηλικίες, παρουσιάζεται ανησυχητικός. Το 2005 ο Δ.Α.Π ήταν 210, το 2006 ήταν 357 και για το 2007 διπλασιάστηκε σε σχέση με δύο χρόνια πριν, με το δείκτη να φτάνει στο 404.

Για το 2007, η Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου κατέγραψε **257 ανήλικους παραβάτες** που διέπραξαν σοβαρά αδικήματα και μικροαδικήματα. Ο αντίστοιχος αριθμός για το 2006 ήταν 231 ανήλικοι.

Στις καταγραφές του 2007 το 5,8% των ανηλίκων παραβατών ήταν κορίτσια. Τα αδικήματα κατά της περιουσίας είναι τα πιο συχνά με 66,1% και ακολουθούν τα αδικήματα κακόβουλης ζημιάς με ποσοστό 11,3%, τα αδικήματα κατά της δημόσιας τάξεως 10,1% και κατά προσώπου 7,0%.

Από πλευράς ηλικίας, 64,2% των ανηλίκων που ενέχονταν στη διάπραξη αδικημάτων γενικά, ήταν 15 χρονών, ενώ 23,3% ήταν 14 χρονών. Σημαντική μείωση παρουσιάστηκε στους ανήλικους 13 χρονών αφού το ποσοστό για το 2007 ήταν 5,1% ενώ το αντίστοιχο το 2006 ήταν 20,3%. Αντιθέτως αυξήθηκε σχεδόν στο διπλάσιο το ποσοστό των παιδιών 10-12 χρονών που ενέχονταν στη διάπραξη αδικημάτων το 2007 με 7,4% σε σύγκριση με το 2006 που ήταν 3,9%.

Η νεανική παραβατικότητα τείνει πλέον να μην διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ των αστικών και των αγροτικών περιοχών αφού το ποσοστό των ανηλίκων παραβατών που διέμεναν στις αστικές ή ευρύτερες αστικές περιοχές ήταν 57,2%. Επιπλέον σημειώνεται ότι το 11% των ανηλίκων που ενέχονταν στην διάπραξη αδικημάτων ήταν ξένοι.

Από πλευράς οικογενειακής κατάστασης, ποσοστό 51% έμεναν με τους δύο γονείς τους, 9% ζούσαν σε μονογονεϊκές οικογένειες, συνήθως με την μητέρα, 1,9% ζούσαν με παπού και γιαγιά ενώ για το 38,1% των ανηλίκων παραβατών δεν δηλώθηκε.

Οι περισσότεροι ανήλικοι, 58,0% είχαν συνένοχους άλλους ανήλικους και 14,0% είχαν ενήλικες και ανήλικους συνένοχους, κάτι που καταδεικνύει την σοβαρότητα της εμπλοκής των ανηλίκων σε παραβατικές ομάδες και την παρακίνηση τους σε

εγκληματική συμπεριφορά από άλλα πρόσωπα. Το ποσοστό των ανηλίκων παραβατών που δεν είχαν συνένοχο ήταν 25,7%.

Από τους 257 ανήλικους που ενέχονταν σε διάπραξη αδικημάτων το 2007, 158 προσάχθηκαν σε δίκη και από αυτούς οι 131 (83%) καταδικάστηκαν και για 16 απ'αυτούς το δικαστήριο στην επιβολή ποινής έλαβε υπόψη επιπρόσθετα αδικήματα. Το αντίστοιχο ποσοστό καταδίκης το 2006 ήταν 60%. Ποσοστό 38,2% (v=50) καταδικάστηκαν για σοβαρά αδικήματα και 61,8% (v=81) για μικροαδικήματα, με κυρίαρχο και στις δύο περιπτώσεις το αδίκημα κατά της περιουσίας. Σημειώνεται επίσης από το 1983 μέχρι και το 2007 οι ανήλικοι κάτω των 16 χρονών που βρίσκονται στη φυλακή ανά έτος κυμαίνονται από 0 έως 2. Όμως, τα άτομα ηλικίας 16-18 χρονών που φυλακίζονται πλέον είναι πολύ περισσότερα. Συγκεκριμένα το 2006 από τους 1,336 που εισήχθησαν στη φυλακή οι 24 ήταν μεταξύ 16-18 χρονών και το 2007 από τους 1,281 που εισήχθησαν στη φυλακή 27 άτομα ήταν μεταξύ 16-18 χρονών.

Στα πρόσφατα στατιστικά στοιχεία της Αστυνομίας για την εμπλοκή ανηλίκων 7-16 χρονών σε σοβαρά αδικήματα και μικροαδικήματα, καταγράφηκαν για το 2007, 508 ανήλικοι (79 ανήλικοι <13 χρονών και 429 από 14-16 χρονών) όπου το 52,6% των ανηλίκων διέπραξαν σοβαρά αδικήματα. Για το 2008 καταγράφηκαν 635 ανήλικοι (170 ανήλικοι < 13 χρονών και 465 από 14-16 χρονών) και το 61,4% των ανηλίκων διέπραξαν σοβαρά αδικήματα. Το έγκλημα κατά περιουσίας, συγκεντρώνει και πάλι τα μεγαλύτερα ποσοστά που διαπράττουν οι ανήλικοι με την μορφή διαρρήξεων και συναφή εγκλήματα. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι για την περίοδο 2002-2008 από τους αριθμούς Δραστών Βίας στην Οικογένεια που κατέγραψε η Αστυνομία, το 1,51% ήταν άτομα κάτω των 18 χρονών.

1.4.3 Μορφές και εκφράσεις της Νεανικής Παραβατικότητας

1.4.3.1 Κλινική ταξινόμηση της νεανικής παραβατικότητας

Πριν αναλυθούν οι μορφές της νεανικής παραβατικότητας, γίνεται πιο κάτω μια σύντομη αναφορά στην κατηγοριοποίηση των προβληματικών συμπεριφορών που παρουσιάζουν οι ανήλικοι, όπως αυτές ταξινομούνται σε διεθνή ψυχιατρικά εγχειρίδια.

Σύμφωνα με την ταξινόμηση των ψυχικών διαταραχών στο DSM-IV-TR™ (Διαγνωστικά Κριτήρια του American Psychiatric Association, 2005) και το ICD-10 (Ταξινόμηση Ψυχικών Διαταραχών και Διαταραχών της Συμπεριφοράς της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας WHO, 1997) τα προβλήματα και οι διαταραχές συμπεριφοράς των ανηλίκων που εκφράζονται στα πλαίσια της νεανικής παραβατικότητας, εμπίπτουν στις ακόλουθες κλινικές κατηγορίες:

- **Διαταραχή Διαγωγής (I312.8) (Conduct Disorder of Children)**, όπου «ένα επαναλαμβανόμενο και επίμονο πρότυπο συμπεριφοράς σύμφωνα με το οποίο παραβιάζονται τα βασικά δικαιώματα των άλλων ή οι βασικοί ανάλογοι με την ηλικία κοινωνικοί τύποι και κανόνες, όπως εκδηλώνεται με την παρουσία τριών ή

περισσότερων συμπεριφορών κατά τους τελευταίους 12 μήνες ή μιας τους τελευταίους 6 μήνες τουλάχιστον. Οι συμπεριφορές αφορούν: επιθετικότητα σε ανθρώπους και ζώα, καταστροφή ιδιοκτησίας, απάτη ή κλοπή, σοβαρές παραβάσεις κανόνων όπως εγκατάλειψη του σπιτιού (περισσότερες από δύο νύκτες), συχνές αδικαιολόγητες απουσίες από το σχολείο κ.ά. Τείθεται αναλόγως της βαρύτητας, η διαβάθμιση της Διαταραχής Διαγωγής σε: «Ηπια» όταν οι ανήλικοι προκαλούν μικρή βλάβη σε άλλους δηλαδή ψεύδη, απουσίες από το σπίτι, «Μέτρια» για βανδαλισμούς, κλοπή χωρίς επίθεση και «Σοβαρή» όταν προκαλούν αξιοσημείωτη βλάβη σε άλλους όπως εξαναγκασμός σε σεξουαλική επαφή, σωματική βία, χρήση όπλου, κλοπή με επίθεση, διάρρηξη. Στη νεανική παραβατικότητα συναντάται η Διαταραχή Διαγωγής με «Μέτρια» και «Σοβαρή» βαρύτητα. Σύμφωνα με τα διαγνωστικά εγχειρίδια, τα παιδιά με Διαταραχές Διαγωγής αδυνατούν να ελέγξουν τις ενορμήσεις τους. Ο Schaffer, (1996) θεωρεί τις Διαταραχές Διαγωγής ως εξελικτικό χαρακτηριστικό της προσωπικότητας, που οφείλεται κυρίως στον ελλιπή έλεγχο και στην ελλιπή φροντίδα εκ μέρους της οικογένειας, στις δραστηριότητες του παιδιού, καθώς και στην επίδραση του κοινωνικού περιγύρου, ειδικά όταν γίνεται μάρτυρας βίας μέσα στην οικογένεια.

- **Η Εναντιωτική Προκλητική Διαταραχή (313.81)** θεωρείται ότι αποτελεί ένα αρχικό στάδιο στην ανάπτυξη της Διαταραχής της Διαγωγής και μπορεί αργότερα να εξελιχθεί στην Αντικοινωνική Διαταραχή της Προσωπικότητας σε ενήλικες. Συναντάται στα πλαίσια της νεανικής παραβατικότητας και αφορά ένα πρότυπο συμπεριφοράς που χαρακτηρίζεται από αρνητισμό, εχθρικότητα, εκδικητικότητα και εναντίωση που διαρκεί τουλάχιστον 6 μήνες. Επίσης προκαλεί σημαντική έκπτωση της κοινωνικής, σχολικής ή επαγγελματικής λειτουργικότητας.

- **Η Διαταραχή Διασπαστικής Συμπεριφοράς Μη Προσδιοριζόμενης Αλλιώς (312.9)** αφορά εναντιωτικές προκλητικές συμπεριφορές και προβλήματα διαγωγής που δεν πληρούν μεν τα κριτήρια για τις άλλες δύο διαταραχές αλλά που τα προβλήματα συμπεριφοράς και παραβατικότητας είναι αρκετά σοβαρά για να προκαλούν κλινικά σημαντική έκπτωση στην λειτουργικότητα του ανήλικου.

- **Η Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητας (ΔΕΠ-Υ) (314.)** εμφανίζεται στον πληθυσμό παιδιών σχολικής ηλικίας με συχνότητα 3% έως 5% περίπου (APA, 1994). Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά των παιδιών με Δ.Ε.Π.-Υ. είναι η αδυναμία αναστολής των παρορμητικών αντιδράσεων και συμμόρφωσης σε εντολές και κανόνες. Στους ανήλικους αλλά και στους ενήλικες παραβάτες εντοπίζεται συχνά στο αναπτυξιακό τους ιστορικό, ΔΕΠΥ. Πρόκειται για μια αναπτυξιακή διαταραχή με οργανικό υπόστρωμα, που δεν οφείλεται σε κάποια αισθητηριακή, κινητική ή γλωσσική δυσλειτουργία, ούτε σε νοητική υστέρηση ή συναισθηματική διαταραχή. Πρωτογενή συμπτώματα της Δ.Ε.Π.-Υ. είναι η απροσεξία, η υπερκινητικότητα και η παρορμητικότητα. Η επιθετική συμπεριφορά είναι συχνά μια από τις δευτερογενείς δυσκολίες με σημαντικές επιπτώσεις στις σχέσεις του παιδιού με Δ.Ε.Π.-Υ. Η επικριτική και τιμωρητική στάση των γονέων είναι αναποτελεσματική ως προς τη μείωση των ανεπιθύμητων συμπεριφορών του παιδιού (Dishion, 1990) και φαίνεται να ενισχύει την εκδήλωση της επιθετικής συμπεριφοράς των παιδιών (Baden & Howe, 1992).

1.4.3.2 Η Νεανική παραβατικότητα ως έκφραση βίας και επιθετικότητας

Στη συνέχεια παρατίθενται επεξηγηματικά οι συμπεριφορές των νεαρών παραβατών που με τις πράξεις τους κατά κύριο λόγο εκδηλώνουν βία και επιθετικότητα απέναντι σε άτομα, αντικείμενα, κανόνες και θεσμούς αλλά και στον εαυτό τους είτε αυτές διώκονται ποινικά σύμφωνα με την υπάρχουσες νομοθεσίες περί ανηλίκων είτε όχι.

● Βία και επιθετικότητα εναντίον ανθρώπων και ζώων

Οι ανήλικοι μπορεί να γίνονται βίαιοι και επιθετικοί σε τρίτα πρόσωπα, ανήλικους αλλά και ενήλικες. Κατά αυτό τον τρόπο, οι νεαροί παραβάτες ασκούν ένα επαναλαμβανόμενο και επίμονο πρότυπο συμπεριφοράς με το οποίο παραβιάζονται τα βασικά δικαιώματα των άλλων. Οι επιθέσεις σε ανθρώπους αλλά και σε ζώα περιγράφονται ως εξής:

- Συχνά εκφοβίζει, απειλεί ή τρομοκρατεί άλλους ακόμα και για θάνατο.
- Συχνά αρχίζει σωματικούς διαπληκτισμούς
- Ασκεί σωματική βία σε άτομα (ανήλικα, ενήλικα, ηλικιωμένους με χτυπήματα, κλωτσιές, ρίξιμο αντικειμένων, δέσιμο, πνίξιμο, κλείδωμα)
- Ασκεί κακοποίηση σε/ ή θανατώνει ζώα
- Χρησιμοποιεί όπλο που μπορεί να προκαλέσει σοβαρή φυσική βλάβη σε άλλους (π.χ. ρόπαλο, τούβλο, σπασμένο μπουκάλι, μαχαίρι, πυροβόλο όπλο).
- Κλέβει με επίθεση στο θύμα (π.χ. επίθεση και ληστεία, αρπαγή πορτοφολιού, απόσπαση με βία, ένοπλη ληστεία)
- Εξαναγκάζει άλλο άτομο σε σεξουαλική δραστηριότητα
- Εξαναγκάζει άλλο άτομο σε γυμνή φωτογράφιση/ ταινία
- Συστηματικά μειώνει/ διασύρει κάποιον για το χρώμα/φύλο/θρησκεία/ καταγωγή του.
- Ασκεί κακοποίηση/εκφοβισμό σε συνομηλίκους.

● Βία εναντίον περιουσίας τρίτων

Οι ανήλικοι παραβάτες μπορεί παράλληλα με την επιθετικότητα σε ανθρώπους και ζώα, να εκδηλώνουν επιθετικότητα και καταστροφικότητα στην περιουσία άλλων. Κάποιες φορές μπορεί η εξωτερική του θυμού και της επιθετικότητας σε αντικείμενα άλλων να είναι ευκολότερη οδός, παρά αυτή της προσωπικής επίθεσης. Αυτή η επιθετικότητα περιλαμβάνει:

- Εμπρησμούς - Πρόκληση φωτιάς με πρόθεση να προκαλέσει σοβαρή ζημιά σε ξένη ιδιοκτησία
- Βανδαλισμούς και καταστροφή ξένης περιουσίας, μετά από προμελέτη, με άλλα μέσα από φωτιά
- Διάρρηξη ξένης οικίας, κτιρίου ή αυτοκινήτου
- Απάτη και ψευδής παραστάσεις για εξασφάλιση αγαθών ή εύνοιας
- Κλοπή αντικειμένων χωρίς επίθεση στο θύμα
- Πλαστογραφία

● Βία ενάντια στον εαυτό

Ο ανήλικος παραβάτης με πράξεις, ελλείψεις και συμπεριφορές, μπορεί να στρέφει την επιθετικότητα στον εαυτό του, να τον εκθέτει σε σοβαρούς κινδύνους εσκεμμένα μέχρι του σημείου να γίνεται αυτοκαταστροφικός και να αγνοεί κοινωνικούς τύπους και κανόνες που δύνανται να τον προφυλάξουν. Σε αυτή την κατηγορία, κάποιες συμπεριφορές είναι ποινικά διώξιμες και κάποιες όχι. Τέτοιες συμπεριφορές είναι:

Ποινικά διώξιμες:

- να κάνει χρήση, εμπορία και διακίνηση ναρκωτικών ουσιών
- να καταναλώνει αλκοόλ
- να οδηγεί όχημα χωρίς άδεια οδήγησης
- να μην κάνει χρήση ζώνης ασφαλείας όταν οδηγεί
- να μην φορεί προστατευτικό κράνος στην μοτοσυκλέτα
- να κάνει φυγές από το σπίτι, χωρίς άδεια ή ενημέρωση των γονιών και να μην επιστρέφει στο σπίτι για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Μη ποινικά διώξιμες:

- να μένει συχνά έξω τη νύκτα, παρά τις γονεϊκές απαγορεύσεις ή να κάνει συχνές/αδικαιολόγητες απουσίες στο σχολείο πριν την ηλικία των 13 χρόνων
- να καπνίζει
- να χαρακώνει το δέρμα του μέχρι και να αυτοακρωτηριάζεται
- να αυτοτραυματίζεται
- να κάνει συστηματικά σεξ με αγνώστους και να μην παίρνει προφυλάξεις
- να κάνει απόπειρα ή συντελεσμένη αυτοκτονία

• **Βία και κακοποιητική συμπεριφορά προς συνομήλικους- Εκφοβισμός**

Ο εκφοβισμός (bullying) είναι ένα φαινόμενο νεανικής παραβατικότητας. Συγκαταλέγεται στις **πράξεις βίας κατά πρόσωπου** και αποτελεί έντονο πρόβλημα στα σχολεία στις περισσότερες χώρες του κόσμου. Υπολογίζεται ως τέτοια όταν γίνεται εκ προθέσεως, συστηματικά και αποσκοπεί στην πρόκληση σωματικού ή ψυχικού πόνου και στην υποταγή του θύματος. Πρόκειται για σύνθετο φαινόμενο και μπορεί να εκδηλώνεται με:

- σωματική επίθεση όπως σπρωξίματα, κλωτσιές, μπουτιές, χαστούκια, ξυλοδαρμός μέχρι και πρόκληση σοβαρής σωματικής βλάβης.
- συναισθηματική επίθεση όπως η σκόπιμη απομόνωση του παιδιού-θύματος, το να κρύβουν τα βιβλία του, να εκβιάζουν για χρήματα κλπ.
- βανδαλισμοί και καταστροφή προσωπικών αντικειμένων εντός και εκτός σχολείου, ακόμα και κατά της οικίας του.
- λεκτική επίθεση με κοροϊδία, ειρωνεία, βρισιές, σαρκασμό, χειρονομίες, συκοφαντίες, διάδοση ψευδούς φήμης, ρατσιστικά ή ομοφοβικά σχόλια, γελοιοποίηση, απειλές, συκοφαντικά γκράφιτι.
- σεξουαλική επίθεση όπως πράξεις σεξουαλικής παρενόχλησης/κακοποίησης, ή λεκτική σεξουαλική παρενόχληση και προσβλητικά μηνύματα.
- κοινωνικό εκφοβισμό με διάδοση φημών, απαγόρευση εισόδου στο σχολείο, την τάξη ή αλλού ή απομόνωση από την ομάδα.
- και ηλεκτρονικό εκφοβισμό που αφορά εκβιασμό μέσω Διαδικτύου και ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, μέσω μηνυμάτων στο κινητό τηλέφωνο κακόβουλα

sms, κλήσεις, e-mail, chat με κακοποιητικό και απειλητικό περιεχόμενο, χρήση κάμερας με σκοπό την απειλή και την ταπείνωση του παιδιού.

Σύμφωνα με τον Olweus (1993), εκφοβισμός (bullying) ή θυματοποίηση (victimization) είναι η κατάσταση στην οποία ένας μαθητής εκτίθεται επανειλημμένως και για κάποιο χρονικό διάστημα σε αρνητικές πράξεις που προέρχονται από έναν ή περισσότερους άλλους μαθητές. Παρατηρείται όταν υπάρχει: α) επιθετική συμπεριφορά ή σκόπιμη πρόκληση κακού, β) επαναληπτικότητα και χρονική διάρκεια και γ) μια διαπροσωπική σχέση που χαρακτηρίζεται από ανισορροπία σε δύναμη / εξουσία.

Στην Κύπρο το μέγεθος του σχολικού εκφοβισμού κατέγραψε για πρώτη φορά, επιδημιολογική έρευνα (2007-2008) στα πλαίσια του Διακρατικού προγράμματος Δάφνη II. Το διακρατικό ερευνητικό πρόγραμμα «Διερεύνηση των Αναγκών και Αύξηση της Ενημερότητας για την εκφοβιστική συμπεριφορά μεταξύ των μαθητών στα σχολεία» διενεργήθηκε με την συνεργασία της Υπηρεσίας Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας του Υπουργείου Παιδείας και των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων του Υπουργείου Υγείας. Τα αποτελέσματα που αφορούσαν τους μαθητές ηλικίας 11-14 χρονών σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 1600 μαθητών (400 Στ' Δημοτικού και 1200 Γυμνασίου) σε παγκύπρια κλίμακα έδειξαν ότι ένα μεγάλο ποσοστό μαθητών θυματοποιείται από συνομιλήκους εκφοβιστές. Συγκεκριμένα 35% των μαθητών υπέστηκαν λεκτικό εκφοβισμό, 27% διάδοση φημών και 19% κοινωνική απομόνωση και σεξουαλικό εκφοβισμό.

Στην Ελλάδα η νεανική παραβατικότητα και η επιθετικότητα στον ελληνικό σχολικό χώρο καταγράφηκε από πληθώρα ερευνών (Γαλανάκη, Αμανάκη, Ξύκη –υπό δημοσίευση-, Πετρόπουλος & Παπαστυλιανού, 2001, Κουράκης, 1999; Μανουδάκη, 1999, Μπεζέ και συν. 1998, Γκότοβος, 1996, Κανάκης, 1996 κ.α). Στην έρευνα των Pateraki και Houndoumadi (2001) σε μαθητές Δημοτικού (N=1312), όπου χρησιμοποιήθηκε το ειδικό ερωτηματολόγιο Olweus, προσαρμοσμένο στα ελληνικά, έδειξε ότι 14,7% υπήρξαν θύματα, 6,3% θύτες και 4,8% θύτες-θύματα. Η διεθνής έρευνα του ΕΠΨΥ (ΕΠΨΥ – HBSC – WHO, 2000) για τη γενική κατάσταση της σωματικής και ψυχικής υγείας των Ελλήνων μαθητών (N=4,300 μαθητές 11, 13 και 15 χρονών) έδειξε ότι τα ποσοστά θυματοποίησης ανάμεσα στους εντεκάχρονους και του δεκατριάχρονους είναι αρκετά υψηλά (34% και 39% αντιστοίχως).

Σχετικά με χαρακτηριστικά παιδιών με επιθετική συμπεριφορά, είτε προς τους άλλους συμμαθητές ή δασκάλους είτε προς τον εαυτό τους ο Mooij (1998) υποστηρίζει ότι τα παιδιά-θύτες χαρακτηρίζει η παρορμητικότητα, η ανάγκη για εξουσία και κυριαρχία, χαμηλά επίπεδα ενσυναίσθησης και μεγαλύτερη σωματική δύναμη από τα θύματα (ιδίως στα αγόρια).

Οι μαθητές που είναι επιθετικοί απέναντι στους άλλους, αποτελούν υψηλή ομάδα κινδύνου ως προς την παράλληλη ή μεταγενέστερη εμπλοκή τους σε άλλες αντικοινωνικές συμπεριφορές, όπως εγκληματικότητα και κατάχρηση αλκοόλ (Loeber & Dishion, 1983). Ο Olweus (1995) σε διαχρονική έρευνα στη Σουηδία, παρατήρησε ότι 35-40% αυτών που είχαν επιδείξει συμπεριφορά εκφοβιστή, όταν ήταν μαθητές, έως τα 24 χρόνια τους είχαν κατηγορηθεί τουλάχιστον 3 φορές για αξιόποινες πράξεις.

1.4.3.3 Νεανική παραβατικότητα και Χρήση Ουσιών

Η χρήση ουσιών είναι περισσότερο ενδεικτική **αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς** παρά επιθετικότητας εναντίον άλλων και είναι ποινικά διώξιμη μορφή νεανικής παραβατικότητας.

Οι **ταξινομήσεις** γύρω από τις τοξικές ουσίες ποικίλλουν. Η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας ταξινομεί τις ουσίες σε τρεις ομάδες (Α,Β,Γ) ανάλογα με το βαθμό ελέγχου που ο νομοθέτης είναι επιφορτισμένος να ασκεί στο εμπόριο και στη χρήση ουσιών (Bergeret, 1999). Μια άλλη ταξινόμηση αφορά την προέλευσή τους, κατά πόσο δηλαδή αυτά είναι φυσικής προέλευσης (όπιο, κάνναβη, αλκοόλ) ή φάρμακα που έχουν εκτραπεί από τη χρήση τους (υπνωτικά, ηρεμιστικά, αμφεταμίνες κτλ.) και προϊόντα προερχόμενα από την έρευνα (LSD, STP, κτλ.) ή προϊόντα εκτροπής από άλλες χρήσεις (πητικακά, διαλυτικά κτλ.) (Bergeret, 1999, Κοκκέβη και συν. 1992).

Σύμφωνα με το DSM-IV-R (APA, 1994) και το ICD-10 (WHO, 1997) **οι συνέπειες** για την υγεία και την εργασία ή την παρακολούθηση του σχολείου ποικίλουν σε σοβαρότητα ανάλογα με την ουσία και το βαθμό χρήσης ή εξάρτησης από τις ουσίες. Τα προβλήματα που συνεπάγεται η χρήση ουσιών για το άτομο γίνονται περισσότερο πολύπλοκα επειδή η χρήση των ουσιών αυτών, σχετίζεται με την νεανική παραβατικότητα, σεξουαλική κατάχρηση, χρήση βίας, συμμετοχή σε συμπλοκές και επιθέσεις, οπλοφορία ή ανθυγιεινές πρακτικές σχετικές με το φαγητό και την προστασία του εαυτού του (Μαδιανός, 1989; Orpinas et al. 1995; Κουράκης, 1999, DSM-IV, APA, 1994).

Συννοσηρότητα: Η χρήση ουσιών σε πολλές περιπτώσεις συνυπάρχει με άλλες ποινικά διώξιμες συμπεριφορές νεανικής παραβατικότητας ή άλλα φαινόμενα βίας και αποτελούν φαινόμενα συννοσηρότητας. Ο Jessor (1991) πρόβαλε τη «Θεωρία της Προβληματικής Συμπεριφοράς» όπου παρατηρείται να συνυπάρχουν πολλές «ρισοκίνδυνες για την υγεία» συμπεριφορές των εφήβων, όπως η κατανάλωση αλκοόλ, η χρήση μαριχουάνας, η παραβατικότητα και οι σεξουαλικές σχέσεις.

Επίσης, καταγράφηκε σε πολλές έρευνες η συννοσηρότητα της κατάχρησης αλκοόλ από τους έφηβους και της ύπαρξης ψυχικών διαταραχών με πιο αυξημένη συχνότητα σε σύγκριση με τους εφήβους που δεν κάνουν κατάχρηση αλκοόλ. Τέτοιες είναι οι:

- Κοινωνική φοβία (Judd, 1994),
- Αυτοκτονική συμπεριφορά (Hufford, 2001),
- Διαταραχές Διαγωγής (Brown et al, 1996),
- Διαταραχές της διάθεσης και αγχώδεις διαταραχές (Grant et al. 2004; Buydens – Branche, Branche & Noumair, 1989;),
- Διαταραχή Μετατραυματικού Στρες (Zweben, Clark & Smith, 1994),
- Αντικοινωνική συμπεριφορά και χρήση ναρκωτικών (Randall et al. 1999).
- Διαταραχή Ελλειμ. Προσοχής και Υπερκινητικότητας (Davids & Gastpar, 2003),

Οι Korosov et al. (2005) σε έρευνά τους σε Ρώσους εφήβους (N=229) με παραβατική συμπεριφορά, διαπίστωσαν ότι οι νεαροί παραβάτες που κάνουν κατάχρηση αλκοόλ διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να εκδηλώσουν ένα ευρύ φάσμα ψυχικών διαταραχών σε σχέση με τους νεαρούς παραβάτες που δεν κάνουν κατάχρηση

αλκοόλ. Επίσης, οι πιο πάνω ερευνητές, βρήκαν ότι η κατάχρηση αλκοόλ στους νεαρούς παραβάτες σχετίζεται με την προσωπικότητα και με οικογενειακούς παράγοντες.

Προσωπικότητα: Πολλοί μελετητές συνδέουν την ανάπτυξη προβληματικών συμπεριφορών και κυρίως την κατάχρηση αλκοόλ και την αντικοινωνική συμπεριφορά με την προσωπικότητα. Τα άτομα που είναι παρορμητικά, τους αρέσει να εξερευνούν, που εύκολα ενθουσιάζονται και αποσπώνται και δεν έχουν μια εσωτερική τάξη (high novelty seeking), καθώς και τα άτομα που είναι θαρραλέα, με αυτοπεποίθηση, χωρίς αναστολές και αισιόδοξα (low harm avoidance) θεωρείται ότι διατρέχουν υψηλότερο κίνδυνο να εμπλακούν νωρίς στην κατάχρηση αλκοόλ, που καλείται και αλκοολισμός Τύπου 2 (Clark et al. (2001) καθώς και σε αντικοινωνικές συμπεριφορές (Cloninger, 1994). Πιο συγκεκριμένα, ο αλκοολισμός Τύπου 2 σχετίζεται με οικογενειακό αλκοολισμό και πιο σοβαρά προβλήματα από την κατάχρηση αλκοόλ που σχετίζονται και με τη βία. Συνήθως ο αλκοολισμός Τύπου 2 αναπτύσσεται πριν τα 25 έτη.

1.4.4 Ο εξελικτικός χαρακτήρας των επιθετικών συμπεριφορών

Οι προβληματικές/επιθετικές/παραβατικές συμπεριφορές έχουν έναν εξελικτικό χαρακτήρα. Όσο το παιδί μεγαλώνει και εφόσον οι αρχικά ήπιες μορφές επιθετικότητας δεν έτυχαν κάποιας αντιμετώπισης, μπορεί να πάρουν πιο σοβαρή μορφή καταλήγοντας σε ακραίες παραβατικές συμπεριφορές κατά την εφηβεία και τη νεανική ηλικία (Campbell, 2002). Παρατηρώντας την εξελικτική διάσταση των υπό μελέτη συμπεριφορών κατά τη διάρκεια της ζωής, οι Ofoord και Bennett (1994) και οι Patterson et al. (1989) συνοψίζοντας αναφέρουν τα εξής:

- Το 50% των παιδιών με αντικοινωνική συμπεριφορά εξελίσσονται σε αντικοινωνικούς ενήλικες.
- 50-75% των παραβατών εφήβων γίνονται ενήλικες εγκληματίες
- Ο συνολικός βαθμός αποκλίνουσας συμπεριφοράς κατά την παιδική ηλικία (με όλη την ποικιλία στις μορφές εκδήλωσής της) είναι καλύτερος δείκτης της αποκλίνουσας συμπεριφοράς ενηλίκων, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι συνεχίζεται η ίδια συμπεριφορά. Π.χ. η αντικοινωνική συμπεριφορά και η υπερκινητικότητα προοιωνίζονται εγκληματικότητα, αλκοολισμό και διαταραχές προσωπικότητας στην ενήλικη ζωή.
- 70% των ενηλίκων με αντικοινωνική συμπεριφορά παρουσίαζαν αντικοινωνική συμπεριφορά και στην παιδική ηλικία.
- Οι προγνώσεις για τις διαταραχές συμπεριφοράς είναι γενικά χειρότερες από αυτές των συναισθηματικών διαταραχών.

Κατ' εκτίμηση του Moffit (1993), οι μαθητές που εμπλέκονται σε επιθετική, αντικοινωνική συμπεριφορά γενικά διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: αυτούς που διατηρούν τις πιο πάνω συμπεριφορές σε όλη τους τη ζωή και αποτελούν το 3-5% και στους υπόλοιπους που οι συμπεριφορές τους περιορίζονται στην εφηβεία.

Οι Wiesner και Silbereisen (2003) σε μια μακροχρόνια έρευνά τους, μελέτησαν το πώς εξελίσσεται η παραβατική συμπεριφορά σε ένα κοινοτικό δείγμα 720 Γερμανών εφήβων με τη μέθοδο LGMM (latent growth mixture modelling). Οι μεταβλητές που εξετάστηκαν ήταν: τα χαρακτηριστικά των εφήβων (π.χ. δυσκολία ιδιοσυγκρασίας, χαμηλή σχολική επίδοση), η στάση των συνομήλικων (π.χ. ανεκτικότητα της αποκλίνουσας συμπεριφοράς από τους συνομήλικους) και το οικογενειακό περιβάλλον (π.χ. πρώιμες αντιξοότητες, χαμηλή ενσυναίσθηση και χαμηλός έλεγχος από τους γονείς). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παραπάνω έρευνας τα χαρακτηριστικά του άμεσου περιβάλλοντος των εφήβων (δηλ. γονείς και συνομήλικοι) και η σχολική αποτυχία, ήταν αυτά που σχετίζονταν περισσότερο με την εξέλιξη της παραβατικής συμπεριφοράς τους και όχι τα χαρακτηριστικά των ίδιων των εφήβων.

1.4.5 Η επιθετικότητα στο πλαίσιο της αναπτυξιακής φάσης της εφηβείας

Οι έφηβοι περιστασιακά και στο πλαίσιο της αναπτυξιακής φάσης της εφηβείας ενίοτε εκφράζουν επιθετικότητα και κάποιες βίαιες συμπεριφορές. Στην πρώτη φάση της εφηβικής ηλικίας οι βιο-γνωστικο-κοινωνικο-συναισθηματικές αλλαγές που βιώνουν προκαλούν έντονες αντιδράσεις στους εφήβους, τις οποίες συχνά εκφράζουν με επιθετική συμπεριφορά ως τρόπο εκτόνωσης (Kohnstam & Mervielde, 1998; Braet & Devene, 1998; Herbert, 1992). Παρατηρείται ότι οι συνήθεις αντιδράσεις των εφήβων είναι η αποστροφή προς την εργασία, η ανία, η νευρικότητα, η ευσυγκινησία, η αντιδραστική – εχθρική στάση προς τους άλλους, η εναντίωση προς κάθε μορφή εξουσίας, η έλλειψη αυτοπεποίθησης και η ονειροπόληση (ως αποφυγή της πραγματικότητας) (Kohnstam & Mervielde, 1998; Tucker, 1997).

Μέσα σε ένα πλαίσιο αλλαγών, αμφιθυμίας και σύγχυσης είναι δύσκολο να ερμηνευθούν όλες οι συμπεριφορές των εφήβων μονοσήμαντα, είτε αυτές αφορούν την παθητικότητά τους είτε την επιθετικότητά τους – εφ’ όσον βέβαια αυτές δεν εμφανίζονται σε ακραίες μορφές (Αναστασόπουλος, 1998).

Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του εφήβου βεβαίως δεν μένουν σταθερά καθ’ όλη τη διάρκεια της ζωής, αλλά εξελίσσονται και αλλάζουν μέσα στο περιβάλλον και στις συνθήκες ζωής (Kohnstamm & Mervielde, 1998). Όπως αναφέρουν οι Demetriou et al. (1998) η σταθερότητα κάποιων χαρακτηριστικών και κυρίως εξωτερικών τύπων συμπεριφοράς όπως η επιθετικότητα, είναι χαμηλότερη στα νήπια και πιο φανερή στις μεγαλύτερες σχολικές ηλικίες (νόμος του Bloom).

Στους νεαρούς παραβάτες διαπιστώνεται συχνά ότι η ενσυναίσθηση είναι χαρακτηριστικό που απουσιάζει ή παρουσιάζεται σε πολύ χαμηλό βαθμό. Σε έρευνα των Davis και Franzoi (1991) μελετήθηκαν για διάστημα τριών ετών (ανά διαστήματα ενός έτους) 205 μαθητές (103 αγόρια και 102 κορίτσια) ως προς τις μεταβλητές της ενσυναίσθησης και της αυτοσυνειδησίας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της πιο πάνω έρευνας δεν παρατηρήθηκαν σημαντικές αλλαγές ως προς την συνείδηση του εαυτού, ενώ ως προς την ενσυναίσθηση, οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι αυξήθηκε η δυνατότητα των συμμετεχόντων να καταλαβαίνουν την

οπτική του άλλου (perspective taking) και να εκδηλώνουν με ενσυναίσθηση το ενδιαφέρον τους (empathic concern) ενώ μειώθηκε η προσωπική αγωνία (personal distress). Έτσι μπορεί να θεωρηθεί ότι η ενσυναίσθηση κτίζεται και μπορεί να εμπλουτιστεί στο χρόνο με τις κατάλληλες τεχνικές στους ανήλικους παραβάτες, γεγονός που μπορεί να μειώσει την επιθετικότητα τους προς τους άλλους.

Στην αναπτυξιακή φάση του ατόμου όπου οι γνωστικές και ψυχοσυναισθηματικές του δομές οργανώνονται και αποκτά ένα μεγαλύτερο εύρος δεξιοτήτων, υπάρχει μια συνεχής δυναμική αλληλεπίδραση με το περιβάλλον στο οποίο ζει. Σε αυτήν την εξέλιξη συντελούν όλοι οι φορείς κοινωνικοποίησης, αλλά με πρωταρχικό ρόλο την οικογένεια και μετά το σχολείο.

Η διατήρηση επιθετικών και παραβατικών συμπεριφορών υποδηλώνει μια αποτυχία της διαδικασίας κοινωνικοποίησης. Συχνά οι επιθετικές συμπεριφορές των παιδιών, σχετίζονται με τις αναποτελεσματικές στρατηγικές επίλυσης συγκρούσεων και προβλημάτων που υιοθετούν οι γονείς του, όπως τη βία και τις εντάσεις (Wolfe, 1999) και συνήθως εκφράζουν δυσλειτουργία στο πλαίσιο της οικογένειας. Οι συνθήκες ζωής της οικογένειας π.χ. άνεργος πατέρας, μειωμένο εισόδημα, αποστέρηση δυνατοτήτων εκπλήρωσης συναισθηματικών αναγκών και επικοινωνίας, βία στο χώρο της οικογένειας αποτελούν τα συχνότερα αίτια για τα οποία οι έφηβοι ή και τα μικρότερα παιδιά καταφεύγουν στη χρήση ουσιών και συνακόλουθα εμπλέκονται σε βίαιες πράξεις και στην παραβατικότητα (Schaffer, 1996; Βουιδάσκης, 1996; Straus & Kantor, 1994).

1.5. Αιτιολογικοί Παράγοντες στη Νεανική Παραβατικότητα

Το θέμα σχετικά με τους πρωτογενείς παράγοντες που συμβάλλουν στην νεανική παραβατικότητα, κατά πόσο δηλαδή οφείλεται σε βιολογικούς ή κοινωνικούς /περιβαλλοντικούς παράγοντες, συγκεντρώνει διαφορετικές απόψεις και σχολές προβληματισμού.

Σχετικά με τη γενετική συμβολή και το ρόλο που παίζει στη νεανική παραβατικότητα, εγκαθιδρύοντας μια προτίμηση προς τύπους συμπεριφοράς, ο Beaver(2008) στο Πανεπιστήμιο της Φλόριδας, σε έρευνα με άρρενες έφηβους κατέδειξε για πρώτη φορά, ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ μιας μετάλλαξης του γονιδίου DAT 1 (Dopamine Transporter Gene) με την έλξη των αγοριών προς αντικοινωνικές ομάδες συνομηλίκων (*Journal of Genetic Psychology: September 2008*)

Παραμένει ωστόσο ισχυρή η θέση ότι το μέγλωμα (η ανατροφή) και το περιβάλλον, δημιουργούν τις αναγκαίες συνθήκες εκδήλωσης μιας τέτοιας συμπεριφοράς. Έτσι, τα παιδιά που υφίστανται βία, παραμέληση, θυματοποίηση και απόρριψη στην οικογένεια τους, είναι πιο ευάλωτα στο να επηρεαστούν από ένα κοινωνικό περιβάλλον που παρέχει ευκαιρίες και ενθάρρυνση για εγκληματική συμπεριφορά. Επίσης η ενδοοικογενειακή βία, η δυσλειτουργικότητα της οικογένειας και τα πρότυπα συμπεριφοράς των γονέων επιδρούν σοβαρά στην νεανική παραβατικότητα (Carr, 1999; Rutter & Hersov, 1991).

Οι Hanson et al (1984) διερεύνησαν τη σχέση ανάμεσα σε συγκεκριμένα δημογραφικά, ατομικά και οικογενειακά χαρακτηριστικά σε εφήβους με επαναλαμβανόμενη παραβατική δράση με βάση μια αναδρομική ανάλυση των φακέλων τους και ένα δείκτη της παλινδρόμησης που προέκυπτε διαιρώντας τον αριθμό των συλλήψεων με την ηλικία του δράστη. Οι παραπάνω ερευνητές συμπέραναν ότι η αφοσίωση σε μια συμμορία ή παραβατική ομάδα συνομηλίκων, σε συνδυασμό με την ηλικία της πρώτης σύλληψης, τη χαμηλή νοητική ικανότητα και την οικογενειακή αποδιοργάνωση προέβλεπαν την επανάληψη και τη σοβαρότητα των παραβάσεων.

Άλλοι ερευνητές (Myner et al, 1998) έχουν εντοπίσει παράγοντες όπως ηλικία έναρξης της παραβατικότητας (μικρότερη ηλικία έναρξης σχετίζεται με επαναλαμβανόμενη παραβατικότητα), ηλικία πρώτης καταδίκης, κατάχρηση αλκόολ, χρόνος του πρώτου εγκλεισμού, σειρά γέννησης.

Οι Niarchos και Routh (1992) σε έρευνά τους με νεαρούς εφήβους διαπίστωσαν ότι ο αριθμός των προηγούμενων συλλήψεων και το επίπεδο της σχολικής επίδοσης προέβλεπαν σε μεγάλο βαθμό την επαναλαμβανόμενη παραβατικότητα.

Στην παρούσα έρευνα επίσης, διαπιστώθηκε στους έφηβους του κλινικού δείγματος ΥΚΕ, πολλαπλός αριθμός συλλήψεων από την αστυνομία για παραβάσεις και προσαγωγή τους στο δικαστήριο. Παράλληλα στο κλινικό δείγμα καταδίκων, ήταν εμφανή η επαναλαμβανόμενη φυλάκιση τους για αδικήματα. Και στα δύο δείγματα συνυπήρχαν οι παράγοντες χαμηλή σχολική επίδοση, διακοπή σχολικής φοίτησης, δυσλειτουργικότητα και αποδιοργάνωση της οικογένειας και κακοποίηση από μέλη της οικογένειας τους.

Πιο κάτω θα παρουσιαστούν οι βασικοί παράγοντες που επιδρούν στη διαμορφούμενη συμπεριφορά και προσωπικότητα των παιδιών και των εφήβων και που συνδέονται με την νεανική παραβατικότητα. Αυτοί είναι οι ατομικοί-ψυχολογικοί (ενδοατομικοί) παράγοντες (η προσωπικότητα, η νοητική κατάσταση, τα κίνητρα και η διάθεση του μαθητή) αφενός και οι εξωτερικοί παράγοντες, όπως η οικογένεια (συνθήκες ζωής, δομή και λειτουργία), το σχολικό κλίμα, οι σχολικές διεργασίες και διαδικασίες, τα ΜΜΕ, οι κοινωνικές – πολιτισμικές συνθήκες και μια σειρά από μακρό – κοινωνιολογικούς παράγοντες (π.χ. το αξιακό σύστημα μιας κοινωνίας, κοινωνικές μεταβολές κ.ά.) (Georgiou, 1997; Epstein, 1995; Γεωργίου, 1993; Campel & Mandel, 1990) που αφετέρου παίζουν σημαντικό ρόλο στη γνωστική και κοινωνική εξέλιξη του παιδιού. Έλλειψη ή απουσία ορισμένων από τους παραπάνω παράγοντες θεωρούνται αιτίες μεταξύ άλλων και για την επιθετική συμπεριφορά του προς τους άλλους και προς τον εαυτό του.

1.5.1. Ενδοατομικοί Παράγοντες

α. Δυσκολίες Ιδιοσυγκρασίας / Χαρακτήρα

Σύμφωνα με έρευνες οι έφηβοι με δύσκολη ιδιοσυγκρασία / χαρακτήρα (difficult temperament) και χαμηλή αυτοεκτίμηση ή χαμηλή αυτο-αποτελεσματικότητα (low self efficacy expectations) είναι πιο πιθανό να εκδηλώσουν παραβατική συμπεριφορά (Windle, 1992; Patterson, DeBaryshe & Ramsey, 1989). Αντιθέτως, έφηβοι με

ανεπτυγμένο και συγκροτημένο Εγώ, που υιοθετούν μια ενεργητική στρατηγική αντιμετώπισης των καταστάσεων και έχουν εσωτερικό σημείο ελέγχου (Luthar, 1991) και που εκτιμούν τις αρνητικές / δύσκολες καταστάσεις περισσότερο ως πρόκληση παρά ως απώλεια ή απειλή (Lengua & Long, 2002), τείνουν να αντιμετωπίζουν λιγότερα προβλήματα προσαρμογής.

Μακροχρόνιες έρευνες έχουν δείξει ότι δυνατά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, όπως κοινωνικότητα, αισιοδοξία, εκφραστικότητα, ενσυναίσθηση, αυτοπεποίθηση, πίστη, εσωτερικό κέντρο ελέγχου, αξιοποίηση υποστηρικτικού δικτύου, σχετίζονται θετικά με την καλή απόδοση του παιδιού σε ακαδημαϊκά και σχολικά πλαίσια και με την ανθεκτικότητά του απέναντι σε πιθανά στρεσογόνα γεγονότα (Greeff & Ritman, 2005; Shiner, 2000).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας των Bromley, Johnson και Cohen (2006), στην οποία συμμετείχαν 688 μητέρες από τη Νέα Υόρκη και τα παιδιά τους σε συνεντεύξεις όταν τα παιδιά ήταν 16 ετών και όταν ήταν κατά μέσο όρο 22 ετών, οι έφηβοι που έχουν δυνατά στοιχεία προσωπικότητας (personality strengths) διατρέχουν μειωμένο κίνδυνο για εκδήλωση ψυχιατρικών διαταραχών, προβλημάτων στο χώρο του σχολείου και της εργασίας, βίαιων και εγκληματικών συμπεριφορών και διαπροσωπικών δυσκολιών στην νεαρή ενήλικη περίοδο.

β. Παρορμητικότητα –Αυτοέλεγχος

Στους ατομικούς παράγοντες επικινδυνότητας, η ανικανότητα του ανήλικου να ελέγξει στοιχειωδώς την συμπεριφορά του, συνδέεται με την παραβατικότητα. Η παρορμητικότητα θεωρείται από κάποιους ως το κύριο στοιχείο της προσωπικότητας που προβλέπει την παραβατικότητα αφού εμποδίζει τους νεαρούς να λαμβάνουν υπόψη τις μακρόχρονες επιπτώσεις των πράξεων τους, να μην έχουν αυτό-έλεγχο και να αποζητούν άμεση ικανοποίηση.

Η παρορμητικότητα στις κλινικές κατηγορίες εμπίπτει στη Διαταραχή Ελαττωματικής Προσοχής/Υπερκινητικότητας, και γίνεται ειδική μνεία στον Προεξάρχοντα Υπερκινητικό-Παρορμητικό Τύπο. (DSM-IV I 314.01). Τα αγόρια είναι πιο πιθανό να είναι παρορμητικά και στατιστικά αναπτύσσουν πιο συχνά Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής/Υπερκινητικότητας. Παρόλ' αυτά, δεν είναι ξεκάθαρο κατά πόσο αυτά τα στοιχεία προσωπικότητας είναι αποτέλεσμα «δυσλειτουργίας του εγκεφάλου» (Farrington, 2002) ή αποτέλεσμα των γονικών επιδράσεων ή άλλων κοινωνικών παραγόντων (Graham & Bowling, 1995).

Ο Farrington (2002) υποστηρίζει ότι η παρορμητικότητα, η ανικανότητα για αναβολή της ευχαρίστησης, η επιθετικότητα, η ανησυχία και η οριακή νοημοσύνη, είναι ατομικοί παράγοντες επικινδυνότητας στην εκδήλωση παραβατικότητας.

γ. Νοημοσύνη

Η νοημοσύνη αφορά την γενική ικανότητα του ατόμου να δρα σκόπιμα, να σκέπτεται λογικά και να αντιμετωπίζει με αποτελεσματικότητα το περιβάλλον του (Weschler, 1958), να γνωρίζει και να καταλαβαίνει τον εαυτό του, τις δυνατότητες και τα όρια του και να ασκεί αυτοέλεγχο (Sternberg & Detterman, 1986), όπως και η ικανότητα

του ατόμου για μάθηση, αφηρημένη σκέψη και επίλυση προβλημάτων (Sattler, 1992) (στο, Μόττη-Στεφανίδη, *Αξιολόγηση της Νοημοσύνης παιδιών σχολικής ηλικίας και εφήβων*).

Η μη ικανότητα προσαρμογής στο περιβάλλον, η έλλειψη αυτοέλεγχου, η αδυναμία να γνωρίζει τα όρια και τις δυνατότητες του είναι γνωρίσματα των ανηλίκων παραβατών. Η αυθαίρετη εξίσωση των παραβατικών εφήβων ως άτομα με χαμηλή νοημοσύνη θα ήταν σοβαρό λάθος. Παρόλ' αυτά υπάρχει υψηλή συσχέτιση μεταξύ υποβαθμισμένων πτυχών νοημοσύνης με ελλειπείς δεξιότητες και ικανότητες στη ζωή του παραβατικού εφήβου.

Όταν υφίσταται χαμηλή νοημοσύνη, αυτή οδηγεί σε χαμηλές επιδόσεις, χαμηλές εκπαιδευτικές προσδοκίες και απουσία σχολικής συνοχής, παράγοντες επικινδυνότητας για την παραβατικότητα (Walklate, 2003).

δ. Αυτοεκτίμηση

Η αυτοεκτίμηση θεωρείται από πολλούς ερευνητές ένας σημαντικός παράγοντας, ικανός να επηρεάσει τη συμπεριφορά παιδιών σχολικής και εφηβικής ηλικίας (Συγκολλίτου, 1997; Weinert, 1990; Φλουρής, 1989). Σύμφωνα με τους Kaplan et al. (1986) οι έφηβοι με χαμηλή αυτοεκτίμηση προσπαθούν να ενισχύσουν την αυτοεκτίμησή τους στο σχολείο με πολλούς τρόπους, ένας από τους οποίους είναι η συναναστροφή με συνομηλίκους με αποκλίνουσα συμπεριφορά και στη συνέχεια η υιοθέτηση παρόμοιων συμπεριφορών που μπορεί να οδηγήσουν σε παραβατικότητα.

Ο Higgins (1989) διέκρινε τρεις όψεις που συνδυάζονται στο σύνολο των αυτοεκτιμήσεων του ατόμου: α) ο πραγματικός εαυτός (actual self), β) ο ιδανικός εαυτός (ideal self) και γ) ο δεοντικός εαυτός (ought self). Οι παραπάνω τρεις εαυτοί είναι δυνατόν να βιώνονται διαφορετικά από το ίδιο το άτομο και από τους άλλους. Όσο μεγαλύτερη είναι η διαφορά ανάμεσα στον ιδανικό εαυτό και τον πραγματικό, τόσο χαμηλότερη είναι η αυτοεκτίμηση του ατόμου.

Οι Laible, Carlo και Roesch (2004) διερεύνησαν την άμεση και έμμεση σχέση του δεσμού προσκόλλησης (attachment) με τους γονείς και τους συνομηλίκους με την αυτοεκτίμηση, καθώς και τον πιθανό μεσάζοντα ρόλο (mediating) της ενσυναίσθησης και των κοινωνικών συμπεριφορών σε ένα δείγμα 246 φοιτητών με μέσο όρο ηλικίας τα 18,6 έτη. Διαπίστωσαν ότι οι στενές και υποστηρικτικές σχέσεις των εφήβων με τους γονείς τους και με τους συνομηλίκους συσχετίζονται με την αυτοεκτίμηση μέσω πολύπλοκων οδών και συντελούν παράγοντες προστασίας ενάντια στην έκφραση παραβατικών συμπεριφορών.

Αν και αρκετοί ερευνητές υπέθεσαν ότι η επιθετική συμπεριφορά συνδέεται με χαμηλά επίπεδα αυτοεκτίμησης, τα ευρήματα των ερευνών που εξετάζουν τη σχέση ανάμεσα στην αυτοεκτίμηση και την επιθετικότητα είναι αντιφατικά (Lochman & Dodge, 1994; East & Rock, 1992). Άλλοι ερευνητές (Baumeister et al. 2000) υποστηρίζουν ότι η διογκωμένη αυτοεκτίμηση και ο ναρκισσισμός μπορούν να οδηγήσουν σε επιθετική συμπεριφορά και παραβατικότητα κυρίως στους εφήβους που προέρχονται από οικογένειες υψηλού κοινωνικο-μορφωτικού επιπέδου και χωρίς εμφανή δυσλειτουργικότητα.

ε. Ψυχική ανθεκτικότητα–επάρκεια (resilience)

Η ψυχική ανθεκτικότητα ή επάρκεια αφορά την εσωτερική ανθεκτικότητα ενός ατόμου και την ικανότητα του να αντεπεξέρχεται στις δυσκολίες, τραύματα και προκλήσεις που παρουσιάζονται στη ζωή του, ανεξάρτητα από την παρουσία ή απουσία υποστηρικτικού περιβαλλοντος. Ορίζεται επίσης ως η δυνατότητα καλής προσαρμογής σε συνθήκες έντονου ή παρατεταμένου στρες (Garmezy, 1983). Στους ανήλικους παραβάτες, η απουσία ψυχικής ανθεκτικότητας ή επάρκειας, συνεπάγεται σε απουσία αντιστάσεων ως προς την εμπλοκή σε παραβατικές δραστηριότητες.

Σε μελέτη τους οι Μόττη – Στεφανίδη και συν. (1998) παρατηρούν ότι οι γονείς στην Ελλάδα θεωρούν τα παιδιά τους ψυχολογικά επαρκή, όταν χαρακτηρίζονται από αξίες όπως το φιλότιμο, είναι συναισθηματικά ώριμα και έχουν αυτοεκτίμηση και εμπιστοσύνη στον εαυτό τους. Σε άλλη μελέτη (Μόττη – Στεφανίδη, 2001) δάσκαλοι και ειδικοί συμφωνούν ότι το ψυχολογικά επαρκές παιδί έχει δυνατότητα αυτοελέγχου και διαχείρισης συναισθημάτων, επενδύει στη μάθηση, στην εξερεύνηση και στις σχέσεις με άλλα παιδιά.

στ. Το φύλο

Η νεανική παραβατικότητα παρουσιάζεται δυσανάλογα σε ποσοστά στα αγόρια. Έρευνες κατέδειξαν ότι η αντίληψη του ανδρισμού στα αγόρια σχετίζεται με την παραβατικότητα. Το να είναι σκληροί, ισχυροί, επιθετικοί, τολμηροί και ανταγωνιστικοί οι νέοι θεωρούν ότι έτσι εκφράζουν τον ανδρισμό τους (Brown, 1998). Η ταύτιση με αυτές τις αντιλήψεις αυξάνει στα αγόρια την πιθανότητα να εκδηλώσουν αντικοινωνική και εγκληματική συμπεριφορά. Πέραν των βιολογικών και ψυχολογικών παραγόντων, είναι καθοριστική η επίδραση του τρόπου που οι γονείς μεγαλώνουν αυτά τα αγόρια και το ρόλο που τους αποδίδουν στη σεξουαλική τους ταυτότητα (Walklate, 2003).

Ως προς τις διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα στα αγόρια και τα κορίτσια η επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας από τους Braet και Deneve (1998) δείχνει ότι τα αγόρια πιθανώς είναι πιο ευάλωτα στο στρες από ότι τα κορίτσια και η επιθετικότητα που επιδεικνύουν αποτελεί εξωτερική προβλημάτων στρες. Επίσης, ορισμένες έρευνες ερμηνεύουν το ίδιο φαινόμενο με τη θεωρία της Κοινωνικής Μάθησης και στα πρότυπα που παρατηρούν, ιδιαίτερα του πατέρα. Κατά την Zahn – Waxler (1993) ωστόσο, τα κορίτσια αναπτύσσουν αντικοινωνικά πρότυπα συμπεριφοράς αλλά η επιθετικότητά τους εσωτερικεύεται και μετατρέπεται σε σωματικές ενοχλήσεις, αφιλία και μείωση στα επιτεύγματα. Η γενίκευση της άποψης ότι είναι βιολογικά προσδιορισμένες οι διαφορές των φύλων ως προς την επιθετικότητα συζητείται μεν αλλά δεν υποστηρίζεται έντονα από τους ερευνητές, που ρίχνουν έτσι το βάρος στην κοινωνική αλληλεπίδραση (Schaffer, 1996).

Επίσης, στις περισσότερες έρευνες, διαπιστώνεται ότι τα αγόρια καταφεύγουν σε πράξεις βίας, εκφοβισμού και επιθετικότητας στους σχολικούς χώρους περισσότερο από τα κορίτσια. Έχει παρατηρηθεί ότι οι σωματικές μορφές βίας είναι αυξημένες στις κατώτερες σχολικές βαθμίδες, εντοπίζοντας έτσι ένα μέρος του προβλήματος της

επιθετικότητας στις επιδράσεις του φύλου και της ηλικίας (Christensen & Clark, 1996; Krauss et al., 1996, Olweus, 1996; Orpinas et al., 1995).

Αν και τα κορίτσια που εμπλέκονται σε παραβατικές συμπεριφορές αποτελούν τη μειονότητα, εντούτοις παρατηρείται αύξηση σε σχέση με τα στοιχεία προηγούμενων χρονικών περιόδων (Siegel & Senna, 2000). Διαφορές ανάμεσα στα φύλα έχουν παρατηρηθεί και από τη Χριστοπούλου (1996) με τα κορίτσια να έχουν περισσότερα ψυχολογικά προβλήματα λόγω εσωτερικευσης του θυμού ενώ στην έρευνα των Μόττη-Στεφανίδη και συν. (1998) παρατηρήθηκαν διαφορές στις αξιολογήσεις των δασκάλων για τα αγόρια και τα κορίτσια, γιατί τα κορίτσια παρουσιάζουν διαφορετική συμπεριφορά στο σπίτι από το σχολείο, γεγονός που θα μπορούσε να αποδοθεί στους τρόπους ανατροφής. Οι διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα σε αγόρια και κορίτσια, συνδέονται με τη διαδικασία κοινωνικοποίησης και του πολιτισμικού πλαισίου.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας του Παπαδόπουλου και συν. (2002), που αφορούσε την αφανή αυτο-ομολογούμενη νεανική παραβατικότητα και διεξήχθη κατά το σχολικό έτος 1999-2000 σε αντιπροσωπευτικό δείγμα (4%) του πληθυσμού των μαθητών Β', Γ' Γυμνασίου και Α', Β' Λυκείου της Κύπρου, η νεανική παραβατικότητα των μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Κύπρου κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα, αφορά κυρίως ελαφράς μορφής παραβάσεις και συσχετίζεται με το φύλο και τη σχολική επίδοση. Συγκεκριμένα, τα αγόρια υπερείχαν στατιστικώς σημαντικά από τα κορίτσια σε σχέση με την εμπλοκή τους σε παραβατικές δραστηριότητες, με μόνη εξαίρεση την αγορά ηρεμιστικών – υπνωτικών χαπιών για προσωπική χρήση. Επιπλέον στην πιο πάνω έρευνα παρατηρήθηκε μια αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στη σχολική επίδοση και την νεανική παραβατικότητα, δηλαδή όσο πιο χαμηλή ήταν η σχολική επίδοση τόσο πιο ψηλός ήταν ο βαθμός της παραβατικότητας.

ζ. Σχολική Επίδοση – Σχολική Επιτυχία / Αποτυχία

Πολλές έρευνες (Παπαστυλιανού, 2000; Καλογρίδου, 1995; Karsenty, 1993; Bebe & Mueller, 1993) έχουν δείξει ότι η σχολική αποτυχία και η εγκατάλειψη του σχολείου αυξάνουν τις πιθανότητες να εμπλακούν οι νέοι σε περιθωριακές και αποκλίνουσες δραστηριότητες και παραβατικότητα.

Παρόμοια σχέση ανάμεσα στην σχολική επίδοση και την παραβατικότητα, καθώς και την εκδήλωση επιθετικών συμπεριφορών τύπου εκφοβισμού και θυματοποίησης στο σχολείο έχει αναδειχθεί από έρευνες των Scott et al. (2001); Baldry και Farrington, (2000).

Σε αντίθεση με τις παραπάνω έρευνες που επιβεβαιώνουν ότι η σχολική αποτυχία και η επακόλουθη εγκατάλειψη του σχολείου οδηγεί στην αντικοινωνική συμπεριφορά, άλλες έρευνες έχουν παρατηρήσει ότι η αντικοινωνική συμπεριφορά είναι αυτή που οδηγεί στη σχολική αποτυχία και στην εγκατάλειψη του σχολείου (Wiesner & Silbereisen, 2003; Martin & Hoffman, 1990; Patterson et al. 1989,).

Συγκεκριμένα, σε μια επισκόπηση των σχετικών ερευνών οι Martin και Hoffman (1990) και Patterson et al. (1989) παρατήρησαν ότι:

- Τα παιδιά με διαταραχές διαγωγής έχουν συχνά χαμηλότερη ευφυΐα και παρουσιάζουν χαμηλότερη σχολική επίδοση από τους μη παραβάτες. Οι ισχυρότερες συσχετίσεις παρατηρούνται μεταξύ ικανότητας ανάγνωσης και αποκλίνουσας συμπεριφοράς.
- Η αντικοινωνική συμπεριφορά στην τάξη οδηγεί στη σχολική αποτυχία και στην εγκατάλειψη του σχολείου.
- Η σχολική αποτυχία οδηγεί σε χαμηλή αυτοεκτίμηση, περισσότερες συναισθηματικές διαταραχές και προβλήματα στο σχολείο που πιθανώς οδηγούν στην αντικοινωνική συμπεριφορά.
- Γνωστικά ελλείμματα και διαταραχές της συμπεριφοράς οφείλονται – σε κάποιο βαθμό – στην ίδια αιτιολογία. Ορισμένοι μελετητές έχουν στο σημείο αυτό στραφεί στα χαρακτηριστικά της ιδιοσυγκρασίας και σε οικογενειακούς παράγοντες. Ο Loeber (1990) ερμηνεύει το φαινόμενο αφενός με την υπόθεση του παρορμητισμού που βρίσκεται κάτω από την προβληματική συμπεριφορά και αφετέρου με τη σχολική αποτυχία (π.χ. η έλλειψη προσοχής μπορεί να προκαλεί προβλήματα στην τέλεση αριθμητικών πράξεων / υπολογισμών), Παρόμοια άποψη σχετικά με τη σημασία της γνωστικής ανάπτυξης ως μέτρου ελέγχου της επιθετικής συμπεριφοράς υποστηρίζει και ο Schaffer (1996).

η. Κοινωνικές / Συναισθηματικές Δεξιότητες, Δεξιότητες ζωής

Οι κοινωνικές δεξιότητες των εφήβων, ή η ικανότητα να λειτουργούν αποτελεσματικά στο περιβάλλον της οικογένειας και του ευρύτερου κοινωνικού πλαισίου (Peterson & Leigh, 1990), περικλείουν τόσο λειτουργικές (instrumental) όσο και εκφραστικές κοινωνικές δεξιότητες (expressive social competence) (Baumrind, 1972).

Οι λειτουργικές κοινωνικές δεξιότητες (instrumental social competence) αφορούν πράξεις ή χαρακτηριστικά που ενισχύουν την ικανότητα του ατόμου να εκτελεί λειτουργίες των ρόλων που αναλαμβάνει (life role functions), όπως το να έχει φιλοδοξίες, στόχους και αυτοπειθαρχία. Οι εκφραστικές / συναισθηματικές κοινωνικές δεξιότητες περικλείουν συναισθηματικά γνωρίσματα ή διαπροσωπικές δεξιότητες, όπως το νιάξιμο, η φροντίδα και η ενσυναίσθηση που ενισχύουν την ποιότητα των διαπροσωπικών και κοινωνικών σχέσεων και προωθούν την ευημερία της κοινωνίας (Baumrind, 1978)

Η επιθετική συμπεριφορά των παιδιών έχει αποδειχθεί ότι συνδέεται με φτωχές κοινωνικό-συναισθηματικές δεξιότητες. Κάποιες περιπτώσεις επιθετικής συμπεριφοράς σχετίζονται με το γεγονός ότι τα παιδιά δεν είναι σε θέση να αποδεχθούν και να σεβασθούν τις ατομικές διαφορές των ανθρώπων, να καταλάβουν πώς αισθάνεται ένα άλλο άτομο και να δουν τη ζωή από την προοπτική του «άλλου» (Crick & Dodge, 1994; Eisenberg, 1986). Η απουσία ενσυναίσθησης, οδηγεί στο να μην συνειδητοποιούν πολλές φορές τα παιδιά τον πόνο που μπορεί να προκαλούν με τις πράξεις ή τα λόγια τους σε ένα άλλο παιδί ή ενήλικα. Επίσης, έχει παρατηρηθεί ότι τα παιδιά που προβαίνουν σε κάποια επιθετική συμπεριφορά, έχουν δυσκολία χειρισμού «αρνητικών» συναισθημάτων με κυρίαρχο συναίσθημα το θυμό.

Οι γονεϊκές πρακτικές και η επικοινωνία ανάμεσα στο υποσύστημα της δυάδας γονιός – έφηβος σχετίζονται με την ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων στους εφήβους (Peterson & Leigh, 1990; Amato & Ochiltree, 1986). Οι Henry et al. (1996) σε έρευνά τους για τις αντιλήψεις που έχουν οι έφηβοι για τα χαρακτηριστικά του οικογενειακού συστήματος, τις συμπεριφορές στο υποσύστημα γονιός – έφηβος, τα γνωρίσματα των εφήβων και την ενσυναίσθηση των εφήβων, σε δείγμα 149 εφήβων με μέσο όρο ηλικίας 14,77, βρήκαν ότι οι έφηβοι που θεωρούσαν ότι έχουν ανώτερες επικοινωνιακές δεξιότητες απαραίτητες για να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στους άλλους (π.χ. ενεργητική ακρόαση, διατύπωση καθαρών μηνυμάτων, αποτελεσματική επικοινωνία με άτομα που μπορεί να βρίσκονται σε διάφορες συναισθηματικές καταστάσεις), είχαν επίσης και μεγαλύτερη ικανότητα να μπουν στη θέση του άλλου και να δείξουν ενδιαφέρον με ενσυναίσθηση, καθώς και υψηλότερα επίπεδα φαντασίας.

1.5.2 Οικογένεια και Παραβατικότητα

Η κοινωνία αποδίδει μεγάλη ευθύνη στην οικογένεια και κυρίως στους γονείς για τον τρόπο μεγαλώματος των παιδιών. Αναμένει ότι οι οικογένειες πρέπει να μεταδώσουν αξίες μέσα από τις οποίες να ετοιμάσουν τα παιδιά να δέχονται κανόνες που ενδεχομένως τα ίδια να αντιλαμβάνονται και ως δεσποτικούς. Είναι συνακόλουθο ότι η οικογενειακή ζωή συνδέεται στενά με την νεανική παραβατικότητα αφού η τελευταία χαρακτηρίζεται από την μη συμμόρφωση στους κανόνες και νόμους μιας κοινωνίας.

Η οικογενειακή ζωή μπορεί να εξεταστεί μέσα από τρεις άξονες. Την δομή της οικογένειας, δηλαδή ποιοι ζουν στο σπίτι, την διαντίδραση μεταξύ τους και το πως μεταχειρίζονται ο ένας τον άλλον και τρίτο την κοινωνική οργάνωση και την φύση της κοινότητας στην οποία ζει η οικογένεια. Είναι αναγκαία η συμπερίληψη και των τριών αξόνων στην κατανόηση της οικογενειακής ζωής και την επίδραση της στην νεανική παραβατικότητα.

Οι οικογενειακοί παράγοντες που επιδρούν στην παραβατική συμπεριφορά παιδιών/εφήβων περιλαμβάνουν την ποιότητα της σχέσης γονιού-παιδιού τα πρότυπα συμπεριφοράς των γονιών για την πειθαρχία και το επίπεδο της γονικής επίβλεψης, τη δυσλειτουργικότητα της οικογένειας και το διαζύγιο, τη θυματοποίηση, παραμέληση και κακοποίηση του παιδιού μέσα στην οικογένεια, την ενδοοικογενειακή βία, και τη πίεση για σχολικές επιδόσεις (Παπαστυλιανού, 2002; Carr, 1999; Rutter & Hersov, 1991; Graham & Bowling, 1995).

1.5.2.1 Ποιότητα σχέσης και Συναισθηματικού Δεσμού παιδιού - γονέα

Η ποιότητα σχέσης γονιού-παιδιού είναι καθοριστικός παράγοντας στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου και του τρόπου διαχείρισης των δυσκολιών της ζωής του. Η παραβατικότητα που εκφράζουν οι νέοι πέραν του ότι αφορά την αδυναμία διαχείρισης των δυσκολιών και καταφυγή σε μη αποδεκτές/επιθετικές πράξεις,

εμπερικλύει και μια έντονη αγωνία και θυμό απέναντι στα πρωταρχικά αντικείμενα, δηλαδή τα άτομα από τα οποία εξαρτόταν σαν βρέφος η επιβίωση του.

Ο συναισθηματικός δεσμός του παιδιού με τον γονέα/φροντιστή εγκαθιδρύεται με την γέννηση του παιδιού και εδραιώνεται στα πρώτα χρόνια ζωής (Bowlby, 1969). Απαιτεί τη δέσμευση του δεύτερου, την ενασχόλησή του με το παιδί, τη συνέχεια ως προς την ταυτότητα και τη συμπεριφορά του ως γονέα, την ιεράρχηση της φροντίδας, την κατανόηση των εμπειριών και συναισθημάτων των παιδιών.

Οι Ainsworth et al. (1978) περιέγραψαν τρία είδη δεσμού ανάμεσα στον γονέα και το παιδί που συχνά μπορούν να «προβλέψουν» την συμπεριφορά του ακόμα και στην ενήλικη ζωή του: Όταν ο γονιός είναι σταθερά διαθέσιμος και ευαίσθητος στα μηνύματα του παιδιού τότε υπάρχει **ασφαλής δεσμός**. Έτσι το παιδί είναι σίγουρο ότι ο γονιός του θα είναι διαθέσιμος και θα το βοηθήσει σε κάποια κατάσταση δυσκολίας ή/και φόβου. Ορμώμενο από αυτό το ασφαλές πλαίσιο το παιδί μπορεί να εξερευνήσει χωρίς φόβο και να έχει υγιής συναλλαγές με τους άλλους.

Στην περίπτωση του **αγχώδους αντιστεκόμενου δεσμού**, το παιδί δεν είναι βέβαιο ότι ο γονιός θα είναι διαθέσιμος και θα το βοηθήσει όταν το έχει ανάγκη, με αποτέλεσμα να βιώνει έντονο άγχος, προσκόλληση και να φόβο για εξερεύνηση. Ο αγχώδης αντιστεκόμενος δεσμός, εμπεριέχει μια αστάθεια στη διαθεσιμότητα και στη βοηθητική στάση του γονιού, και προάγεται από τους αποχωρισμούς και από τις απειλές εγκατάλειψης που χρησιμοποιούνται ως μέσο ελέγχου.

Τέλος, ο **αγχώδης αποφεύγων δεσμός** χαρακτηρίζεται από το ότι το παιδί δεν πιστεύει ότι ο γονιός του είναι διαθέσιμος και θα το βοηθήσει όταν το χρειαστεί, αλλά περιμένει την απόρριψη. Συνήθως ο δεσμός αυτός δημιουργείται από τη συνεχή απόρριψη του παιδιού από τη μητέρα, όταν το πρώτο την πλησιάζει αναζητώντας παρηγοριά ή προστασία.

Στους νεαρούς παραβάτες εντοπίζεται συχνά στα πλαίσια θεραπείας, ένας αγχώδης αποφεύγων δεσμός με την μητέρα από την παιδική ηλικία που οδηγεί τον έφηβο να μην εμπιστεύεται τους ενήλικες, να μην συνεργάζεται κατά συνέπειαν εύκολα με τον θεραπευτή και να κουβαλά ανεπεξέργαστο θυμό για αυτήν την πρώιμη απόρριψη και αστάθεια του γονιού η/και εγκατάλειψη που βίωσε. Ο θυμός γίνεται έτσι καταστροφικός και επιτίθεται σε τρίτα πλέον άτομα και την περιουσία τους.

1.5.2.2 Τα πρότυπα συμπεριφοράς των γονέων

Πολλές είναι οι έρευνες που εξετάζουν τη σχέση ανάμεσα στα πρότυπα συμπεριφοράς / στο παιδαγωγικό στυλ των γονέων και την εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς και της παραβατικότητας από την πλευρά των παιδιών. Είναι κοινώς παραδεκτό ότι ο τρόπος που μεγαλώνουν οι γονείς τα παιδιά τους έχει μεγάλη επίδραση στην ανάπτυξή τους. Αυτό που είναι κυρίως σημαντικό είναι το πώς αντιλαμβάνεται και πώς βιώνει το παιδί τη συμπεριφορά των γονέων απέναντί του.

Διαπιστώνεται συχνά ότι **οι αρνητικές γονεϊκές πρακτικές και η έλλειψη δεξιοτήτων από τους γονείς** αποτελούν σημαντικούς προγνωστικούς παράγοντες για την εμφάνιση παραβατικότητας σε εφήβους (e.g. Henry, Tolan & Gorman-Smith, 2001; Juang & Silbereisen, 1999). Σύμφωνα με τους Patterson et al. (1989) αυτοί οι

παράγοντες συχνά οδηγούν σε πρώιμα προβλήματα συμπεριφοράς στους εφήβους μέσω των διαδικασιών της αρνητικής ενίσχυσης. Αυτό στη συνέχεια ενδέχεται να οδηγήσει σε ακαδημαϊκά προβλήματα και μπορεί να πυροδοτήσει συναναστροφές με συνομήλικους, οι οποίοι έχουν υψηλά επίπεδα ανοχής απέναντι στις αποκλίνουσες συμπεριφορές ή/και εμπλέκονται οι ίδιοι σε αυτές. Όπως αναφέρουν οι Vuchinich, Bank, και Patterson (1992) αλλά και οι Graham και Bowling (1995) όταν δεν υπάρχει επίβλεψη και έλεγχος από τους γονείς, είναι πιθανότερο οι έφηβοι να διαπράξουν παράνομες πράξεις για να συμμορφωθούν με τις νόρμες των συνομήλικών τους και πιο εύκολα κάνουν φυγές από το σχολείο και συναναστρέφονται με παραβατικούς φίλους. Η απουσία επίβλεψης συνδέεται με φτωχές σχέσεις μεταξύ γονιών και παιδιών, συγκρούσεις και απροθυμία από πλευράς των παιδιών να μιλήσουν για τις δραστηριότητες τους στους γονείς και εμπλοκή τους σε παραβατικές δραστηριότητες.

Η Baumrind (1991) αναφέρει ότι τα πρότυπα συμπεριφοράς των γονέων επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά δομούν τις σχέσεις τους με τους συνομηλικούς και τους άλλους ενήλικους, τη συγκρότηση της προσωπικότητάς τους κατά την εφηβεία, ακόμα και τις αντιστάσεις τους στη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών και στην εμπλοκή τους σε παραβατικές δραστηριότητες.

Το πρότυπο της «*λειτουργικής αυθεντίας*» για παράδειγμα θεωρείται από τους περισσότερους μελετητές ως η καλύτερη γονεϊκή πρακτική (Peterson & Leigh, 1990; Weiss & Schwartz, 1996; Hess & McDevitt, 1984), καθώς οι γονείς και ασκούν έλεγχο θέτοντας ξεκάθαρα όρια και διατηρώντας μια σταθερή στάση και ανταποκρίνονται στις ανάγκες του παιδιού παρέχοντας αποδοχή, κατανόηση και συμπάρασταση. Η «*λειτουργική αυθεντία*» σχετίζεται θετικά με την ενσυναίσθηση, καθώς αυτή η πρακτική ελέγχου παρέχει εξηγήσεις στους εφήβους για την αναμενόμενη συμπεριφορά τους, τους επικοινωνεί ότι έχουν ευθύνη για τις πράξεις τους και παρέχει και ένα μοντέλο επικοινωνίας, από το οποίο έχουν πολλά να διδαχθούν (Eisenberg, 1992). Συνδέεται επίσης με υψηλά επίπεδα ενσυναίσθησης στους εφήβους αφού μπορούν έτσι να αναπτύξουν και οι ίδιοι στη συνέχεια ενδιαφέρον για τους άλλους ανθρώπους και να κοινωνικοποιούνται με υγιή τρόπο (Henry et al. 1996; Eisenberg, 1992) σε αντίθεση με την αναζήτηση καταστροφικών τρόπων επικοινωνίας με τους άλλους όπως συμβαίνει στους ανήλικους παραβάτες. Η αποδοχή από τους γονείς σε αντίθεση με την απόρριψη, αποτελεί προστατευτικό παράγοντα και για την ανάπτυξη συναισθηματικών διαταραχών στην εφηβεία (Steinhausen & Metzke, 2001).

Από την άλλη πλευρά, η *αυταρχικότητα*, η *επιτρεπτικότητα* και η *παραμέληση* έχουν συσχετιστεί με αρνητικές επιδράσεις στην διαμόρφωση της προσωπικότητας και την ανάπτυξη των παιδιών, όπως αυξημένη εξάρτηση από ενήλικους, μειωμένη αυτοαντίληψη, μειωμένη σχολική επίδοση, αυξημένη παραβατικότητα κ.ά. (Roberts & Steinberg, 1999; Steinberg et al., 1992).

Το *απορριπτικό στυλ των γονέων*, η απουσία στοργής και ζεστασιάς, η έλλειψη ορίων και η χρήση της σωματικής τιμωρίας ως μεθόδου διαπαιδαγώγησης / πειθαρχίας σχετίζονται με την εκδήλωση επιθετικότητας (Baldry & Farrington, 2000; Farrington, 1978) και αντικοινωνικής συμπεριφοράς (Millon & Davis, 1995) από τα παιδιά, καθώς και με συναισθήματα απομόνωσης και χαμηλή αυτοεκτίμηση στα παιδιά (Avison & McAlpine, 1992; Cicchetti & Beeghly, 1987). Αυτό το στυλ έχει

συνδεθεί επίσης με την νεανική παραβατικότητα (Ruchkin, Eisemann & Hagglof, 1998) και με την κατάχρηση ουσιών (Johnson & Pandina, 1991).

Πολλοί γονείς δυσκολεύονται να υιοθετήσουν τις κατάλληλες πρακτικές ελέγχου προκειμένου να ενισχύσουν (ή τουλάχιστον να μην μπλοκάρουν) την ανεξαρτητοποίηση των εφήβων και να τους βάλουν κάποια όρια για να μην εκτραπούν (Small & Eastman, 1991). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει μια διαχρονική έρευνα των Huesman, Eron και Warnicke-Yarmel (1987) σε 870 παιδιά, τα οποία παρακολουθούνταν ερευνητικά από τα 8 έως τα 30 έτη τους. Η έρευνα αυτή έδειξε όχι μόνο τη θετική συσχέτιση ανάμεσα στις ακατάλληλες και αυστηρές μεθόδους πειθαρχίας των γονέων και την εκδήλωση επιθετικότητας από τα παιδιά, αλλά και τη διαίونيση αυτού του φαινομένου, καθώς τα παιδιά επαναλάμβαναν το ίδιο μοτίβο συμπεριφοράς στις δικές τους οικογένειες από το ρόλο του γονιού. Άλλες μελέτες σε γυναίκες που έχουν εμπλακεί σε παραβατικές συμπεριφορές έδειξαν να υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα σε κακές γονεϊκές πρακτικές, όπως ασυνεπής χρήση αυστηρών μεθόδων πειθαρχίας, συγκρούσεις και εχθρότητα, σωματική παραμέληση και συναισθηματική απόσταση (McCabe et al. 2002; Smetana & Daddis, 2002).

1.5.2.3 Η οικογενειακή συνοχή

Η οικογενειακή συνοχή φαίνεται να είναι σημαντικός προστατευτικός παράγοντας των νέων από διάφορους κινδύνους μεταξύ των οποίων και της παραβατικότητας. Μπορεί να ορισθεί ως η συναισθηματική εγγύτητα που αισθάνονται τα μέλη μιας οικογένειας και η οποία εκδηλώνεται μέσα από τις στάσεις και τις συμπεριφορές τους (Olson, Portner & Lavee, 1985).

Συγκεκριμένα, έχει παρατηρηθεί ότι η *οικογενειακή συνοχή* προσφέρει στους εφήβους μια αίσθηση σταθερότητας και σύνδεσης (connectedness), μια ασφαλή βάση από την οποία μπορούν να εξερευνήσουν τον κόσμο και να διευρύνουν την ανάπτυξή τους (Henry, 1994; Noller & Callan, 1986). Επίσης, η συνοχή (εφόσον γίνεται αντιληπτή από τους εφήβους) δημιουργεί ένα οικογενειακό περιβάλλον στο οποίο οι έφηβοι μπορούν να αναπτύξουν και τις συναισθηματικές τους κοινωνικές δεξιότητες (expressive social competence).

Εξίσου λειτουργικό χαρακτηριστικό της οικογένειας είναι η *ευελιξία*. Ένα ευέλικτο οικογενειακό περιβάλλον σύμφωνα με τους Henry et al. (1996), βοηθάει τον έφηβο να θεωρεί την αλλαγή σαν ένα φυσιολογικό κομμάτι των διαπροσωπικών αλληλεπιδράσεων και να μην αισθάνεται δυσφορία όταν οι άλλοι αντιμετωπίζουν αλλαγές.

Ο βαθμός της αφοσίωσης, η αισιοδοξία και η εμπιστοσύνη στην οικογένεια, καθώς και η οικογενειακή συνοχή και το συναισθηματικό δέσιμο ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας είναι παράγοντες που βοηθούν τις οικογένειες να βρουν μια ισορροπία ανάμεσα στη σταθερότητα και την αλλαγή (Olson et al., 1985; Stinnett & Defrain, 1985). Επίσης, η οικογενειακή συνοχή φαίνεται να σχετίζεται και με τις δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων σχετικών με την υγεία και την επίτευξη των στόχων σχετικά με τη βέλτιστη υγεία των μελών της οικογένειας (Ford – Gilboe, 1997).

Σε έρευνα του Georgiou (1995), διαπιστώθηκε ότι υπάρχει υψηλή συσχέτιση ανάμεσα στην οικογενειακή συνοχή (family cohesion) και στη σχολική επίδοση σε δείγμα μαθητών Γυμνασίου. Σύμφωνα με τον Georgiou (1995) κάποια χαρακτηριστικά της παραδοσιακής ελληνικής κυπριακής οικογένειας μπορούν να εξηγήσουν, τουλάχιστον εν μέρει, τη σχέση ανάμεσα στην οικογενειακή συνοχή και τη σχολική επίδοση. Μερικά από αυτά, όπως αναφέρει είναι: ο κεντρικός ρόλος του θεσμού της οικογένειας στις ζωές των Κυπρίων, οι ξεκάθαροι και άκαμπτοι ρόλοι στο οικογενειακό σύστημα, η διάκριση ανάμεσα στους δικούς (“ingroups”) και τους άλλους (“outgroups”) και οι διαφορετικοί κώδικες συμπεριφοράς απέναντι στις δύο αυτές ομάδες, η προσπάθεια των νέων μελών της οικογένειας να διατηρήσουν το φιλότιμο ως αξία και για τις οικογένειές τους και για τους εαυτούς τους.

1.5.2.4 Η δυσλειτουργικότητα και η αποδιοργάνωση της οικογένειας

Όπως υποστηρίζουν οι Ξανθάκου και Μπάμπαλης (2002) σε περιπτώσεις διαλυμένων και δυσλειτουργικών οικογενειών τα παιδιά συνήθως αντιδρούν με παραίτηση (από την οικογένεια και τη σχολική ζωή), με επιθετικότητα, με αγωνιώδη αναζήτηση του υποκατάστατου του απόντος γονέως. Αντιθέτως, όταν η ποιότητα των σχέσεων είναι καλή και οι γονείς μπορούν να έχουν μια κοινή στάση και αλληλοϋποστήριξη στην διαπαιδαγώγηση των παιδιών, τα παιδιά προσαρμόζονται καλά στη νέα κατάσταση.

Μελέτες οι οποίες εξετάζουν την κοινωνικοποίηση του παιδιού δείχνουν ότι η έξαρση της βίας και την νεανικής παραβατικότητα συνδέεται με την αποδιοργάνωση της οικογένειας, τα διαζύγια, την απώλεια των παραδοσιακών λειτουργιών, την ελλιπή φροντίδα και τη παραμέληση λόγω του σύγχρονου τρόπου ζωής (Morrison et al, 1998; Workman & Beer, 1992).

Επίσης σύμφωνα με αρκετές έρευνες, η μείωση των επιπέδων γονεϊκής επίβλεψης λόγω αρνητικών συνθηκών στο οικογενειακό περιβάλλον, όπως η ανεργία των γονέων ή το διαζύγιο μπορεί να οδηγήσουν στην παραβατικότητα των εφήβων (Conger et al., 1993; Hetherington και Clingempeel, 1992; Kolvin, Miller, Fleeting & Kolvin, 1988). Άλλες έρευνες δείχνουν ότι γεγονότα που προκαλούν διάλυση στην οικογένεια (Disruptive family events), όπως είναι το διαζύγιο μπορεί να βλάψουν την ευεξία των εφήβων και να τα ωθήσουν να εκδραματίσουν με παραβατικές συμπεριφορές (Allison & Furstenberg, 1989; Mechanic & Hansell, 1989; Guidubaldi & Perry, 1985).

Άλλοι υποστηρίζουν ότι δεν είναι τόσο σημαντική η επίδραση των μεταβολών/ μετασχηματισμών που συμβαίνουν στην οικογένεια στην αποτελεσματικότητα της λειτουργίας της οικογένειας και στην καλή κατάσταση των εφήβων, όσο **οι πρακτικές** που εφαρμόζουν και οι δύο γονείς (McFarlane, Bellissimo & Norman, 1995). Επίσης οι Forehand et al. (1991) έχουν δείξει ότι η καλή σχέση ανάμεσα στον πατέρα και τον έφηβο είτε αυτός είναι εντός είτε εκτός της οικογενειακής εστίας σχετίζεται με λιγότερα προβλήματα συμπεριφοράς.

α. Το διαζύγιο

Η κρίση του διαζυγίου μπορεί να επηρεάσει τις συνθήκες φροντίδας του παιδιού και να οδηγήσει σε κακοποίηση / παραμέληση. Σε περιπτώσεις χωρισμού το παιδί χάνει

προστατευτικούς παράγοντες και είναι πιθανό να χρησιμοποιηθεί από το γονέα ενάντια στον πρώην σύντροφο. Το παιδί μπορεί να μπει στο ρόλο του συντρόφου για έναν γονέα ή και να παίξει το ρόλο του διαιτητή ανάμεσα στους δύο γονείς. Το πιο πάνω βάζει εμπόδια στην ομαλή συναισθηματική του ανάπτυξη και στη δημιουργία ικανοποιητικών διαπροσωπικών σχέσεων. Επίσης, σε κάποιες περιπτώσεις η επιθετικότητα που δεν αντιμετωπίζεται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας του διαζυγίου μετατίθεται στα παιδιά (Killèn, 1993). Συγκεκριμένα, ενδέχεται ο γονιός να βλέπει στο παιδί όλες τις αρνητικές ιδιότητες του συζύγου που εγκατέλειψε την οικογένεια.

Επομένως, δεν είναι τόσο το γεγονός του διαζυγίου, αλλά η κακή διαχείριση του διαζυγίου και η μη αποτελεσματική επίλυση των προβλημάτων από τους γονείς που μπορεί να οδηγεί τους έφηβους σε παραβατική συμπεριφορά

β. Μονογονεϊκές Οικογένειες

Στη Κύπρο, κατά την τελευταία απογραφή πληθυσμού το 2001, το 5,7 % των οικογενειών ήταν μονογονεϊκές και το 5,6% των γεννήσεων ήταν εκτός γάμου. Η θεσμική αποσταθεροποίηση της οικογένειας (αύξηση ποσοστού διαζυγίων, συμβίωσης χωρίς γάμο, γεννήσεων εκτός γάμου) δημιουργεί νέες ανάγκες.

Τα παιδιά που μεγαλώνουν με ένα γονιό είναι πιο πιθανό να εκδηλώσουν παραβατικότητα από αυτά που μεγαλώνουν με τους δύο φυσικούς γονείς τους, υποστηρίζουν οι Graham και Bowling (1995). Αυτό ανατρέπεται όμως όταν ο μονογονιός έχει υψηλό έλεγχο επίβλεψης και καλό συναισθηματικό δεσμό με το παιδί.

Σε έρευνα τους για την δομή και τη λειτουργία της οικογένειας και την καλή υγεία (well-being) των εφήβων, οι McFarlane, Bellissimo και Norman (1995) διαπίστωσαν ότι η λειτουργία της οικογένειας δεν καθορίζεται από τη δομή της. Συγκεκριμένα συγκρίνοντας τις μονογονεϊκές οικογένειες (που στο 95% των περιπτώσεων την επιμέλεια είχε η μητέρα), τις μικτές οικογένειες (φυσικός γονιός και πατριός / μητριά) και οικογένειες που οι δύο φυσικοί γονείς εξακολουθούσαν να είναι παντρεμένοι, δεν βρήκαν καμία διαφορά ανάμεσα στις οικογένειες, στη λειτουργία της οικογένειας ή στους δείκτες της κατάθλιψης. Επίσης, στις οικογένειες στις οποίες υπήρχε θάνατος ενός γονέα δεν παρατηρήθηκε καμία διαφορά σε σύγκριση με οικογένειες που οι γονείς ήταν συνεχώς παρόντες. Όμως στις περιπτώσεις εφήβων που ζούσαν με πατριό/μητριά βρέθηκαν υψηλότερα επίπεδα έκθεσης σε στρες και αυτό μπορεί να είναι ενδεικτικό του ότι μια πρόσθετη μετάβαση στην οικογένεια συνδέεται με μεγαλύτερη έκθεση σε στρεσογόνες καταστάσεις.

Σύμφωνα με κάποιους μελετητές η συχνότητα κακοποίησης των παιδιών που ζουν σε μικτές οικογένειες και συγκεκριμένα με τη μητέρα και τον εκάστοτε φίλο της, είναι πολύ μεγαλύτερη από την αντίστοιχη συχνότητα κακοποίησης από τους ίδιους τους γονείς. Κατά τον Livingston (1986) τα παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών που έχουν την εμπειρία να δουν κάποιον ενήλικα να επιτίθεται στη μητέρα τους, εκδηλώνουν πιο έντονα και πιο συχνά βίαιη συμπεριφορά στη μητέρα τους. Αυτό είναι άξιο προσοχής, αφού σύμφωνα με τα ευρήματά του, το 29% των μητέρων μονογονεϊκών οικογενειών υφίστανται τέτοιου είδους κακοποίηση. Οι έφηβοι σε τέτοιες

περιπτώσεις μπορεί επίσης να εκδραματίσουν αυτό το θυμό εντός ή εκτός της οικογένειας με παραβατικές πράξεις.

1.5.2.5 Οικονομικά Προβλήματα της Οικογένειας

Η απώλεια της δουλειάς μπορεί να επηρεάσει την αυτοεκτίμηση του γονιού και να οδηγήσει σε συναισθήματα θυμού και άγχους. Τα οικονομικά προβλήματα που δημιουργεί η ανεργία μπορεί επίσης να μειώσουν την επαφή με το κοινωνικό δίκτυο. Η επίδραση των κοινωνικό-οικονομικών παραγόντων εξαρτάται από το πώς αυτοί γίνονται αντιληπτοί και πώς αντιμετωπίζονται από τους γονείς. Σε περιπτώσεις που η απώλεια δουλειάς βιώνεται ως αδικία και προκαλεί υψηλά επίπεδα θυμού και στρες στο γονιό ενδέχεται ο τελευταίος να μεταθέσει αυτά τα συναισθήματα στο παιδί. Έτσι ενδέχεται ο έφηβος να «αναλάβει» με παραβατικές πράξεις να επιτεθεί στο κοινωνικό σύστημα που «αδίκησε» το γονιό και να καταστρέφει ότι θεωρεί ότι ευθύνεται.

1.5.2.6 Η πίεση για σχολικές επιδόσεις

Συχνά η οικογένεια ασκεί ισχυρές πιέσεις για μεγάλες σχολικές επιδόσεις, ενώ τα παιδιά δείχνουν να αδιαφορούν. Η εισαγωγή στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση πέρα από την καθαυτό αξία που έχει ως μέσο πραγμάτωσης της μόρφωσης, έχει αναχθεί για λόγους κοινωνικής κινητικότητας αλλά και ως μηχανισμός συνοχής για την οικογένεια σε θέμα υψίστης σημασίας με τεράστιο οικονομικό αλλά και ψυχολογικό κόστος για τους μαθητές και τις οικογένειές τους.

Η πίεση που ασκείται από δασκάλους και γονείς, ώστε τα παιδιά να επιτύχουν ακαδημαϊκά φαίνεται να οδηγεί στο να χρησιμοποιούν πολλά παιδιά τη σχολική επιτυχία ως ένα σημαντικό δείκτη της αυταξίας τους. Οι εκτιμήσεις των άλλων καταλήγουν σε αυτοεκτιμήσεις, έτσι ώστε ένας μαθητής που δεν πετυχαίνει να νιώθει μη ικανός και κατώτερος (Συγκολλίτου, 1997). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της πανελλαδικής – επιδημιολογικής έρευνας των Πετρόπουλου και Παπαστυλιανού (2001) οι μαθητές του Δημοτικού θυματοποιούνται μέσα στην οικογένεια εξαιτίας του σχολείου. Συγκεκριμένα, η θυματοποίηση από την οικογένεια σχετίζεται με τη χαμηλή σχολική επίδοση και τις τιμωρίες των δασκάλων. Η παραπάνω έρευνα επιβεβαιώνει ότι οι γονείς θεωρούν τη μόρφωση ως αυταξία και λιγότερο ως μέσο κοινωνικοποίησης του παιδιού και προετοιμασίας του για την απόκτηση άλλων αξιών και κοινωνικών και τεχνικών δεξιοτήτων που θα του χρησιμεύσουν στην κοινωνική και επαγγελματική του ζωή.

Η υπερβολικά αυξημένη πίεση για σχολικές επιδόσεις μπορεί να γίνει ανεχτή από το παιδί για μεγάλο χρονικό διάστημα. Όμως κάποιες φορές, ακόμα και σε καλούς μαθητές, διαπιστώνεται μια τάση εξέγερσης από αυτή την πίεση με ξαφνική και πλήρη απόρριψη του σχολείου και αναζήτηση ευχαρίστησης στις αντικοινωνικές ομάδες συνομηλίκων και την παραβατικότητα.

1.5.3 Άλλοι Εξωτερικοί Παράγοντες

1.5.3.1. Υποστηρικτικό δίκτυο

Η νεανική παραβατικότητα σε μεγάλο βαθμό, εκδηλώνεται στην απουσία υγιούς υποστηρικτικού δικτύου. Αντίθετα συντελείται στα πλαίσια ενός άλλου «νοσηρού» δικτύου αλληλοϋποστήριξης με την ένταξη του ανήλικου στις παραβατικές ομάδες.

Η κοινωνική υποστήριξη (social support) είναι ιδιαίτερα σημαντική την περίοδο της εφηβείας και έχει αποδειχθεί ότι συμβάλλει στην ανθεκτικότητα, στην αντιμετώπιση στρεσογόνων καταστάσεων και ότι βοηθά στη ψυχική υγεία (Rutter et al. 1998). Γενικά, φαίνεται ότι όταν κανείς αισθάνεται ότι η στήριξη που του παρέχει το οικογενειακό πλαίσιο δεν είναι επαρκής ή είναι ανύπαρκτη, τότε αποφασίζει να απευθυνθεί σε άλλες πηγές στήριξης. Σε περιπτώσεις δε οικογενειών που παρατηρείται κακοποίηση των παιδιών (Gardner, 2003) η άμεση παρέμβαση από τους ειδικούς κρίνεται απαραίτητη.

Υπάρχουν συγκεκριμένα είδη υποστήριξης στο πλαίσιο της οικογένειας: (Cutrona, 2000): α) Η πρακτική υποστήριξη (concrete support) που αφορά τη βοήθεια κυρίως σε πρακτικά ζητήματα β) Η συναισθηματική υποστήριξη (emotional support) που περιγράφει το να ακούει κανείς και γενικά να είναι εκεί όταν ο νέος έχει ανάγκη π.χ όταν πενθεί την απώλεια του γονιού του, η συμπαράσταση και την κατανόηση των στενών του φίλων είναι σημαντική. γ) Υποστήριξη που βασίζεται στην εκτίμηση του άλλου (esteem support) όπου για τον έφηβο η άνευ όρων αποδοχή από την οικογένεια του αποτελεί το θεμέλιο λίθο της υποστήριξης. δ) Υποστήριξη μέσω επαγγελματικών συμβουλών (advice support).

Η οικογενειακή υποστήριξη σε στρεσογόνες περιόδους βοηθάει τον έφηβο να διατηρεί μια αίσθηση σταθερότητας και ρουτίνας, όταν έρχεται αντιμέτωπος με αλλαγές (Sandler et al. 1989). Η οικογένεια και οι φίλοι μπορούν να βοηθήσουν τον έφηβο να αντιμετωπίσει διάφορες καταστάσεις με την παροχή συμβουλών, την εξασφάλιση των μέσων που χρειάζεται για να διαχειριστεί τα προβλήματά του και την προσφορά ευκαιριών για αυτοαποκάλυψη και ελεύθερη έκφραση των συναισθημάτων του (Berndt, 1989). Όπως υποστηρίζουν οι Cohen και Wills (1985) τόσο το μέγεθος όσο και η ποιότητα των κοινωνικών δικτύων έχουν θετική επίδραση στους εφήβους, ιδιαίτερα όταν οι τελευταίοι είναι σε κρίση.

Η απουσία ή η ελλιπής παρουσία του οικογενειακού ιστού υποστήριξης, γενικά αλλά και στην περίπτωση της ενδοοικογενειακής βίας αφήνει τα παιδιά ιδιαίτερα εκτεθειμένα προς τρίτους που δυνητικά θα εκμεταλλευτούν τις ανάγκες τους. Σε τέτοια περίπτωση, οι παραβατικές ομάδες εφήβων ή ενηλίκων, προσφέρουν στον εγκαταλελειμένο από υποστήριξη έφηβο την επιβεβαίωση, την ασφάλεια και την στήριξη που του λείπουν. Υποκαθιστούν και προσφέρουν έτσι ένα άλλο υποστηρικτικό δίκτυο, έστω και νοσηρό, από το οποίο ο έφηβος δύσκολα απομακρύνεται.

1.5.3.2 Συνομήλικοι

Κατά την περίοδο της εφηβείας οι συνομήλικοι μπορούν να αποτελέσουν μια σημαντική πηγή στήριξης για τους εφήβους, καθώς οι έφηβοι αγωνίζονται να ανεξαρτητοποιηθούν από τους γονείς τους (Petersen, 1988). Αυτό φυσικά δεν σημαίνει ότι μπορούν να υποκαταστήσουν τον υποστηρικτικό ρόλο των γονέων. Από

τη μέση εφηβεία και μετά πολλοί έφηβοι αναζητούν να καλύψουν τις ανάγκες τους για δεσμούς προσκόλλησης (attachment needs) με συνομηλικούς τους (Burchmester, 1992). Η καλή σχέση των εφήβων με τους συνομηλικούς μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους και στην ανάπτυξη και στη διατήρηση της αυτοεκτίμησής τους (Fass & Tubman, 2002). Επίσης, στην αλληλεπίδραση του εφήβου με μια ομάδα συνομηλικών παρουσιάζονται ευκαιρίες για να ενισχυθεί η αίσθηση του ανήκειν, να γίνουν κοινωνικές συγκρίσεις, να αναπτυχθούν κοινωνικές δεξιότητες (Eisenberg & Fabes, 1998; Youniss, 1985).

Η ομάδα των συνομηλικών μπορεί να λειτουργήσει και σαν μια πηγή σταθερότητας, ιδίως σε περιπτώσεις όπου οι έφηβοι βιώνουν έντονες αλλαγές ή ακόμα και διάλυση στην οικογένειά τους (family disruption) (Gottlieb, 1991). Η αποδοχή από τους συνομηλικούς αυξάνει την αυτοεκτίμηση (Harter, 1990a). Αντιθέτως, η απόρριψη από τους συνομηλικούς σχετίζεται με προβλήματα στην ανάπτυξη και τη συμπεριφορά (Achenbach & Edelbrock, 1981), καθώς και με απώλεια της αυτοεκτίμησης και κατάθλιψη (Patterson & Capaldi, 1990).

Η συναναστροφή με συνομηλικούς που έχουν ή ανέχονται αποκλίνουσες συμπεριφορές, με αποτέλεσμα να λειτουργούν σαν μοντέλα μίμησης, αυξάνει τον κίνδυνο για παραβατική συμπεριφορά (Dishion, Eddy, Haas, Li & Spracklen, 1997; Coie, Terry, Zakriski & Lochman, 1995). Γενικά, οι σχέσεις με συνομηλικούς με αντικοινωνική συμπεριφορά αποτελεί παράγοντα πρόβλεψης για την υιοθέτηση και διατήρηση αντικοινωνικών συμπεριφορών κατά την περίοδο της εφηβείας (Engels & Bogt, 2001).

1.5.3.3 Σχολείο

Σχολικό κλίμα – Σχολικές διεργασίες και διαδικασίες – εκπαιδευτικό σύστημα

Το σχολείο ως σύστημα έχει τις προϋποθέσεις να παράγει ή και να συντηρεί τη βία. Καταρχήν, οι κτιριακές και περιβαλλοντικές συνθήκες πολλών σχολείων συχνά δεν προωθούν την αυτοεκτίμηση των παιδιών και των εκπαιδευτικών. Όπως έχει παρατηρηθεί (Furlong et al., 1997; Pablant & Baxter, 1996; Ley & Cybriwsky, 1996), τα σχολεία που είναι σε υποβαθμισμένες περιοχές, οι οποίες έχουν υψηλά επίπεδα εγκληματικότητας και χρήσης ουσιών και χαμηλά επίπεδα ανθρώπινης δραστηριότητας και τα οποία δεν είναι καλά συντηρημένα, ευνοούν την ανάπτυξη βίαιης ή και αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Τα παιδιά συχνά προκαλούν περαιτέρω καταστροφές στους χώρους, που για αυτά λειτουργούν ως αφιλόξενο και υποτιμητικό περιβάλλον.

Επίσης, οι σχολικές διεργασίες και διαδικασίες, όπως για παράδειγμα η σύνθεση και το μέγεθος του σχολείου, τα συστήματα πειθαρχίας και αξιολόγησης των μαθητών, τα προγράμματα σπουδών, το σχολικό κλίμα, οι εξωδιδασκτικές και οι εξωσχολικές δραστηριότητες, έχει διαπιστωθεί ότι επηρεάζουν τη συμπεριφορά των μαθητών (Hyman & Peron, 1998; Durant et al., 1997; Weiler και Dorman, 1995; Βιδάλη, 1995).

Τα αποτελέσματα μιας έρευνας (Κουτσούλης, 2002) που εξέτασε το είδος της επιθετικής λεκτικής συμπεριφοράς των καθηγητών στην Κύπρο το 2000 με χορήγηση ερωτηματολογίου σε 608 μαθητές της Γ' Λυκείου έδειξαν ότι: α) οι καθηγητές με τη λεκτική τους συμπεριφορά στέλνουν μηνύματα υποτίμησης της προσωπικότητας των μαθητών και χαμηλών προσδοκιών, β) υπάρχει φρασεολογία ενδεικτική διακρίσεων ανάμεσα σε μαθητές διαφορετικών ειδικοτήτων, γ) μηνύματα που δείχνουν αδιαφορία ή και απόγνωση και δ) η φρασεολογία των καθηγητών δείχνει διαμάχη ανάμεσα στους ίδιους και στους μαθητές, με τους καθηγητές να έχουν δυσκολία να ελέγξουν τους μαθητές και να χρησιμοποιούν ακόμα και ακραία επιθετική λεκτική συμπεριφορά. Γενικά, η χρήση σωματικής τιμωρίας και αυστηρών μέτρων από τις σχολικές αρχές (Hyman και Pegone, 1998) ή άλλων μεθόδων πειθαρχίας /ελέγχου που εμπίπτουν στην ψυχολογική βία, όπως ειρωνεία, ανάρμοστη σύγκριση, υποτίμηση, εξευτελισμός και απομόνωση παράγει και συντηρεί τη βία.

Επιπλέον, το «κλίμα» του σχολείου ή/και της τάξης που είτε καλλιεργείται ενεργητικά είτε αναπτύσσεται παθητικά από τους υπεύθυνους μπορεί να δημιουργήσει συνθήκες ανάπτυξης βίας ανάμεσα σε μαθητές. Η σχετική βιβλιογραφία έχει δείξει ότι σχολεία με διαφορετικό κλίμα είναι πιθανόν να έχουν διαφορές στις αντιλήψεις του εκπαιδευτικού προσωπικού καθώς και διαφορές στη συμπεριφορά και στην επίδοση των μαθητών (Mortimer & Samons, 1987; Mortimer et al. 1988; Hoy & Ferguson, 1985). Γενικά, η καλή σχολική ατμόσφαιρα και οι θετικές σχέσεις μεταξύ των συντελεστών της σχολικής κοινότητας αποθαρρύνουν την εμφάνιση αντικοινωνικής συμπεριφοράς (Baker, 1998; Weishew & Peng, 1993).

1.5.3.4 Κοινωνικό-Οικονομικές Συνθήκες

Οι ραγδαίες οικονομικο-κοινωνικές αλλαγές, η εξάπλωση των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας και των ηλεκτρονικών μέσων, το Διαδίκτυο, τα τελευταίου τύπου κινητά τηλέφωνα κ.λπ. και η απελευθέρωση κάθε μορφής επικοινωνίας επιτρέπουν τη διάδοση των πληροφοριών σε βαθμό που δεν ελέγχεται το περιεχόμενό τους, με τρόπο που μπορεί να οδηγήσει σε διαστρεβλωτική αντίληψη της πραγματικότητας για τα παιδιά (Πετρόπουλος & Παπαστυλιανού, 2001)

Όσο αυξάνεται η κοινωνική πολυπλοκότητα τόσο αυξάνεται και η πιθανότητα τα παιδιά να υποστούν θυματοποίηση από αγνώστους. Η πολυκοσμία αυξάνει την ανομία και τους κινδύνους για τα παιδιά τόσο κατά την παιδική όσο και κατά την εφηβική ηλικία. Η πολυπλοκότητα των αστικών κέντρων συμβάλλει στην περαιτέρω εμφάνιση της βίας. Το φαινόμενο της βίας στα αστικά κέντρα έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις δεδομένου ότι η υπερσυγκέντρωση πληθυσμού με ανεκπλήρωτες οικονομικές ανάγκες, η ανεργία και από την άλλη η υπερκατανάλωση, η ανομία και η αλλοτρίωση επιτείνουν τη χαλάρωση των κοινωνικών δεσμών και του κοινωνικού ελέγχου (Πετρόπουλος & Παπαστυλιανού, 2001).

Σε ορισμένες μελέτες έχει διαπιστωθεί συνάφεια μεταξύ κοινωνικού αποκλεισμού και σχολικής βίας, ενώ σε άλλες (Kimweli & Anderman, 1999; Ellis et al., 1983) δεν έχει διαπιστωθεί τέτοια σχέση.

Οι γενικότερες δομές, αξίες, κοινωνικές διαδικασίες και φάσεις της κοινωνίας, όπως για παράδειγμα το νομοθετικό καθεστώς περί δικαιώματος κατοχής όπλων,

ενδεχόμενη περίοδος κοινωνικής μετάβασης και ανομίας, το αξιακό σύστημα της κοινωνίας (Κουράκης, 1999; 2000; Georgas, 1999; Shaw – Cameron, 1999; Morita, 1996; Gold et al., 1996; Stromquist & Vigil, 1996; Βιδάλη, 1995) σε συνδυασμό με άλλους μικροκοινωνιολογικούς και ψυχοκοινωνικούς παράγοντες μπορούν επίσης να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στην έκταση και ένταση της βίαιης και αντικοινωνικής συμπεριφοράς.

1.5.3.5. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Το θέμα της επίδρασης των ΜΜΕ στην εμφάνιση επιθετικότητας και βίας στα παιδιά αποτελεί αντικείμενο διαφορετικών προσεγγίσεων (Ντάβου, 1999; Βρύζας, 1997; Σεραφεινίδου, 1995). Τα συμπεράσματα αυτών των προσεγγίσεων τείνουν στην κοινή διαπίστωση ότι η έκθεση των παιδιών σε σκληρές βίας που προβάλλουν τα ΜΜΕ και η βιομηχανία του κινηματογράφου αλλά και το Διαδίκτυο στην εποχή μας μπορούν να ενισχύσουν τη βίαιη και αντικοινωνική συμπεριφορά των παιδιών υπό ορισμένες συνθήκες (π.χ. κοινωνικό-οικονομικές, οικογενειακές σχέσεις, ηλικία, προσωπικότητα, κ.ά.).

Είναι γνωστή η νέα μορφή επιθετικότητας που τώρα αρχίζει να μελετάται, ο διαδικτυακός εκφοβισμός (cyber-bullying) καθώς και άλλες μορφές διαδικτυακής βίας, διακίνησης παράνομων ουσιών, παράνομο εμπόριο, προώθηση σε πορνεία, παιδοφιλία κ.λπ. Η ενασχόληση των παιδιών με το Διαδίκτυο απαιτεί την επαγρύπνηση των γονέων αφού και αυτό το μέσο κατακλύζει τα παιδιά με πληροφορίες που ενδέχεται να μην είναι σε θέση να διαχειριστούν ή που μπορεί να τα εκθέτουν σε κινδύνους.

Σε σχέση με τη χρήση του Διαδικτύου αξίζει να αναφερθεί ότι έχει περιγραφεί από ερευνητές ένα *σύνδρομο ψυχικής εξάρτησης* και εντατικής ενασχόλησης με τον παγκόσμιο ιστό, φορείς του οποίου είναι πολλοί έφηβοι. Ανάμεσα στις συνέπειες αυτού του συνδρόμου αναφέρονται: στέρηση ύπνου (Anderson, 2001), μειωμένη κοινωνική επικοινωνία (Kraut et al. 1998) και προβλήματα στις διαπροσωπικές σχέσεις (Lin και Tsai, 2002). Σύμφωνα με τους Douglas et al (2008) η κρισιμότερη διάσταση της άμετρης χρήσης του ιστού είναι η κοινωνική. Όπως αναφέρει ο Σταυρόπουλος (2008) σε επιδημιολογική έρευνα σε εφήβους 15 ετών που εκπόνησε η Μονάδα Εφηβικής Υγείας του Νοσοκομείου Παίδων Αγλαΐα Κυριακού στην Αθήνα διαπιστώθηκαν θετικές συσχετίσεις μεταξύ χρήσης του διαδικτύου και παραβατικότητας καθώς και ανάπτυξης δυσλειτουργικών σχέσεων με τους συνομηλίκους.

1.6. ΒΙΑ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

1.6.1 Ορισμός της βίας στη Οικογένεια

Με βάση τους Περί Βίας στην οικογένεια (Πρόληψη και Προστασία Θυμάτων Νόμους 19(I) του 2000 και 212(I) του 2004 (εδ.3.(1) και 3.(3)), βία σημαίνει:

«Οποιαδήποτε παράνομη πράξη, παράλειψη ή συμπεριφορά με την οποία προκαλείται άμεσα σωματική, σεξουαλική ή ψυχική βλάβη σε οποιοδήποτε μέλος της οικογένειας από άλλο μέλος της οικογένειας και περιλαμβάνει και τη βία που ασκείται με σκοπό την επίτευξη σεξουαλικής επαφής χωρίς τη συγκατάθεση του θύματος, καθώς επίσης και τον περιορισμό της ελευθερίας του». Επίσης, «οποιαδήποτε πράξη ή συμπεριφορά, η οποία συνιστά βία...όταν διαπράττεται στην παρουσία ανήλικου μέλους της οικογένειας, θεωρείται βία, εφόσον δύναται να προκαλέσει σε αυτόν ψυχική βλάβη. Η εν λόγω πράξη ή συμπεριφορά συνιστά αδίκημα με βάση τον Περί Βίας Νόμο και με βάση τα άρθρα 174,175 και 177 του Ποινικού Κώδικα».

Στους Περί Βίας στην οικογένεια Νόμους ως «Οικογένεια» ορίζεται:

- το ζευγάρι άντρα και γυναίκας, που έχουν συνάψει νόμιμο γάμο ανεξάρτητα αν ο γάμος υφίσταται ή όχι, ή που συζούν ή συζούσαν ως αντρόγυνο καθώς επίσης και
- τα παιδιά τους ανεξάρτητα αν είναι φυσικά ή υιοθετημένα του ενός ή και των δύο και
- οι γονείς του ζευγαριού και τα εγγόνια τους και
- κάθε πρόσωπο που διαμένει με οποιοδήποτε από τα πιο πάνω πρόσωπα.

Σύμφωνα με το Συμβούλιο της Ευρώπης (1985) η βία στην οικογένεια αφορά κάθε πράξη ή παράλειψη η οποία βλάπτει τη ζωή, τη φυσική ή ψυχολογική ακεραιότητα ή την ελευθερία ενός προσώπου ή η οποία βλάπτει σοβαρά την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

1.6.2 Ορισμός της κακοποίησης παιδιών στην Οικογένεια

Η κακοποίηση – παραμέληση παιδιών στην οικογένεια περιγράφει ένα φαινόμενο σύμφωνα με το οποίο ένας ή περισσότεροι ενήλικες που έχουν την ευθύνη της φροντίδας ενός παιδιού, προκαλούν ή επιτρέπουν να προκληθούν στο παιδί σωματικές ή ψυχικές βλάβες/κακώσεις ή συνθήκες στέρησης σε τέτοιο βαθμό, ώστε συχνά να επιφέρουν σοβαρές διαταραχές σωματικής, νοητικής, συναισθηματικής ή κοινωνικής μορφής, ακόμα και το θάνατο. Επισημαίνεται ότι τη φροντίδα του παιδιού μπορεί να έχει άλλο πρόσωπο εκτός από τους γονείς, που να αποτελεί πηγή θυματοποίησης (π.χ. γιαγιά, συγγενής).

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών και τα Δικαιώματα του Παιδιού μεταξύ άλλων, διασφαλίζει τα δικαιώματα του παιδιού ενάντια σε κάθε μορφή βίας. Ως παιδί ορίζεται κάθε άτομο που είναι ηλικίας μέχρι 18 ετών. Το άρθρο 3.2 υποχρεώνει τα κράτη μέλη να εξασφαλίζουν στο παιδί την αναγκαία για την ευημερία του προστασία και φροντίδα. Ειδικότερα, το άρθρο 19 καθορίζει την υποχρέωση των κρατών να παίρνουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά,

κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα, προκειμένου να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή σωματικής ή πνευματικής βίας, τραυματισμού ή κακομεταχείρισης, παραμέλησης ή πλημμελούς μεταχείρισης, βίαιης μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής κακομεταχείρισης, όσο βρίσκεται υπό τη φύλαξη των γονέων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου το έχουν εμπιστευτεί.

Οι Stratton, Davies και Browne (1988) διακρίνουν δύο μορφές οικογενειακής βίας και κακοποίησης ή παραμέλησης παιδιών: την «ενεργό» και την «παθητική» μορφή. Σύμφωνα με τους παραπάνω συγγραφείς η ενεργός βία εμπεριέχει πράξεις κακοποίησης με σωματικό (π.χ. μη τυχαία βλάβη), ψυχολογικό (π.χ. συναισθηματική κακοποίηση) ή σεξουαλικό περιεχόμενο (π.χ. αιμομιξία, βιασμός). Η παθητική βία έχει να κάνει με την παραμέληση βασικών σωματικών (π.χ. κακή φροντίδα υγείας, καθυστέρηση στην ανάπτυξη χωρίς οργανικά αίτια) και ψυχολογικών αναγκών (π.χ. έλλειψη στοργής, συναισθηματική παραμέληση). Στην περίπτωση της παθητικής βίας δεν ασκείται σωματική βία, αλλά μπορεί να προκληθεί τόσο σωματική όσο και ψυχολογική βλάβη.

Τα παιδιά συνήθως έχουν εμπειρίες από περισσότερες από μία μορφές κακοποίησης – παραμέλησης (Cawson et al, 2000). Επίσης, συχνά παρατηρείται κακοποίηση και σε άλλα μέλη της οικογένειας, συνήθως επιθέσεις κατά της μητέρας (Milner & Gold, 1986), καθώς και πρότερη, παράλληλη ή μεταγενέστερη κακοποίηση παραμέληση των αδελφών του κακοποιημένου παιδιού. Ένας ικανός αριθμός ερευνών δείχνει ότι οι διάφορες μορφές οικογενειακής βίας είναι αλληλένδετες και επηρεάζουν την οικογένεια στο σύνολό της (Browne & Saqi, 1988; Straus et al. 1980). Επίσης, η συντριπτική πλειοψηφία των γονέων που ευθύνονται για σοβαρή κακοποίηση ή και το θάνατο των παιδιών είναι πατέρες, οι οποίοι είχαν ιστορικό βίας και έναντι στις συντρόφους τους (Cawson et al, 2000; Christofel, 1990). Επιπλέον, το μεγαλύτερο ποσοστό θυτών υπήρξαν οι ίδιοι θύματα βίας (Creighton & Russel, 1995).

1.6.3. Μορφές κακοποίησης παιδιών στην οικογένεια

Για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας, διαχωρίζονται οι πολλαπλές μορφές κακοποίησης και παραμέλησης των παιδιών, στις οποίες μπορεί να προκληθεί βλάβη, σε τρεις κατηγορίες:

1.6.3.1 Σωματική κακοποίηση/ βλάβη

Στη σωματική κακοποίηση περιλαμβάνονται κάθε είδους τραυματισμοί, ακρωτηριασμοί ή κακώσεις – διαφορετικής σοβαρότητας και συχνά διαφορετικών ηλικιών - που δεν οφείλονται σε ατυχήματα. Οι κακώσεις διαφέρουν σε αριθμό και παρατηρούνται με μεγαλύτερη συχνότητα στο κεφάλι και στα άκρα του παιδιού, δηλαδή στα ακάλυπτα μέρη του σώματός του. Τα **συνηθέστερα σωματικά τραύματα και κακώσεις** είναι τα εξής: μώλωπες, σημάδια από δυνατό σφίξιμο, σημάδια από δάγκωμα, εγκαύματα σοβαρά ή ελαφρά, τραύματα λόγω βύθισης σε νερό, εγκαύματα από τσιγάρα, τραύματα οστών και κλειδώσεων.

Κάποιοι γονείς γίνονται πιο προσεκτικοί στην μεθοδευμένη κακοποίηση του παιδιού και φροντίζουν να μην είναι άμεσα ορατά τα σημάδια στο ακάλυπτο μέρος του

σώματος του παιδιού. Έτσι μπορεί να προκαλούν με ποικίλα μέσα, **εσωτερικά τραύματα**, όπως ρήξη οργάνων (ρήξη ήπατος, σπλήνας, νεφρού, εντέρου), ή εγκεφαλική διάσειση χωρίς εξωτερικά σημάδια, τα οποία μπορεί να αποβούν θανάσιμα.

Σωματική κακοποίηση ή ταυτόχρονη ψυχολογική ή/ και σεξουαλική μπορεί να προκύψει από ψυχικά διαταραγμένους γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας, κάποτε και ως μέλη μιας κλειστής αιρετικής ομάδας που προβαίνει σε τελετουργίες.

1.6.3.2 Ψυχολογική κακοποίηση/ βλάβη

Η ψυχολογική κακοποίηση ενός παιδιού στην οικογένεια μπορεί να περιλαμβάνει πράξεις, παραλείψεις και συμπεριφορές, που εμπεριέχουν συστηματική απόρριψη, εκφοβισμό, απομόνωση, εκμετάλλευση, υποτίμηση και συναισθηματική απροσφορότητα. Επίσης ως ψυχολογική κακοποίηση από την οικογένεια, θεωρείται η έλλειψη επαίνου, ενθάρρυνσης, άνεσης, αγάπης και σύνδεσης, η έλλειψη κατάλληλων αναπτυξιακών και κοινωνικών ερεθισμάτων, η ασταθής παρουσία και φροντίδα, το ξεχώρισμα ενός συγκεκριμένου παιδιού για τέτοια μεταχείριση, η υπερπροστατευτική και κτητική συμπεριφορά ενός γονέα που στερεί στο παιδί την φυσιολογική επαφή και δραστηριότητα με τους φίλους του, η ανάμειξη του παιδιού σε οικογενειακή διαμάχη ή σε παραθρυσκευτικές οργανώσεις κ.ά..

Η ψυχολογική κακοποίηση είναι δύσκολο να εντοπισθεί και να διαγνωσθεί από τους επαγγελματίες, γιατί απαιτεί ικανό χρονικό διάστημα για να αναπτυχθεί καλή επικοινωνία και σχέση εμπιστοσύνης με το παιδί. Σύμφωνα με την [Fattah](#) (1994) η ταπείνωση, ο υποβιβασμός, ο εξευτελισμός, μπορεί να θυματοποιούν περισσότερο από μορφές σωματικής βίας και το να αγνοηθεί απλώς μπορεί να προκαλέσει πολύ άγχος σε ένα υπερβολικά ευαίσθητο άτομο. Την ίδια επίδραση μπορεί να έχουν και σχόλια, κριτική, λόγια, μυστικά στην οικογένεια, καθώς και η ρήψη ευθυνών στο παιδί για όσα συμβαίνουν στο σπίτι ή / και αλλού.

Το Σύνδρομο του αμέτοχου θεατή: Πρόκειται για το είδος της ψυχολογικής κακοποίησης του παιδιού, που εκτίθεται μακροχρόνια σε διάφορες μορφές ενδο-οικογενειακής βίας χωρίς το ίδιο να υφίσταται σωματικές κακώσεις. Χαρακτηριστικότερη μορφή είναι η βία μεταξύ των συζύγων. Άλλες μορφές είναι η κακοποίηση (σωματική/ σεξουαλική) άλλου αδελφού μέσα στην οικογένεια ή η βία εναντίον του παππού ή της γιαγιάς. Μια από τις πιο συνηθισμένες μορφές του συνδρόμου του αμέτοχου θεατή είναι η λεκτική βία (π.χ. βρισιές, απειλές εναντίον τρίτων της οικογένειας).

1.6.3.3 Σεξουαλική παραβίαση – Αιμομιξία:

Σεξουαλική παραβίαση στην οικογένεια είναι η συμμετοχή ή η έκθεση ενός ανήλικου σε πράξεις σεξουαλικού περιεχομένου υποκινούμενες από έφηβο ή ενήλικα που έχει σχέση φροντίδας, συγγένειας, οικειότητας και εμπιστοσύνης με το παιδί και οι οποίες έχουν ως στόχο την σεξουαλική διέγερση ή/και ικανοποίηση του ενήλικα. Η χρήση φυσικής βίας είναι σπάνια, ενώ συχνή είναι η ψυχολογική απειλή και η εκμετάλλευση της παιδικότητας μέσω της πειθούς ή/και της δωροδοκίας.

Σημειώνεται ότι σε μικρή ηλικία, δυο παιδιά σε μια οικογένεια, μπορεί να εμπλακούν σε σεξουαλικά παιχνίδια στα πλαίσια αναπτυξιακής περιέργειας του φύλου τους. Αυτό δεν θεωρείται κακοποίηση, αλλά η παράταση τέτοιων παιχνιδιών μπορεί να παραπέμπει σε έκθεση του/των παιδιού/ων σε διαταραγμένη σεξουαλική συμπεριφορά ή/και κακοποίηση άλλων μελών της οικογένειας.

Βασικοί συντελεστές που παρατηρούνται στην σεξουαλική παραβίαση του παιδιού εντός της οικογένειας είναι: η ανηλικιότητα του παιδιού, η ουσιαστική διαφορά ηλικίας δράστη και θύματος, η σχέση εξάρτησης ή εμπιστοσύνης μεταξύ τους, η έλλειψη συνειδητής κατανόησης της έννοιας και του περιεχομένου της πράξης αυτής και επομένως και η έλλειψη συνειδητής συναίνεσης του παιδιού.

Η σεξουαλική παραβίαση παιδιών περιλαμβάνει: σεξουαλικά αγγίγματα περιλαμβανομένης της διεύδυσης, αυνανισμό μεταξύ ενηλίκων και παιδιών, κολπική ή πρωκτική συνουσία, επαφή στοματική με τα γεννητικά όργανα ή σεξουαλική επαφή, επίδειξη γεννητικών οργάνων, χρησιμοποίηση παιδιών σε πορνογραφικές ταινίες ή φωτογραφίες, ενθάρρυνση ή εξαναγκασμό παιδιών να εκπορνευτούν, ενθάρρυνση ή εξαναγκασμό παιδιών να γίνουν μάρτυρες σεξουαλικών πράξεων.

Οι οικογένειες στις οποίες εκδηλώνεται σεξουαλική παραβίαση των παιδιών/αιμομιξία, συνήθως είναι χαοτικές, με ανεπάρκεια της γονεϊκής λειτουργίας, με συγκεκριμένους ρόλους, απουσία ορίων και ασαφή λειτουργία. Από την άλλη πλευρά, μπορεί να είναι οικογένειες άκαμπτες, πολύ κλειστές, με σχέσεις παθολογικά άρρηκτες μεταξύ των μελών, στις οποίες δεν αναγνωρίζονται οι συναισθηματικές ανάγκες και η επιθυμία αυτονόμησης του παιδιού. Τέτοιες οικογένειες ευθύνονται, όπως προκύπτει και ερευνητικά, για την πολλαπλή θυματοποίηση των παιδιών.

Σύμφωνα με προοπτική μελέτη του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού (Αγάθωνος, 1995), παιδιά που έχουν υποστεί σωματική κακοποίηση ή/και παραμέληση είναι δυνατόν να μετεξελιχθούν σε θύματα σεξουαλικής παραβίασης. Συγκεκριμένα, η παραπάνω μελέτη επανετίμησε 89 περιπτώσεις σωματικά κακοποιημένων και παραμελημένων παιδιών 2-12 έτη μετά την αρχική διάγνωση της κακοποίησης δείχνοντας ότι σε μέση ηλικία 11 έτη και διασπορά 5-24 έτη, 7% των παιδιών είχαν υποστεί ήδη σεξουαλική παραβίαση μέσα στην οικογένεια, 4,5% έξω από την οικογένεια και 3,5% είχαν εμπλακεί στην πορνεία.

Ο Finkelhor (1994), αναφέρει ανάμεσα στους κυριότερους παράγοντες υψηλού κινδύνου για σεξουαλική θυματοποίηση των παιδιών, τη δυστυχημένη οικογενειακή ζωή που χαρακτηρίζεται από εμπειρίες ενδοοικογενειακής βίας, την φτωχή εποπτεία και φροντίδα και την εκμετάλλευση των αναγκών για στοργή και κατανόηση του παιδιού, από τους δράστες, με κατάλληλες τεχνικές προσέγγισης.

1.6.3.4 Παραμέληση

Η παραμέληση αφορά την ανεπαρκή ή ακατάλληλη φροντίδα, διατροφή, ένδυση, σίτιση, στέγαση, υγιεινή, ιατρική φροντίδα που παρέχεται στο παιδί καθώς επίσης την παρατεταμένη απουσία επίβλεψης, ή την εγκατάλειψη του παιδιού. Η ακαταλληλότητα και η ανεπάρκεια γονικής φροντίδας και προστασίας είναι τέτοια

που παραβλέπεται ή τίθεται σε σοβαρό κίνδυνο η υγεία, η ευημερία και η ψυχική ανάπτυξη του παιδιού.

1.6.4 Συχνότητα κακοποίησης και παραμέλησης του παιδιού

Σε χώρες όπως η Κύπρος, δεν υπάρχουν ακόμα ακριβή στοιχεία για τα ποσοστά κακοποίησης – παραμέλησης των παιδιών. Η «Υποχρεωτική Αναφορά» είναι σε ισχύ από το 1998 με εγκύκλιο του Γενικού Εισαγγελέα και παρόλο που υποχρεώνει όλους τους λειτουργούς της Δημόσιας Υπηρεσίας να προβαίνουν σε αναφορά, δεν εφαρμόζεται συστηματικά από όλους τους επαγγελματίες και στον ιδιωτικό τομέα. Η έκταση οι μορφές, η συχνότητα και οι επιπτώσεις της βίας ενάντια στα παιδιά στο οικογενειακό περιβάλλον δεν μπορούν να εκτιμηθούν από τα υπάρχοντα στατιστικά στοιχεία, δεδομένου ότι στις διάφορες υπηρεσίες φτάνουν μόνο οι καταγγελλθείσες περιπτώσεις. Παρόλαυτά αυτό πιθανόν να είναι εφικτό στα επόμενα χρόνια αφού, ένας από τους στόχους της Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια στο Σχέδιο Δράσης 2007-2013 είναι η δημιουργία Κεντρικής Τράπεζας Δεδομένων Καταγραφής Περιστατικών Βίας στην Οικογένεια.

Ενδεικτικά, από τα στατιστικά στοιχεία της Αστυνομίας Κύπρου για τα έτη 2002 έως 2008, από το αριθμό Θυμάτων Βίας στην Οικογένεια που καταγγέλλθηκαν 11,85% των θυμάτων ήταν ανήλικοι <18 χρόνων. Συγκεκριμένα, σε ποσοστό 5,22% ήταν αγόρια και 6,63% ήταν κορίτσια.

Η έλλειψη ακριβούς και συστηματοποιημένης καταγραφής οδηγεί στο να προσεγγίζουμε τη συχνότητα κακοποίησης-παραμέλησης του παιδιού μέσω εκτιμήσεων και αναγωγών. Η Αγάθωνος – Γεωργοπούλου (1998), βάσει της συχνότητας παραμέλησης του 1-2% στο σύνολο των ετήσιων γεννήσεων 100.000 παιδιών, υπολογίζει 1.000-2.000 νέες περιπτώσεις κατ' έτος για κάθε έτος ηλικίας, με μεγαλύτερη συχνότητα στις μικρότερες ηλικίες. Δεδομένου ότι διεθνώς εκτιμάται ότι 2 στα 3 σωματικά κακοποιημένα και παραμελημένα παιδιά είναι ηλικίας 0-5 ετών, υπολογίζεται ότι 5.000-10.000 παιδιά προσχολικής ηλικίας υφίστανται κακοποίηση ή και παραμέληση από το οικογενειακό τους περιβάλλον. Όπως σημειώνει η ίδια η Αγάθωνος- Γεωργοπούλου, η απροθυμία του ιατρικού προσωπικού των νοσοκομείων, αλλά και των εκπαιδευτικών να εμπλακούν προσωπικά σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας έχει ως αποτέλεσμα να καταγράφονται ως κακοποίηση μόνο οι σοβαρές περιπτώσεις και να εμφανίζεται χαμηλή συχνότητα κακοποίησης – παραμέλησης.

Παγκύπρια Έρευνα που διεξήχθη το 2004 για την «Έκταση και τις Μορφές Βίας Ενάντια στα Παιδιά στην Κυπριακή Οικογένεια» για σκοπούς της ΣΕΠΚΒΟικ., αποτελούσε μια πρώτη προσπάθεια διερεύνησης των αιτίων, της έκτασης, των μορφών και των επιπτώσεων της βίας που ασκείται ενάντια στα παιδιά στην κυπριακή οικογένεια. Με τη χρήση ερωτηματολογίου που διαμορφώθηκε ειδικά και δοκιμάστηκε πιλοτικά, διερευνήθηκαν οι αντιλήψεις 913 παιδιών (παγκύπριο δείγμα μαθητών ηλικίας 12-18 ετών). Τα ευρήματα της έρευνας δείχνουν ότι τουλάχιστον το

20% των παιδιών του δείγματος, στην πλειονότητά τους αγόρια που ζουν σε πόλη, δήλωσε ότι έχει υποστεί κάποια μορφής σωματική κακοποίηση και το 10% (ίδιο ποσοστό αγοριών και κοριτσιών) δήλωσε ότι έχει υποστεί κάποια μορφή σεξουαλικής κακοποίησης. Τα κορίτσια φαίνονται να κινδυνεύουν περισσότερο από τις σοβαρότερες μορφές σεξουαλικής κακοποίησης σε σχέση με τα αγόρια. Παρατηρούνται επίσης αυξημένα ποσοστά χρήσης αλκοόλ και άλλων ουσιών ανάμεσα σε παιδιά που δηλώνουν ότι έχουν υποστεί σωματική κακοποίηση ή που είναι μάρτυρες σκηνών βίας ανάμεσα στους γονείς τους. Υπάρχει σαφής ένδειξη ότι όλες οι μορφές παιδικής παραμέλησης υπάρχουν σε μεγαλύτερα ποσοστά στις οικογένειες με χαμηλότερο εισόδημα. Παράλληλα, διαφαίνεται ότι το 50% των παιδιών του δείγματος είναι μάρτυρες ενδο-οικογενειακής βίας. Επίσης, φάνηκε τα παιδιά του δείγματος να αποδέχονται σε μεγάλο βαθμό τη χρήση βίας, κυρίως της ψυχολογικής και κατά δεύτερο λόγο της σωματικής, εκλαμβάνοντάς τη συχνά ως μια φυσιολογική συμπεριφορά, σε αντίθεση με τη σεξουαλική βία η οποία δεν τους ήταν αποδεκτή.

Άλλη έρευνα στον κυπριακό πληθυσμό είναι αυτή που διεξήχθη το 2007 για τη «Βία στην Οικογένεια, με θέμα τον προσδιορισμό των Βασικών Προβλημάτων και Εισηγήσεις για Πρόληψη του Φαινομένου Μέσων Πλαισίων και Μέτρων Πολιτικής». Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, 11,7% των γυναικών ηλικίας 18-60 χρονών που ερωτήθηκαν δήλωσε ότι έχει βιώσει βία στο παρελθόν από τον πατέρα ή την μητέρα τους. από αυτές 80,9% ήταν κάτω των 12 χρονών, ενώ 17% ήταν πάνω από 12. Τα είδη της βίας που υπέστησαν ήταν 80,9% σωματική βία, 8,5% ψυχολογική/συναίσθηματική βία και 8,9% σεξουαλική βία. Επίσης ποσοστό 2,3% των γυναικών δήλωσαν ότι οι σύζυγοι/σύντροφοι τους ασκούσαν βία ενάντια στα παιδιά τους, ενώ 18,2% που δεν απάντησε εισηγείται ότι αυτό το ποσοστό πιθανώς να είναι σημαντικά μεγαλύτερο.

Περαιτέρω, άλλη έρευνα που διεξήγαγε το Κέντρο Ερευνών του Intercollege (2000) για σκοπούς της της Συμβουλευτικής Επιτροπής σχετικά με τις στάσεις και αντιλήψεις των Κυπρίων όσον αφορά τη βία στην οικογένεια έδειξε ότι 36.5% των ερωτηθέντων δήλωσαν ότι υπήρξαν μάρτυρες σκηνών βίας στην οικογένειά τους, περισσότερες από τέσσερις φορές. Στα αποτελέσματα φάνηκε ότι το 20% του συγκεκριμένου δείγματος δήλωσε ότι για την άσκηση βίας ευθύνονται τα ίδια τα θύματα, ενώ το 33% πιστεύει ότι ο άντρας πρέπει να δείχνει τη δύναμη /εξουσία του. Επιπλέον, το 20% του δείγματος πιστεύει ότι ένα-δύο χαστούκια δεν πειράζουν, και ένα άλλο 20% δηλώνει ότι πιστεύει πως ένα-δύο χαστούκια είναι για το καλό των θυμάτων.

1.6.5 Συχνότητα σωματικής τιμωρίας

Αρκετοί μελετητές έχουν δείξει τη συσχέτιση ανάμεσα στη σωματική τιμωρία από τους γονείς και την ανάπτυξη προβληματικών τύπων συμπεριφοράς στα παιδιά (Smith, Nika & Papisideri, 2004; Φερέτη & Σταυριανάκη, 1997).

Σωματική τιμωρία παιδιού είναι η επιβολή πόνου στο σώμα του ως τιμωρία για κάποια πράξη ή συμπεριφορά του, που δεν εγκρίνει ο ενήλικας. Συχνότερες μορφές σωματικής τιμωρίας είναι: το χτύπημα, το ξύλο, το χαστούκι, το άγριο σπρώξιμο ή το

«γράπωμα» του παιδιού, καθώς και χτυπήματα με αντικείμενο, όπως βέργα, παντόφλα, ζώνη κ.ά. Οι παραπάνω μορφές σωματικής τιμωρίας είναι διαδεδομένες και «επιτρεπτές» κοινωνικά παρόλο που 19 χώρες στην Ευρώπη μεταξύ των οποίων και η Κύπρος (1994) και η Ελλάδα (2006) έχουν ψηφίσει τη νομοθεσία για την απαγόρευση όλων των μορφών σωματικής τιμωρίας. (ΣΕΠΚΒΟικ- Ενημερωτικό Δελτίο Μάιος 2009).

Σύμφωνα με την Αγάθωνος (1998) η σωματική τιμωρία διαφοροποιείται από τη σωματική κακοποίηση με βάση τη σοβαρότητα της πράξης και την πολιτισμική νομιμότητα. Όπως αναφέρει, ως σωματική τιμωρία θεωρείται μια «επιτρεπτή πράξη βίας» στα πλαίσια του γονεϊκού ρόλου, ενώ ως κακοποίηση ορίζονται πράξεις βίας από τον γονέα / φροντιστή προς το παιδί, που ξεπερνούν τα επιτρεπτά από το νόμο και τα κοινωνικά ήθη όρια και εκθέτουν το παιδί σε αυξημένο κίνδυνο τραυματισμού.

Σύμφωνα με έρευνες η άσκηση σωματικής βίας στο παιδί ως μέσο επιβολής τιμωρίας, η λεκτική βία καθώς και γενικότερα η αρνητική αντιμετώπιση του παιδιού από τους γονείς του συνιστούν κάποιους από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν την υιοθέτηση μιας επιθετικής συμπεριφοράς από το παιδί ή το να γίνει θύμα της επιθετικής συμπεριφοράς κάποιου άλλου παιδιού (Olweus, 1980; Loeber & Stouthamer-Loeber, 1986).

Στην Ελλάδα έρευνες έχουν δείξει μεγάλη χρήση σωματικής τιμωρίας προς τα παιδιά. Έρευνα του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού σε δείγμα 591 οικογενειών μαθητών δημοτικών σχολείων Α' και ΣΤ' δημοτικού για τη χρήση σωματικής τιμωρίας ως μέσο διαπαιδαγώγησης των παιδιών στην ελληνική οικογένεια (Fereti & Stavrianaki, 1997), έδειξε ότι το ποσοστό χρήσης σωματικής τιμωρίας στην οικογένεια ανέρχεται στο 65,5%. Στην παραπάνω έρευνα χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της κατ' οίκον προσωπικής συνέντευξης βάσει ερωτηματολογίου. Η διερεύνηση των κοινωνικών αντιλήψεων και συνθηκών που περιβάλλουν το φαινόμενο έδειξε ότι η χρήση της σωματικής τιμωρίας ευνοείται σημαντικά από:

- την αντίληψη ότι αποτελεί δικαίωμα των γονέων.
- την ύπαρξη έντασης και εκνευρισμού των γονέων από προβλήματα και καταστάσεις, ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά των παιδιών, όταν τα τιμωρούν.
- την αντίληψη ότι είναι «κάτι που το κάνουν σχεδόν όλοι οι γονείς».
- την απουσία βοήθειας για τη φροντίδα των παιδιών από άλλα άτομα υποστηρικτικά προς την οικογένεια, όταν υπάρχει ανάγκη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι παρά τη διαδεδομένη χρήση της σωματικής τιμωρίας πάνω από το 90% των γονέων πιστεύουν ότι η σωματική τιμωρία είναι δυνατόν να κλονίσει τη σχέση τους με το παιδί και να έχει αρνητικές συνέπειες στην ψυχολογική του κατάσταση. Επίσης, στην πλειοψηφία τους οι γονείς θεωρούν αυτή τη μέθοδο διαπαιδαγώγησης αναποτελεσματική και συμφωνούν με την κατάργησή της.

Σύμφωνα με τους Μπακούλα και συν. (1993) 1:3 παιδιά ηλικίας 7 ετών υφίστανται σωματική τιμωρία με τη μορφή του ξύλου από τους γονείς τους τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα και 1:6 καθημερινά. Τα αγόρια που χαρακτηρίζονται «δύσκολα» από αγροτικές περιοχές, με γονείς νέους και χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και με πολλά αδέρφια τιμωρούνται σωματικά περισσότερο. Σε έρευνα των Paritsis et al.

(1987) το 15% των μαθητών ανέφεραν ότι οι γονείς τους χτύπησαν σοβαρά κατά το μήνα που προηγήθηκε της έρευνας.

Στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες εξακολουθεί να ασκείται η σωματική τιμωρία μέσα στην οικογένεια. Οργανωμένα κινήματα στον Ευρωπαϊκό χώρο έχουν βρει ανταπόκριση στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ και στις συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την κατάργηση της σωματικής τιμωρίας.

1.6.6 Επιπτώσεις και Ψυχικές Διαταραχές της κακοποίησης/ παραμέλησης στο παιδί

Σύμφωνα με ένα σημαντικό αριθμό μελετών η κακοποίηση και παραμέληση όλων των μορφών επιφέρει σοβαρές επιπτώσεις στη σωματική, νοητική, συναισθηματική ανάπτυξη και κοινωνική προσαρμογή του παιδιού και μπορεί να επιφέρει και προσωρινή ή μόνιμη αναπηρία και θάνατο.

Οι πρώιμες εμπειρίες του παιδιού και οι σχέσεις του με τα σημαντικά πρόσωπα φροντίδας είναι φυσικό να αποτελούν βασικό στοιχείο στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Η ανεπαρκής και παθολογική σχέση γονέα-παιδιού, ιδιαίτερα στις πρώιμες αναπτυξιακές φάσεις, σε συνάρτηση με την κακοποίηση του παιδιού στην οικογένεια αυξάνει αθροιστικά τον κίνδυνο εμφάνισης μετέπειτα ψυχικής διαταραχής στο παιδί.

Οι Διαταραχές που μπορεί να παρατηρηθούν σε κακοποιημένα παιδιά και σε ενήλικες που είχαν κακοποιηθεί ως παιδιά είναι αρκετές. Οι διαταραχές προκύπτουν όταν τα συμπτώματα διαρκούν συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και προκαλούν κλινικά σημαντική έκπτωση στην κοινωνική, σχολική ή επαγγελματική λειτουργικότητα. Σύμφωνα με το Διαγνωστικό Εγχειρίδιο DSM-IV-TR™ κατηγοριοποιούνται σε:

- **Διαταραχές της Διάθεσης:** Καταθλιπτικές Διαταραχές, Αγχώδης Διαταραχές (Διαταραχή Πανικού, Αγοραφοβία, Κοινωνική Φοβία, Ιδιοψυχαναγκασμοί, Διαταραχή Μετά από Ψυχοτραυματικό Στρες (ΔΜΨΣ))
- **Διαταραχή Διαγωγής ή Εναντιωτική Προκλητική Διαταραχή ή Διαταραχή Διασπαστικής Συμπεριφοράς ΜΠΑ κ.ά.**
- **Διαταραχές στη νοημοσύνη, τη μάθηση και στη συγκέντρωση**
- **Διαταραχές Επικοινωνίας** (π.χ. Τραυλισμός)
- **Διαταραχές της Απέκκρισης** (π.χ. Δευτεροπαθής Εγκόπριση ή Ενούρηση)
- **Επιλεκτική Βωβότητα**
- **Διαταραχές Προσωπικότητας:** (μόνο σε ενήλικες) (Μετ αιχμακή, Ιστριονική, Πολλαπλή, Αντικοινωνική, Εξαρτητική, Αποφευκτική κ.α)
- **Αποσυνδεδετικές (ή Διχαστικές) Διαταραχές** (π.χ. Αποσυνδεδετική Αμνησία ή Φυγή ή Αποπροσωποποίηση κ.α)

Ενδεικτικά:

- **Η Διαταραχή Μετά από Ψυχοτραυματικό Στρες (ΔΜΨΣ)** μπορεί να προκύψει και μετά από σοβαρή σωματική και σεξουαλική κακοποίηση. Γενικά, η ΔΜΨΣ

εκδηλώνεται όταν το άτομο υπήρξε μάρτυρας, βίωσε ή ενεπλάκη σε ένα ακραίο τραυματικό γεγονός, ένα γεγονός που εγείρει υψηλά επίπεδα φόβου, αίσθησης αβοήθητου ή τρόμο και στο οποίο υπήρχε απειλή της ζωής του ή κάποιου άλλου. Συνήθως τα γεγονότα βίας είναι απρόβλεπτα, ανεξέλεγκτα, και απειλητικά για τη σωματική ακεραιότητα. Η εμφάνιση ΔΜΨΣ στα παιδιά συνδέεται κυρίως με το ότι δεν μπορούν να επεξεργαστούν και να διαχειριστούν την πράξη επιθετικότητας που υφίστανται. Κάποια από τα συμπτώματα της ΔΜΨΣ είναι η επαναβίωση γεγονότων, η αποφυγή, το μούδιασμα, η υπερδιεγερσιμότητα, αναμνήσεις και όνειρα που εισβάλλουν, αποσύνδεση / αποπροσωποποίηση (dissociation) κ.ά. Σύνοδο σύμπτωμα της ΔΜΨΣ είναι και η κατάχρηση αλκοόλ και ουσιών. Επίσης, τα παιδιά μπορεί να παρουσιάσουν μαθησιακές δυσκολίες και προβλήματα σε διαπροσωπικές σχέσεις.

Σε μελέτες για τις επιδράσεις της κακοποίησης της συζύγου στα παιδιά ως αμέτοχοι θεατές, έχει φανεί ότι τα παιδιά που βλέπουν τις επιθέσεις εναντίον της μητέρας τους (σύνδρομο του αμέτοχου θεατή) μπορεί να εκδηλώσουν διαταραχές της συμπεριφοράς, όπως αντικοινωνικότητα, επιθετικότητα, παραβατικότητα αλλά και ψυχοσυναισθηματικές διαταραχές όπως ΔΜΨΣ.

Γενικά το κακοποιημένο παιδί μπορεί να παρουσιάζει δυσκολίες ή διαταραχές στη συμπεριφορά όπως: δυσκολία στο να επενδύει στις σχέσεις με τους ενήλικες, αλλά και προσκόλληση σε άγνωστα άτομα, σοβαρές δυσκολίες στις συναναστροφές τους με συνομηλίκους ή ενήλικες, κυρίαρχο συναίσθημα φόβου προς τους γονείς και την επικείμενη επιστροφή στο σπίτι, έκδηλη ανησυχία στην περίπτωση που άλλα παιδιά κλαίνε. Γενικά, τα παιδιά αυτά μπορεί να είναι υπερβολικά υπάκουα, παθητικά και σε απόσυρση. Άλλα χαρακτηριστικά είναι: το «παγωμένο» βλέμμα, η εξαιρετικά χαμηλή αυτοεκτίμηση, το έκδηλο άγχος, η καθυστερημένη ή διαταραγμένη ομιλία και η παλινδρομημένη συμπεριφορά, χρήση οιοπνευματωδών ή τοξικών ουσιών από το παιδί.

Οι επιπτώσεις της σεξουαλικής παραβίασης στην οικογένεια είναι εξαιρετικά σοβαρές στην ψυχική, συναισθηματική και σωματική υγεία του παιδιού. Οι πράξεις αυτές αποτελούν παραβίαση τόσο του αιμομικτικού φραγμού όσο και των κοινωνικών αντιλήψεων για τις οικογενειακές σχέσεις και τα όρια των ρόλων στην οικογένεια. Η εμπειρία του παιδιού από την σεξουαλική παραβίαση έχει τεράστιες διαφορές με αυτήν του ενήλικα. Ο ενήλικας επιδιώκει να ικανοποιήσει τις σεξουαλικές του ανάγκες, ενώ το παιδί περιμένει να πάρει αγάπη και τρυφερότητα. Επομένως, δημιουργείται στο παιδί μια σύγχυση ανάμεσα στην αγάπη, τη φροντίδα, την τρυφερότητα, τη διαπαιδαγώγηση και τη σεξουαλικότητα. Επιπλέον, οι ασυνείδητες ερωτοποιημένες φαντασιώσεις του παιδιού για τον γονιό, που είναι ανάλογες με τα στάδια ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης και είναι φυσιολογικές για τη μετάβαση από το οιδιπόδειο σύμπλεγμα προς την εφηλικίωση, γίνονται μέρος της πραγματικότητας και δημιουργούν συσσωρευμένο άγχος. Η διεργασία της ωρίμανσης που θα ένωνε τις βιολογικές, συναισθηματικές και νοητικές συνιστώσες σε ένα αρμονικό σύνολο κινδυνεύει να ανασταλεί σε τέτοια περίπτωση. Περαιτέρω η σεξουαλική παραβίαση στο σώμα του παιδιού είτε πρόκειται για θωπιές ή πλήρη σεξουαλική επαφή κολπική ή πρωκτική, αποτυπώνουν πέρα από τις όποιες σωματικές κακώσεις, ψυχικά σημάδια που συχνά παραμένουν ανεπούλωτα για όλη τη ζωή.

Ειδικές Διαταραχές στα παιδιά θύματα ενδοοικογενειακής σεξουαλικής παραβίασης

Τα παιδιά θύματα ενδοοικογενειακής σεξουαλικής παραβίασης μπορεί να εκδηλώσουν Διαταραχές ύπνου, Διαταραχές Διατροφής, Διαταραχή Μετά-Τραυματικού Στρες, καταθλιπτικά στοιχεία, απόσυρση από φίλους και δραστηριότητες, ενδοστρέφεια, Διαταραχές στη μάθηση και στη συγκέντρωση, απότομη πτώση της σχολικής επίδοσης, υπέρμετρη ενασχόληση με σεξουαλικά θέματα, έντονα ξεσπάσματα και ευερεθιστότητα, επιθετικότητα, σύγχυση ρόλων στην οικογένεια κ.ά. Σε μεγαλύτερης ηλικίας παιδιά και εφήβους παρατηρούνται και: φόβος ή και θυμός για τον θύτη, αισθήματα ενοχής, διαταραχές ταυτότητας φύλου, φυγές, απόπειρες αυτοκτονίας ή αυτοτραυματισμού, χρήση αλκοόλ και τοξικών ουσιών και παραβατικότητα. Μπορεί από την άλλη το παιδί να αντιδράσει με πρόωρη ωριμότητα, οι επιπτώσεις της οποίας θα εκδηλωθούν αργότερα στη ζωή του. Η θεραπευτική οδός είναι ίσως η μόνη πιθανότητα αντιμετώπισης του ψυχικού τραύματος και αποφυγής της επαναδιαδραμάτισης του αργότερα.

Οι Burgess and Holmstrom (1974) σημειώνουν ότι το σεξουαλικά κακοποιημένο παιδί κουβαλά ένα βαθύ φόβο από την απόκρυψη της κακοποίησης του. Ο φόβος αυτός μπορεί να σωματοποιηθεί και να δημιουργήσει ιατρικά συμπτώματα όπως κοιλιάπονο, μολύνσεις της ουροδόχου κύστης, πνευμονία ή λοιμώδη μονοπυρίνωση. Επιπρόσθετα, μπορεί να αισθάνεται φόβο τιμωρίας, φόβο για τις επιπτώσεις της αποκάλυψης και φόβο εγκατάλειψης. Σε μικρή ηλικία το παιδί μπορεί να μην έχει τις δεξιότητες επικοινωνίες για να το αποκαλύψει ή να μην έχει τις γνωστικές ικανότητες να γνωρίζει ότι αυτό που του συνέβηκε είναι λάθος και κακοποιητικό.

Σημειώνεται ότι παρατηρείται σε κάποια παιδιά το Σύνδρομο Προσαρμογής Σεξουαλικά Κακοποιημένου Παιδιού όπου αφορά τα παιδιά που επιφανειακά φαίνεται να αντιδρούν αντίθετα από τις αναμενόμενες διαταραχές ενός παιδιού που κακοποιήθηκε από μέλος της οικογένειας. Με άλλα λόγια παρουσιάζει μια υπερπροσαρμοσμένη συμπεριφορά όπου δεν πλήττεται σε κανένα τομέα η λειτουργικότητά του. Αυτό μπορεί να υποβοηθείται από μια προηγούμενη καλή συναισθηματική ανάπτυξη, ατομικά χαρακτηριστικά ψυχικής αντοχής, την οικογενειακή δυναμική ή το κοινωνικό περιβάλλον.

1.6.7 Σχέση μεταξύ εμπειριών κακοποίησης των παιδιών και της μετέπειτα επιθετικής συμπεριφοράς

Σύμφωνα με τον Browne (1993) τα συναισθηματικά παραμελημένα παιδιά δεν αντιδρούν στο κοινωνικό τους περιβάλλον, ενώ τα συναισθηματικά κακοποιημένα παιδιά είναι υπερκινητικά, επιθετικά και προκαλείται πιο εύκολα η βίαιη συμπεριφορά τους. Επίσης, τα κακοποιημένα παιδιά συχνά παρουσιάζουν επιθετικότητα σε μια προσπάθεια να ελέγξουν το περιβάλλον τους. Όπως αναφέρει ο παραπάνω συγγραφέας τα κακοποιημένα παιδιά είναι τιμωρητικά προς τα άλλα παιδιά, τους λείπει η ενσυναίσθηση και δεν κατανοούν τους άλλους.

Συχνά η συναισθηματική ευπάθεια των κακοποιημένων παιδιών εκδραματίζεται και εκφράζεται με επιθετικότητα εναντίον άλλων παιδιών (Szur, 1987). Η επιθετική συμπεριφορά του κακοποιημένου παιδιού στο σχολικό περιβάλλον, μπορεί να έχει ως

αποτέλεσμα περαιτέρω θυματοποίηση από τους εκπαιδευτικούς και το σχολικό πλαίσιο, γεγονός που μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία ενός παιδιού με αντικοινωνική συμπεριφορά προς τους άλλους. Ο Browne (1993) επισημαίνει μια διαφορά ανάμεσα στα κακοποιημένα και τα παραμελημένα παιδιά υποστηρίζοντας ότι τα κακοποιημένα παιδιά αναπτύσσουν ένα εξωτερικό σημείο ελέγχου θεωρώντας ότι για τα κοινωνικά τους προβλήματα φταίνε οι άλλοι, ενώ τα παραμελημένα παιδιά έχουν ένα εσωτερικό σημείο ελέγχου και θεωρούν ότι για όλα η πηγή του κακού είναι ο ίδιος τους ο εαυτός. Άλλη διαφορά που έχει παρατηρηθεί είναι ότι τα κακοποιημένα παιδιά δεν αποσύρονται όπως τα παραμελημένα παιδιά, γεγονός που η Crittenden (1981) αποδίδει στο ότι τα κακοποιημένα παιδιά έχουν συνήθως μητέρες που εμπλέκονται μαζί τους και τους παρέχουν ερεθίσματα, σε αντίθεση με τις μητέρες που παραμελούν, οι οποίες έχουν ελάχιστη εμπλοκή και προσφέρουν λίγα ερεθίσματα στα παιδιά. Και στις δύο κατηγορίες τα παιδιά δεν ελέγχουν τις παρορμήσεις τους, έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και είναι θλιμμένα.

Τα κακοποιημένα ή και παραμελημένα παιδιά έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να εμφανίσουν βίαιη συμπεριφορά προς τον εαυτό τους ή τους άλλους όταν γίνουν έφηβοι ή νέοι ενήλικες, καθώς και μεγαλύτερες πιθανότητες να γίνουν θύματα της βίας των άλλων (Lewis, Mallouh & Webb, 1989; Caesar, 1988; Marshal & Rose, 1988). Σε έρευνα του Browne (1992) για τον τρόπο επίλυσης συγκρούσεων με το σύντροφο σε πληθυσμό άγγλων φοιτητών ιατρικής σχολής, τα ευρήματα έδειξαν ότι ανεξαρτήτως φύλου όσοι είχαν κακοποιηθεί σωματικά κατά την παιδική τους ηλικία, χρησιμοποιούσαν απειλητική και βίαιη συμπεριφορά απέναντι στον / στην ερωτικό/ή τους σύντροφο με μεγαλύτερη συχνότητα σε σχέση με όσους δεν είχαν τέτοια εμπειρία κακοποίησης κατά την παιδική τους ηλικία. Η κακοποίηση στο οικογενειακό πλαίσιο επηρεάζει αρνητικά τη συνολική λειτουργία του παιδιού και του εφήβου (Plattner et al. 2003). Οι εμπειρίες απώλειας, θυματοποίησης, απόρριψης, κακοποίησης συχνά δημιουργούν το κατάλληλο σκηνικό για την εκδήλωση ακατάλληλων, επιθετικών και αντικοινωνικών / παραβατικών συμπεριφορών.

Πολλές είναι οι αναδρομικές και προοπτικές έρευνες που έχουν δείξει τη σύνδεση της κακοποίησης και της παραμέλησης με τη νεανική παραβατικότητα και με τη διαίωνηση του κύκλου θύτης – θύμα. Αρκετοί μελετητές έχουν εντοπίσει υψηλά επίπεδα τραυματικών εμπειριών και δυσπροσαρμοστική επιθετικότητα (maladaptive aggression) σε πληθυσμούς παραβατικών ατόμων (Ruchkin et al. 2002; Carrion & Steiner, 2000; Steiner, Garcia & Matthews, 1997).

Σε προοπτική μελέτη του ΙΥΠ (Αγάθωνος 1995) που εκτίμησε 89 σωματικά κακοποιημένα – παραμελημένα παιδιά 2-12 χρόνια μετά την αρχική αναγνώριση του προβλήματος, σε μέση ηλικία 11 ετών το 12% των παιδιών ήταν εμπλεγμένα σε κλοπές, βανδαλισμούς και πορνεία και εμφάνιζαν διαταραχές διαγωγής, το 20% είχαν εκδηλώσει βία εναντίον ενηλίκων εκτός οικογένειας, το 15% είχε υποστεί σεξουαλική θυματοποίηση εντός ή εκτός της οικογένειας.

Η Αγάθωνος (1998) συνοψίζοντας τα ευρήματα ερευνών από διάφορες χώρες που εξετάζουν τη σύνδεση της κακοποίησης και της παραμέλησης με τη νεανική παραβατικότητα αναφέρει τα εξής ποσοστά:

- 97% από τους άρρενες ανήλικους επαναλαμβανόμενων παραβάσεων είχαν ιστορικό σοβαρής σωματικής τιμωρίας και κακοποίησης στην οικογένεια
- 50% των οικογενειών που καταγγέλθηκαν για κακοποίηση ή/ και παραμέληση ενός παιδιού τους είχαν τουλάχιστον ένα παιδί που στη συνέχεια παραπέμφθηκε σε δικαστήριο ανήλικων για παραβατική συμπεριφορά.
- Ανήλικοι παραβάτες με εμπειρίες κακοποίησης είχαν πολύ μεγαλύτερες πιθανότητες να εμπλακούν σε σοβαρές επιθέσεις εναντίον τρίτων, από εκείνους χωρίς εμπειρίες.
- 24 φορές συχνότερα διέπρατταν εμπρησμούς.
- 58 φορές συχνότερα διέπρατταν βιασμούς.
- 2 φορές συχνότερα διέπρατταν επιθέσεις

Σε ορισμένες οικογένειες παραβατικών εφήβων υπήρξαν αιμομικτικές δραστηριότητες και σε προηγούμενες γενιές. Πέρα όμως από την επίδραση του ιστορικού, στις περισσότερες περιπτώσεις η αιμομιξία σχετίζεται με τη δυσλειτουργία του ζευγαριού. Συνήθως σε περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης υπάρχει σύγχυση στο επίπεδο των γενεών και των ρόλων. Ο γονιός που βιώνει απόρριψη σε σεξουαλικό ή και συναισθηματικό επίπεδο από τον / την σύντροφό του προσπαθεί να αντλήσει ικανοποίηση και παρηγοριά από το παιδί του, βάζοντάς το σε θέση συντρόφου. Η συμμαχία που είναι ενδεικτική ενός λειτουργικού ζευγαριού απουσιάζει ή μάλλον αντικαθίσταται από τη συμμαχία γονιού-παιδιού που κάνει το έδαφος εύφορο για την εκδήλωση τέτοιων φαινομένων.

Ο Ferenczi (1955) είχε αναφερθεί στην ταύτιση με τον επιτιθέμενο, έναν αμυντικό μηχανισμό που αναπτύσσει το παιδί, σύμφωνα με τον οποίο το παιδί ταυτίζεται και ενδοβάλλει το πρόσωπο που το απειλεί ή το κακοποιεί.

Μελέτες που εστιάζουν στα χαρακτηριστικά των γυναικών που εμπλέκονται σε παραβατικές συμπεριφορές έχουν δείξει την παρουσία ιστορικού σωματικής ή και σεξουαλικής κακοποίησης (Katz, 2000; Funk, 1999; Dembo, Williams & Schmeidler, 1993), χαμηλή αυτοεκτίμηση, υψηλό δείκτη αυτοκτονικών συμπεριφορών (McCabe et al. 2002), θυματοποίηση (Acoca & Dedel, 1998), αδιαφορία από τους γονείς (Acoca, 1999), συναισθηματικές συγκρούσεις στην οικογένεια (Barnow et al. 2002).

Όπως αναφέρει η Αγάθωνος (1998) συχνά οι ενήλικες υπαίτιοι της σεξουαλικής παραβίασης είναι πρώην θύματα σεξουαλικής παραβίασης, που δεν έχουν ενσωματώσει μια εικόνα επαρκούς γονεϊκής λειτουργίας και έχουν μειωμένο έλεγχο ενορμήσεων. Πιο σπάνια, υπάρχει κάποια ψυχική διαταραχή που δημιουργεί μια διαστρεβλωμένη αντίληψη της πραγματικότητας.

Μελέτη στις ΗΠΑ (Craissati & McClurg, 1996) αναφέρει, ανάμεσα σε άλλα, ως ιδιαίτερα χαρακτηριστικά καταδικασμένων δραστών για σεξουαλική παραβίαση παιδιών, την ύπαρξη εμπειριών σεξουαλικής παραβίασης ή/και σωματικής κακοποίησης ως παιδιά, εμπειρίες συναισθηματικής παραμέλησης ως παιδιά, μαθησιακές δυσκολίες στην παιδική ηλικία, θύματα κοροϊδίας και επιθετικότητας από συνομήλικα παιδιά (bullying).

Άλλη μελέτη 91 υπαιτίων σεξουαλικών εγκλημάτων στη Μ. Βρετανία (Elliot, Browne & Kilcoyne, 1995) που είχαν καταδικασθεί από 9 μήνες ως ισόβια και παρακολουθούσαν θεραπευτικά προγράμματα, έδειξε ότι 2 στους 3 είχαν μια

τουλάχιστον εμπειρία σεξουαλικής θυματοποίησης σε μέση ηλικία 12,5 ετών. Σύμφωνα με μαρτυρίες των δραστών αυτών όλοι άρχισαν να παραβιάζουν σεξουαλικά μικρά κυρίως παιδιά πριν τα 18 τους χρόνια.

Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα υπαίτιοι και θύματα παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά, όπως: τη ζωή σε μια δυσλειτουργική οικογένεια, η οποία δεν μπορούσε να καλύψει τις συναισθηματικές τους ανάγκες, θυματοποιώντας τους ως παιδιά με διάφορους τρόπους και τη χαμηλή εικόνα εαυτού και την έλλειψη εμπιστοσύνης. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά ενισχύουν την κυκλική μορφή του φαινομένου.

Ανακύκλωση βίας

Τα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν την ανακύκλωση του φαινομένου της βίας / κακοποίησης. Όπως αναφέρει η Αγάθωνος (1993): *«Η κακοποίηση των παιδιών δεν είναι ένα προϊόν της «τρέλας» αλλά μια ακραία έκφραση πολιτισμικά παραδεκτών πρακτικών. Οι γονείς ασκούν βία προς τα παιδιά τους επαναλαμβάνοντας την κοινωνική βία που τους ασκείται. Τα παιδιά ασκούν βία μέσα από την παραβατική ή την αυτοκαταστροφική συμπεριφορά γιατί έχουν υπάρξει θύματα οικογενειακής ή κοινωνικής βίας τα ίδια. Επίσης, επαγγελματίες παραμελούν, εγκαταλείπουν ή ακόμα και κακομεταχειρίζονται αυτούς που πρέπει να εξυπηρετούν ή να θεραπεύουν γιατί οι ίδιοι παραμελούνται, αγνοούνται ή υφίστανται βία από το σύστημα.»* (σ.21). Με αυτό τον τρόπο είναι έκδηλο το ότι η βία περνάει από τη μια γενιά στην άλλη.

Οι Plattner et al. (2007) εξετάζοντας τη δομή των συναισθημάτων και την συναισθηματική απορύθμιση (affective dysregulation) σε 56 εφήβους παραβάτες (από Ίδρυμα Ανηλίκων) και σε 169 εφήβους μαθητές διέκριναν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στις δύο ομάδες εφήβων, με τους παραβάτες εφήβους να βιώνουν πιο έντονα και αρνητικά συναισθήματα σε στρεσογόνες καταστάσεις, όπως φόβο, λύπη, θυμό. Στο δείγμα των εφήβων που είχαν εμπλακεί σε παραβατικές δραστηριότητες παρατηρήθηκε ιστορικό συναισθηματικής κακοποίησης καθώς και έκθεση σε ενδοοικογενειακή βία, γεγονός που κατά τους πιο πάνω ερευνητές συνδέεται με την συναισθηματική απορύθμιση, την παρορμητικότητα και τα προβλήματα στον έλεγχο του θυμού. Η συναισθηματική απόρριψη συγκεκριμένα φαίνεται ότι μπορεί επηρεάζει τη συναισθηματική ανάπτυξη και να είναι στον πυρήνα των παραγόντων που αυξάνουν τον κίνδυνο για εμπλοκή σε σοβαρές αντικοινωνικές συμπεριφορές (Plattner et al. 2007). Έφηβοι που έχουν τραυματικές παιδικές εμπειρίες συχνά εκφράζουν οργή και επιθετικότητα (Pavio & Laurent, 2001).

Είναι σημαντικό να επισημάνουμε ότι η σχέση ανάμεσα στην εμπειρία κακοποίησης κατά την παιδική ηλικία και την εκδήλωση επιθετικής και βίαιης συμπεριφοράς στην εφηβική και ενήλικη ζωή δεν είναι γραμμική. Αυτό σημαίνει αφενός ότι δεν εξελίσσονται όλα τα κακοποιημένα παιδιά σε νεαρούς παραβάτες ή θύτες ή θύματα κακοποίησης στην ενήλικη ζωή τους και αφετέρου ότι παρεμβαίνουν κι άλλοι παράγοντες κινδύνου όπως η ύπαρξη κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων, ιστορικού ψυχικής διαταραχής, εξάρτησης από αλκοόλ ή τοξικές ουσίες κ.ά.

1.6.8 Παράγοντες υψηλού κινδύνου για τη σωματική κακοποίηση /

παραμέληση των παιδιών στο πλαίσιο της οικογένειας

Σύμφωνα με την Αγάθωνος (2005) οι οικογένειες στις οποίες ενδημούν η κακοποίηση και η παραμέληση των παιδιών χαρακτηρίζονται από έλλειψη υποστήριξης του παιδιού από τους γονείς του, έλλειψη συνοχής και δομής της οικογένειας και φτωχή ποιότητα επικοινωνίας μεταξύ γονέων και παιδιών. Ο Browne (1989) υποστηρίζει ότι υπάρχουν κάποια κοινά στοιχεία μεταξύ των υπαιτίων κακοποίησης, τα οποία είναι: χαμηλή αυτοεκτίμηση, αίσθηση ανικανότητας, κοινωνική απομόνωση, έλλειψη υποστηρικτικού δικτύου, έλλειψη ενσυναίσθησης, συζυγικές δυσκολίες, κατάθλιψη, χαμηλή αυτοκυριαρχία και ιστορικό παραμέλησης και κακοποίησης στην παιδική ηλικία.

1.6.8.1. Γονείς που ήταν παραμελημένα παιδιά – η παιδική ηλικία των γονέων

Στα πλαίσια του οικολογικού μοντέλου οι πρακτικές παραμέλησης – κακοποίησης των παιδιών από τους γονείς τους συνδέονται κυρίως με την αλληλεπίδραση των ατομικών χαρακτηριστικών με συγκεκριμένες κοινωνικό-οικονομικές μεταβλητές. Σύμφωνα με μελέτη των Fundudis et al. (2003) καθοριστικός παράγοντας είναι οι εμπειρίες από την οικογένεια καταγωγής και η γονική επάρκεια. Παρόμοια είναι τα αποτελέσματα της έρευνας των Μπίμπου και Στογιαννίδου (2004), σύμφωνα με τα οποία οι πρακτικές παραμέλησης – κακοποίησης των παιδιών στο οικογενειακό τους περιβάλλον συνδέονται με αντίστοιχες εμπειρίες των γονέων στην οικογένεια καταγωγής τους, με παράγοντες φτώχειας και ανεπαρκούς εκπαίδευσης, καθώς και με την απουσία οργανωμένων δικτύων υποστήριξης και όχι τόσο με την παρουσία ψυχικής διαταραχής. Τη διαγενεακή εκδήλωση της σωματικής κακοποίησης και παραμέλησης των παιδιών μέσω της διαδικασίας ανατροφής και κοινωνικοποίησης επιβεβαιώνουν και οι Agathonos-Georgoroulou et al. (1997).

1.6.8.2 . Επάρκεια στον γονικό ρόλο

Η **επάρκεια στο γονικό ρόλο** φαίνεται να επηρεάζεται σημαντικά από το επίπεδο της ωριμότητας των γονέων και από τον τρόπο που οι γονείς αντιμετωπίζουν τα συναισθηματικά τους προβλήματα (Killèn, 1993). Συχνά τα τραύματα της παιδικής ηλικίας εμποδίζουν την εξέλιξη και τη διαδικασία της ωρίμανσης. Γονείς που χαρακτηρίζονται από ανωριμότητα συνήθως έχουν χαμηλή ανοχή ματαίωσης, εγωκεντρισμό, κακό έλεγχο των παρορμήσεων, πρωτογενείς μηχανισμούς άμυνας κ.ά. Όσον αφορά την αντιμετώπιση των συναισθηματικών προβλημάτων, όταν αυτή χαρακτηρίζεται από υπερεμπλοκή του παιδιού, με προβολή ή την εκδραμάτιση των συναισθηματικών προβλημάτων στο παιδί, τότε τίθεται σε κίνδυνο η ψυχική και σωματική υγεία του παιδιού.

Οι περισσότερες μελέτες εστιάζουν στις μητέρες και στον τρόπο που αλληλεπιδρούν με τα βρέφη ή τα παιδιά τους. Η Crittenden (1981) εντόπισε ορισμένα είδη συναλλαγής με στόχο τη διαφοροποίηση των επαρκέστερων γονιών από τους γονείς που κακοποιούν. Διέκρινε τις μητέρες σε: επαρκείς μητέρες, οριακές μητέρες, μητέρες που παραμελούν, μητέρες που κακοποιούν και μητέρες που παραμελούν και κακοποιούν. Περιληπτικά, οι επαρκείς μητέρες χαρακτηρίζονταν για την ευελιξία τους, που τους επέτρεπε να αλλάζουν και να τροποποιούν τη συμπεριφορά τους για

να προσαρμόζονται στο παιδί. Οι οριακές μητέρες διέφεραν από τις επαρκείς μητέρες κυρίως στο ότι ήταν πιο άκαμπτες, αλλά και απρόβλεπτες στη συμπεριφορά τους. Οι μητέρες που παραμελούσαν τα παιδιά τους, ανταποκρίνονταν σε λίγα από τα μηνύματα των παιδιών τους και παρείχαν λίγα ερεθίσματα παρουσιάζοντας ένα παρόμοιο προς τα παιδιά τους, αποτραβηγμένο και παθητικό επίπεδο δραστηριότητας. Αντιθέτως, οι μητέρες που κακοποιούν ήταν δραστήριες σε σχέση με τα παιδιά τους, αλλά τους έλειπε η αμοιβαιότητα, καθώς συνέχιζαν τη συμπεριφορά τους ανεξάρτητα από τις ανάγκες των παιδιών και είχαν μη ρεαλιστικές προσδοκίες από τα παιδιά τους. Οι μητέρες που κακοποιούν και παραμελούν έδειχναν θυμό και στερούσαν τη φροντίδα από τα παιδιά τους. Η ανικανότητά τους να προγραμματίσουν για τα παιδιά τους, οδηγούσε σε κρίσεις, τις οποίες οι μητέρες αντιμετώπιζαν καταφεύγοντας σε συμπεριφορές κακοποίησης και παραμέλησης, που είναι όμως λιγότερο σοβαρές από αυτές των δύο προηγούμενων ομάδων.

Η γονική επάρκεια εξαρτάται και από παράγοντες που προηγούνται της γέννησης του παιδιού. Οι πολλαπλές αξεπέραστες κρίσεις, η απουσία υποστηρικτικού δικτύου, άλυτα προβλήματα από την παιδική και εφηβική ηλικία, έντονα προσωπικά προβλήματα, μη εδραιωμένοι συζυγικοί ρόλοι, δυσλειτουργική συζυγική σχέση είναι κάποιοι από τους παράγοντες που ενδέχεται να εντείνουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι νέοι γονείς στο ρόλο τους (Killèn, 1993). Επίσης, δυνάμει γονική ανεπάρκεια, σύμφωνα με τον Falcon (2005) παρατηρείται σε καταστάσεις απώλειας (θάνατος, χωρισμός, μακροχρόνια απουσία) και σε καταστάσεις νόσου σωματικής (σοβαρής και χρόνιας με σημαντική έκπτωση της λειτουργικότητας ή ψυχικής (κατάθλιψη, ψύχωση, νοητική υστέρηση, χρήση ουσιών).

1.6.8.3 Κατηγοριοποίηση των γονέων που κακοποιούν/παραμελούν

Η Αγάθωνος παρουσιάζει μια λειτουργική κατηγοριοποίηση των γονέων με βάση τη γονική τους ικανότητα της M. Oates, η οποία προτείνει την κατάταξη των γονέων που κακοποιούν και παραμελούν τα παιδιά τους σε εννέα ξεχωριστές κατηγορίες με σημαντική επαλληλία μεταξύ τους, και που αναφέρονται σε γονείς με (1) παρουσία ψυχικής νόσου των ιδίων, (2) παθολογία ιδιαίτερα συνδεδεμένη με το γονικό ρόλο (3) διαταραχές προσωπικότητας που ζουν σε συνθήκες κοινωνικού χάους, (4) παρεκκλίνουσα συμπεριφορά / ψυχοπαθητικές προσωπικότητες (5) αυστηρές και άκαμπτες ηθικές απόψεις και εμμονή στην αυστηρή πειθαρχία. (6) Γονείς πολύ νέοι και ανώριμοι για τις απαιτήσεις του γονικού (7) με αδυναμία να προστατεύσουν το παιδί (8) με πολλαπλές αναπηρίες (9) με ψυχαναγκαστική προσωπικότητα (επαλληλία μεταξύ 2 και 5) (βλ. σχετικά Αγάθωνος- Γεωργοπούλου, 1998).

1.6.8.4 Κακοποίηση άλλου μέλους της οικογένειας

Συχνά στις οικογένειες που παρατηρείται κακοποίηση ή/και παραμέληση παιδιού συνυπάρχει κακοποίηση της μητέρας, καθώς και κακοποίηση κάποιου άλλου από τα αδέρφια. Οι κακοποιημένες γυναίκες έχουν μικρές πιθανότητες να προσφέρουν προστασία στα παιδιά τους από κάποια σωματική ή σεξουαλική κακοποίηση. Η αδυναμία των κακοποιημένων γυναικών να έχουν έναν προστατευτικό λόγο μπορεί να αποδοθεί και στις στρατηγικές που υιοθετούν για την αντιμετώπιση των καταστάσεων που βιώνουν. Συγκεκριμένα, έχει αναφερθεί ότι είναι πιθανότερο να

υιοθετούν παθητικές στρατηγικές αντιμετώπισης και να αποφεύγουν τις καταστάσεις (Finn,1985).

Οι Γκείστ και Χαραλάμπους (2002) αναλύοντας τα κοινά χαρακτηριστικά των χρηστών της υπηρεσίας του Κέντρου Άμεσης Βοήθειας του Συνδέσμου για την Πρόληψη και την Αντιμετώπιση της Βίας στην Οικογένεια στη Λευκωσία από τον Φεβρουάριο μέχρι τον Απρίλιο του 2002, διαπίστωσαν ότι τα παιδιά είναι θύματα βίας λιγότερο συχνά από τη μητέρα και η κακοποίησή τους γίνεται συχνότερα από τον πατέρα, τον πατριό ή τον σύντροφο της μητέρας. Όπως έδειξε η παραπάνω μελέτη τα παιδιά συχνότερα γίνονται αμέτοχοι θεατές ή μάρτυρες της κακοποίησης της μητέρας τους, γεγονός που συνιστά το μεγαλύτερο κίνδυνο μετάδοσης της βίας σε μεταγενέστερες γενεές.

1.7 Παράγοντες συσχέτισης

Στην πιο πάνω μελέτη της υφιστάμενης ξένης και κυπριακής βιβλιογραφίας αναφορικά με την βία ενάντια στα παιδιά μέσα στην οικογένεια, την νεανική παραβατικότητα και την συσχέτιση των δύο φαινομένων, εντοπίστηκαν σειρά από συμβαλλόμενους παράγοντες. Για την διεξαγωγή της έρευνας επιλέχθηκαν όσοι παράγοντες ήταν δυνατόν να μελετηθούν σε έρευνα πεδίου (με ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς) και έρευνα αρχείου. Οι παράγοντες αυτοί μελετήθηκαν στις στατιστικές αναλύσεις που ακολουθούν και συσχετίστηκαν στο βαθμό που ήταν δυνατόν με τα δημογραφικά στοιχεία ώστε να δοθεί μια κατά το δυνατό πλήρης εικόνα των σημαντικών παραγόντων σε –κατά το δυνατόν- αιτιώδεις σχέσεις. Οι παράγοντες αυτοί είναι οι ακόλουθοι ανά ερωτηματολόγιο:

A. Ερωτηματολόγιο μαθητών: Κατάσταση, Δομή και Συνοχή οικογένειας, επίδειξη βίαιης / επιθετικής συμπεριφοράς –παραβατικότητας από τον/την μαθητή/τρια, χρήση (νόμιμων και μη) ουσιών στην οικογένεια, παροχή φροντίδας από την οικογένεια, βίαιη συμπεριφορά από την οικογένεια, τιμωρία για τη συμπεριφορά του/της, δέσμευση και κανονική φοίτηση στο σχολείο, χρήση - κατάχρηση ουσιών, προσωπική φροντίδα και υγιεινή σχετικά με την οδήγηση και τη σεξουαλική ζωή, αίσθηση απειλής από άλλους, συλλήψεις από την αστυνομία, οικονομικό επίπεδο οικογένειας. Μελετήθηκαν με κλίμακες, επίσης, η αυτοεκτίμηση και οι δυνατότητες υποστήριξης στην οικογένεια.

B. Ερωτηματολόγιο με άντληση στοιχείων Αρχείου για Παιδιά παραπεμφθέντα στις Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων: φοίτηση και επίδοση του παιδιού, προσωπικές ιδιαίτερες ανάγκες (π.χ Λογοθεραπεία, ειδική εκπαίδευση), κατάσταση,

δομή και συνοχή οικογένειας, παροχή φροντίδας από την οικογένεια, ποιότητα σχέσεων στην οικογένεια, παραβατικές πράξεις, κακοποίηση από την οικογένεια, χρήση (νόμιμων και μη) ουσιών στην οικογένεια, είδος διάγνωσης, απόπειρες αυτοκτονίας (συχνότητα, μέσον), χρήση - κατάχρηση ουσιών, προσωπική φροντίδα κατά την οδήγηση, συλλήψεις από την αστυνομία, οικονομικό επίπεδο οικογένειας.

Γ. Ερωτηματολόγιο με άντληση στοιχείων Αρχείου για Παιδιά παραπεμφθέντα στις Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας και Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας: φοίτηση και επίδοση του παιδιού, προσωπικές ιδιαίτερες ανάγκες (π.χ Λογοθεραπεία, ειδική εκπαίδευση), κατάσταση, δομή και συνοχή οικογένειας, παροχή φροντίδας από την οικογένεια, ποιότητα σχέσεων στην οικογένεια, παραβατικές πράξεις, κακοποίηση από την οικογένεια, χρήση (νόμιμων και μη) ουσιών στην οικογένεια, παρέμβαση στην οικογένεια από κάποια υπηρεσία, είδος διάγνωσης, απόπειρες αυτοκτονίας (συχνότητα, μέσον), χρήση - κατάχρηση ουσιών, προσωπική φροντίδα και υγιεινή σχετικά με την οδήγηση, συλλήψεις από την αστυνομία, οικονομικό επίπεδο οικογένειας.

Δ. Ερωτηματολόγιο με άντληση στοιχείων Αρχείου για Φυλακισμένους: Τύπος ποινής, διάρκεια φυλάκισης, προδιορισμός αδικήματος, καταγεγραμμένη βία εναντίον του από την οικογένεια, χρήση (νόμιμων και μη) ουσιών του ίδιου και της οικογένειας του, οικογενειακή κατάσταση του φυλακισμένου, μορφωτικό επίπεδο, προσωπικές ιδιαίτερες ανάγκες (π.χ Λογοθεραπεία, ειδική εκπαίδευση), στρατιωτική θητεία και πιθανή απαλλαγή, τύπος εργασίας πριν την φυλάκιση, ψυχιατρική διάγνωση, απόπειρες αυτοκτονίας (συχνότητα, μέσον), επίδειξη επικίνδυνης και επιθετικής συμπεριφοράς, χρήση - κατάχρηση ουσιών.

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

2.1 Μέθοδος

(i) Η παρούσα έρευνα είχε διερευνητικό χαρακτήρα (καθ'ότι ο σκοπός προσδιορίστηκε από την εντέλλουσα Επιτροπή). Οι επιμέρους στόχοι, ωστόσο, τέθηκαν βάσει της μελέτης της υπάρχουσας βιβλιογραφίας που εκτενώς αναπτύχθηκε πιο πάνω προκειμένου να διερευνηθούν συσχετιστικά παράγοντες που συνήθως καταγράφονται ως αιτιώδεις. Οι στόχοι όπως αναφέρθηκε ήδη ήταν οι ακόλουθοι:

- Διερεύνηση του βαθμού συσχέτισης μεταξύ της παιδικής κακοποίησης και της εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς σε έφηβους και ενήλικα άτομα.
- Διερεύνηση πιθανής συσχέτισης συγκεκριμένων μορφών κακοποίησης με συγκεκριμένες μορφές νεανικής παραβατικότητας.
- Υποβολή εισήσεων/προτάσεων για περαιτέρω μελέτη του θέματος.

(ii) Για την εκπόνηση της έρευνας, και λαμβάνοντας υπόψη την πολυπλοκότητα του ερευνητικού πρωτοκόλλου, μεθοδολογικά, η όλη εργασία διαχωρίστηκε σε στάδια:

- (α) Στον εντοπισμό και διαμόρφωση κατάλληλων ερωτηματολογίων (ανάλογα με την ομάδα στόχου) που θα χρησιμοποιούνταν στην έρευνα.
  - (β) Αποστολή επιστολών για χορήγηση Άδειας για χρήση Αρχείων και χορήγησης ερωτηματολογίων σε σχολεία στα πιο κάτω Υπουργεία (βλέπε παράρτημα X):
    - Υπουργείο Υγείας
    - Υπουργείο Παιδείας
    - Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων
    - Υπουργείο Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης
  - (γ) Ο εντοπισμός και η εκπαίδευση ερευνητών στην χορήγηση των ερωτηματολογίων.
  - (δ) Μετά την χορήγηση Άδειας η πιλοτική δοκιμασία και επιπλέον διαμόρφωση των ερωτηματολογίων.
  - (ε) Χορήγηση ερωτηματολογίων στις διαφορετικές ομάδες στόχου και
  - (στ) Δημιουργίας βάσεων δεδομένων, πέρασμα δεδομένων στον υπολογιστή και ανάλυση.
- (iii) Τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν στην έρευνα, συλλέχθηκαν σε συνολικό αριθμό **1,483** ερωτηματολογίων από τρεις διαφορετικές ομάδες νέων ατόμων:
- (α) Τυχαία στρωματοποιημένη συσταδική δειγματοληψία μαθητών: **N=1,119** Κύπριοι μαθητές (αγόρια=686, κορίτσια=433) ηλικίας 12-16 χρονών που φοιτούν στην Μέση Εκπαίδευση από τις επαρχίες Λευκωσίας, Λεμεσού, Πάφου, Αμμοχώστου και Λάρνακας (αστικές και ημιαστικές περιοχές).
  - (β) Κλινικό δείγμα (από έρευνα αρχείου): Κύπριοι έφηβοι (αγόρια και κορίτσια) ηλικίας 12-16 χρονών από τις επαρχίες Λευκωσίας, Λεμεσού, Πάφου, Αμμοχώστου και Λάρνακας (αστικές και ημιαστικές περιοχές) που:
    - (i) απευθύνθηκαν στις Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων με δυσκολίες και προβλήματα σχετικά με διαταραχές συμπεριφοράς (**N=151**, αγόρια=70, κορίτσια=81),
    - (ii) παρακολουθούνται από τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας για θέματα παραβατικότητας και/ή ενδοοικογενειακής βίας (**N=104**, αγόρια=69 κορίτσια=35).
  - (γ) Δείγμα Υποδίκων-Καταδίκων: **N=109** νεαροί ενήλικες Κύπριοι κατάδικοι (άνδρες=101, γυναίκες=8) ηλικίας μέχρι και 30 ετών που εκτείνουν ποινή φυλάκισης.

2.1 Διαδικασία

Μετά τον εντοπισμό και διαμόρφωση των ερωτηματολογίων στάλθηκαν στα αρμόδια Υπουργεία επιστολές όπου τους ζητήθηκε η χορηγία άδειας για συλλογή δεδομένων. Παράλληλα αριθμός μεταπτυχιακών φοιτητών του Πανεπιστημίου Κύπρου και του Πανεπιστημίου Λευκωσίας εκπαιδεύτηκαν από τους τρεις ερευνητές στην χορήγηση των ερωτηματολογίων.

Τα ερωτηματολόγια χορηγήθηκαν πιλοτικά σε δύο τάξεις (Β' και Γ') των Γυμνασίων Φανερωμένης και Κωνσταντινουπόλεως (N=49, αγόρια=22 κορίτσια=27) στη Λευκωσία. Τα ίδια ερωτηματολόγια χορηγήθηκαν στις αντίστοιχες τάξεις των Γυμνασίων Βεργίνας και Κιτίου (N=41, αγόρια=22, κορίτσια=19) στην Λάρνακα. Ποιοτική αξιολόγηση των απαντήσεων και ποσοτική ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε, εκτός κάποιων μικρών γλωσσικών αλλαγών που κρίθηκαν ότι θα έκαναν τις ερωτήσεις πιο κατανοητές στους μαθητές, ότι τα ερωτηματολόγια θα μπορούσαν να χορηγηθούν σε ολόκληρο το δείγμα. Επίσης, με βάση τις απαντήσεις που δόθηκαν από τους μαθητές/-τριες στις κλίμακες Διάθεσης και Συναισθημάτων και Διαπροσωπικής Αλληλεπίδρασης, κρίθηκε ότι η συμπερίληψη τους στο όλο ερευνητικό πακέτο δεν πρόσφερε ουσιαστικά αποτελέσματα σε σχέση με τους στόχους της έρευνας. Για το λόγο αυτό αφαιρέθηκαν από το τελικό πακέτο ερωτηματολογίων/κλιμάκων (βλέπε παράρτημα 1). Η επιλογή του δείγματος των μαθητών στα σχολεία, έγινε βάση της κατανομής του πληθυσμού ανά επαρχία και σύμφωνα με την περιοχή διαβίωσης αστική/ ημιαστική.

Η τελική χορήγηση εξαρτήθηκε από την διαθεσιμότητα των σχολείων, σύμφωνα με το αναλυτικό τους πρόγραμμα (διαγωνίσματα, άλλες δραστηριότητες), στο να συμμετέχουν στην έρευνα. Η χορήγηση των ερωτηματολογίων γινόταν στην τάξη των μαθητών. Σε κάθε τμήμα υπήρχε ένας ή δύο εκπαιδευμένοι ερευνητές που επεξηγούσαν με απλά λόγια το σκοπό της έρευνας και απαντούσαν σε διευκρινιστικές ερωτήσεις των μαθητών, χωρίς να καθοδηγούν τις απαντήσεις τους. Τα ερωτηματολόγια συμπλήρωσαν οι ίδιοι οι μαθητές. Σε κάποιες περιπτώσεις όπου το σχολείο έκρινε απαραίτητο στα τμήματα ήταν παρών και ο καθηγητής τους, για σκοπούς τήρησης της τάξης.

Ο συνολικός αριθμός ερωτηματολογίων για μαθητές που χορηγήθηκαν σε παγκύπριο επίπεδο ήταν: 1354 (235 εξ' αυτών κρίθηκαν άκυρα και δεν συμπεριλήφθηκαν στη τελική στατιστική ανάλυση).

Τα σχολεία, τάξεις και τμήματα στα οποία χορηγήθηκαν τα ερωτηματολόγια ήταν:

- Λευκωσία (N=437)

- Γυμνάσιο Έγκωμης (N=67) B1, B2, Γ2

- Γυμνάσιο Κωνσταντινουπόλεως (N=128) B1, B2, B3, Γ1, Γ2, Γ3

- Γυμνάσιο Φανερωμένης (N=63) B1, B2, B3, Γ2

- Γυμνάσιο Πέρα Χωρίου Νήσου (N=56) B3, B7, Γ1, Γ2

- Γυμνάσιο Γερίου (N=100) B2, B4, Γ1, Γ2,

- Α' Τεχνική Λευκωσίας (N=23) A1, A2

- Λεμεσός (N=272)

- Γυμνάσιο Αγ. Φυλάξεως (N=65) B2, B5, Γ5, Γ6

Γυμνάσιο Επισκοπής (N=75) B3, B4, Γ2, Γ3
Γυμνάσιο Τσίρειο (N=86) B1, B2, Γ1, Γ2
Γυμνάσιο Ύψωνα (N=58) B1, Γ2
B' Τεχνική Σχολή Λεμεσού (N=21) A1, A2

• Λάρνακας (N=212)

Γυμνάσιο Βεργίνας (N=65) B3, Γ3, Γ9
Γυμνάσιο Κιτίου (N=86) B2, B7, Γ2, Γ3
Τεχνική Σχολή Λάρνακας (N=61) A1, A2, A3, A4

• Αμμοχώστου (N=133)

Γυμνάσιο Ειρήνης και Φιλίας (N=81) B1 B2, Γ1 Γ2
Τεχνική Σχολή Παραλιμνίου (N=52) A1, A2, A3, A4

• Πάφου (N=300)

Γυμνάσιο Γεροσκήπου (N=241) B1 B2 B3 B4 B5 B6 Γ1 Γ2 Γ3 Γ4 Γ5 Γ6
B' Τεχνική Σχολή Πάφου (N=59) A1, A2, A3, A4

Η ερευνητική δραστηριότητα στις Υπηρεσίες αφορούσε έρευνα αρχείου. Ετοιμάστηκε ειδικά διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο για την λήψη των πληροφοριών. Λήφθηκε έγκριση και από τις δύο υπηρεσίες όπως τα ερωτηματολόγια συμπληρωθούν από τους λειτουργούς που χειρίστηκαν την κάθε περίπτωση εφήβου που ενέπιπτε στα πλαίσια της έρευνας. Οι λειτουργοί ενημερώθηκαν από εκπαιδευμένους ερευνητές για τον τρόπο συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου βάση το προσωπικό φάκελο αρχείου της Υπηρεσίας. Τα κριτήρια επιλογής του δείγματος αφορούσαν τους έφηβους που εξετάστηκαν από την κάθε Υπηρεσία μεταξύ 13-17 ετών από όλες τις επαρχίες.

Τα ερωτηματολόγια που διαμορφώθηκαν για την έρευνα αρχείου, χρησιμοποιήθηκαν αρχικά σε μικρό αριθμό φακέλων πελατών. Ποιοτική αξιολόγηση των ευρημάτων έδειξε ότι τα ερωτηματολόγια θα μπορούσαν να χορηγηθούν σε ολόκληρο το δείγμα (βλέπε παράρτημα 2).

Τα ερωτηματολόγια που αφορούσαν τους έφηβους που έχουν παραπεμφθεί σε Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων συμπληρώθηκαν, με στοιχεία αρχείου των Υπηρεσιών, από τους εμπλεκόμενους νοσηλευτικούς λειτουργούς και ψυχολόγους που είχαν παρακολουθήσει θεραπευτικά τον κάθε έφηβο. Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων έγινε στην παρουσία εκπαιδευμένου ερευνητή. Ο αριθμός των ερωτηματολογίων που συλλέχθηκαν ήταν 151 και αφορούσε τις πόλεις και επαρχίες Λευκωσίας, Λάρνακας και Αμμοχώστου. Η περιοχή Λεμεσού και Πάφου δεν συμπεριλήφθηκε λόγω αδυναμίας του εν λόγω τμήματος να ανταποκριθεί, αφού την συγκεκριμένη περίοδο ήταν σοβαρά υπό-στελεχωμένο.

Τα ερωτηματολόγια τα οποία αφορούσαν έφηβους που είναι υπό την επίβλεψη λειτουργών στις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας συμπληρώθηκαν με στοιχεία αρχείου των Υπηρεσιών από τους υπεύθυνους λειτουργούς του κάθε έφηβου. Στις Υ.Κ.Ε. στις οποίες ζητήθηκε επίσης δείγμα 150 εφήβων, η διεύθυνση αρχικά ενέκρινε την λήψη μόνο 50 ερωτηματολογίων και μετά από πολλές διαβουλεύσεις με τους

ερευνητές και με την βοήθεια της Συμβουλευτικής Επιτροπής ενέκρινε τελικά τον αριθμό 90-105. Λήφθηκαν συνολικά 104 ερωτηματολόγια από όλες τις επαρχίες:

Λάρνακας	15
Αμμοχώστου	10
Λεμεσού	22
Πάφου	15
Ευρύχου	12
Λευκωσίας	29

Τα κριτήρια επιλογής των εφήβων αφορούσαν την ύπαρξη του ενός τουλάχιστον από τους δύο παράγοντες υπό μελέτη παρόντες στο περιστατικό, δηλαδή βία στην οικογένεια και νεανική παραβατικότητα.

Η διεξαγωγή της έρευνας στις Κεντρικές Φυλακές αφορούσε έρευνα Αρχείου. Ν= Δεν χορηγήθηκαν ερωτηματολόγια κατευθείαν σε κατάδικους, ώστε να μην επηρεαστούν με οποιοδήποτε τρόπο. Μετά από σχετική άδεια των αρμόδιων Υπουργείων - το Υπουργείο Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως και το Υπουργείο Υγείας, τα δεδομένα των καταδίκων συμπληρώθηκαν στα ειδικά διαμορφωμένα ερωτηματολόγια (βλέπε παράρτημα 3) από τον ψυχίατρο-θεραπευτή και Συντονιστή των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας -Τμήματος Φυλακών.

Ο ψυχίατρος-θεραπευτής έχει τη δυνατότητα να λαμβάνει όλες τις σχετικές με την θεραπεία πληροφορίες για να διαμορφώσει διαγνωστικά την άποψη του σχετικά με τα προβλήματα των φυλακισμένων και να καταλήξει σε ανάλογο θεραπευτικό σχήμα. Αυτό προϋποθέτει να καταγράψει όλα τα δεδομένα που αφορούν το άτομο, τις συμπεριφορές του, τον τρόπο διαβίωσης πριν και κατά την φυλάκιση, τα σημαντικά δεδομένα που αφορούν την οικογένεια του κλπ.

Οι ζητούμενες από το ερωτηματολόγιο της έρευνας πληροφορίες για τον κάθε κατάδικο, συζητήθηκαν με τον ψυχίατρο προκαταρκτικά και έγιναν προσαρμογές στο ερωτηματολόγιο ώστε να καταχωρούνται ακριβείς πληροφορίες.

Το δείγμα αφορούσε μόνο τους Κύπριους κατάδικους (ελαφρυποινίτες ή βαρυποινίτες) μέχρι 30 ετών. Το κριτήριο επιλογής Κυπρίων τέθηκε για να συσχετιστούν τα ευρήματα που αφορούν κατάδικους με τα ευρήματα από την υπόλοιπη έρευνα που αφορά την Κυπριακή οικογένεια εν γένει και που αποτελεί και το αντικείμενο της εντεταλμένης έρευνας. Επίσης, το κριτήριο της ηλικίας τέθηκε :

α. Διότι η ηλικία των κρατούμενων αρχίζει από 17 ετών και επομένως δεν μπορούσε να συμπίπτει με τις ηλικίες των μαθητών και παραπεμπομένων στις Υ.Ψ.Υ.Π.Ε και Υ.Κ.Ε. και,

β. Διότι ένας από τους σκοπούς της έρευνας ήταν να διακριβωθεί η πιθανή εξελικτική πορεία ατόμων με παραβατική συμπεριφορά, με εμπειρία ενδοοικογενειακής βίας σε πρωιμότερα στάδια της ζωής τους.

Το δείγμα ήταν συμπτωματικό και αφορούσε τους κρατούμενους που «πληρούσαν» τα πιο πάνω κριτήρια και που απευθύνθηκαν στον ψυχίατρο, από τον Ιανουάριο μέχρι τον Αύγουστο 2008, για οποιασδήποτε μορφής δυσκολία, ψυχολογικής ή ψυχιατρικής

φύσης, ακόμα και προσαρμογής στο περιβάλλον των φυλακών. Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν τον Αύγουστο 2008.

Η αρχική πρόθεση των ερευνητών αφορούσε συλλογή 150 ερωτηματολογίων από τις Φυλακές. Αυτό δεν ήταν εφικτό αφού η αναδρομική έρευνα αρχείου μπορούσε να διεξαχθεί μόνο για την πιο πάνω περίοδο όπου υπήρχαν καταχωρημένα τα ζητούμενα στοιχεία. Περαιτέρω, την συγκεκριμένη περίοδο, ο αριθμός των ατόμων που «πληρούσαν» τα κριτήρια καταγωγής και ηλικίας που τέθηκαν, μετά την εφαρμογή των κριτηρίων αποκλεισμού, ήταν ο τελικός που συλλέχθηκε. Για την συμπλήρωση των ερωτηματολογίων ο ψυχίατρος έθεσε και διατήρησε το κριτήριο αποκλεισμού κρατούμενων με προσωπικά στοιχεία που δυνατόν η μοναδικότητα τους να παράπεμπε σε τυχόν αναγνώριση τους. Επίσης όλα τα έντυπα που συμπληρώθηκαν, αφού καταχωρήθηκαν στη βάση δεδομένων, επιστράφηκαν στον Συντονιστή για προστασία των πληροφοριών σχετικά με τους κρατούμενους.

Το δείγμα αποτελεί 17% του συνόλου των κρατούμενων Κύπριων και αλλοδαπών και 90% της ηλικιακής ομάδας που ενδιέφερε την έρευνα.

Όλα τα ερωτηματολόγια τα οποία χρησιμοποιήθηκαν και ο τρόπος με τον οποίο σχεδιάστηκε η έρευνα διατηρούν πλήρως την ανωνυμία όλων όσων με οποιοδήποτε τρόπο τα στοιχεία τους χρησιμοποιήθηκαν στην έρευνα.

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Στατιστική Ανάλυση

Τα ποιοτικά και κατηγορικά χαρακτηριστικά της μελέτης παρουσιάζονται με απόλυτη (v) και σχετική συχνότητα (%), ενώ τα ποσοτικά χαρακτηριστικά παρουσιάζονται με μέση τιμή $\pm$ τυπική απόκλιση. Ο έλεγχος ύπαρξης συσχέτισης μεταξύ 2 κατηγορικών μεταβλητών πραγματοποιήθηκε χρησιμοποιώντας το κριτήριο X^2 (Chi-Square). Επίσης, ο έλεγχος κανονικής κατανομής των ποσοτικών χαρακτηριστικών πραγματοποιήθηκε εφαρμόζοντας το κριτήριο Shapiro Wilk.

Για τον καθορισμό των παραγόντων που συσχετίζονται στατιστικά σημαντικά με την άσκηση διαφόρων μορφών παραβατικότητας και βίας από τους μαθητές, καθώς επίσης και με την κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές, τις καπνιστικές τους συνήθειες, τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, την αυτοκαταστροφική συμπεριφορά τους και την εμφάνιση διαταραχής συμπεριφοράς (εξαρτημένες μεταβλητές), εφαρμόστηκαν μοντέλα πολυπαραγοντικής λογαριθμιστικής παλινδρόμησης χρησιμοποιώντας την «κατά βήματα» διαδικασία (stepwise procedure). Στα αρχικά μοντέλα συμπεριλήφθηκαν όλοι οι παράγοντες (π.χ. κοινωνικό-οικονομικά, δημογραφικά χαρακτηριστικά, χαρακτηριστικά του τρόπου ζωής) που χρησιμοποιήθηκαν και στις μονοπαραγοντικές αναλύσεις ως ανεξάρτητες μεταβλητές. Τα τελικά μοντέλα που προέκυψαν εφαρμόζοντας την «κατά βήματα» διαδικασία παρουσιάζονται με το Σχετικό Λόγο (ΣΛ) και 95% διαστήματα εμπιστοσύνης (95% ΔΕ).

Σε όλα τα τελικά μοντέλα υπολογίστηκε το ποσοστό σωστής ταξινόμησης (correct classification rate), το οποίο υποδηλώνει το ποσοστό των ατόμων που με τη βοήθεια του συγκεκριμένου μοντέλου κατατάσσεται στην κατηγορία της εξαρτημένης μεταβλητής στην οποία όντως ανήκει. Δηλαδή πρόκειται για ένα μέτρο το οποίο υποδηλώνει την προβλεπτική ικανότητα του μοντέλου.

Ο έλεγχος εσωτερικής συνοχής (internal consistency) μεταξύ των ερωτήσεων που χρησιμοποιήθηκαν για την αξιολόγηση των διαφόρων μορφών βίας, της κατανάλωσης, αλκοόλ, της χρήσης ναρκωτικών ουσιών, της αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς και της διαταραχής προσωπικότητας πραγματοποιήθηκε με τον υπολογισμό του δείκτη Cronbach Alpha. Το εύρος τιμών του δείκτη είναι από 0 – 1. Μεγάλες τιμές του δείκτη Alpha υποδηλώνουν μεγάλη συνοχή των ερωτήσεων. Ο δείκτης Cronbach Alpha αν κάποια ερώτηση της υπό-κλίμακας εξαιρεθεί (Cronbach Alpha if item deleted) χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να εντοπιστούν οι ερωτήσεις που μείωναν την εσωτερική συνοχή του ερωτηματολογίου και συνεπώς έπρεπε να εξαιρεθούν.

Ο έλεγχος της δομικής εγκυρότητας της ελληνικής έκδοσης διαφόρων ερωτηματολογίων που χρησιμοποιήθηκαν (π.χ. ερωτηματολόγιο αξιολόγησης αυτοεκτίμησης, Οικογενειακών δυνάμεων κ.τ.λ.) πραγματοποιήθηκε χρησιμοποιώντας την παραγοντική ανάλυση (factor analysis). Η καταλληλότητα των δεδομένων για την πραγματοποίηση της παραπάνω ανάλυσης εξετάστηκε με βάση το τεστ σφαιρικότητας Bartlett για την ανεξαρτησία των μεταβλητών. Για την εκτίμηση των παραγόντων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος Ανάλυσης των κύριων συνιστώσων. Η

επιλογή του αριθμού των παραγόντων που παρέμειναν στην ανάλυση πραγματοποιήθηκε χρησιμοποιώντας το scree plot σε συνδυασμό με το κριτήριο της ερμηνευόμενης διασποράς από κάθε παράγοντα και το κριτήριο του Kaiser (ιδιοτιμή>1), έτσι ώστε τα αποτελέσματά μας να είναι ερμηνεύσιμα. Για να βελτιωθεί η ερμηνευτικότητα των παραγόντων, πραγματοποιήθηκε ορθογώνια περιστροφή των αξόνων τύπου Varimax.

Ως στατιστικά σημαντικό θεωρήθηκε το παρατηρούμενο επίπεδο σημαντικότητας 5%. Όλες οι στατιστικές αναλύσεις πραγματοποιήθηκαν με την έκδοση 13 του προγράμματος SPSS (SPSS Inc, Chicago, IL, USA).

Τα αποτελέσματα σε αναλυτική παρουσίαση, που αφορούν το δείγμα γενικού πληθυσμού των μαθητών καθώς και τα δείγματα των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας, Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας και Φυλακών παρουσιάζονται σε **ξεχωριστό παράρτημα** λόγω του μεγάλου όγκου και παρουσιάζονται πιο κάτω σε περίληψη.

3.1. ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Κεντρικοί στόχοι της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των παραγόντων η οποίοι συμβάλουν στην ανάπτυξη της νεανικής παραβατικότητας, η καταγραφή των βιωμάτων βίας/κακοποίησης στα παιδιά/ έφηβους από την οικογένεια τους και η πιθανή συσχέτιση των παραγόντων αυτών.

Λαμβάνοντας υπόψη την πολυπλοκότητα του θέματος υπό διερεύνηση καθώς επίσης και τον μεγάλο αριθμό παραγόντων που πιθανόν να διαδραματίζουν κάποιο ρόλο στην ανάπτυξη αυτού του τύπου συμπεριφορών, υπενθυμίζουμε ότι η συλλογή δεδομένων με ειδικά διαμορφωμένα ερωτηματολόγια, έγινε από τρεις διαφορετικές ομάδες νεαρών ατόμων:

- Τυχαίο δείγμα γενικού πληθυσμού εφήβων (N= 1,119) ηλικίας 12-16 χρονών που φοιτούσαν στην Μέση Εκπαίδευση σε όλες τις επαρχίες (αστικές και ημιαστικές περιοχές).

- Κλινικό δείγμα που συλλέχθηκε με την μέθοδο έρευνας αρχείου για έφηβους 12-16 χρονών από αστικές και ημιαστικές περιοχές όλων των επαρχιών που παρακολουθούνταν την περίοδο 2006-2008 από τις Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων (N=151) και τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας (N=109).

- Το δείγμα Κυπρίων φυλακισμένων (N=109) το οποίο αποτελείτο από νεαρά ενήλικα άτομα μέχρι και 30 ετών, που ήταν κατάδικοι και εξέτιαν ποινή φυλάκισης το 2008.

Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν παρουσιάζονται σε πίνακες απλών κατανομών πολλαπλής εισόδου. Περαιτέρω, τα αποτελέσματα αναλύθηκαν με στατιστικές συσχετίσεις χρησιμοποιώντας το κριτήριο X^2 (Chi-Square) και με αναλύσεις πολυπαραγοντικής λογαριθμικής παλινδρόμησης (step-wise procedure) με βασικό στόχο να διαπιστωθεί η προβλεπτική δυνατότητα των παραγόντων που σχετίζονται άμεσα με όλες τις μορφές βίας.

Από την επεξεργασία των δεδομένων διαφάνηκε ότι σειρά παραγόντων οι οποίοι έχουν άμεση ή έμμεση σχέση με το οικογενειακό περιβάλλον συσχετίζονται

σημαντικά τόσο με την ενδοοικογενειακή βία όσο και με την παρατηρούμενη νεανική παραβατικότητα. Τα αποτελέσματα όπως προέκυψαν στα διάφορα δείγματα παρουσιάζονται αδρά πιο κάτω:

A. ΔΕΙΓΜΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΜΑΘΗΤΩΝ

♦ Γενικά Χαρακτηριστικά του Δείγματος

Στο δείγμα των μαθητών (N=1,119) η μέση ηλικία ήταν τα 15 έτη. Οι μισοί μαθητές κατοικούσαν σε αστικές περιοχές και τουλάχιστον οι μισοί δήλωσαν καλή σχολική επίδοση (16 έως 20) ενώ το 27% είχαν χαμηλή επίδοση (8-13) και μαθησιακές δυσκολίες. Οι γονείς τους σε ποσοστό 7% χώρισαν, 6% έκαναν 2^ο γάμο και 2,2% είχαν αποβιώσει. Το 15% των γονέων ήταν αναλφάβητοι ή απόφοιτοι δημοτικού ενώ 33% ήταν απόφοιτοι Κολλεγίου/Πανεπιστημίου. Περίπου οι μισοί πατέρες των μαθητών καπνίζουν και σχεδόν 25% καταναλώνουν αλκοόλ αραιά μέχρι πολύ συχνά, ενώ λιγότερα είναι τα αντίστοιχα ποσοστά στις μητέρες και στα αδέρφια. Επίσης 20% σχεδόν των πατεράδων και μητέρων παίρνουν φάρμακα. Χαμηλή οικονομική κατάσταση της οικογένειας τους ανέφεραν 8,5% των μαθητών.

Συχνή επαφή και σχέσεις με μέλη της οικογένειας και συγγενείς ανέφερε το 80% του δείγματος. Παρόλα αυτά 35% των μαθητών βλέπουν περισσότερο από 3 ώρες την ημέρα τηλεόραση, 20% μελετούν περισσότερο από 2 ώρες την ημέρα και 11% κάνουν φροντιστήρια περισσότερο από 3 ώρες την ημέρα. Επίσης γύρω στο 90% των μαθητών ανέφεραν ότι αισθάνονται την οικογένεια τους φροντιστική, υποστηρικτική ενθαρρυντική και προστατευτική.

♦ Στοιχεία κακοποίησης των μαθητών από την οικογένεια και τρίτους

Σύμφωνα με τους ίδιους, οι μαθητές φαίνεται να δέχονται ψηλά ποσοστά **ψυχολογικής βίας/κακοποίησης** τόσο εντός όσο και εκτός οικογένειας. Στην οικογένειά τους το 50% των μαθητών δέχονται άγριες φωνές, ενώ το 10-20% προσβολές, κατάρεις, υποτίμηση και απειλές εκδίωξης από το σπίτι. Ένα μικρότερο ποσοστό, 4-6% δέχεται απειλές θανάτωσης του, διακρίσεις για τις ικανότητες του και προσβολή για το/τους γονέα/εις του. Εκτός οικογένειας, τα ποσοστά ψυχολογικής βίας και θυματοποίησης από τρίτους στο σχολείο (ενήλικες και μαθητές) είναι αρκετά σοβαρά (30-50%) και λάμβάνονται υπόψη ως επιπρόσθετος επιβαρυντικός παράγοντας στην έκφραση της νεανικής παραβατικότητας. Επίσης φίλοι αλλά και άγνωστοι ασκούν ψυχολογική βία προς τους μαθητές σε ποσοστά 5-25%.

Η άσκηση διαφόρων μορφών **σωματικής βίας/κακοποίησης** των μαθητών από την οικογένεια τους αλλά και τρίτους, έστω και σπάνια, είναι μικρότερο από 15% και εστιάζεται σε γροθιές και τράβηγμα μαλλιών/αυτιών. Στην οικογένεια επιπλέον ποσοστό 6-9% δέχεται κλωτσιές, χτύπημα με βέργα, δυνατά τσιμπήματα και πέταγμα αντικειμένων. Το κλείδωμα/δέσιμο, πνίξιμο αλλά και η απειλή με μαχαίρι ανερχόταν στο 3%. Εκτός οικογένειας, κάποιες μορφές σωματικής βίας από άλλους μαθητές σε ποσοστά γύρω στο 25% επιβεβαιώνει την αυξημένη συχνότητα του φαινομένου της κακοποιητικής συμπεριφοράς από συνομήλικους.

Τα ποσοστά των μαθητών που έχουν υποστεί **σεξουαλική βία/κακοποίηση** μία ή περισσότερες φορές από μέλη της οικογένειας τους ανερχόταν στο 2-2.5% ενώ από τρίτους έφτανε στο 5%.

Παρατηρήθηκε ότι, όταν τουλάχιστον ένας από τους δύο γονείς έχει πεθάνει, η συχνότητα άσκησης λεκτικής, σωματικής αλλά και σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές είναι στατιστικώς σημαντικά υψηλότερη. Επίσης η κατανάλωση αλκοόλ και η χρήση φαρμάκων τόσο από τον πατέρα όσο και από την μητέρα συσχετίζεται στατιστικώς σημαντικά με την άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές.

♦ Στοιχεία Άσκησης βίας/Παραβατικότητας από τους μαθητές προς τρίτους

Σύμφωνα με όσα οι ίδιοι οι μαθητές δήλωσαν σχετικά με την **άσκηση ψυχολογικής βίας** σε τρίτους, 80% των μαθητών χρησιμοποιούσαν άγριες φωνές, βρισιές /κοροϊδίες, 50% των μαθητών προσέβαλλαν κάποιον μπροστά σε τρίτους και 20-30% των μαθητών, έστω και σπάνια, εκφόβιζαν/τρομοκρατούσαν, απειλούσαν, υποτιμούσαν κάποιον ή προσέβαλλαν τους γονείς του. Επίσης, 1 στους 10 μαθητές απείλησε να σκοτώσει κάποιον. Η ψυχολογική βία, ανάλογα με την διαβάθμιση της σοβαρότητας της, είναι άμεσα συνδεδεμένη με τις πράξεις ή συμπεριφορές των εφήβων που παραβαίνουν τον νόμο.

Αναφορικά με την **άσκηση σωματικής βίας**, 50% των μαθητών αρχίζουν παρορμητικά και χωρίς αυτοέλεγχο εύκολα καυγάδες ενώ 40% των μαθητών έχει χτυπήσει κάποιον στο σώμα ή το πρόσωπο. Για πιο βίαιες συμπεριφορές τα ποσοστά είναι χαμηλότερα. Το 30-35% των μαθητών επιτίθονταν με κλωτσιές, βίαια σπρωξιμάτα, τσιμπούσαν δυνατά, τραβούσαν τα αυτιά ή τα μαλλιά άλλων (συμπεριφορές που εμπίπτουν στα πλαίσια του σχολικού εκφοβισμού). Επιπλέον σοβαρές επιθέσεις, από τους μαθητές προς τρίτους, που εντάσσονται στην νεανική παραβατικότητα όπως πνίξιμο/δέσιμο, κλείδωμα, απειλή με μαχαίρι ανέρχονταν στο 10%.

Χαμηλή επίσης είναι και η **άσκηση βίας προς τα ζώα**. Το 6,2% των μαθητών δήλωσαν ότι έχουν χτυπήσει/βασανίσει ή κακοποιήσει ζώο συχνά ή πολύ συχνά και το 15,3% το έχει κάνει σπάνια. Το φαινόμενο της κακοποίησης ζώων συνδέεται με την νεανική παραβατικότητα, έστω και αν συνήθως δεν είναι ποινικά διώξιμη πράξη.

Η **άσκηση διαφόρων μορφών σεξουαλικής βίας** από τους μαθητές προς τρίτους ήταν χαμηλή σε ποσοστά στο δείγμα σε σχέση με τις άλλες μορφές ωστόσο θεωρείται σημαντική αφού σχεδόν 10% των μαθητών δήλωσαν ότι ασκούσαν σεξουαλική βία.

Με βάση τα πιο πάνω διαφαίνεται ότι η συχνότητα άσκησης βίας/παραβατικότητας φαίνεται να ελαττώνεται όσο η σοβαρότητα της συμπεριφοράς αυξάνεται σε όλες τις μορφές βίας. Συγκριτικά φαίνεται η ψυχολογική βία να είναι συχνότερη ενώ η σωματική και σεξουαλική λιγότερο συχνές. Τα αποτελέσματα φαίνεται να συνάδουν με την διεθνή βιβλιογραφία στο τομέα και επιβεβαιώνουν ότι όσο πιο εύκολα επιβεβαιώνεται ή αποδεικνύεται η βία (π.χ. σωματική, σεξουαλική) τόσο πιο σπάνια χρησιμοποιείται.

♦ Άλλες Παραβατικές Συμπεριφορές (Διαταραχές συμπεριφοράς)

Στην έρευνα διερευνήθηκαν επίσης άλλες συμπεριφορές που εμπίπτουν στα πλαίσια της νεανικής παραβατικότητας. Οι πιο «ανεπαισθητες» μη ποινικά διώξιμες πράξεις των μαθητών που παραβαίνουν τους κανόνες του σχολείου και των γονιών ήταν αρκετά αυξημένες στο δείγμα. Περισσότεροι του 50% των μαθητών δήλωσαν πως, έστω και σπάνια, καθυστερούν το πρωί στο σχολείο, αντιγράφουν στις εξετάσεις, κάνουν αδικαιολόγητες απουσίες και λένε ψέματα για να αποφύγουν κάποια υποχρέωση. Επίσης 31% των μαθητών δήλωσαν ότι έχουν καπνίσει ή καπνίζουν.

Άλλες παραβατικές και ποινικά διώξιμες συμπεριφορές μαθητών που αναφέρθηκαν από τους ίδιους : ποσοστό 57% των μαθητών δεν φορούν κράνος ενώ επιβαίνουν σε μοτοσικλέτα, 40% καταναλώνουν αλκοόλ έστω και μερικές φορές το μήνα, 30% οδηγούν όχημα χωρίς άδεια οδηγού, 30% καίνε /σχίζουν βιβλία, 25% δεν φορούν ζώνη ασφαλείας στο αυτοκίνητο, 20% κλέβουν, βιαιοπραγούν κατά της παρουσίας άλλων, πλαστογραφούν, γράφουν προσβλητικά συνθήματα σε τοίχους εναντίον άλλων, 10% προβαίνουν σε εμπρησμούς και βανδαλισμούς και 5% κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών. Παράλληλα, το 12% των μαθητών (N=136) ανέφεραν ότι έχουν συλληφθεί από την αστυνομία από 1-4 φορές.

♦ Συσχέτιση της νεανικής παραβατικότητας και της ενδοοικογενειακής κακοποίησης του εφήβου.

Ένας από τους βασικούς στόχους της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των παραγόντων η οποίοι συμβάλουν στην ανάπτυξη παραβατικής συμπεριφοράς και η πιθανή συσχέτιση της βίας που υφίστανται τα παιδιά μέσα στην οικογένεια με την νεανική παραβατικότητα.

Αρχική προσπάθεια συσχετίσεων χρησιμοποιώντας την μέθοδο στατιστικής συσχέτισης Pearson (Pearson's Correlations) έδειξε, όπως εξάλλου ήταν και αναμενόμενο με βάση προηγούμενες έρευνες, ότι **όλες οι παραβατικές συμπεριφορές σχετίζονται σημαντικά με όλες τις μορφές βίας που υπέστη ο μαθητής**. Μοναδική εξαίρεση στις παραβατικές συμπεριφορές ήταν ο παράγοντας αν ο μαθητής φορά κράνος όταν οδηγά μοτοσικλέτα. Ένα αποτέλεσμα το οποίο λαμβάνοντας υπόψη τον τεράστιο αριθμό συσχετίσεων που έγινε θα μπορούσε να θεωρηθεί και ως τυχαίο. Στην συνέχεια, έγιναν αναλύσεις πολυπαραγοντικής λογαριθμικής παλινδρόμησης (step-wise procedure) με στόχο να δειχθεί η προβλεπτική δυνατότητα των παραγόντων που σχετίζονται άμεσα με όλες τις μορφές βίας που ασκούν οι έφηβοι.

Παράγοντες που συσχετίζονται με την άσκηση λεκτικής βίας από τους μαθητές.

Διαφάνηκε ότι οι ανεξάρτητοι παράγοντες που όταν συνυπάρχουν μαζί μπορούν να προβλέψουν την άσκηση λεκτικής βίας από τους έφηβους ήταν: η λεκτική βία/κακοποίηση του παιδιού/εφήβου από μέλη της οικογένειας του, η δυσαρμονία μεταξύ των μελών της οικογένειας, ο θάνατος του ενός τουλάχιστον γονιού, η απουσία περηφάνειας στην οικογένεια του ενός για τον άλλο, η συχνή επιβολή τιμωρίας από τους γονείς, το φύλο (αγόρι) του μαθητή, η κατανάλωση αλκοόλ από τον ίδιο το μαθητή, η παρακολούθηση τηλεόρασης περισσότερο από 3 ώρες την ημέρα και οι καπνιστικές συνήθειες του μαθητή.

Παράγοντες που συσχετίζονται με την άσκηση σωματικής βίας από τους μαθητές

Από τους παράγοντες που μελετήθηκαν αυτοί που μπορούν να θεωρηθούν στατιστικώς σημαντικά προβλεπτικοί της άσκησης σωματικής βίας από τους εφήβους είναι: η άσκηση λεκτικής βίας από μέλη της οικογένειας, ο θάνατος του ενός τουλάχιστον γονιού, η δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, το σχολείο φοίτησης του μαθητή, η κατανάλωση αλκοόλ από τον ίδιο το μαθητή και τη μητέρα του, ο αυξημένος χρόνος (>3ώρες/μέρα) παρακολούθησης τηλεόρασης, οι καπνιστικές συνήθειες του μαθητή και η χρήση κωδεΐνης/αμφεταμίνης από τους ίδιους τους μαθητές.

Παράγοντες που συσχετίζονται με την άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους μαθητές

Οι σχετικοί παράγοντες πρόβλεψης για την άσκηση βίας προς τα ζώα είναι: η σεξουαλική κακοποίηση του εφήβου από μέλη της οικογένειας του, η δυσαρμονία μεταξύ των μελών της οικογένειας, το φύλο του μαθητή(αγόρι), οι καπνιστικές συνήθειες της μητέρας και ο χρόνος μελέτης των μαθητών.

Παράγοντες που συσχετίζονται με την άσκηση σεξουαλικής βίας από τους μαθητές

Η άσκηση σεξουαλικής βίας από τους μαθητές φαίνεται να συσχετίζεται και μπορεί να προβλεφθεί από την συνύπαρξη των παραγόντων: σεξουαλική κακοποίηση του μαθητή από τα μέλη της οικογένειας του, το φύλο του μαθητή (αγόρι), τις καπνιστικές συνήθειες του μαθητή, την κατανάλωση αλκοόλ από τους ίδιους τους μαθητές και τη συχνή επιβολή τιμωρίας από τους γονείς.

Συγκεκριμένα, οι μαθητές που κακοποιήθηκαν σεξουαλικά είναι περίπου 35 φορές πιο πιθανό να ασκούν οι ίδιοι σεξουαλική βία σε σχέση με τους μαθητές που δεν βιώνουν τέτοια βία. Επιπλέον, βρέθηκε ότι οι μαθητές που τιμωρούνται από τους γονείς μερικές φορές έως πολύ συχνά είναι περίπου 3 φορές πιο πιθανό να ασκούν σεξουαλική βία σε σχέση με τους μαθητές των οποίων οι γονείς δεν τους τιμωρούν ποτέ.

Τέλος βρέθηκε ότι τόσο οι μαθητές που καπνίζουν όσο και οι μαθητές που καταναλώνουν αλκοόλ είναι περίπου 3 φορές πιο πιθανό να ασκούν σεξουαλική βία σε σχέση με τους άλλους μαθητές. Επίσης παρατηρούμε ότι τα αγόρια είναι 4,3 φορές πιο πιθανό να ασκούν σεξουαλική βία σε σχέση με τα κορίτσια.

Παράγοντες που συσχετίζονται με τις διαταραχές συμπεριφοράς/παραβατικότητα των μαθητών (κλοπές, βιοπραγίες, εμπρησμούς βανδαλισμούς, πλαστογραφίες κ.α)

Η άσκηση λεκτικής βίας, το φύλο του μαθητή, η κατανάλωση αλκοόλ του μαθητή, ο χρόνος που αφιερώνουν οι μαθητές για μελέτη, για δραστηριότητες με την οικογένεια και για να παρακολουθήσουν τηλεόραση, οι καπνιστικές συνήθειες τόσο του μαθητή όσο και της μητέρας είναι οι παράγοντες που συσχετίζονται στατιστικώς σημαντικά με τις διαταραχές συμπεριφοράς και την παραβατικότητα των μαθητών.

Παράγοντες που σχετίζονται με την χρήση ναρκωτικών ουσιών

- Η σεξουαλική και σωματική κακοποίηση του μαθητή από μέλη της οικογένειας, η κατανάλωση αλκοόλ από τον μαθητή και οι καπνιστικές συνήθειες της μητέρας φαίνονται να συσχετίζονται στατιστικώς σημαντικά με τη χρήση κωδεΐνης ή αμφεταμινών από τους μαθητές.

- Παράλληλα, η σεξουαλική και σωματική κακοποίηση του μαθητή από μέλη της οικογένειας, η κατανάλωση αλκοόλ από τον μαθητή και ο χρόνος (όσο λιγότερος) που ο μαθητής αφιερώνει για δραστηριότητες με την οικογένεια του φαίνονται να συσχετίζονται σημαντικά με τη χρήση κοκαΐνης/LSD/ecstasy/ηρωΐνης από τους μαθητές.

Συμπερασματικά, στο δείγμα πληθυσμού εφήβων διαπιστώθηκε η συσχέτιση της βίας ενάντια στα παιδιά μέσα στην οικογένεια με την νεανική παραβατικότητα και ταυτόχρονα παρατηρήθηκαν σειρά άλλων παραγόντων που σχετίζονται και επιδρούν στην εκδήλωση ή όχι, παραβατικών συμπεριφορών από τους έφηβους.

B. ΚΛΙΝΙΚΟ ΔΕΙΓΜΑ ΥΨΥΠΕ

Οι έφηβοι και οι οικογένειες τους που απευθύνονται στις Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων (ΥΨΥΠΕ) έχουν ήδη εκδηλώσει κάποια δυσλειτουργία ή /και ψυχοσυναισθηματικές δυσκολίες ή/και ψυχοπαθολογία συνεπώς αναμένεται ότι σε αυτό το δείγμα θα καταγράφονται πιο συχνά προβληματικές συμπεριφορές και αρνητικά βιώματα/βία στην οικογένεια.

Στα χαρακτηριστικά του δείγματος (N=109) διαπιστώνεται ότι οι υπό μελέτη έφηβοι έχουν προβλήματα στην εκπαίδευση σε πιο ψηλά ποσοστά από το γενικό πληθυσμό. Τα 65% των εφήβων παρουσίαζαν ελλιπή φοίτηση, το 46% είχαν μαθησιακές δυσκολίες και έτυχαν ειδικής εκπαίδευσης και 3% διέκοψαν την φοίτηση του σχολείου. Επίσης οι οικογένειές τους πιο συχνά έχουν χαμηλό ή μέτριο κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο και στο 20% των εφήβων παρουσιάζεται ρήξη της σχέσης των γονιών (διάσταση/διαζύγιο) ενώ σε ποσοστό 10% των εφήβων απυθνόμενων στις ΥΨΥΠΕ οι γονείς τους ξαναπαντρεύτηκαν. Οι αναλφάβητοι γονείς/ απόφοιτοι δημοτικού φτάνουν στο 16%, ενώ 21% είχαν ανώτατη μόρφωση. Στον πατέρα, το κάπνισμα έφτανε στο 65%, η κατανάλωση αλκοόλ περιστασιακά ως συστηματικά στο 50% και η κατάχρηση φαρμάκων στο 8%.

Στοιχεία ενδοοικογενειακής βίας/κακοποίησης των εφήβων

Σε αυτό το δείγμα διαπιστώθηκε ότι το 50% των εφήβων μεγάλωσαν σε βίαιο περιβάλλον και μόνο το 38% των οικογενειών τους το είχαν καταγγείλει στην Αστυνομία. Περιοριστικά μέτρα για τον δράστη λήφθηκαν για το 67% των περιπτώσεων, 46% των δραστών καταδικάστηκαν και οι μισοί απ' αυτούς φυλακίστηκαν.

Στα είδη της βίας/κακοποίησης που οι έφηβοι υπέστησαν, διαφάνηκε για την **σωματική βία/ κακοποίηση** ότι περίπου το 20% των εφήβων δεχόταν σωματικές επιθέσεις (γροθιές, κλωτσιές, τσιμπήματα) από τους γονείς τους και πιο σοβαρή κακοποίηση με αντικείμενα (ζώνη /βέργα κ.α) έφτανε μέχρι και το 11% από τον πατέρα και μέχρι 6% από την μητέρα. Ο τραυματισμός από αιχμηρά αντικείμενα/ κάψιμο με τσιγάρο ήταν μέχρι 3%. Πολύ πιο συχνά, 31-35% των εφήβων δέχονταν πιο «ανεπαίσθητες» επιθέσεις από τους γονείς (π.χ. τράβηγμα μαλλιών /αυτιών) με την «πρόφαση» ίσως της σωματικής τιμωρίας, όπως έχει διαπιστωθεί και στην ανασκόπηση της βιβλιογραφίας.

Η **ψυχολογική βία/ κακοποίηση** και από τους δύο γονείς προς τους έφηβους παρουσιάστηκε ιδιαίτερα υψηλή με άγριες φωνές (68%), απειλές /φοβέρες (48%), εκβιασμούς, συστηματική απόρριψη και υποτίμηση (40%) βρισιές-κατάρες(30%), κλείδωμα εντός/εκτός οικίας 8-12% και διακρίσεις 6-9%. Τα αδέλφια ασκούσαν τις ίδιες συμπεριφορές ψυχολογικής βίας στο 12-18% των εφήβων και οι παππούδες/γιαγιάδες σε ελάχιστα ποσοστά. Αναφορικά με την **παραμέληση** και στέρηση τροφής, ιατρικής φροντίδας και εξόδων από τους γονείς έστω και σπάνια, τα ανάλογα ποσοστά κυμαίνονται από 6% μέχρι και 17%.

Η **σεξουαλική βία/κακοποίηση** ήταν συγκριτικά λιγότερο συχνή όμως συνολικά 10% των παιδιών του δείγματος κακοποιήθηκαν σεξουαλικά από μέλη της οικογένειας τους (γονείς, πατριό, αδέλφια, παππούδες) και 5% των παιδιών από άλλους.

Παράγοντες σχετικοί με την βία στην οικογένεια/ κακοποίηση του εφήβου

Βία ασκείται σε όλα τα κοινωνικοοικονομικά επίπεδα των οικογενειών του δείγματος σε ποσοστό μεγαλύτερο του 30%. Όμως το χαμηλό οικονομικό επίπεδο της οικογένειας των εφήβων στο δείγμα ΥΨΥΠΕ συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια με ποσοστό 54%.

Στην άσκηση ψυχολογικής βίας από τους γονείς προς τους εφήβους, διαπιστώνεται ότι το ποσοστό των πατεράδων που ακούν ψυχολογική βία είναι στατιστικώς σημαντικά υψηλότερο μεταξύ αυτών που έχουν χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο σε σχέση με αυτούς που έχουν υψηλό. Παρόμοια τάση ισχύει και για την σωματική βία χωρίς να είναι στατιστικώς σημαντική η διαφορά στα ποσοστά.

Στα αποτελέσματα διαπιστώθηκε, όπως άλλωστε αναφέρεται και στη βιβλιογραφία, ότι η αποδιοργάνωση και η δυσλειτουργικότητα της οικογένειας εκθέτει τα παιδιά/έφηβους σε μεγαλύτερα ποσοστά βίας εναντίον τους (διαζύγιο, διάσταση, θάνατος γονιού και νέος γάμος γονιών).

Συγκεκριμένα, το ποσοστό των εφήβων που μεγάλωσε σε περιβάλλον με ενδο-οικογενειακή βία ήταν στατιστικώς σημαντικά χαμηλότερο στις οικογένειες όπου οι 2 γονείς ζούσαν μαζί σε σχέση με τις άλλες περιπτώσεις.

Στις αναλύσεις που έγιναν, φάνηκε να είναι στατιστικώς σημαντικά αυξημένος ο κίνδυνος που διατρέχει ο έφηβος σωματικής βίας με τραυματισμό από αντικείμενα από τον πατέρα αλλά κυρίως από την μητέρα όταν κάποιος από τους δύο τουλάχιστον έχει ξαναπαντρευτεί σε σύγκριση με τους γονείς που ζουν μαζί. Επίσης, το ποσοστό των πατεράδων που έβριζαν/καταριόταν και που απέρριπταν συστηματικά ή υποτιμούσαν τα παιδιά τους είναι στατιστικώς σημαντικά υψηλότερο στις περιπτώσεις που οι γονείς είναι διαζευγμένοι ή ξαναπαντρεύτηκαν σε σύγκριση με τους δύο γονείς να ζουν μαζί.

Επιπλέον, η ελλιπής φοίτηση και οι μαθησιακές δυσκολίες των εφήβων, παρουσιάζονται πιο συχνά όχι όμως στατιστικώς σημαντικά, στις οικογένειες με ενδοοικογενειακή βία,. Και στις δύο περιπτώσεις είναι στατιστικώς σημαντική η

συσχέτιση με την χρήση αλκοόλ, ψυχοφαρμάκων και καπνίσματος από τους γονείς, στοιχεία που συνδέονται πιθανώς με παραμέληση των αναγκών του εφήβου.

Επίσης, οι μαθησιακές δυσκολίες των εφήβων και η λήψη ειδικής εκπαίδευσης συσχετίζονται οριακά στατιστικώς σημαντικά με επιθετικές συμπεριφορές τόσο ψυχολογικής (λεκτικής) βίας προς άλλα παιδιά (44%), όσο και σωματικής βίας από τους έφηβους προς τους γονείς τους (24%). Τα ποσοστά αυτά είναι στο διπλάσιο των αντίστοιχων συμπεριφορών των παιδιών που δεν έλαβαν ειδική εκπαίδευση /στήριξη.

Στοιχεία βίαιης συμπεριφοράς/παραβατικότητας των εφήβων

Η έκφραση της επιθετικότητας και παραβατικής συμπεριφοράς από τους εφήβους ήταν ιδιαίτερα υψηλή, αφού 60% φαίνεται να ασκούσαν ψυχολογική βία στους γονείς, 18% σωματική βία και 20% βανδαλισμούς στην περιουσία των γονιών τους. Η επιθετικότητα επεκτεινόταν και σε άλλα παιδιά όπου 36% ασκούσαν ψυχολογική βία, 15% σωματική βία και 2% σεξουαλική βία ενάντια άλλων παιδιών. Επίσης 14% βιαιοπραγούσαν κατά τις περιουσίες άλλων παιδιών. Σε συγγενείς, η ψυχολογική βία που ασκούσαν οι έφηβοι, έφτανε το 14% ενώ η σωματική βία και οι βανδαλισμοί στη περιουσία τους δεν ξεπερνούσε το 5%. Βία εναντίον ζώων ασκούσε το 9,3% των εφήβων. Σε αυτό το δείγμα, 5,3% (N=8) των εφήβων είχαν συλληφθεί από την αστυνομία από 1-4 φορές.

Η επιθετικότητα προς τον εαυτό είναι επίσης σημαντική σε αυτό το κλινικό δείγμα, αφού 20,5% είχε κάνει απόπειρα αυτοκτονίας, 18% είχε ριψοκίνδυνες προς τον εαυτό συμπεριφορές και 9% παρουσίασε αυτοτραυματισμούς. Επίσης κατά τους τελευταίους 12 μήνες πριν τη συλλογή δεδομένων, το 4% έκανε αραιή χρήση ναρκωτικών ουσιών, το 30% των εφήβων έκανε χρήση νόμιμων ουσιών, το 25% κάπνιζε, το 20% κατανάλωνε αλκοόλ περιστασιακά και 8% έκανε κατάχρηση φαρμάκων.

Διαγνωστικά, στο κλινικό δείγμα το 1/3 των εφήβων έπασχε από διαταραχές σχετικές με την εκδήλωση παραβατικότητας: Εναντιωματική Προκλητική Διαταραχή (15%), Διαταραχή Διαγωγής (11%), ΔΕΠΥ (9%), Διαταραχή Διασπατικής Συμπεριφοράς και Αγχώδη Διαταραχή (8%), κατάθλιψη (20,5%), και μαθησιακές διαταραχές (32,5%).

Συσχέτιση ενδοοικογενειακής βίας/κακοποίησης του εφήβου και νεανική παραβατικότητα.

Διαπιστώθηκε και σε αυτό το δείγμα ότι η ενδοοικογενειακή βία και η κακοποίηση των παιδιών/εφήβων σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά με την νεανική παραβατικότητα και την εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών.

Συγκεκριμένα, σχετικά με την επιθετικότητα προς άλλους, 76% των κακοποιημένων εφήβων ασκούσαν ψυχολογική βία στους γονείς τους και 32% βιαιοπραγούσαν εναντίον τους, ποσοστό τετραπλάσιο από αυτό των μη κακοποιημένων παιδιών. Επίσης φαίνεται στατιστικά σημαντικά ότι τα κακοποιημένα παιδιά/έφηβοι γίνονται πιο βίαια σε άλλα παιδιά, τόσο ψυχολογικά (51%) όσο και σωματικά (27%). Το

ποσοστό είναι διπλάσιο και πενταπλάσιο του αντίστοιχου ποσοστού σε μη-κακοποιημένα παιδιά/έφηβους.

Επίσης, η κακοποίηση και η ενδοοικογενειακή βία σχετίζεται σημαντικά με την επιθετικότητα προς εαυτό και αυξάνει στο τριπλάσιο έως τετραπλάσιο την χρήση ουσιών και αλκοόλ αλλά και τις υπόλοιπες ριψοκίνδυνες και παραβατικές συμπεριφορές όπως οδήγηση χωρίς δίπλωμα, υπό την επήρεια αλκοόλ, υψηλή ταχύτητα κλπ. Παράλληλα, οι απόπειρες αυτοκτονίας είναι δύο φορές πιο συχνές και το καπνίσμα τέσσερις φορές πιο συχνό στους εφήβους θύματα βίας της οικογένεια τους παρά στους άλλους.

Στα κακοποιημένα παιδιά είναι πιο συχνή η εκδήλωση ψυχικών διαταραχών συνδεδεμένων με την νεανική παραβατικότητα, όπως η Διαταραχή Διαγωγής και η Εναντιωματική Προκλητική Διαταραχή που συσχετίστηκαν και εδώ, στατιστικώς σημαντικά με την οδήγηση χωρίς δίπλωμα, χωρίς κράνος, υπό την επήρεια αλκοόλ, με υψηλή ταχύτητα, την κατανάλωση αλκοόλ και την άσκηση λεκτικής και φυσικής βίας προς γονείς και άλλα παιδιά.

Γ. ΚΛΙΝΙΚΟ ΔΕΙΓΜΑ ΥΚΕ

Οι έφηβοι και οι οικογένειες τους που απευθύνονται στις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευμερίας (ΥΚΕ) ή τίθενται υποχρεωτικά κάτω από την επίβλεψή τους, έχουν ήδη εκδηλώσει κάποια προβλήματα στη λειτουργία και ευημερία της οικογένειας. Πρόκειται δηλαδή για κλινικό δείγμα του πληθυσμού που συλλέχθηκε με βάση την ύπαρξη του ενός ή και των δύο παραγόντων υπό διερεύνηση και που αναμένεται ότι σ' αυτό θα συγκεντρώνονται πιο συχνά προβληματικές συμπεριφορές και αρνητικά βιώματα/βία στην οικογένεια.

Το δείγμα αυτού του πληθυσμού εφήβων (N=109) είχαν μέση ηλικία 15,6 ετών. Μεγάλο ποσοστό των εφήβων είχε προβλήματα στην εκπαίδευση. Περίπου το 27% των εφήβων είχαν διακόψει το σχολείο και στο 67% των συμμετεχόντων που φοιτούσαν υπήρχαν ενδείξεις ελλιπούς φοίτησης. Επίσης το 39% των εφήβων αυτών παρουσίαζε μαθησιακές δυσκολίες και έτυχε ειδικής εκπαίδευσης /στήριξης στο σχολείο.

Όπως αναμενόταν, το 75% των οικογενειών των συμμετεχόντων ήταν χαμηλού έως μέτριου κοινωνικό-οικονομικού επίπεδου (<€1500), ωστόσο τα 2/3 κατοικούσαν σε ιδιόκτητο σπίτι. Σε αυτό το δείγμα, διπλάσιοι έφηβοι (41%) σε σχέση με τους εφήβους των ΥΨΥΠΕ, είχαν γονείς χωρισμένους ή σε διάσταση, ενώ στα ίδια ποσοστά (10%) είχαν γονείς που ξαναπαντρεύτηκαν. Σημαντικό χαρακτηριστικό αυτού του δείγματος ήταν ότι 8% των εφήβων βίωσαν σοβαρή απώλεια – θάνατο γονιού. Επίσης, ποσοστό 34% των γονέων ήταν αναλφάβητοι ή απόφοιτοι δημοτικού και μόνο 5% είχαν ανώτατη μόρφωση. Οι πατεράδες των εφήβων σε ποσοστό 45% κάπνιζαν, 53% έπιναν και 17% έκαναν χρήση φαρμάκων.

Στοιχεία ενδοοικογενειακής βίας/κακοποίησης των εφήβων

Στο δείγμα ΥΚΕ παρατηρήθηκε ότι ένα πολύ μεγάλο ποσοστό (80%) των εφήβων μεγάλωσε μέσα σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας. Μεταξύ αυτών των

οικογενειών, καταγγελία στην αστυνομία υπήρξε για το 65% και στο 45% λήφθηκαν περιοριστικά μέτρα για το δράστη. Η προσαγωγή του δράστη στο δικαστήριο και η καταδίκη του ανήλθε στο 28% των καταγγελλήσων περιπτώσεων και η ποινή που του επιβλήθηκε ήταν στους 15% φυλάκιση, 11% φυλάκιση με αναστολή και 2%, χρηματική ποινή.

Αναφορικά με τις μορφές κακοποίησης των εφήβων του δείγματος και την συχνότητα άσκησης από τα μέλη της οικογένειας τους διαφάνηκε ότι **σωματική βία/κακοποίηση** ασκούν πιο συχνά οι πατεράδες στους εφήβους, με διπλάσιο ποσοστό (περίπου το 50%) σε σχέση με τις μητέρες (25%) για τις γροθιές/κλωτσιές/τσιμπήματα, όπως επίσης και για τον τραυματισμό με αιχμηρά αντικείμενα με 20% και 10% αντίστοιχα. Το τράβηγμα μαλλιών και αυτιών φαίνεται να είναι κακοποιητική συμπεριφορά και των δύο γονιών, σε ποσοστό 35-40%. Λιγότερο συχνά (1-2%) τόσο οι πατεράδες όσο και οι μητέρες έκαμαν τα παιδιά τους με τσιγάρο ή νερό, μια μορφή κακοποίησης που παραπέμπει στη είδος της διαταραχής της προσωπικότητας αυτών των γονιών. Δεν καταγράφηκαν στοιχεία για άλλες ακραίες μορφές κακοποίησης όπως το δέσιμο, πνίξιμο ή με χρήση χημικών ουσιών ούτε από την μητέρα ούτε από τον πατέρα.

Η ψυχολογική βία/κακοποίηση των εφήβων από τους γονείς τους ήταν ιδιαίτερα αυξημένη αφού κυμαίνονταν από 75% για τις άγριες φωνές, σε 50% για βρισιές, κατάρεις, απειλές φοβέρες, εκβιασμούς, συστηματική απόρριψη και σε 15-20% για το κλείδωμα εντός /εκτός οικίας και από τους δύο γονείς. Από τα αδέλφια η άσκηση ψυχολογικής βίας έφτανε μέχρι τα 25%. Επίσης 1 στους 10 έφηβους δεχόταν δυσμενή διάκριση από την οικογένεια του για το φύλο/ικανότητα του. Όσον αφορά τους παππούδες/γιαγιάδες, δασκάλους και φίλους, τα ποσοστά ήταν μικρότερα από 5% για όλες τις μορφές ψυχολογικής βίας προς τους εφήβους. Η παραμέληση από τους γονείς με στέρηση τροφής, ιατρικής φροντίδας παρουσιάστηκε μεταξύ 10-15 % ενώ η στέρηση εξόδων στα παιδιά τους έφτανε μέχρι 30%.

Για την **σεξουαλική βία/κακοποίηση** των εφήβων από τους γονείς, βρέθηκε ότι το ποσοστό ήταν μικρότερο από 4% για ορισμένες μορφές σεξουαλικής βίας και μηδενικό για κάποιες άλλες.

Παράγοντες σχετικοί με την βία στην οικογένεια/ κακοποίηση του εφήβου

Στο δείγμα των εφήβων από τις ΥΚΕ, όπως και στο δείγμα των εφήβων από τις ΥΨΥΠΕ, υπήρχε συσχέτιση του κακοποιητικού περιβάλλοντος και της διαβίωσης σε σπίτι με ενοίκιο αλλά και της κατανάλωσης αλκοόλ, της λήψης ψυχοφαρμάκων και τις καπνιστικές συνήθειες της μητέρας. Επίσης, σε αυτό το δείγμα επιβεβαιώθηκε ότι:

Βία ασκείται σε όλα τα κοινωνικόοικονομικά επίπεδα σε ποσοστό μεγαλύτερο του 70%. Στις χαμηλού οικονομικού επιπέδου οικογένειες με διαβίωση σε σπίτι με ενοίκιο και με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο γονιών (ειδικότερα της μητέρας σε αυτό το δείγμα), τα ποσοστά ενδοοικογενειακής βίας είναι πιο αυξημένα, χωρίς να είναι όμως στατιστικώς σημαντικά. Φάνηκε επίσης ότι, οι πατεράδες με ανώτατη μόρφωση τείνουν να αποφεύγουν την σωματική βία ως προς τις κλωτσιές/γροθιές/κτυπήματα προς τους εφήβους, όχι όμως λιγότερο από τους άλλους για το τράβηγμα μαλλιών ή αυτιών και τον τραυματισμό με αντικείμενα.

Η αποδιοργάνωση και η δυσλειτουργικότητα της οικογένειας και σε αυτό το δείγμα, εκθέτει τα παιδιά/έφηβους σε μεγαλύτερα ποσοστά βίας εναντίον τους. Παρουσιάστηκε στατιστικώς σημαντικά ψηλότερο ποσοστό ενδοοικογενειακής βίας στις οικογένειες όπου οι γονείς ήταν χωρισμένοι (90%) σε σχέση με τους γονείς που ζούσαν μαζί (67%). Επίσης διαφάνηκε αυξημένο ποσοστό ψυχολογικής βίας με βρισιές /κατάρρες/υποτίμηση από τις μητέρες που ήταν σε διάσταση ή χώρισαν η/και είχαν ξαναπαντρευτεί, σε ποσοστά 30-60%.

Δεν υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά στην σωματική /ψυχολογική /σεξουαλική βία προς τους εφήβους ανάλογα με το φύλο τους αλλά παρατηρήθηκε μικρότερη πιθανότητα υποτίμησης από την μητέρα στην περίπτωση των αγοριών.

Σε αυτό το δείγμα οι μαθησιακές δυσκολίες και η παροχή ειδικής εκπαίδευσης/στήριξης προς τους εφήβους είχαν άμεση συσχέτιση με την κακοποίηση του εφήβου στην οικογένεια αλλά και την λήψη ψυχοφαρμάκων από την μητέρα.

Στοιχεία βίαιης συμπεριφοράς /παραβατικότητας των εφήβων

Η εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς και η εκδραμάτιση της επιθετικότητας από τους εφήβους και σ' αυτό το δείγμα ήταν ιδιαίτερα ψηλή, αφού μεγάλος αριθμός εφήβων του δείγματος (70%) ασκούσε ψυχολογική /λεκτική βία στους γονείς του και σχεδόν 45% σε άλλα παιδιά, ενώ 16% των εφήβων σε άλλους συγγενείς, και 23% σε γνωστούς ή αγνώστους.

Επιπλέον, 35% των εφήβων φαίνεται να βιαιοπραγούσαν απέναντι στους γονείς τους και 27% κατά της παρουσίας των γονιών τους ενώ 32% βιαιοπραγούσε σε άλλα παιδιά και λιγότεροι (10%), σε συγγενείς / γνωστούς /αγνώστους όσο και κατά της παρουσίας τους.

Σύμφωνα με τα στοιχεία, η κακοποιητική συμπεριφορά προς συνομηλίκους (άλλα παιδιά), πέραν από λεκτική, σωματική και κατά της παρουσίας άλλων παιδιών, υπήρξε και σεξουαλική σε ποσοστό 3,9% με άσεμνες επιθέσεις και απόπειρες βιασμού άλλων παιδιών.

Η λεκτική και σωματική βία ως έκφραση επιθετικότητας δεν διαφοροποιείτο σημαντικά ανάλογα με το φύλο του εφήβου, συσχετιζόταν όμως με την ελλιπή φοίτηση του εφήβου στο σχολείο.

Στο δείγμα των εφήβων των ΥΚΕ το ποσοστό σύλληψης των εφήβων από την Αστυνομία ανερχόταν σε 49,5% (N=54) και η συχνότητα σύλληψης τους ήταν από 1-10 φορές. Σχεδόν οι μισοί από αυτούς τους έφηβους (N=28) καταδικάστηκαν και έλαβαν ποινή κηδεμονευτικού διατάγματος στην πλειοψηφία τους, ενώ δύο από αυτούς φυλακίστηκαν.

Η επιθετικότητα των εφήβων προς τον εαυτό τους στο ίδιο δείγμα ήταν αξιοσημείωτη αφού περίπου 20% έκαναν απόπειρα αυτοκτονίας μία ή περισσότερες φορές, αυτοτραυματίζονταν με ή κατάπιναν αντικείμενα ή ακρωτηριάστηκαν, ενώ περίπου 50% είχαν επιδείξει παραβατικές και επικίνδυνες συμπεριφορές (π.χ.,

οδήγηση με υψηλές ταχύτητες, χωρίς τη λήψη μέτρων προφύλαξης, χωρίς άδεια οδήγησης ή υπό την επήρεια αλκοόλ).

Επιπλέον, πέντε ως επτά στους δέκα έφηβους έκαναν χρήση νόμιμων ουσιών, κάπνιζαν και έπιναν αλκοόλ, ενώ 10% έκανε κατάχρηση φαρμάκων κατά τους τελευταίους 12 μήνες. Για την χρήση διάφορων ναρκωτικών τα ποσοστά ανέρχονταν από 2%-9% με την μαριχουάνα να κατέχει την πρώτη θέση στη συχνότητα. Σε επιπλέον αναλύσεις που έγιναν φάνηκε ότι η χρήση νόμιμων ουσιών συσχετιζόταν στατιστικώς σημαντικά με το χαμηλό ή μέτριο οικονομικό επίπεδο της οικογένειας.

Επίσης, σχετικά με τις αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές των εφήβων, παρόλο που η οικογενειακή κατάσταση δεν έπαιζε σημαντικό ρόλο, φάνηκε ότι συγκεκριμένα η οδήγηση χωρίς δίπλωμα και σε ψηλές ταχύτητες, χωρίς κράνος ήταν αυξημένη όταν ο ένας γονιός ή και οι δύο είχαν ξαναπαντρευτεί. Εκδηλωνόταν δε πιο συχνά στα αγόρια ενώ αντίθετα οι απόπειρες αυτοκτονίες συνδέονται στατιστικώς σημαντικά με το φύλο των κοριτσιών.

Η ελλιπής φοίτηση φαίνεται να είναι προβλεπτικός παράγοντας στην νεανική παραβατικότητα αφού σχετιζόταν σ' αυτό το δείγμα στατιστικά σημαντικά, με την χρήση ουσιών, την λεκτική και σωματική βία που ασκούσαν οι έφηβοι και με τους αυτοτραυματισμούς. Επίσης η ελλιπής φοίτηση είχε αυξημένα ποσοστά συσχέτισης με την επικίνδυνη συμπεριφορά, την παράβαση των ποινικών διατάξεων και τις απόπειρες αυτοκτονίας.

Διαγνωστικά, και σε αυτό το δείγμα οι επιθετικές/παραβατικές συμπεριφορές των εφήβων συσχετίζονται με μαθησιακές δυσκολίες (40%) και συγκεκριμένες κλινικές διαταραχές: διαταραχή διαγωγής (28%), διαταραχές προσωπικότητας (15%), εναντιωματική προκλητική διαταραχή (12%), ΔΕΠΥ (9%), ελαφρά μείωση νοητικών ικανοτήτων (9%), καταθλιπτική διαταραχή (7%), και διαταραχές ύπνου (6%).

Συσχέτιση ενδοοικογενειακής βίας /κακοποίησης του εφήβου και νεανική παραβατικότητα.

Η ενδοοικογενειακή βία/ κακοποίηση του εφήβου και η νεανική παραβατικότητα και σε αυτό το δείγμα είχε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, αφού οι έφηβοι που μεγάλωσαν σε βίαιο περιβάλλον ασκούσαν βιοπραγία στους γονείς στο διπλάσιο, στους συνομιλήκους στο πενταπλάσιο και στους συγγενείς στο δεκαπλάσιο ποσοστό από αυτό των εφήβων χωρίς βία στην οικογένεια τους. Επίσης οι κακοποιημένοι έφηβοι ασκούσαν λεκτική βία προς τους γονείς και στα άλλα παιδιά σε διπλάσιο ποσοστό και προς τους συγγενείς σε οκταπλάσιο ποσοστό σε σύγκριση με τους εφήβους που δεν υπέστηκαν βία στην οικογένεια τους.

Η βία στην οικογένεια δεν είναι από μόνη της ο αιτιολογικός παράγοντας της χρήσης νόμιμων ή παράνομων ουσιών από τους εφήβους αυτού του δείγματος, αφού δεν βρέθηκε στατιστικώς σημαντική συσχέτιση. Το ίδιο ισχύει και για τις άλλες επιθετικές προς τον εαυτό συμπεριφορές, παρόλο που οι αυτοτραυματισμοί στους κακοποιημένους εφήβους ανέρχονταν στο 10% σε σύγκριση με μηδενικό ποσοστό στους μη κακοποιημένους εφήβους.

Δ. ΔΕΙΓΜΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΤΑΔΙΚΩΝ (ΦΥΛΑΚΕΣ)

Το δείγμα καταδικών συλλέχθηκε με την μέθοδο έρευνας αρχείου και με την συνεργασία των λειτουργών Ψυχικής Υγείας-Τμήματος Φυλακών χωρίς να αποκαλυφθούν προσωπικά στοιχεία ή να επηρεαστούν με οποιοδήποτε τρόπο οι κρατούμενοι από την έμμεση συλλογή δεδομένων.

Γενικά Χαρακτηριστικά του Δείγματος

Το δείγμα αποτελείται από 109 Κύπριους κατάδικους, εκ των οποίων μόνο οι 8 ήταν γυναίκες (7,3%) και με μέσο όρο ηλικίας τα 27 έτη. Οι μισοί κατάδικοι ήταν ελεύθεροι ενώ το 1/5 ήταν ήδη διαζευγμένοι ή είχαν ξαναπαντρευτεί. Το 65% των κατάδικων είχαν διακόψει πρόωρα τη φοίτηση τους στο σχολείο και δεν υπηρέτησαν στο στρατό. Επίσης τα 65% ήταν βαρυποινίτες και είχαν καταδικαστεί για σοβαρά εγκλήματα όπως χρήση και εμπόριο ναρκωτικών (33%), ανθρωποκτονία, ληστεία, βιασμό (10%), κ.α. Σοβαρό επίσης εύρημα ήταν ότι το 30% περίπου, των καταδικών, είχαν προηγούμενες καταδίκες και φυλάκιση.

Αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση των γονέων τους, διαπιστώθηκε αυξημένο ποσοστό διαζυγίου/διάστασης γονιών (30%) και θανάτου του πατέρα (11%) αλλά και χαμηλού επιπέδου μόρφωσης και στους δύο γονείς όπου το 60-70% ήταν αναλφάβητοι ή απόφοιτοι δημοτικού. Ελάχιστοι γονείς (2%) ήταν απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Ενδοοικογενειακή Βία και Κακοποίηση του κατάδικου ως παιδί

Το 63% των καταδικών μεγάλωσε σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας και κακοποιούνταν σωματικά κυρίως από τον πατέρα σε ποσοστό 40% με κλωτσιές, γροθιές, τσιμπήματα, τράβηγμα αυτιών και επίθεσεις/τραυματισμό με αντικείμενα. Άλλες μορφές σωματικής βίας αναφέρθηκαν σε χαμηλότερα ποσοστά π.χ. πνίζιμο, δέσιμο, κάψιμο με τσιγάρο (3-5%). Οι μητέρες ασκούσαν κάποιες μορφές σωματικής βίας αλλά δεν ξεπερνούσε το 15%. Τα αδέρφια και παππούδες αναφέρθηκαν ότι ασκούσαν ελάχιστη σωματική βία στους κατάδικους.

Τα ποσοστά ψυχολογικής βίας που ασκούσαν και οι δύο γονείς στους κατάδικους ως παιδιά ανέρχονταν στο 25-40% και συγκεκριμένα φαίνεται να τους φώναζαν, έβριζαν, απειλούσαν, εκβίαζαν, απέρριπταν συστηματικά ή τους υποτιμούσαν. Άλλες μορφές ψυχολογικής βίας (π.χ. στέρηση τροφής, εξόδων, ιατρική φροντίδας) ήταν σπάνιες.

Η σεξουαλική βία /κακοποίηση των κατάδικων στα πλαίσια της οικογένειας ήταν μόνο 1% και από άλλους εκτός οικογένειας 3,6%. Ενδέχεται όμως, οι κατάδικοι να μην ομολογούσαν εύκολα στα πλαίσια της φυλακής αυτή της μορφής βίας.

Παράγοντες σχετικοί με την κακοποίηση των καταδικών

Καμία στατιστικώς σημαντική συσχέτιση δεν διαπιστώθηκε στην άσκηση ψυχολογικής και σωματικής βίας από τους δύο γονείς και το εκπαιδευτικό τους επίπεδο ή την οικογενειακή τους κατάσταση. Παρόλ' αυτά φάνηκε ότι οι αναλφάβητες μητέρες ασκούσαν πιο συχνά σωματική βία στους κατάδικους, και οι

μη διαζευγμένοι πατέρες ασκούσαν πιο συχνά ψυχολογική βία στους κατάδικους στην παιδική ηλικία.

Στατιστικώς σημαντική ήταν η ψυχολογική βία από τις μητέρες των καταδίκων που κατοικούσαν σε αγροτική περιοχή (χωριό) και η σωματική βία από τους πατέρες των καταδίκων που κατοικούσαν σε αστική περιοχή (πόλη).

Άσκηση βίας από κατάδικο προς μέλη της οικογένειας του και άλλους

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, το 20% περίπου των καταδίκων ασκούσαν λεκτική βία στους γονείς τους, στη σύντροφό τους, σε γνωστούς ή αγνώστους. Επίσης, εξίσου μικρά ήταν και τα ποσοστά των καταδίκων που βιαιοπραγούσαν απέναντι στους γονείς τους, το σύντροφό τους, συγγενείς τους (< 10% των καταδίκων), γνωστούς τους (<20%) ή αγνώστους (περίπου 20%). Η βιαιοπραγία των καταδίκων σε ζώα ήταν στο 4%. Σημειώνεται ότι είναι αρκετά πιθανό, οι κατάδικοι λόγω και της προσωπικότητάς τους, να απέφευγαν να αναφέρουν την μη αποδεδειγμένη βία που ασκούσαν.

Όσον αφορά στη σεξουαλική βία που ασκούσαν οι κατάδικοι, αυτή ήταν σοβαρή (14%) και αφορούσε βιασμό συντρόφου, ασέλγεια σε παιδιά, γνωστούς και αγνώστους, βιασμό και απόπειρα βιασμού σε γνωστούς και αγνώστους, εξαναγκασμό σε εκπόρνευση αγνώστου. Οι πράξεις αυτές στην πλειοψηφία τους ήταν συχνές στον κάθε κατάδικο και σπάνια μεμονωμένες.

Οι κατάδικοι σύμφωνα με τα αποτελέσματα γίνονται συχνά βίαιοι στον εαυτό τους και τον εκθέτουν σε κινδύνους. Περίπου 30% των καταδίκων είχε ριψοκίνδυνες συμπεριφορές (οδήγηση με ψηλές ταχύτητες και υπό επήρεια αλκοόλ), 20% έκανε απόπειρα αυτοκτονίας και 10% είχε αυτοτραυματιστεί. (Οι αυτοτραυματισμοί ήταν στατιστικά υψηλότεροι όταν οι κατάδικοι είχαν αναλφάβητους γονείς). Επίσης, εκτός από το ότι στη πλειοψηφία τους είναι καπνιστές, 40% είναι χρήστες μαριχουάνας/χασίς, 20% κοκαΐνης και περίπου 10% ηρωίνης. Τα ποσοστά αλκοολισμού των καταδίκων ήταν στο 4% («απαραίτητη κατανάλωση αλκοόλ»), ενώ 32% των καταδίκων καταγράφηκε ότι πίνουν συστηματικά.

Η χρήση ουσιών στους κατάδικους συνδέθηκε στατιστικά σημαντικά με σειρά παραγόντων. Συγκεκριμένα:

- Η χρήση ηρωίνης συσχετίστηκε με την ενδοοικογενειακή βία/κακοποίηση του κατάδικου, το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα, την διαβίωση σε αστική περιοχή και το διαζύγιο του ιδίου.
- Η χρήση μαριχουάνας/ χασίς συσχετίστηκε με το χαμηλό ή μέτριο μορφωτικό επίπεδο του κατάδικου.
- Η αυξημένη χρήση νόμιμων ουσιών και αλκοόλ συσχετίστηκε με το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο του πατέρα και το διαζύγιο των γονιών του.

Εξελικτική διάσταση της ψυχοπαθολογίας των καταδίκων

Οι κατάδικοι είχαν ως παιδιά/έφηβοι αρκετές ψυχοσυναισθηματικές δυσκολίες και προβλήματα ελέγχου της συμπεριφοράς τους/παραβατικότητα. Συγκεκριμένα, η διαταραχή διαγωγής, η διαταραχή προσωπικότητας και η εναντιωματική προκλητική διαταραχή κυριαρχούσαν στο 85% των καταδίκων όταν ήταν παιδιά/έφηβοι σύμφωνα με τα στοιχεία αρχείου. Επιπρόσθετα, παρουσίαζαν σε μικρότερα ποσοστά διαταραχές άγχους, διαταραχές απέκκρισης, ειδικές φοβίες, κατάθλιψη, νοητική υστέρηση και σχιζοφρένεια.

Στην ενηλικίωση τους, οι κατάδικοι στην πλειοψηφία τους είχαν διαταραχή προσωπικότητας η οποία συνδέεται στενά με την διάπραξη αδικημάτων/εγκλημάτων. Είναι αξιοσημείωτο όμως ότι ποσοστό 13,8% των ατόμων που φυλακίστηκαν έπασχαν από σχιζοφρένεια και παράλληλα ποσοστό 6,4% είχε ελαφρά μείωση στις νοητικές του ικανότητες.

Από τα αποτελέσματα διαφαίνεται ότι οι πλείστοι κατάδικοι ως έφηβοι είχαν διαταραχές σχετικές με σοβαρά προβλήματα συμπεριφοράς, δυσκολίες ελέγχου της παρορμητικότητας τους καθώς επίσης και δυσκολίες πρόβλεψης των συνεπειών των πράξεων τους στα πλαίσια νεανικής παραβατικότητας πρώτου εξελιχθούν σε ενήλικες εγκληματίες. Επίσης οι πλείστοι κατάδικοι ως έφηβοι δέχτηκαν βία/κακοποίηση στην οικογένεια τους πρώτου εξελιχθούν σε ενήλικες εγκληματίες. Μπορεί έτσι να διαπιστώθει ότι και στο δείγμα των καταδίκων η συσχέτιση της βίας εναντίον τους από την οικογένεια τους με τη νεανική παραβατικότητα καθώς και την εξέλιξη της σε ενήλικη εγκληματική συμπεριφορά.

Συσχέτιση Ενδοοικογενειακής Βίας/κακοποίησης των καταδίκων ως παιδιά και άσκηση βίας από τους ίδιους

Τα βιώματα ενδοοικογενειακής βίας/κακοποίησης των καταδίκων συσχετίστηκαν στατιστικά σημαντικά με :

- την άσκηση λεκτικής βίας του ίδιου προς τους γονείς και συγγενείς του
- την χρήση ηρωίνης
- και τις ριψοκίνδυνες συμπεριφορές του

Άλλοι παράγοντες σχετικοί με την άσκηση βίας από τον κατάδικο

Άλλοι στατιστικώς σημαντικοί παράγοντες που σχετίστηκαν με την άσκηση βίας από τους κατάδικους ήταν οι ακόλουθοι:

- Η ψυχοπαθολογία: η διαταραχή προσωπικότητας στους κατάδικους συνδέθηκε άμεσα με την άσκηση λεκτικής βίας προς όλους και με την σωματική βία/βαιοπραγία προς τους γονείς και άγνωστους. Επίσης η εναντιωματική προκλητική διαταραχή και η διαταραχή προσωπικότητας συσχετίστηκαν με την ριψοκίνδυνη συμπεριφορά των καταδίκων.

- Η προσωπική οικογενειακή κατάσταση: το διαζύγιο στους κατάδικους συσχετίστηκαν με την άσκηση λεκτικής βίας και βαιοπραγίας προς την/τον σύντροφο τους.

- Η ηλικία: οι νεότεροι σε ηλικία κατάδικοι ασκούσαν στατιστικώς σημαντικά συχνότερα λεκτική βία στους γονείς παρά τους άλλους, ενώ οι μεγαλύτεροι ασκούσαν σημαντικά συχνότερα λεκτική και σωματική βία σε συγγενείς παρά τους άλλους.

Συνοψίζοντας:

Η συσχέτιση της βίας ενάντια στα παιδιά μέσα στην οικογένεια και της νεανικής παραβατικότητας διαπιστώθηκε σε όλα τα δείγματα που εξετάστηκαν. Επίσης φάνηκε ότι το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας και της κακοποίησης των παιδιών συνδέεται με σειρά εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων. Το ίδιο διαπιστώθηκε και για το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας αφού συνδέεται σημαντικά με την ενδοοικογενειακή βία/κακοποίηση των παιδιών/εφήβων αλλά και σειρά άλλων παραγόντων. Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών στους νέους είναι ένα πολύπλοκο φαινόμενο στο οποίο σαφώς η στρατηγική πρόληψής του θα πρέπει να είναι πολύμορφη αλλά με κεντρικό άξονα τις παρεμβάσεις για βελτίωση της λειτουργικότητας της οικογένειας και της αποφυγής της κακοποίησης των παιδιών μέσα σε αυτή. Τα κακοποιημένα παιδιά εκδραματίζουν την βία που δέχτηκαν με επιθέσεις σε άλλα άτομα, σε αντικείμενα, στους κοινωνικούς κανόνες αλλά και στον εαυτό τους με όλους τους τρόπους, δηλαδή με παραβατικές συμπεριφορές. Πρόκειται για μια προσπάθεια ανάκτησης ελέγχου των γύρω του και του εαυτού του ως αντίποδας της χειραγώγησης που δέχτηκε ως κακοποιημένο παιδί.

4. ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Η νεανική παραβατικότητα θεωρείται στη σύγχρονη κοινωνία ως ένα σοβαρό θέμα με τεράστιες κοινωνικοοικονομικές και ψυχοσυναισθηματικές διαστάσεις τόσο για τους νεαρούς παραβάτες όσο και για τα θύματα τους. Οι παραβατικές συμπεριφορές όμως, όπως αυτές παρατηρούνται σε νεαρά άτομα, δεν προέρχονται εκ του κενού. Αντίθετα, σύμφωνα με την τρέχουσα βιβλιογραφία αυτού του τύπου οι συμπεριφορές είναι άμεσα συνδεδεμένες με σειρά παραγόντων και εμπειριών που βιώνουν τα άτομα κατά την διάρκεια της ανάπτυξης τους οι οποίοι επιδρούν στο τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται και αντιδρούν σε εσωτερικά ή εξωτερικά ερεθίσματα.

Όπως αναφέρεται στην πρώτη ενότητα, βασικοί στόχοι της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των παραγόντων η οποίοι συμβάλουν στην ανάπτυξη αυτού του τύπου συμπεριφοράς καθώς επίσης και την πιθανή συσχέτιση της βίας που υφίστανται τα παιδιά μέσα στην οικογένεια με την νεανική παραβατικότητα.

Μελετώντας τα αποτελέσματα όπως προέκυψαν από σειρά ερωτηματολογίων τα οποία χορηγήθηκαν άμεσα ή έμμεσα στις πιο πάνω ομάδες διαφάνηκε ότι σειρά παραγόντων οι οποίοι έχουν άμεση ή έμμεση σχέση με το οικογενειακό περιβάλλον σχετίζονται σημαντικά τόσο με την ενδοοικογενειακή βία όσο και με την παρατηρούμενη νεανική παραβατικότητα.

4.1. Δείγμα Γενικού Πληθυσμού Εφήβων

4.1.1 Γενικά Χαρακτηριστικά του Δείγματος

Όπως διαφαίνεται στα αποτελέσματα το δείγμα του γενικού πληθυσμού εφήβων ήταν μέσης ηλικίας 15 ετών με βαθμό επίδοσης / αποφοίτησης του τελευταίου έτους, για το 50% των συμμετεχόντων να κυμαίνεται από 16 έως 20. Το 50% των μαθητών κατοικούσαν σε αστικές περιοχές, οι γονείς τους στη μεγάλη τους πλειοψηφία (85%) ήταν παντρεμένοι και ζούσαν μαζί ενώ μόνο το 13% των γονέων των συμμετεχόντων ήταν χωρισμένοι, σε διάσταση ή είχε ξαναπαντρευτεί τουλάχιστον ο ένας από τους

δύο. Επιπλέον, περίπου 70% των μαθητών δήλωσαν πως η οικονομική κατάσταση των γονέων τους ήταν τουλάχιστον καλή ενώ το ποσοστό αυτών που χαρακτήρισαν ως χαμηλή την οικονομική τους κατάσταση ήταν σχετικά μικρό (περίπου 8%). Τέλος γύρω στο 33% των γονέων των μαθητών/τριών ήταν απόφοιτοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (πανεπιστήμιο ή κολέγιο), ενώ το ποσοστό αναλφάβητων ή απόφοιτων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης βρισκόταν κάτω από το 15%. Τα αποτελέσματα φαίνεται να συνάδουν με τις πληροφορίες για τον πληθυσμό που παρουσιάζει η Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου όπως παρατέθηκαν στην πρώτη ενότητα.

Παραδοσιακές αρχές όπως συχνή επαφή με συγγενείς δευτέρου βαθμού επίσης φαίνεται να είναι χαρακτηριστικό μεγάλου ποσοστού αυτών που απάντησαν ενώ γύρω στο 80% του δείγματος δήλωσε ότι περνά αρκετό χρόνο καθημερινά πραγματοποιώντας διάφορες δραστηριότητες με τα υπόλοιπα μέλη της πυρηνικής τους οικογένειας. Τέλος γύρω στο 90% των παιδιών ανέφεραν ότι νοιώθουν την οικογένεια ως τον χώρο μέσα από τον οποίο αντλούν αγάπη, φροντίδα, στοργή και προστασία/ασφάλεια ενώ παράλληλα τους προσφέρει τις συνθήκες και την παρακίνηση για να βελτιωθούν ως μαθητές και να κάνουν όνειρα για το μέλλον.

Αναφορικά με τις συνήθειες καπνίσματος και χρήσης αλκοόλ τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τουλάχιστον το 50% των πατεράδων έστω και μερικές φορές καπνίζουν ενώ τα ποσοστά αυτών που καταναλώνουν αλκοόλ ή χρησιμοποιούν φάρμακα είναι πολύ μικρότερα. Μικρότερα επίσης είναι τα ποσοστά άλλων μελών της οικογένειας όπως μητέρων και αδελφιών που έχουν παρόμοιες συνήθειες.

4. 1.1.1 Στοιχεία Άσκησης βίας

Σημαντικό μέρος της έρευνας ήταν η διερεύνηση της βίας/κακοποίησης που δέχτηκαν οι μαθητές από μέλη της οικογένειας τους. Κρίθηκε επίσης σκόπιμο να καταγραφεί η επιπρόσθετη, ενδεχομένως, θυματοποίηση τους από τρίτους και βέβαια η άσκηση βίας από τους ίδιους τους μαθητές προς άλλους.

4. 1.1.1.1 Στοιχεία Άσκησης βίας προς τους μαθητές

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας έδειξαν ψηλά ποσοστά ψυχολογικής βίας ενάντια στους μαθητές από μέλη της οικογένειας τους. Το 50% των μαθητών δήλωσαν πως μέλη της οικογένειας τους, έστω και σπάνια, τους έχουν φωνάξει άγρια, και το 10-20% ότι δέχονται κατάρεις, προσβολές, υποτίμηση και απειλές εκδίωξης από το σπίτι. Επίσης 4-6% των μαθητών υπέστη απειλές για την ζωή του από μέλη της οικογένειας τους, αλλά και διακρίσεις για τις ικανότητες του και προσβολές για τον ένα τουλάχιστον γονέα του. Επιπρόσθετα οι μαθητές δέχτηκαν ψυχολογική βία από ενήλικες και μαθητές στο σχολείο σε ποσοστό 30-50% και από φίλους ή άγνωστους σε ποσοστό 5-25%.

Αναφορικά με την σωματική βία που μέλη της οικογένειας άσκησαν προς τους μαθητές, έστω και σπάνια διαφάνηκε ότι: περίπου 15% των μαθητών δέχτηκαν γροθιές και τράβηγμα μαλλιών/αυτιών, 6-9% των μαθητών δέχτηκαν κλωτσιές, χτύπηματα με βέργα, χτύπημα στο σώμα/κεφάλι, ρήξη αντικειμένων και δυνατό τσίμπημα. Το 3% των μαθητών δήλωσαν ότι δέχτηκαν ακόμα σοβαρότερη βία από μέλη της οικογένειας τους όπως κλείδωμα, δέσιμο, πνίξιμο και απειλή με μαχαίρι. Εκτός οικογένειας, 25% των μαθητών δέχτηκαν σωματική βία σε ποσοστό μέχρι και 25% από άλλους μαθητές.

Αναφορικά με τα ποσοστά των μαθητών που έχουν υποστεί σεξουαλική βία έστω και σπάνια, προκύπτει ότι 2-2.5% των μαθητών κακοποιήθηκαν σεξουαλικά από μέλη της οικογένειάς τους και σχεδόν 5% των μαθητών έχει υποστεί τέτοιου τύπου βία από τρίτους εκτός οικογένειας.

4.1.1.2 Στοιχεία άσκησης βίας από τους μαθητές προς τρίτους

Σύμφωνα με τα στοιχεία που συλλέχθηκαν προκύπτει ότι γύρω στα 80% των μαθητών έχει φωνάξει άγρια ή έχει βρίσει/κοροϊδέψει κάποιον ενώ περίπου το 50% των μαθητών ανέφερε ότι έχει προσβάλει κάποιον μπροστά σε τρίτους έστω και σπάνια. Συνεχίζοντας, τα ίδια αποτελέσματα έδειξαν ότι 30% των μαθητών, επίσης έστω και σπάνια, έχουν εκφοβίσει/τρομοκρατήσει κάποιον. Τέλος, λιγότερο συχνό φαινόμενο ήταν η άσκηση των υπολοίπων μορφών λεκτική βίας από τους μαθητές προς τρίτους.

Αναφορικά με την άσκηση σωματικής βίας, από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι περίπου το 50% των μαθητών αρχίζει εύκολα καυγάδες έστω και σπάνια, ενώ περίπου το 40% των μαθητών ανέφερε ότι τουλάχιστον μία φορά έχει χτυπήσει κάποιον στο σώμα ή το πρόσωπο. Για πιο βίαιες συμπεριφορές τα ποσοστά είναι χαμηλότερα. Για παράδειγμα, περίπου το 30% με 35% των μαθητών ανέφερε ότι έστω και σπάνια έχει κλωστήσει ή σπρώξει κάποιον βίαια, έχει τραβήξει τα αυτιά ή τα μαλλιά κάποιου καθώς επίσης ότι έχει πετάξει αντικείμενα σε κάποιον ή έχει τσιμπήσει κάποιον δυνατά. Για τις υπόλοιπες μορφές σωματικής βίας η συχνότητα ήταν πολύ πιο χαμηλή ενώ από τον δείκτη που υπολογίστηκε με σκοπό την συλλογική αξιολόγηση της άσκησης σωματικής βίας, διαπιστώνεται ότι η συχνότητα της άσκησης αυτής της μορφής βίας είναι εξαιρετικά χαμηλή. Χαμηλή επίσης είναι και η άσκηση βίας προς τα ζώα. Το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών (79%) ανέφερε ότι δεν έχει χτυπήσει ή κλωστήσει άγρια ένα ζώο, το 15,3% το έχει κάνει σπάνια ενώ μόνο το 6,2% δήλωσε ότι έχει χτυπήσει ζώο συχνά ή πολύ συχνά.

Η άσκηση διαφόρων μορφών σεξουαλικής βίας από τους μαθητές προς τρίτους ήταν σε χαμηλά αλλά αξιοσημείωτα ποσοστά. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι περίπου 10% των μαθητών ασκούσαν σεξουαλική βία.

Με βάση τα πιο πάνω διαφαίνεται ότι η λεκτική βία είναι συχνότερη τόσο από άλλους προς τους μαθητές όσο και το αντίθετο. Η συχνότητα φαίνεται να ελαττώνεται όσο η σοβαρότητα της συμπεριφοράς αυξάνεται. Το ίδιο φαίνεται να παρατηρείται και στις άλλες μορφές βίας ενώ συγκριτικά φαίνεται η λεκτική βία να είναι συχνότερη ενώ η σωματική και σεξουαλική πολύ πιο σπάνιες. Τα αποτελέσματα φαίνεται να συνάδουν με την διεθνή βιβλιογραφία στο τομέα και επιβεβαιώνουν ότι όσο πιο εύκολα επιβεβαιώνεται ή αποδεικνύεται η βία (π.χ., σωματική, σεξουαλική) πιο σπάνια χρησιμοποιείται.

4.1.1.2 Άλλες παραβατικές συμπεριφορές (Διαταραχές συμπεριφοράς)

Στην ίδια έρευνα διερευνήθηκαν επίσης και συμπεριφορές οι οποίες αδρά θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν και να θεωρηθούν ως χαρακτηριστικά διαταραχής διαγωγής και συμπεριφοράς που εμπίπτουν στα πλαίσια της προπαραβατικής συμπεριφοράς ή της νεανικής παραβατικότητας. Κοινό στοιχείο αυτού του τύπου συμπεριφορών είναι η δυσκολία των μαθητών να προσαρμοσθούν και να υπακούσουν

σε κανόνες και κανονισμούς είτε αυτοί προέρχονται από το σχολείο, το σπίτι ή την ευρύτερη κοινωνία. Για τις ποινικά διώξιμες πράξεις/παραβατικές συμπεριφορές 57% των μαθητών δεν φορούν κράνος, 30% οδηγούν όχημα χωρίς άδεια οδηγού, 30% καίνε/σχίζουν βιβλία, 20% πλαστογραφούν, γράφουν υβριστικά συνθήματα, κλέβουν, βιαιοπραγούν κατά της παρουσίας άλλων και περίπου το 10% των μαθητών ανέφεραν ότι προβαίνουν σε εμπρησμούς ή σε βανδαλισμούς και ανάλογο ποσοστό ότι έχουν φύγει από το σπίτι για περισσότερο από 2 μέρες χωρίς την άδεια των γονέων τους. Παράλληλα 12% των μαθητών ανέφεραν ότι συνελήφθησαν από 1-4 φορές από την αστυνομία.

Επιπρόσθετα, στις μη ποινικά διώξιμες συμπεριφορές καταγράφηκε ότι άνω του 50% των μαθητών δήλωσαν πως, έστω και σπάνια, καθυστερούν το πρωί στο σχολείο, αντιγράφουν στις εξετάσεις, κάνουν αδικαιολόγητες απουσίες και λένε ψέματα για να αποφύγουν κάποια υποχρέωση. Όπως και προηγουμένως, σε σοβαρότερες συμπεριφορές όπου η συνέπειες είναι μεγαλύτερες το ποσοστό των μαθητών που επεδίδονται σε αυτές είναι πολύ πιο χαμηλό.

4.1.1.3 Χρήση διαφόρων ουσιών από τους μαθητές και αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές.

Με βάση τα αποτελέσματα όπως προέκυψε από το δείγμα που μελετήθηκε, περίπου το 31% των μαθητών δήλωσαν ότι έχουν καπνίσει ή καπνίζουν, το 40% ότι καταναλώνει μπίρα αλλά και βότκα έστω και μερικές φορές το μήνα. Τα ποσοστά άλλων αλκοολούχων ποτών καθώς επίσης και ο συνδυασμός κατανάλωσης διάφορων αλκοολούχων ποτών είναι χαμηλότερα. Παρά του ότι η κατανάλωση αλκοόλ από ανήλικους κάτω των 17 ετών είναι ποινικό αδίκημα, φαίνεται ότι η κοινωνική ανοχή σε αυτό το φαινόμενο, ενθαρρύνει τους έφηβους να το πράττουν και ευκολότερα να το ομολογούν. Επιπρόσθετα, το ποσοστό των μαθητών που ανέφερε ότι έχει κάνει χρήση ναρκωτικών ουσιών (κοκαΐνη, έκσταση, LSD, ηρωίνη, Κωδεΐνη και αμφεταμίνες) έστω και 1 με 2 φορές κατά τους 12 μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας, άγγιξε το 5%.

Σχετικά με τη χρήση αναβολικών ουσιών και μαριχουάνας/χασίς το 5% των ερωτηθέντων ανέφεραν ότι έχουν κάνει χρήση αναβολικών ουσιών ενώ το 7% έχει κάνει χρήση μαριχουάνας/χασίς. Αυτό που αξίζει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο δεν είναι τόσο το ποσοστό αλλά η συχνότητα χρήσης. Ποσοστό 2,1% και 3,1% των μαθητών έχει κάνει χρήση αναβολικών ουσιών και μαριχουάνας/χασίς, αντίστοιχα, περισσότερο από 40 φορές κατά τους τελευταίους 12 μήνες. Τα πιο πάνω ευρήματα δείχνουν ξεκάθαρα τη σημαντικά αυξημένη ευαλωτότητα συχνής και συστηματικής χρήσης ακόμα και από άτομα που ξεκινούν ως περιστασιακοί χρήστες.

Τέλος, στη διερεύνηση των συμπεριφορών που θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως αυτοκαταστροφικές προέκυψε ότι περίπου το 50% των μαθητών δεν λαμβάνει μέτρα προφύλαξης με τον/την σύντροφο του καθώς επίσης δε φρόντισε να μη μολυνθεί όταν έβαλε σκουλαρίκια στο σώμα του. Ακόμα υψηλότερο ήταν το ποσοστό των μαθητών που δεν φορά κράνος όταν είναι πάνω σε μοτοσικλέτα. Αντίθετα, αρκετά μικρότερο ήταν το ποσοστό των μαθητών που ανέφερε ότι δεν φορούσε ζώνη ασφαλείας στο αυτοκίνητο.

Όλα τα πιο πάνω ευρήματα δείχνουν ακόμα μια φορά ότι οι ακραίες συμπεριφορές μειώνονται όσο αυξάνεται η σοβαρότητα και οι επιπτώσεις από αυτούς τους τύπους συμπεριφορών.

4.1.1.4 Στοιχεία αναφορικά με την τιμωρία των μαθητών

Η συχνότητα και ο τύπος τιμωρίας ο οποίος επεβλήθη στους μαθητές, είναι ένα άλλο χαρακτηριστικό το οποίο διερευνήθηκε. Από τα αποτελέσματα διαφάνηκε ότι περίπου 72% των μαθητών δεν έχει τιμωρηθεί με αποβολή από το σχολείο κατά τη διάρκεια του 2007-08, ενώ περίπου το 10% έχει αποβληθεί μόνο μία φορά. Επίσης, προκύπτει ότι περίπου 22% των μαθητών θεωρούν τις τιμωρίες που επιβάλλουν οι καθηγητές τους άδικες, ενώ η μεγάλη πλειοψηφία των μαθητών δήλωσε πως εξαρτάται από την περίπτωση. Αναφορικά με την τιμωρία από τους γονείς, η μεγάλη πλειοψηφία των μαθητών δήλωσε ότι οι γονείς τους δεν τους τιμωρούν ποτέ ή τους τιμωρούν σπάνια, ενώ μόνο 2,5% των μαθητών ανέφερε ότι τιμωρείται πολύ συχνά από τους γονείς.

4.1.2 Συσχέτιση μεταξύ Άσκησης Λεκτικής, Σωματικής και Σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές και από μαθητές προς τρίτους.

Ένας από τους βασικούς στόχους της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των παραγόντων η οποίοι συμβάλουν στην ανάπτυξη παραβατικής συμπεριφοράς και η πιθανή συσχέτιση της βίας που υφίστανται τα παιδιά μέσα στην οικογένεια με την νεανική παραβατικότητα.

Αρχική προσπάθεια συσχετίσεων χρησιμοποιώντας την μέθοδο στατιστικής συσχέτισης Pearson (Pearson's Correlations) έδειξε, όπως εξάλλου ήταν και αναμενόμενο με βάση προηγούμενες έρευνες, ότι **όλες οι παραβατικές συμπεριφορές σχετίζονται σημαντικά με όλες τις μορφές βίας που υπέστη ο μαθητής**. Μοναδική εξαίρεση στις παραβατικές συμπεριφορές ήταν ο παράγοντας αν ο μαθητής φορά κράνος όταν οδηγά μοτοσικλέτα. Ένα αποτέλεσμα το οποίο λαμβάνοντας υπόψη τον τεράστιο αριθμό συσχετίσεων που έγινε θα μπορούσε να θεωρηθεί και ως τυχαίο.

Λόγω του ότι θα ήταν αδύνατο να σχολιαστούν αυτού του τύπου τα αποτελέσματα μέσα σε ένα εποικοδομητικό πλαίσιο, έγιναν στατιστικές συσχετίσεις μεταξύ κατηγορικών μεταβλητών χρησιμοποιώντας το κριτήριο X^2 (Chi-Square) όπου αυτό ήταν δυνατό. Επιπλέον έγιναν αναλύσεις πολυπαραγοντικής λογαριθμικής παλινδρόμησης (step-wise procedure) για ασφαλέστερα αποτελέσματα και με βασικό στόχο να δείξουμε την προβλεπτική δυνατότητα των παραγόντων που σχετίζονται άμεσα με όλες τις μορφές βίας δεδομένου ότι οι μορφές επιθετικότητας και βίας έχουν συχνά πολλαπλά αίτια.

4.1.2.1 Συσχέτιση μεταξύ Άσκησης Λεκτικής, Σωματικής και Σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές

Χρησιμοποιώντας το κριτήριο X^2 (Chi-Square), διαφάνηκε ότι η συχνότητα άσκησης λεκτικής, σωματικής αλλά και σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές είναι στατιστικώς σημαντικά υψηλότερη όταν τουλάχιστον ένας από τους 2 γονείς έχει πεθάνει.

Η κατανάλωση αλκοόλ και η χρήση φαρμάκων τόσο από τον πατέρα όσο και από την μητέρα συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές. Συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι η άσκηση οποιασδήποτε μορφής βίας (λεκτική, σωματική και σεξουαλική) έστω και σπάνια είναι συχνότερη στους μαθητές των οποίων οι πατεράδες καταναλώνουν αλκοόλ ή κάνουν χρήση φαρμάκων μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά (με εξαίρεση της άσκηση σεξουαλικής βίας και τη χρήση φαρμάκων από τον πατέρα). Η άσκηση λεκτικής βίας είναι πιο συχνή όταν η μητέρα καταναλώνει αλκοόλ ή παίρνει φάρμακα μερικές φορές, συχνά ή πολύ συχνά και όχι όταν αυτή καταναλώνει αλκοόλ ή παίρνει φάρμακα ποτέ ή σπάνια.

Παράγοντες όπως η οικονομική κατάσταση, η αστικότητα περιοχής κατοικίας και το φύλο του /της μαθητή/-τριας δεν έδειξαν να συσχετίζονται στατιστικώς σημαντικά με οποιαδήποτε μορφή βίας.

4.1.2.2 Συσχέτιση μεταξύ διαφόρων δημογραφικών κοινωνικό-οικονομικών χαρακτηριστικών και χαρακτηριστικών του τρόπου ζωής και Άσκησης Λεκτικής, Σωματικής και Σεξουαλικής βίας από τους μαθητές

Συνεχίζοντας τις συσχετίσεις διαφάνηκε ότι τα αγόρια είναι πιο πιθανό να ασκούν λεκτική, σωματική και σεξουαλική βία καθώς επίσης και να βιαιοπραγούν απέναντι σε ζώα σε σχέση με τα κορίτσια ενώ γενικώς προκύπτει ότι η άσκηση όλων των μορφών βίας (λεκτική, σωματική, σεξουαλική, απέναντι σε ζώα) είναι στατιστικώς σημαντικά υψηλότερη μεταξύ των μαθητών που φοιτούν σε Λύκειο σε σχέση με αυτούς που φοιτούν σε Γυμνάσιο. Επίσης η συχνότητα άσκησης σεξουαλικής βίας είναι στατιστικώς σημαντικά υψηλότερη στους μαθητές των οποίων έχει πεθάνει τουλάχιστον ένας από τους 2 γονείς ενώ οι μαθητές που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλά οικονομικά εισοδήματα είναι πιο πιθανό να ασκούν σωματική και σεξουαλική βία σε σχέση με τους υπόλοιπους μαθητές.

Σημαντικός παράγοντας σε σχέση με την άσκηση βίας είναι και το εκπαιδευτικό επίπεδο των μαθητών, όπως αυτό εκφράζεται από το βαθμό επίδοσης κατά την αποφοίτησή τους το προηγούμενο έτος. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι μαθητές με υψηλό βαθμό επίδοσης (βαθμός αποφοίτησης 17-20) είναι λιγότερο πιθανό να ασκούν λεκτική, σωματική ή σεξουαλική βία καθώς επίσης και να βιαιοπραγούν έναντι ζώων σε σχέση με τα άτομα με χαμηλό βαθμό επίδοσης (βαθμός επίδοσης/αποφοίτησης 8-10).

Ένα άλλος παράγοντας ο οποίος φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην άσκηση λεκτικής, φυσικής και σεξουαλικής βίας από τους μαθητές προς τρίτους είναι ο χρόνος που δαπανούν οι μαθητές κάνοντας διάφορες δραστηριότητες με την οικογένεια τους. Συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι η άσκηση βίας έστω και σπάνια είναι λιγότερο συχνή σε μαθητές που δαπανούν περισσότερες από 4 ώρες ανά ημέρα με την οικογένεια τους σε σχέση με τους μαθητές που περνούν λιγότερο από μία ώρα καθημερινά με την οικογένεια τους. Ένας άλλος παράγοντας που φαίνεται να σχετίζεται με την άσκηση βίας είναι ο χρόνος που οι μαθητές παρακολουθούν τηλεόραση. Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα που παρακολουθούν τηλεόραση περισσότερο από 3 ώρες ημερησίως είναι πιο πιθανό να ασκούν βία σε σχέση με τους μαθητές που παρακολουθούν τηλεόραση λιγότερο από 1 ώρα ημερησίως. Παρόμοια

είναι και η συσχέτιση μεταξύ αυτών που μελετούν πολλές ώρες (περισσότερες από 3 ώρες ημερησίως) σε σχέση με αυτούς που μελετούν ελάχιστα. Αυτοί που μελετούν ελάχιστα (<1 ώρα ημερησίως) είναι πιο πιθανό να ασκούν σωματική, σεξουαλική και λεκτική βία σε σχέση με τους υπόλοιπους μαθητές καθώς επίσης και να βιαιοπραγούν απέναντι σε ζώα.

4.1.2.3 Οικογενειακά χαρακτηριστικά και άσκηση λεκτικής, φυσικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους μαθητές.

Επιπλέον αναλύσεις έδειξαν ότι υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση βίας από τα μέλη της οικογένειας και την άσκηση βίας από τους μαθητές. Συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι οι μαθητές που βιώνουν οποιαδήποτε μορφή βίας από μέλη της οικογένειας τους έστω και σπάνια (λεκτική, σωματική ή σεξουαλική) είναι πιο πιθανό να ασκούν και οι ίδιοι όλες τις μορφές βίας προς τρίτους σε σχέση με τους μαθητές που ανέφεραν πως δεν έχουν δεχτεί ποτέ βία από μέλη της οικογένειας.

Επίσης, οι μαθητές των οποίων οι γονείς καταναλώνουν αλκοόλ μερικές φορές, συχνά ή πολύ συχνά είναι πιο πιθανό να ασκούν οποιαδήποτε μορφή βίας προς τρίτους σε σχέση με τους μαθητές των οποίων οι γονείς καταναλώνουν αλκοόλ ποτέ ή σπάνια. Επιπλέον, και όταν οι πατεράδες καπνίζουν μερικές φορές, συχνά ή πολύ συχνά είναι πιο πιθανό οι μαθητές να ακούν οποιαδήποτε μορφή βίας εκτός από το να βιαιοπραγούν απέναντι σε ζώα. Αντίθετα, καμία στατιστικώς σημαντική συσχέτιση δεν παρατηρήθηκε ανάμεσα στη χρήση φαρμάκων από τον πατέρα τους και την άσκηση βίας από τους μαθητές. Αντίθετα, όταν οι μητέρες κάνουν χρήση φαρμάκων μερικές φορές, συχνά ή πολύ συχνά είναι πιο πιθανό οι μαθητές να ασκούν σωματική και λεκτική βία σε σχέση με την περίπτωση που οι μητέρες δεν κάνουν χρήση φαρμάκων.

Ένας άλλος παράγοντας ο οποίος φαίνεται να συσχετίζεται με παραβατική συμπεριφορά είναι η συχνότητα επιβολής τιμωρίας από τους γονείς προς τα παιδιά αφού συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την άσκηση όλων των μορφών βίας από τους μαθητές. Συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε ότι η άσκηση βίας έστω και σπάνια από τους μαθητές (λεκτικής, σωματικής, σεξουαλικής και βίας απέναντι σε ζώα) είναι πιο συχνή στα άτομα των οποίων οι γονείς τους επιβάλλουν τιμωρίες μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά σε σχέση με τους υπόλοιπους. Οι τιμωρίες που επιβάλλουν οι καθηγητές και πώς τις αντιλαμβάνονται οι μαθητές επίσης φαίνεται να διαδραματίζουν ρόλο στην άσκηση βίας έστω και σπάνια από τους μαθητές (λεκτικής, σωματικής, σεξουαλικής και βίας απέναντι σε ζώα). Συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι το ποσοστό άσκησης λεκτικής ή σωματικής βίας έστω και σπάνια είναι μεγαλύτερο μεταξύ των μαθητών που θεωρούν ότι οι τιμωρίες που επιβάλλουν οι καθηγητές τους είναι άδικες σε σχέση με αυτούς που τις θεωρούν δίκαιες ή θεωρούν ότι εξαρτάται από την περίπτωση.

4.1.2.4 Συσχέτιση μεταξύ της κατανάλωσης αλκοόλ, της χρήσης ναρκωτικών ουσιών, της αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς, της διαταραχής προσωπικότητας και των καπνιστικών συνηθειών των μαθητών και διαφόρων χαρακτηριστικών.

Συσχέτιση παραβατικής συμπεριφοράς με σειρά χαρακτηριστικών έδειξε ότι τα αγόρια, και ειδικά οι μαθητές Τεχνικού Λυκείου είναι πιο πιθανό να καπνίζουν, να έχουν διαταραχές συμπεριφοράς, να καταναλώνουν αλκοόλ και να κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών σε σχέση με τα κορίτσια. Αντίθετα τα αγόρια μαθητές Γυμνασίου είναι πιο πιθανό να επιδεικνύουν αυτοκαταστροφική συμπεριφορά.

Επίσης ο θάνατος του ενός από τους δύο γονείς, η οικονομική κατάσταση της οικογένειας και το εκπαιδευτικό επίπεδο των μαθητών, όπως αυτό εκφράζεται από το βαθμό αποφοίτησής τους το προηγούμενο έτος φαίνεται να σχετίζεται με το κάπνισμα, την κατανάλωση αλκοόλ, να έχουν διαταραχή προσωπικότητας και να κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών.

Περαιτέρω, οι μαθητές που δαπανούν λιγότερο από 1 ώρα ημερησίως για να κάνουν πράγματα με την οικογένειά τους, μελετούν λιγότερο και παρακολουθούν περισσότερη τηλεόραση είναι πιο πιθανό να καταναλώνουν αλκοόλ, να έχουν διαταραχή προσωπικότητας έστω και σπάνια και να κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών σε σχέση με τους υπόλοιπους μαθητές.

Ένα άλλο σημαντικό εύρημα αφορά στο ότι η άσκηση οποιαδήποτε μορφής βίας από μέλη της οικογένειας συσχετίζεται στατιστικώς σημαντικά με την κατανάλωση αλκοόλ, τις διαταραχές συμπεριφοράς/ παραβατικότητα, τη χρήση ναρκωτικών ουσιών αλλά και τις καπνιστικές συνήθειες των μαθητών. Πιο συγκεκριμένα, διαφαίνεται ότι οι μαθητές που έχουν υποστεί σωματική, λεκτική ή σεξουαλική βία έστω και σπάνια από μέλη της οικογένειας είναι πιο πιθανό να καπνίζουν, να καταναλώνουν αλκοόλ, να έχουν διαταραχές συμπεριφοράς/παραβατικότητα έστω και σπάνια ή να κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών σε σχέση με τους μαθητές που δεν έχουν υποστεί ποτέ βία.

Αναφορικά με την κατανάλωση αλκοόλ, χρήση φαρμάκων και καπνιστικές συνήθειες των γονέων σε σχέση με την κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχές συμπεριφοράς/παραβατικότητα και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών παρατηρείται ότι η κατανάλωση αλκοόλ από τον πατέρα αλλά και οι καπνιστικές του συνήθειες συσχετίζονται στατιστικώς σημαντικά με τις καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, την κατανάλωση αλκοόλ, τη διαταραχή προσωπικότητας των παιδιών και τη χρήση ναρκωτικών ουσιών. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι οι μαθητές των οποίων ο πατέρας καταναλώνει αλκοόλ ή καπνίζει καθώς επίσης και αυτών που οι μητέρες καπνίζουν μερικές φορές, συχνά ή πολύ συχνά είναι πιο πιθανό να καπνίζουν, να καταναλώνουν αλκοόλ, να έχουν διαταραχή προσωπικότητας έστω και σπάνια ή να κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών. Παρόμοιες είναι και οι συσχετίσεις που αναδείχτηκαν αναφορικά με την κατανάλωση αλκοόλ από τις μητέρες με εξαίρεση την ανάδειξη στατιστικώς σημαντικής συσχέτισης μεταξύ της κατανάλωσης αλκοόλ από τη μητέρα και τις καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

Ένας τελευταίος παράγοντας που φαίνεται να σχετίζεται με τις καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, την κατανάλωση αλκοόλ, τη διαταραχή προσωπικότητας των παιδιών και τη χρήση ναρκωτικών ουσιών είναι η συχνότητα υποβολής τιμωριών από τους

γονείς. Το ποσοστό των μαθητών που καπνίζει, καταναλώνει αλκοόλ ή εμφανίζει διαταραχές συμπεριφοράς/παραβατικότητα είναι υψηλότερο μεταξύ αυτών που τιμωρούνται μερικές φορές, συχνά ή πολύ συχνά από τους γονείς τους. Αντίθετα, διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό των ατόμων που επιδεικνύει αυτοκαταστροφική συμπεριφορά είναι υψηλότερο μεταξύ αυτών που δεν τιμωρούνται ποτέ από τους γονείς τους. Τέλος, η χρήση ναρκωτικών ουσιών ήταν υψηλότερη στους μαθητές που δεν τιμωρούνται ποτέ από τους γονείς τους ή τιμωρούνται μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά ενώ το ποσοστό των μαθητών που καπνίζει, κάνει χρήση ναρκωτικών ουσιών, καταναλώνει αλκοόλ ή έχει διαταραχές συμπεριφοράς είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερο μεταξύ των μαθητών που θεωρούν άδικες τις τιμωρίες που τους επιβάλλουν ο καθηγητές τους.

4.1.3.1 Παράγοντες που συσχετίζονται με την άσκηση λεκτικής βίας από τους μαθητές.

Οι αναλύσεις πολυπαραγοντικής λογαριθμικής παλινδρόμησης (step-wise procedure) έδειξαν ότι μεταξύ όλων των παραγόντων που χρησιμοποιήθηκαν στις μονοπαραγοντικές αναλύσεις, το φύλο του μαθητή, η κατανάλωση αλκοόλ από τον ίδιο το μαθητή, ο χρόνος που ο μαθητής παρακολουθεί τηλεόραση, η άσκηση λεκτικής βίας από μέλη της οικογένειας, η περηφάνια και η δυσαρμονία μεταξύ των μελών της οικογένειας, οι καπνιστικές συνήθειες του μαθητή και η συχνότητα επιβολής τιμωρίας από τους γονείς προς τους μαθητές φαίνεται να αποτελούν παράγοντες άσκησης λεκτικής βίας από τους μαθητές.

Συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι η πιθανότητα άσκησης λεκτικής βίας έστω και σπάνια από τους μαθητές είναι 74% μεγαλύτερη στα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια, 70% και 89% μεγαλύτερη όταν ο ίδιος ο μαθητής καταναλώνει αλκοόλ ή καπνίζει, αντίστοιχα, σε σχέση με την περίπτωση που δεν καταναλώνει ή δεν καπνίζει, περίπου 2,5 φορές μεγαλύτερη όταν το παιδί βιώνει έστω και σπάνια λεκτική βία από μέλη της οικογένειας σε σχέση με αυτούς που δεν βιώνουν τέτοια βία, και περίπου 2,5 και 2 φορές μεγαλύτερη όταν το παιδί παρακολουθεί τηλεόραση 2-3 ή >3 ώρες/ημέρα, αντίστοιχα, σε σχέση με τα παιδιά που παρακολουθούν <1 ώρα/ημέρα.

Επιπλέον, οι μαθητές των οποίων οι γονείς τα τιμωρούν μερικές φορές, συχνά ή πολύ συχνά είναι 65% πιο πιθανό να ασκούν λεκτική βία έστω και σπάνια σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι γονείς δεν τα τιμωρούν ποτέ.

Τέλος, βρέθηκε ότι όσο πιο δυσαρμονική είναι η οικογένεια τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα να ασκούν οι μαθητές λεκτική βία έστω και σπάνια, ενώ όσο μεγαλύτερη περηφάνια του ενός για τον άλλο μέσα την οικογένεια τόσο μικρότερη είναι η πιθανότητα άσκησης λεκτικής βίας. Πιο συγκεκριμένα, αύξηση του σκορ που εκφράζει το βαθμό δυσαρμονίας μέσα στην οικογένεια κατά μία μονάδα συνεπάγεται αύξηση της πιθανότητας για άσκηση λεκτικής βίας από τους μαθητές κατά 8%, ενώ αύξηση του σκορ που εκφράζει το βαθμό περηφάνιας μέσα στην οικογένεια κατά μία μονάδα συνεπάγεται μείωση της πιθανότητας για άσκηση λεκτικής βίας έστω και σπάνια από τους μαθητές κατά 4%. Όλοι αυτοί οι παράγοντες μαζί (ανεξάρτητες μεταβλητές που παρέμειναν στατιστικά σημαντικές στο μοντέλο) συνιστούν ένα μοντέλο το οποίο έχει ικανοποιητική ικανότητα στο να ταξινομεί σωστά τους μαθητές ανάλογα με το αν δεν ασκούν λεκτική βία ή ασκούν έστω και σπάνια.

4.1.3.2. Παράγοντες που συσχετίζονται με την άσκηση σωματικής βίας

Μεταξύ όλων των παραγόντων που χρησιμοποιήθηκαν στις μονοπαραγοντικές αναλύσεις, μόνο το σχολείο φοίτησης του μαθητή, η κατανάλωση αλκοόλ από τον ίδιο το μαθητή και τη μητέρα του, ο χρόνος που ο μαθητής παρακολουθεί τηλεόραση, η άσκηση λεκτικής βίας από μέλη της οικογένειας, η δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, οι καπνιστικές συνήθειες του μαθητή και η χρήση κωδεΐνης/αμφεταμίνης από τους ίδιους τους μαθητές φαίνεται να συσχετίζονται σημαντικά με την άσκηση σωματικής βίας από τους μαθητές. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι η πιθανότητα άσκησης σωματικής βίας έστω και σπάνια είναι 85% μεγαλύτερη στους μαθητές Τεχνικού Λυκείου σε σχέση με τους μαθητές Γυμνασίου, 2,5 φορές περίπου μεγαλύτερη όταν ο ίδιος ο μαθητής καταναλώνει αλκοόλ ή καπνίζει, αντίστοιχα, σε σχέση με την περίπτωση που δεν καταναλώνει αλκοόλ ή δεν καπνίζει, καθώς επίσης και όταν βιώνει έστω και σπάνια λεκτική βία από μέλη της οικογένειας σε σχέση με αυτούς που δεν βιώνουν τέτοια βία. Όσον αφορά στη σχέση μεταξύ του χρόνου παρακολούθησης τηλεόρασης και την άσκηση σωματικής βίας, διαπιστώνουμε ότι όσο αυξάνονται οι ώρες παρακολούθησης τηλεόρασης αυξάνεται και η πιθανότητα για άσκηση σωματικής βίας από το μαθητή έστω και σπάνια. Πιο συγκεκριμένα, αυτή η πιθανότητα είναι περίπου 2,5 και 3 φορές μεγαλύτερη όταν το παιδί παρακολουθεί τηλεόραση 2-3 ή >3 ώρες/ημέρα, αντίστοιχα, σε σχέση με τα παιδιά που παρακολουθούν <1 ώρα/ημέρα.

Επιπλέον, οι μαθητές των οποίων οι μητέρες καταναλώνουν αλκοόλ μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά είναι περίπου 4 φορές πιο πιθανό να ασκήσουν σωματική βία σε σχέση με τους μαθητές των οποίων οι μητέρες δεν καταναλώνουν αλκοόλ. Αναφορικά με την επίδραση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών στην άσκηση σωματικής βίας από τους μαθητές, προκύπτει ότι η χρήση κωδεΐνης/αμφεταμίνης από τους ίδιους τους μαθητές φαίνεται να δρα επιβαρυντικά στην άσκηση σωματικής βίας. Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές που κάνουν έστω και σπάνια χρήση αυτών των ουσιών φαίνεται να είναι πιο πιθανό (περίπου 4,5 φορές) να ασκήσουν σωματική βία έστω και σπάνια σε σχέση με τους μαθητές που δεν κάνουν χρήση αυτών των ουσιών.

Τέλος, βρέθηκε ότι όσο πιο δυσαρμονική είναι μία οικογένεια τόσο πιο μεγάλη είναι η πιθανότητα να ασκούν οι μαθητές σωματική βία έστω και σπάνια. Πιο συγκεκριμένα, αύξηση του σκορ που εκφράζει το βαθμό δυσαρμονίας μέσα στην οικογένεια κατά μία μονάδα συνεπάγεται αύξηση της πιθανότητας για άσκηση σωματικής βίας κατά 8%. Όλοι αυτοί οι παράγοντες μαζί συνιστούν ένα μοντέλο το οποίο έχει ικανοποιητική ικανότητα στο να ταξινομεί σωστά τους μαθητές ανάλογα με το αν δεν ασκούν σωματική βία ή ασκούν έστω και σπάνια. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι με το συγκεκριμένο μοντέλο 78 στους 100 μαθητές ταξινομούνται στη σωστή κατηγορία δηλαδή προβλέπονται σωστά. Ακόμα πιο ειδικά, το 93,9% και το 31,5% των μαθητών που δεν ασκούν ή ασκούν σωματική βία έστω και σπάνια, αντίστοιχα, θα προβλεφθούν σωστά από το συγκεκριμένο μοντέλο.

4.1.3.3 Παράγοντες που συσχετίζονται με την άσκηση βίας απέναντι σε ζώα

Σε αυτή την κατηγορία, διαφάνηκε ότι μεταξύ όλων των παραγόντων που χρησιμοποιήθηκαν μονοπαραγοντικές αναλύσεις μόνο το φύλο του μαθητή, οι καπνιστικές συνήθειες της μητέρας, ο χρόνος μελέτης των μαθητών, η άσκηση σεξουαλικής βίας από τα μέλη της οικογένειας και η δυσαρμονία μεταξύ των μελών

της οικογένειας φαίνεται να συσχετίζονται στατιστικώς σημαντικά με την άσκηση βίας απέναντι στα ζώα. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι τα αγόρια είναι πιο πιθανό να ασκούν βία απέναντι στα ζώα σε σχέση με τα κορίτσια και μάλιστα φαίνεται να είναι περίπου 3,8 φορές πιο πιθανό.

Επιβαρυντικά φαίνεται να επιδρά και η άσκηση σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας, αφού βρέθηκε ότι οι μαθητές που βιώνουν τέτοια βία είναι περίπου 5 φορές πιο πιθανό να ασκούν βία απέναντι στα ζώα σε σχέση με τους μαθητές που δεν βιώνουν αυτή τη μορφή βίας.

Επιπλέον, βρέθηκε ότι όσο πιο δυσαρμονική είναι μία οικογένεια τόσο πιο μεγάλη είναι η πιθανότητα να ασκούν οι μαθητές βία απέναντι στα ζώα έστω και σπάνια. Πιο συγκεκριμένα, αύξηση του σκορ που εκφράζει το βαθμό δυσαρμονίας μέσα στην οικογένεια κατά μία μονάδα συνεπάγεται αύξηση της πιθανότητας για άσκηση βίας απέναντι στα ζώα κατά 9%. Αντίθετα, η αφιέρωση περισσότερων από 3 ωρών /ημέρα για μελέτη από τους μαθητές συνδέεται με περίπου 70% μικρότερη πιθανότητα για άσκηση βίας απέναντι σε ζώα σε σχέση με τους μαθητές που μελετούν λιγότερο από 1 ώρα/ημέρα. Τέλος, οι μαθητές των οποίων οι μητέρες καπνίζουν μερικές φορές/συνά/πολύ συχνά είναι περίπου 2 φορές πιο πιθανό να ακούν βία σε ζώα σε σχέση με τα άτομα των οποίων οι μητέρες δεν καπνίζουν. Όλοι αυτοί οι παράγοντες μαζί (ανεξάρτητες μεταβλητές που παρέμειναν στατιστικά σημαντικές στο μοντέλο) συνιστούν ένα μοντέλο το οποίο έχει ικανοποιητική ικανότητα στο να ταξινομεί σωστά τους μαθητές ανάλογα με το αν δεν ασκούν ή ασκούν βία απέναντι σε ζώα έστω και σπάνια.

4.1.3.4. Παράγοντες που συσχετίζονται με την άσκηση σεξουαλικής βίας

Η άσκηση σεξουαλικής βίας από τους μαθητές φαίνεται να συσχετίζεται με το φύλο του μαθητή, οι καπνιστικές συνήθειες του μαθητή, η άσκηση σεξουαλικής βίας από τα μέλη της οικογένειας, η κατανάλωση αλκοόλ από τους ίδιους τους μαθητές και η συχνότητα επιβολής τιμωρίας από τους γονείς προς τους μαθητές. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι τα αγόρια είναι πιο πιθανό να ασκούν σεξουαλική βία σε σχέση με τα κορίτσια και μάλιστα φαίνεται να είναι 4,3 φορές πιο πιθανό. Επιβαρυντικά φαίνεται να επιδρά και η άσκηση σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας, αφού βρέθηκε ότι οι μαθητές που βιώνουν τέτοια βία είναι περίπου 35 φορές πιο πιθανό να ασκούν σεξουαλική βία σε σχέση με τους μαθητές που δεν βιώνουν τέτοια βία. Επιπλέον, βρέθηκε ότι οι μαθητές των οποίων οι γονείς τους, τους τιμωρούν μερικές φορές/συνά/πολύ συχνά είναι περίπου 3 φορές πιο πιθανό να ασκούν σεξουαλική βία σε σχέση με τους μαθητές των οποίων οι γονείς δεν τους τιμωρούν ποτέ.

Τέλος βρέθηκε ότι τόσο οι μαθητές που καπνίζουν ή έχουν καπνίσει κάποια στιγμή στη ζωή τους όσο και οι μαθητές που καταναλώνουν αλκοόλ έστω και μερικές φορές το μήνα είναι περίπου 3 φορές πιο πιθανό να ασκούν σεξουαλική βία σε σχέση με τους μαθητές που δεν καπνίζουν ή δεν καταναλώνουν αλκοόλ, αντίστοιχα. Όλοι αυτοί οι παράγοντες μαζί (ανεξάρτητες μεταβλητές που παρέμειναν στατιστικά σημαντικές στο μοντέλο) συνιστούν ένα μοντέλο το οποίο έχει ικανοποιητική ικανότητα στο να ταξινομεί σωστά τους μαθητές ανάλογα με το αν δεν ασκούν σεξουαλική βία ή ασκούν έστω και σπάνια.

4.1.3.5. Παράγοντες που συσχετίζονται με την κατανάλωση αλκοόλ και τις καπνιστικές συνήθειες των μαθητών

Μεταξύ όλων των παραγόντων που χρησιμοποιήθηκαν στις μονοπαραγοντικές αναλύσεις το σχολείο φοίτησης του μαθητή, οι καπνιστικές συνήθειες του μαθητή, η βαθμολογία αποφοίτησης του μαθητή το προηγούμενο έτος, η δυσαρμονία μεταξύ των μελών της οικογένειας και το αν οι μαθητές χαρακτήρισαν την επιβολή των τιμωριών από τους καθηγητές άδικες, δίκαιες ή ότι αυτό εξαρτάται από την περίπτωση, φάνηκε να συσχετίζονται με την κατανάλωση αλκοόλ. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι οι μαθητές Λυκείου είναι πιο πιθανό να καταναλώνουν αλκοόλ σε σχέση με τους μαθητές Γυμνασίου και μάλιστα περίπου 5 φορές πιο πιθανό.

Επιπλέον, βρέθηκε ότι όσο πιο δυσαρμονική είναι μία οικογένεια τόσο πιο μεγάλη είναι η πιθανότητα να καταναλώνουν οι μαθητές αλκοόλ έστω και μερικές φορές το μήνα. Πιο συγκεκριμένα, αύξηση του σκορ που εκφράζει το βαθμό δυσαρμονίας μέσα στην οικογένεια κατά μία μονάδα συνεπάγεται αύξηση της πιθανότητας για κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές κατά 9%. Αυξημένη πιθανότητα για κατανάλωση αλκοόλ φαίνεται να έχουν και οι μαθητές που καπνίζουν ή έχουν καπνίσει κάποια στιγμή στη ζωή τους σε σχέση με αυτούς που δεν καπνίζουν ή δεν έχουν καπνίσει ποτέ (περίπου 3,5 φορές). Αντίθετα, όσο πιο αυξημένες ήταν οι σχολικές επιδόσεις των μαθητών τόσο πιο μικρή ήταν η πιθανότητα να καταναλώνουν αλκοόλ. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι οι μαθητές που την προηγούμενη χρονιά αποφοίτησαν με μέσο όρο μεγαλύτερο του 11 είναι περίπου 83 με 84% λιγότερο πιθανό να καταναλώνουν αλκοόλ σε σχέση με τους μαθητές που αποφοίτησαν με βαθμό 8-10. Τέλος, και το πώς οι μαθητές αντιλαμβάνονται τις τιμωρίες των καθηγητών φαίνεται να επηρεάζει σημαντικά την κατανάλωση αλκοόλ.

Συγκεκριμένα, φαίνεται ότι τόσο αυτοί που θεωρούν δίκαιες τις τιμωρίες όσο και αυτοί που θεωρούν ότι εξαρτάται από την περίπτωση το αν είναι δίκαιες ή άδικες είναι λιγότερο πιθανό να καταναλώνουν αλκοόλ σε σχέση με τους μαθητές που τις θεωρούν άδικες τις τιμωρίες. Όλοι αυτοί οι παράγοντες μαζί (ανεξάρτητες μεταβλητές που παρέμειναν στατιστικά σημαντικές στο μοντέλο) συνιστούν ένα μοντέλο το οποίο έχει ικανοποιητική ικανότητα στο να ταξινομεί σωστά τους μαθητές ανάλογα με το αν καταναλώνουν αλκοόλ έστω και μερικές φορές το μήνα ή δεν καταναλώνουν αλκοόλ.

Αναφορικά με τις καπνιστικές συνήθειες των μαθητών προέκυψε ότι μεταξύ όλων των παραγόντων που χρησιμοποιήθηκαν στις μονοπαραγοντικές αναλύσεις, το σχολείο φοίτησης του μαθητή, η κατανάλωση αλκοόλ τόσο από τον ίδιο το μαθητή όσο και από τον πατέρα του, η βαθμολογία αποφοίτησης του μαθητή το προηγούμενο έτος, το αν οι μαθητές χαρακτήρισαν την επιβολή των τιμωριών από τους καθηγητές άδικες, δίκαιες ή ότι αυτό εξαρτάται από την περίπτωση, η συχνότητα επιβολής τιμωρίας από τους γονείς τους, ο χρόνος που αφιερώνουν οι μαθητές για μελέτη αλλά και για να πραγματοποιήσουν ποικίλες δραστηριότητες μαζί με την οικογένεια βρέθηκε να συσχετίζονται στατιστικά σημαντικά με τις καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι οι μαθητές Τεχνικού Λυκείου είναι πιο πιθανό να καπνίζουν σε σχέση με τους μαθητές Γυμνασίου και μάλιστα περίπου 2,5 φορές πιο πιθανό. Η κατανάλωση αλκοόλ τόσο από τον ίδιο το μαθητή όσο και από τον πατέρα βρέθηκε επίσης να έχει επιβαρυντική επίδραση στις καπνιστικές συνήθειες των

μαθητών, αφού τόσο οι μαθητές που καταναλώνουν αλκοόλ όσο και αυτοί των οποίων οι πατεράδες καταναλώνουν αλκοόλ είναι περίπου 3,5 και 2 φορές πιο πιθανό να καπνίζουν ή να έχουν καπνίσει κάποια στιγμή στο παρελθόν. Επιπλέον, οι μαθητές που τιμωρούνται σπάνια ή μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά από τους γονείς τους είναι περίπου 2 και 3 φορές πιο πιθανό να καπνίζουν σε σχέση με τους μαθητές που δεν τιμωρούνται ποτέ από τους γονείς τους, καθώς επίσης και αυτοί που θεωρούν τις τιμωρίες από τους καθηγητές δίκαιες είναι περίπου 75% λιγότερο πιθανό να καπνίζουν σε σχέση με τους μαθητές που τις θεωρούν άδικες.

Η αύξηση του χρόνου μελέτης των μαθητών καθώς επίσης και του χρόνου που επενδύουν για να πραγματοποιούν δραστηριότητες με την οικογένεια τους φαίνεται να συμβάλουν στη μείωση της πιθανότητας να καπνίζουν οι μαθητές. Ακόμα πιο συγκεκριμένα φαίνεται ότι οι μαθητές που αφιερώνουν 3-4 ή >4 ώρες/ημέρα για να πραγματοποιούν δραστηριότητες με την οικογένεια είναι περίπου 60% και 70% λιγότερο πιθανό, αντίστοιχα, να καπνίζουν σε σχέση με τους μαθητές που αφιερώνουν λιγότερο από 1 ώρα/ημέρα. Όσον αφορά την επίδραση των σχολικών επιδόσεων των μαθητών στις καπνιστικές συνήθειες, παρατηρήσαμε ότι οι μαθητές που αποφοίτησαν με μέσο όρο 11-13 την προηγούμενη χρονιά ήταν περίπου 2,5 φορές πιο πιθανό να καπνίζουν σε σχέση με αυτούς που αποφοίτησαν με βαθμό 8-10. Όλοι αυτοί οι παράγοντες μαζί (ανεξάρτητες μεταβλητές που παρέμειναν στατιστικά σημαντικές στο μοντέλο) συνιστούν ένα μοντέλο το οποίο έχει ικανοποιητική ικανότητα στο να ταξινομεί σωστά τους μαθητές ανάλογα με το αν καπνίζουν ή όχι.

4.1.3.7. Παράγοντες που συσχετίζονται με τις διαταραχές προσωπικότητας και τη χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους μαθητές

Πολυπαραγοντική ανάλυση χρησιμοποιώντας την ίδια στατιστική μέθοδο όπως και προηγουμένως έδειξε ότι το φύλο του μαθητή, η κατανάλωση αλκοόλ από τον ίδιο το μαθητή, ο χρόνος που αφιερώνουν οι μαθητές για μελέτη αλλά και για να πραγματοποιήσουν ποικίλες δραστηριότητες μαζί με την οικογένεια και για να παρακολουθήσουν τηλεόραση, οι καπνιστικές συνήθειες τόσο του μαθητή όσο και της μητέρας καθώς επίσης και η λεκτική βία από μέλη της οικογένειάς του, βρέθηκε να συσχετίζονται στατιστικά σημαντικά με τις διαταραχές προσωπικότητας των μαθητών. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι τα αγόρια είναι περίπου 60% πιο πιθανό να έχουν διαταραχές προσωπικότητας έστω και σπάνια σε σχέση με τα κορίτσια. Η κατανάλωση αλκοόλ από τον ίδιο το μαθητή βρέθηκε να έχει επιβαρυντική επίδραση στις διαταραχές προσωπικότητας των μαθητών, αφού οι μαθητές που καταναλώνουν αλκοόλ είναι περίπου 3 φορές πιο πιθανό να έχουν διαταραχές προσωπικότητας έστω και σπάνια σε σχέση με τα άτομα που δεν καταναλώνουν αλκοόλ. Επιπλέον, το να καπνίζει τόσο ο ίδιος ο μαθητής όσο και η μητέρα του φαίνεται να αυξάνει την πιθανότητα για διαταραχές προσωπικότητας των μαθητών περίπου 4 και 3 φορές, αντίστοιχα. Η αύξηση του χρόνου μελέτης των μαθητών καθώς επίσης και του χρόνου που επενδύουν για να πραγματοποιούν δραστηριότητες με την οικογένειά τους φαίνεται να συμβάλουν στη μείωση της πιθανότητας να εμφανίσουν οι μαθητές διαταραχές προσωπικότητας.

Ακόμα, πιο συγκεκριμένα φαίνεται ότι οι μαθητές που αφιερώνουν >4 ώρες/ημέρα για να πραγματοποιούν δραστηριότητες με την οικογένεια είναι περίπου 50% λιγότερο πιθανό να εμφανίσουν διαταραχές προσωπικότητας σε σχέση με τους

μαθητές που αφιερώνουν λιγότερο από 1 ώρα/ημέρα. Επίσης, οι μαθητές που μελετούν 1-2, 2-3 ή >3 ώρες/ημέρα, είναι περίπου 30%, 25% και 55% λιγότερο πιθανό να εμφανίσουν διαταραχές προσωπικότητας σε σχέση με αυτούς που μελετούν < 1 ώρα/ημέρα. Αντίθετα, διαπιστώνουμε ότι οι μαθητές που παρακολουθούν τηλεόραση 1-2, 2-3 ή >3 ώρες/ημέρα είναι περίπου 2,5, 3,7 και 5,2 φορές πιο πιθανό να εμφανίζουν διαταραχές προσωπικότητας έστω και σπάνια σε σχέση με τους μαθητές που παρακολουθούν τηλεόραση <1 ώρα/ημέρα. Τέλος, οι μαθητές που βιώνουν λεκτική βία από μέλη της οικογένειας έστω και σπάνια είναι περίπου 2,3 φορές πιο πιθανό να εμφανίσουν διαταραχές προσωπικότητας σε σχέση με αυτούς που δεν βιώνουν τέτοια βία. Όλοι αυτοί οι παράγοντες μαζί (ανεξάρτητες μεταβλητές που παρέμειναν στατιστικά σημαντικές στο μοντέλο) συνιστούν ένα μοντέλο το οποίο έχει ικανοποιητική ικανότητα στο να ταξινομεί σωστά τους μαθητές ανάλογα με το αν έχουν διαταραχή προσωπικότητας ή όχι.

Η χρήση ουσιών από μαθητές και πιο συγκεκριμένα αυτή της κωδεΐνης ή της αμφεταμίνης συσχετίζεται με την κατανάλωση αλκοόλ από τον ίδιο τον μαθητή, τα βιώματα σεξουαλικής και σωματικής βίας από μέλη της οικογένειας του και τις καπνιστικές συνήθειες της μητέρας. Συγκεκριμένα, διαπιστώνουμε ότι οι μαθητές που καταναλώνουν αλκοόλ είναι περίπου 3,4 φορές πιο πιθανό να κάνουν χρήση τέτοιων ουσιών σε σχέση με αυτούς που δεν καταναλώνουν αλκοόλ. Επίσης, οι μαθητές που βιώνουν σεξουαλική και σωματική βία από μέλη της οικογένειας τους έστω και σπάνια είναι περίπου 5 και 4 φορές, αντίστοιχα, πιο πιθανό να κάνουν χρήση κωδεΐνης ή αμφεταμινών σε σχέση με τους μαθητές που δεν βιώνουν τέτοιες μορφές βίας. Τέλος, οι μαθητές των οποίων οι μητέρες καπνίζουν είναι περίπου 3 φορές πιο πιθανό να κάνουν χρήση αυτών των ναρκωτικών ουσιών σε σχέση με τους μαθητές των οποίων οι μητέρες δεν καπνίζουν. Όλοι αυτοί οι παράγοντες μαζί (ανεξάρτητες μεταβλητές που παρέμειναν στατιστικά σημαντικές στο μοντέλο) συνιστούν ένα μοντέλο το οποίο έχει ικανοποιητική ικανότητα στο να ταξινομεί σωστά τους μαθητές ανάλογα με το αν κάνουν χρήση κωδεΐνης ή αμφεταμινών ή όχι. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι με το συγκεκριμένο μοντέλο περίπου 98 στους 100 μαθητές (97,9%) ταξινομούνται στη σωστή κατηγορία δηλαδή προβλέπονται σωστά. Ακόμα πιο ειδικά, το 100% και το 11,1% των μαθητών που δεν κάνουν χρήση αυτών των ναρκωτικών ουσιών ή κάνουν έστω και σπάνια, αντίστοιχα, θα προβλεφθούν σωστά από το συγκεκριμένο μοντέλο.

Επιπλέον, η κατανάλωση αλκοόλ από τον ίδιο τον μαθητή, η άσκηση σεξουαλικής και σωματικής βίας από μέλη της οικογένειας και ο χρόνος που ο μαθητής δαπανά για να πραγματοποιήσει ποικίλες δραστηριότητες με την οικογένεια του φαίνονται να συσχετίζονται σημαντικά με τη χρήση κοκαΐνης/ LSD/ ecstasy/ ηρωίνης από τους μαθητές. Συγκεκριμένα, διαπιστώνουμε ότι οι μαθητές που καταναλώνουν αλκοόλ είναι περίπου 10 φορές πιο πιθανό να κάνουν χρήση αυτών των ναρκωτικών ουσιών σε σχέση με αυτούς που δεν καταναλώνουν αλκοόλ. Επίσης, οι μαθητές που βιώνουν σεξουαλική και σωματική βία από μέλη της οικογένειας τους έστω και σπάνια είναι περίπου 7 και 5 φορές, αντίστοιχα, πιο πιθανό να κάνουν χρήση κοκαΐνης/LSD/ecstasy/ηρωίνης σε σχέση με τους μαθητές που δεν βιώνουν τέτοιες μορφές βίας. Τέλος, οι μαθητές που αφιερώνουν περισσότερο από 4 ώρες/ημέρα για να πραγματοποιούν δραστηριότητες με την οικογένειά τους είναι περίπου 80% λιγότερο πιθανό να κάνουν χρήση αυτών των ναρκωτικών ουσιών σε σχέση με αυτούς που ξοδεύουν λιγότερο από 1 ώρα/ημέρα. Όλοι αυτοί οι παράγοντες μαζί

(ανεξάρτητες μεταβλητές που παρέμειναν στατιστικά σημαντικές στο μοντέλο) συνιστούν ένα μοντέλο το οποίο έχει ικανοποιητική ικανότητα στο να ταξινομεί σωστά τους μαθητές ανάλογα με το αν κάνουν χρήση κωδεΐνης ή αμφεταμινών ή όχι.

4.2. Κλινικό Δείγμα Πληθυσμού Εφήβων (ΥΨΥΠΕ)

4.2.1 Γενικά Χαρακτηριστικά του Δείγματος

Το δείγμα του πληθυσμού εφήβων που παραπέμφθηκαν στις Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων (ΥΨΥΠΕ) ήταν μέσης ηλικίας 15 ετών. Συνολικά, συγκεντρώθηκαν 151 έφηβοι (70 αγόρια και 81 κορίτσια). Αναφορικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο των εφήβων, παρατηρούμε ότι για περισσότερους από το 1/3 των συμμετεχόντων υπάρχουν ενδείξεις ελλιπούς φοιτήσεως στο σχολείο, καθώς επίσης περίπου οι μισοί έφηβοι που συμμετείχαν στη μελέτη (σχεδόν 47%) βρέθηκε ότι έχουν λάβει ή λαμβάνουν ειδική εκπαίδευση/ στήριξη στο σχολείο. Το ποσοστό των εφήβων που βρέθηκε να έχουν διακόψει το σχολείο βρίσκεται γύρω στο 3.3%. Όσον αφορά στο κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο της οικογένειας των εφήβων, παρατηρούμε ότι το μηνιαίο εισόδημα της οικογένειας είναι χαμηλό ή μέτριο για περίπου τα 2/3 των συμμετεχόντων, ενώ η μεγάλη πλειοψηφία φαίνεται να διαθέτει ιδιόκτητο σπίτι. Αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση των γονέων των εφήβων, παρατηρούμε ότι η μεγάλη πλειοψηφία των γονέων ζουν μαζί, όμως περίπου 22% από αυτούς είτε έχουν χωρίσει, είτε είναι σε διάσταση είτε έχει ξαναπαντρευτεί τουλάχιστον ο ένας από τους δύο.

4.2.1.1 Στοιχεία Άσκησης βίας

Σημαντικό μέρος της έρευνας ήταν η διερεύνηση άσκησης βίας είτε από άλλους προς τους εφήβους είτε από τους εφήβους προς άλλους.

4.2.1.1.1 Βίαη συμπεριφορά στην οικογένεια.

Όπως διαφαίνεται από τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό των εφήβων (γύρω στο 50%) μεγάλωσε μέσα σε περιβάλλον όπου τα μέλη της οικογένειας είτε ασκούσαν είτε βίωναν ενδο-οικογενειακή βία. Μεταξύ αυτών των οικογενειών, καταγγελία στην αστυνομία υπήρξε μόνο για το 38%, ενώ μεταξύ των οικογενειών που καταγγέλθηκαν, περιοριστικά μέτρα για το δράστη ελήφθησαν μόνο για το 66,7%. Επιπλέον, παρατηρούμε ότι περίπου το 50% των πατεράδων κατανάλωνε αλκοόλ από μερικές φορές μέχρι πολύ συχνά, ενώ ένα ακόμα μεγαλύτερο ποσοστό αυτών φαίνεται να καπνίζει μερικές φορές, συχνά ή πολύ συχνά. Αρκετά μικρότερα είναι τα ποσοστά των μητέρων και των αδερφών των εφήβων που καπνίζουν, καταναλώνουν αλκοόλ ή παίρνουν ψυχοφάρμακα (αυτά τα ποσοστά δεν ξεπερνούν το 13%).

4.2.1.1.2 Άσκηση βίας από τα μέλη της οικογένειας προς τους εφήβους

Διερεύνηση της συχνότητας άσκησης διαφόρων μορφών σωματικής και ψυχολογικής βίας, αντίστοιχα, από διάφορα μέλη της οικογένειας προς τους εφήβους έδειξε ότι περίπου ένα 20% τόσο των μανάδων όσο και των πατεράδων κλωτσούσαν/τσιμπούσαν ή έριχναν γροθιές στους εφήβους σπάνια, μερικές φορές,

συχνά ή πολύ συχνά, ενώ ένα ακόμα μεγαλύτερο ποσοστό αυτών (περίπου 35%) τραβούσε τα μαλλιά ή τα αυτιά των εφήβων.

Όσον αφορά στην άσκηση ψυχολογικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τους εφήβους, παρατηρήθηκε ότι περίπου τα 2/3 των μητέρων και των πατεράδων και περίπου το 20% των αδελφών φώναζαν στους εφήβους ενώ αρκετά υψηλά ήταν τα ποσοστά των γονέων που έβριζαν και καταριόντουσαν τους εφήβους (περίπου 30%-35%), τους φοβέριζαν ή τους απειλούσαν (περίπου 50%), τους εκβίαζαν (περίπου 40%), τους απέρριπταν συστηματικά (περίπου 35%-40%) ή τους υποτιμούσαν (περίπου 30%-40%). Σε αντίθεση με τα πιο πάνω πολύ μικρότερα ήταν τα ποσοστά των γονέων που στερούσαν τροφή ή έξοδο από τα παιδιά τους. Όσον αφορά την άσκηση ψυχολογικής βίας από παππούδες/γιαγιάδες, δασκάλους και φίλους, τα ποσοστά ήταν από ελάχιστα έως μηδαμινά.

4. 2.1.1.3 Άσκηση βίας από τους εφήβους προς μέλη της οικογένειας

Αναφορικά με την άσκηση ψυχολογικής και σωματικής βίας από τους εφήβους προς τους γονείς τους, άλλα παιδιά ή άλλους συγγενείς, παρατηρήθηκε ότι ένα εξαιρετικά υψηλό ποσοστό των εφήβων (περίπου 60%) φώναζε, απειλούσε και έβριζε τους γονείς του έστω και σπάνια, ενώ μικρότερο ήταν το ποσοστό των εφήβων που ασκούσε λεκτική βία (φωνές, βρισιές, απειλές και εκβιασμούς) σε άλλα παιδιά ή άλλους συγγενείς. Επιπλέον, περίπου 10% με 15% των εφήβων φαίνεται να βιαιοπραγούσε απέναντι σε γονείς και άλλα παιδιά. Τέλος, όσον αφορά στη σεξουαλική βία που ασκούσαν οι έφηβοι σε μέλη της οικογένειας βρέθηκε ότι μόνο το 2% επιτίθονταν άσεμνα σε άλλα παιδιά και μόνο ένα παιδί βρέθηκε ότι έκανε συχνά απόπειρα βιασμού.

4. 2.1.1.4. Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά των εφήβων, τη χρήση διαφόρων ουσιών και την παθολογία των μαθητών

Όσον αφορά στην επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών από τους εφήβους, παρατηρούμε ότι 31 άτομα (20,5%) έχουν κάνει απόπειρα αυτοκτονίας μία ή περισσότερες φορές. Επίσης, 13 έφηβοι (8,6%) έχουν αυτοτραυματιστεί με αιχμηρά αντικείμενα, κατάποση αντικειμένων ή ακρωτηριασμό, ενώ 27 έφηβοι (17,9%) έχουν επιδείξει επικίνδυνες συμπεριφορές (π.χ., οδήγηση με υψηλές ταχύτητες, χωρίς τη λήψη μέτρων προφύλαξης, χωρίς άδεια οδήγησης ή υπό την επήρεια αλκοόλ).

Επιπλέον, βρέθηκε ότι περίπου το 30% των εφήβων κάνει χρήση νόμιμων ουσιών, το 25% καπνίζει κατά τους τελευταίους 12 μήνες, το 20% καταναλώνει αλκοόλ κυρίως περιστασιακά κατά τους τελευταίους 12 μήνες, ενώ ένα σχετικά μικρό ποσοστό (περίπου 8%) κάνει κατάχρηση φαρμάκων κατά τους τελευταίους 12 μήνες. Όσον αφορά στη χρήση διαφόρων ειδών ναρκωτικών βρέθηκε ότι κανένας έφηβος δεν έκανε χρήση, αναβολικών, κωδεΐνης, κοκαΐνης, αμφεταμίνης, ηρωΐνης, χαπιών έκσταση, και χαπιών LSD, ενώ 6 παιδιά (4%) βρέθηκε να έχουν κάνει χρήση μαριχουάνα/χασίς κατά τους τελευταίους 12 μήνες.

Τέλος, περίπου το 1/3 των εφήβων έχει διαγνωσθεί με μαθησιακές δυσκολίες (32,5%), ενώ οι επόμενες πιο συχνά εμφανιζόμενες διαταραχές ήταν: η συναισθηματική διαταραχή (20,5%), η εναντιωματική προκλητική διαταραχή

(15,2%), η διαταραχή διαγωγής (11,3%), η διαταραχή ελαττωματικής προσοχής/υπερκινητικότητας (8,6%), οι διαταραχές γενικευμένου άγχους και διασπαστικής συμπεριφορά (7,9%).

4. 2.2 Συσχέτιση μεταξύ άσκησης λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας με σειρά δημογραφικών κοινωνικό-οικονομικών και άλλων παραγόντων

Αρχική συσχέτιση με τη μέθοδο στατιστικής συσχέτισης Pearson (Pearson's Correlations) έδειξε, όπως και σε προηγούμενες συσχετίσεις, ότι όλες οι παραβατικές συμπεριφορές σχετίζονται σημαντικά με όλες τις μορφές βίας. Λόγω της αδυναμίας τέτοιων ευρημάτων να σχολιαστούν και να προσδίδουν κάποιο νόημα έγιναν στατιστικές συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών όπου αυτό ήταν εφικτό χρησιμοποιώντας το κριτήριο X^2 (Chi-Square).

4. 2.2.1 Βίαιες συμπεριφορές μέσα στην οικογένεια

Διερευνώντας παράγοντες όπως η οικονομική κατάσταση της οικογένειας του εφήβου διαφάνηκε ότι συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι το ποσοστό των εφήβων που μεγάλωσε μέσα σε οικογένεια όπου τα μέλη της είτε ασκούσαν είτε βίωναν ενδο-οικογενειακή βία ήταν στατιστικά σημαντικά χαμηλότερο μεταξύ των οικογενειών με μέτριο ή υψηλό μηνιαίο εισόδημα σε σχέση με τις οικογένειες με χαμηλό εισόδημα. Επίσης, παρατηρήθηκε ότι τα ποσοστά των πατεράδων που καπνίζουν ή καταναλώνουν αλκοόλ και των μητέρων που παίρνουν ψυχοφάρμακα μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά είναι στατιστικά σημαντικά χαμηλότερα σε οικογένειες με καλή οικονομική κατάσταση σε σχέση με τις οικογένειες με χαμηλή ή μέτρια οικονομική κατάσταση.

Συνεχίζοντας, το ποσοστό των εφήβων που μεγάλωσε σε περιβάλλον με ενδο-οικογενειακή βία ήταν στατιστικώς σημαντικά χαμηλότερο στις οικογένειες όπου οι δύο γονείς ζούσαν μαζί σε σχέση με τις περιπτώσεις όπου οι γονείς ήταν χωρισμένοι ή τουλάχιστον ένας από τους δύο είχε ξαναπαντρευτεί. Παρόμοια είναι και τα αποτελέσματα όσον αφορά στην κατανάλωση αλκοόλ από τον πατέρα, την λήψη ψυχοφαρμάκων από τη μητέρα και τον πατέρα και το κάπνισμα και των δύο γονιών. Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό και των δύο γονέων που παίρνει ψυχοφάρμακα ή καπνίζει καθώς επίσης και των πατεράδων που καταναλώνουν αλκοόλ μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά είναι στατιστικώς σημαντικά χαμηλότερο στους γονείς που ζουν μαζί σε σχέση με αυτούς που έχουν χωρίσει.

Ο έλεγχος συσχέτισης του εκπαιδευτικού επίπεδου πατέρα και μητέρας, αντίστοιχα, με την ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια έδειξε ότι αν και τα ποσοστά αυτών των συμπεριφορών (π.χ. ενδο-οικογενειακή βία, κατανάλωση αλκοόλ από πατέρα, κάπνισμα κ.τ.λ.) φαίνεται να είναι υψηλότερα όταν το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων είναι χαμηλό (< 6 έτη), δεν βρέθηκε καμία στατιστικώς σημαντική συσχέτιση. Αυτό που διαφάνηκε να είναι στατιστικώς σημαντική ήταν η συσχέτιση μεταξύ των πατεράδων και των μητέρων που καταναλώνουν αλκοόλ, καθώς επίσης και των μητέρων που παίρνουν ψυχοφάρμακα ή καπνίζουν από μερικές φορές έως πολύ συχνά και των εφήβων που έχουν λάβει ειδική εκπαίδευση στο σχολείο.

Αναφορικά με την ελλιπή φοίτηση του εφήβου, παρατηρήθηκε ότι αυτού του τύπου η συμπεριφορά είναι συχνότερη όταν υπάρχουν βίαιες συμπεριφορές μέσα στην οικογένεια. Επίσης διαπιστώνεται ότι το ποσοστό ενδο-οικογενειακής βίας, το ποσοστό των πατεράδων, των μητέρων και των αδερφών που καταναλώνουν αλκοόλ από μερικές έως πολύ συχνά και το ποσοστό των πατεράδων και των αδερφών που καπνίζουν είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερα μεταξύ των εφήβων που έχουν ελλιπή φοίτηση.

Επίσης το ποσοστό τόσο των πατεράδων όσο και των μητέρων που ασκούν σωματική βία στους εφήβους (π.χ. γροθιές/κλωτσιές/τσιμπήματα) είναι μεγαλύτερο μεταξύ αυτών με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο (< 6 έτη εκπαίδευσης) σε σχέση με αυτούς με υψηλό, αν και τα αποτελέσματα δεν ήταν στατιστικά σημαντικά.

Όσον αφορά στην άσκηση ψυχολογικής βίας από τους γονείς προς τους εφήβους, παρατηρήθηκε ότι το ποσοστό των πατεράδων που φωνάζει, απορρίπτει συστηματικά και υποτιμά τα παιδιά του από σπάνια μέχρι πολύ συχνά είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερο μεταξύ αυτών που έχουν χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο (< 6 έτη εκπαίδευσης) σε σχέση με αυτούς που έχουν υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο (> 12 έτη σπουδών). Επίσης, παρατηρούμε ότι και τα επίπεδα άσκησης των υπολοίπων μορφών ψυχολογικής (π.χ. βρισιές, απειλές και εκβιασμοί) από τον πατέρα καθώς επίσης και τα επίπεδα άσκησης όλων των μορφών ψυχολογικής βίας από τη μητέρα είναι σημαντικά υψηλότερα μεταξύ αυτών με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο αν και επίσης σε αυτό τον παράγοντα τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικά σημαντικά.

Ο τραυματισμός των εφήβων με αντικείμενα τόσο από τον πατέρα όσο και από την μητέρα είναι οριακά στατιστικώς σημαντικά στις περιπτώσεις όπου τουλάχιστον ένας από τους δύο γονείς έχει ξαναπαντρευτεί κυρίως σε σχέση με τους γονείς που ζουν μαζί. Παρόμοια, παρατηρήθηκε ότι το ποσοστό των πατεράδων που έβριζαν/καταριόνταν τα παιδιά τους καθώς επίσης και αυτών που απέρριπταν συστηματικά ή υποτιμούσαν τα παιδιά τους είναι στατιστικώς σημαντικά υψηλότερο στις περιπτώσεις που οι γονείς είναι διαζευγμένοι ή τουλάχιστον ένας από τους δύο έχει ξαναπαντρευτεί σε σχέση με την περίπτωση που οι δύο γονείς ζουν μαζί. Καμία στατιστικώς σημαντική συσχέτιση, όμως, δεν παρατηρήθηκε μεταξύ της άσκησης διαφόρων μορφών ψυχολογικής βίας από τις μητέρες και την οικογενειακή κατάσταση.

Παρά το γεγονός ότι δεν παρατηρήθηκε καμία στατιστικώς σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση διαφόρων μορφών σωματικής βίας, τόσο από τον πατέρα όσο και από την μητέρα, και την οικονομική κατάσταση της οικογένειας διαπιστώθηκε ότι το ποσοστό τόσο των πατεράδων όσο και των μητέρων που φωνάζουν στα παιδιά τους είναι στατιστικώς σημαντικά χαμηλότερο μεταξύ των οικογενειών με υψηλό μηνιαίο εισόδημα σε σχέση με τις οικογένειες με χαμηλό εισόδημα. Παρόμοια είναι και τα αποτελέσματα όσον αφορά στην συστηματική απόρριψη των εφήβων από τον πατέρα, την υποτίμηση των εφήβων από πατέρα και μητέρα και την εξαπόλυση απειλών και φοβέρων προς τα παιδιά τους από τις μητέρες.

Μελετώντας το φύλο του παιδιού σε σχέση με την άσκηση διαφόρων μορφών σωματικής βίας δεν παρατηρήθηκε καμία στατιστικώς σημαντική συσχέτιση. Διαπιστώθηκε ότι τόσο οι πατεράδες όσο και οι μητέρες φωνάζουν στα αγόρια περισσότερο σε σχέση με τα κορίτσια, αφού το ποσοστό τόσο των πατεράδων όσο και των μητέρων που φωνάζουν στα παιδιά τους από σπάνια έως πολύ συχνά είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερο στα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια. Αν και αυτή η τάση υπάρχει και στις υπόλοιπες μορφές ψυχολογικής βίας, κανένα άλλο αποτέλεσμα δεν ήταν στατιστικώς σημαντικό.

4.2.3 Συσχέτιση μεταξύ άσκησης λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας από τους εφήβους με σειρά δημογραφικών κοινωνικό-οικονομικών και άλλων παραγόντων

Ξεκινώντας με το φύλο παρατηρήθηκε ότι τα αγόρια είναι πιο πιθανό να ασκούν λεκτική βία καθώς επίσης και να βιαιοπραγούν απέναντι στους γονείς τους, αλλά και σε άλλα παιδιά από σπάνια μέχρι και πολύ συχνά σε σχέση με τα κορίτσια. Παρόλη την εμφανή τάση, κανένα αποτέλεσμα δεν είναι στατιστικώς σημαντικό. Οι ίδιες συμπεριφορές παρατηρούνται σε υψηλότερη συχνότητα και στους εφήβους για τους οποίους υπάρχουν ενδείξεις ότι έχουν ελλιπή φοίτηση. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι το ποσοστό των εφήβων με ελλιπή φοίτηση που ασκούν λεκτική ή σωματική βία είναι από σχεδόν διπλάσιο έως και σχεδόν πενταπλάσιο του αντίστοιχου ποσοστού των εφήβων που δεν παρουσιάζουν ελλιπή φοίτηση.

Η άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους εφήβους προς τους γονείς τους και προς άλλα παιδιά είναι συχνότερη μεταξύ των εφήβων που έχουν λάβει ειδική εκπαίδευση/στήριξη στο σχολείο σε σχέση με τους εφήβους που δεν έχουν λάβει τέτοια εκπαίδευση. Τα αποτελέσματα όμως είναι οριακά στατιστικώς σημαντικά μόνο όσον αφορά στη συσχέτιση μεταξύ της άσκησης λεκτικής βίας προς άλλα παιδιά, την άσκηση σωματικής βίας προς τους γονείς και την παροχή ειδικής εκπαίδευσης στους εφήβους.

4.2.4 Συσχέτιση μεταξύ της χρήσης διαφόρων ουσιών από τους εφήβους με σειρά δημογραφικών κοινωνικό-οικονομικών και άλλων παραγόντων

Η χρήση νόμιμων ουσιών, καθώς επίσης η κατανάλωση αλκοόλ και το κάπνισμα από τους εφήβους είναι περισσότερο συνήθη στις περιπτώσεις όπου τουλάχιστον ένας από τους δύο γονείς έχει ξαναπαντρευτεί σε σχέση με την περίπτωση που οι δύο γονείς του εφήβου ζουν μαζί. Καμία στατιστικώς σημαντική συσχέτιση δεν παρατηρήθηκε μεταξύ χρήσης νόμιμων ουσιών, κατανάλωσης αλκοόλ και καπνίσματος και εκπαιδευτικού επιπέδου του πατέρα ή την οικονομική κατάσταση της οικογένειας.

Το ποσοστό όμως των εφήβων που κάνουν χρήση νόμιμων ουσιών, που καταναλώνουν αλκοόλ και καπνίζουν είναι στατιστικώς σημαντικά υψηλότερο μεταξύ των εφήβων που υπάρχουν ενδείξεις ότι έχουν ελλιπή φοίτηση σε σχέση με αυτούς που δεν έχουν ελλιπή φοίτηση ενώ δεν υπάρχει καμία συσχέτιση ανάμεσα στο φύλο του εφήβου και αυτού του τύπου τις συμπεριφορές.

4.2.5 Συσχέτιση μεταξύ αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς των εφήβων με σειρά δημογραφικών κοινωνικό-οικονομικών και άλλων παραγόντων

Παρόλο που ποσοστιαία ο αριθμός των εφήβων που έχουν κάνει απόπειρα αυτοκτονίας καθώς επίσης και αυτών που έχουν επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά είναι μεγαλύτερα όταν τουλάχιστον ένας από τους δύο γονείς τους έχει ξαναπαντρευτεί σε σχέση με την περίπτωση που και οι δύο γονείς ζουν μαζί, τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικώς σημαντικά. Επιπλέον, δε βρέθηκε καμία στατιστικώς σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην οικονομική κατάσταση της οικογένειας του εφήβου και την απόπειρα αυτοκτονίας ή την επίδειξη επικίνδυνης συμπεριφοράς από τους εφήβους.

Το ποσοστό των εφήβων που έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας είναι υψηλότερο όταν ο πατέρας έχει μέτριο (6-12 έτη εκπαίδευσης) ή υψηλό (> 12 έτη εκπαίδευσης) εκπαιδευτικό επίπεδο σε σχέση με την περίπτωση που οι πατεράδες έχουν χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο (< 6 έτη εκπαίδευσης). Αντίθετα, καμία στατιστικώς σημαντική συσχέτιση δε βρέθηκε ανάμεσα στην επίδειξη επικίνδυνης συμπεριφοράς από τους έφηβους και το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα.

Αναφορικά με το ποσοστό των εφήβων που επιδεικνύουν επικίνδυνη συμπεριφορά (π.χ. οδήγηση με υψηλή ταχύτητα, χωρίς δίπλωμα οδήγησης, υπό την επήρεια αλκοόλ κ.τ.λ.) είναι στατιστικώς σημαντικά υψηλότερο μεταξύ των εφήβων που υπάρχουν ενδείξεις ότι έχουν ελλιπή φοίτηση σε σχέση με τους υπόλοιπους εφήβους. Παρόμοια είναι και η τάση όσον αφορά στο ποσοστό των εφήβων που έχουν κάνει απόπειρα αυτοκτονίας, όμως τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικώς σημαντικά.

Τέλος, αυτό που φαίνεται να είναι σημαντικός παράγοντας τουλάχιστον στην απόπειρα αυτοκτονίας είναι το φύλο. Το ποσοστό απόπειρας αυτοκτονίας είναι στατιστικώς σημαντικά υψηλότερο μεταξύ των κοριτσιών σε σχέση με τα αγόρια, ενώ καμία συσχέτιση δεν παρατηρήθηκε ανάμεσα στο φύλο των εφήβων και την επίδειξη αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς.

4.2.6 Συσχέτιση μεταξύ ενδο-οικογενειακής βίας και χρήσης ουσιών, επίδειξης αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών και άσκησης βίας από τους εφήβους.

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας έδειξαν ότι η ύπαρξη ενδο-οικογενειακής βίας συσχετίζεται στατιστικώς σημαντικά με την άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους έφηβους. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε ότι το ποσοστό των εφήβων που ασκεί λεκτική βία απέναντι στους γονείς αλλά και απέναντι σε άλλα παιδιά είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερο όταν ο έφηβος έχει μεγαλώσει μέσα σε οικογένεια όπου τα μέλη της ασκούσαν ή βίωναν ενδο-οικογενειακή βία σε σχέση με την περίπτωση που ο έφηβος δεν έχει μεγαλώσει σε τέτοιο περιβάλλον. Παρόμοια είναι και τα αποτελέσματα αναφορικά με την βιαιοπραγία των εφήβων έναντι των γονέων τους και άλλων παιδιών.

Επίσης, η χρήση νόμιμων ουσιών όσο και η κατανάλωση αλκοόλ από τους εφήβους είναι στατιστικά σημαντικώς συχνότερη όταν ο έφηβος έχει μεγαλώσει μέσα σε οικογένεια όπου τα μέλη της ασκούσαν ή βίωναν ενδο-οικογενειακή βία σε σχέση με την περίπτωση που ο έφηβος δεν έχει μεγαλώσει σε τέτοιο περιβάλλον. Επιπλέον, οι

έφηβοι που μεγάλωσαν μέσα σε οικογένειες με ενδο-οικογενειακή βία είναι πιο πιθανό να καπνίζουν σε σχέση με τους υπόλοιπους εφήβους.

Αναφορικά με τα ποσοστά απόπειρας αυτοκτονίας και επίδειξης επικίνδυνης συμπεριφοράς είναι υψηλότερα στις περιπτώσεις που ο έφηβος έχει μεγαλώσει μέσα σε οικογένεια όπου τα μέλη της ασκούσαν ή βίωναν ενδο-οικογενειακή βία σε σχέση με τις περιπτώσεις που ο έφηβος δεν έχει μεγαλώσει σε τέτοιο περιβάλλον. Στατιστικώς σημαντική όμως είναι η συσχέτιση μόνο ανάμεσα στην επίδειξη επικίνδυνης συμπεριφοράς (π.χ. οδήγηση χωρίς δίπλωμα οδήγησης, με υψηλή ταχύτητα, υπό την επήρεια αλκοόλ κ.τ.λ.) και την ύπαρξη ενδο-οικογενειακής βίας.

4.2.7 Συσχέτιση ανάμεσα στην παθολογία των εφήβων και την άσκηση βίας από αυτούς, τη χρήση διαφόρων ουσιών και την επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών.

Μεταξύ των πιο συχνά εμφανιζόμενων παθήσεων στους εφήβους, οι μοναδικές που βρέθηκαν να συσχετίζονται στατιστικά σημαντικά με την άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους ίδιους τους εφήβους ήταν η διαταραχή διαγωγής και η εναντιωματική προκλητική διαταραχή. Από τα αποτελέσματα διαπιστώθηκε ότι τόσο οι έφηβοι με διαταραχή διαγωγής όσο και οι έφηβοι με εναντιωματική προκλητική διαταραχή ήταν πιο πιθανό να ασκούν και λεκτική και σωματική βία τόσο απέναντι στους γονείς τους όσο και απέναντι σε άλλα παιδιά σε σχέση με τους εφήβους που δεν είχαν διαγνωσθεί με καμία από αυτές τις δύο διαταραχές. Παρόμοια είναι και τα αποτελέσματα αναφορικά με τη συσχέτιση μεταξύ της χρήσης διαφόρων ουσιών και την παθολογία των εφήβων, αφού προέκυψε ότι οι έφηβοι είτε με διαταραχή διαγωγής είτε με εναντιωματική προκλητική διαταραχή είναι πιο πιθανό να κάνουν χρήση νόμιμων ουσιών, να καπνίζουν και να καταναλώνουν αλκοόλ σε σχέση με τους εφήβους που δεν έχουν διαγνωσθεί με καμία από τις παραπάνω δύο διαταραχές.

Τέλος, παρατηρήθηκε ότι οι έφηβοι με εναντιωματική προκλητική διαταραχή και αυτοί με διαταραχή διαγωγής είναι πιο πιθανό να επιδεικνύουν επικίνδυνη συμπεριφορά σε σχέση με τους εφήβους που δεν έχουν κάποια από αυτές τις διαγνώσεις, ενώ οι έφηβοι με καταθλιπτική διαταραχή και αυτοί με εναντιωματική προκλητική διαταραχή είναι πιο πιθανό να έχουν κάνει απόπειρα αυτοκτονίας.

4.3. Δείγμα Ειδικού Πληθυσμού Εφήβων (ΥΚΕ)

4.3.1 Γενικά Χαρακτηριστικά του Δείγματος

Το δείγμα του πληθυσμού εφήβων που παραπέμφθηκε στις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας (ΥΚΕ) είχαν μέση ηλικίας 15,6 ετών. Αναφορικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο τους παρατηρήθηκε ότι για περίπου τα 2/3 των συμμετεχόντων υπάρχουν ενδείξεις ελλιπούς φοιτήσεως στο σχολείο, καθώς επίσης το 39% των εφήβων που συμμετείχαν στη μελέτη βρέθηκε ότι είχαν λάβει ή λάμβαναν ειδική εκπαίδευση /στήριξη στο σχολείο. Επίσης, περίπου το 27% των εφήβων βρέθηκε να έχουν διακόψει το σχολείο. Όσον αφορά το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο της οικογένειας των εφήβων, παρατηρήθηκε ότι το μηνιαίο εισόδημα της οικογένειας είναι χαμηλότερο των £1500 για περίπου το 75% των συμμετεχόντων, ενώ περίπου τα 2/3 των συμμετεχόντων φάνηκε να κατοικούν σε ιδιόκτητο σπίτι. Αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση των γονέων των εφήβων, παρατηρήθηκε ότι περίπου το 40% των γονέων ζουν μαζί, ενώ περίπου το 50% των γονέων είτε έχουν χωρίσει, είτε είναι σε διάσταση είτε έχει ξαναπαντρευτεί τουλάχιστον ο ένας από τους δύο.

4.3.1.1 Στοιχεία Άσκησης βίας

4.3.1.1.1 Βίαη συμπεριφορά στην οικογένεια.

Η διερεύνηση στο δείγμα των ΥΚΕ έδειξε ότι περίπου 80% των εφήβων μεγάλωσε μέσα σε περιβάλλον όπου τα μέλη της οικογένειας είτε ασκούσαν είτε βίωναν ενδο-οικογενειακή βία. Μεταξύ αυτών των οικογενειών, καταγγελία στην αστυνομία υπήρξε για το 65,4%, ενώ μεταξύ των οικογενειών που καταγγέλθηκαν, περιοριστικά μέτρα για το δράστη ελήφθησαν μόνο για περίπου τους μισούς (45,3%). Επιπλέον, παρατηρούμε ότι περίπου το 50% των πατεράδων κατανάλωνε αλκοόλ και κάπνιζε από μερικές φορές μέχρι πολύ συχνά. Αρκετά μικρότερα είναι τα ποσοστά των μητέρων και των αδερφών των εφήβων που καπνίζουν, καταναλώνουν αλκοόλ ή παίρνουν ψυχοφάρμακα.

4.3.1.1.2 Άσκηση βίας από τα μέλη της οικογένειας προς τους εφήβους.

Αναλυτική διερεύνηση της συχνότητας άσκησης διαφόρων μορφών σωματικής και ψυχολογικής βίας, αντίστοιχα, από διάφορα μέλη της οικογένειας προς τους εφήβους έδειξε ότι περίπου το 50% των πατεράδων και το 25% των μαμάδων κλωτσούσαν/τσιμπούσαν ή έριχναν γροθιές στους εφήβους σπάνια, μερικές φορές, συχνά ή πολύ συχνά. Περίπου το ίδιο ποσοστό των πατεράδων και το 35% των μαμάδων τραβούσε τα μαλλιά ή τα αυτιά των εφήβων, ενώ αρκετά μικρότερα ήταν τα ποσοστά των πατεράδων και των μητέρων που είχαν τραυματίσει τους εφήβους με αιχμηρά αντικείμενα ή τους είχαν κάψει με τσιγάρο ή νερό. Κανένας έφηβος δεν βρέθηκε να έχει υποστεί (σύμφωνα με τα στοιχεία) οποιαδήποτε από τις υπόλοιπες μορφές σωματικής βίας (π.χ., τραύμα με χημικές ουσίες, πνίξιμο με χέρια/νερό, δέσιμο) ούτε από την μητέρα ούτε από τον πατέρα.

Όσον αφορά στην άσκηση ψυχολογικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τους εφήβους, διαπιστώθηκε ότι περίπου το 65% των μητέρων, το 75% των πατεράδων και

περίπου το 25% των αδελφών φώναζαν στους έφηβους σπάνια, μερικές φορές, συχνά ή πολύ συχνά. Επίσης, αρκετά υψηλά ήταν τα ποσοστά των γονέων που έβριζαν και καταριόντουσαν τους εφήβους (περίπου 45%-50%), τους φοβέριζαν ή τους απειλούσαν (περίπου 60%), τους εκβίαζαν (περίπου 50%), τους απέρριπταν συστηματικά (περίπου 40%-50%) ή τους υποτιμούσαν (περίπου 35%-40%), ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά άσκησης βίας από τα αδέρφια ήταν περίπου στο 20%. Αντίθετα, πολύ μικρότερα ήταν τα ποσοστά των γονέων που στερούσαν τροφή ή έξοδο από τα παιδιά τους. Όσον αφορά στην άσκηση ψυχολογικής βίας από παππούδες/γιαγιάδες, δασκάλους και φίλους, τα ποσοστά ήταν μικρότερα από 5% για όλες τις μορφές ψυχολογικής βίας.

Στην άσκηση σεξουαλικής βίας από τους γονείς, βρέθηκε ότι το ποσοστό ήταν μικρότερο από 4% για ορισμένες μορφές σεξουαλικής βίας και μηδενικό για κάποιες άλλες.

4. 3.1.1.1.3 Άσκηση βίας από τους εφήβους προς μέλη της οικογένειας κ.α.

Αναφορικά με την άσκηση ψυχολογικής και σωματικής βίας από τους εφήβους προς τους γονείς τους, άλλα παιδιά, άλλους συγγενείς, γνωστούς και αγνώστους στον παρατηρήθηκε ότι ένα εξαιρετικά υψηλό ποσοστό των εφήβων (περίπου 70%) φώναζε, απειλούσε και έβριζε τους γονείς του έστω και σπάνια, ενώ μικρότερο ήταν το ποσοστό των εφήβων που ασκούσε λεκτική βία (φωνές, βρισιές, απειλές και εκβιασμούς) σε άλλα παιδιά (45%), άλλους συγγενείς ή γνωστούς (25%) και αγνώστους (20%). Επιπλέον, περίπου 35% των εφήβων φαίνεται να βιαιοπραγούσε απέναντι σε γονείς, ενώ μικρότερα ήταν τα ποσοστά των εφήβων που βιαιοπραγούσαν απέναντι σε άλλα παιδιά, συγγενείς, γνωστούς ή αγνώστους. Τέλος, όσον αφορά στη σεξουαλική βία που ασκούσαν οι έφηβοι σε μέλη της οικογένειας βρέθηκε ότι μόνο 4 παιδιά (3,9%) επιτίθονταν άσεμνα σε άλλα παιδιά και μόνο δύο παιδιά βρέθηκαν ότι έκαναν απόπειρα βιασμού απέναντι σε άλλα παιδιά.

4. 3.1.1.4. Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, χρήση διαφόρων ουσιών και παθολογία των εφήβων.

Όσον αφορά στην επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών από τους εφήβους, παρατηρήθηκε ότι 12 άτομα (11,9%) έχουν κάνει απόπειρα αυτοκτονίας μία ή περισσότερες φορές. Επίσης, 9 έφηβοι (8,7%) έχουν αυτοτραυματιστεί με αιχμηρά αντικείμενα, κατάποση αντικειμένων ή ακρωτηριασμό, ενώ 48 έφηβοι (48,5%) έχουν επιδείξει επικίνδυνες συμπεριφορές (π.χ., οδήγηση με υψηλές ταχύτητες, χωρίς τη λήψη μέτρων προφύλαξης, χωρίς άδεια οδήγησης ή υπό την επήρεια αλκοόλ). Επιπλέον, βρέθηκε ότι περίπου το 60% των εφήβων κάνει χρήση νόμιμων ουσιών, το 65% καπνίζει κατά τους τελευταίους 12 μήνες, περίπου το 45% καταναλώνει αλκοόλ κυρίως περιστασιακά κατά τους τελευταίους 12 μήνες, ενώ ένα σχετικά μικρό ποσοστό (περίπου 12%) κάνει κατάχρηση φαρμάκων κατά τους τελευταίους 12 μήνες. Όσον αφορά στη χρήση διαφόρων ειδών ναρκωτικών βρέθηκε ότι κανένας έφηβος δεν έκανε χρήση, αναβολικών και κωδεΐνης, ενώ δύο έφηβοι έκαναν χρήση αμφεταμινών (2,0%) και ηρωίνης, 9 έκαναν χρήση μαριχουάνας (8,7%), 6 έκαναν χρήση κοκαΐνης (5,8%) και χαπιών LSD κατά τους τελευταίους 12 μήνες.

Τέλος, περίπου το 40% των εφήβων έχει διαγνωσθεί με μαθησιακές δυσκολίες, ενώ οι επόμενες πιο συχνά εμφανιζόμενες παθήσεις ήταν: η διαταραχή διαγωγής (28,2%), η διαταραχή προσωπικότητας (14,6%), η εναντιωματική προκλητική διαταραχή (11,7%), η διαταραχή ελαττωματικής προσοχής/υπερκινητικότητας (8,7%), η ελαφρά μείωση νοητικών ικανοτήτων (8,7%), η καταθλιπτική διαταραχή (6,8%), και η διαταραχή ύπνου (5,8%).

4.3.2 Συσχέτιση μεταξύ Άσκησης Λεκτικής, Σωματικής και Σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας με σειρά δημογραφικών κοινωνικό-οικονομικών και άλλων παραγόντων

Από τα αποτελέσματα διαπιστώθηκε ότι το ποσοστό των εφήβων που μεγάλωσε σε περιβάλλον με ενδο-οικογενειακή βία ήταν στατιστικά σημαντικά χαμηλότερο στις οικογένειες όπου οι δύο γονείς ζούσαν μαζί σε σχέση με τις περιπτώσεις όπου οι γονείς ήταν χωρισμένοι ή τουλάχιστον ένας από τους δύο είχε ξαναπαντρευτεί. Παρόμοια είναι και τα αποτελέσματα όσον αφορά στην κατανάλωση αλκοόλ από την μητέρα, την λήψη ψυχοφαρμάκων από τη μητέρα και τις καπνιστικές συνήθειες της μητέρας. Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό των μητέρων που καταναλώνει αλκοόλ ή καπνίζει είναι υψηλότερο όταν οι γονείς είναι χωρισμένοι/ σε διάσταση ή έχει ξαναπαντρευτεί τουλάχιστον ένας από τους δύο, ενώ το ποσοστό των μητέρων που παίρνει ψυχοφάρμακα είναι υψηλότερο μεταξύ αυτών που οι γονείς είναι χωρισμένοι ή σε διάσταση.

Επίσης παρατηρήθηκε ότι το ποσοστό των εφήβων που μεγάλωσε μέσα σε οικογένειες όπου τα μέλη τους ασκούσαν ή βίωναν ενδο-οικογενειακή βία ήταν σημαντικά μεγαλύτερο όταν η οικογένεια κατοικούσε σε σπίτι με ενοίκιο σε σχέση με την περίπτωση που η οικογένεια κατοικούσε σε ιδιόκτητο σπίτι, αν και το αποτέλεσμα τείνει οριακά να μην είναι στατιστικώς σημαντικό.

Το ποσοστό των πατεράδων που καταναλώνει αλκοόλ από μερικές φορές έως πολύ συχνά είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερο στις οικογένειες που κατοικούν σε σπίτι με ενοίκιο σε σχέση με αυτές που κατοικούν σε ιδιόκτητο σπίτι. Κανένα άλλο από τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά (π.χ. κάπνισμα από πατέρα, μητέρα ή αδέρφια, κατανάλωση αλκοόλ από μητέρα ή αδέρφια και λήψη ψυχοφαρμάκων από πατέρα και μητέρα) δεν φαίνεται να σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά με τον τύπο της κατοικίας.

Έλεγχος συσχέτισης του εκπαιδευτικού επίπεδου πατέρα και μητέρας, αντίστοιχα, με την ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια δεν ανέχθηκε καμία στατιστικώς σημαντική συσχέτιση εκτός από τη συσχέτιση ανάμεσα στην ύπαρξη ενδο-οικογενειακής βίας και το εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας, όπου φαίνεται πως τα ποσοστά ενδο-οικογενειακής βίας είναι στατιστικώς σημαντικά υψηλότερα στην περίπτωση που η μητέρα είναι αμόρφωτη (<6 έτη σπουδών) ή είναι απόφοιτη δημοτικού ή Γυμνασίου σε σχέση με την περίπτωση που η μητέρα είναι απόφοιτη Λυκείου ή είναι απόφοιτη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Διερεύνηση πιθανής συσχέτισης μεταξύ του ποσοστού των μητέρων που λαμβάνουν ψυχοφάρμακα από μερικές φορές έως σπάνια και των εφήβων που έχουν λάβει ειδική

εκπαίδευση, είναι σημαντικά ψηλή. Επιπλέον, προκύπτει ότι το ποσοστό των εφήβων που μεγάλωσε μέσα σε περιβάλλον όπου τα μέλη της οικογένειας είτε ασκούσαν είτε βίωναν ενδο-οικογενειακή βία είναι στατιστικώς σημαντικά υψηλότερο μεταξύ των εφήβων που έχουν λάβει ειδική υποστήριξη στο σχολείο σε σχέση με αυτούς που δεν έχουν λάβει. Η συσχέτιση ανάμεσα στην ύπαρξη ενδο-οικογενειακής βίας και την παροχή ειδικής υποστήριξης στους εφήβους από το σχολείο ενδεχομένως να παραπέμπει σε ένα τρίτο παράγοντα που σχετίζεται με την έλλειψη οικονομικής δυνατότητας για παροχή υποστήριξης από φορέα/ άτομο εκτός του σχολείου (επομένως χαμηλό κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο) που όμως δεν διαφαίνεται στη συγκεκριμένη στατιστική ανάλυση.

4.3.3 Συσχέτιση μεταξύ Άσκησης Λεκτικής, Σωματικής και Σεξουαλικής βίας από τους γονείς με σειρά δημογραφικών κοινωνικό-οικονομικών και άλλων παραγόντων

Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα ότι δεν υπάρχει καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στο είδος άσκησης σωματικής και ψυχολογικής βίας από τους πατέρες και τις μητέρες προς τους εφήβους και το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων. Εξαίρεση αποτελεί το γεγονός ότι το ποσοστό των πατέρων που κλωτσούσαν ή τσιμπούσαν ή έριχναν γροθιές στα παιδιά τους ήταν μικρότερο μεταξύ των πατέρων όπου είχαν φοιτήσει περισσότερα από 9 έτη.

Παρά το γεγονός ότι δεν διαπιστώθηκε καμία συσχέτιση ανάμεσα στο είδος άσκησης είτε σωματικής είτε ψυχολογικής βίας τόσο από τον πατέρα όσο και από την μητέρα και την οικογενειακή κατάσταση των γονέων διαπιστώθηκε ότι το ποσοστό των εφήβων που έχουν δεχτεί βρισιές/κατάρες και συστηματική υποτίμηση από τη μητέρα τους είναι σημαντικά χαμηλότερο όταν οι γονείς ζουν μαζί σε σχέση με την περίπτωση που οι γονείς είναι χωρισμένοι ή σε διάσταση.

Επίσης διαπιστώθηκε ότι το ποσοστό τόσο των πατεράδων όσο και των μητέρων που απορρίπτουν συστηματικά τα παιδιά τους και τα υποτιμούν είναι στατιστικά σημαντικά χαμηλότερο μεταξύ των οικογενειών που κατοικούν σε σπίτι με ενοίκιο σε σχέση με τις οικογένειες που κατέχουν ιδιόκτητο σπίτι. Παρόμοια είναι και τα αποτελέσματα όσον αφορά στην εξαπόλυση απειλών και φοβέρων καθώς επίσης και εκβιασμών προς τα παιδιά τους από τους πατέρες. Η ίδια τάση φαίνεται να ισχύει και για τις υπόλοιπες μορφές ψυχολογικής βίας από μητέρες και πατέρες, όμως, τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικά σημαντικά.

Τέλος δεν παρατηρήθηκε καμία στατιστικώς σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση διαφόρων μορφών σωματικής και ψυχολογικής βίας, τόσο από τον πατέρα όσο και από την μητέρα, και το φύλο του εφήβου. Εξαίρεση αποτέλεσε μόνο το γεγονός ότι η πιθανότητα υποτίμησης του εφήβου από τη μητέρα ήταν μικρότερη μεταξύ των αγοριών.

4.3.4 Συσχέτιση μεταξύ Άσκησης Λεκτικής, Σωματικής και Σεξουαλικής βίας από τους έφηβους με σειρά δημογραφικών κοινωνικό-οικονομικών και άλλων παραγόντων

Τα ευρήματα δεν έδειξαν να υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους εφήβους προς διάφορα μέλη της οικογένειας και το φύλο του εφήβου. Αυτό που διαπιστώθηκε όμως ήταν ότι οι έφηβοι για τους οποίους υπάρχουν ενδείξεις ότι έχουν ελλιπή φοίτηση είναι πιο πιθανό να ασκούν λεκτική βία ή να βιαιοπραγούν απέναντι στους γονείς τους από σπάνια μέχρι πολύ συχνά σε σχέση με τα παιδιά για τα οποία δεν υπάρχουν ενδείξεις ελλιπούς φοιτήσεως στο σχολείο.

4.3.5 Συσχέτιση μεταξύ χρήσης διαφόρων ουσιών από τους εφήβους με σειρά δημογραφικών κοινωνικό-οικονομικών και άλλων παραγόντων

Στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε ότι παρά το γεγονός πως τόσο η χρήση νόμιμων ουσιών, όσο και η κατανάλωση αλκοόλ και το κάπνισμα από τους εφήβους είναι περισσότερο συχνά στις περιπτώσεις που το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα είναι χαμηλό (< 6 έτη σπουδών) σε σχέση με την περίπτωση που το εκπαιδευτικό του επίπεδο είναι υψηλό (> 9 έτη σπουδών), καμία συσχέτιση δε βρέθηκε να είναι στατιστικά σημαντική. Αντίθετα, από τον Πίνακα 28 διαπιστώνουμε ότι οι έφηβοι που προέρχονταν από οικογένειες με χαμηλό μηνιαίο εισόδημα (<1000 £) ή μέτριο (1000-1500 £) ήταν πιο πιθανό να κάνουν χρήση νόμιμων ουσιών και να καπνίζουν σε σχέση με τους εφήβους που προέρχονταν από οικογένειες με μηνιαίο εισόδημα > 1500 £.

Όμως το ποσοστό των εφήβων που κάνουν χρήση νόμιμων ουσιών και καπνίζουν είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερο μεταξύ των εφήβων που υπάρχουν ενδείξεις ότι έχουν ελλιπή φοίτηση σε σχέση με αυτούς που δεν έχουν ελλιπή φοίτηση ενώ δεν υπάρχει καμία συσχέτιση ανάμεσα στο φύλο του εφήβου και τη χρήση νόμιμων ουσιών, την κατανάλωση αλκοόλ και τις καπνιστικές συνήθειες.

4.3.6 Συσχέτιση μεταξύ αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς των εφήβων με σειρά δημογραφικών κοινωνικό-οικονομικών και άλλων παραγόντων

Τα αποτελέσματα εδώ δείχνουν ότι αν και τα ποσοστά των εφήβων που έχουν κάνει απόπειρα αυτοκτονίας, έχουν αυτοτραυματιστεί καθώς επίσης και αυτών που έχουν επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά δεν διαφέρουν στατιστικώς σημαντικά ανάλογα με ανάλογα με την οικογενειακή κατάσταση των γονέων τους. Δηλαδή, δε φαίνεται να υπάρχει καμία συσχέτιση ανάμεσα στην οικογενειακή κατάσταση των γονέων των εφήβων και την επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών από αυτούς. Επιπλέον, δε βρέθηκε καμία στατιστικώς σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην οικονομική κατάσταση της οικογένειας του εφήβου και την απόπειρα αυτοκτονίας, το αν έχει αυτοτραυματιστεί ή όχι και την επίδειξη επικίνδυνης συμπεριφοράς από τους εφήβους.

Τέλος παρατηρήθηκε ότι το ποσοστό των εφήβων που έχουν αυτοτραυματιστεί είναι στατιστικώς σημαντικά υψηλότερο μεταξύ των εφήβων που υπάρχουν ενδείξεις ότι έχουν ελλιπή φοίτηση σε σχέση με τους υπόλοιπους εφήβους. Παρόμοια είναι και η τάση όσον αφορά στο ποσοστό των εφήβων που έχουν κάνει απόπειρα αυτοκτονίας ή έχουν επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά, όμως τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικά

σημαντικά. Επίσης σημαντικά ψηλότερο είναι και το ποσοστό απόπειρας αυτοκτονίας μεταξύ των κοριτσιών σε σχέση με τα αγόρια. Καμία στατιστικώς σημαντική συσχέτιση δεν παρατηρήθηκε ανάμεσα στο φύλο των εφήβων και την πιθανότητα αυτοτραυματισμού, ενώ αντίθετα η επίδειξη αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς ήταν πιο συχνή στα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια.

4.3.7 Συσχέτιση μεταξύ ενδο-οικογενειακής βίας και τη χρήση ουσιών, την επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών και την άσκηση βίας από τους εφήβους.

Από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας διαφάνηκε ότι η άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους εφήβους είναι πιο πιθανή στην περίπτωση που ο έφηβος έχει μεγαλώσει σε οικογένεια όπου τα μέλη της είτε ασκούσαν είτε βίωναν ενδο-οικογενειακή βία. Πιο συγκεκριμένα, τα ποσοστά άσκησης λεκτικής βίας από τους εφήβους προς τους γονείς τους ή άλλα παιδιά, καθώς επίσης και η βιαιοπραγία προς άλλα παιδιά ήταν στατιστικώς σημαντική υψηλότερη μεταξύ των εφήβων που μεγάλωσαν σε οικογένεια με ενδο-οικογενειακή βία.

Επίσης τόσο η χρήση νόμιμων ουσιών όσο και η κατανάλωση αλκοόλ όσο και το κάπνισμα από τους εφήβους είναι συχνότερα όταν ο έφηβος έχει μεγαλώσει μέσα σε οικογένεια όπου τα μέλη της ασκούσαν ή βίωναν ενδο-οικογενειακή βία σε σχέση με την περίπτωση που ο έφηβος δεν έχει μεγαλώσει σε τέτοιο περιβάλλον, όμως τα αποτελέσματα δεν ήταν στατιστικώς σημαντικά.

Αναφορικά με την επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών δεν προέκυψε καμία σημαντική συσχέτιση ανάμεσα σε αυτού του τύπου συμπεριφορών και την ύπαρξη ενδο-οικογενειακής βίας.

4.4. Δείγμα Πληθυσμού Κατάδικων

4.4.1 Γενικά Χαρακτηριστικά του Δείγματος

Στη μελέτη εντάχθηκαν με την μέθοδο έρευνας αρχείου, 109 Κύπριοι κατάδικοι, εκ των οποίων μόνο οι 8 ήταν γυναίκες (7,3%). Ο μέσος όρος ηλικίας των συμμετεχόντων ήταν τα 27 έτη. Η πλειοψηφία αυτών δήλωσαν πως ήταν ελεύθεροι (μη-νυμφευμένοι), ενώ ένα επίσης αρκετά μεγάλο ποσοστό δήλωσε πως ήταν διαζευγμένοι. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι περίπου τα 2/3 των κατάδικων βρέθηκε πως είχαν διακόψει τη φοίτηση τους στο σχολείο καθώς επίσης και το γεγονός ότι μεγάλη πλειοψηφία δήλωσε πως δεν είχε καταταγεί στο στρατό. Αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση των γονέων των κατάδικων, διαπιστώθηκε ότι περίπου οι μισοί ήταν παντρεμένοι, δηλαδή οι δύο γονείς ζούσαν μαζί, ενώ ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό ήταν διαζευγμένοι ή σε διάσταση. Επιπλέον, όσον αφορά το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων, διαπιστώθηκε ότι η μεγάλη πλειοψηφία τόσο των πατεράδων όσο και των μητέρων ήταν απόφοιτοι δημοτικού, ενώ ελάχιστοι ήταν απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

4.4.2 Στοιχεία αναφορικά με την καταδίκη των συμμετεχόντων

Η μεγάλη πλειοψηφία των συμμετεχόντων ήταν βαρυποινίτες. Τα αδικήματα για τα οποία είχαν καταδικαστεί ήταν ποικίλα, όμως, ως πιο σύνηθες σημειώθηκε η χρήση και το εμπόριο ναρκωτικών. Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι περίπου οι μισοί κατάδικοι είχαν διαπράξει τα αδικήματά τους υπό την επήρεια ουσιών. Τέλος, περίπου το 1/3 των συμμετεχόντων φαίνεται ότι είχαν καταδικαστεί και στο παρελθόν και είχαν εκτίσει την ποινή φυλάκισής τους.

4.4.2.1 Στοιχεία αναφορικά με την άσκηση διαφόρων μορφών βίας είτε από τους κατάδικους είτε προς τους κατάδικους.

4.4.2.1.1 Άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας προς κατάδικους

Αυτό που αξίζει να σημειωθεί εδώ είναι ότι 63,3% (n=69 κατάδικοι) των συμμετεχόντων στη μελέτη μεγάλωσε μέσα σε ένα περιβάλλον όπου τα μέλη της οικογένειας του ασκούσαν ή βίωναν ενδο-οικογενειακή βία. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώνεται ότι περίπου το 40% των πατεράδων κλωτσούσε, τσιμπούσε ή έριχνε γροθιές στα παιδιά τους (κατάδικους), τους τραβούσε τα μαλλιά ή τα αυτιά και τα τραυμάτιζε με αντικείμενα σπάνια, μερικές φορές, συχνά ή πολύ συχνά. Ελάχιστα ήταν τα ποσοστά των πατεράδων που ασκούσαν άλλες μορφές σωματικής βίας στα παιδιά τους. Όσον αφορά στην άσκηση σωματικής βίας από τη μητέρα, διαπιστώνουμε ότι αρκετά μικρότερο ποσοστό μητέρων σε σχέση με αυτό των πατέρων κλωτσούσαν, τσιμπούσαν, έριχναν γροθιές, τραβούσαν τα μαλλιά ή τα αυτιά ή τραυμάτιζαν με αντικείμενα τα παιδιά τους. Τέλος, ελάχιστα αδέρφια και παππούδες ασκούσαν σωματική βία στους κατάδικους.

Όσον αφορά στις διάφορες μορφές ψυχολογικής βίας που ασκούσαν οι γονείς και άλλοι γνωστοί ή άγνωστοι στους κατάδικους, προέκυψε ότι ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό τόσο των πατεράδων όσο και των μητέρων φώναζαν, έβριζαν, απειλούσαν, εκβίαζαν, απέρριπταν συστηματικά ή υποτιμούσαν τα παιδιά τους. Αρκετά μικρότερο ποσοστό και των δύο γονέων ασκούσε άλλες μορφές ψυχολογικής βίας (π.χ. στέρηση τροφής, στέρηση εξόδων, στέρηση ιατρική φροντίδας, κ.τ.λ.).

4.4.2.1.2 Άσκηση βίας από κατάδικο προς μέλη της οικογένειας του

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, λιγότεροι από το 20% των κατάδικων ασκούσαν λεκτική βία σπάνια, μερικές φορές, συχνά ή πολύ συχνά στους γονείς τους, στο σύντροφό τους, σε γνωστούς ή αγνώστους. Επίσης, εξίσου μικρά ήταν και τα ποσοστά των κατάδικων που βιαιοπραγούσαν απέναντι στους γονείς τους, το σύντροφό τους, συγγενείς τους (< 10% των κατάδικων), γνωστούς τους (<20%) ή αγνώστους (περίπου 20%).

Όσον αφορά στη σεξουαλική βία που ασκούσαν οι κατάδικοι σε μέλη της οικογένειας καθώς επίσης σε γνωστούς και αγνώστους, βρέθηκε μόνο ένα άτομο που είχε βιάσει μερικές φορές τη σύντροφό του, ένα άτομο που ασελγούσε σε παιδιά συχνά, 3 άτομα που ασελγούσαν σε γνωστούς (ένα άτομο μερικές φορές και δύο άτομα συχνά), ένα άτομο που βίαζε γνωστούς συχνά και ένα που έκανε απόπειρα βιασμού σε γνωστούς συχνά. Επιπλέον, τρία άτομα βρέθηκαν πως εξανάγκαζαν σε εκπόρνευση αγνώστους,

ένα άτομο ασελγούσε συχνά σε αγνώστους, δύο έκαναν σπάνια απόπειρα βιασμού σε αγνώστους και δύο βίαζαν αγνώστους.

4.4.2.1.2.3. Στοιχεία αναφορικά με την αυτοκαταστροφική συμπεριφορά των κατάδικων και τη συχνότητα χρήσης διαφόρων ουσιών.

Ποσοστό 30,3% των καταδίκων βρέθηκε ότι έχει επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά (π.χ. οδήγηση χωρίς δίπλωμα, υπό την επήρεια αλκοόλ, με υψηλή ταχύτητα κ.λπ.), 20,2% έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας ενώ 9,2% βρέθηκε ότι έχει αυτοτραυματιστεί. Όσον αφορά στη χρήση νόμιμων ουσιών παρατηρήθηκε πως η μεγάλη πλειοψηφία των καταδίκων έκανε χρήση νόμιμων ουσιών, αλλά όχι φαρμάκων, ενώ περίπου 20% από αυτούς ανέφεραν περιστασιακή χρήση.

Αναφορικά με την κατανάλωση αλκοόλ, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι με εξαίρεση ένα πολύ μικρό ποσοστό των κατάδικων (περίπου 4%) που ανέφεραν ότι η κατανάλωση αλκοόλ είναι απαραίτητη γι' αυτούς, οι υπόλοιποι ανέφεραν είτε ότι δεν κατανάλωναν καθόλου αλκοόλ (περίπου 32%), είτε ότι κατανάλωναν περιστασιακά (περίπου 32%) είτε ότι κατανάλωναν συστηματικά (περίπου 32%). Όσον αφορά στις καπνιστικές συνήθειες των καταδίκων, προέκυψε ότι μόνο 7% δεν καπνίζει, ενώ η μεγάλη πλειοψηφία αυτών είναι μέτριοι καπνιστές. Τέλος, αναφορικά με τη χρήση διαφόρων ναρκωτικών ουσιών από τους κατάδικους, διαπιστώθηκε ότι περίπου το 40% αυτών έχει κάνει χρήση μαριχουάνα/χασίς για περισσότερο από τρεις φορές κατά τους τελευταίους 12 μήνες, καθώς επίσης, περίπου 20% έχει κάνει χρήση κοκαΐνης ενώ περίπου 10% έχει κάνει χρήση ηρωίνης.

4.4.2.1.2.4 Στοιχεία αναφορικά με την παθολογική διάγνωση του κατάδικου στο παρελθόν αλλά και το παρόν

Αναφορικά με την διάγνωση των κατάδικων κατά το παρελθόν, προκύπτει ότι η πιο συχνή διάγνωση ήταν η διαταραχή διαγωγής (49,5% των συμμετεχόντων) και ακολουθούν οι: διαταραχή προσωπικότητας (21,1%), η εναντιωματική προκλητική διαταραχή (13,8%), η διαταραχή απόκρισης και η διαταραχή γενικευμένου άγχους (11%), οι ειδικές φοβίες (8,3%), η ελαφρά μείωση νοητικών ικανοτήτων (7,3%), η σχιζοφρένεια (5,5%) και η καταθλιπτική διαταραχή (4,6%).

Αναφορικά με τη διάγνωση τους στο παρόν, διαπιστώθηκε ότι σχεδόν όλοι (95,4% των συμμετεχόντων) διαγνώστηκαν με διαταραχή προσωπικότητας, ενώ ακολουθούν: η σχιζοφρένεια (13,8%), η διαταραχή γενικευμένου άγχους (7,3%) και η ελαφρά μείωση νοητικών ικανοτήτων (6,4%).

4.4.3. Συσχέτιση μεταξύ της άσκηση βίας από τους γονείς προς τους κατάδικους με σειρά δημογραφικών, κοινωνικό-οικονομικών και άλλων παραγόντων

Παρά το γεγονός ότι τα ευρήματα έδειξαν μία τάση για συχνότερη άσκηση σωματικής βίας από τον πατέρα όταν τα έτη σπουδών του ήταν περισσότερα από 6 σε σχέση με αυτούς που είναι αναλφάβητοι, τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικώς

σημαντικά. Αντίθετα, η μη στατιστικά σημαντικά τάση έδειξε ότι οι αναλφάβητες μητέρες, είναι πιο πιθανό να ασκούν βία σε σχέση με τις υπόλοιπες. Επίσης δεν διαπιστώθηκε καμία στατιστικώς σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση ψυχολογικής βίας από τους γονείς και το εκπαιδευτικό τους επίπεδο.

Αναλυτικά οι έλεγχοι ύπαρξης συσχέτισης ανάμεσα στην άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας, αντίστοιχα, από τους γονείς και την οικογενειακή κατάσταση των γονέων διαφάνηκε ότι δεν υπάρχει καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην οικογενειακή κατάσταση των γονέων και την άσκηση σωματικής βίας από αυτούς. Επίσης διαφάνηκε ότι το ποσοστό των πατεράδων που ασκούν ψυχολογική βία στα παιδιά τους (πιο συγκεκριμένα, τα φωνάζουν, τα υποτιμούν ή τα εκβιάζουν) είναι μικρότερο όταν είναι διαζευγμένοι σε σχέση με την περίπτωση που είναι παντρεμένοι, ενώ καμία συσχέτιση δεν παρατηρήθηκε ανάμεσα στην άσκηση ψυχολογικής βίας από την μητέρα και την οικογενειακή κατάσταση.

Επίσης προέκυψε ότι η άσκηση σωματικής βίας από τους γονείς είναι συχνότερη όταν η οικογένεια κατοικεί σε πόλη σε σχέση με την περίπτωση που κατοικεί σε χωριό. Όμως, τα αποτελέσματα ήταν στατιστικώς σημαντικά μόνο για την άσκηση βίας από τον πατέρα. Αντίθετα, διαπιστώθηκε ότι αν και η άσκηση ψυχολογικής βίας είναι σημαντικά υψηλότερη όταν η οικογένεια κατοικεί μέσα στην πόλη σε σχέση με την περίπτωση που κατοικεί σε χωριό, η διαφορά αυτή είναι στατιστικώς σημαντική μόνο όσον αφορά στην άσκηση βίας από τις μητέρες.

4.4.4 Συσχέτιση μεταξύ της άσκηση βίας από τους κατάδικους προς μέλη της οικογένειας ή άλλους με σειρά δημογραφικών, κοινωνικό-οικονομικών και άλλων παραγόντων.

Καμία στατιστικώς σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στο εκπαιδευτικό επίπεδο του κατάδικου και την άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τον ίδιο, με μοναδική εξαίρεση το γεγονός ότι το ποσοστό των καταδικών που ασκούσαν λεκτική βία σε αγνώστους είναι οριακά στατιστικώς σημαντικά υψηλότερο μεταξύ αυτών που η εκπαίδευσή τους διήρκησε λιγότερο από 6 έτη ή 6-9 έτη σε σχέση με αυτούς που είχαν υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο (> 9 έτη).

Οι χωρισμένοι κατάδικοι ήταν πιο πιθανόν να ασκούν λεκτική βία στη/στο σύντροφό τους σε σχέση με τους παντρεμένους ή τους ελεύθερους. Παρομοίως, βρέθηκε ότι τόσο οι παντρεμένοι κατάδικοι όσο και οι διαζευγμένοι ήταν πιο πιθανό να βιαιοπραγούν έναντι της συντρόφους τους σε σχέση με τους ελεύθερους κατάδικους.

Επίσης διαπιστώθηκε ότι οι κατάδικοι που ασκούσαν λεκτική βία στους γονείς τους έστω και σπάνια ήταν νεότεροι σε σχέση με αυτούς που δεν ασκούσαν ποτέ βία στους γονείς τους, ενώ αντίθετα αυτοί που ασκούσαν λεκτική βία στη σύντροφό τους καθώς επίσης και αυτοί που βιαιοπραγούσαν έναντι συγγενών. έστω και σπάνια, ήταν στατιστικά σημαντικά μεγαλύτερη σε σχέση με τους υπόλοιπους.

4.4.5 Συσχέτιση μεταξύ της χρήσης διαφόρων ουσιών από τους κατάδικους προς μέλη της οικογένειας ή άλλους με σειρά δημογραφικών, κοινωνικό-οικονομικών και άλλων παραγόντων

Συνεχίζοντας με τα ίδια αποτελέσματα οι κατάδικοι με χαμηλό (< 6 έτη σπουδών) ή μέτριο (6-9 έτη σπουδών) εκπαιδευτικό επίπεδο έκαναν περισσότερη χρήση μαριχουάνα/χασίς κατά τους τελευταίους 12 μήνες σε σχέση με αυτούς που τα έτη σπουδών τους ήταν περισσότερα από 9. Χρήση καμίας άλλης ουσίας δεν βρέθηκε να σχετίζεται στατιστικά σημαντικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο του κατάδικου.

Οι κατάδικοι των οποίων οι πατέρες είτε ήταν αναλφάβητοι είτε είχαν χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο (1-6 έτη εκπαίδευσης) ήταν πιο πιθανό να κάνουν συστηματική χρήση ή χρήση του αλκοόλ να είναι απαραίτητη γι' αυτούς σε σχέση με τους κατάδικους των οποίων οι πατέρες είχαν υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο. Επίσης, παρατηρείται μία παρόμοια τάση όσον αφορά και στη χρήση της ηρωίνης, αφού το ποσοστό των καταδίκων με αναλφάβητους πατέρες που έκαναν χρήση ηρωίνης έστω και σπάνια κατά τους τελευταίους 12 μήνες ήταν αρκετά μεγαλύτερο σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό των καταδίκων που οι πατέρες τους είχαν υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο (1-6 έτη ή > 6 έτη σπουδών).

Οι χωρισμένοι κατάδικοι ήταν πιο πιθανό να κάνουν χρήση φαρμάκων και χρήση ηρωίνης σε σχέση με τους ελεύθερους ή παντρεμένους, ενώ καμία επιπλέον στατιστικώς σημαντική συσχέτιση δεν παρατηρήθηκε ανάμεσα στη χρήση των υπόλοιπων ουσιών και την οικογενειακή κατάσταση των κατάδικων.

Αναφορικά με τη χρήση διαφόρων ουσιών από τους κατάδικους και την οικογενειακή κατάσταση των γονέων τους διαπιστώθηκε ότι η χρήση νόμιμων ουσιών και η κατανάλωση αλκοόλ (περιστασιακή, συστηματική ή απαραίτητη) ήταν στατιστικώς σημαντικά συχνότερη σε αυτούς των οποίων οι γονείς ήταν διαζευγμένοι συγκριτικά με αυτούς που είτε οι γονείς τους ήταν παντρεμένοι είτε είχε επιβιώσει τουλάχιστον ένας από τους 2. Επίσης μόνο για τη χρήση της ηρωίνης και για καμία άλλη ουσία ήταν στατιστικά σημαντικά συχνότερη στην πόλη σε σχέση με το χωριό.

4.4.6 Συσχέτιση ανάμεσα στις αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές των κατάδικων με σειρά δημογραφικών, κοινωνικό-οικονομικών και άλλων παραγόντων

Έλεγχος πιθανών συσχετίσεων μεταξύ αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών με σειρά παραγόντων έδειξε ότι δεν υπάρχει καμία στατιστικά σημαντικώς συσχέτιση ανάμεσα στο εκπαιδευτικό επίπεδο είτε των ίδιων των καταδίκων είτε των γονέων τους και την επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών από τους κατάδικους. Μοναδική εξαίρεση αποτέλεσε η συσχέτιση ανάμεσα στον αυτοτραυματισμό του κατάδικου και το μορφωτικό επίπεδο τόσο του πατέρα όσο και της μητέρας. Συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε ότι το ποσοστό των καταδίκων που έχουν αυτοτραυματιστεί είναι υψηλότερο όταν οι μητέρες και οι πατέρες ήταν αναλφάβητοι.

Αυτό που παρατηρήθηκε όμως ήταν ότι οι κατάδικοι που έχουν κάνει απόπειρα αυτοκτονίας ήταν μεγαλύτεροι ηλικιακά σε σχέση με αυτούς που δεν έχουν κάνει,

ενώ καμία συσχέτιση δεν βρέθηκε ανάμεσα στον αυτοτραυματισμό ή την επίδειξη επικίνδυνης συμπεριφοράς από τους κατάδικους και την ηλικίας τους.

4.4.7 Συσχέτιση μεταξύ της ύπαρξης ενδο-οικογενειακή βίας με σειρά δημογραφικών, κοινωνικό-οικονομικών και άλλων παραγόντων

Μελέτη και Συσχέτιση σειράς παραγόντων με την ύπαρξη ενδοοικογενειακής βίας δεν έδειξαν στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις. Μόνη εξαίρεση ήταν η συχνότερη ύπαρξη ενδο-οικογενειακής βίας μεταξύ οικογενειών που κατοικούν σε πόλεις σε σχέσεις με αυτές που κατοικούν σε χωριά.

4.4.8 Συσχέτιση ανάμεσα στην ύπαρξη ενδο-οικογενειακής βίας και την άσκηση βίας από κατάδικους, τη χρήση ουσιών από αυτούς και την επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών

Όπως προκύπτει τόσο από τη βιβλιογραφία όσο και από τις προηγούμενες μελέτες της παρούσας έρευνας, άτομα που είχαν μεγαλώσει σε οικογένειες όπου τα μέλη της είτε ασκούσαν είτε βίωναν ενδο-οικογενειακή βία ήταν πιο πιθανό να ασκούν λεκτική βία στους γονείς τους, ενώ παρόμοια τάση παρατηρείται και όσον αφορά στην άσκηση λεκτικής βίας προς άλλους συγγενείς.

Όσον αφορά στη σχέση μεταξύ της ύπαρξης ενδο-οικογενειακής βίας και τη χρήση διαφόρων ουσιών από τον κατάδικο, καταγράφηκε μόνο τάση για συχνότερη χρήση ηρωίνης από αυτούς που μεγάλωσαν σε περιβάλλον με ενδο-οικογενειακή βία σε σχέση με τους υπόλοιπους.

Επίσης, αν και τα ποσοστά όλων των αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών είναι υψηλότερα μεταξύ των κατάδικων που μεγάλωσαν μέσα σε περιβάλλον με ενδο-οικογενειακή βία, η διαφορά είναι στατιστικώς σημαντική μόνο όσον αφορά στην επίδειξη επικίνδυνης συμπεριφοράς (π.χ. οδήγηση χωρίς άδεια οδήγησης, με υψηλή ταχύτητα, υπό την επήρεια αλκοόλ κ.τ.λ.).

4.4.9 Παθολογία κατάδικου κατά στο παρελθόν και άσκηση βίας από αυτούς προς μέλη της οικογένειας, χρήση διαφόρων ουσιών και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά.

Μεταξύ των πιο συχνά διαγνωσμένων παθήσεων κατά το παρελθόν, διαπιστώθηκε ότι μόνο η διαταραχή προσωπικότητας και η εναντιωματική προκλητική διαταραχή συσχετίζεται με την άσκηση βίας από τους κατάδικους. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι οι κατάδικοι με διαταραχή προσωπικότητας ήταν πιο πιθανό να ασκούν λεκτική βία στους γονείς τους, σε συγγενείς, σε γνωστούς και αγνώστους (έστω και σπάνια) συγκριτικά με αυτούς που ποτέ δεν είχαν διαγνωσθεί με διαταραχή προσωπικότητας. Επιπλέον, και το ποσοστό των κατάδικων που βιαιοπραγούσαν έναντι των γονέων τους αλλά και αγνώστων είναι στατιστικώς σημαντικά υψηλότερο μεταξύ αυτών που είχαν διαγνωσθεί με διαταραχή προσωπικότητας. Τα άτομα με εναντιωματική προκλητική διαταραχή ήταν πιο πιθανό να βιαιοπραγούν έναντι των γονέων τους και άλλων αγνώστων σε σχέση με τους κατάδικους που δεν είχαν διαγνωσθεί ποτέ στο παρελθόν με την συγκεκριμένη πάθηση. Καμία στατιστικώς

σημαντική συσχέτιση δε βρέθηκε ανάμεσα στη διάγνωση των παραπάνω δύο παθήσεων και τη χρήση διαφόρων ουσιών από τους κατάδικους (π.χ., χρήση νόμιμων ουσιών, κατανάλωση αλκοόλ, χρήση φαρμάκων, χρήση μαριχουάνα/χασίς, κοκαΐνης ή ηρωίνης). Αναφορικά, με την ύπαρξη συσχέτισης ανάμεσα στις παραπάνω δύο παθήσεις και την επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών βρέθηκε ότι τόσο τα άτομα που έχουν διαγνωσθεί με διαταραχή προσωπικότητας όσο και αυτά που έχουν διαγνωσθεί με εναντιωματική προκλητική διαταραχή είναι πιο πιθανό να επιδεικνύουν επικίνδυνες συμπεριφορές (π.χ. οδήγηση χωρίς άδεια, υπό την επήρεια αλκοόλ ή με υψηλές ταχύτητες) σε σχέση με τα άτομα που δεν είχαν διαγνωσθεί με τις παραπάνω παθήσεις.

5. ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Τα φαινόμενα της νεανικής παραβατικότητας μπορούν να αντιμετωπισθούν λαμβάνοντας υπόψη τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά και την οικονομική και κοινωνική δομή της κάθε κοινωνίας. Βασική προϋπόθεση είναι η επένδυση στην πρόληψη και στην πρόοδο του κράτους. Επίσης, απαραίτητη είναι η συστράτευση πολιτικών, κοινωνικών και επιστημονικών δυνάμεων που σε συνδυασμό με τα κινήματα πολιτών θα επιλέξουν την καταλληλότερη κοινωνική πολιτική σε κάθε περιφέρεια, νομό και δήμο της χώρας με γνώμονα τις ιδιαίτερες ανάγκες τους (Αγάθωνος, 1998).

Λαμβάνοντας ως δεδομένο τη συσχέτιση ανάμεσα στην κακοποίηση / παραμέληση κατά την παιδική ηλικία και τη μετέπειτα εκδήλωση επιθετικότητας, βίας καθώς και παραβατικότητας από την πλευρά των νέων, φαίνεται ότι βασικό στόχο αποτελεί η ταυτόχρονη προσέγγιση και των τριών επιπέδων πρόληψης. Συγκεκριμένα, η πρωτογενής πρόληψη στοχεύει στη γενική βελτίωση της ποιότητας ζωής όλου του πληθυσμού (π.χ. καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, κατοικίας, εκπαίδευσης, υγειονομικής περίθαλψης κ.ά.) και επικεντρώνεται σε δύο στόχους: στο κοινωνικό σύνολο και στα ίδια τα παιδιά. Η δευτερογενής πρόληψη στοχεύει στον έγκαιρο εντοπισμό πληθυσμού νέων ατόμων, πριν ή μετά το γάμο, νέων γονέων ή οικογενειών, που χαρακτηρίζονται ως ευάλωτες για την ανάπτυξη συμπεριφορών «υψηλού κινδύνου» όσον αφορά τις οικογενειακές σχέσεις και το γονεϊκό ρόλο. Η τριτογενής πρόληψη έχει στόχο τη θεραπευτική αντιμετώπιση παιδιών που ήδη κακοποιούνται ή/ και παραμελούνται και των οικογενειών τους και τη διακοπή του κύκλου της βίας (π.χ. μέτρα προστασίας του παιδιού, νομική παρέμβαση, στήριξη της οικογένειας ως σύνολο κ.ά.) .

Όπως αναφέρουν οι Πετρόπουλος και Παπαστυλιανού (2001), η συστημική προσέγγιση επιτρέπει το σχεδιασμό διασυνδεδετικών προγραμμάτων στα επίπεδα της Πολιτείας, της διοίκησης, της Εκπαίδευσης, των εκπαιδευτικών, του σχολείου, της κοινότητας, της οικογένειας και των μαθητών λαμβάνοντας υπόψη τα ειδικά

χαρακτηριστικά κάθε ομάδας που συνδέεται οργανικά με όλες τις άλλες, με σκοπό την ενημέρωση, πρόληψη και παρέμβαση στα προβλήματα της επιθετικότητας και της βίας. Οι πιο πάνω συγγραφείς σε συμφωνία με άλλες μελέτες (Παρίσης, Λαμπίδη & Τοδούλου, 1996; Πυρουνάκη, 2000; Kyriakides, 2007) υποστηρίζουν ότι τα προγράμματα συστημικής προσέγγισης μπορούν να γίνονται παράλληλα και έχουν εξ ορισμού δυνατότητες διάχυσης των αποτελεσμάτων από μικρότερα σε ευρύτερα συστήματα (π.χ. από την τάξη στην κοινότητα).

Στην παρουσίαση των προτάσεων για την αντιμετώπιση των ζητημάτων που σχετίζονται με την βία / κακοποίηση προς το παιδί και με την επιθετικότητα και τη βία που τα παιδιά και οι νέοι εκδηλώνουν προτείνεται μια οικολογική- προσέγγιση (βλ. Bronfenbrenner, 1979). Η οικολογική-συστημική προσέγγιση βλέπει τα παιδιά μέσα στα διάφορα πλαίσια που ζουν σε καθημερινή βάση (μικροσυστήματα). Τα πλαίσια αυτά βρίσκονται σε αλληλεπίδραση με διάφορους τρόπους (μεσοσυστήματα) και συνδέονται και με θεσμούς που επηρεάζουν σημαντικά την ανάπτυξη του παιδιού (εξωσυστήματα). Όλα τα συστήματα είναι οργανωμένα με βάση τις κυρίαρχες πεποιθήσεις και ιδεολογίες (το μακροσύστημα) (Cole & Cole, 2002).

Το Συμβούλιο Εγκληματικότητας Κύπρου στο οποίο μετέχουν το Υπουργείο Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως, το Υπουργείο Παιδείας, το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, το Υπουργείο Υγείας, η Ένωση Δήμων και άλλοι αρμόδιοι φορείς συνέταξαν το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Εγκληματικότητας στην Κύπρο με όραμα την ολιστική αντιμετώπιση του φαινομένου της εγκληματικότητας σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές και διεθνείς προδιαγραφές. Το Σχέδιο με χρονικό ορίζοντα ολοκλήρωσης 2006-2010 εκτείνεται σε όλους τους τομείς αντιμετώπισης (καταγραφή, έρευνα, σχεδιασμό δράσεων, συνεργασίες μεταξύ φορέων, επιμόρφωση κατάρτιση και εκπαίδευση των εμπλεκόμενων φορέων, κρατικούς και ιδιώτες). Η παρούσα έρευνα εκτελέστηκε στα πλαίσια του Σχεδίου αυτού. Οι Δράσεις που στοχοποιήθηκαν έχουν υλοποιηθεί ή υλοποιούνται και ολοκληρώνονται μέχρι τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές. Ωστόσο, οι προτάσεις που ακολουθούν κατατίθενται ως ολοκληρωμένο σχέδιο που μπορεί να αξιοποιηθεί από τους διάφορους εμπλεκόμενους φορείς εκ παραλλήλου, ανάλογα με τις δυνατότητες και τις ανάγκες που παρουσιάζονται ως προς το ζήτημα της νεανικής παραβατικότητας.

Οι πιο κάτω προτάσεις, που εισάγονται με μια συλλογιστική προκειμένου να κατανοεί ο ενδιαφερόμενος φορέας τον τρόπο λειτουργίας και δράσης, είναι ενδεικτικές και επικεντρώνονται τόσο στο ίδιο το άτομο (παιδί / έφηβο / νέο) όσο και στα πλαίσια που αποτελούν τον αναπτυξιακό του θύλακα (Super & Harkness, 1986). Αρχικά παρατίθενται προτάσεις για πρόληψη και παρέμβαση στο επίπεδο του ατόμου και της οικογένειας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις παρεμβάσεις που αφορούν προτάσεις που απευθύνονται στους εφήβους παραβάτες καθώς και στην χρήση ουσιών από τους έφηβους που όπως φαίνεται από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας σχετίζεται άμεσα με το υπό εξέταση φαινόμενο. Ακολουθούν προτάσεις που αφορούν την εκπαιδευτική πολιτική, τους εκπαιδευτικούς, την πρόληψη στο επίπεδο του σχολείου και της κοινότητας. Τέλος, παρατίθενται προτάσεις που απευθύνονται στην Πολιτεία, καθώς στο υπό εξέταση πλαίσιο οι κεντρικές παρεμβάσεις ορίζονται από την κεντρική αρχή του Υπουργείου Παιδείας.

5.1 Παρέμβασεις σε ατομικό επίπεδο

Οι ραγδαίες κοινωνικές αλλαγές τροφοδοτούν το φαινόμενο της βίας. Σε όλο και περισσότερες κοινωνίες συναντάμε την παιδική κακοποίηση και τη βία. Από την άλλη, όλο και μεγαλύτερος αριθμός παιδιών και εφήβων φαίνεται να εμπλέκονται σε αντικοινωνικές και παραβατικές δράσεις, να συμμετέχουν σε συμμορίες και να υιοθετούν επιθετικές και αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές. Η πρόληψη της βίας μέσα και έξω από το σπίτι, καθώς και η προστασία του εαυτού, απαιτούν «εκπαίδευση» σε νέες θετικές κοινωνικές δεξιότητες. Πώς να διδάξει όμως κανείς τους νέους ότι η βία δεν είναι η ενδεδειγμένη επιλογή και λύση όταν όλα τα μηνύματα που προσλαμβάνουν από το περιβάλλον τους υποδεικνύουν το αντίθετο;

Είναι γνωστό ότι ο καλύτερος τρόπος να μάθουν τα παιδιά εποικοδομητικούς τρόπους επίλυσης των συγκρούσεων – τόσο σε εσωτερικό / συναισθηματικό όσο και σε εξωτερικό / διαπροσωπικό επίπεδο – είναι να υπάρχει μια συνέπεια ανάμεσα στη θεωρία και στην πράξη, ανάμεσα στη στάση, στις πεποιθήσεις και τη συμπεριφορά των ενηλίκων. Ίσως η βασικότερη προϋπόθεση για την πρόληψη της επιθετικής συμπεριφοράς από την πλευρά των παιδιών και των εφήβων είναι οι ενήλικες που έχουν αναλάβει την φροντίδα τους (π.χ. γονείς, δάσκαλοι) να είναι συνεπείς ως προς αυτά που πρεσβεύουν και πασχίζουν να μεταδώσουν στους νέους και στη στάση που οι ίδιοι υιοθετούν στη ζωή τους και στη σχέση τους με τους άλλους. Οι θεωρίες και οι αποστειρωμένες εκπαιδεύσεις έχουν πολύ χαμηλή αποτελεσματικότητα σε σχέση με το ζωντανό παράδειγμα που μπορούν να δώσουν στα παιδιά οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί με τη συμπεριφορά τους αποτελώντας οι ίδιοι πρότυπα μίμησης.

Λαμβάνοντας υπόψη τα πιο πάνω, **σε ατομικό επίπεδο** προτείνουμε προληπτικά προγράμματα παρέμβασης μέσω της εκπαίδευσης που θα εστιάζονται σε:

- **Ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων και αποτελεσματικής επικοινωνίας** αφού αυτά συμβάλλουν στην πρόληψη της επιθετικότητας. Τα προγράμματα θα μπορούσαν να συνδυάσουν δραστηριότητες που αφορούν την επικοινωνία, όπως δεξιότητες ενεργητικής ακρόασης και παραγωγής μηνυμάτων με παίξιμο ρόλων (role playing) για να διευκολύνουν την ικανότητα των εφήβων να αντιμετωπίζουν τις συναισθηματικές διαθέσεις των άλλων (Henry et al. 1996).
- **Αποτελεσματικούς τρόπους επίλυσης συγκρουσιακών καταστάσεων** και προβλημάτων σε διάφορες κοινωνικές καταστάσεις
- **Αναγνώριση, Έκφραση και Διαχείριση έντονων συναισθημάτων.** Τα αρνητικά συναισθήματα και η συναισθηματική αποδιοργάνωση συνδέονται σε υψηλό βαθμό με διαταραχές συμπεριφοράς και την νεανική παραβατικότητα (Sneider, Reid & Patterson, 2003). Σε τέτοια προγράμματα τα παιδιά μπορούν να μάθουν περισσότερα για τα συναισθήματα τους π.χ του θυμού, τη δυνατότητα δημιουργικής αξιοποίησής του και να διερευνήσουν άλλα ανέκφραστα συναισθήματα που μπορεί να καλύπτονται από το θυμό. Σταδιακά τα παιδιά μπορούν να διδαχθούν υγιής τρόπους διαχείρισης του θυμού τους.
- **Αποδοχή του εαυτού και Ανάπτυξη ενσυναίσθησης** - χρησιμοποιούνται τεχνικές, όπως «παίξιμο ρόλων», υποθετικά σενάρια, προκειμένου τα παιδιά να εναλλάσσουν ρόλους και να μπορούν να έχουν μια καλύτερη κατανόηση της

δικής τους συμπεριφοράς και της συμπεριφοράς του άλλου τόσο σε γνωστικό όσο και σε συναισθηματικό επίπεδο (Thompson & Strange, 1996).

- **Ανάπτυξη Σεβασμού στη Διαφορετικότητα**
- **Χρησιμοποίηση της κοινωνικής δυναμικής της σχολικής τάξης** και της «μεγάλης πλειοψηφίας» των «νομοταγών» μαθητών για τον έλεγχο της αντικοινωνικής συμπεριφοράς (βλ. Garrity et al. 1997; Tomlinson et al. 1997). Περισσότερα σχετικά με αυτά τα προγράμματα αναφέρονται στις προτάσεις που αφορούν το σχολείο.
- **Επανασυγκρότηση των συναισθημάτων** σε εφήβους που έχουν υποστεί τραυματικές εμπειρίες και έχουν εκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά και χτίσιμο νέων σχημάτων συναισθηματικής συναλλαγής (Lubit, Rovine, Defrancisci & Eth, 2003; Steiner et al. 2003).

Η ανάπτυξη θετικών κοινωνικών στάσεων και συμπεριφορών ενισχύεται από την αίσθηση του «ανήκειν» των παιδιών σε ομάδες. Τα παιδιά και οι έφηβοι έχουν ανάγκη να αισθάνονται ότι συνδέονται με άλλα μέλη με δυνατούς δεσμούς και ότι παίρνουν την αποδοχή και τον σεβασμό των άλλων. Προς αυτή την κατεύθυνση προτείνουμε:

- **Τη συμμετοχή σε κοινές δραστηριότητες** των μελών της οικογένειας (εκδρομές, διασκέδαση, πολιτιστικά δρώμενα κ.λπ.). Σημαντικό είναι τα παιδιά να μην είναι μόνο παθητικοί ακόλουθοι των επιλογών των γονιών τους, αλλά να συναποφασίζουν τη δραστηριότητα στην οποία θα συμμετάσχουν από κοινού.
- **Τη διοχέτευση της ενεργητικότητας** του παιδιού σε δημιουργικές δραστηριότητες, καλλιτεχνικά ενδιαφέροντα, αθλήματα, παιχνίδια κ.ά. που να ενδιαφέρουν το ίδιο το παιδί και που να το φέρνουν σε μια θετική επαφή και σχέση με τους συνομηλίκους του και με άλλα πρόσωπα.
- **Την επίδειξη επιθυμητών συμπεριφορών** από τους γονείς προς τα παιδιά ως πρότυπο
- **Την ενίσχυση της αίσθησης του «ανήκειν»** στην ευρύτερη κοινότητα μέσα από συμπεριφορές των γονιών που είναι ενδεικτικές των θετικών κοινωνικών στάσεων που οι ίδιοι πρώτα υιοθετούν.

Στη σημερινή εποχή τα παιδιά και οι έφηβοι κατακλύζονται από πληροφορίες από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, στα οποία προβάλλονται σε μεγάλο βαθμό εικόνες βίας (σε όλες της μορφές) και πολλές φορές καλλιεργούνται οι συνθήκες για την εκδήλωση επιθετικότητας και βίας από την πλευρά των παιδιών, όπως για παράδειγμα με την δημιουργία στερεοτύπων και προκαταλήψεων, την «αναισθητοποίηση» απέναντι στη βία κ.ά. Με βάση τα παραπάνω είναι σημαντικό:

- **Να αναπτυχθεί η κριτική ικανότητα των παιδιών** σε σχέση με όσα προβάλλονται από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας.
- **Να ενθαρρύνεται και να επιδιώκεται ο σχολιασμός και η συζήτηση** μεταξύ γονέων και παιδιών για τη βία που παρακολουθούν στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Τέτοιου είδους συζητήσεις συμβάλουν στο να αναπτύξει το παιδί κριτική στάση και στο να περιοριστεί ο βαθμός της «ρύπανσης» από άχρηστες ή επιβλαβείς πληροφορίες.

- **‘Έλεγχος των παιδιών σχετικά με τη χρήση του διαδικτύου** εφαρμόζοντας «φίλτρα» στις προσβάσεις του σε ιστότοπους με περιεχόμενο που θα μπορούσαν να το εκθέσουν σε κινδύνους (πορνό, επαφή με αγνώστους) ή και συμπτώματα υπερβολικής χρήσης/κατάχρησης (μειωμένη κοινωνική επικοινωνία, προβλήματα στις διαπροσωπικές σχέσεις).

5.2 Παρέμβασεις ενάντια στη χρήση ουσιών

Η χρήση ουσιών συσχετίζεται με άλλες επιθετικές και βίαιες πράξεις. Σύμφωνα με τον Bergeret (1999) η αρνητική εικόνα του εαυτού, η συμμόρφωση στις πιέσεις της ομάδας και απουσία υποστήριξης κατά την περίοδο της εφηβείας είναι παράγοντες που αυξάνουν την πιθανότητα της χρήσης ουσιών. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω προτείνουμε:

- Απασχόληση σε δημιουργικές δραστηριότητες
- Ενίσχυση των δεσμών με δημιουργικές και «υγιείς» ομάδες. Ο έφηβος που νιώθει ότι δεν ανήκει πουθενά είναι πιθανότερο να ενταχθεί σε μια ομάδα που στηρίζεται στους κώδικες και τη στάση ζωής που υπαγορεύει η χρήση ουσιών.
- Βελτίωση της αυτοαντίληψης
- Αλλαγή στάσεων για τη χρήση ουσιών
- Βελτίωση της επικοινωνίας με τους ανθρώπους γύρω τους
- Εκπαίδευση σε τεχνικές προάσπισης των δικαιωμάτων (Assertiveness training techniques). Αυτή η εκπαίδευση περιλαμβάνεται σε πολλά προγράμματα πρόληψης που γίνονται στα σχολεία, τα οποία έχουν ως στόχο την πρόληψη της έναρξης του καπνίσματος και της κατάχρησης αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών από τους εφήβους (Botvin & Eng, 1982; Englander – Golden, Elconin & Satir, 1986; Englander-Golden, Elconin & Miller, 1985; Evans, Rozelle, Maxwell, Raines, Dill & Guthrie, 1981; Horan & Williams, 1982).

Προγράμματα που έχουν εφαρμοστεί για την πρόληψη του προβλήματος της χρήσης ουσιών σε εκπαιδευτικούς χώρους (Kokkevi et al., 1997, Πυρουνάκη, 2000, Καλαρρύτης, 1997) στοχεύουν κυρίως:

- Στην ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών
- Στην ευαισθητοποίηση της κοινότητας για τη σημασία πρόληψης σε θέματα υγείας
- Στην εμπλοκή των γονέων στα θέματα της πρόληψης και τη στήριξη της σχέσης σχολείου - οικογένειας
- Στη βελτίωση των διαπροσωπικών σχέσεων

5.3 Πρόληψη / παρέμβαση στο επίπεδο της οικογένειας

Υπάρχουν οικογένειες στις οποίες είναι φανερό ότι έχει διαταραχθεί η σχέση ανάμεσα στο παιδί και στο γονιό, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της παραμέλησης και της σωματικής ή και σεξουαλικής κακοποίησης. Άλλες φορές ο εντοπισμός προβλημάτων στο πλαίσιο της οικογένειας είναι πιο δύσκολος, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της λεκτικής ή ψυχολογικής κακοποίησης. Σημαντικός

δείκτης των όποιων προβλημάτων είναι το ίδιο το παιδί και ο βαθμός στον οποίο αυτό αισθάνεται ότι παίρνει απόρριψη ή /και νιώθει αποξενωμένο από τους γονείς του.

Οι έφηβοι σύμφωνα με τους Hardy και Laszloffy (2005) έχουν τη μοναδική ικανότητα να ενεργοποιούν παλιές και άλυτες συγκρούσεις, ανησυχίες, συναισθήματα που πολλοί γονείς κουβαλούν από την εφηβεία τους ή από τις εμπειρίες τους ως παιδιά. Η ανάδυση αυτών των άλυτων συγκρούσεων που έχουν για χρόνια μείνει θαμμένες πολλές φορές «μολύνει» την επικοινωνία με το παιδί στο παρόν. Οι γονείς ενδέχεται να προβάλουν στο πρόσωπο του παιδιού τους όλες τις ματαιώσεις και τις ανεκπλήρωτες επιθυμίες και να αδυνατούν να διαχειριστούν τις προκλήσεις που δέχονται με έναν εποικοδομητικό τρόπο. Είναι εξαιρετικά σημαντικό οι γονείς να θεραπεύσουν πρώτα τα δικά τους τραύματα για να είναι συναισθηματικά υγιείς, ώστε να ανταποκρίνονται αποτελεσματικά στις προκλήσεις των παιδιών τους. Οι γονείς θα πρέπει να είναι σε θέση να διαχειρίζονται τόσο τα δικά τους συναισθήματα όσο και του παιδιού τους. Βασική προϋπόθεση είναι η συναισθηματική υγεία που πηγάζει από την αίσθηση εσωτερικής ασφάλειας και ψυχολογικής πληρότητας. Ο ρόλος του γονιού εμπεριέχει και το να βρει ο γονιός τη δύναμη και την υπομονή να αντιδρά απέναντι στο παιδί του με τρόπο που να αποδυναμώνεται η σύγκρουση και που να αποτελεί πρότυπο για το παιδί.

Προς αυτή την κατεύθυνση οι Hardy και Laszloffy (2005) προτείνουν ότι οι γονείς μόνοι τους ή / και με την βοήθεια ειδικού είναι βοηθητικό:

- Να δουν τον εαυτό τους στο ρόλο του γονιού, αλλά και στο ρόλο που είχαν ως παιδιά αναγνωρίζοντας τα τραύματα που οι ίδιοι έχουν από τη δική τους σχέση με τους γονείς τους και τις ανάγκες που έμειναν ακάλυπτες. Στη συνέχεια μπορούν να συνδέσουν το πώς επηρέασαν τα βιώματα της παιδικής τους ηλικία το πώς ενεργούν οι ίδιοι στο παρόν ως γονείς.
- Να περνούν ποιοτικό χρόνο με τα παιδιά τους και είναι ανοιχτοί να γνωρίσουν όσα είναι σημαντικά στον κόσμο των παιδιών τους.
- Να είναι πρόθυμοι να εκφράσουν συναισθήματα ακόμα και αν νιώθουν άβολα.
- Να αναγνωρίζουν την προσωπική τους ευθύνη. Αυτό δείχνει την ικανότητά τους να αναγνωρίσουν τους τρόπους με τους οποίους συνειδητά ή μη πλήγωσαν τα παιδιά τους.
- Να ακούν τα παιδιά τους χωρίς να βιάζονται να τα συμβουλευθούν.... Η ενεργητική ακρόαση δείχνει στο παιδί ότι είναι σημαντικό και ότι ο γονιός του πραγματικά ενδιαφέρεται να το ακούσει. Επίσης, η ανοιχτή και μη κριτική στάση του γονιού ενισχύει το παιδί στο να μοιραστεί σκέψεις, συναισθήματα και εμπειρίες.
- Να επιβεβαιώνουν την αξία του παιδιού διακρίνοντας και επαινώντας τα θετικά του στοιχεία και να μην εστιάζουν μόνο στα αρνητικά.
- Να μαθαίνουν στο παιδί μέσα από τη δική τους στάση ότι οι διαφωνίες μπορεί να λυθούν μέσω της διαπραγμάτευσης.
- Να δηλώνουν την παρουσία τους, τη διαθεσιμότητά τους, την υποστήριξή τους παρά την όποια συμπεριφορά του παιδιού.

- Να υιοθετούν μια ξεκάθαρη στάση σε σχέση με την βία αποφεύγοντας τα αντιφατικά μηνύματα. Για παράδειγμα, ένας γονιός που χτυπά το παιδί του, δεν μπορεί να το μάθει να μη λύνει με βία τις συγκρούσεις του.

Στα παραπάνω οι Πετρόπουλος και Παπαστυλιανού (2001) συμπληρώνουν ως προς του στόχους των προγραμμάτων εκπαίδευσης των γονέων:

- την ενίσχυση και τη διαμόρφωση της θετικής, κοινωνικής συμπεριφοράς
- τη μάθηση και χρήση διαδικασιών μη σωματικής πειθαρχίας
- τις τεχνικές αυτοδιαχείρισης του θυμού
- την εκμάθηση εναλλακτικών ευέλικτων συμπεριφορών
- την έγκαιρη αναγνώριση προβληματικής συμπεριφοράς
- την ανάπτυξη θετικών προτύπων (π.χ. για τη μη χρήση ουσιών)
- τα θέματα ανατροφής
- τα θέματα κοινωνικότητας (σεβασμού της ατομικότητας, των δυνατοτήτων, της θέσης και των ιδιοτήτων του κάθε ατόμου)
- την αποδοχή των όποιων ικανοτήτων των παιδιών στη μαθησιακή διαδικασία
- την ενθάρρυνση και την υποστήριξη των παιδιών στην επίτευξη μαθησιακών ή άλλων στόχων
- τη στήριξη των παιδιών σε προσωπικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν.

Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι τα εμπειρικά δεδομένα δείχνουν ότι η προβληματική και επιθετική συμπεριφορά του πατέρα αποτελεί σημαντικό επιβαρυντικό παράγοντα για την ανάπτυξη προβληματικών συμπεριφορών στα αγόρια, ειδικά όταν απουσιάζει επαρκής σχέση με τη μητέρα (Κουρκούτας, 2007^α, Phares, 1996). Σύμφωνα με τον Κουρκούτα (2007^α) η εμπλοκή του πατέρα στη θεραπεία θεωρείται σημαντικό στοιχείο για την τροποποίηση της προβληματικής συμπεριφοράς του παιδιού. Η Παπαστυλιανού (2009) σε έρευνα για τους τύπους πατρικής συναισθηματικής διαπαιδαγώγησης, προτείνει ειδικό μοντέλο «εκπαίδευσης» του πατέρα στη συναισθηματική αγωγή προκειμένου να αποτελέσει ο ίδιος πρότυπο συναισθηματικής έκφρασης, αποφόρτισης και παράλληλα ωριμότητας που θα συμβάλλει στην κοινωνική επάρκεια του παιδιού του.

Οι Mullis et al. (2004) προτείνουν τον εντοπισμό των κρίσιμων αναπτυξιακών περιόδων, στις οποίες θα πρέπει να γίνονται παρεμβάσεις, καθώς όπως υποστηρίζουν η παραβατική συμπεριφορά εξελίσσεται σε σχέση με διακριτές χρονικές περιόδους και σχετίζεται με παράγοντες που συναντώνται σε πολλά πλαίσια (οικογένεια, σχολείο κ.ά).

Στην περίοδο της εφηβείας είναι αναγκαίο οι γονείς:

- να ζητούν βοήθεια από ειδικούς όταν αντιλαμβάνονται τις προσωπικές τους δυσκολίες διαχείρισης των κρίσεων,
- να αναγνωρίζουν τα ξεσπάσματα των εφήβων ως μέρος της διεργασίας προς την ενηλικίωση και λιγότερο ως προσωπικές επιθέσεις και απόρριψη,
- να θέτουν όρια στις δικές τους συμπεριφορές,
- να διατηρούν τους γονεϊκούς ρόλους και να μην τους συγχέουν με τους ρόλους φίλων και συνομηλίκων (Παπαστυλιανού, 2002).

Τα προγράμματα εκπαίδευσης κοινωνικών δεξιοτήτων στο επίπεδο του σχολείου ή της κοινότητας μπορούν να είναι πιο αποτελεσματικά όταν συνδυάζονται με παράλληλη εκπαίδευση των γονέων στη διαχείριση συγκρούσεων και προβλημάτων. Προς αυτή την κατεύθυνση προτείνουμε:

- την ουσιαστική ενίσχυση και την επαρκή στελέχωση των Σχολών Γονέων, στο πλαίσιο των οποίων μπορούν να διεξάγονται προγράμματα εκπαίδευσης με έμφαση στον έπαινο, την ενθάρρυνση, την τρυφερότητα και τις σχετικές με τα πιο πάνω συμπεριφορές. Αυτές οι προσεγγίσεις από την πλευρά των γονιών μπορούν επίσης να βοηθήσουν τους εφήβους να ανταποκρίνονται αποτελεσματικά στις ανάγκες των άλλων (Henry et al. 1996), να διακρίνουν ανάμεσα στις δικές τους συνθήκες και αυτές των άλλων ενισχύοντας την ανάπτυξη ενσυναίσθησης.

Επιπρόσθετα, λαμβάνοντας υπόψη την ολοένα αυξανόμενη κοινωνική πολυπλοκότητα της σημερινής εποχής που δυσχεραίνει τις διαπροσωπικές σχέσεις σε όλα τα επίπεδα (οικογενειακό, επαγγελματικό, φιλικό) προτείνονται ως ιδιαίτερα χρήσιμες:

- οι προσωπικές προσπάθειες αυτογνωσίας και προσωπικής ανάπτυξης των γονέων σε φορείς παροχής υπηρεσιών Συμβουλευτικής.

Στην πρόληψη της κακοποίησης ή και παραμέλησης των παιδιών στο πλαίσιο της οικογένειας μπορούν μεταξύ άλλων να συμβάλουν:

- Η συνεργασία διάφορων κοινωνικών φορέων, όπως νοσοκομείων και κλινικών, δημόσιων και ιδιωτικών σχολείων, αστυνομίας, εκκλησίας κ.ά.
- Η πρόληψη άλλων μορφών βίας μέσα στην οικογένεια (π.χ. κακοποίηση συζύγου, κακοποίηση ηλικιωμένων κ.ά) με στόχο την πρόληψη της κακοποίησης των παιδιών, δεδομένου ότι έχει διαπιστωθεί ερευνητικά ότι όλες οι μορφές οικογενειακής βίας είναι αλληλένδετες και ότι υπάρχει ένας κύκλος βίας που διαιωνίζεται από τη μια γενιά στην άλλη.
- Στα πλαίσια αυτά, είναι απαραίτητη η ενίσχυση και η επέκταση σε όλες τις πόλεις των προγραμμάτων υποδοχής κακοποιημένων οικογένειων (καταφύγια). Στο παρών στάδιο μόνο ο Σύνδεσμος για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Βίας στην Οικογένεια λειτουργεί τλετοιο πρόγραμμα και μόνο στη Λευκωσία. Η λήψη ουσιαστικής ευθύνης από το κράτος για χρηματοδότηση τέτοιων προγραμμάτων ώστε να παρέχονται επαρκείς και υψηλού επιπέδου υπηρεσίες στις οικογένειες είναι απαραίτητη.
- Ο εντοπισμός των χαρακτηριστικών υψηλού κινδύνου.
- Η εφαρμογή δευτερογενούς πρόληψης μέσω του εντοπισμού των νέων γονέων που αντιμετωπίζουν δυσκολία στην άσκηση του γονεϊκού τους ρόλου και εμφανίζουν προδιάθεση για κακοποίηση και παραμέληση των παιδιών τους (Αγάθωνος, 1998). Η έγκαιρη υποστήριξη των νέων γονέων συμβάλλει σημαντικά στην πρόληψη της συνέχισης του φαινομένου στην επόμενη γενιά.

Η ενσυναίσθηση των γονέων μειώνει τον κίνδυνο να εμπλακούν σε συμπεριφορές κακοποίησης του παιδιού (Bavolek, 1984) και παράλληλα συμβάλλει στην καλλιέργεια της ενσυναίσθησης και στο παιδί (Eisenberg και McNally, 1993;

Kestenbaum, Farber, και Stroufe, 1989). Γενικά τόσο οι γονείς, όσο και τα παιδιά χρειάζονται υποστήριξη, εκπαίδευση και ενημέρωση. Προτείνουμε τους εξής τομείς προγραμμάτων:

- Προγράμματα υποστήριξης για ζευγάρια που αποκτούν το πρώτο τους παιδί: προετοιμασία για το γονικό ρόλο, εκπαίδευση σχετικά με την ανάπτυξη του παιδιού, τις σχέσεις γονιού – παιδιού, τις ενήλικες σχέσεις, πληροφόρηση για τους πόρους της κοινότητας για νέες οικογένειες, βρέφη, παιδιά, ανάπτυξη τεχνικών χρήσιμων στην επικοινωνία με το νεογέννητο, ανάπτυξη ομαδικών δραστηριοτήτων μεταξύ νέων γονέων. Προτεραιότητα να δίνεται σε εφήβους γονείς και γονείς χωρίς σύντροφο (Cohn-Donnelly (1993).
- Εκπαίδευση για τους γονείς: βελτίωση των δεξιοτήτων στη φροντίδα του βρέφους, ομάδες νέων γονέων σε συναντήσεις με πεπειραμένους γονείς, ειδικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα υποστήριξης σε περιπτώσεις βρεφών με ειδικά προβλήματα, πληροφόρηση για τις κοινωνικές και υγειονομικές υπηρεσίες κ.ά.
- Έγκαιρη και τακτική αξιολόγηση και αντιμετώπιση του παιδιού και της οικογένειας.

Οι πιο πάνω στόχοι έχουν μελετηθεί και στα πλαίσια της Διακρατικής Έρευνας (1999-2002) στην οποία συμμετείχε και η Κύπρος (Παραδεισιώτη, Α., Βύζακου, Σ. κ.α) και μέσα από την οποία προτάθηκε το «Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Πρώιμης Παρέμβασης». Το πρόγραμμα αφορά την εξειδικευμένη εκπαίδευση των Επισκεπτριών Υγείας για εντοπισμό οικογενειών υψηλού κινδύνου, έγκαιρη παρέμβαση στα δύο πρώτα χρόνια ζωής του παιδιού και διασύνδεση της οικογένειας με άλλες υποστηρικτικές υπηρεσίες όπου χρειάζεται.

Προτείνουμε παραιτέρω, την θεσμοθέτηση και την υλοποίηση του προγράμματος και την επαρκή στελέχωση των σχετικών Υπηρεσιών Υγείας:

- Εμπλουτισμός των προγραμμάτων παιδικής φροντίδας.
- Δημιουργία Θεραπευτικών Κέντρων για κακοποιημένα παιδιά και νέους ενήλικες και Κέντρων Οικογενειακής Θεραπείας σε όλες τις πόλεις.
- Εκπαίδευση σε δεξιότητες ζωής για παιδιά και νέους ενήλικες: διαπροσωπικές δεξιότητες και γνώσεις, δεξιότητες προστασίας από την κακοποίηση, εκπαίδευση σε θέματα σεξουαλικότητας, πρόληψης εγκυμοσύνης κ.ά.
- Συστηματοποίηση της παρακολούθησης και στήριξης της οικογένειας από κοινωνικούς λειτουργούς που θα δρουν μέσα από την σταθερή παρουσία ως άτομα αναφοράς (key workers) προς τα μέλη της οικογένειας.

Σε περιπτώσεις γονικής ψυχικής διαταραχής προτείνονται τα εξής (βλ. Μπίμπου-Νάκου, 2005): (Υπουργείο Υγείας)

- Ανάγκη καταγραφής και συστηματικού προσδιορισμού των γονέων με ψυχική διαταραχή και των παιδιών, των οποίων οι γονείς αντιμετωπίζουν κάποια ψυχική διαταραχή.
- Σύνδεση των αναγκών των γονέων με τις ανάγκες των παιδιών και στήριξη όλης της οικογένειας, για να μετριασθούν ή να περιορισθούν οι πιθανότητες

εμφάνισης ψυχολογικών προβλημάτων στα παιδιά και να ενισχυθούν οι γονείς στο ρόλο τους.

- Αναγνώριση και ενίσχυση των θετικών δυνάμεων (strengths) της οικογένειας.
- Ατομική ψυχοθεραπεία του παιδιού και παράλληλη συμβουλευτική – υποστηρικτική του γονέα ή του υποκατάστατου του.
- Πληροφόρηση των παιδιών για την ασθένεια του γονιού και την πρόγνωση της (Beardslee, 2002).
- Επέκταση και επαρκής στελέχωση των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας (Ενηλίκων και Παιδιών και Εφήβων) σε όλες τις πόλεις και αγροτικά κέντρα υγείας για εύκολη πρόσβαση των πελατών και παροχή συστηματοποιημένων και πολυθεματικών παρεμβάσεων στις οικογένειες.
- Δομικές και θεσμικές αλλαγές και ριζικές μεταστροφές ως προς τις απόψεις και τη συμπεριφορά της κοινωνίας απέναντι στα άτομα με ψυχική διαταραχή. Η σύνδεση ανάμεσα στην ψυχική διαταραχή και τη γονεϊκότητα είναι γεμάτη στερεότυπα και προκαταλήψεις (Jones, 2002). Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, αλλά και οι φορείς επικεντρώνονται στις αρνητικές περιπτώσεις ενώ θα μπορούσαν να προβάλλουν και θετικά πρότυπα.

Η κακοποίηση είναι ένα οικογενειακό πρόβλημα, όπου όλα τα μέλη χρειάζονται θεραπεία και που όλη η οικογένεια πρέπει να αντιμετωπίζεται ως σύνολο. Οι Πετρόπουλος και Παπαστυλιανού (2001) αναφέρουν ότι η πρώιμη εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς από το παιδί συνδέεται με διάφορα οικογενειακά δυναμικά χαρακτηριστικά, όπως άλλωστε έχει διαπιστωθεί και στα πλαίσια τη παρούσας έρευνας. Τέτοια είναι: αναχρονιστικές και ανεπαρκείς πρακτικές κοινωνικοποίησης, ασαφή όρια στην οικογένεια, ανεπαρκή ή «διπλά» γονεϊκά μηνύματα, ανεπαρκής αυτοέλεγχος από τους ενήλικους, ασυνεπείς ρόλοι και κανόνες πειθαρχίας, αντιφατική κοινωνική συμπεριφορά, ασταθής άσκηση ελέγχου, έλλειψη οικογενειακής συνοχής, αρνητικές αλληλεπιδράσεις συμπεριλαμβανομένων απειλών και επιθέσεων, χρήση ναρκωτικών και αλκοόλ, ιστορικό απωλειών (διαζυγίων, θανάτων) και δυσπιστία στην επικοινωνία σχολείου – οικογένειας.

Η ηλικία, η σοβαρότητα της διαταραχής και η οικογενειακή δυναμική, καθώς και η συνεργασία ή όχι της οικογένειας φαίνεται να είναι οι παράγοντες που επιδρούν στην έκβαση των ψυχοθεραπευτικών παρεμβάσεων (Loeber & Farrington, 2000). Η πλειοψηφία των μελετητών συμφωνούν ότι οι παρεμβάσεις πρέπει να είναι ολιστικές (Goldenthal, 2005; Weare, 2005) και να διασφαλίζεται η συνεργασία των γονέων, που θεωρείται κινητήριο μοχλός της θεραπείας (Green, 2005). Οι παρεμβάσεις που συνδυάζουν τις ψυχοδυναμικές αρχές με την εκπαίδευση ή /και ψυχοθεραπεία των γονέων φαίνεται να είναι οι πιο αποτελεσματικές σε σχέση με τις μακροχρόνιες αλλαγές στη λειτουργία του παιδιού (Cummings, Davies & Campbell, 2000). Οι παρεμβάσεις που έχουν οικογενειακή προοπτική (family oriented approach) φαίνεται πως είναι πιο αποτελεσματικές σε παιδιά με διαταραχές συμπεριφοράς (Kazdin, 2000). Οι όποιες παρεμβάσεις προτείνεται να είναι εξατομικευμένες και βασισμένες στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και του οικογενειακού ιστορικού του παιδιού (Frick, 2004). Βάσει των παραπάνω κρίνονται αναγκαία:

- Η Δημιουργία Κέντρων Θεραπείας της Οικογένειας σε κάθε επαρχία όπου θα μπορεί να αντιμετωπιστεί ολοκληρωτικά η δυσλειτουργία της οικογένειας και όπου θεραπευτικά θα επιδιώκεται:
- η κατανόηση ολόκληρου του συστήματος της οικογένειας και των σχέσεων της με τον έξω κόσμο.
- η διερεύνηση των αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας, της οικογενειακής δυναμικής, των στάσεων των γονέων, του τύπου του δεσμού του κάθε γονέα με το παιδί (Sroufe et al. 2000).
- η διερεύνηση της εξέλιξης του συστήματος της οικογένειας στο χρόνο και του πώς το υπόβαθρο, οι εμπειρίες, η προσωπικότητα των γονιών επηρεάζουν το γονεϊκό τους ρόλο.
- η εξέταση του κοινωνικού δικτύου της οικογένειας.
- η λειτουργία μακροπρόθεσμων προγραμμάτων αντιμετώπισης των κακοποιημένων παιδιών με κύριο στόχο την εκπαίδευση σε διαπροσωπικές δεξιότητες και την ενίσχυση της αυτοεκτίμησής τους.
- η μακροπρόθεσμη δέσμευση από την πλευρά των επαγγελματιών και η παρουσία προσώπων σταθερής αναφοράς στις δομές / υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής ευημερίας.
- η δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης με την οικογένεια είναι βασικός παράγοντας για την προστασία του παιδιού από περαιτέρω κακοποίηση και τη βελτίωση των οικογενειακών συνθηκών.
- η λειτουργία τηλεφωνικών υπηρεσιών ψυχολογικής υποστήριξης μπορεί να είναι βοηθητική για τις οικογένειες που εμφανίζεται κακοποίηση / παραμέληση. Στην Κύπρο η Γραμμή Άμεσης Βοήθειας (1440) του Συνδέσμου Πρόληψης και Αντιμετώπισης της Βίας στην Οικογένεια, δίνει τη δυνατότητα παροχής άμεσης βοήθειας με τη βεβαιότητα της ανωνυμίας σε οικογένειες που αντιμετωπίζουν περιστατικά κακοποίησης. Είναι απαραίτητη η στελέχωση της υπηρεσίας αυτής για επαναφορά της 24ωρης βάσης για άμεση διασύνδεση της οικογένειας με την Αστυνομία και τους Οικογενειακούς Συμβούλους σε στιγμές κρίσης.

5.4 Παρεμβάσεις για Ανήλικους παραβάτες

Οι Short και Meier (1981) υποστηρίζουν ότι η παραβατικότητα μπορεί σε γενικές γραμμές να εξετασθεί σε διαφορετικά επίπεδα ερμηνείας: (α) το ατομικό επίπεδο, όπου εστιάζουμε στα ατομικά χαρακτηριστικά, (β) το μακρο-κοινωνιολογικό επίπεδο, δηλ. ο ρόλος των κοινωνικών συστημάτων και της πολιτισμικής ποικιλότητας στην ερμηνεία της παραβατικότητας και (γ) το μικρο-κοινωνιολογικό επίπεδο, που εστιάζει στα χαρακτηριστικά της κατάστασης που καθορίζουν την εγκληματικότητα με όρους του ρόλου και των ομάδων αναφοράς και την διαδικασία της αλληλεπίδρασης. Κάτι τέτοιο απαιτεί διεπιστημονική έρευνα σε κάθε επίπεδο ανάλυσης.

Στην περίπτωση της νεανικής παραβατικότητας φαίνεται ότι η αρνητική οικογενειακή εμπειρία και πιθανώς η απουσία φροντίδας είναι ένας γενικός παράγοντας που προδιαθέτει τους νέους σε αντικοινωνική και παραβατική συμπεριφορά (Kiriakidis, 2008).

Η ανεπαρκής γονεϊκή φροντίδα έχει σχετιστεί με πολλά ψυχοκοινωνικά προβλήματα, όπως παραβατικότητα, πρόωμη έναρξη κατάχρησης ουσιών, επικοινωνία με υπηρεσίες ψυχικής υγιεινής και απόπειρες αυτοκτονιών σε νέους παραβάτες (Kiriakidis, 2008). Στην εν λόγω έρευνα (στη Σκωτία) διαπιστώθηκε ότι οι παραβάτες που προσλάμβαναν τους γονείς τους λιγότερο υποστηρικτικούς δεν ήταν σε θέση να λειτουργήσουν κατάλληλα και να ρυθμίσουν τις ζωές τους με εποικοδομητικούς τρόπους και για τους ίδιους και για την κοινωνία. Επομένως, το υποστηρικτικό οικογενειακό περιβάλλον στο οποίο ο νέος νιώθει ότι παίρνει φροντίδα προτείνεται ως προστατευτικός παράγοντας απέναντι στην νεανική εγκληματικότητα και πολλές ψυχοκοινωνικές δυσλειτουργίες.

Έρευνες, όπως και η παρούσα, που προσπάθησαν να εντοπίσουν τους παράγοντες που σχετίζονται με τη νεανική παραβατικότητα αναφέρουν: δυσλειτουργικά χαρακτηριστικά της οικογένειας (Loeber & Stouthamer-Loeber, 1998; Masten & Coatsworth, 1998; Loeber & Dishion, 1983), κοινωνική αστάθεια (McLoyd, 1998), κακή παρακολούθηση της εκπαίδευσης και της εργασίας (Myner et al., 1998; Farrington & West, 1993) και κατάχρηση ουσιών (Myner et al., 1998).

Για το λόγο αυτό προτείνουμε:

- Στόχος των παρεμβάσεων να είναι οι ομάδες υψηλού κινδύνου για τη διάπραξη παραβατικών/εγκληματικών ενεργειών. Σύμφωνα με τον Rutter et al (1998) ο εντοπισμός ενός μικρού αριθμού νέων που κάνουν πολλές παραβάσεις στην αρχή της καριέρας τους, θα οδηγούσε σε αισθητή μείωση της εγκληματικής δραστηριότητας.
- Την έναρξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων για το ρόλο του γονεϊκού ρόλου στην κοινωνικο-συναισθηματική λειτουργία των παιδιών/εφήβων παραβατών που εντοπίζονται. Μια τέτοια παρέμβαση φιλοδοξεί να προλάβει τη μεταβίβαση κακών γονεϊκών πρακτικών ανατροφής στην επόμενη γενιά.
- Την υποστήριξη της οικογένειας παράλληλα με την εκπαίδευση του παιδιού σε θέματα που αφορούν τη χρόνια παραβατικότητα και τους κινδύνους που αυτή ενέχει (Yoshikawa, 1994).
- Η κατανόηση του τι και πώς σκέφτεται ένας έφηβος παραβάτης μπορεί να διευκολύνει όσους εμπλέκονται με την αποκατάστασή του να έχουν μια καλύτερη ιδέα των γνωστικών αναπαραστάσεων που έχει για την παραβατική του συμπεριφορά και μπορούν να τη διαχειριστούν κατάλληλα (Dodge, 1993).

Ο Κουράκης (2004) υποστηρίζει ότι η παραβατικότητα των ανηλίκων μπορεί να προληφθεί: (α) εάν ληφθούν ουσιαστικά μέτρα σε επίπεδο κοινωνικής πρόληψης (π.χ. βελτίωση των όρων κοινωνικοοικονομικής διαβίωσης και ποιότητας ζωής, προώθηση αξιών όπως ο σεβασμός των άλλων, ενίσχυση του ρόλου της οικογένειας ως κοινωνικοποιητικού παράγοντα, παροχή ευκαιριών μόρφωσης και εξεύρεσης εργασίας) και (β) εάν αποφεύγεται, σε επίπεδο δικαιοσύνης, η επιβολή μέτρων με κατασταλτικό και ιδίως με ιδρυματικό χαρακτήρα. Ως προς αυτό θα πρέπει:

- να προτιμάται «η επίδειξη επιείκειας»,
- να προτιμάται η αποφυγή στιγματιστικών διαδικασιών

- να προτιμάται η επιβολή κατά το δυνατόν, αναμορφωτικών μέτρων που ενισχύουν την επίβλεψη / συμπαράσταση στον ανήλικο (π.χ. ανάθεση της επιμέλειας του ανήλικου σε επιμελητή ανηλίκων ή και ένταξή του, εφόσον κάνει χρήση ναρκωτικών, σε κατάλληλο συμβουλευτικό πρόγραμμα) και που ενεργοποιούν τις θετικές πλευρές της προσωπικότητας του ανήλικου (π.χ. κοινωφελής εργασία) (σ. 361).

Η παρέμβαση που είναι ίσως η αποτελεσματικότερη για τη μείωση της παραβατικότητας των νέων, αλλά και ιδιαίτερα απαιτητική είναι να προσπαθήσουμε **να αλλάξουμε τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουμε τους εφήβους που έχουν εκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά**. Οι Hardy και Laszloffy (2005) υποστηρίζουν ότι οι έφηβοι που είναι βίαιοι και πληγώνουν έχουν πρώτα οι ίδιοι πληγωθεί. Είναι, όπως λένε, πολύ εύκολο να εστιάσει κανείς στην ασχήμια των πράξεών τους και πολύ πιο δύσκολο να δει την πληγή που κρύβεται στις ψυχές τους. Αν όμως δεν δούμε αυτή την πληγή, τότε πώς θα τους συναισθανθούμε; Το να δούμε τους εφήβους ως πληγωμένους και όχι ως κακούς αποτελεί ίσως το σημαντικότερο βήμα.

Βάσει της πιο πάνω οπτικής είναι εύλογο να αναρωτηθεί κανείς για το κατά πόσο οι τιμωρητικές μέθοδοι έχουν ως στόχο την προστασία των εφήβων. Μήπως τελικά ο σωφρονισμός, η πειθαρχία, οι αυστηρές ποινές προστατεύουν τους ειδικούς και την κοινωνία από το συναίσθημα δυσφορίας που θα προκαλούσε το να δουν αυτούς τους εφήβους ως πληγωμένα παιδιά;

Η αλλαγή της παραβατικής συμπεριφοράς των εφήβων φαίνεται να περνάει μέσα από την αλλαγή της οπτικής και της στάσης των ενηλίκων. Όταν οι ίδιοι οι ενήλικοι μπορούν να σταθούν απέναντι στον εαυτό τους και να αναλογισθούν τη στάση που υιοθετούν στη ζωή τους, όταν μπορούν να είναι ειλικρινείς και συνεπείς και προσπαθούν για έναν καλύτερο κόσμο, τότε και οι έφηβοι μπορεί να τους ακολουθήσουν.

Σε σχέση με τα πιο πάνω προτείνουμε:

- Άμεση δημιουργία παιδοκεντρικού δικαστικού συστήματος «Δικαστήρια Ανηλίκων», όπως άλλωστε έχει προταθεί, κατ'επανάληψη, ανάμεσα σε άλλους, από τον Ι.Νικολάου, Πρόεδρο της Επιτροπής Νομικών της Βουλής από το 2003.
- Περαιτέρω τροποποίηση του νομικού πλαισίου σε ειδικό δίκαιο ανηλίκων με επίκεντρο την αρχή της σκοπιμότητας και η εξειδίκευση της σύνθεσης του δικαστηρίου με δικαστές ειδικά καταρτισμένους στα θέματα ανηλίκων.
- Ενίσχυση των Επιτροπών Ανηλίκων Παραβατών από άτομα που με τις ειδικές επιστημονικές γνώσεις και αντικείμενο τους ανήλικους θα επιλαμβάνονται πέραν της διερευνητικής διαδικασίας για την επιβολή ή όχι κυρώσεων, την παροχή βοήθειας και θεραπείας στους ανήλικους παραβάτες και τις οικογένειες τους.
- Κύριος σκοπός των τροποποιήσεων «ο εκσυγχρονισμός και ο συντονισμός των ενεργειών όλων των Υπηρεσιών, Οργάνων ή Αρχών, που θα διέπει την αγωγή ή διαπαιδαγώγηση και θεραπεία των ανηλίκων παραβατών και των οικογενειών τους». Κατά την παρούσα περίοδο βρίσκονται υπό τροποποίηση κανονισμοί για λήψη εναλλακτικών προς την ποινή μέτρων που θα στοχεύουν στη θεραπεία

ανηλίκων/νεαρών ενηλίκων χρηστών ναρκωτικών ουσιών. Οι κανονισμοί θα πρέπει να επεκταθούν και στα υπόλοιπα αίτια φυλάκισης των νεαρών.

- Ενίσχυση του θεσμού του «αστυνομικού της γειτονιάς» ο οποίος θα έρχεται σε επαφή με τον παραβάτη έφηβο από την αρχή και θα λειτουργεί συμβουλευτικά ώστε να αποτρέψει την υποτροπή ή την συνέχιση της παραβατικής συμπεριφοράς.
- Δημιουργία Θεραπευτικών Ιδρυμάτων για Ανήλικους Παραβάτες. Τύποι τέτοιων ιδρυμάτων ή κοινοτήτων που λειτουργούν διεθνώς για τα ανήλικα άτομα είναι: Θεραπευτικές Κοινότητες σε κλειστά Ιδρύματα – Αναμορφωτήρια, Ανοιχτά Τμήματα Θεραπευτικών Ιδρυμάτων, Κοινοτικά Αυτόνομα θεραπευτικά Κέντρα. Στην Ελλάδα, σύμφωνα με το άρθρο 17 του ν.2298/1995, τα ιδρύματα αγωγής ανηλίκων έχουν ως αποστολή την αγωγή, την κοινωνική στήριξη, την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση ανηλίκων 7-18 ετών οι οποίοι έχουν αναπτύξει παραβατική συμπεριφορά ή αντιμετωπίζουν δυσχέρειες κοινωνικής προσαρμογής (Κουράκης, 2004). Η κατάλληλη και σταδιακή προετοιμασία των εφήβων (τροφίμων) είναι αναγκαία τόσο για την ομαλή επανένταξη στο κοινωνικό σύνολο, όσο και για την ελάττωση των πιθανοτήτων υποτροπής.
- Ανεξάρτητα από τον τύπο των ιδρυμάτων ή κοινοτήτων είναι απαραίτητη η ύπαρξη ενός Κοινοτικού Δικτύου Υποστήριξης, για να έχουν μόνιμα αποτελέσματα οι διαδικασίες επανεκπαίδευσης και επανένταξης των παραβατών. Σύμφωνα με τον Παπαδάτο (2003), η αποτελεσματικότερη προετοιμασία των ατόμων αυτών πρέπει να περιλαμβάνει:
  - παρεμβάσεις που στοχεύουν στην μεταλλαγή συγκεκριμένων αρνητικών χαρακτηριστικών του άμεσου περιβάλλοντος του εφήβου, που ενδέχεται να ωθούν σε αντικοινωνική συμπεριφορά,
  - συγκεκριμένο έλεγχο στις κινήσεις των εφήβων, για να μειωθούν οι ευκαιρίες για την εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς,
  - εκπαίδευση σε κοινωνικές ή εκπαιδευτικές δεξιότητες, η έλλειψη των οποίων συσχετίζεται με την εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς.

Γενικά, φαίνεται ότι πιο αποτελεσματικά είναι τα προγράμματα που:

- Στοχεύουν στην αύξηση των επιθυμητών μορφών συμπεριφοράς
- Έχουν ευελιξία για να προσαρμόζονται στις ανάγκες των εφήβων
- Λαμβάνουν υπόψη τους παράγοντες που συμβάλουν στην αιτιολογία και τη διατήρηση της αντικοινωνικής συμπεριφοράς (π.χ. σχολική αποτυχία)
- Ενισχύουν τη σταδιακή επαφή με την κοινότητα και το κοινωνικό σύνολο για τη γενίκευση και τη διατήρηση των επιθυμητών συμπεριφορών που έχουν ήδη αποκτηθεί στα πλαίσια των κέντρων.
- Περιλαμβάνουν στους στόχους τους την οικογένεια (σχέσεις και ρόλοι, δυναμική, λειτουργία), το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον (ομάδες συνομηλίκων, αντιμετώπιση στερεοτύπων από γειτονιά), το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον (π.χ. χώρος εργασίας), το ατομικό επίπεδο (ψυχολογική υποστήριξη και παροχή πρακτικής βοήθειας).

5.5 Παρεμβάσεις στις Φυλακές

Ο Πανούσης (2002) αναφέρει: «Η κοινωνική απομόνωση του οργανισμού της φυλακής, η συγκέντρωση όλων των δραστηριοτήτων των εγκλειστών στον ίδιο χώρο, ο ομαδικός έλεγχος (πειθαρχία, περιορισμός, καταστολή) καταλύουν κάθε προσωπικό στοιχείο, απορροφούν την προσωπικότητα και επηρεάζουν ευθέως τη συμπεριφορά των ενηλίκων κρατούμενων και ακόμα χειρότερα των ανηλίκων.»

Σε σχέση με τον εγκλεισμό ανηλίκων στις φυλακές προτείνουμε:

- Αλλαγή του νομικού πλαισίου για αποφυγή φυλάκισης ανηλίκων παραβατών.
- Ορθότερος χωροταξικός σχεδιασμός. Στα πλαίσια των Φυλακών, απαραίτητη είναι η δημιουργία διαφοροποιημένου πλαισίου κράτησης των ανηλίκων και νεαρών ενηλίκων κρατούμενων από τους υπόλοιπους ώστε να μην έρχονται καθόλου σε επαφή με τους ενήλικες κρατούμενους. Ήδη γίνεται μια τέτοια προσπάθεια και διαμορφώνεται στις Κεντρικές Φυλακές πτέρυγα που θα δίνει δυνατότητες καλύτερων συνθηκών κράτησης στους ανήλικους/νεαρούς ενήλικες κρατούμενους.
- Επιπρόσθετα είναι απαραίτητη η εξειδικευμένη εκπαίδευση των δεσμοφυλάκων για τον χειρισμό ανηλίκων.
- Στελέχωση των φυλακών με ειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό στα θέματα ανηλίκων κρατούμενων και παροχή θεραπευτικών υπηρεσιών από λειτουργούς ψυχικής υγείας παιδιών και εφήβων.
- Υλικοτεχνική υποδομή για την ανάπτυξη των σχετικών δράσεων
- Αναβάθμιση της παροχής Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας στις φυλακές από ειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό για ανήλικους κρατούμενους.
- Διεπαγγελματική συνεργασία στο εσωτερικό των φυλακών και προώθηση εξωτερικών συνεργασιών.
- Προσπάθεια για την εξασφάλιση συνεχούς ροής εκπαιδευτικών προγραμμάτων.
- Εκπόνηση ολοκληρωμένων παρεμβάσεων στις φυλακές και στην κοινότητα για την κοινωνική και εργασιακή ενσωμάτωση των νεαρών κρατούμενων (Ζαγούρα, 2008). Το Κέντρο Εργασιακής Εκπαίδευσης και Απασχόλησης των φυλακών θα πρέπει να διαμορφώσει ειδικά προγράμματα εστιασμένα στις ανάγκες των ανηλίκων/νεαρών ενηλίκων κρατούμενων.
- Αναγνώριση των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων, μη διάκριση έθνους ή φυλής (Αστρινάκης, 1998) και Διαπολιτιστική συμβουλευτική.
- Εκπαιδευτική συμβουλευτική
- Συμβουλευτική για επιμόρφωση στα θέματα προστασίας εαυτού και πρόληψη των ριψοκίνδυνων συμπεριφορών.
- Επαγγελματική και εργασιακή συμβουλευτική
- Νομική συμβουλευτική
- Συνεργασία της διεπιστημονικής ομάδας με τη Διεύθυνση και το προσωπικό της φυλακής και το αρμόδια Υπουργεία
- Πρόβλεψη υπηρεσιών ή φορέων που θα παρέχουν προστασία σε σχέση με τα προβλήματα υγείας.
- Προώθηση της απαραίτητης κρατικής χρηματοδοτικής πολιτικής
- Εμπλουτισμό της Βιβλιοθήκης στις φυλακές. Σύμφωνα με τον Αστρινάκη (1998) η βιβλιοθήκη έχει ένα «παιδευτικό – εκπαιδευτικό – ψυχαγωγικό»

ρόλο, αλλά παράλληλα γίνεται «χώρος συνάντησης, ανταλλαγής, συναλλαγής διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων και φυλών, με διαφορετικά επίπεδα μόρφωσης.» (σ.151). Σε σχέση με την διαχείριση της βιβλιοθήκης προτείνεται η συμμετοχική διαδικασία των κρατουμένων και η ανάδειξη προσωπικής ευθύνης για το χώρο.

- Οι παρεμβάσεις να είναι ολοκληρωμένες και να προωθούν τόσο την ενδυνάμωση των ανηλικών κρατουμένων για αλλαγή όσο και την ενεργοποίηση του κοινωνικού περιβάλλοντος να τους ενσωματώσει.
- Σημαντική είναι και η μετασφρονιστική βοήθεια προς τους νέους παραβάτες. Έχει ήδη συσταθεί επιτροπή επανένταξης των κρατουμένων με την συμμετοχή του Υπουργείου Δικαιοσύνης, των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Ευημερίας που επεξεργάζονται σχέδια μετασφρονιστικής επανένταξης των κρατουμένων. Σε αυτά τα πλαίσια, είναι απαραίτητος ειδικός σχεδιασμός για τους ανήλικους /νεαρούς ενήλικους κρατούμενους.

Σύμφωνα με τη Γιοβάνογλου (2006) οι πέντε κύριοι άξονες της μετασφρονιστικής αρωγής είναι: η στέγαση, η εξεύρεση εργασίας, η οικονομική βοήθεια, η ψυχολογική στήριξη και η γενικότερη κοινωνική στήριξη των αποφυλακιζομένων. Για την κάλυψη των πιο πάνω αξόνων, σημαντική είναι και η ύπαρξη υποστηρικτικών της μετασφρονιστικής μέριμνας θεσμών, όπως είναι για παράδειγμα ο φορέας «ΕΠΑΝΟΔΟΣ» στην Ελλάδα, καθώς και Επιτροπών Κοινωνικής Υποστήριξης, ξενώνων για τους οριστικά απολυόμενους και επιχειρήσεων ή μονάδων υπό την εποπτεία της πολιτείας στις οποίες θα προσλαμβάνονται κατά προτεραιότητα απολυθέντες (Γιοβάνογλου, 2006). Συγκεκριμένα σε σχέση με την παροχή κατάρτισης ή εκπαίδευσης μετά την αποφυλάκιση ότι θα πρέπει αυτή να αποτελεί συνέχεια της κατάρτισης κατά το στάδιο της φυλάκισης, αν προηγήθηκε τέτοια. Αυτός ο στόχος μπορεί να επιτευχθεί εξασφαλίζοντας το συντονισμό των φυλακτικών αρχών με τους φορείς της μετασφρονιστικής μέριμνας.

Άλλοι στόχοι που αναφέρονται σε σχέση με την παροχή κατάρτισης ή/και εκπαίδευσης μετά την αποφυλάκιση είναι (βλ. Γιοβάνογλου, 2006, σσ. 239-242):

- Η επιλογή του αντικειμένου κατάρτισης ή εργασίας να σχετίζεται με τις δεξιότητες / ικανότητες του αποφυλακιζόμενου.
- Να προτιμάται η εξατομικευμένη διδασκαλία υπό τη μορφή της πρακτικής επαγγελματικής καθοδήγησης και εποπτείας αντί της ομαδικής διδασκαλίας (Rieple, Harper & Bailey, 1996).
- Προώθηση της διασποράς των καταρτιζομένων σε εργαστήρια δημόσιων ή ιδιωτικών επιχειρήσεων και υπηρεσιών για τη μείωση του κόστους λειτουργίας.
- Στήριξη για 8-12 μήνες με την παροχή βασικής κατάρτισης και για την αναδιοργάνωση του ατόμου
- Διερεύνηση των ατομικών και ψυχοκοινωνικών περιστάσεων του κάθε αποφυλακιζόμενου από ειδικούς καθ' όλη τη διάρκεια της κατάρτισης και παροχή ψυχοκοινωνικής στήριξης.
- Παροχή δυνατότητα συνεχούς επαφής τόσο του εργαζόμενου όσο και του πιθανού εργοδότη με ένα πρόσωπο αναφοράς, το οποίο θα συζητά για την εξέλιξη της σχέσης εργασίας και θα έχει ένα συμβουλευτικό ρόλο.

5.6 Πρόληψη στο επίπεδο του σχολείου

Το σχολείο ως σύστημα, όπως είδαμε, έχει τις προϋποθέσεις να παράγει ή και να συντηρεί τη βία, αλλά και τις δυνατότητες να συμμετάσχει στην πρόληψη της βίας στο σχολείο και στην αντιμετώπιση της κακοποίησης – παραμέλησης στην οικογένεια. Οι εκπαιδευτικοί υπό τις κατάλληλες προϋποθέσεις μπορούν να αποτελέσουν ιδανική ομάδα για την αναφορά περιπτώσεων κακοποίησης και παραμέλησης των παιδιών (Collier, 1993). Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Αγάθωνος (1998) ο εκπαιδευτικός οφείλει:

- να αποδεχθεί την ύπαρξη και τις επιπτώσεις του προβλήματος και να δεσμευθεί ότι θα συμβάλει προσωπικά στην αντιμετώπιση και την πρόληψη του κινητοποιώντας και άλλους συναδέλφους στο χώρο εργασίας.
- να γνωρίζει, να ακολουθεί και να μην παραλείπει να εφαρμόζει τις διαδικασίες για τον χειρισμό πιθανά κακοποιημένων παιδιών.
- να ενδιαφερθεί για τις υπάρχουσες πηγές βοήθειας και να έρθει σε επαφή με αυτές,
- να κατευθύνει έγκαιρα οικογένειες με προβλήματα σε κατάλληλα πλαίσια,
- να είναι διαθέσιμος και ανοιχτός,
- να δεσμευτεί ο ίδιος ότι δεν θα χρησιμοποιήσει πουθενά σωματική τιμωρία.
- να φροντίσει για τη δημιουργία και τη διατήρηση στην τάξη ενός κλίματος που να προωθεί την αυτοεκτίμηση, την αλληλοεκτίμηση, την αλληλεγγύη, την ασφάλεια, την κατανόηση της διαφορετικότητας, την ανάπτυξη του εαυτού κ.ά.
- να ενημερώνει και να διαμορφώνει τις στάσεις των μαθητών στα θέματα που αφορούν άμεσα την ασφάλεια και την υγεία τους, όπως αποφυγή της χρήσης ουσιών (αλκοόλ, καπνού, ναρκωτικών), η χρήση της ζώνης ασφαλείας, η χρήση του κράνους όταν οδηγούν «μηχανάκι», τακτικές προσωπικής υγιεινής (π.χ. για το AIDS), ενημέρωση για τις ευθύνες των εφήβων σε παράνομες και επιθετικές πράξεις (κλοπές, εκφοβισμός, βανδαλισμοί, παράνομη οδήγηση κτλ.)

Επιπρόσθετα προτείνεται:

- Η καλλιέργεια κλίματος εμπιστοσύνης μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών, ώστε να μπορούν οι μαθητές να μιλήσουν ανοιχτά και έγκαιρα για περιπτώσεις που έχουν γίνει μάρτυρες ή έχουν βιώσει κάποια επιθετική συμπεριφορά από άτομο της οικογένειας τους ή άλλο παιδί στο σχολείο.
- Η δημιουργία κλίματος που να προωθεί τη συνεργασία και την ειρηνική επίλυση προβλημάτων στο σχολείο: χρήση διδακτικών μεθόδων που δίνουν έμφαση στη συνεργασία, κυκλική διάταξη των θρανίων στην τάξη, ανάθεση δραστηριοτήτων σε μαθητές που θα πρέπει να βοηθήσουν ο ένας τον άλλον για την επίλυση προβλημάτων, να επικοινωνήσουν σκέψεις και συναισθήματα σε ένα κλίμα σεβασμού, ανάθεση έργου σε μαθητές που απαιτεί την ομαδική συνεργασία, επίλυση διαφορών, αντιμετώπιση εμποδίων κλπ.

- Η αποφυγή ακραίων και εξαιρετικά ταπεινωτικών ποινών από τη διεύθυνση του σχολείου.
- Η επαρκής, για τον αριθμό των μαθητών, στελέχωση της Υπηρεσίας Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας.

Οι Hardy και Laszloffy (2005) προτείνουν συγκεκριμένα:

- Δημιουργία κανόνων στην τάξη που να αποθαρρύνουν συμπεριφορές θυματοποίησης.
- Ξεκάθαρες συνέπειες για συμπεριφορές τέτοιου τύπου και συνεπής εφαρμογή αυτών όπου είναι απαραίτητο
- Ενεργητική προώθηση και επικύρωση ότι η διαφορετικότητα έχει αξία και οι διαφορές είναι αποδεκτές
- Διδασκαλία στους μαθητές του πώς να διαπραγματεύονται και να λύνουν διαφορές με υγιείς δεξιότητες επικοινωνίας
- Τακτικές ομάδες συζήτησης πάνω σε θέματα εκφοβισμού, διακρίσεων, θυματοποίησης. Ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών και παροχή ευκαιριών για να εκφράσουν τις απόψεις τους πάνω στο θέμα π.χ. εκθέσεις με θέμα τη θυματοποίηση .

Το σχολείο, όπως αναφέρθηκε, μπορεί να παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στον έγκαιρο εντοπισμό των δυσκολιών των παιδιών και στην στήριξή τους στο σχολικό πλαίσιο. Αυτό προϋποθέτει:

- εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σε θέματα διεπαγγελματικής συνεργασίας
- αποσαφήνιση του ρόλου των εκπαιδευτικών ως προς τη συνεργασία τους με τις υπηρεσίες.
- εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σε θέματα κακοποίησης – παραμέλησης
- ενημέρωση των εκπαιδευτικών για το τι ισχύει ως νομοθετικό και θεραπευτικό πλαίσιο.
- αποφυγή στιγματισμού της γονικής ψυχικής διαταραχής με ενημέρωση και σεμινάρια σε εκπαιδευτικούς.

Για την αντιμετώπιση της θυματοποίησης στο σχολικό περιβάλλον, πρόσφατη έρευνα για την κακοποιητική συμπεριφορά από/προς συνομηλίκους που διενεργήθηκε στα πλαίσια του ευρωπαϊκού προγράμματος Interreg στην Ελλάδα και στην Κύπρο (2007-8) (Παραδεισιώτη, Τζιόγκουρος κ.α) καθώς επίσης και από τους Smith (1997), Κυριακίδη (2007), Κυριακίδη, Παπαστυλιανού κ.α. (2008-10, διακρατικό πρόγραμμα DAPHNE III) προτείνεται μια πολυεπίπεδη παρέμβαση, που αναλύεται στα εξής :

1. Ύπαρξη σαφούς πολιτικής σε κάθε σχολική μονάδα που να είναι συμβατή με τη δημιουργία ενός επικριτικού κλίματος απέναντι σε φαινόμενα θυματοποίησης.
2. Αναδιοργάνωση των δραστηριοτήτων σε επίπεδο σχολικής τάξης έτσι ώστε να περιλαμβάνονται ομαδικές δραστηριότητες.
3. Περισσότερη επίβλεψη από τους εκπαιδευτικούς των χώρων που παρατηρείται συχνότερα η θυματοποίηση, όπως π.χ. της αυλής του σχολείου.

4. Εφαρμογή των μεθόδων Pikas και της «αποφυγής της κατηγορίας» (no blame approach) που δίνουν μεγάλη έμφαση στην αύξηση ενσυναίσθησης εκ μέρους των νεαρών παραβατών και θυτών και στην ενεργό συμμετοχή τους στην προσπάθεια αντιμετώπισης τέτοιων καταστάσεων.
5. Ένταξη στο πρόγραμμα σπουδών θεματικών όπως η εκμάθηση δεξιοτήτων διεκδικητικής συμπεριφοράς για την αντιμετώπιση της θυματοποίησης τόσο στο σχολείο όσο και σε άλλα πλαίσια.
6. Εντατική εφαρμογή των προγραμμάτων αγωγής υγείας τα οποία επιδιώκουν την ανάπτυξη στρατηγικών για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, την πρόληψη και τη φροντίδα, την ασφάλεια, την απουσία του φόβου και τη μάθηση μεθόδων αντιμετώπισης απειλητικών καταστάσεων. Ενθαρρύνουν την ειρηνική διευθέτηση των συγκρούσεων, τις τεχνικές διαπραγμάτευσης, τονίζοντας τη σημασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της αλληλεγγύης και της ισότητας. Οι μέθοδοι και οι τεχνικές είναι κυρίως, βιωματικές και ενεργητικές, που καλλιεργούν χαρακτηριστικά, όπως η ομαδικότητα, η συνεργασία και η ανάδειξη της προσωπικότητας και αποβλέπουν στην ενίσχυση του αυτοσυναισθήματος, στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή και στην ανάπτυξη κοινωνικών και προσωπικών δεξιοτήτων προσαρμογής. Ένα αποτελεσματικό πρόγραμμα πρόληψης του εκφοβισμού είναι το Olweaus Bullying Prevention Program, (Olweaus, 1993). Πρόκειται για ένα σύνθετο πρόγραμμα που εφαρμόζεται στο χώρο του σχολείου και περιλαμβάνει τρία στάδια: Το στάδιο της γενικής διαμεσολάβησης, το στάδιο διαμεσολάβησης σε επίπεδο τάξης και το στάδιο διαμεσολάβησης σε ατομικό επίπεδο, κατά το οποίο αναλύονται προσωπικά βιώματα και εμπειρίες βίας από τους μαθητές θύτες/θύματα.
7. Παράλληλα με τη χρήση των προαναφερθέντων διδακτικών προσεγγίσεων είναι αναγκαία η δημιουργία κοινωνικών, συμβουλευτικών και ψυχολογικών υπηρεσιών με σκοπό την πρόληψη της βίας. Σημαντική είναι η συνεργασία με τους γονείς και την τοπική κοινότητα, για την οργάνωση ομάδων αυτοβοήθειας και τη διεξαγωγή ενημερωτικών συναντήσεων. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να εφαρμόσουν προγράμματα για την κοινωνική ένταξη των μαθητών και την πρόληψη της σχολικής βίας (Σώκου, 2002). Επιπλέον, οι εκπαιδευτικές επισκέψεις, οι πολιτιστικές ανταλλαγές, οι συνεργασίες, αναπτύσσουν την επικοινωνία και την αυτοεκτίμηση. (Παπάνης, Ε. 2008) http://www.iatronet.gr/article.asp?art_id=6022)

Λαμβάνοντας υπόψη τους πρωταρχικούς παράγοντες που επιτρέπουν την εμφάνιση του φαινομένου της παραβατικότητας, επιθετικότητας, βίας, εκφοβισμού και θυματοποίησης σύμφωνα με την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας (Ames, 1996; Clarke & Kiselica, 1997; Olweus, 1996; Παπαστυλιανού, 2000, Τσιάντης, 2007, 2008) προτείνουμε επιπλέον:

- Την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των ενηλίκων του περιβάλλοντος του παιδιού (π.χ. εκπαιδευτικούς, γονείς κ.ά) για τη διαχείριση ανάλογων κρίσεων.

- Την ενίσχυση οικογενειακών παραμέτρων και την υποστήριξη του οικογενειακού συστήματος, ώστε να αποτελεί ένα πλαίσιο στο οποίο το παιδί αισθάνεται ότι παίρνει φροντίδα, ενθάρρυνση και υποστήριξη. Επιπλέον, έγκαιρη αντιμετώπιση των οικογενειακών συγκρούσεων και προβλημάτων και στήριξη της σχέσης των γονέων.
- Κατανόηση και αποδοχή των αντιδράσεων που χαρακτηρίζουν το στάδιο της εφηβείας και προετοιμασία των παιδιών από το Δημοτικό σε σχέση με την εφηβεία.
- Αλλαγή του βασικού στόχου της εκπαίδευσης, που μέχρι σήμερα είναι η εισαγωγή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και η προσωπική και κοινωνική καταξίωση που αυτή προσφέρει. Η τεράστια έμφαση που δίνεται στην ακαδημαϊκή επιτυχία συνεπάγεται πίεση, ανταγωνισμό και βαθμοθηρία, απόμακρες και αρνητικές σχέσεις με τους άλλους. Ο φόβος της αποτυχίας σε συνδυασμό με τα παραπάνω ενδέχεται να προκαλέσουν την απόσυρση των μαθητών ή διάφορες εκδηλώσεις βίας παραβατικότητας και διαμαρτυρίας (Πετρόπουλος & Παπαστυλιανού, 2001).
- Συμμετοχή σε σχολικές και εξωσχολικές δραστηριότητες (βλ και Τσολάκης, Γκιζελή και συν. 2000), όπως αθλητικές, καλλιτεχνικές, όμιλοι τεχνολογίας, οικολογικοί όμιλοι κ.ά.
- Εξασφάλιση ζωτικού χώρου στους μαθητές
- Μείωση των φαινομένων ρατσισμού μέσα από καλλιέργεια ενός κλίματος αποδοχής και σεβασμού της διαφορετικότητας
- Ενίσχυση των δεσμών ανάμεσα σε σχολείο, οικογένεια και κοινότητα
- Προγράμματα Ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των μαθητών στην ενίσχυση των δεξιοτήτων κατανόησης, ανάλυσης και ερμηνείας των διαφορετικών ρόλων που υιοθετούν όσοι μαθητές εμπλέκονται σε επεισόδια εκφοβισμού και τέλος, στην δέσμευσή τους για την υιοθέτηση και έμπρακτη εφαρμογή νέων θετικών συμπεριφορών σε ανάλογα περιστατικά. (Διδασκάλου και συνεργάτες 2007),
- Προτείνεται στο σημείο αυτό η αξιοποίηση μικρής διάρκειας video που συνοδεύεται από φυλλάδιο χρήσης και που παρήχθη από Πρόγραμμα κατά της Βίας προς τα παιδιά από την Οικογένεια (DAPHNE II, Children against violence at home) σε συνεργασία με τις οργανώσεις Δάσκαλοι του Κόσμου, Leeds Animation Workshop (Αγγλία) και YPIC (Λιθουανία). Οι «Οικογενειακές Αλήθειες» απευθύνονται στο ευρύ κοινό, αλλά είναι ειδικά σχεδιασμένες για παιδιά 8 - 13 ετών σε σχολεία ή σε ομάδες παιδιών όπου με τη βοήθεια ενός ενηλίκου θα λειτουργήσουν ως καταλύτης για συζήτηση. Για περισσότερες πληροφορίες για τις «Οικογενειακές Αλήθειες» ή για την προμήθεια αντιτύπων μπορεί κάποιος να επικοινωνήσει αποστέλλοντας email στο elassocrates@diavatirio.net.
- Ανάπτυξη ενός συστήματος υποστήριξης στο σχολείο με εξειδικευμένες υπηρεσίες ψυχολογικής υποστήριξης για την ψυχοκοινωνική υγεία των παιδιών και των εφήβων.
- Το φαινόμενο της θυματοποίησης και η διαχείρισή του θα πρέπει να ενσωματωθεί στο σχολικό πρόγραμμα ως ένα θέμα ψυχοκοινωνικής υγείας.
- Οδηγία (Υπουργείο Παιδείας) για την προαγωγή της ημέρας κατά της θυματοποίησης, στην οποία οι σχολικές κοινότητες σε συνεργασία με τους

συλλόγους γονέων και δασκάλων θα αναπτύσσουν κοινωνικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες κατά της σχολικής βίας.

- Ανάπτυξη εκτεταμένων επιδημιολογικών μελετών εστιασμένων στις πεποιθήσεις και τις στάσεις των μαθητών και των δασκάλων για τη θυματοποίηση.

Σύμφωνα με το Εθνικό Ινστιτούτο για την οικογένεια και τους γονείς (National Family και Parenting Institute) (2006) ο ρόλος των γονέων είναι σημαντικός και στην περίπτωση που το δικό τους παιδί εκφοβίζει άλλα παιδιά. Συγκεκριμένα το Ινστιτούτο προτείνει στους γονείς:

- Να είναι προσεκτικοί για τυχόν ενδείξεις ότι το παιδί τους εκφοβίζει άλλα παιδιά.
- Να συζητήσουν για το παιδί τους σχετικά με τα αίτια της συμπεριφοράς του και να προσπαθήσουν να του δείξουν το αντίκτυπο που έχει αυτή η συμπεριφορά στο ίδιο και στους άλλους.
- Να βεβαιωθούν ότι κανείς στην οικογένεια δεν χρησιμοποιεί επιθετική συμπεριφορά ή βία και να αποτελούν μοντέλο για τα παιδιά τους.
- Να επικοινωνήσουν με τον δάσκαλο του παιδιού για να διερευνήσουν τρόπους συνεργασίας με το σχολείο για τη διακοπή της εκφοβιστικής συμπεριφοράς του παιδιού τους.
- Να βεβαιωθούν ότι το παιδί τους γνωρίζει ότι το αγαπούν και το υποστηρίζουν και να ενισχύουν τη θετική συμπεριφορά του παιδιού.

5.7 Πρόληψη και παρέμβαση στην κοινότητα

Η κοινότητα ορίζεται συνήθως με βάση τα εξωτερικά της χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα ως φυσικός τόπος, ως ομάδα ατόμων που μοιράζονται την ίδια φυλετική, ή θρησκευτική ταυτότητα ή έχουν κοινούς στόχους και συμφέροντα. Παραβλέπεται συνήθως η συναισθηματική, ψυχολογική και πνευματική διάσταση, στην οποία δίνουν έμφαση οι Hardy και Laszloffy (2005) υποστηρίζοντας ότι η κοινότητα είναι ένα μέρος στο οποίο οι έφηβοι έχουν την αίσθηση ότι ανήκουν και συνδέονται με όλους με έναν ιδιαίτερο τρόπο. Όπως υποστηρίζουν, η κοινότητα αποτελεί για τους εφήβους το μέρος από το οποίο αρχίζουν να σχηματίζουν μια εικόνα για την ταυτότητά τους και μια αντίληψη για το πώς «τοποθετούνται» στον κόσμο που τους περιβάλλει. Επιπλέον, αναφέρουν ότι η κοινότητα είναι το μέρος στο οποίο οι έφηβοι βρίσκουν απαντήσεις για θέματα που τους απασχολούν, καθώς και ανακούφιση και παρηγοριά όταν ξεχειλίζουν από απογοήτευση και απόγνωση.

Επομένως, είναι σημαντικό η κοινότητα:

- να δημιουργεί στους εφήβους μια αίσθηση ασφάλειας και ουσιαστικής σύνδεσης με τα άλλα μέλη
- να συμβάλει στην καλλιέργεια της συμπόνιας, του νοιαξίματος, της συνεργασίας, της ομαδικότητας
- να παρέχει σύνδεση με το παρελθόν, ρίζες και όραμα για το μέλλον.

Όταν οι έφηβοι έχουν έντονη αίσθηση του «ανήκειν» στην κοινότητα τότε προστατεύονται από την απαξίωση. Η διάσπαση ή διάβρωση της κοινότητας δημιουργεί στους εφήβους την αίσθηση ότι είναι «ψυχολογικά ευάλωτοι» και τους προκαλεί ένα βαθύ πλήγμα (Hardy & Laszloffy, 2005).

Επίσης, όταν η συνοχή μιας κοινότητας βασίζεται στο μίσος και στην απουσία ανεκτικότητας απέναντι σε άλλες ομάδες τότε δημιουργείται το τοξικό έδαφος που τρέφει την ανάγκη να καταστραφούν οι άλλοι. Για την αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων είναι σημαντικά τα ακόλουθα:

- παροχή βοήθειας στους εφήβους ώστε να αισθάνονται υπερήφανοι και σίγουροι για τις διαφορετικές πτυχές της πολιτισμικής τους ταυτότητας, ιδιαίτερα όταν αυτή μπορεί να απαξιώνεται από την ευρύτερη κοινωνία.
- Ενεργή συμμετοχή στην αντιμετώπιση των άδικων κοινωνικών συνθηκών που συμβάλουν στις φυλετικές, σεξιστικές, ταξικές, θρησκευτικές διακρίσεις
- Ενίσχυση ενεργειών που κάνουν τον κόσμο ένα ασφαλέστερο μέρος όπου όλοι είναι σεβαστοί και τους επιτρέπεται να ανθίσουν, χωρίς διακρίσεις.

Οι φτωχίες γειτονίες/προσφυγικοί συνοικισμοί που μπορεί να συναθροίζονται παραβατικοί νέοι και χρήστες ναρκωτικών, δεν επιτρέπουν στα έφηβα μέλη τους να αναπτύξουν θετικούς δεσμούς με την περιοχή. Οι έφηβοι υπό αυτές τις συνθήκες μπορεί να αισθάνονται μόνοι, χαμένοι και να αναζητούν την προστασία και το «ανήκειν» που δεν τους παρέχει η κοινότητα, στις συμμορίες.

Σημαντικός και σε σχέση με την κοινότητα είναι ο ρόλος των γονιών και η δική τους σχέση με την ευρύτερη κοινότητα. Οι γονείς θα πρέπει:

- να γνωρίζουν τα κοινωνικά δίκτυα του παιδιού, τους φίλους του και το πώς περνά τον ελεύθερο χρόνο του.
- να συμβάλουν στην αποκατάσταση της κοινότητας με το να οργανώνονται σε ομάδες με άλλους ευαισθητοποιημένους γονείς για να κάνουν κάτι για την κοινότητα.
- να παρατηρούν τη ζωή των παιδιών τους, σε περίπτωση που τα τελευταία βιώνουν απόρριψη από συνομηλίκους να τους δώσουν μηνύματα υποστήριξης και φροντίδας.
- σε περίπτωση που τα παιδιά τους ανήκουν σε συμμορίες να μιλήσουν μαζί τους και να κατανοήσουν την σημασία της ένταξης τους σε αυτές πριν κάνουν ενέργειες.
- να λάβουν πρωτοβουλίες οι ίδιοι στην κοινότητα, για να ανοίξουν το δρόμο και για τα παιδιά τους π.χ. κάποιος γονιός που ασχολείται με τη φωτογραφία να κάνει μάθημα φωτογραφίας σε εφήβους, θέατρο, αναδάσωση, πεζοπορία κ.ά.

Η κοινότητα που αποτελεί άμεσο χώρο δράσης μετά από το σπίτι και το σχολείο προσφέρει πολλές δυνατότητες και προκλήσεις έκφρασης, υποστήριξης και φροντίδας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για τον πολίτη. Στο πλαίσιο της κοινότητας μπορούν να αναπτυχθούν προγράμματα ενημέρωσης, πρόληψης και παρέμβασης με στόχο τη βελτίωση των σχέσεων και της επικοινωνίας στα διάφορα επίπεδα: ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας, μεταξύ σχολείου – οικογένειας, των νέων μεταξύ τους.

Αυτά μπορούν να επιτευχθούν μέσα από τα ακόλουθα:

- Κέντρα Νεότητας των δήμων / κοινοτήτων όπου οι νέοι μπορούν να διασκεδάσουν αλλά και να βρουν πληροφορίες και για θέματα που απασχολούν τους πολίτες π.χ. οικολογικά θέματα, προβλήματα βίας, ψυχικής και σωματικής υγείας.
- Συμβουλευτικούς Σταθμούς για εφήβους όπου οι έφηβοι / νέοι θα μπορούν να βρουν απαντήσεις και στήριξη σε προσωπικά προβλήματα.
- Ίδρυση Κέντρων στελεχωμένων με ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς κι άλλους επαγγελματίες ψυχικής υγείας στην Τοπική Αυτοδιοίκηση με σκοπό την παροχή υπηρεσιών προς τα σχολεία.
- Προγράμματα σύνδεσης του σχολείου με την κοινότητα μέσα από δραστηριότητες στις οποίες θα μπορούν να συμμετέχουν παραγωγικές μονάδες, υπηρεσίες, φορείς και ιδιώτες, με στόχο την βελτίωση των σχέσεων όλων των μελών της κοινότητας και της επίδειξης μεγαλύτερης συμμετοχής στα κοινά (π.χ. προγράμματα ευαισθητοποίησης των νέων σε θέματα οικολογικής προστασίας)
- Χώρους άθλησης. Ο αθλητισμός έχει τους περισσότερους οπαδούς από όλες τις άλλες δραστηριότητες σε όλες τις ηλικίες και επομένως μπορεί να αποτελέσει πυρήνα βελτίωσης της θετικής κοινωνικής συμπεριφοράς με την κατάλληλη οργάνωση και εμπύχωση από ειδικούς.
- Πολιτιστικά κέντρα δημιουργικής απασχόλησης και έκφρασης (π.χ. διδασκαλία θεάτρου, μουσικής, ζωγραφικής, ανέβασμα θεατρικών έργων, μουσικές εκδηλώσεις, καλλιτεχνικές εκθέσεις) που συμβάλλουν στη βελτίωση της αυτοεικόνας και αυτοεκτίμησης και στην ευαισθητοποίηση και την επικοινωνία με άλλα άτομα.
- Κινητοποίηση εθελοντών – ατόμων της κοινότητας με διάθεση αλλά και ειδικές γνώσεις, που διαθέτουν ελεύθερο χρόνο – συνταξιούχων, οικοκυρών – προκειμένου να απασχολούνται ως σύμβουλοι ή να παρέχουν φροντίδα σε εφήβους ή οικογένειες που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα π.χ. προσαρμογής στο σχολείο, φροντιστηριακά μαθήματα, φύλαξη, συνοδείας σε πολιτιστικές εκδηλώσεις κ.ά.
- Σχολές Γονέων. Χρειάζεται να ενισχυθεί ο θεσμός ως «μέτρο στήριξης της οικογένειας» για εκπαίδευση σε θέματα της «δια βίου» ανάπτυξης όλης της οικογένειας και διαχείρισης προβλημάτων, ανατροφής των παιδιών και επικοινωνίας, με στόχο την ευημερία των μελών της οικογένειας και της κοινότητας γενικότερα.

5.8. Παρεμβάσεις στο επίπεδο της Πολιτείας

Η κοινωνία μας τηρεί μια αντιφατική στάση απέναντι στο θέμα της βίας. Σε θεωρητικό επίπεδο όλοι είμαστε κατά της βίας όμως είναι κοινά αποδεκτό ότι μέσω της βίας μπορεί να επιτευχθεί η ειρήνη, ότι το έγκλημα περιορίζεται μέσω της βίας, ή ότι οι νέοι παραβάτες συμμορφώνονται μέσω της βίας. Αυτές οι αντιφάσεις στις σύγχρονες κοινωνίες – από τη μια η αποδοκιμασία της βίας και από την άλλη η αποδοχή της – στέλνουν αντιφατικά μηνύματα και στους νέους.

Είναι απαραίτητη η αντιμετώπιση της κοινωνικής βίας που πολλές φορές είναι άορατη, αλλά η επίδρασή της είναι ορατή. Η κοινωνικοπολιτισμική καταπίεση είτε πηγάζει από τους θεσμούς είτε από τις διαπροσωπικές επαφές δημιουργεί τραύματα στους νέους (Hardy & Laszloffy, 2005).

Ένας από τους σημαντικότερους τομείς που χρειάζεται να επέμβει η Πολιτεία αφορά στην εκπαιδευτική πολιτική, στα προγράμματα Σπουδών, στην παροχή ίσων ευκαιριών και στην υποδομή. Η συνεργασία Υπουργείου Υγείας, Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων (π.χ. εκπαιδευτικούς, κλινικούς, κοινωνικούς ψυχολόγους) και κοινωνικών επιστημόνων (π.χ. κοινωνιολόγους της εκπαίδευσης) μπορεί να αποδώσει σε έναν αποτελεσματικό σχεδιασμό της εκπαιδευτικής πολιτικής.

Σημαντική είναι και η διάσταση της εγκατάλειψης του σχολείου που συσχετίζεται με την παραβατικότητα και την περιθωριοποίηση των νέων και την ελλιπή φροντίδα τους (Παπαδόπουλος, 1997). Πολλοί είναι οι συγγραφείς που θεωρούν ότι η σχολική αποτυχία αποτελεί αιτία και όχι αποτέλεσμα της παραβατικότητας (Παπαδόπουλος και συν.2002; Walgrave, 1982). Με βάση τα παραπάνω προτείνουμε τα εξής:

- την δημιουργία **Αρχείου Πρόληψης** τόσο στη Δημοτική όσο και στη Μέση Εκπαίδευση στο οποίο θα εντάσσονται τα παιδιά υψηλού κινδύνου με γνώμονα συγκεκριμένα κριτήρια. Τόσο το Υπουργείο Παιδείας αλλά και οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας και οι Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων θα πρέπει να συνεργάζονται και να επιβλέπουν στενά την πορεία αυτών των μαθητών, εντός και εκτός σχολείου.
- την ενίσχυση του θεσμού του Μέντορα στην Μέση Εκπαίδευση ώστε να διατηρείται προσωπική σχέση μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή. Ο Μέντορας πρέπει να διαθέσιμος, να έχει προσωπικό ενδιαφέρον και ικανότητες επικοινωνίας με τον μαθητή για να καθοδηγεί και να επιλύει τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο μαθητής στο σχολείο. Απαιτείται αύξηση του χρόνου για μεντωρισμό, προσεκτική επιλογή του εκπαιδευτικού μέντορα και μικρή ομάδα εφήβων υψηλού κινδύνου που θα αναλαμβάνει.
- δημιουργία εναλλακτικών δομών εκπαίδευσης και προεπαγγελματικής απασχόλησης με συνεργασία των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας και του Υπουργείου Παιδείας για τους νέους που εγκαταλείπουν το σχολείο, προκειμένου να τους δίνονται εναλλακτικές λύσεις τουλάχιστον μέχρι τα 18 αλλά και αργότερα.
- ενιαία και διατμηματική στρατηγική πρόληψης και αντιμετώπισης της σχολικής αποτυχίας και του λειτουργικού αναλφαβητισμού.

Γενικά, στόχος της εκπαίδευσης θα πρέπει να είναι η ολόπλευρη ανάπτυξη του μαθητή, η καλλιέργεια της συνεργατικότητας, της ενσυναίσθησης και άλλων κοινωνικών δεξιοτήτων, η ενθάρρυνση της ενασχόλησης με θέματα της ομάδας ή της κοινότητας, καθώς επίσης και η ικανοποίηση προσωπικών αναγκών έκφρασης, που μειώνει το αίσθημα της απομόνωσης και της μοναξιάς. Τα πιο πάνω είναι ουσιώδη σε κάθε μαθητή αλλά κυρίως στους έφηβους υψηλού κινδύνου. Για την επίτευξη τους προτείνουμε:

- την ισορροπημένη κατανομή των διδακτικών ωρών μεταξύ της διδακτέας ύλης και των δραστηριοτήτων ισόρροπης ψυχοσωματικής ανάπτυξης καθώς επίσης και τρόπων αξιολόγησης, με βάση τις δυνατότητες των μαθητών.

- την αναμόρφωση των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών με την προσθήκη ή την καλύτερη οργάνωση δραστηριοτήτων για έκφραση των καλλιτεχνικών, αθλητικών, δεξιοτήτων των μαθητών στο πρόγραμμα Σπουδών από ειδικά εκπαιδευμένους εκπαιδευτικούς, ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τις ικανότητες των παιδιών και εφήβων.
- αλλαγές στα πρότυπα διδασκαλίας που επικρατούν στο εκπαιδευτικό σύστημα π.χ. μέσα από τη συνεργατική μάθηση ο μαθητής αναπτύσσει δράση από διαφορετικές θέσεις και αυτό τον κινητοποιεί να συμμετέχει περισσότερο στις διεργασίες, να μοιράζεται με τους συμμαθητές του εμπειρίες και να γίνεται περισσότερο κοινωνικός. Εξάλλου, η δημοκρατική διδασκαλία επιτρέπει στο μαθητή να αυτενεργήσει περισσότερο αντίθετα από την επικρατούσα δασκαλοκεντρική που τον καθλώνει να ακούει παθητικά τον εκπαιδευτικό ενώ στη συνέχεια αξιολογείται στην ανάκληση πληροφοριών βάση της ατομικής, ανταγωνιστικής προσπάθειας.

Η νεανική επιθετικότητα και οι βίαιες συμπεριφορές είναι μεταξύ των πιο προκλητικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί. Η εμβέλεια των εκπαιδευτικών σκοπών, που έχει επεκταθεί πολύ πέρα από το παραδοσιακό σχολικό πρόγραμμα και η μεταφορά των οικογενειακών και κοινωνικών προβλημάτων στο χώρο του σχολείου, υπογραμμίζουν την ανάγκη για συντονισμό σχολείου, οικογένειας και υπηρεσιών της κοινότητας.

Η συμπεριφορά των εκπαιδευτικών συσχετίζεται σε ορισμένες περιπτώσεις με τα υπό εξέταση φαινόμενα. Για παράδειγμα, όπως αναφέρουν οι Πετρόπουλος και Παπαστυλιανού (2001), η αίσθηση αδικίας από τους εκπαιδευτικούς είναι ένας από τους πιο συχνά απαντώμενους παράγοντες συσχέτισης με πράξεις βίας, βανδαλισμών και αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς των μαθητών. Επομένως, η ενημερότητα των εκπαιδευτικών για τα προβλήματα που συχνά δημιουργούνται στους μαθητές εξαιτίας της συμπεριφοράς των πρώτων, πιστεύουμε ότι μπορεί να βοηθήσει σημαντικά στον περιορισμό αυτών των φαινομένων.

Όσον αφορά τους εκπαιδευτικούς, θεωρούμε απαραίτητα:

- Τη διδασκαλία ειδικών μαθημάτων για την ψυχολογία των εφήβων κατά την αρχική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών αλλά και την συνεχή επιμόρφωση κατά την επαγγελματική πορεία σε θέματα διαχείρισης κρίσεων, πρόληψης και αντιμετώπισης της αντικοινωνικής συμπεριφοράς.
- Την παρακολούθηση βιωματικών σεμιναρίων αυτογνωσίας και ανάπτυξης εαυτού για εκπαιδευτικούς, με σκοπό τη συναισθηματική και επαγγελματική υποστήριξή τους στον απαιτητικό ρόλο τους. Η παραπάνω πρόταση συμβάλει και στην πρόληψη της επαγγελματικής εξουθένωσης (burnout) που παρατηρείται όλο και πιο συχνά στους εκπαιδευτικούς. (Παπαστυλιανού, 1997, Le Compte και Dworkin, 1991; Maslach & Jackson, 1981).
- Τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας των εκπαιδευτικών (π.χ. αξιοπρεπείς και λειτουργικοί χώροι παραμονής στο σχολείο που να δημιουργούν ευχάριστη διάθεση για εργασία).
- Την κινητοποίηση των εκπαιδευτικών με κίνητρα π.χ. οικονομικά και αξιολογικά της επαγγελματικής σταδιοδρομίας τους για απασχόληση μετά

από το υποχρεωτικό ωράριο διδασκαλίας σε δραστηριότητες που ενδιαφέρουν τους μαθητές.

- Την υποστήριξη των εκπαιδευτικών από τους διευθυντές και προϊσταμένους εκπαίδευσης. Σημαντική είναι και η συμβολή των σεμιναρίων ευαισθητοποίησης των διοικητικών προϊσταμένων για τα προβλήματα των εκπαιδευτικών και των σχέσεών τους με τους μαθητές καθώς και των ιδίων με τους εκπαιδευτικούς.
- Την ενημέρωση των εκπαιδευτικών γύρω από θέματα κακοποίησης στην οικογένεια.
- Την επανεξέταση και την αποφυγή των πολύ αυταρχικών και κατασταλτικών μεθόδων τιμωρίας και αποβολής με την παραμικρή απόκλιση, οι οποίες προκαλούν την αντίδραση των εφήβων και συχνά έχουν τα αντίθετα από τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα.

Είναι εμφανές ότι στις περιπτώσεις μαθητών που συμπεριφέρονται βίαια και επιθετικά στο σχολείο είναι αναγκαία η παρέμβαση στο επίπεδο της οικογένειας, καθώς από ότι φαίνεται οι μαθητές αυτοί ενδέχεται να μεταφέρουν στο σχολείο τα προβλήματα ή / και τη δυσλειτουργία που χαρακτηρίζει τις οικογενειακές τους σχέσεις. Επομένως, κρίνεται σημαντική η συνεργασία ανάμεσα στην οικογένεια και το σχολείο (Osborne, 2001).

Οι δραστηριότητες που προωθούν μεγαλύτερη αλληλεπίδραση ανάμεσα στα μέλη της κοινότητας, τους γονείς και τους μαθητές θεωρούνται ως σημαντικές στρατηγικές για να αποτραπεί η σχολική βία. Τέτοιες δραστηριότητες περιλαμβάνουν ποικίλους τρόπους παρέμβασης όπως είναι:

- Η βελτίωση της επικοινωνίας των εκπαιδευτικών με τους γονείς ώστε να ενημερώνονται οι μεν από τους δε για την πορεία του παιδιού, τις ιδιαίτερες ανάγκες του, τις δράσεις του σχολείου, τις δυνατότητες καινοτομιών, που μπορούν να βελτιώσουν το κλίμα του σχολείου προς όφελος όλων κτλ.
- Η θεσμοθετημένη διασυνδεδετική συνεργασία με ειδικούς στο χώρο της ψυχικής υγείας, ώστε να αναπτυχθούν προγράμματα με στόχο την πρόληψη των αποκκλίνουσων συμπεριφορών στο σχολείο. Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να λειτουργεί σαν μέρος ενός συστήματος στήριξης του παιδιού και της οικογένειας του με στόχο να αισθάνεται ασφαλής στο ρόλο του και στη διαχείριση τέτοιων περιπτώσεων.
- Σε σχέση με το Φαινόμενο του Εκφοβισμού – Θυματοποίησης στα Σχολεία είναι σημαντική η εφαρμογή προγραμμάτων σε διακρατικό επίπεδο με στόχο την πρόληψη, την αντιμετώπιση και την παρέμβαση, καθώς και την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της ευρύτερης κοινότητας. Αναφέρουμε ως παράδειγμα το Διακρατικό Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα DAPHNE III (2008-2010), στο οποίο συμμετέχουν η Μ. Βρετανία, το Βέλγιο, η Ολλανδία, η Γερμανία, η Ελλάδα και η Κύπρος (Πανεπιστήμιο Κύπρου Λ. Κυριακίδης, Πανεπιστήμιο Αθηνών Γ. Παπαδάτος και Α. Παπαστυλιανού).

Γενικά, η αυτοσυνειδητότητα, η ευαισθησία, η ενσυναίσθηση και οι σαφείς θέσεις και προσδοκίες των εκπαιδευτικών και των διοικητικών αρχών για το ρόλο του εκπαιδευτικού αλλά και των γονέων μπορούν να αποτελέσουν πλαίσιο προστασίας και ασφαλούς ανάπτυξης των παιδιών σε κάθε στάδιο της ζωής τους.

6. ΔΙΕΥΘΥΝΤΙΚΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η έρευνα αφορά την συσχέτιση της βίας ενάντια στα παιδιά μέσα στην οικογένεια με την νεανική παραβατικότητα. Η συλλογή των δεδομένων έγινε σε Παγκύπρια κλίμακα, με ειδικά διαμορφωμένα ερωτηματολόγια, από τρεις διαφορετικές ομάδες νεαρών ατόμων. Λήφθηκε τυχαίο δείγμα γενικού πληθυσμού εφήβων (N=1,119) ηλικίας 12-16 χρονών που φοιτούσαν στην Μέση Εκπαίδευση από όλες τις επαρχίες (αστικές και ημιαστικές περιοχές). Επιπρόσθετα συλλέχθηκε κλινικό δείγμα, με την μέθοδο έρευνας αρχείου, που αφορούσε εφήβους 12-16 χρονών από αστικές και ημιαστικές περιοχές όλων των επαρχιών που παρακολουθούνταν μεταξύ 2006-2008 από τις Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων (N=151) και τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας (N=109). Η τρίτη ομάδα πληθυσμού αφορούσε νεαρούς κατάδικους μέχρι 30 ετών (N=109) που εξέτιαν ποινή φυλάκισης κατά το 2008.

Τα αποτελέσματα αναλύθηκαν με στατιστικές συσχετίσεις χρησιμοποιώντας το κριτήριο X^2 (Chi Square) και με αναλύσεις πολυπαραγοντικής λογαριθμικής παλινδρόμησης (step-wise procedure).

Στο δείγμα των μαθητών (N=1,119) διαφάνηκαν ψηλά ποσοστά ψυχολογικής βίας από τα μέλη της οικογένειας τους που έφταναν μέχρι και το 50%. Η σωματική βία ανάλογα με το είδος της κυμάνθηκε μεταξύ 3-15% ενώ η σεξουαλική βία ανερχόταν σε 2-2.5%. Αντίστοιχα ήταν τα αποτελέσματα της βίας και της παραβατικής συμπεριφοράς που ασκούσαν οι μαθητές σε άλλους. Το 80% των μαθητών ασκούσαν ψυχολογική βία σε ήπιες μορφές, ενώ στις πιο σοβαρές το ποσοστό κυμάνθηκε από 10-30%. Οι μαθητές σε ποσοστό 30-40% ασκούσαν ελαφρές μορφές σωματικής βίας σε άλλους ενώ 10% των μαθητών είχε ασκήσει σοβαρή σωματική βία (πνίξιμο/δέσιμο/κλείδωμα κλπ) σε άλλους. Επίσης 10% των μαθητών δήλωσε ότι άσκησε σεξουαλική βία σε άλλους. Συχνή βιαιότητα προς ζώα ανέφερε το 6% των μαθητών. Προπαραβατικές συμπεριφορές (αντιγραφές/ ψέματα/ κατανάλωση αλκοόλ κλπ) ανέφεραν το 50% των μαθητών ενώ (ποινικά διώξιμες) παραβατικές συμπεριφορές (οδήγηση χωρίς δίπλωμα ή χωρίς κράνος, πλαστογραφίες, εμπρησμούς, βανδαλισμούς κλπ) ανέφεραν σε ποσοστά που κυμαίνονταν από 10 έως 57% των μαθητών (ανάλογα με την παραβατική συμπεριφορά) ενώ 5% δήλωσαν ότι

έκαναν χρήση ναρκωτικών. Το 12% του συνόλου του μαθητικού πληθυσμού δήλωσε ότι είχε συλληφθεί τουλάχιστον μία φορά από την αστυνομία.

Οι αναλύσεις πολυπαραγοντικής λογαριθμικής παλινδρόμησης κατέδειξαν ότι η βία που ασκείται ενάντια στα παιδιά μέσα στην οικογένεια καθώς και άλλοι ανεξάρτητοι παράγοντες, όταν συνυπάρχουν, μπορούν να προβλέψουν συμπεριφορές βίας (ψυχολογικής, σωματικής και σεξουαλικής), παραβατικότητας και χρήσης ναρκωτικών ουσιών από τους εφήβους. Για παράδειγμα, οι ανεξάρτητοι παράγοντες που έχουν στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ τους και που όταν συνυπάρχουν μπορούν να προβλέψουν ορθά την άσκηση σωματικής βίας από τους εφήβους προς άλλους, είναι: οι εμπειρίες λεκτικής βίας του μαθητή από μέλη της οικογένειας του, η δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, ο θάνατος γονιού, η κατανάλωση αλκοόλ από τον ίδιο τον μαθητή και από την μητέρα του, οι καπνιστικές συνήθειες του μαθητή, η χρήση κωδεΐνης/ αμφεταμίνης και ο αυξημένος(>3 ωρών) χρόνος που παρακολουθούν τηλεόραση.

Στο κλινικό δείγμα των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων (N=151) διαπιστώθηκε ότι οι μισοί από τους εφήβους (50%) του δείγματος είχαν εκτεθεί σε ενδο-οικογενειακή βία. Η ψυχολογική βία που υφίσταντο οι έφηβοι ήταν ιδιαίτερα ψηλή, μέχρι και 68%, η σωματική βία σε κάποιες μορφές της έφτανε το 20%, ενώ 10% των εφήβων αυτών είχαν κακοποιηθεί σεξουαλικά από μέλη της οικογένειας τους. Σειρά παραγόντων φάνηκε να συνδέονται με την εκδήλωση της βίας στην οικογένεια. Ενδεικτικά, διαπιστώθηκε ότι η δυσλειτουργικότητα της οικογένειας η/και η αποδιοργάνωση της συσχετιζόταν στατιστικά σημαντικά με αυξημένο κίνδυνο άσκησης βίας ενάντια στα παιδιά μέσα στην οικογένεια.

Η άσκηση βίας των εφήβων είτε προς την οικογένεια τους είτε προς τρίτους και οι παραβατικές συμπεριφορές τους σε αυτό το δείγμα, ήταν σε πιο ψηλά επίπεδα, όπως άλλωστε αναμενόταν. Περαιτέρω αναλύσεις έδειξαν ότι 76% των κακοποιημένων εφήβων του δείγματος ασκούσαν οι ίδιοι ψυχολογική βία στους γονείς τους και 32% βιαιοπραγούσαν εναντίον τους, ποσοστό τετραπλάσιο από αυτό των μη-κακοποιημένων εφήβων. Επίσης, 51% των ίδιων εφήβων ασκούσαν ψυχολογική βία και 27% ασκούσαν σωματική βία σε άλλα παιδιά, ποσοστό διπλάσιο και πενταπλάσιο του αντίστοιχου ποσοστού σε μη-κακοποιημένους εφήβους.

Επίσης στην ανάλυση των αποτελεσμάτων η βία ενάντια στα παιδιά μέσα στην οικογένεια συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την επιθετικότητα προς εαυτό και αυξάνει στο τριπλάσιο τουλάχιστον την χρήση ουσιών, αλκοόλ και του καπνίσματος. Το ίδιο ισχύει και για άλλες ρινοκίνδυνες και παραβατικές συμπεριφορές όπως οδήγηση χωρίς δίπλωμα, υπό επήρεια αλκοόλ, υψηλή ταχύτητα κλπ. Καταγράφηκε επίσης, ότι οι απόπειρες αυτοκτονίας είναι δύο φορές πιο συχνές στους εφήβους θύματα βίας στην οικογένεια τους παρά στους άλλους.

Γενικότερα, στα κακοποιημένα παιδιά φάνηκε πιο συχνή εκδήλωση ψυχικών διαταραχών συνδεδεμένων με την παραβατικότητα, όπως η Διαταραχή Διαγωγής και η Εναντιωματική Προκλητική Διαταραχή οι οποίες συσχετίστηκαν στατιστικώς σημαντικά με την άσκηση λεκτικής βίας προς γονείς και άλλα παιδιά, την αυτοκαταστροφική συμπεριφορά και την κατανάλωση αλκοόλ.

Στο κλινικό δείγμα των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας (N=104) ένα μεγάλο ποσοστό (80%) των εφήβων μεγάλωσε σε περιβάλλον ενδοοικογενειακής βίας, με επικράτηση και σε αυτό το δείγμα της ψυχολογικής βίας στους εφήβους που ανερχόταν μέχρι και 75%. Η σωματική βία στις διάφορες μορφές της έφθανε μέχρι το 50%, ενώ η σεξουαλική βία ήταν λιγότερη από 4%.

Η εκδραμάτιση της επιθετικότητας και οι εκδηλώσεις παραβατικών συμπεριφορών και σε αυτό το δείγμα εμφανίστηκαν σε ιδιαίτερα μεγάλα ποσοστά. Από τους εφήβους του δείγματος 70% φάνηκε να ασκούσαν ψυχολογική/ λεκτική βία στους γονείς και 45% σε άλλα παιδιά, 35% βιαιοπραγούσαν κατά των γονιών τους και 27% κατά της παρουσίας της οικογένειάς τους, ενώ ένα 32% των εφήβων βιαιοπραγούσε σε άλλα παιδιά συμπεριλαμβανομένης και της σεξουαλικής βίας (3,9%). Άλλες παραβατικές συμπεριφορές (αδικήματα οδικής κυκλοφορίας) επέδειξαν το 50% των εφήβων του δείγματος και 20% έκαναν απόπειρες αυτοκτονίας, ενώ ποσοστό μέχρι και 9% έκαναν χρήση ναρκωτικών ουσιών. Οι μισοί σχεδόν έφηβοι αυτού του δείγματος είχαν συλληφθεί από την αστυνομία από μία έως 10 φορές.

Διαγνωστικά, η παραβατικότητα συσχετίστηκε στατιστικά σημαντικά πέραν από την θυματοποίηση στην οικογένεια, με μαθησιακές δυσκολίες (40%), διαταραχές διαγωγής (28%), διαταραχές προσωπικότητας (15%), Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής – Υπερκινητικότητα (ΔΕΠΥ) (9%) κ.α.

Στο κλινικό δείγμα του πληθυσμού των καταδίκων (N=109), 63% μεγάλωσαν σε περιβάλλον ενδοοικογενειακής βίας. Η σωματική βία ανερχόταν μέχρι και 40%, η ψυχολογική κυμαινόταν από 25-40% και η σεξουαλική βία από μέλη της οικογένειας στο 1%.

Οι κατάδικοι ανέφεραν χαμηλά ποσοστά λεκτικής βίας και βιαιοπραγίας προς μέλη της οικογένειάς τους, πιθανώς αποκρύπτοντας την μη αποδεδειγμένη βία που ασκούσαν. Αντίθετα, 14% των κρατούμενων ανέφεραν ότι άσκησαν σεξουαλική βία σε μέλη της οικογένειάς τους και αγνώστους. Επίσης 30% των καταδίκων είχε στο παρελθόν ριψοκίνδυνες συμπεριφορές και 20% είχε κάνει τουλάχιστον μία απόπειρα αυτοκτονίας. Παράλληλα η χρήση ναρκωτικών ανερχόταν μέχρι και στο 40% των καταδίκων.

Από τις αναλύσεις διαφαίνεται ότι οι πλείστοι κατάδικοι ως έφηβοι είχαν σοβαρά προβλήματα συμπεριφοράς, δυσκολίες ελέγχου της παρορμητικότητας τους και δυσκολίες στην πρόβλεψη των συνεπειών των πράξεών τους, δηλαδή τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της νεανικής παραβατικότητας. Επίσης οι πλείστοι κατάδικοι ως παιδιά δέχτηκαν βία/κακοποίηση από μέλη της οικογένειάς τους. Από τις αναλύσεις προέκυψε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση των βιωμάτων αυτών με την άσκηση λεκτικής βίας των ιδίων προς την οικογένειά τους, την χρήση ηρωίνης, τις επικίνδυνες/ριψοκίνδυνες συμπεριφορές τους και βέβαια την εγκληματικότητα που επέδειξαν.

Συμπερασματικά στην έρευνα διαπιστώθηκε η στατιστικά σημαντική συσχέτιση της βίας ενάντια στα παιδιά μέσα στην οικογένεια με τη νεανική παραβατικότητα. Επιπρόσθετα φάνηκε ότι και τα δύο φαινόμενα – κακοποίησης και νεανικής παραβατικότητας - συνδέονται με σειρά άλλων εξωτερικών και εσωτερικών

παραγόντων που όταν συνυπάρχουν μπορούν να ωθήσουν στην εκδήλωση της παραβατικότητας. Συνεπώς η πολυπλοκότητα του φαινομένου απαιτεί πολυδιάστατη στρατηγική πρόληψης με κεντρικό άξονα τις παρεμβάσεις για βελτίωση της λειτουργικότητας της οικογένειας και της αποφυγής της κακοποίησης των παιδιών. Παράλληλα οι παρεμβάσεις στα σχολεία αλλά και στην κοινότητα είναι απαραίτητα μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν άμεσα. Οι έφηβοι εκδραματίζουν την βία που δέκτηκαν με παραβατικότητα, δηλαδή με επιθέσεις σε άτομα, αντικείμενα, νόμους και κοινωνικούς κανόνες αλλά και στον ίδιο τους τον εαυτό. Εναπόκειται στο κράτος και στους φορείς να τους προστατέψει από την βία και έτσι να αποτρέψει την παραβατικότητα και την εξέλιξη της σε εγκληματικότητα στην ενηλικίωση.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, Ε. (2005). Προοπτική μελέτη σωματικά κακοποιημένων και παραμελημένων παιδιών – η σημειολογία της διαταραχής της γονικής ικανότητας. Στο, Ι. Μπίμπου - Νάκου (Επιμ.), *Πλαίσια στήριξης της οικογένειας στην πράξη: το παράδειγμα της γονικής ψυχικής διαταραχής* (σσ.82-94). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, Ε. (1998). *Οδηγός για την αναγνώριση και αντιμετώπιση της κακοποίησης και παραμέλησης του παιδιού*. Ινστιτούτο Υγείας του παιδιού.
- Αγάθωνος - Γεωργοπούλου Ε. (1995). *Σύγκριση ομάδας γονέων που κακοποιούν και παραμελούν σωματικά τα παιδιά τους με ομάδα ελέγχου. Προσδιορισμός χαρακτηριστικών για ανίχνευση και παρέμβαση*. Διδακτορική διατριβή Φιλοσοφίας στην Ψυχολογία, Πανεπιστήμιο Birmingham, Μ. Βρετανία.
- Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, Ε. (1993). Το κράτος ως γονιός: σύμμαχος ή αντίπαλος; Στο, Ε. Αγάθωνος – Γεωργοπούλου (Επιμ.), *Οικογένεια – Παιδική Προστασία – Κοινωνική Πολιτική*, (15-23). Αθήνα: Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού.
- American Psychiatric Association (2000). Διαγνωστικά Κριτήρια DSM-IV-TR™. Ιατρικές Εκδόσεις Λίτσα. Αθήνα: 2004.
- Αναστασόπουλος, Δ. (1998). Η ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη στην εφηβεία. Στο, Γ. Τσιάντης (Επιμ.), *Βασική Παιδοψυχιατρική*, Τόμος 2^{ος} (σσ.31-73). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Αστυνομία Κύπρου (2009). Στατιστικά στοιχεία για την Εγκληματικότητα- Στατιστικές που ενέχονται ανήλικοι από το 2006-2008. Ανάκτηση από: <http://www.police.gov.cy/police/police.nsf/All/DD4F220AA8307778C22575910039E893?OpenDocument>.
- Βιδάλη, Σ. (1995). Μαθητικές Κινητοποιήσεις: Η μεταφορά της βίας από την κοινωνία στο σχολείο. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 82-83, 112-119.
- Βρύζας, Κ. (1997). *Παγκόσμια Επικοινωνία, Πολιτιστικές Ταυτότητες*. Αθήνα: Gutenberg.
- Βουιδάσκης, Β.Κ. (1996). Κοινωνικά αίτια της κυκλικής, κάθετης και οριζόντιας αμφίδρομης επιθετικής συμπεριφοράς στις πρωτογενείς ομάδες κοινωνικοποίησης. Στο, Ι. Νέστορος (Επιμ.), *Επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Γαλανάκη, Ε., Αμανάκη, Ε., & Νοικοκύρη, Ε. (υπό δημοσίευση). Εκφοβισμός/θυματοποίηση και μοναξιά του παιδιού στο δίκτυο των συνομηλίκων και στη δυαδική φίλια. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*.

- Γαλανάκη, Ε., Αμανάκη, Ε., & Ξύκη, Ν. (υπό δημοσίευση). Εκφοβισμός/θυματοποίηση και μοναξιά του παιδιού στην οικογένεια και στο σχολείο. *Πρακτικά του 19ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Κοινωνικής Παιδιατρικής και Προαγωγής της Υγείας.*
- Γκέιστ, Β. & Χαραλάμπους Σ. (2002). Το προφίλ των θυμάτων και των θυτών βίας στην οικογένεια: Η εμπειρία του κέντρου άμεσης βοήθειας του συνδέσμου για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της βίας στην οικογένεια. Στο, Κ. Μ. Κόκκινος (Επιμ.), *Επιθετικότητα: πρακτικά 4^ο Ψυχολογικού Συνεδρίου Κύπρου* (σσ.50-55). Σύνδεσμος Ψυχολόγων Κύπρου.
- Γκότοβος, Α. (1996). *Καταλήψεις: Ανορθόδοξες μορφές μαθητικής διαμαρτυρίας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Δημητρίου, Α. (1998). Γνωστική ανάπτυξη κατά την εφηβεία. Στο, Γ. Τσιάντης (Επιμ.) *Εφηβεία*, Τόμος Β' Τεύχος 1, 145-181. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Δημητρόπουλος, Ε. & Κιτσάκη, Β. (2000). Σωφρονιστική Συμβουλευτική, μια ανάγκη για το σωφρονιστικό σύστημα ανηλίκων στη χώρα μας. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής – Προσανατολισμού*, 20-21, 14-54.
- ΕΠΨΥ, HBSC–WHO (2000). *Παγκόσμια έρευνα για την υγεία στο μαθητικό πληθυσμό – Έλληνες μαθητές: Υγεία – Σχολείο - Οικογένεια* (υπεύθ. Α.Κοκκέβη). Αθήνα: Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής.
- ΕΠΨΥ (2000). «Στους 80,000 οι χρήστες ναρκωτικών ουσιών». *Αναδημοσίευση συμπερασμάτων έρευνας στην εφημ. ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ*, 22/10/2000. Αθήνα.
- Καλογρίδη, Σ. (1995). Σχολική αποτυχία, χαμηλή αυτοεκτίμηση, νεανική παραβατικότητα. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 82-83, 157-161.
- Κανάκης, Θ.Ν. (1996). *Καταστροφή των σχολικών βιβλίων: Μια πρώτη διερεύνηση*. (Ανέκδοτη μονογραφία). Αθήνα.
- Killèn, K. (1993). Η αξιολόγηση της γονικής ικανότητας στις βίαιες οικογένειες: Μια πρόκληση για τους επαγγελματίες. Στο, Ε. Αγάθωνος - Γεωργοπούλου (Επιμ.), *Οικογένεια – Παιδική προστασία – Κοινωνική πολιτική*. Αθήνα: Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού.
- Κοκκέβη, Α., Μαδιανού, Δ. & Στεφανής, Κ. (1992). *Τα ναρκωτικά στην Ελλάδα. Η χρήση ουσιών στο μαθητικό πληθυσμό*. Τόμος Β'. (Επιμ.) Κ.Στεφανής. Σειρά: Ψυχοκοινωνικά Προβλήματα. Αθήνα: Ψυχιατρική Βιβλιοθήκη.
- Κουράκης, Ν. (1999). *Εφηβοι παραβάτες και κοινωνία*. Αθήνα: Σάκκουλα.

- Κουτσούλης, Μ. (2002). Η λεκτική συμπεριφορά των καθηγητών στο Λύκειο: Η άλλη μορφή επιθετικότητας στη σχολική τάξη. Στο, Κ. Μ. Κόκκινος (επιμ.) *Επιθετικότητα: πρακτικά 4^ο Ψυχολογικού Συνεδρίου Κύπρου* (σσ.137-149). Σύνδεσμος Ψυχολόγων Κύπρου.
- Μαδιανός, Μ. (1989). *Κοινωνία και ψυχική υγεία*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Μανουδάκη, Θ. (2000). Νέες μορφές παραβατικότητας ανηλίκων στο χώρο του σχολείου. Στο Ν. Πετρόπουλος & Α. Παπαστυλιανού (Επιμ.), *Προκλήσεις στη σχολική κοινότητα. Έρευνα και παρέμβαση. Πρακτικά Διημερίδας* (σσ.142-148). Αθήνα: ΥΠΕΠΘ / Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Μόττη-Στεφανίδη, Φ., Μπεζεβέγκης, Η. & Γιαννίτσας Ν. (1998). Το ψυχολογικά επαρκές παιδί: Προσδοκίες δασκάλων και γονέων. *Νέα Παιδεία*, 86, 28-41.
- Μόττη-Στεφανίδη, Φ.(1999).Αξιολόγηση της Νοημοσύνης παιδιών σχολικής ηλικίας και εφήβων. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μόττη – Στεφανίδη, Φ. (Μάιος 2001). *Ο ψυχολογικά επαρκής έφηβος: απόψεις ειδικών της ψυχικής υγείας, γονέων και εκπαιδευτικών*. Ανακοίνωση στο 8^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογικής Έρευνας (24-27/5/2001) (Βιβλίο Περιλήψεων). Αλεξανδρούπολη.
- Μπακούλα Χ., Καββαδίας Γ. & Ματσανιώτης Ν. (1993). *Αντιφάσεις της ελληνικής οικογένειας στην ανατροφή του παιδιού* (Πανελλήνια Έρευνα) 31^ο Πανελλήνιο Παιδιατρικό Συνέδριο, Ιούνιος (περιλήψεις).
- Μπεζέ, Λ. (1990). *Δυσκοινωνικότητα των νέων και δυσκολία προσαρμογής του αναμορφωτικού συστήματος*. Συμπόσιο για την πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων: επανεκπαίδευση - ένταξη, 29-38. Αθήνα – Κομοτηνή: Σάκουλα.
- Μπεζέ, Λ. και συν. (1998). *Βία στο σχολείο, Βία του σχολείου*. Εργαστήριο Ψυχολογίας του Παιδιού. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μπίμπου – Νάκου, Ι. & Στογιαννίδου, Α. (2004). Σύνδεση γονικής ψυχικής διαταραχής και ψυχοκοινωνικής υγείας παιδιών: εμπειρίες από την εφαρμογή ενός οικογενειακού μοντέλου προσέγγισης. (έγγραφο κατόπιν προσωπικής επίδοσης).
- Ντάβου, Μ. (1999). Δροσίζοντας τα θερμά Μέσα: Μια επαναξιολόγηση της θέσης και της χρήσης των Μέσων στη ζωή της σύγχρονης ελληνικής οικογένειας. *Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, 27, 123-152.
- Χανθάκου, Γ., Κατσιγιάννη, Β. & Παπαστυλιανού, Α. (2006). Ο εκφοβισμός στο χώρο του σχολείου: Στρατηγικές πρόληψης και αντιμετώπισης. Στο, Α. Βλάχου, Μ. Κάιλα & Β. Στρογγυλός (Επιμ.), *Παιδιά με ειδικές ανάγκες. Οικογένεια και σχολείο* (σσ. 197-221). Αθήνα: Ατραπός.

- ΟΗΕ (1990). Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Ν. 243/1990).
- Παπαδόπουλος, Μ., Γιαλλουρίδης, Γ., Θεοδώρου, Γ., Οικονόμου-Γεωργίου, Μ., Κωνσταντίνου, Μ. & Σταύρου, Α. (2002). Η αυτοομολογούμενη νεανική παραβατικότητα μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο. Στο: *Επιθετικότητα: πρακτικά 4^ο Ψυχολογικού Συνεδρίου Κύπρου*, (σσ.177-189). Σύνδεσμος Ψυχολόγων Κύπρου.
- Παπάνης, Ε. (2008) (http://www.iatronet.gr/article.asp?art_id=6022) 30/01/10.
- Παπαστυλιανού, Α. (2003). Συννοσυσρότητα βίας και χρήσης ουσιών σε Έλληνες μαθητές. Κεφ. Στο, Χ. Τζιόγκουρος (Επιμ.), *Πρακτικά του Γ' Ψυχολογικού Συνεδρίου Κύπρου, Η Ψυχολογία σήμερα: Κυπριακή και Ευρωπαϊκή πραγματικότητα*. Σύνδεσμος Ψυχολόγων Κύπρου. Λευκωσία.
- Παπαστυλιανού, Α. (2002). Επιθετικότητα και ο ρόλος της οικογένειας. Στο Ν. Πολεμικός, Μ. Καΐλα & Φ. Καλαβάσης (Επιμ.), *Εκπαιδευτική, οικογενειακή και πολιτική ψυχοπαθολογία, Τόμος Β', Αποκλίνουσες διαστάσεις στο χώρο της οικογένειας* (σσ. 243-265). Αθήνα: Ατραπός.
- Παπαστυλιανού, Α. (υπό δημοσίευση). *Η διαρροή παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών από το ελληνικό σχολείο* (έρευνα). Κέντρο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (ΚΕΔΑ), Πανεπιστήμιο Αθηνών: Αθήνα.
- Παρασκευόπουλος, Ι. (1987). *Εξελικτική Ψυχολογία. Εφηβεία. Τόμος 4^{ος}*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Πατεράκη, Λ., Χουντουμάδη, Α & Χαντζή, Χ. (2000). Το φαινόμενο του «εκφοβισμού» στο Δημοτικό σχολείο: Εμπειρικά ευρήματα. Στο Ν. Πετρόπουλος & Α. Παπαστυλιανού (Επιμ.), *Προκλήσεις στη σχολική Κοινότητα: Έρευνα και Παρέμβαση* (Πρακτικά Δημερίδας). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Πετρόπουλος, Ν. & Παπαστυλιανού, Α. (2001). *Μορφές επιθετικότητας, Βίας και Διαμαρτυρίας στο σχολείο (γενεσιουργοί παράγοντες και επιπτώσεις)*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Πιτσελά, Α. (2008). *Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων*. Αθήνα: Σάκκουλα.
- Πυρουνάκη, Μ. (2000). Βιωματικά σεμινάρια εκπαιδευτικών στο πλαίσιο Προγράμματος Πρωτογενούς Πρόληψης κατά της χρήσης ουσιών. Στο, Ν. Πετρόπουλος & Α. Παπαστυλιανού (Επιμ.), *Προκλήσεις στη σχολική Κοινότητα: Έρευνα και Παρέμβαση* (Πρακτικά Δημερίδας). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

- Σεραφεινίδου, Μ. (1995). *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Στατιστική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας. (2009). Εγκληματολογικές Στατιστικές 2007. Σειρά Ι. Αρ. Έκθεσης 34.
- Στατιστική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας. (2009). Δημογραφική Έκθεση 2008. Πληθυσμιακές Στατιστικές. Σειρά ΙΙ. Αρ. Έκθεσης 46.
- Στατιστική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας. (2009). Στατιστικές της Εκπαίδευσης 2007/2008. Σειρά Ι. Αρ. Έκθεσης 40.
- Συγκολλίτου, Ε. (1997). Σχολική επίδοση και αλλαγή στο κοινωνικό κύρος και στην αυτοεκτίμηση των μαθητών. *Ψυχολογία*, 4, 32-47.
- Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια. Ενημερωτικό Δελτίο. Μάιος 2009.
- Τσιάντης, Ι. (1998), Δυναμικές αλληλεπιδράσεις και διεργασίες στις σχέσεις εφήβου – οικογένειας. Στο, Ι. Τσιάντης (επιμ.), *Βασική Παιδοψυχιατρική* (σσ.19-30). Αθήνα: Καστανιώτη.
- Tucker, N. (1997), (επιμ. μετφρ. Ν. Γιαννίτσας). *Εφηβεία, ωριμότητα και τρίτη ηλικία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας (2008). Ετήσια Έκθεση ΥΚΕ. Ανάκτηση στις 23.5.2009 από:
http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/sws/sws.nsf/dmlannualrpt_gr/dmlannualrpt_gr?OpenDocument
- Φακιολάς, Ν.Π. (1994). Στάσεις και απόψεις μαθητών για θέματα τοξικοεξάρτησης. Έρευνα Γυμνασίων – Λυκείων Δήμου Αθήνας. σελ. 10,13,16, 18. (Αδημοσίευτη εργασία).
- Φερέτη, Ε. & Σταυριανάκη, Μ. (1997). *Η σωματική τιμωρία στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών*. Αθήνα: Ινστιτούτο Υγείας Παιδιού.
- Φλουρής, Γ. (1989). *Αυτοαντίληψη, σχολική επίδοση και επίδραση γονέων*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Χριστοπούλου, Α. (1996). Θέματα ψυχικής υγείας και προσαρμογής των εφήβων στην Ελλάδα. *Ψυχολογία*, 3(2), 101-109.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Achenbach, T. M. & Edelbrock, C. S. (1981). Behavioral problems and competencies reported by parents of normal and disturbed children aged 4 through 16. *Monogr. Soc. Res. Child Dev.* 46.
- Acoca, L. & Dedel, K. (1998). *No place to hide: Understanding and meeting the needs of girls in the California juvenile justice system*. San Francisco: National Council on Crime and Delinquency.
- Agathonos – Georgopoulou H., Browne K. & Sarafidou E. (1997). Secondary prevention of child maltreatment: The early identification of families in need of support. In, W.Hellinckx, M.Colton & M.Williams (eds.), *International Perspectives on Family Support*, Arena, Aldershot Hants.
- Ainsworth, M.D., Blehar, M.C., Waters, E. & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: Assesed in the strange situation and at home*. Hillsdale N.J. Lawrence Erlbaum.
- Allen, J., Hauser, S., Bell, K. & O'Connor, T. (1994). Longitudinal assessment of autonomy and relatedness in adolescent–family interactions as predictors of adolescent ego development and self-esteem. *Child Development*, 64, 179–194.
- Allen, J. & Land, D. (1999). Attachment in adolescence. In, J. Cassidy & P. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Research, theory, & clinical applications* (pp. 319–335). New York: The Guilford Press.
- Allison, P. D. & Furstenberg, F. F. (1989). How- marital dissolutions affect children: variations by age and sex. *Developmental Psychology*, 24, 540-549.
- Amato, P.R. & Ochiltree, G. (1986). Family resources and child competence. *Journal of Marriage and the Family*, 48, 47-56.
- Avison, W. R. & McAlpine, D. D. (1992). Gender differences in symptoms of depression among adolescents. *J. Health Soc. Behav.*, 33, 77–96.
- Baden, A.D. & Howe, G.W. (1992). Mothers' attributions and expectancies regarded their conduct-disordered children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 20, 467-485
- Baker, J.A. (1998). Are we missing the forest for the trees? Considering the social context of violence. *Journal of School Psychology*, 36(1), 29-44
- Baker, SP; O' Neil, B., Ginsburg, MJ et al. (1992). *The injury fact book*. New York, NY: Oxford University Press.

- Baldry, A.C. & Farrington, D.P. (2000). Bullies and delinquents: Personal characteristics and parental styles. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 10, 17-31.
- Barnow, S., Schuckit, M. A., Lucht, M., Ulrich, J. & Freyberger, H. J. (2002). The importance of a positive family history of alcoholism, parental rejection and emotional warmth, behavioral problems and peer substance use for alcohol problems in teenagers: A path analysis. *Journal of Studies on Alcohol*, 63, 305–316.
- Baumeister, R., Bushman, B., & Campbell, W. K. (2000). Self-esteem, narcissism, and aggression: Does violence result from low self-esteem or from threatened egotism? *Current Directions in Psychological Science*, 9, 26–29.
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescence competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11, 56-95.
- Baumrind, D. (1978). Parental disciplinary patterns and social competence in children. *Youth and Society*, 35, 639-662.
- Baumrind, D. (1972). Socialization and instrumental competence in young children. In, W.W. Hartup (Ed), *The young child: Reviews of research*, Vol.2 (pp.202-224). Washington DC: National Association for the Education of Young Children.
- Bavolek, S.J. (1984). *Handbook for the Adult – Adolescent Parenting Inventory*. Eau Claire, WI: Family Development Resources.
- Beaver, Kevin M.; Wright, John Paul; Delisi, Matt. (2008) Delinquent peer group formation: evidence of a gene x environment correlation. *The Journal of Genetic Psychology*, September 1, 2008
- Bebe, M.C. & Mueller, F. (1993). Categorical offences of juvenile delinquents and their relationship to achievement. *Journal of correctional education*, 44 (4).
- Bergeret, J. (1999). *Τοξικοεξάρτηση και προσωπικότητα*. (επιμ. Α. Βερβερίδης). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Berndt, T.J. (1989). Obtaining support from friends during childhood and adolescence. In, D. Belle (Ed), *Children's Social Networks and Social Support*. New York: John Wiley & Sons.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base*. London: Tavistock / Routledge
- Braet, C. & Verhofstadt – Deneve, L. (1998). Developmental Psychopathology. In, A. Demetriou, W. Doise & C. Van Lieshout (Eds.), *Life-span Developmental Psychology*. Chichester: Wiley.

- Bromley, E., Johnson, J.G. & Cohen, P. (2006). Personality strengths in adolescence and decreased risk of developing mental health problems in early adulthood. *Comprehensive Psychiatry*, 47, 315-324.
- Brown, S.A., Cleghorn, A. Skuckit, M.A., Myers, M.G. & Mott, M.A. (1996). Conduct disorder among adolescent alcohol and drug abusers. *J Stud Alcohol*, 57, 314-324.
- Brown, S. (1998) *Understanding Youth and Crime (Listening to youth?)* Buckingham: Open University Press.
- Browne, K.D. (1993). Η ανάγκη για διακοπή του κύκλου της οικογενειακής βίας και της κακής μεταχείρισης των παιδιών. Στο, Ε. Αγάθωνος – Γεωργοπούλου (Επιμ.) *Οικογένεια – Παιδική Προστασία – Κοινωνική Πολιτική* (σσ.79-97). Αθήνα: Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού.
- Browne, K.D. (1992).The prevalence and correlates of violence between romantic partners. *J. Inter. Violence* (in submission)
- Browne, K.D. (1989). The naturalistic context of family violence and child abuse. In, J. Archer & K. Browne (Eds), *Human aggression: Naturalistic Approaches* (pp.182-216). London: Routledge.
- Browne, K.D. & Saqi, S. (1988). Approaches to screening families high risk for child abuse. In, K.D. Browne, C. Davies & P. Stratton (Eds), *Early prediction and prevention of child abuse*. Chichester: Wiley.
- Burhmester, D. (1992). The developmental courses of sibling and peer relationships. In, F. Bou, & J. Dunn (Eds.), *Children's sibling relationships* (pp. 192–240). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Burgess, W. A. & Holmstrom, L. L. (1974). Rape Trauma Syndrome, *American Journal of Psychiatry* 131:981-986,
- Buydens – Brancheu, L, Brancheu, M.H. & Noumair, D. (1989). Age of alcoholism onset. I. Relationship to psychopathology. *Arch Gen Psychiatry*, 46, 225-230.
- Caesar, P.L. (1988). Exposure to violence in the families-of-origin among wife-abusers and maritally non-violent men. Special Issue: *Wife assaulters, Violence and Victims (Spr)*, 3(1), 46-63.
- Campbell, S. (2002). Is ADHD a valid disorder? In, P.S. Jensen & J.R. Cooper (Eds.), *Attention deficit hyperactive disorder. State of the science. Best practices* (pp.1-19). Kingston, NJ: Civic Research Institute.
- Campel, J. & Mandel, F. (1990). Connecting math achievement to parental influences. *Contemporary Educational Psychology*, 15, 64-71.

- Canavan, J. & Dolan, P. (2003). Policy roots and practice growth: evaluating family support on the west coast of Ireland. In, I. Katz & J. Pinkerton (Eds), *Evaluating Family Support: Thinking Internationally, Thinking Critically* (pp. 253–269). Chichester: Wiley.
- Carr, A. (1999). *The Handbook of Child and Adolescent Clinical Psychology (A Contextual Approach)*. New York: Routledge.
- Carrion, V.G. & Steiner, H. (2000). Trauma and dissociation in delinquent adolescents. *J Am Acad of Child Adolesc Psychiatry*, 39, 353-359.
- Cawson, P., Wattam, C., Brooker, J. & Kelly, G. (2000). *Child maltreatment in the United Kingdom. A study of prevalence of child abuse and neglect*. London: National Society for the Prevention of Cruelty in Children.
- Christensen, H.H. & Clark, R.N. (1996). “Increasing public involvement to reduce depreciative behaviour in recreation settings”. In, A.G. Goldsten (Ed.), *The psychology of vandalism* (pp. 255-273). New York: Plenum Press.
- Christoffel, K. (1990). Violent death and injury in U.S. children and adolescence. *American Journal of Diseases of Children*, 144,
- Cicchetti, D. & Beeghly, M. (1987). Symbolic development in maltreated youngsters: An organizational perspective. In, D. Cicchetti & M. Beeghly (Eds.), *Atypical Symbolic Development*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Clark, D.B., Lynch, K.G., Donovan, J.E. & Block, G.D. (2001). Health problems in adolescents with alcohol use disorders, self report, liver injury, and physical examination findings and correlates. *Alcohol Clin Exp Res*, 25, 1350-1359.
- Cloninger, C.R. (1994). Temperament and Personality. *Curr Opin Neurobiol*, 4, 266-273.
- Cohen, S. & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychol. Bull.*, 98, 310–357.
- Cochran, J. (1996). Parenting and personal social networks. In, T. Luster & L.Okagaki (Eds). *Parenting: An Ecological Perspective*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Coie, J. D., Terry, R., Zakriski, A. & Lochman, J. (1995). Early adolescent social influences on delinquent behavior. In J. McCord (Ed.), *Coercion and punishment in long-term perspectives* (pp. 229–244). Cambridge: Cambridge University Press.
- Coleman, J.C. & Hendry, L. (1990). *The nature of adolescence*. 2nd edition. London: Routledge.

- Conger, R. D., Conger, K. J., Elder Jr., G. H., Lorenz, F. O., Simons, R. L. & Whitbeck, L. B. (1993). Family economic stress and adjustment of early adolescent girls. *Developmental Psychology*, 29, 206–219.
- Cotterell, J. (1996). *Social Networks and Social Influences in Adolescence*. London: Routledge.
- Craissati J. & McClurg G. (1996). The Challenge Project: Perpetrators of child sexual abuse in South East London. *Child Abuse and Neglect*, 20(11), 1067-1077.
- Creighton, S. and Russell, N. (1995). *Voices from Childhood: A Survey of Childhood Experiences and Attitudes to Childrearing among Adults in the United Kingdom*. London: NSPCC. Research Policy and Practice Series.
- Crick, N. & Dodge, K. (1994). A review and reformulation of social information-processing mechanisms in children's social adjustment. *Child Development*, 66, 710–722.
- Crittenden, P. (1981). Abusing, neglecting, problematic and adequate dyads: Differentiating by patterns of interaction. *Merrill-Palmer Quarterly*, 27, 201-218.
- Cutrona, C.E. (2000). Social support principles for strengthening families: messages from America. In, J. Canavan, P. Dolan & J. Pinkerton (Eds), *Family Support: Direction from Diversity*, Chapter 5 (pp. 103–122). London: Jessica Kingsley.
- Dauids, E. & Gastpar, M. (2003). Attention – deficit / hyperactivity disorder and substance abuse. *Psychiatrische Praxis*, 30, 182-186.
- Davis. M.H. & Franzoi, S.L. (1991). Stability and change in Adolescent Self – Consciousness and Empathy. *Journal of Research in Personality*, 25, 70-80.
- Dembo, R., Williams, L. & Schmeidler, J. (1993). Gender differences in mental health service needs among youths entering a juvenile detention center. *Journal of Prison and Jail Health*, 12, 73–101.
- Demetriou, A., Doise, W. & Van Lieshout (Eds.) (1998). *Life – Span Developmental Psychology*. Chichester: Wiley.
- Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-IV (DSM-IV) (1995). American Psychiatric Association, Washington DC.
- Dishion, T.J. (1990). The family ecology of boys' peer relations in middle childhood. *Child Development*, 61, 874-892.

- Dishion, T. J., Eddy, J. M., Haas, E., Li, F. & Spracklen, K. M. (1997). Friendships and violent behavior during adolescence. *Social Development*, 6, 207–225.
- Donald, T. & Jureidini, J. (2004). Parenting capacity. *Child Abuse Review*, 13, 5-17.
- “Drugs and Crime Facts” (1991). Rockville, MD: Drugs & Crime Data Center & Clearinghouse, US Department of Justice, Bureau Of Justice Statistics, NCJ-134371.
- Durant, R.H. et al. (1997). Comparison of two violence prevention curricula for middle school adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 19, 111-117.
- East, P. & Rock, K. (1992). Compensatory patterns of support among children’s peer relationships: A test using school friends, nonschool friends, and siblings. *Developmental Psychology*, 28, 163–178.
- Eckenrode, J. & Hamilton, S. (2000). One to one support interventions. In, S. Cohen, L.G. Underwood & B.H. Gottlieb (Eds), *Social Support Measurement and Intervention*, Chapter 9 (pp. 278–308). A Guide for Health and Social Scientists, Oxford.
- Eisenberg, N. (1992). *The caring child*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Eisenberg, N. (1986). *Altruistic emotion, cognition, and behaviour*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Eisenberg, N. & Fabes, R. A. (1998). Prosocial development. In, W. Damon (Ed.), *Handbook of child psychology (5th ed.)*, Vol. 3. *Social, emotional, and personality development* (N. Eisenberg, Vol. Ed.) (pp.701–778). New York: Wiley.
- Elliot M, Browne KD & Kilcoyne J. (1995). Child sexual abuse prevention: what offenders tell us. *Child Abuse and Neglect*, 19, 5, 579-594.
- Ellis, J.A., Ray, J.A. & Coleman, R. (1983). Factors affecting school vandalism. *Social Work in Education*, 5 (4), 258-272.
- Engels, R. C. & Bogt, T. T. (2001). Influences of risk behaviors on the quality of peer relations in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 30, 675–696.
- Englander-Golden, P., Elconin, J. & Miller, K.J. (1985). SAY IT STRAIGHT: Adolescent substance abuse prevention training. *Academic Psychology Bulletin*, 7, 65-79.
- Epstein, J. (1995). *School – family – community partnerships: Caring for the children we share*. Phi Delta Kappan, 701-712.

- Falcov (2005). Κατανόηση της ψυχικής ασθένειας των γονέων από τα παιδιά και τους εφήβους: αλληλεπιδράσεις και επιπτώσεις. Στο, Ι. Μπίμπου - Νάκου (Επιμ.), *Πλαίσια στήριξης της οικογένειας στην πράξη: το παράδειγμα της γονικής ψυχικής διαταραχής* (σσ.47-55). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Farrington, D.P. (1978). The family background of aggressive youths. In, LA Hersov, M. Berger & D. Schaffer (Eds.), *Aggression and Antisocial Behavior in Childhood and Adolescence* (pp.73-93). Oxford: Pergamon.
- Farrington, D.P. (2002). Developmental Criminology and risk-focused prevention In M.Maguire et al (Eds), *The Oxford Handbook of Criminology* (3rd edn.) Oxford: Oxford University Press.
- Fass, M. & Tubman, J. (2002). The influence of parental and peer attachment on college students' academic achievement. *Psychology in the Schools*, 561–574.
- Fereti I. & Stavrianaki M. (1997). The use of physical punishment in the Greek family: selected socio-demographic aspects. *International Journal of Child and Family Welfare*, 2(3), 206-216.
- Finkelhor, D. (1994). The international epidemiology of child sexual abuse. *Child Abuse and Neglect*, 18 (5), 409-417.
- Ford-Gilboe, M. (1997). Family strengths, motivation, and resources as predictors of health promotion behavior in single-parent and two-parent families. *Research in Nursing & Health*, 20, 205–217.
- Forehand, R., Wiersma, M., Thomas, A, Armistead, L., Kempton, T. & Neighbors, B. (1991). The role of family stressor and parent relationship on adolescent function. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 30, 316-322.
- Funk, S. J. (1999). Risk assessment for juveniles on probation: A focus on gender. *Criminal Justice and Behavior*, 26, 44–68.
- Furlong, M. et al. (1997). Drugs and school violence. *Education and Treatment of Children*, 20 (Aug.), 263-280.
- Gardner, R. (2003). *Supporting Families: Child Protection in the Community*. Chichester: NSPCC Wiley.
- Garmezy, N. (1983). Stressors of childhood. In, N.Garmezy & M. Rutter (Ed.), *Stress, Coping, and Development in Children*. New York: McGraw – Hill.
- Georgas, J., Christakopoulou, S., Poortinga, Y., Goodwin, R., Angleitner, A. & Charalambous, N. (1997). The relationship of family bonds to family structure and function across cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 28, 303-319.

- Georgas, J. (1999). Family as a context variable in cross-cultural psychology. In J. Adamopoulos and Y. Kashima (eds.), *Social psychology and cultural context*, 163-175. Beverly Hills, CA: Sage.
- Georgiou, S.N. (1997). Parental involvement: Definition and outcomes. *Social Psychology of Education, 1*(3), 189-209.
- Georgiou, S.N. (1995). Family dynamics and school achievement in Cyprus. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 36* (6), 977-991.
- Gold, V. & Chamberlein, L.J. (1996). School/student violence: A primer. *American Secondary Education, 24* (3), 27-32.
- Gottlieb, B.H. (1991). Social support in adolescence. In, Colten, M.E. & Gore, S. (Eds), *Adolescent Stress. Causes and Consequences*. New York: Aldine de Gruyter.
- Graham, J. & Bowling, B. (1995). Young People and Crime, Home Office Research Study No. 145, London: Home Office.
- Grant, B.F. et al. (2004). Prevalence and co-occurrence of substance use disorders : results from the National Epidemiological Survey on Alcohol Related Conditions. *Arch Gen Psychiatry, 61*, 807-816.
- Greeff, A.P. & Ritman, I.N. (2005). Individual characteristics associated with resilience in single-parent families. *Psychol Rep, 96*(1), 36 - 42.
- Guidubaldi, J. & Perry, J. D. (1985). Divorce and mental health sequelae for children: a two year follow up of a nation wide sample. *Journal of American Academy of Child Psychiatry, 24*, 531-537
- Harter, S. (1990a). Self and identity development. In, S. S. Feldman & G. R. Elliott (Eds.), *At the Threshold. The Developing Adolescent* (pp. 352–387). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Henry, D. B., Tolan, P. H. & Gorman-Smith, D. (2001). Longitudinal family and peer group effects on violence and nonviolent delinquency. *Journal of Clinical Child Psychology, 30*, 172–186.
- Henry, C.S., Sager, D.W. & Plunkett, S. W. (1996). Adolescents' Perceptions of Family System Characteristics, Parent-Adolescent Dyadic Behaviors, Adolescent Qualities, and Adolescent Empathy. *Family Relations, 45* (3), 283-292.
- Henry, C.S. (1994). Family system characteristics, parental behaviors and adolescent family life satisfaction. *Family Relations, 43*, 447-455.
- Herbert, M. (1992). *Ψυχολογικά προβλήματα της εφηβικής ηλικίας*. (Επιμ. Α. Καλαντζή – Αζίζι). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

- Hess, R.D. & McDevitt, T.M. (1984). Some cognitive consequences of maternal intervention techniques: A longitudinal study. *Child Development*, 55, 2017-2030.
- Hetherington, E. M. & Clingempeel, W. G. (1992). Coping with marital transitions: A family systems perspective (Serial No. 227). *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 57, 1–242.
- Higgins, E.T. (1989). Self-discrepancy theory: What patterns of self-beliefs cause people to suffer? In, L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology*. New York: Academic Press.
- Huesman, L.R., Eron, L. & Warnicke-Yarmel, P. (1987). Intellectual function and aggression. *The Journal of Personality and Social Psychology*.
- Hufford, M.R. (2001). Alcohol and suicidal behavior. *Clin Psychol Rev*, 21, 797-811.
- Hyman, I.A. & Perone, D.C. (1998). The other side of school violence: Educator policies and practices that may contribute to student misbehavior. *Journal of School Psychology*, 36, 7-27.
- ICD-10 (1997). (Απόδ. & επιμ. Κ. Στεφανής, Κ. Σολάτος & Β. Μαυρέας) *Ταξινόμηση ICD-10 Ψυχικών Διαταραχών και Διαταραχών της συμπεριφοράς. Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας*. Αθήνα: Βήτα.
- Jessor, R. (1991). Risk behavior in adolescence: A psychosocial framework for understanding and action. *Journal of Adolescents' Health*, 12, 587-605.
- Johnson, V. & Pandina, P.J. (1991). Effects of the family environment on adolescent substance use, delinquency and coping styles. *American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 17, 71-88.
- Juang, L. P. & Silbereisen, R. K. (1999). Supportive parenting and adolescent adjustment across time in former East and West Germany. *Journal of Adolescence*, 22, 719–736.
- Judd, L.L. (1994). Social phobia: A clinical overview. *J. Clin. Psychiatry*, 55 (Suppl), 5-9.
- Kaplan, H. B., Martin, S. S., Johnson, R. J. & Robbins, C. (1986). Escalation of marijuana use: Application of a general theory of deviant behavior. *Journal of Health and Social Behavior*, 27, 44–61.
- Karsenty, J.C. (1993). Life efface les murs, En toutes lettres, *Bulletin du Group Permanent de Lutte Contre l' iletrisme*, 22 (June).
- Katz, R. S. (2000). Explaining girls' and women's crime and desistance in the context of their victimization experiences. *Violence Against Women*, 6, 633–660.

- Kingery, P.M., Pruitt, B.E. & Hurley, R.S. (1992). Violence and illegal drug use among adolescents: Evidence from the U.S. National Adolescence Student Health Survey. *International Journal for Addictions*, 27, 1445-1464.
- Kohlberg, L. (1969). Stages and Sequences: the cognitive developmental approach to socialization. In, D.A. Coslin (Ed.), *Handbook of Socialization Theory and Research*. Chicago: Rand McNally.
- Kohnstam, D. & Mervielde, I. (1998). Personality Development. In, A. Demetriou, W. Doise & C. Van Lieshout (Eds.), *Life-span Developmental Psychology*. Chichester: Wiley.
- Kolvin, I., Miller, F. J. W., Fleeting, M. & Kolvin, P. A. (1988). Risk/protective factors for offending with particular reference to deprivation. In, M. Rutter (Ed.), *Studies of psychosocial risk: The power of longitudinal data* (pp. 77-95). Cambridge: Cambridge University Press.
- Koposov, R.A., Ruchkin V.V., Eisemann, M. & Sidorov, P.I. (2005). Alcohol abuse in Russian delinquent adolescents: Associations with comorbid psychopathology, personality and parenting. *European Child & Adolescent Psychiatry*, Vol. 14, No. 5, pp. 254-261.
- Krauss, R.M., Freedman, J.L. & Whitcup, M. (1996). Field and laboratory studies of littering. In A.P. Goldstein (Ed.), *The psychology of vandalism*, New York & London: Plenum Press.
- Kyriakides, L., Kaloyirou, C. & Lindsay, G. (2006). An analysis of the revised Olweus Bully / Victim Questionnaire using the Rasch measurement model. *British Journal of Educational Psychology*, 76 (4).
- Laible, D.J., Carlo, G. & Roesch, S.C. (2004). Pathways to self – esteem in late adolescence: the role of parent and peer attachment, empathy and social behaviours. *Journal of Adolescence*, 27, 703-716.
- Lengua, L.J. & Long, A.C. (2002). The role of emotionality and self – regulation in the appraisal - coping process: tests of direct and moderating effects. *Applied Developmental Psychology*, 23, 471-493.
- Ley, D. & Cybriwsky, R. (1996). The spatial ecology of stripped cars. In, A.P. Goldstein (Ed.), *The psychology of vandalism* (pp.235-245). New York and London: Plenum Press.
- Lewis, D., Mallouh, C. & Webb, V. (1989). Child abuse, delinquency and violent criminality. In D. Cicchetti & V. Carlson (Eds.), *Child Maltreatment* (pp.707-721). New York: Cambridge University Press.
- Livingston, L.R. (1986). Children's violence to single mothers. *J. Soc. Social Welfare*, 13, 920-933.

- Lochman, J. & Dodge, K. (1994). Social-cognitive processes of severely violent, moderately aggressive, and nonaggressive males. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 62*, 366–374.
- Loeber, R. (1990). Development and risk factors of juvenile antisocial behavior and delinquency. *Clinical Psychological Review, 10*, 1-41.
- Loeber, R. & Dishion, T. (1983). Early predictors of male delinquency: A review. *Psychological Bulletin, 94*, 69-99.
- Loeber, R. & Stouthamer-Loeber, M. (1986). Family factors as correlates and predictors of conduct problems and juvenile delinquency. In, M. Tonry & N. Morris (Eds.), *Crime and justice, Vol.7*. Chicago: University of Chicago Press.
- Luthar, S.S. (1991). Vulnerability and Resilience: A Study of High Risk Adolescents. *Child Development, 62*, 600-616.
- Marshall, L. & Rose, P. (1988). Family of origin violence and courtship abuse. *Journal of Counselling Development, 66*, 414-418.
- Martin, B. & Hoffman, J.A. (1990). Conduct disorders. In, M.Lewis & S.M. Miller (Eds.), *Handbook of developmental psychopathology*. New York: Plenum.
- McCabe, K. M., Lansing, A. E., Garland, A. & Hough, R. (2002). Gender differences in psychopathology, functional impairment, and familial risk factors among adjudicated delinquents. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 47*, 860–868.
- McFarlane, A.H., Bellissimo, A. & Norman, G.R. (1995). Family Structure, Family Functioning and Adolescent Well-Being: the Transcendent Influence of Parental Style. *Journal of Child Psychology and Psychiatry. 36 (5)*, 847-864.
- Mechanic, D. & Hansell, S. (1989). Divorce, family conflict and adolescent well being. *Journal of Health and Social Behaviour, 30*, 105-116.
- Millon, T. & Davis, R. D. (1995). The development of personality disorders. In, D. Cicchetti & D. J. Cohen (Eds.), *Risk, Disorder and Adaptation*. New York: Wiley.
- Milner, J.S. & Gold, R.G. (1986). Screening spouse abusers for child abuse potential. *Journal of Clinical Psychology, 42(1)*, 169-172.
- Moffitt, T.E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behaviour: A developmental taxonomy. *Psychological review, 100*, 674-701.
- Mooij, T. (1998). Pupil-class determinants of aggressive and victim behavior in pupils. *British Journal of Educational Psychology, 68*, 373-385.
- Morita, Y. (1996). Bullying as a contemporary behavioral problem in the context of increasing “societal privatization” in Japan. *Prospects, 26 (June)*, 311-329.

- Morrison, D.R., Young D.L. & Young, J.F. (1998). From 'killroy is here' to the Jonesboro incident: a logical progression. *Journal of Instructional Psychology*, 25(4), 250-255.
- Mortimer, P. & Samons, P. (1987). New evidence on effective elementary schools. *Educational Leadership*, 4-8.
- Mortimer, R. et al. (1988). *School matters: The junior years*. Somerset: Open Books.
- Noller, P. & Callan, B. (1986). Adolescent and parent perceptions of family cohesion and adaptability. *Journal of Adolescence*, 9, 97-106.
- Ofoord D.R. & Bennett K.J. (1994). Conduct Disorder: Long-term outcomes and intervention effectiveness. *Journal of American Academy of Child and Adolescence Psychiatry*, 338, 1069-1078.
- Olson, D.H., Portner, J. & Lavee, Y. (1985). *Family Adaptability and Cohesion Evaluation Scale (FACES III)*. St Paul, MN: University of Minnesota.
- Olweus, D. (1996). Bully-victim problems in school. *Prospects*, 26 (2), 331-359.
- Olweus, D. (1995). Peer abuse or bullying at school: basic facts and a school based intervention program. *Prospects*, 25 (Mar.), 133-139.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
- Olweus, D. (1980). Familial and temperamental determinants of aggressive behavior in adolescent boys: A causal analysis. *Developmental Psychology*, 16, 644-660.
- Orpinas, P.K. et al. (1995). The comorbidity of violence-related behaviors with health-risk behaviors in a population of high school students. *Journal of Adolescent Health*, 16, 216-225.
- Pablant, P. & Baxter, J.C. (1996). Environmental correlates of school vandalism. In, A.P. Goldstein (Ed.), *The psychology of vandalism*. New York and London: Plenum Press.
- Paritsis N., Pallis DJ, Lycetsos G, Phylactou C, Sarafidou E & Vrachni F. (1987). *School delinquent and deviant behaviour in adolescence: the role of children's personality and attitudes*. First European Conference on Child Abuse and Neglect, Rhodes (Abstracts).
- Pateraki, L. & Houndoumadi, A. (2001). Bullying among primary school children in Athens, Greece. *Educational Psychology*, 21, 167-175.
- Patterson G., DeBaryshe, D. & Rumsey E.. (1989). A developmental perspective on antisocial behavior. *American Psychologist*, 44(2), 329-335.

- Petersen, A.C. (1988). Adolescent development. *Ann Rev Psychol*, 39, 583-607.
- Peterson, G.W. & Leigh, G.W. (1990). The family and social competence in adolescence. In, T. Gullota, G.R. Adams & R. Montemayor (Eds), *Advances in adolescent development: Social competence* (pp. 97-138). Newbury Park, CA: Sage.
- Phares, V. (1996). *Fathers and Developmental Psychopathology*. New York: J. Wiley.
- Pinkerton, J. & Monteith, M. (1997). Family, friends and neighbours. In, L. Dowds, P. Devine & R. Breen (Eds), *Social Attitudes in Northern Ireland: The 6th Report 1996–1997* (pp. 87–101). Belfast: Appletree Press.
- Plattner, B., Karnik, N., Joi, B., Hall, R.E., Schallauer, A., Carrion, V., Feucht, M. & Steiner, H. (2007). State and trait emotions in delinquent adolescents. *Child Psychiatry Hum Dev*, 38, 155-169.
- Plattner, B. et al. (2003). Pathways to dissociation: intrafamilial versus extrafamilial trauma in juvenile delinquents. *J Nerv Ment Dis*, 191, 781-788.
- Randall, J., Henggeler, S.W., Pickvel, S.G. & Brodino, M.J. (1999). Psychiatric comorbidity and the 16 – month trajectory of substance – abusing and substance dependent juvenile offenders. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 38, 1118-1124.
- Roberts, M. & Steinberg, L. (1999). Unpacking authoritative parenting: Reassuring a multidimensional construct. *Journal of Marriage and the Family*, 61(3), 574-587.
- Ruchkin, V.V., Eisemann, M. & Hagglof, B. (1998). Parental reating and problem behaviors in male delinquent adolescents versus controls in Northern Russia. *Soc. Psychiatry Psychiatr Epidemiol* 33, 477-482.
- Ruchkin V.V., Schwab-Stone, M., Kuposov, R., Vermeiren, R. & Steiner, H. (2002). Violence exposure, posttraumatic stress, and personality in juvenile delinquents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 41, 322–329.
- Rutter, M., Giller, H. & Hagel, A. (1998). *Antisocial Behavior by Young People*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rutter, M. & Hersov, L. (1991). *Child and Adolescent Psychiatry*. Oxford: Blackwell Scientific Publications.
- Sandler, I.N., Miller, P., Short, J. & Wolchik, S.A. (1989). Social support as a protective factor for children in stress. In, D. Belle (Ed), *Children's Social Networks and Social Support*. New York: John Wiley & Sons.

- Schaffer - Rudolf, H. (1996). *Social Development*. Oxford: Blackwell.
- Scott, T.M., Nelson, C.M. & Liaupsin, C.J. (2001). Effective instruction: The forgotten component in preventing school violence. *Education and Treatment of Children, 24*, 309-322.
- Shaw – Cameron, E. (1999). Violence: A Change agent in our schools. *The Delta-Kappa-Gamma Bulletin, 65 (2)*, 15-18.
- Shiner, R.L. (2000). Linking childhood personality with adaptation: evidence for continuity and change across time into late adolescence. *J Pers Soc Psychol, 78(2)*, 310 - 25.
- Siegel, L. J. & Senna, J. J. (2000). *Juvenile delinquency: Theory, practice, and law* (7th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Small, S.A. & Eastman, G. (1991). Rearing adolescents in contemporary society: A conceptual framework for understanding thw responsibilities and needs of parents. *Family Relations, 40*, 455-462.
- Smetana, J. G. & Daddis, C. (2002). Domain specific antecedents of parental psychological control and monitoring: The role of parenting beliefs and practices. *Child Development, 73*, 563–580.
- Smith, P.K., Nika, V. & Papasideri, M. (2004). Bullying and violence in schools: An international perspective and findings in Greece. *Psychology, 11*, 184-203.
- Spinellis, C., Apospori, E., Kranidioti, M., Symiyianni, Y. & Angelopoulou, N. (1994). Key-findings of a preliminary self-report delinquency study in Athens, Greece.
In, Junger - Tas, Cert – Jan Terlouw & Malcolm W. Klein (Eds.). *Delinquent behaviour among young people in the Western world. First results of the international self-report delinquency study*. Amsterdam/New York: Kugler & Dutch Ministry of Justice.
- Steinberg, L., Lamborn, S., Dornbush, S. & Darling, N. (1992). Impact of parenting practices on adolescent achievement: Authoritarian parenting, school involvement and encouragement to succeed. *Child Development, 63*, 1266-1281.
- Steinberg, L. & Elmen, J.D. (1986). Authoritative parenting promotes adolescent school achievement and attendance. *Eric Database Publication*, p.15.
- Steiner, H., Garcia, I. & Matthews, Z. (1997). Posttraumatic stress disorder in incarcerated juvenile delinquents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry, 36*, 357–365.

- Steinhausen, H.C. & Metzke, C.W. (2001). Risk, Compensatory, Vulnerability and Protective Factors Influencing Mental Health in Adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 30, (3), 259-280.
- Sternberg, R. J. & Detterman, D. K. (Eds) (1986). *What is intelligence? Contemporary viewpoints on its nature and definition*. Norwood, NJ: Ablex
- Stinnett, N. & Defrain, J. (1985). *Secrets of strong families*. Boston: Little Brown.
- Stratton, P., Davies, C. & Browne, K.D. (1988). The psychological context of predicting and preventing child abuse and neglect. In, K.D. Browne, C. Davies & P. Stratton (Eds.), *Early prediction and prevention of child abuse* (pp.291-302). Chichester: Wiley.
- Straus M.A., Gelles, R.J. & Steinmetz, S.K. (1980). *Behind closed doors: Violence in the American family*. New York: Anchor Press.
- Straus M.A. & Kantor, G.K. (1994). Corporal punishment of adolescents by parents: a risk factor in the epidemiology of depression, suicide, alcohol abuse, child abuse and wife beating. *Adolescence*, 29, 543-561.
- Stromquist, N. & Vigil, J.D. (1996). Violated in Schools in the United States of America: Trends, causes and responses. *Prospects*, XXVI, (2), 361-382.
- Szur, R. (1987). Emotional abuse and neglect. In, P.Maher (Ed.), *Child abuse and educational perspective* (pp.104-126). Oxford: Blackwell.
- Vuchinich, S., Bank, L. & Patterson, G. R. (1992). Parenting, peers, and the stability of antisocial behavior in preadolescent boys. *Developmental Psychology*, 28, 510-521.
- Walklate, S. (2003). *Understanding Criminology- Current Theoretical Debates*, 2nd edition, Maidenhead:Open University Press.
- Wechler, D. (1958). *The measurement and appraisal of adult intelligence* (4th ed.). Baltimore: Williams & Wilkins.
- Weiler, R.M. & Dorman, S.M. (1995).The Role of school health instruction in preventing interpersonal violence. *Educational Psychology Review*, 7 (1), 69-91.
- Weinert, F.E. (1990). Theory building in the domain of motivation and learning in school. In, P. Vedder (Ed.), *Fundamental studies in educational research*. Amsterdam: Swets & Zeitlinger.
- Weishew, N.L. & Peng, S.S. (1993). Variables predicting students' problem behaviors. *Journal of Educational Research*, 87 (1), 5-17.

- Weiss, L.H. & Schwartz, J.C. (1996). The relationship between parenting style and older adolescents' personality, academic achievement, adjustment, and substance use. *Child Development, 67*, 2101-2114.
- Wiesner, M. & Silbereisen, R.K. (2003). Trajectories of delinquent behaviour in adolescence and their covariates: relations with initial and time-averaged factors. *Journal of Adolescence, 26*, 753-771.
- Windle, M. (1992). Temperament and social support in adolescence: Interrelations with depressive symptoms and delinquent behaviors. *Journal of Youth and Adolescence, 21*, 1-21.
- Wolfe, D.A. (1999). *Child abuse: Implications for child development and psychopathology*, 2nd edition. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Workman, M. & Beer, J. (1992). Depression, suicide ideation, and aggression among high school students whose parents are divorced and use alcohol at home. *Psychological Reports, 70*(2), 503-511.
- Youniss, J. (1985). *Parents and peers in social development: A Sullivan-Piaget perspective*. Chicago: University of Chicago Press.
- Zahn – Waxler, C. (1993). Warriors and Worriers: Gender and psychopathology. Special Issue: Toward a developmental perspective on conduct disorder. *Development and Psychopathology, 5*, 1-2, 79-89.
- Zweben, J.E., Clark, H.W. & Smith, D.E. (1994). Traumatic experiences and substance abuse: mapping the territory. *Journal of Psychoactive Drugs, 26*, 327-344.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

- 1. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ**
- 2. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΕΝΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΜΑΘΗΤΩΝ**
- 3. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΥΚΕ & ΥΨΥΠΕ**
- 4. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΦΥΛΑΚΩΝ**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Α 1. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ (Γενικού Πληθυσμού)

Β 1. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ Υ.Ψ.Υ.Π.Ε

Γ 1. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ Υ.Κ.Ε

Δ 1. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΦΥΛΑΚΩΝ

Α 1. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ (Γενικού Πληθυσμού)

1. Περιγραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος

1.1. Δημογραφικά και κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά των μαθητών και των γονέων τους καθώς επίσης και χαρακτηριστικά του τρόπου ζωής των μαθητών.

Πιο κάτω παρουσιάζονται αναλυτικά τα δημογραφικά και κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά των μαθητών καθώς επίσης και των γονέων τους. Συνολικά, συγκεντρώθηκαν στοιχεία από N=1119 μαθητές (v=618 αγόρια και v=501 κορίτσια), μέσης ηλικίας 15 ετών.

Στον πίνακα 1 παρουσιάζονται χαρακτηριστικά όπως το μορφωτικό επίπεδο του εφήβου ο βαθμός αποφοίτησης του η περιοχή που ζει καθώς επίσης η οικογενειακή και οικονομική κατάσταση της οικογένειας.

Πίνακας 1: Δημογραφικά και κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά των μαθητών και των γονέων τους.

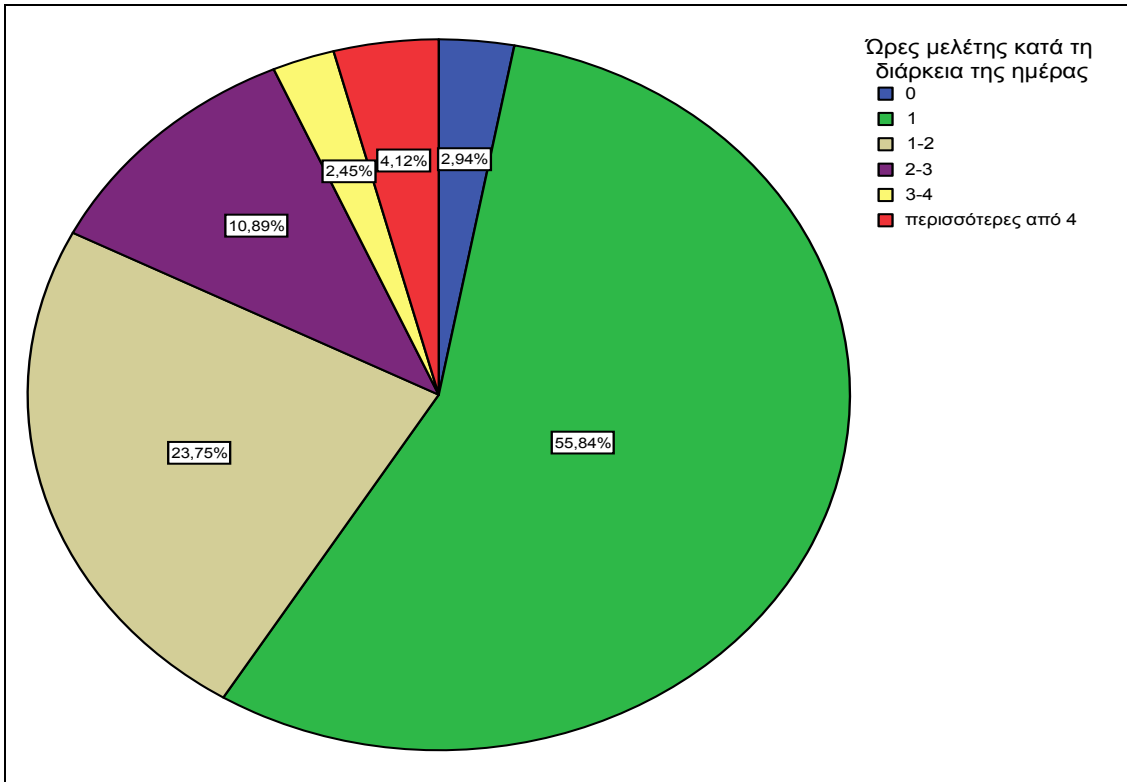
Χαρακτηριστικά	(%)
Φύλο μαθητή (Αγόρια)	618 (55,2%)
Ηλικία μαθητή (έτη) [§]	15 ± 1
Μορφωτικό επίπεδο εφήβου	
Γυμνάσιο	903 (80,7%)
Λύκειο	216 (19,3%)
Βαθμός αποφοίτησης στο τελευταίο έτος	
8-10	98 (9,4%)
11-13	182 (17,4%)
14-16	288 (27,5%)
16-20	478 (45,7%)
Περιοχή κατοικίας	
Πόλη	448 (44,5%)
Χωριό	559 (55,5%)
Οικογενειακή κατάσταση γονέων	
Ζουν μαζί	940 (85,1%)
Είναι σε διάσταση/έχουν πάρει διαζύγιο	77 (7,0%)
Έχει ξαναπαντρευτεί ο ένας από τους 2	63 (5,7%)
Έχει πεθάνει ο ένας από τους 2	24 (2,2%)
Οικονομική κατάσταση της οικογένειας	
Χαμηλή-μέτρια	88 (8,4%)
Μέτρια	237 (22,5%)
Καλή-πολύ καλή	470 (44,5%)
Πολύ καλή	260 (24,6%)

[§] Τα δεδομένα παρουσιάζονται με μέση τιμή ± τυπική απόκλιση

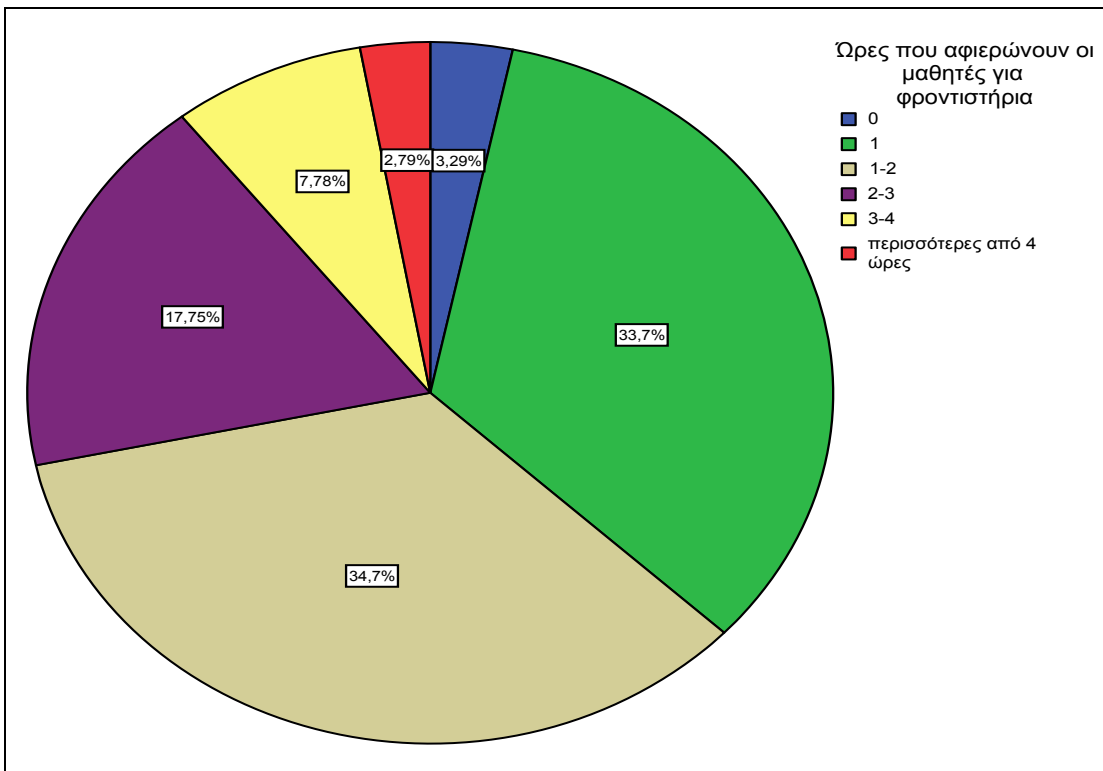
Στον πίνακα 2 παρουσιάζονται χαρακτηριστικά των γονέων όπως το μορφωτικό τους επίπεδο, τα επαγγέλματα καθώς επίσης και τον τόπο γέννησής τους.

Πίνακας 2: Δημογραφικά και κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά των γονέων των μαθητών.

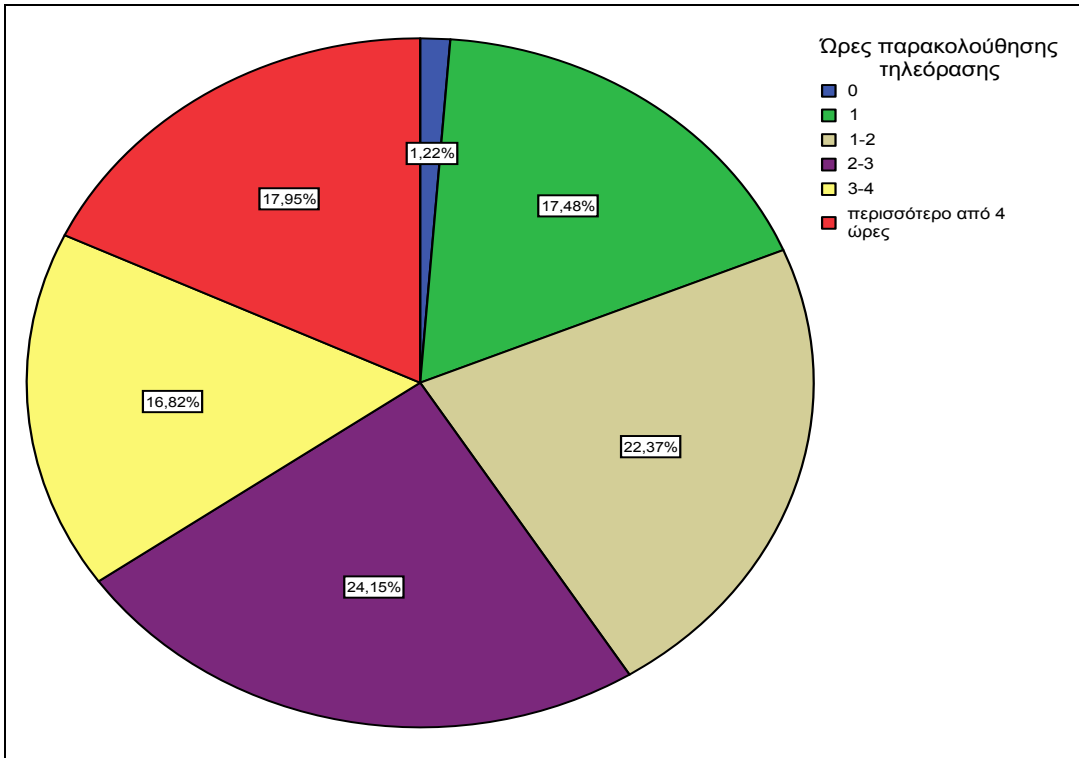
Χαρακτηριστικά	n (%)
Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα	
Αμόρφωτος ή Δημοτικό (1-6 έτη σπουδών)	137 (13,5%)
Γυμνάσιο (6-9 έτη σπουδών)	189 (18,6%)
Λύκειο (9-12 έτη σπουδών)	380 (37,3%)
Κολλέγιο/Πανεπιστήμιο (>12 έτη σπουδών)	312 (30,6%)
Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας	
Αμόρφωτη ή Δημοτικό (<=6 έτη σπουδών)	112 (10,7%)
Γυμνάσιο (6-9 έτη σπουδών)	158 (15,1%)
Λύκειο (9-12 έτη σπουδών)	434 (41,5%)
Κολλέγιο/Πανεπιστήμιο (>12 έτη σπουδών)	342 (32,7%)
Επάγγελμα πατέρα	
Δημόσιος ή τραπεζικός υπάλληλος	296 (27,7%)
Ιδιωτικός υπάλληλος	350 (32,7%)
Επιχειρηματίας	182 (17,0%)
Δεν εργάζεται	18 (1,7%)
Άλλο	224 (20,9%)
Επάγγελμα μητέρας	
Δημόσιος ή τραπεζικός υπάλληλος	306 (28,7%)
Ιδιωτικός υπάλληλος	312 (29,2%)
Επιχειρηματίας	64 (6,0%)
Δεν εργάζεται	254 (23,8%)
Άλλο	131 (12,3%)
Τόπος γέννησης πατέρα	
Κύπρος	978 (88,7%)
Γεωργία	39 (3,5%)
Ελλάδα	17 (1,5%)
Ρωσία	6 (0,5%)
Άλλο	62 (5,8%)
Τόπος γέννησης μητέρας	
Κύπρος	933 (84,4%)
Γεωργία	35 (3,2%)
Ρωσία	17 (1,5%)
Ελλάδα	10 (0,9%)
Άλλο	110 (10,0%)

Γράφημα 1: Ωρες που αφιερώνουν οι μαθητές για μελέτη ανά ημέρα.

Γράφημα 2: Ωρες που αφιερώνουν οι μαθητές για φροντιστήρια ανά ημέρα.

Γράφημα 3: Ωρες παρακολούθησης τηλεόρασης ανά ημέρα.

1.2. Περιγραφικά στοιχεία αναφορικά με την επαφή των μαθητών με διάφορα μέλη της οικογένειας και τη φροντίδα που νιώθουν ότι τους παρέχεται.

Από τον Πίνακα 3 προκύπτει ότι η πλειοψηφία των μαθητών συναντά αρκετά συχνά συγγενείς όπως τους παππούδες και τις γιαγιάδες, τους θείους ή τα ξαδέρφια (2-3 φορές την εβδομάδα ή καθημερινά) ενώ μεγάλο ποσοστό από αυτούς δήλωσαν πως περνούν περισσότερο από 3 ώρες την ημέρα πραγματοποιώντας διάφορες δραστηριότητες με τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας.

Πίνακας 3: Περιγραφικά στοιχεία αναφορικά με την επαφή των μαθητών με διάφορα μέλη της οικογένειας

	v (%)
Συχνότητα συνάντησης του μαθητή με παππούδες/γιαγιάδες	
<i>Ποτέ</i>	42 (3,9%)
<i>Σπάνια</i>	88 (8,1%)
<i>1 φορά / μήνα</i>	60 (5,5%)
<i>1-2 φορές /15νθήμερο</i>	152 (13,9%)
<i>2-3 φορές/εβδομάδα</i>	284 (26,1%)
<i>Κάθε μέρα</i>	464 (42,5%)
Συχνότητα συνάντησης του μαθητή με θείους/θείες	
<i>Ποτέ</i>	15 (1,4%)
<i>Σπάνια</i>	71 (6,3%)
<i>1 φορά / μήνα</i>	114 (10,3%)
<i>1-2 φορές /15νθήμερο</i>	215 (19,4%)
<i>2-3 φορές/εβδομάδα</i>	410 (37,1%)
<i>Κάθε μέρα</i>	281 (25,5%)
Συχνότητα συνάντησης του μαθητή με ξαδέρφια	
<i>Ποτέ</i>	15 (1,4%)
<i>Σπάνια</i>	98 (8,9%)
<i>1 φορά / μήνα</i>	114 (10,3%)
<i>1-2 φορές /15νθήμερο</i>	192 (17,5%)
<i>2-3 φορές/εβδομάδα</i>	362 (32,8%)
<i>Κάθε μέρα</i>	321 (29,1%)
Χρόνος που ο μαθητής περνά μαζί με την οικογένειά του κατά τη διάρκεια της μέρας:	
<i>Λιγότερο από 1 ώρα</i>	110 (10,0%)
<i>1-2 ώρες</i>	216 (19,6%)
<i>3-4 ώρες</i>	277 (25,1%)
<i>Περισσότερες από 4 ώρες</i>	500 (45,3%)

Μεγάλο επίσης ήταν το ποσοστό των μαθητών που δήλωσε πως αισθάνεται ότι η οικογένεια του, του προσφέρει αγάπη, φροντίδα και στοργή καθώς επίσης και προστασία/ασφάλεια (βλέπε πίνακα 4).

Πίνακας 4: Περιγραφικά στοιχεία αναφορικά με τη φροντίδα που νιώθουν ότι τους παρέχεται.

	v (%)
Βαθμός που αισθάνεται ο μαθητής ότι η οικογένεια του, του προσφέρει αγάπη, φροντίδα και στοργή; <i>Καθόλου-λίγο</i> <i>Μέτρια</i> <i>Πολύ-Πάρα πολύ</i>	55 (4,9%) 82 (7,4%) 977 (87,1%)
Βαθμός που αισθάνεται ο μαθητής ότι η οικογένεια του, του προσφέρει προστασία, ασφάλεια; <i>Καθόλου-λίγο</i> <i>Μέτρια</i> <i>Πολύ-Πάρα πολύ</i>	33 (3.0%) 48 (4,4%) 1016 (92.6%)
Βαθμός που αισθάνεται ο μαθητής ότι η οικογένεια του, του προσφέρει χρήματα, ρούχα ή δώρα; <i>Καθόλου-Λίγο</i> <i>Μέτρια</i> <i>Πολύ-Πάρα πολύ</i>	47 (4,3%) 121 (11,0%) 933 (84.7%)
Βαθμός που αισθάνεται ο μαθητής ότι η οικογένεια του, του προσφέρει βοήθεια στα μαθήματα; <i>Καθόλου-Λίγο</i> <i>Μέτρια</i> <i>Πολύ-Πάρα πολύ</i>	258 (23,5%) 180 (16,5%) 656 (60.0%)
Βαθμός που αισθάνεται ο μαθητής ότι η οικογένεια του, του προσφέρει ενθάρρυνση/παρακίνηση για μελλοντικά σχέδια; <i>Καθόλου-λίγο</i> <i>Μέτρια</i> <i>Πολύ-Πάρα πολύ</i>	118 (10.7%) 126 (11,5%) 855 (77,8%)
Νομίζει ότι οι γονείς του, του συμπεριφέρονται δίκαια <i>Ποτέ</i> <i>Συνήθως όχι</i> <i>Κάποτε</i> <i>Συνήθως ναι</i> <i>Ναι, πάντοτε</i>	13 (1,2%) 28 (2,5%) 120 (10,9%) 413 (37,4%) 529 (48,0%)
Νομίζει ότι τα αδέρφια του, του συμπεριφέρονται δίκαια <i>Ποτέ</i> <i>Συνήθως όχι</i> <i>Κάποτε</i> <i>Συνήθως ναι</i> <i>Ναι, πάντοτε</i>	33 (3,1%) 58 (5,5%) 215 (20,3%) 369 (34,7%) 386 (36,4%)

1.3. Περιγραφικά στοιχεία αναφορικά με τη χρήση διαφόρων ουσιών από διάφορα μέλη της οικογένειας.

Από τον Πίνακα 5 προκύπτει ότι περίπου οι πατεράδες των μισών μαθητών που συμμετείχαν στη μελέτη καπνίζουν από μερικές φορές έως πολύ συχνά, ενώ μικρότερα είναι τα ποσοστά των πατεράδων που καταναλώνουν αλκοόλ ή χρησιμοποιούν φάρμακα. Το ποσοστό των μητέρων και των αδερφών που καταναλώνουν αλκοόλ, καπνίζουν ή κάνουν χρήση φαρμάκων είναι αρκετά μικρότερα σε σχέση με αυτά των πατεράδων.

Πίνακας 5: Συχνότητα χρήσης διαφόρων ουσιών από μέλη της οικογένειας.

	Πατέρας	Μητέρα	Αδέρφια
	n (%)	n (%)	n (%)
Κατανάλωση αλκοόλ			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	802 (72,8%)	1048 (93,7%)	979 (87,5%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	299 (27,2%)	71 (6,3%)	140 (12,5%)
Καπνιστικές συνήθειες			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	597 (53,4%)	951 (85,05)	880 (78,6%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	522 (46,6%)	168 (15,0%)	239 (21,4%)
Χρήση φαρμάκων			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	895 (80,0%)	915 (81,8%)	1051 (93,9%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	224 (20,0%)	204 (18,2%)	68 (6,1%)

1.4. Περιγραφικά στοιχεία αναφορικά με την άσκηση βίας από άλλους προς τους μαθητές ή από τους μαθητές προς τρίτους.

1.4.1. Άσκηση βίας από τρίτους προς τους μαθητές

Στον Πίνακα 6 παρουσιάζονται αναλυτικά τα ποσοστά των μαθητών που ανέφεραν ότι έχουν υποστεί διάφορες μορφές **λεκτικής βίας** από την οικογένειά τους ή άλλους (π.χ. ενήλικες, συμμαθητές, γνωστοί, φίλοι ή άγνωστοι), από ποτέ, μέχρι πολύ συχνά. Αυτό που αξίζει να τονίσουμε εδώ είναι ότι περίπου το 50% των μαθητών που έλαβαν μέρος στην έρευνα δήλωσαν πως τα μέλη της οικογένειάς τους, τους έχουν φωνάξει άγρια έστω και σπάνια.

Πίνακας 6: Άσκηση λεκτικής βίας από τρίτους προς τους μαθητές

	Οικογένεια	Ενήλικες στο σχολείο	Μαθητές στο σχολείο	Γνωστοί Φίλοι	Άγνωστοι
Να σου φωνάζουν άγρια					
<i>Ποτέ</i>	544 (50,5%)	603 (56,1%)	593 (55,0%)	836 (77,8%)	801 (74,7%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	482 (44,8%)	394 (36,7%)	417 (38,7%)	217 (20,3%)	232 (21,7%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	51 (4,7%)	78 (7,2%)	68 (6,3%)	21 (1,9%)	39 (3,6%)
Να σε βρίσουν/ να σου βάλουν κατάρες					
<i>Ποτέ</i>	998 (92,2%)	914 (85,2%)	671 (62,6%)	908 (84,9%)	858 (80,3%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	67 (6,2%)	106 (9,9%)	317 (29,6%)	131 (12,2%)	168 (15,7%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	17 (1,6%)	53 (4,9%)	84 (7,8%)	31 (2,9%)	43 (4,0%)
Να σε προσβάλουν μπροστά σε άλλους					
<i>Ποτέ</i>	843 (78,0%)	675 (62,9%)	583 (54,5%)	857 (80,1%)	876 (81,9%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	201 (18,6%)	304 (28,3%)	397 (37,2%)	187 (17,5%)	154 (14,4%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	37 (3,4%)	94 (8,8%)	90 (8,3%)	26 (2,4%)	39 (3,7%)
Να σε απειλήσουν ότι θα σε διώξουν					
<i>Ποτέ</i>	962 (89,1%)	853 (79,3%)	939 (87,6%)	990 (92,5%)	971 (90,6%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	95 (8,8%)	151 (14,0%)	102 (9,5%)	58 (5,4%)	75 (7,0%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	23 (2,1%)	72 (6,7%)	31 (2,9%)	23 (2,1%)	26 (2,4%)
Να σε απειλήσουν ότι θα σε σκοτώσουν					
<i>Ποτέ</i>	1044 (96,3%)	1012 (94,1%)	995 (92,6%)	1025 (95,8%)	1007 (94,2%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	24 (2,2%)	31 (2,9%)	56 (5,2%)	31 (2,8%)	43 (4,0%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	16 (1,5%)	32 (3,0%)	24 (2,2%)	15 (1,4%)	19 (1,8%)
Να σου πουν ότι είσαι βλάκας					
<i>Ποτέ</i>	923 (85,2%)	884 (82,3%)	748 (69,8%)	940 (87,8%)	931 (87,1%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	123 (11,4%)	132 (12,3%)	265 (24,7%)	109 (10,2%)	101 (9,5%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	37 (3,4%)	58 (5,4%)	59 (5,5%)	22 (2,0%)	37 (3,4%)
Να σε μειώσουν για χρώμα / φύλο / θρησκεία/ καταγωγή					
<i>Ποτέ</i>	1040 (96,1%)	982 (91,5%)	917 (85,5%)	1001 (93,6%)	978 (91,1%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	23 (2,1%)	55 (5,1%)	111 (10,4%)	49 (4,6%)	63 (5,9%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	19 (1,8%)	36 (3,4%)	44 (4,1%)	20 (1,8%)	32 (3,0%)
Να μιλήσουν άσχημα για τους γονείς σου					
<i>Ποτέ</i>	1016 (94,2%)	962 (89,7%)	816 (76,0%)	978 (91,4%)	943 (87,8%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	42 (3,9%)	72 (6,7%)	209 (19,5%)	69 (6,5%)	101 (9,4%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	20 (1,9%)	38 (3,6%)	47 (4,5%)	23 (2,1%)	30 (2,8%)

Στον Πίνακα 7 παρουσιάζεται αναλυτικά η συχνότητα άσκησης διαφόρων μορφών **σωματικής βίας** από τρίτους προς τους μαθητές. Αυτό που διαπιστώνεται είναι ότι το ποσοστό των μαθητών που ανέφερε ότι έχει υποστεί σωματική βία από τρίτους έστω και σπάνια είναι μικρότερο από 15% για όλες τις μορφές. Εξάιρεση αποτελεί η άσκηση ορισμένων μορφών σωματικής βίας από τους συμμαθητές (π.χ. χτύπημα στο σώμα/κεφάλι, ρήξη αντικειμένων και δυνατό τσίμπημα) όπου περίπου το 25% των μαθητών ανέφερε ότι έχει υποστεί τέτοιου τύπου βία έστω και σπάνια.

Πίνακας 7: Άσκηση σωματικής βίας από τρίτους προς τους μαθητές

	Οικογένεια	Ενήλικες στο σχολείο	Μαθητές στο σχολείο	Γνωστοί Γείτονες Φίλοι	Άγνωστοι
Να σε χτυπήσουν στο σώμα/ πρόσωπο <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	949 (87,5%) 108 (10,0%) 27 (2,5%)	977 (91,0%) 62 (5,8%) 35 (3,2%)	819 (76,3%) 216 (20,1%) 39 (3,6%)	991 (92,5%) 64 (6,0%) 17 (1,5%)	988 (92,0%) 62 (5,8%) 24 (2,2%)
Να σε κλωτσήσουν / να σε σπρώξουν βίαια <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1007 (93,2%) 57 (5,3%) 17 (1,5%)	985 (91,9%) 52 (4,8%) 35 (3,3%)	835 (77,7%) 198 (18,4%) 42 (3,9%)	1000 (93,3%) 53 (5,0%) 19 (1,7%)	993 (92,7%) 55 (5,1%) 24 (2,2%)
Να σε χτυπήσουν με βέργα/ άλλο αντικείμενο <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1021 (94,5%) 41 (3,8%) 19 (1,7%)	996 (92,9%) 36 (3,4%) 40 (3,7%)	982 (91,6%) 71 (6,6%) 19 (1,8%)	1022 (95,2%) 41 (3,8%) 10 (1,0%)	1010 (94,1%) 43 (4,0%) 20 (1,9%)
Να σου τραβήξουν τα μαλλιά/ τα αυτιά <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	928 (86,0%) 132 (12,3%) 19 (1,7%)	949 (88,4%) 78 (7,3%) 47 (4,3%)	891 (83,2%) 146 (13,6%) 34 (3,2%)	1002 (93,7%) 52 (4,8%) 16 (1,5%)	1003 (93,7%) 48 (4,5%) 19 (1,8%)
Να σου πετάξουν αντικείμενα <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	980 (90,8%) 79 (7,4%) 20 (1,8%)	963 (90,0%) 69 (6,4%) 38 (3,6%)	822 (76,8%) 198 (18,5%) 51 (4,7%)	982 (91,8%) 65 (6,1%) 23 (2,1%)	978 (91,5%) 62 (5,8%) 29 (2,7%)
Να σε τσιμπήσουν δυνατά <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	991 (91,8%) 72 (6,7%) 16 (1,5%)	980 (91,4%) 51 (4,8%) 40 (3,8%)	799 (74,5%) 216 (20,1%) 57 (5,3%)	970 (90,7%) 73 (6,8%) 26 (2,5%)	993 (92,7%) 56 (5,3%) 21 (2,0%)
Να σε κλειδώσουν ή να σε δέσουν <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1047 (96,8%) 21 (2,0%) 13 (1,2%)	1006 (93,9%) 36 (3,3%) 30 (2,8%)	1008 (94,0%) 49 (4,6%) 15 (1,4%)	1027 (96,0%) 30 (2,8%) 13 (1,2%)	1019 (95,1%) 35 (3,2%) 17 (1,7%)
Σφίξιμο στο λαιμό για πόνο ή πνιγμό <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1045 (96,9%) 23 (2,2%) 10 (0,9%)	1013 (94,5%) 32 (3,0%) 26 (2,5%)	985 (91,9%) 65 (6,1%) 22 (2,0%)	1018 (95,2%) 32 (3,0%) 20 (1,8%)	1021 (95,3%) 31 (2,9%) 19 (1,8%)
Απειλή με μαχαίρι <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1049 (97,1%) 19 (1,8%) 12 (1,1%)	1017 (95,1%) 23 (2,2%) 29 (2,7%)	1018 (94,9%) 38 (3,5%) 17 (1,6%)	1031 (96,4%) 23 (2,2%) 16 (1,4%)	1020 (95,0%) 39 (3,6%) 15 (1,4%)

Στον Πίνακα 8, στον οποίο παρουσιάζονται αναλυτικά τα ποσοστά των μαθητών που έχουν υποστεί σεξουαλική βία από τρίτους έστω και σπάνια προκύπτει ότι το ποσοστό αυτό είναι πολύ χαμηλό.

Πίνακας 8: Άσκηση σεξουαλικής βίας από τρίτους προς τους μαθητές

	Οικογένεια	Ενήλικες στο σχολείο	Μαθητές στο σχολείο	Γνωστοί Φίλοι	Άγνωστοι
Να σε αναγκάσουν να δεις σεξ. περιεχομένου ταινία ή φωτογραφία					
<i>Ποτέ</i>	1043 (97,7%)	1021 (95,3%)	980 (91,4%)	1027 (95,8%)	1031 (96,2%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	12 (1,1%)	19 (1,8%)	68 (6,4%)	30 (2,8%)	32 (2,9%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	13 (1,2%)	31 (2,9%)	24 (2,2%)	15 (1,4%)	10 (0,9%)
Να σε αναγκάσουν να φωτογραφηθείς γυμνός/η					
<i>Ποτέ</i>	1055 (97,7%)	1028 (95,9%)	1034 (96,5%)	1039 (97,1%)	1045 (97,3%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	12 (1,1%)	17 (1,6%)	21 (2,0%)	14 (1,3%)	18 (1,7%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	13 (1,2)	27 (2,5%)	16 (1,5%)	17 (1,6%)	11 (1,0%)
Να σε αναγκάσουν να δεις τα γεννητικά τους όργανα					
<i>Ποτέ</i>	1054 (98,0%)	1028 (96,0%)	1031 (96,3%)	1040 (97,3%)	1038 (96,8%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	11 (1,0%)	17 (1,6%)	24 (2,3%)	16 (1,5%)	23 (2,2%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	10 (1,0%)	26 (2,4%)	15 (1,4%)	13 (1,2%)	11 (1,0%)
Να σε αναγκάσουν να τους δείξεις τα γεννητικά σου όργανα					
<i>Ποτέ</i>	1051 (97,6%)	1028 (96,1%)	1034 (96,5%)	1037 (97,1%)	1031 (96,3%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	11 (1,0%)	14 (1,3%)	25 (2,4%)	18 (1,7%)	26 (2,5%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	15 (1,4%)	28 (2,6%)	12 (1,1%)	13 (1,2%)	13 (1,2%)
Να αγγίζουν τα γεννητικά σου όργανα χωρίς να το θέλεις					
<i>Ποτέ</i>	1051 (97,6%)	1025 (95,9%)	1005 (93,9%)	1035 (96,7%)	1039 (97,0%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	14 (1,3%)	15 (1,4%)	46 (4,3%)	22 (2,1%)	21 (2,0%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	12 (1,1%)	29 (2,7%)	19 (1,8%)	13 (1,2%)	11 (1,0%)
Να σε αναγκάσουν να αγγίξεις εσύ στα δικά τους γεννητικά όργανα					
<i>Ποτέ</i>	1057 (98,3%)	1030 (96,3%)	1022 (95,5%)	1031 (96,6%)	1038 (96,8%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	7 (0,7%)	14 (1,3%)	33 (3,0%)	20 (1,9%)	22 (2,1%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	11 (1,0%)	26 (2,4%)	15 (1,5%)	16 (1,5%)	12 (1,1%)
Να προσπαθήσουν να έρθουν σε σεξ/κή επαφή μαζί σου χ.ν.θ.					
<i>Ποτέ</i>					
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	1057 (98,2%)	1030 (96,4%)	1034 (96,7%)	1036 (96,7%)	1040 (97,1%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	9 (0,8%)	14 (1,3%)	21 (2,0%)	22 (2,1%)	21 (2,0%)
	11 (1,0%)	25 (2,3%)	14 (1,3%)	12 (1,2%)	9 (0,9%)
Να έχουν σεξ/κή επαφή μαζί σου χωρίς να το θέλεις					
<i>Ποτέ</i>	1057 (98,1%)	1030 (96,3%)	1034 (96,8%)	1040 (97,4%)	1040 (97,2%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	8 (0,8%)	17 (1,5%)	19 (1,7%)	16 (1,5%)	20 (1,9%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	12 (1,1%)	23 (2,2%)	16 (1,5%)	12 (1,1%)	10 (0,9%)

1.4.2 Άσκηση βίας από τους μαθητές προς τρίτους

Από τον Πίνακα 9 προκύπτει, για την άσκηση λεκτικής βίας, ότι η συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών έχει φωνάξει άγρια ή έχει βρῖσει/κοροϊδέψει κάποιον έστω και σπάνια ενώ επίσης ψηλά είναι τα ποσοστά των μαθητών που ανέφεραν ότι έχουν προσβάλει κάποιον μπροστά σε τρίτους έστω και σπάνια. Χαμηλότερα είναι τα ποσοστά εκφοβισμού και τρομοκρατίας κάποιου έστω και σπάνια καθώς επίσης και η συχνότητα άλλων μορφών λεκτική βίας από τους μαθητές.

Πίνακας 9: Άσκηση λεκτικής βίας από τους μαθητές προς τρίτους

	v (%)
Φώναξες άγρια σε κάποιον	
<i>Ποτέ</i>	242 (21,6%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	704 (63,0%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	172 (15,4%)
Έβρῖσες ή κοροϊδέψες κάποιον	
<i>Ποτέ</i>	247 (22,1%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	671 (60,1%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	199 (17,8%)
Πρόσβαλες κάποιον μπροστά σε τρίτους	
<i>Ποτέ</i>	574 (51,3%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	445 (39,8%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	100 (8,9%)
Εκφόβισες ή τρομοκράτησες κάποιον	
<i>Ποτέ</i>	765 (68,4%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	267 (23,9%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	86 (7,7%)
Απειλήσες ότι θα διώξεις κάποιον από κάπου	
<i>Ποτέ</i>	917 (82,0%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	144 (12,9%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	57 (5,1%)
Απειλήσες ότι θα σκοτώσεις κάποιον	
<i>Ποτέ</i>	979 (87,6%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	82 (7,3%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	56 (5,1%)
Είπες σε κάποιον ότι δεν αξίζει / ότι είναι βλάκας	
<i>Ποτέ</i>	717 (64,1%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	313 (28,0%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	88 (7,9%)
Μείωσες κάποιον για το χρώμα / φύλο / θρησκεία/ καταγωγή του	
<i>Ποτέ</i>	961 (86,4%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	106 (9,5%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	46 (4,1%)
Μίλησες σε κάποιον άσχημα για τους γονείς του	
<i>Ποτέ</i>	928 (83,2%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	138 (12,4%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	50 (4,4%)

Από τον Πίνακα 10 προκύπτει ότι το ποσοστό για συγκεκριμένες μορφές **σωματικής βίας** όπως αρχίζουν εύκολα καυγάδες, έχουν χτυπήσει κάποιον στο σώμα ή το πρόσωπο είναι σχετικά ψηλά. Πιο βίαιες μορφές σωματικής βίας είναι πιο σπάνιες.

Πίνακας 10: Άσκηση φυσικής βίας από τους μαθητές προς τρίτους

	n (%)
Αρχίζεις εύκολα καυγάδες	
<i>Ποτέ</i>	599 (53,7%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	407 (36,4%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	110 (9,9%)
Χτύπησες κάποιον στο σώμα/ πρόσωπο	
<i>Ποτέ</i>	656 (58,7%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	365 (32,6%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	97 (8,7%)
Κλώτσησες ή έσπρώξες βίαια κάποιον	
<i>Ποτέ</i>	778 (69,5%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	266 (23,8%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	75 (6,7%)
Χτύπησες κάποιον με βέργα/ άλλο αντικείμενο	
<i>Ποτέ</i>	897 (80,2%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	154 (13,8%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	67 (6,0%)
Τράβηξες κάποιον από τα μαλλιά/ τα αυτιά	
<i>Ποτέ</i>	720 (64,3%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	314 (28,1%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	85 (7,6%)
Πετάξες αντικείμενα σε κάποιον	
<i>Ποτέ</i>	757 (67,7%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	280 (25,0%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	81 (7,3%)
Έσφιξες το λαιμό κάποιου για να πονέσει /πνιγεί	
<i>Ποτέ</i>	958 (85,7%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	109 (9,7%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	51 (4,6%)
Κλείδωσες ή έδεσες κάποιον	
<i>Ποτέ</i>	974 (87,3%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	91 (8,2%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	51 (4,5%)
Τσίμπησες πολύ δυνατά κάποιον	
<i>Ποτέ</i>	829 (74,2%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	220 (19,7%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	68 (6,1%)
Απειλήσες κάποιον με μαχαίρι	
<i>Ποτέ</i>	1010 (90,3%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	60 (5,4%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	48 (4,3%)

Από τον Πίνακα 11 προκύπτει ότι η άσκηση διαφόρων μορφών **σεξουαλικής βίας** από τους μαθητές προς τρίτους έστω και σπάνια ήταν αρκετά σπάνια.

Πίνακας 11: Άσκηση σεξουαλικής βίας από τους μαθητές προς τρίτους

	ν (%)
Τράβηξες ταινία ή φωτογράφησες γυμνά μέρη του σώματος άλλου, χωρίς να το θέλει <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1038 (92,9%) 39 (3,5%) 40 (3,6%)
Ανάγκασες κάποιον να κατεβάσει τα ρούχα του <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1040 (93,1%) 42 (3,8%) 34 (3,1%)
Άγγιξες κάποιον στα γεννητικά του όργανα, χωρίς να το θέλει <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1029 (92,2%) 48 (4,3%) 39 (3,5%)
Ανάγκασες κάποιον να αγγίξει στα δικά σου <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1043 (93,4%) 34 (3,1%) 40 (3,5%)
Προσπάθησες να έχεις σεξουαλική επαφή με κάποιον χωρίς να το θέλει ο ίδιος <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1039 (93,0%) 40 (3,6%) 38 (3,4%)
Είχες σεξουαλική επαφή με κάποιον χωρίς να το θέλει <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1044 (93,5%) 40 (3,6%) 32 (2,9%)

1.4.3 Χαρακτηριστικά Διαταραχής Προσωπικότητας

Από τον Πίνακα 12 παρατηρούμε ότι ένα μεγάλο ποσοστό των μαθητών δήλωσαν αποκλίνουσες και παραβατικές συμπεριφορές οι οποίες όταν αυτές προκύπτουν συχνά/πολύ συχνά αποτελούν ενδείξεις αυξημένου κινδύνου για την νεανική παραβατικότητα και οι οποίες τείνουν να εξελιχθούν σε διαταραχές προσωπικότητας στην ενηλικίωση .

Πίνακας 12: Χαρακτηριστικά Διαταραχής προσωπικότητας

	v (%)
Καθυστερείς το πρωί στο σχολείο ενώ έχει αρχίσει η πρώτη ώρα	497 (44,4%)
<i>Ποτέ</i>	432 (38,6%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	190 (17,0%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	
Λες ψέματα για να αποφύγεις μια υποχρέωση	463 (41,4%)
<i>Ποτέ</i>	524 (46,8%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	132 (11,8%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	
Καπνίζεις στο χώρο του σχολείου	940 (84,0%)
<i>Ποτέ</i>	62 (5,5%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	117 (10,5%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	
Βγαίνεις έξω την νύκτα χωρίς την άδεια των γονιών σου	873 (78,0%)
<i>Ποτέ</i>	156 (13,9%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	90 (8,1%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	
Κάνεις αδικαιολόγητες απουσίες στο σχολείο	597 (53,4%)
<i>Ποτέ</i>	372 (33,2%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	150 (13,4%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	
Φεύγεις από το σχολείο την ώρα του μαθήματος-σκασιαρχείο	732 (65,5%)
<i>Ποτέ</i>	270 (24,1%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	116 (10,4%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	
Οδηγάς μοτόρα / αυτοκίνητο χωρίς άδεια οδηγού	801 (71,8%)
<i>Ποτέ</i>	146 (13,1%)
<i>Σπάνια/Μερικές φορές</i>	169 (15,1%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	

Αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι όσο οι συμπεριφορές γίνονται πιο σοβαρές, το ποσοστό μαθητών που επεδίδονται σε αυτές μειώνονται (βλέπε πίνακα 13).

Πίνακας 13: Χαρακτηριστικά Διαταραχής προσωπικότητας

	v (%)
Αντιγράφεις στις εξετάσεις / στα διαγωνίσματα <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	521 (46,6%) 441 (39,4%) 157 (14,0%)
Πλαστογραφείς την υπογραφή των γονέων σου <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	889 (79,4%) 130 (11,6%) 100 (9,0%)
Παίρνεις από τους άλλους πράγματα που δεν σου ανήκουν (βιβλία, χρήματα, κινητά, οπτικό-ακουστικό υλικό κλπ.) <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	906 (81,0%) 143 (12,8%) 70 (6,2%)
Μπαίνεις σε internet sites μόνο για ενήλικες <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	761 (68,0%) 221 (19,7%) 137 (12,3%)
Καταστρέφεις πράγματα / έπιπλα <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	878 (78,5%) 166 (14,9%) 74 (6,6%)
Βάζεις φωτιά σε σπίτια/ καταστήματα/ σχολεία <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1014 (90,6%) 52 (4,6%) 53 (4,8%)
Καις / σχίζεις βιβλία <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	791 (70,8%) 204 (18,2%) 123 (11,0%)
Γράφεις συνθήματα στους τοίχους εναντίον καθηγητών ή άλλων προσώπων <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	889 (79,4%) 142 (12,7%) 88 (7,9%)
Έχεις προκαλέσει ζημιές σε παρουσία καθηγητή/ άλλων ατόμων <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	979 (87,5%) 87 (7,8%) 53 (4,7%)
Έλειψες από το σπίτι για πάνω από 2 ημέρες χωρίς την άδεια των γονιών σου <i>Ποτέ</i> <i>Σπάνια/Μερικές φορές</i> <i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1011 (90,3%) 57 (5,1%) 51 (4,6%)

1.5. Περιγραφικά στοιχεία αναφορικά με τη χρήση διαφόρων ουσιών από τους μαθητές και την επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών.

Από τον Πίνακα 14 διαπιστώνουμε ότι περίπου οι μισοί μαθητές καταναλώνουν μπίρα και βότκα έστω και μερικές φορές το μήνα, ενώ μικρότερα είναι τα ποσοστά των μαθητών που καταναλώνουν κρασί, ούζο ή λικέρ και ούισκι ή κονιάκ.

Πίνακας 14: Κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές

	Σχεδόν ποτέ /ποτέ	Μερικές φορές το μήνα	2-3 φορές την εβδομάδα	Σχεδόν κάθε μέρα	Κάθε μέρα
Μπίρα	641 (57,3%)	312 (27,9%)	98 (8,8%)	28 (2,5%)	40 (3,6%)
Κρασί	815 (72,8%)	231 (20,6%)	31 (2,8%)	12 (1,1%)	30 (2,7%)
Ούζο, λικέρ	982 (87,8%)	82 (7,3%)	22 (2,0%)	3 (0,3%)	30 (2,7%)
Ούισκι, κονιάκ	883 (78,9%)	142 (12,7%)	47 (4,2%)	16 (1,4%)	31 (2,8%)
Βότκα (ice)	713 (63,7%)	268 (23,9%)	74 (6,6%)	23 (2,1%)	41 (3,7%)

Από τους Πίνακες 15 και 16 προκύπτει ότι και η κατανάλωση διαφόρων ναρκωτικών ουσιών είναι εξαιρετικά χαμηλή. Το ίδιο χαμηλή είναι και η χρήση από τους μαθητές αναβολικών ουσιών και μαριχουάνα/χασίς.

Πίνακας 15: Χρήση διαφόρων ναρκωτικών ουσιών κατά τους τελευταίους 12 μήνες από τους μαθητές

	Ποτέ	1-2 φορές	3-5 φορές	6-9 φορές	10-19 φορές	20-29 φορές	40 φορές και άνω
Κοκαΐνη/κρακ/scan	1056 (94,5%)	10 (0,9%)	4 (0,4%)	4 (0,4%)	9 (0,8%)	1 (0,1%)	33 (3,0%)
L.S.D.	1066 (95,4%)	7 (0,6%)	2 (0,2%)	3 (0,3%)	6 (0,5%)	4 (0,4%)	29 (2,6%)
Ecstasy	1066 (95,3%)	7 (0,6%)	4 (0,4%)	5 (0,4%)	5 (0,4%)	1 (0,1%)	30 (2,7%)
Ηρωίνη καπνιστή	1057 (94,5%)	10 (0,9%)	4 (0,4%)	2 (0,2%)	4 (0,4%)	3 (0,3%)	38 (3,4%)
Ηρωίνη με ένεση	1067 (95,4%)	6 (0,5%)	3 (0,3%)	4 (0,4%)	3 (0,3%)	4 (0,4%)	31 (2,8%)
Χαρακτηριστικά κλίμακας (Ναρκωτικά_A)							

Πίνακας 16: Χρήση διαφόρων ναρκωτικών ουσιών κατά τους τελευταίους 12 μήνες από τους μαθητές

	Ποτέ	1-2 φορές	3-5 φορές	6-9 φορές	10-19 φορές	20-29 φορές	40 φορές και άνω
Κωδεΐνη	1069 (95,6%)	9 (0,8%)	9 (0,8%)	3 (0,3%)	4 (0,4%)	1 (0,1%)	23 (2,1%)
Αμφεταμίνες	1077 (96,3%)	5 (0,4%)	6 (0,5%)	1 (0,1%)	3 (0,3%)	2 (0,2%)	24 (2,1%)
Χαρακτηριστικά κλίμακας (ναρκωτικά_B)							

Από τον Πίνακα 17 προκύπτει ότι περίπου το 50% των μαθητών δεν λαμβάνουν μέτρα προφύλαξης κατά τη διάρκεια σεξουαλικής δραστηριότητας, κατά τη διάρκεια οδήγησης μοτοράς ή μετά από τρύπημα αυτιών ή άλλου μέρους του σώματος τους.

Πίνακας 17: Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά των μαθητών.

	v (%)
Δεν παίρνεις μέτρα προφύλαξης όταν είσαι με την/τον σύντροφο τους;	573 (51,2%)
Αν έβαλες σκουλαρίκια στο σώμα του, δε φρόντισες να μην μολυνθεί;	561 (50,1%)
Δεν φοράς κράνος όταν είναι πάνω σε μοτόρα;	639 (57,1%)
Δεν βάζεις ζώνη ασφαλείας στο αυτοκίνητο αν οδηγάς ή είσαι συνοδηγός;	284 (25,4%)

1.6 Περιγραφικά στοιχεία αναφορικά με την τιμωρία των μαθητών

Από τον Πίνακα 18 διαπιστώνουμε ότι ψηλό το ποσοστό των μαθητών που δεν έχει τιμωρηθεί με αποβολή στο σχολείο κατά τη διάρκεια του 2007-08 είναι πολύ ψηλό, ενώ περίπου το 10% έχει αποβληθεί μόνο μία φορά. Οι τιμωρίες που επιβάλλουν οι καθηγητές θεωρούνται από το ¼ των μαθητών ως άδικες. Σπάνια είναι και η τιμωρία που δέχονται από τους γονείς τους.

Πίνακας 18: Στοιχεία αναφορικά με την τιμωρία των μαθητών.

	v (%)
Τιμωρία στο σχολείο κατά τη διάρκεια του 2007-08	
<i>Όχι</i>	807 (72,1%)
<i>1</i>	122 (10,9%)
<i>2</i>	74 (6,6%)
<i>3</i>	41 (3,7%)
<i>≥4</i>	75 (6,7%)
Οι τιμωρία από τους καθηγητές θεωρείται ότι είναι	
<i>Άδικη</i>	206 (21,6%)
<i>Δίκαια</i>	116 (12,2%)
<i>Εξαρτάται</i>	631 (66,2%)
Τιμωρία των μαθητών από τους γονείς τους	
<i>Ποτέ</i>	418 (37,4%)
<i>Σπάνια</i>	439 (39,2%)
<i>Μερικές φορές</i>	186 (16,6%)
<i>Συχνά</i>	48 (4,3%)
<i>Πολύ συχνά</i>	28 (2,5%)
Η τιμωρία από τους γονείς έγινε	
<i>Για κάποιο λόγο</i>	585 (52,4%)
<i>Επειδή οι ίδιοι είναι ανεπαρκείς να κρατήσουν πειθαρχία μέσα στο σπίτι</i>	102 (9,1%)
<i>Χωρίς λόγο</i>	49 (4,4%)

2. Συσχέτιση μεταξύ της άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές και διαφόρων χαρακτηριστικών.

2.1. Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές.

Από τον Πίνακα 19 προκύπτει ότι δεν υπάρχει καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ του εκπαιδευτικού επιπέδου των γονέων και την άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές. Απλά πρέπει να σημειωθεί ότι παρατηρείται μία τάση, η άσκηση σεξουαλικής βίας προς τους μαθητές έστω και σπάνια να είναι υψηλότερη όταν το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα είναι χαμηλό (≤ 6 έτη).

Πίνακας 19: Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων και άσκηση λεκτική, σωματικής και σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές.

Άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας:	Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα				p-value
	< 6 έτη	6-9 έτη	9-12 έτη	>12 έτη	
Άσκηση λεκτικής βίας					
Ποτέ	110 (88,0%)	160 (90,9%)	314 (87,5%)	263 (89,2%)	0,677
Έστω και σπάνια	15 (12,0%)	16 (9,1%)	45 (12,5%)	32 (10,8%)	
Άσκηση σωματικής βίας					
Ποτέ	118 (92,2%)	170 (94,4%)	341 (92,7%)	280 (92,7%)	0,850
Έστω και σπάνια	10 (7,8%)	10 (5,6%)	27 (7,3%)	22 (7,3%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας					
Ποτέ	117 (92,1%)	173 (97,7%)	347 (94,8%)	289 (97,0%)	0,056
Έστω και σπάνια	10 (7,9%)	4 (2,3%)	19 (5,2%)	9 (3,0%)	
Άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας:	Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας				p-value
	< 6 έτη	6-9 έτη	9-12 έτη	>12 έτη	
Άσκηση λεκτικής βίας					
Ποτέ	88 (83,0%)	125 (86,2%)	365 (89,9%)	294 (90,7%)	0,098
Έστω και σπάνια	18 (17,0%)	20 (13,8%)	41 (10,1%)	30 (9,3%)	
Άσκηση σωματικής βίας					
Ποτέ	98 (89,9%)	132 (89,8%)	393 (94,0%)	313 (94,6%)	0,116
Έστω και σπάνια	11 (10,1%)	15 (10,2%)	25 (6,0%)	18 (5,4%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας					
Ποτέ	100 (95,2%)	143 (96,6%)	396 (95,9%)	315 (95,7%)	0,954
Έστω και σπάνια	5 (4,8%)	5 (3,4%)	17 (4,1%)	14 (4,3%)	

2.2 Οικογενειακή και οικονομική κατάσταση γονέων και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές.

Από τον Πίνακα 20 προκύπτει ότι η συχνότητα άσκησης λεκτικής, σωματικής αλλά και σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερη όταν τουλάχιστον ένας από τους 2 γονείς έχει πεθάνει σε σχέση με την περίπτωση που οι 2 γονείς ζουν μαζί, είναι χωρισμένοι ή σε διάσταση ή έχει ξαναπαντρευτεί ένας από τους 2. Αντίθετα, καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση δεν παρατηρήθηκε ανάμεσα στην οικονομική κατάσταση της οικογένειας και την άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας.

Πίνακας 20: Οικογενειακή και οικονομική κατάσταση γονέων και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξ. βίας από μέλη της οικογένειας στους μαθητές.

Άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας:	Οικογενειακή κατάσταση γονέων				p-value
	Ζουν μαζί	Είναι διαζευγμένοι ή σε διάσταση	Τουλάχισ. 1 από 2 έχει ξαναπαντρευτεί	Ο ένας από τους 2 έχει πεθάνει	
Λεκτική βία					
Ποτέ	793 (89,9%)	64 (87,7%)	49 (81,7%)	15 (68,2%)	0,003
Έστω και σπάνια	89 (10,1%)	9 (12,3%)	11 (18,3%)	7 (31,8%)	
Σωματική βία					
Ποτέ	845 (93,6%)	69 (94,5%)	56 (90,3%)	17 (73,9%)	0,002
Έστω και σπάνια	58 (6,4%)	4 (5,5%)	6 (9,7%)	6 (26,1%)	
Σεξουαλική βία					
Ποτέ	863 (96,4%)	70 (97,2%)	58 (93,5%)	17 (77,3%)	<0,001
Έστω και σπάνια	32 (3,6%)	2 (2,8%)	4 (6,5%)	5 (22,7%)	
	Οικονομική κατάσταση γονέων				
Άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας:	Χαμηλή	Μέτρια	Καλή	Πολύ καλή	p-value
Λεκτικής βία					
Ποτέ	65 (83,3%)	202 (88,6%)	394 (87,2%)	225 (91,8%)	0,143
Έστω και σπάνια	13 (16,7%)	26 (11,4%)	58 (12,8%)	20 (8,2%)	
Σωματικής βία					
Ποτέ	71 (88,8%)	215 (94,3%)	428 (92,2%)	236 (94,4%)	0,267
Έστω και σπάνια	9 (11,2%)	13 (5,7%)	36 (7,8%)	14 (5,6%)	
Σεξουαλικής βία					
Ποτέ	72 (93,5%)	221 (97,4%)	447 (97,2%)	233 (94,0%)	0,076
Έστω και σπάνια	5 (6,5%)	6 (2,6%)	13 (2,8%)	15 (6,0%)	

2.3 Αστικότητα περιοχής κατοικίας και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας από στους γονείς στους μαθητές.

Από τον Πίνακα 21 διαπιστώνουμε ότι δεν υπάρχει καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας και την αστικότητα της περιοχής κατοικίας.

Πίνακας 21: Αστικότητα περιοχής κατοικίας και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές.

Άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας:	Αστικότητα περιοχής κατοικίας		p-value
	Πόλη	Χωριό	
Άσκηση λεκτικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	378 (88,9%)	469 (89,7%)	0,716
<i>Έστω και σπάνια</i>	47 (11,1%)	54 (10,3%)	
Άσκηση σωματικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	401 (93,3%)	505 (93,5%)	0,870
<i>Έστω και σπάνια</i>	29 (6,7%)	35 (6,5%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	410 (95,6%)	515 (97,2%)	0,183
<i>Έστω και σπάνια</i>	19 (4,4%)	15 (2,8%)	

2.4 Φύλο μαθητή και άσκηση λεκτική, σωματικής και σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές.

Από τον Πίνακα 22 προκύπτει ότι δεν υπάρχει καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από μέλη της οικογένειας και το φύλο του μαθητή. Αντίθετα, βρέθηκε ότι το ποσοστό των μαθητών που ανέφερε ότι έχει υποστεί σεξουαλική βία ήταν σημαντικά υψηλότερο μεταξύ των αγοριών σε σχέση με τα κορίτσια.

Πίνακας 22: Φύλο εφήβου και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές.

Άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας:	Φύλο		p-value
	Κορίτσι	Αγόρι	
Άσκηση λεκτικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	419 (88,2%)	509 (89,1%)	0,635
<i>Έστω και σπάνια</i>	56 (11,8%)	62 (10,9%)	
Άσκηση σωματικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	448 (92,05)	548 (94,0%)	0,198
<i>Έστω και σπάνια</i>	39 (8,0%)	35 (6,0%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	469 (97,9%)	549 (94,5%)	0,004
<i>Έστω και σπάνια</i>	10 (2,1%)	32 (5,5%)	

2.5. Κατανάλωση αλκοόλ και χρήση φαρμάκων από τους γονείς και άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές.

Από τους Πίνακες 23 και 24 προκύπτει ότι η κατανάλωση αλκοόλ και η χρήση φαρμάκων τόσο από τον πατέρα όσο και από την μητέρα συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές.

Πίνακας 23: Κατανάλωση αλκοόλ και χρήση φαρμάκων από τον πατέρα και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές.

	Κατανάλωση αλκοόλ από τον πατέρα		
Άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας:	Ποτέ/Σπάνια	Μερικές φορές/Συχνά/ Πολύ συχνά	p-value
Άσκηση λεκτικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	687 (90,5%)	230 (84,2%)	0,005
<i>Έστω και σπάνια</i>	72 (9,5%)	43 (15,8%)	
Άσκηση σωματικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	733 (94,6%)	251 (89,3%)	0,003
<i>Έστω και σπάνια</i>	42 (5,4%)	30 (10,7%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	740 (96,6%)	263 (93,9%)	0,050
<i>Έστω και σπάνια</i>	26 (3,4%)	17 (6,1%)	
	Χρήση φαρμάκων από πατέρα		
Άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας:	Ποτέ/Σπάνια	Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	p-value
Άσκηση λεκτικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	750 (89,8%)	182 (84,7%)	0,032
<i>Έστω και σπάνια</i>	85 (10,2%)	33 (15,3%)	
Άσκηση σωματικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	802 (93,8%)	197 (90,0%)	0,046
<i>Έστω και σπάνια</i>	53 (6,2%)	22 (10,0%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	812 (95,9%)	209 (96,3%)	0,766
<i>Έστω και σπάνια</i>	35 (4,1%)	8 (3,7%)	

Πίνακας 24: Κατανάλωση αλκοόλ και χρήση φαρμάκων από τη μητέρα και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τους μαθητές.

	Κατανάλωση αλκοόλ από μητέρα		
Άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας:	Ποτέ/Σπάνια	Μερικές φορές/Συχνά/ Πολύ συχνά	p-value
Άσκηση λεκτικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	884 (89,4%)	48 (78,7%)	0,010
<i>Έστω και σπάνια</i>	105 (10,6%)	13 (21,3%)	
Άσκηση σωματικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	944 (93,3%)	55 (88,7%)	0,170
<i>Έστω και σπάνια</i>	68 (6,7%)	7 (11,3%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	965 (96,1%)	56 (93,3%)	0,288
<i>Έστω και σπάνια</i>	39 (3,9%)	4 (6,7%)	
	Χρήση φαρμάκων από μητέρα		
Άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας:	Ποτέ/Σπάνια	Μερικές φορές/Συχνά/ Πολύ συχνά	p-value
Άσκηση λεκτικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	775 (90,1%)	157 (82,6%)	0,003
<i>Έστω και σπάνια</i>	85 (9,9%)	33 (17,4%)	
Άσκηση σωματικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	829 (94,1%)	170 (88,1%)	0,003
<i>Έστω και σπάνια</i>	52 (5,9%)	23 (11,9%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	838 (95,9%)	183 (96,3%)	0,783
<i>Έστω και σπάνια</i>	36 (4,1%)	7 (3,7%)	

3. Συσχέτιση μεταξύ της άσκησης λεκτικής, φυσικής και σεξουαλικής βίας από τους μαθητές και διαφόρων δημογραφικών, κοινωνικό-οικονομικών χαρακτηριστικών και χαρακτηριστικών του τρόπου ζωής.

3.1. Φύλο μαθητή, σχολείο φοίτησης και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και βίας έναντι ζώων από τους ίδιους τους μαθητές.

Από τον Πίνακα 25 διαπιστώνουμε ότι τα αγόρια είναι πιο πιθανό να ασκούν λεκτική, σωματική και σεξουαλική βία καθώς επίσης και να βιαιοπραγούν απέναντι σε ζώα σε σχέση με τα κορίτσια. Από τον Πίνακα 26 προκύπτει ότι η άσκηση όλων των μορφών βίας (λεκτική, σωματική, σεξουαλική, απέναντι σε ζώα) είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερη μεταξύ των μαθητών που φοιτούν σε Λύκειο σε σχέση με αυτούς που φοιτούν σε Γυμνάσιο.

Πίνακας 25: Φύλο μαθητή και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους μαθητές.

Μορφές βίας από το μαθητή:	Κορίτσι	Αγόρι	p-value
Άσκηση λεκτικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	296 (60,2%) 196 (39,8%)	281 (46,4%) 325 (53,6%)	<0,001
Άσκηση σωματικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	395 (80,0%) 99 (20,0%)	405 (66,2%) 207 (33,8%)	<0,001
Άσκηση βίας προς ζώο <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	444 (89,5%) 52 (10,5%)	432 (69,9%) 186 (30,1%)	<0,001
Άσκηση σεξουαλικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	482 (98,0%) 10 (2,0%)	543 (88,6%) 70 (11,4%)	<0,001

Πίνακας 26: Σχολείο που φοιτά ο μαθητής και άσκηση λεκτικής, φυσικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους μαθητές.

Μορφές βίας από το μαθητή:	Γυμνάσιο	Λύκειο	p-value
Άσκηση λεκτικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	498 (55,8%) 394 (44,2%)	83 (39,3%) 128 (60,7%)	<0,001
Άσκηση σωματικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	685 (76,3%) 213 (23,7%)	118 (55,4%) 95 (44,6%)	<0,001
Άσκηση βίας προς ζώο <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	740 (81,9%) 163 (18,1%)	139 (64,4%) 77 (35,6%)	<0,001
Άσκηση σεξουαλικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	848 (94,4%) 50 (5,6%)	180 (84,9%) 32 (15,1%)	<0,001

3.2. Αστικότητα περιοχής κατοικίας και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους ίδιους τους μαθητές.

Από τον Πίνακα 27 προκύπτει δεν υπάρχει καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην αστικότητα της περιοχής κατοικίας και την άσκηση οποιασδήποτε μορφής βίας από τους μαθητές.

Πίνακας 27: Αστικότητα περιοχής κατοικίας και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους μαθητές.

Μορφές βίας από το μαθητή:	Πόλη	Χωριό	p-value
Άσκηση λεκτικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	234 (53,2%)	273 (49,4%)	0,232
<i>Έστω και σπάνια</i>	206 (46,8%)	280 (50,6%)	
Άσκηση σωματικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	320 (71,9%)	403 (72,9%)	0,734
<i>Έστω και σπάνια</i>	125 (28,1%)	150 (27,1%)	
Άσκηση βίας προς ζώο			
<i>Ποτέ</i>	360 (80,4%)	434 (77,8%)	0,319
<i>Έστω και σπάνια</i>	88 (19,6%)	124 (22,2%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	413 (92,6%)	516 (93,6%)	0,514
<i>Έστω και σπάνια</i>	33 (7,4%)	35 (6,4%)	

3.3. Οικογενειακή και οικονομική κατάσταση γονέων και άσκηση λεκτικής, φυσικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους ίδιους τους μαθητές.

Από τον Πίνακα 28 προκύπτει ότι η συχνότητα άσκησης σεξουαλικής βίας είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερη στους μαθητές των οποίων έχει πεθάνει τουλάχιστον ένας από τους 2 γονείς σε σχέση με όλους τους υπόλοιπους μαθητές. Επιπλέον, παρατηρούμε ότι οι μαθητές που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλή οικονομική κατάσταση είναι πιο πιθανό να ασκούν σωματική και σεξουαλική βία σε σχέση με τους υπόλοιπους μαθητές.

Πίνακας 28: Οικογενειακή και οικονομική κατάσταση γονέων και άσκηση λεκτικής, φυσικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους ίδιους τους μαθητές.

Μορφές βίας από το μαθητή:	Οικογενειακή κατάσταση γονέων				p-value
	Ζουν μαζί	διαζευγμένοι ή σε διάσταση	Τουλάχισ. 1: 2 έχει ξαναπαντρευτεί	Ένας από τους 2 έχει πεθάνει	
Άσκηση λεκτικής βίας					
Ποτέ	501 (53,9%)	35 (47,3%)	28 (45,2%)	11 (47,8%)	0,383
Έστω και σπάνια	428 (46,1%)	39 (52,7%)	34 (54,8%)	12 (52,2%)	
Άσκηση σωματικής βίας					
Ποτέ	692 (74,0%)	50 (66,7%)	40 (64,5%)	14 (58,3%)	0,080
Έστω και σπάνια	243 (26,05)	25 (33,3%)	22 (35,5%)	10 (41,7%)	
Άσκηση βίας προς ζώο					
Ποτέ	741 (78,8%)	59 (76,6%)	52 (82,5%)	18 (75,0%)	0,812
Έστω και σπάνια	199 (21,2%)	18 (23,4%)	11 (17,5%)	6 (25,0%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας					
Ποτέ	870 (93,3%)	70 (92,1%)	57 (90,5%)	18 (75,0%)	0,007
Έστω και σπάνια	62 (6,7%)	6 (7,9%)	6 (9,5%)	6 (25,0%)	
	Οικονομική κατάσταση γονέων				
Μορφές βίας από το μαθητή:	Χαμηλή	Μέτρια	Καλή	Πολύ καλή	p-value
Άσκηση λεκτικής βίας					
Ποτέ	41 (47,7%)	111 (47,4%)	246 (52,9%)	140 (54,7%)	0,328
Έστω και σπάνια	45 (52,3%)	123 (52,6%)	219 (47,1%)	116 (45,3%)	
Άσκηση σωματικής βίας					
Ποτέ	52 (59,1%)	165 (70,5%)	336 (72,3%)	198 (76,2%)	0,022
Έστω και σπάνια	36 (40,9%)	69 (29,5%)	129 (27,7%)	62 (23,85)	
Άσκηση βίας προς ζώο					
Ποτέ	66 (75,0%)	185 (78,1%)	371 (78,9%)	205 (78,8%)	0,867
Έστω και σπάνια	22 (25,0%)	52 (21,9%)	99 (21,1%)	55 (21,2%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας					
Ποτέ	74 (84,1%)	223 (94,5%)	437 (94,0%)	236 (91,8%)	0,007
Έστω και σπάνια	14 (15,9%)	13 (5,5%)	28 (6,0%)	21 (8,2%)	

3.4 Εκπαιδευτικό επίπεδο των μαθητών και άσκηση λεκτικής, φυσικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους ίδιους τους μαθητές.

Από τον Πίνακα 29 προκύπτει ότι το εκπαιδευτικό επίπεδο των μαθητών, όπως αυτό εκφράζεται από το βαθμό αποφοίτησής τους το προηγούμενο έτος, συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την άσκηση οποιασδήποτε μορφή βίας. Μαθητές με ψηλούς βαθμούς είναι λιγότερο πιθανό να ασκούν λεκτική, σωματική ή σεξουαλική βία καθώς επίσης και να βιαιοπραγούν έναντι ζώων σε σχέση με τα άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο.

Πίνακας 29: Εκπαιδευτικό επίπεδο των μαθητών στο προηγούμενο έτος και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους ίδιους τους μαθητές.

Μορφές βίας από το μαθητή:	Βαθμός αποφοίτησης				p-value
	8 -10	11 -13	14 - 16	17 - 20	
Άσκηση λεκτικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω σπάνια</i>	40 (41,7%) 56 (58,3%)	86 (47,5%) 95 (52,5%)	140 (49,8%) 141 (50,2%)	268 (56,5%) 206 (43,5%)	0,019
Άσκηση σωματικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω σπάνια</i>	58 (59,2%) 40 (40,8%)	116 (64,4%) 64 (35,6%)	202 (70,6%) 84 (29,4%)	375 (79,1%) 99 (20,9%)	<0,001
Άσκηση βίας προς ζώο <i>Ποτέ</i> <i>Έστω σπάνια</i>	69 (70,4%) 29 (29,6%)	132 (72,5%) 50 (27,5%)	235 (81,6%) 53 (18,4%)	386 (80,8%) 92 (19,2%)	0,013
Άσκηση σεξουαλικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω σπάνια</i>	79 (81,4%) 18 (18,6%)	165 (90,7%) 17 (9,3%)	267 (93,7%) 18 (6,3%)	455 (95,8%) 20 (4,2%)	<0,001

3.5. Συνήθειες του τρόπου ζωής των μαθητών και άσκηση λεκτικής, φυσικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους μαθητές.

Από τους Πίνακα 30 και 31 προκύπτει ότι ο χρόνος που οι μαθητές ξοδεύουν κάνοντας διάφορες δραστηριότητες με την οικογένεια τους συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την άσκηση όλων των μορφών βίας από τους μαθητές ενώ επίσης στατιστικά σημαντική είναι η συσχέτιση μεταξύ άσκησης όλων των μορφών βίας και των ωρών που οι μαθητές διαβάζουν ή βλέπουν τηλεόραση.

Πίνακας 30: Χρόνος που οι μαθητές ξοδεύουν μαζί με την οικογένεια και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους ίδιους τους μαθητές.

Μορφές βίας από το μαθητή:	Ώρες ανά ημέρα				p-value
	<1	1-2	3-4	>4	
Άσκηση λεκτικής βίας					<0,001
<i>Ποτέ</i>	45 (41,7%)	93 (44,1%)	142 (52,2%)	290 (58,5%)	
<i>Έστω και σπάνια</i>	63 (58,3%)	118 (55,9%)	130 (47,8%)	206 (41,5%)	
Άσκηση σωματικής βίας					0,002
<i>Ποτέ</i>	62 (56,9%)	151 (70,9%)	202 (73,7%)	375 (75,2%)	
<i>Έστω και σπάνια</i>	47 (43,1%)	62 (29,1%)	72 (26,3%)	124 (24,8%)	
Άσκηση βίας προς ζώο					0,016
<i>Ποτέ</i>	74 (67,3%)	169 (78,2%)	217 (78,3%)	406 (81,2%)	
<i>Έστω και σπάνια</i>	36 (32,7%)	47 (21,8%)	60 (21,7%)	94 (18,8%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας					0,016
<i>Ποτέ</i>	91 (85,0%)	201 (93,1%)	255 (92,7%)	467 (94,0%)	
<i>Έστω και σπάνια</i>	16 (15,0%)	15 (6,9%)	20 (7,3%)	30 (6,0%)	

Πίνακας 31: Χρόνος μελέτης και παρακολούθησης τηλεόρασης και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους ίδιους τους μαθητές.

	Χρόνος μελέτης (ώρες/ημέρα)				
Μορφές βίας από το μαθητή:	<1	1-2	2-3	>3	p-value
Άσκηση λεκτικής βίας					<0,001
<i>Ποτέ</i>	285 (48,2%)	147 (61,8%)	77 (70,6%)	35 (52,2%)	
<i>Εστω και σπάνια</i>	306 (51,8%)	91 (38,2%)	32 (29,4%)	32 (47,8%)	
Άσκηση σωματικής βίας					<0,001
<i>Ποτέ</i>	402 (67,6%)	201 (83,1%)	93 (84,5%)	49 (74,2%)	
<i>Εστω και σπάνια</i>	193 (32,4%)	41 (16,9%)	17 (15,5%)	17 (25,8%)	
Άσκηση βίας προς ζώο					<0,001
<i>Ποτέ</i>	442 (73,8%)	212 (87,6%)	98 (88,3%)	59 (88,1%)	
<i>Εστω και σπάνια</i>	157 (26,2%)	30 (12,4%)	13 (11,7%)	8 (11,9%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας					0,002
<i>Ποτέ</i>	540 (91,1%)	233 (96,7%)	109 (98,2%)	60 (89,6%)	
<i>Εστω και σπάνια</i>	53 (8,9%)	8 (3,3%)	2 (1,8%)	7 (10,4%)	
	Χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης				
Μορφές βίας από το μαθητή:	<1	1-2	2-3	>3	p-value
Άσκηση λεκτικής βίας					<0,001
<i>Ποτέ</i>	126 (64,0%)	141 (60,0%)	126 (49,8%)	165 (45,3%)	
<i>Εστω και σπάνια</i>	71 (36,0%)	94 (40,0%)	127 (50,2%)	199 (54,7%)	
Άσκηση σωματικής βίας					<0,001
<i>Ποτέ</i>	158 (79,8%)	191 (80,3%)	183 (72,0%)	237 (64,8%)	
<i>Εστω και σπάνια</i>	40 (20,2%)	47 (19,7%)	71 (28,0%)	129 (35,2%)	
Άσκηση βίας προς ζώο					0,162
<i>Ποτέ</i>	168 (84,4%)	186 (78,2%)	205 (79,8%)	283 (76,5%)	
<i>Εστω και σπάνια</i>	31 (15,6%)	52 (21,8%)	52 (20,2%)	87 (23,5%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας					0,050
<i>Ποτέ</i>	187 (94,0%)	226 (95,8%)	241 (94,5%)	331 (90,4%)	
<i>Εστω και σπάνια</i>	12 (6,0%)	10 (4,2%)	14 (5,5%)	35 (9,6%)	

3.6 Άσκηση βία από την οικογένεια και άσκηση λεκτικής, φυσικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους μαθητές.

Από τους Πίνακα 32-34 προκύπτει να υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση όλων των μορφών βίας από τα μέλη της οικογένειας και την άσκηση βίας από τους μαθητές..

Πίνακας 32: Άσκηση βίας από την οικογένεια και άσκηση λεκτικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους γονείς προς τους μαθητές.

Μορφές βίας από το μαθητή:	Άσκηση λεκτικής βίας από την οικογένεια		p-value
	Ποτέ	Έστω και σπάνια	
Άσκηση λεκτικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	515 (55,9%) 407 (44,1%)	31 (27,4%) 82 (72,6%)	<0,001
Άσκηση σωματικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	705 (76,1%) 221 (23,9%)	54 (46,6%) 62 (53,4%)	<0,001
Άσκηση βίας προς ζώο <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	755 (81,0%) 177 (19,0%)	75 (63,6%) 43 (36,4%)	<0,001
Άσκηση σεξουαλικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	874 (94,5%) 51 (5,5%)	102 (86,4%) 16 (13,6%)	0,001

Πίνακας 33: Άσκηση βίας από την οικογένεια και άσκηση σωματικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους γονείς προς τους μαθητές.

Μορφές βίας από το μαθητή:	Άσκηση σωματικής βίας από την οικογένεια		p-value
	Ποτέ	Έστω και σπάνια	
Άσκηση λεκτικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	544 (55,1%) 443 (44,9%)	17 (23,6%) 55 (76,4%)	<0,001
Άσκηση σωματικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	751 (75,6%) 242 (24,4%)	31 (42,5%) 42 (57,5%)	<0,001
Άσκηση βίας προς ζώο <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	808 (80,9%) 191 (19,1%)	44 (58,7%) 31 (41,3%)	<0,001
Άσκηση σεξουαλικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	941 (95,1%) 49 (4,9%)	57 (76,0%) 18 (24,0%)	<0,001

Πίνακας 34: Άσκηση βίας από την οικογένεια και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους γονείς προς τους μαθητές.

	Άσκηση σεξουαλικής βίας από την οικογένεια		
Μορφές βίας από το μαθητή:	Ποτέ	Έστω και σπάνια	p-value
Άσκηση λεκτικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	544 (54,0%) 464 (46,0%)	8 (19,5%) 33 (80,5%)	<0,001
Άσκηση σωματικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	762 (75,2%) 251 (24,8%)	9 (20,9%) 34 (79,1%)	<0,001
Άσκηση βίας προς ζώο <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	827 (91,0%) 194 (19,0%)	16 (37,2%) 27 (62,8%)	<0,001
Άσκηση σεξουαλικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	976 (96,4%) 36 (3,6%)	14 (32,6%) 29 (67,4%)	<0,001

3.7. Κατανάλωση αλκοόλ, χρήση φαρμάκων και καπνιστικές συνήθειες των γονέων και άσκηση λεκτικής, φυσικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους μαθητές.

Οι Πίνακες 35 και 36 παρουσιάζουν την συσχέτιση μεταξύ κατανάλωσης αλκοόλ, χρήση φαρμάκων και καπνιστικές συνήθειες του πατέρα σε σχέση με την άσκηση οποιασδήποτε μορφή βίας προς τρίτους.

Πίνακας 35: Κατανάλωση αλκοόλ, χρήση φαρμάκων και καπνιστικές συνήθειες του πατέρα και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους μαθητές.

	Κατανάλωση αλκοόλ από τον πατέρα		
Μορφές βίας από το μαθητή:	Ποτέ/Σπάνια	Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά	p-value
Άσκηση λεκτικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	454 (57,4%) 337 (42,6%)	116 (39,3%) 179 (60,7%)	<0,001
Άσκηση σωματικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	610 (76,4%) 188 (23,6%)	182 (61,7%) 113 (38,3%)	<0,001
Άσκηση βίας προς ζώο <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	649 (80,9%) 153 (19,1%)	214 (71,6%) 85 (28,4%)	0,001
Άσκηση σεξουαλικής βίας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	753 (94,5%) 44 (5,5%)	258 (87,5%) 37 (12,5%)	<0,001

Πίνακας 36: Κατανάλωση αλκοόλ, χρήση φαρμάκων και καπνιστικές συνήθειες του πατέρα και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους μαθητές.

	Καπνιστικές συνήθειες του πατέρα		
Μορφές βίας από το μαθητή:	Ποτέ/Σπάνια	Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά	p-value
Άσκηση λεκτικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	327 (55,6%)	254 (49,3%)	0,037
<i>Έστω και σπάνια</i>	261 (44,4%)	261 (50,7%)	
Άσκηση σωματικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	457 (77,2%)	346 (66,7%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	135 (22,8%)	173 (33,3%)	
Άσκηση βίας προς ζώο			
<i>Ποτέ</i>	477 (79,9%)	402 (77,0%)	0,240
<i>Έστω και σπάνια</i>	120 (20,1%)	120 (23,0%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	560 (94,1%)	468 (90,9%)	0,039
<i>Έστω και σπάνια</i>	35 (5,9%)	47 (9,1%)	
	Χρήση φαρμάκων από τον πατέρα		
Μορφές βίας από το μαθητή:	Ποτέ/Σπάνια	Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά	p-value
Άσκηση λεκτικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	476 (54,0%)	105 (47,3%)	0,073
<i>Έστω και σπάνια</i>	405 (46,0%)	117 (52,7%)	
Άσκηση σωματικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	647 (72,7%)	156 (70,6%)	0,531
<i>Έστω και σπάνια</i>	243 (27,3%)	65 (29,4%)	
Άσκηση βίας προς ζώο			
<i>Ποτέ</i>	705 (78,8%)	174 (77,7%)	0,722
<i>Έστω και σπάνια</i>	190 (21,2%)	50 (22,3%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	825 (92,7%)	203 (92,3%)	0,830
<i>Έστω και σπάνια</i>	65 (7,3%)	17 (7,7%)	

Οι Πίνακες 37 και 38 παρουσιάζουν την συσχέτιση μεταξύ κατανάλωσης αλκοόλ, χρήση φαρμάκων και καπνιστικές συνήθειες μητέρας σε σχέση με την άσκηση οποιασδήποτε μορφής βίας προς τρίτους

Πίνακας 37: Κατανάλωση αλκοόλ, χρήση φαρμάκων και καπνιστικές συνήθειες της μητέρας και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους μαθητές.

	Κατανάλωση αλκοόλ από τη μητέρα		p-value
	Ποτέ/Σπάνια	Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά	
Μορφές βίας από το μαθητή:			
Άσκηση λεκτικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	555 (53,7%)	26 (37,1%)	0,007
<i>Έστω και σπάνια</i>	478 (46,3%)	44 (62,9%)	
Άσκηση σωματικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	768 (73,8%)	35 (49,3%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	272 (26,2%)	36 (50,7%)	
Άσκηση βίας προς ζώο			
<i>Ποτέ</i>	834 (79,6%)	45 (63,4%)	0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	214 (20,4%)	26 (36,6%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	972 (93,5%)	56 (80,0%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	68 (6,5%)	14 (20,0%)	

Πίνακας 38: Κατανάλωση αλκοόλ, χρήση φαρμάκων και καπνιστικές συνήθειες της μητέρας και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους μαθητές.

	Καπνιστικές συνήθειες της μητέρας		
Μορφές βίας από το μαθητή:	Ποτέ/Σπάνια	Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά	p-value
Άσκηση λεκτικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	499 (53,1%)	82 (50,0%)	0,457
<i>Έστω και σπάνια</i>	440 (46,9%)	82 (50,0%)	
Άσκηση σωματικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	695 (73,5%)	108 (65,1%)	0,024
<i>Έστω και σπάνια</i>	250 (26,5%)	58 (34,9%)	
Άσκηση βίας προς ζώο			
<i>Ποτέ</i>	758 (79,7%)	121 (72,0%)	0,025
<i>Έστω και σπάνια</i>	193 (20,3%)	47 (28,0%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	885 (93,8%)	143 (86,1%)	0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	59 (6,3%)	23 (13,9%)	
	Χρήση φαρμάκων από τη μητέρα		
Μορφές βίας από το μαθητή:	Ποτέ/Σπάνια	Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά	p-value
Άσκηση λεκτικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	494 (54,7%)	87 (43,5%)	0,004
<i>Έστω και σπάνια</i>	409 (45,3%)	113 (56,5%)	
Άσκηση σωματικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	679 (74,5%)	124 (62,0%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	232 (25,5%)	76 (38,0%)	
Άσκηση βίας προς ζώο			
<i>Ποτέ</i>	723 (79,0%)	156 (76,5%)	0,423
<i>Έστω και σπάνια</i>	192 (21,0%)	48 (23,5%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας			
<i>Ποτέ</i>	848 (93,3%)	180 (89,6%)	0,067
<i>Έστω και σπάνια</i>	61 (6,7%)	21 (10,4%)	

3.8 Τιμωρία από τους γονείς και τους δασκάλους και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και βίας απέναντι σε ζώα από τους μαθητές.

Από τον Πίνακα 39 προκύπτει ότι η συχνότητα επιβολής τιμωρίας από τους γονείς προς τα παιδιά συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την άσκηση όλων των μορφών βίας από τους μαθητές.

Πίνακας 39: Συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους μαθητές.

Μορφές βίας από το μαθητή:	Συχνότητα τιμωρίας από τους γονείς προς τους μαθητές			p-value
	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά	
Άσκηση λεκτικής βίας				
<i>Ποτέ</i>	229 (55,2%)	249 (57,5%)	103 (40,4%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	186 (44,8%)	184 (42,5%)	152 (59,6%)	
Άσκηση σωματικής βίας				
<i>Ποτέ</i>	303 (72,8%)	334 (76,8%)	166 (63,8%)	0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	113 (27,2%)	101 (23,2%)	94 (36,2%)	
Άσκηση βίας προς ζώο				
<i>Ποτέ</i>	340 (81,3%)	351 (80,0%)	188 (71,8%)	0,008
<i>Έστω και σπάνια</i>	78 (18,7%)	88 (20,0%)	74 (28,2%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας				
<i>Ποτέ</i>	374 (90,6%)	420 (96,6%)	234 (89,3%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	39 (9,4%)	15 (3,4%)	28 (10,7%)	

Επιπλέον, από τον Πίνακα 40 προκύπτει ότι το πώς οι μαθητές αντιλαμβάνονται τις τιμωρίες που τους επιβάλλουν οι καθηγητές τους συσχετίζεται σημαντικά τόσο με την άσκηση λεκτικής όσο και με την άσκηση σωματικής βίας, ενώ καμία συσχέτιση δεν παρατηρήθηκε με την άσκηση σεξουαλικής βίας ή την άσκηση βίας απέναντι σε ζώα.

Πίνακας 40: Αντίληψη των μαθητών αναφορικά με τις τιμωρίες των καθηγητών και άσκηση λεκτικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας καθώς επίσης και άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους μαθητές.

Μορφές βίας από το μαθητή:	Θεωρείτε τις τιμωρίες που επιβάλλουν οι καθηγητές σας:			p-value
	Άδικες	Δίκαιες	Εξαρτάται	
Άσκηση λεκτικής βίας				
<i>Ποτέ</i>	83 (41,3%)	71 (61,2%)	340 (54,8%)	0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	118 (58,7%)	45 (38,8%)	281 (45,2%)	
Άσκηση σωματικής βίας				
<i>Ποτέ</i>	130 (63,7%)	94 (81,0%)	464 (74,2%)	0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	74 (36,3%)	22 (19,0%)	161 (25,8%)	
Άσκηση βίας προς ζώο				
<i>Ποτέ</i>	159 (77,2%)	95 (81,9%)	509 (80,7%)	0,483
<i>Έστω και σπάνια</i>	47 (22,8%)	21 (18,1%)	122 (19,3%)	
Άσκηση σεξουαλικής βίας				
<i>Ποτέ</i>	185 (90,7%)	108 (93,1%)	594 (94,9%)	0,093
<i>Έστω και σπάνια</i>	19 (9,3%)	8 (6,9%)	32 (5,1%)	

4. Συσχέτιση μεταξύ της κατανάλωσης αλκοόλ, της χρήσης ναρκωτικών ουσιών, της αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς, της διαταραχής προσωπικότητας και των καπνιστικών συνηθειών των μαθητών και διαφόρων χαρακτηριστικών.

4.1. Φύλο μαθητή, σχολείο φοίτησης και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, καπνιστικές συνήθειες και διαταραχή προσωπικότητας των μαθητών.

Από τον Πίνακα 41 προκύπτει ότι τα αγόρια είναι πιο πιθανό να καπνίζουν, να έχουν διαταραχή προσωπικότητας, να καταναλώνουν αλκοόλ και να κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών σε σχέση με τα κορίτσια. Επιπλέον, από τον Πίνακα 42 διαπιστώνουμε ότι οι μαθητές που φοιτούν σε Λύκειο είναι πιο πιθανό να καπνίζουν, να καταναλώνουν αλκοόλ, να έχουν διαταραχή προσωπικότητας έστω και σπάνια και να κάνουν χρήση ναρκωτικών σε σχέση με τους μαθητές Γυμνασίου, ενώ αντίθετα οι μαθητές Γυμνασίου είναι πιο πιθανό να επιδεικνύουν αυτοκαταστροφική συμπεριφορά.

Πίνακας 41: Φύλο μαθητή και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

Μορφές βίας:	Κορίτσι	Αγόρι	p-value
Καπνιστικές συνήθειες <i>Δεν έχει καπνίσει ποτέ</i> <i>Έχει καπνίσει</i>	381 (76,8%) 115 (23,2%)	391 (63,4%) 226 (36,6%)	<0,001
Κατανάλωση αλκοόλ <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	400 (80,6%) 96 (19,4%)	398 (64,4%) 220 (35,6%)	<0,001
Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά <i>Όχι</i> <i>Ναι</i>	321 (64,7%) 175 (35,3%)	414 (67,0%) 204 (33,0%)	0,426
Διαταραχή προσωπικότητας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	366 (73,9%) 129 (26,1%)	343 (55,9%) 271 (44,1%)	<0,001
Κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών (Α) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	479 (96,8%) 16 (3,2%)	570 (92,5%) 46 (7,5%)	0,002
Κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών (Β) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	484 (97,8%) 11 (2,2%)	578 (93,5%) 40 (6,5%)	0,001

Η ομάδα Α των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: κοκαΐνη, LSD, ecstasy και ηρωΐνη

Η ομάδα Β των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: Κοδεΐνη και αμφεταμίνες

Πίνακας 42: Σχολείο που φοιτά ο μαθητής και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

	Γυμνάσιο	Λύκειο	p-value
Καπνιστικές συνήθειες <i>Δεν έχει καπνίσει</i> <i>Έχει καπνίσει</i>	691 (76,6%) 211 (23,4%)	83 (38,4%) 133 (61,6%)	<0,001
Κατανάλωση αλκοόλ <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	702 (77,7%) 201 (22,3%)	99 (45,8%) 117 (54,2%)	<0,001
Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά <i>Όχι</i> <i>Ναι</i>	579 (64,1%) 324 (35,9%)	159 (73,6%) 57 (26,4%)	0,008
Διαταραχή προσωπικότητας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	619 (68,9%) 280 (31,1%)	92 (42,8%) 123 (57,2%)	<0,001
Κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών (A) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	861 (95,6%) 40 (4,4%)	193 (89,8%) 22 (10,2%)	0,001
Κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών (B) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	870 (96,3%) 33 (3,7%)	197 (91,6%) 18 (8,4%)	0,003

Η ομάδα A των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: κοκαΐνη, LSD, ecstasy και ηρωίνη

Η ομάδα B των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: Κωδεΐνη και αμφεταμίνες

4.2. Οικογενειακή και οικονομική κατάσταση γονέων και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

Από τους Πίνακες 43 και 44 προκύπτει ότι η οικογενειακή κατάσταση των γονέων των μαθητών δε συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με τις καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, την κατανάλωση αλκοόλ, τη διαταραχή προσωπικότητας των μαθητών και την αυτοκαταστροφική συμπεριφορά αυτών.

Αντίθετα, όμως, διαπιστώνουμε ότι η χρήση ναρκωτικών ουσιών είναι πιο συχνή στους μαθητές όπου έχει πεθάνει τουλάχιστον ένας από τους 2 γονείς σε σχέση με τους υπόλοιπους μαθητές. Αναφορικά με την οικονομική κατάσταση της οικογένειας των μαθητών, διαπιστώνουμε ότι οι μαθητές που χαρακτήρισαν χαμηλή την οικονομική κατάσταση της οικογένειας ήταν πιο πιθανό να καπνίζουν, να καταναλώνουν αλκοόλ, να έχουν διαταραχή προσωπικότητας και να κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών.

Πίνακας 43: Οικογενειακή και οικονομική κατάσταση γονέων και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

	Οικογενειακή κατάσταση γονέων				p-value
	Ζουν μαζί	Είναι διαζευγμένοι/ διάσταση	Τουλ. 1:2 έχει ξανά παντρευτεί	Ένας έχει πεθάνει	
Καπνιστικές συνήθ. <i>Δεν έχει καπνίσει</i> <i>Έχει καπνίσει</i>	664 (70,7%) 275 (29,3%)	46 (59,7%) 31 (40,3%)	42 (66,7%) 21 (33,3%)	15 (62,5%) 9 (37,5%)	0,179
Κατανάλωση αλκοόλ <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	683 (72,7%) 257 (27,3%)	52 (67,5%) 25 (32,5%)	43 (68,3%) 20 (31,7%)	14 (58,3%) 10 (41,7%)	0,312
Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά <i>Όχι</i> <i>Ναι</i>	622 (66,2%) 318 (33,8%)	48 (62,3%) 29 (37,7%)	46 (73,0%) 17 (27,0%)	14 (58,3%) 10 (41,7%)	0,479
Διαταραχή προσωπικότητας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	615 (65,7%) 321 (34,3%)	42 (54,5%) 35 (45,5%)	35 (55,6%) 28 (44,4%)	13 (56,5%) 10 (43,5%)	0,083
Κατανάλωση (A) ναρκωτικών ουσιών <i>Ποτέ</i> <i>Έστω λίγες φορές</i>	890 (94,9%) 48 (5,1%)	73 (94,8%) 4 (5,2%)	61 (96,8%) 2 (3,2%)	17 (73,9%) 6 (26,1%)	<0,001
Κατανάλωση (B) ναρκωτικών ουσιών <i>Ποτέ</i> <i>Έστω λίγες φορές</i>	900 (95,7%) 40 (4,3%)	74 (96,1%) 3 (3,9%)	61 (96,8%) 2 (3,2%)	19 (82,6%) 4 (17,4%)	0,024

Η ομάδα A των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: κοκαΐνη, LSD, ecstasy και ηρωΐνη

Η ομάδα B των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: Κωδεΐνη και αμφεταμίνες

Πίνακας 44: Οικογενειακή και οικονομική κατάσταση γονέων και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

	Οικονομική κατάσταση γονέων				p-value
	Χαμηλή	Μέτρια	Καλή	Πολύ καλή	
Καπνιστικές συνήθειες <i>Δεν έχει καπνίσει</i> <i>Έχει καπνίσει</i>	47 (54,0%) 40 (46,0%)	145 (61,2%) 92 (38,8%)	334 (71,1%) 136 (28,9%)	198 (76,2%) 62 (23,8%)	<0,001
Κατανάλωση αλκοόλ <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	47 (53,4%) 41 (46,6%)	167 (70,5%) 70 (29,5%)	347 (73,8%) 123 (26,2%)	190 (73,1%) 70 (26,9%)	0,001
Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά <i>Όχι</i> <i>Ναι</i>	61 (69,3%) 27 (30,7%)	165 (69,6%) 72 (30,4%)	325 (69,1%) 145 (30,9%)	173 (66,5%) 87 (33,5%)	0,870
Διαταραχή προσωπικότητας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	42 (48,3%) 45 (51,7%)	134 (56,5%) 103 (43,5%)	304 (65,2%) 162 (34,8%)	185 (71,2%) 75 (28,8%)	<0,001
Κατανάλωση (A) ναρκωτικών ουσιών <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	73 (83,9%) 14 (16,1%)	227 (95,8%) 10 (4,2%)	451 (96,4%) 17 (3,6%)	242 (93,1%) 18 (6,9%)	<0,001
Κατανάλωση (B) ναρκωτικών ουσιών <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	75 (86,2%) 12 (13,8%)	233 (98,3%) 4 (1,7%)	453 (96,4%) 17 (3,6%)	245 (94,2%) 15 (5,8%)	<0,001

Η ομάδα A των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: κοκαΐνη, LSD, ecstasy και ηρωίνη

Η ομάδα B των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: Κωδεΐνη και αμφεταμίνες

4.3 Εκπαιδευτικό επίπεδο των μαθητών και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

Από τον Πίνακα 45 προκύπτει ότι το εκπαιδευτικό επίπεδο των μαθητών συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με τις καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, την κατανάλωση αλκοόλ, τη διαταραχή προσωπικότητας και τη χρήση ναρκωτικών ουσιών. Αναφορικά με την αυτοκαταστροφική συμπεριφορά των παιδιών, διαπιστώνουμε ότι τόσο οι μαθητές που αποφοίτησαν με πολύ χαμηλή βαθμολογία όσο και αυτή που αποφοίτησαν με την πιο υψηλή βαθμολογία είναι πιο πιθανό να έχουν αυτοκαταστροφική συμπεριφορά σε σχέση με τα υπόλοιπα άτομα.

Πίνακας 45: Εκπαιδευτικό επίπεδο των μαθητών στο προηγούμενο έτος και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

	Βαθμός αποφοίτησης				P-value
	8 -10	11 -13	14 - 16	17 - 20	
Καπνιστικές συνήθειες					
<i>Δεν έχει καπνίσει</i>	52 (53,1%)	101 (55,5%)	186 (64,6%)	387 (81,1%)	<0,001
<i>Έχει καπνίσει</i>	46 (46,9%)	81 (44,5%)	102 (35,4%)	90 (18,9%)	
Κατανάλωση αλκοόλ					
<i>Ποτέ</i>	58 (59,2%)	120 (65,9%)	197 (68,4%)	372 (77,8%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	40 (40,8%)	62 (34,1%)	91 (31,6%)	106 (22,2%)	
Διαταραχή προσωπικότητας					
<i>Ποτέ</i>	47 (48,5%)	96 (52,7%)	174 (61,1%)	346 (72,5%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	50 (51,5%)	86 (47,3%)	111 (38,9%)	131 (27,5%)	
Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά					
<i>Όχι</i>	59 (60,2%)	134 (73,6%)	206 (71,5%)	309 (64,6%)	0,024
<i>Ναι</i>	39 (39,8%)	48 (26,4%)	82 (28,5%)	169 (35,4%)	
Κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών (Α)					
<i>Ποτέ</i>	87 (88,8%)	177 (97,3%)	274 (95,8%)	452 (94,8%)	0,017
<i>Έστω και λίγες φορές</i>	11 (11,2%)	5 (2,7%)	12 (4,2%)	25 (5,2%)	
Κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών (Β)					
<i>Ποτέ</i>	90 (91,8%)	178 (97,8%)	278 (96,9%)	456 (95,4%)	0,080
<i>Έστω και λίγες φορές</i>	8 (8,2%)	4 (2,2%)	9 (3,1%)	22 (4,6%)	

Η ομάδα Α των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: κοκαΐνη, LSD, ecstasy και ηρωίνη

Η ομάδα Β των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: Κωδεΐνη και αμφεταμίνες

4.4. Συνήθειες του τρόπου ζωής των μαθητών και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

Από τον Πίνακα 46 και 47 προκύπτει ότι ο χρόνος που ξοδεύουν οι μαθητές κάνοντας πράγματα με την οικογένεια τους, ο χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης και ο χρόνος διαβάσματος συσχετίζεται με την κατανάλωση αλκοόλ, τι κάπνισμα και συμπεριφορές διαταραχής προσωπικότητας.

Πίνακας 46: Χρόνος που οι μαθητές ξοδεύουν μαζί με την οικογένεια και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

	Ώρες ανά ημέρα				p-value
	<1	1-2	3-4	>4	
Καπνιστικές συνήθειες					
<i>Δεν έχει καπνίσει</i>	50 (45,5%)	144 (66,7%)	196 (70,8%)	372 (74,5%)	<0,001
<i>Έχει καπνίσει</i>	60 (54,5%)	72 (33,3%)	81 (29,2%)	127 (25,5%)	
Κατανάλωση αλκοόλ					
<i>Ποτέ</i>	66 (60,0%)	155 (71,8%)	198 (71,5%)	371 (74,2%)	0,030
<i>Έστω και σπάνια</i>	44 (40,0%)	61 (28,2%)	79 (28,5%)	129 (25,8%)	
Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά					
<i>Όχι</i>	63 (57,3%)	146 (67,6%)	186 (67,1%)	336 (67,2%)	0,218
<i>Ναι</i>	47 (42,7%)	70 (32,4%)	91 (32,9%)	164 (32,8%)	
Διαταραχή προσωπικότητας					
<i>Ποτέ</i>	51 (46,4%)	117 (54,9%)	173 (62,5%)	358 (71,9%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	59 (53,6%)	96 (45,1%)	104 (37,5%)	140 (28,1%)	
Κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών (Α)			257 (93,1%)		0,001
<i>Ποτέ</i>	96 (87,3%)	210 (97,2%)	19 (6,9%)	476 (95,6%)	
<i>Έστω και λίγες φορές</i>	14 (12,7%)	6 (2,8%)		22 (4,4%)	
Κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών (Β)			261 (94,2%)		0,007
<i>Ποτέ</i>	99 (90,0%)	211 (97,7%)	16 (5,8%)	481 (96,4%)	
<i>Έστω και λίγες φορές</i>	11 (10,0%)	5 (2,3%)		18 (3,6%)	

Η ομάδα Α των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: κοκαΐνη, LSD, ecstasy και ηρωίνη

Η ομάδα Β των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: Κωδεΐνη και αμφεταμίνες

Πίνακας 47: Χρόνος μελέτης και παρακολούθησης τηλεόρασης και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς και καπνιστικών συνηθειών των μαθητών.

	Χρόνος μελέτης (ώρες/ημέρα)				p-value
	<1	1-2	2-3	>3	
Καπνιστικές συνήθ.					
<i>Δεν έχει καπνίσει</i>	375 (62,6%)	211 (87,2%)	96 (86,5%)	45 (68,2%)	<0,001
<i>Έχει καπνίσει</i>	224 (37,4%)	31 (12,8%)	15 (13,5%)	21 (31,8%)	
Κατανάλωση αλκοόλ					
<i>Ποτέ</i>	413 (68,9%)	199 (82,2%)	94 (84,7%)	43 (64,2%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	186 (31,1%)	43 (17,8%)	17 (15,3%)	24 (35,8%)	
Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά					
<i>Όχι</i>	416 (69,4%)	147 (60,7%)	77 (69,4%)	45 (67,2%)	0,103
<i>Ναι</i>	183 (30,6%)	95 (39,3%)	34 (30,6%)	22 (32,8%)	
Διαταραχή προσωπικότητας					
<i>Ποτέ</i>	318 (53,4%)	198 (82,2%)	98 (88,3%)	50 (75,8%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	278 (46,6%)	43 (17,8%)	13 (11,7%)	16 (24,2%)	
Κατανάλωση (Α) ναρκωτικών ουσιών					
<i>Ποτέ</i>	567 (95,0%)	235 (97,1%)	108 (98,2%)	58 (86,6%)	0,002
<i>Έστω λίγες φορές</i>	30 (5,0%)	7 (2,9%)	2 (1,8%)	9 (13,4%)	
Κατανάλωση (Β) ναρκωτικών ουσιών					
<i>Ποτέ</i>	572 (95,7%)	236 (97,5%)	108 (97,3%)	60 (89,6%)	0,028
<i>Έστω λίγες φορές</i>	26 (4,3%)	6 (2,5%)	3 (2,7%)	7 (10,4%)	
	Χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης				
	<1	1-2	2-3	>3	p-value
Καπνιστικές συνήθειες					
<i>Δεν έχει καπνίσει</i>	140 (70,4%)	174 (73,1%)	181 (70,4%)	248 (67,0%)	0,446
<i>Έχει καπνίσει</i>	59 (29,6%)	64 (26,9%)	76 (29,6%)	122 (33,0%)	
Κατανάλωση αλκοόλ					
<i>Ποτέ</i>	140 (70,4%)	189 (79,4%)	197 (76,7%)	238 (64,3%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	59 (29,6%)	49 (20,6%)	60 (23,3%)	132 (35,7%)	
Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά					
<i>Όχι</i>	125 (62,8%)	171 (71,8%)	176 (68,5%)	240 (64,9%)	0,163
<i>Ναι</i>	74 (37,2%)	67 (28,2%)	81 (31,5%)	130 (35,1%)	
Διαταραχή προσωπικότητας					
<i>Ποτέ</i>	144 (72,7%)	159 (66,8%)	170 (66,4%)	201 (54,8%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	54 (27,3%)	79 (33,2%)	86 (33,6%)	166 (45,2%)	
Κατανάλωση (Α) ναρκωτικών ουσιών					
<i>Ποτέ</i>	194 (98,0%)	233 (97,9%)	248 (96,9%)	335 (90,8%)	<0,001
<i>Έστω και λίγες φορές</i>	4 (2,0%)	5 (2,1%)	8 (3,1%)	34 (9,2%)	
Κατανάλωση (Β) ναρκωτικών ουσιών					
<i>Ποτέ</i>	197 (99,0%)	232 (97,5%)	249 (97,3%)	346 (93,5%)	0,003
<i>Έστω και λίγες φορές</i>	2 (1,0%)	6 (2,5%)	7 (2,7%)	24 (6,5%)	

4.5. Άσκηση βίας από την οικογένεια και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

Από τους πίνακες Πίνακα 48 – 50 διαπιστώνουμε ότι η άσκηση οποιαδήποτε μορφής βίας από μέλη της οικογένειας συσχετίζεται στατιστικώς σημαντικά με την κατανάλωση αλκοόλ, τη διαταραχή προσωπικότητας, τη χρήση ναρκωτικών ουσιών αλλά και τις καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

Πίνακας 48: Άσκηση βίας από την οικογένεια και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

	Άσκηση λεκτικής βίας από την οικογένεια		p-value
	Ποτέ	Έστω και σπάνια	
Καπνιστικές συνήθειες <i>Δεν έχει καπνίσει</i> <i>Έχει καπνίσει</i>	667 (71,6%) 264 (28,4%)	64 (54,2%) 54 (45,8%)	<0,001
Κατανάλωση αλκοόλ <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	689 (73,9%) 243 (26,1%)	71 (60,2%) 47 (39,8%)	0,002
Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά <i>Όχι</i> <i>Ναι</i>	628 (67,4%) 304 (32,6%)	76 (64,4%) 42 (35,6%)	0,517
Διαταραχή προσωπικότητας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	628 (67,6%) 301 (32,4%)	44 (37,6%) 73 (62,4%)	<0,001
Κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών (Α) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	893 (96,1%) 36 (3,9%)	104 (88,1%) 14 (11,9%)	<0,001
Κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών (Β) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	900 (96,7%) 31 (3,3%)	108 (91,5%) 10 (8,5%)	0,007

Η ομάδα Α των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: κοκαΐνη, LSD, ecstasy και ηρωίνη

Η ομάδα Β των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: Κωδεΐνη και αμφεταμίνες

Πίνακας 49: Άσκηση Σωματικής Βίας από την οικογένεια και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

	Σωματική βία από την οικογένεια		p-value
	Ποτέ	Έστω σπάνια	
Καπνιστικές συνήθειες <i>Δεν έχει καπνίσει</i> <i>Έχει καπνίσει</i>	715 (71,6%) 283 (28,4%)	37 (49,3%) 38 (50,7%)	<0,001
Κατανάλωση αλκοόλ <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	738 (73,9%) 261 (26,1%)	42 (56,0%) 33 (44,0%)	0,001
Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά <i>Όχι</i> <i>Ναι</i>	672 (67,3%) 327 (32,7%)	46 (61,3%) 29 (38,7%)	0,292
Διαταραχή προσωπικότητας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	663 (66,6%) 333 (33,4%)	29 (39,7%) 44 (60,3%)	<0,001
Καταν. ναρκωτικών ουσιών (Α) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	962 (96,6%) 34 (3,4%)	60 (80,0%) 15 (20,0%)	<0,001
Καταν. ναρκωτικών ουσιών (Β) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	968 (97,0%) 30 (3,0%)	63 (84,0%) 12 (16,0%)	<0,001

Πίνακας 50: Άσκηση Σεξουαλικής βίας από την οικογένεια και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

	Σεξουαλική βία από την οικογένεια		p-value
	Ποτέ	Έστω σπάνια	
Καπνιστικές συνήθειες <i>Δεν έχει καπνίσει</i> <i>Έχει καπνίσει</i>	727 (71,3%) 293 (28,7%)	16 (37,2%) 27 (62,8%)	<0,001
Κατανάλωση αλκοόλ <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	759 (74,3%) 262 (25,7%)	12 (27,9%) 31 (72,1%)	<0,001
Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά <i>Όχι</i> <i>Ναι</i>	688 (67,44%) 333 (32,6%)	26 (60,5%) 17 (39,5%)	0,344
Διαταραχή προσωπικότητας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	676 (66,4%) 342 (33,6%)	9 (21,4%) 33 (78,6%)	<0,001
Καταν. ναρκωτικών ουσιών (Α) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	987 (97,0%) 31 (3,0%)	26 (60,5%) 17 (39,5%)	<0,001
Καταν. ναρκωτικών ουσιών (Β) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	995 (97,5%) 25 (2,5%)	29 (67,4%) 14 (32,6%)	<0,001

Η ομάδα Α των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: κοκαΐνη, LSD, ecstasy και ηρωίνη

Η ομάδα Β των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: Κοδεΐνη και αμφεταμίνες

4.6. Κατανάλωση αλκοόλ, χρήση φαρμάκων και καπνιστικές συνήθειες των γονέων και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

Από τους Πίνακες 51 έως 53 διαπιστώνουμε ότι η κατανάλωση αλκοόλ από τον πατέρα αλλά και οι καπνιστικές τους συνήθειες συσχετίζονται στατιστικώς σημαντικά με τις καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, την κατανάλωση αλκοόλ, τη διαταραχή προσωπικότητας των παιδιών και τη χρήση ναρκωτικών ουσιών.

Πίνακας 51: Κατανάλωση αλκοόλ και καπνιστικές συνήθειες του πατέρα και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

	Κατανάλωση αλκοόλ από πατέρα		p-value
	Ποτέ/Σπάνια	Μερικές φορές/ συχνά/πολύ συχνά	
Καπνιστικές συνήθειες <i>Δεν έχει καπνίσει</i> <i>Έχει καπνίσει</i>	578 (72,2%) 223 (27,8%)	183 (61,2%) 116 (38,8%)	<0,001
Κατανάλωση αλκοόλ <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	606 (75,6%) 196 (24,4%)	183 (61,2%) 116 (38,8%)	<0,001
Αυτοκαταστροφική συμπερ. <i>Όχι</i> <i>Ναι</i>	525 (65,5%) 277 (34,5%)	199 (66,6%) 100 (33,4%)	0,734
Διαταραχή προσωπικότητας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	548 (68,6%) 251 (31,4%)	151 (50,8%) 146 (49,2%)	<0,001
Κατανάλωση ναρκωτικών (Α) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	766 (95,8%) 34 (4,3%)	271 (90,6%) 28 (9,4%)	0,001
Κατανάλωση ναρκωτικών (Β) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	773 (96,4%) 29 (3,6%)	277 (92,6%) 22 (7,4%)	0,009

Η ομάδα Α των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: κοκαΐνη, LSD, ecstasy και ηρωίνη

Η ομάδα Β των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: Κωδεΐνη και αμφεταμίνες

Πίνακας 52: Κατανάλωση αλκοόλ και καπνιστικές συνήθειες του πατέρα και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

	Καπνιστικές συνήθειες του πατέρα		p-value
	Ποτέ/Σπάνια	Μερικές φορές/ συχνά/πολύ συχνά	
Καπνιστικές συνήθειες <i>Δεν έχει καπνίσει</i> <i>Έχει καπνίσει</i>	448 (75,2%) 148 (24,8%)	326 (62,5%) 196 (37,5%)	<0,001
Κατανάλωση αλκοόλ <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	453 (75,9%) 144 (24,1%)	348 (66,7%) 174 (33,3%)	0,001
Αυτοκαταστροφική συμπεριφ. <i>Όχι</i> <i>Ναι</i>	380 (63,7%) 217 (36,3%)	358 (68,6%) 164 (31,4%)	0,082
Διαταραχή προσωπικότητας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	410 (69,1%) 183 (30,9%)	301 (57,8%) 220 (42,2%)	<0,001
Κατανάλωση ναρκωτικών (Α) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	569 (95,8%) 25 (4,2%)	485 (92,9%) 37 (7,1%)	0,036
Κατανάλωση ναρκωτικών (Β) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	575 (96,5%) 21 (3,5%)	492 (94,3%) 30 (5,7%)	0,075

Πίνακας 53: Συνήθειες μητέρας (αλκοόλ και καπνού) και κατανάλωση αλκοόλ, ουσιών, καπνού, αυτοκατα/φική συμπεριφορά, δ/χη προσωπικότητας των μαθητών.

	Κατανάλωση αλκοόλ από τη μητέρα		p-value
	Ποτέ/Σπάνια	Μερικές φορές/ συχνά/πολύ συχνά	
Καπνιστικές συνήθειες <i>Δεν έχει καπνίσει</i> <i>Έχει καπνίσει</i>	729 (69,6%) 318 (30,4%)	45 (63,4%) 26 (36,6%)	0,270
Κατανάλωση αλκοόλ <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	761 (72,6%) 287 (27,4%)	40 (56,3%) 31 (43,7%)	0,003
Αυτοκαταστροφική συμπεριφ. <i>Όχι</i> <i>Ναι</i>	697 (66,5%) 351 (33,5%)	41 (57,7%) 30 (42,3%)	0,132
Διαταραχή προσωπικότητας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	677 (64,9%) 366 (35,1%)	34 (47,9%) 37 (52,1%)	0,004
Κατανάλωση ναρκωτικών (Α) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	994 (95,1%) 51 (4,9%)	60 (84,5%) 11 (15,5%)	<0,001
Κατανάλωση ναρκωτικών (Β) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	1006 (96,1%) 41 (3,9%)	61 (85,9%) 10 (14,1%)	<0,001

Η ομάδα Α των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: κοκαΐνη, LSD, ecstasy και ηρωίνη

Η ομάδα Β των ναρκωτικών ουσιών περιλαμβάνει: Κωδεΐνη και αμφεταμίνες

4.7. Τιμωρία των μαθητών από τους γονείς και τους δασκάλους και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

Από τον Πίνακα 54 προκύπτει ότι η συχνότητα υποβολής τιμωριών από τους γονείς συσχετίζεται στατιστικώς σημαντικά με τις καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, την κατανάλωση αλκοόλ, τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, την αυτοκαταστροφική συμπεριφορά αλλά και τη διαταραχή προσωπικότητας των μαθητών.

Πίνακας 54: Συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

	Συχνότητα τιμωρίας από τους γονείς προς τους μαθητές			p-value
	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές/ συχνά/πολύ συχνά	
Καπνιστικές συνήθειες <i>Δεν έχει καπνίσει</i> <i>Έχει καπνίσει</i>	291 (69,8%) 126 (30,2%)	320 (72,9%) 119 (27,1%)	163 (62,2%) 99 (37,8%)	0,012
Κατανάλωση αλκοόλ <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	290 (69,4%) 128 (30,6%)	334 (76,1%) 105 (23,9%)	177 (67,6%) 85 (32,4%)	0,024
Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά <i>Όχι</i> <i>Ναι</i>	240 (57,4%) 178 (42,6%)	308 (70,2%) 131 (29,8%)	190 (72,5%) 72 (27,5%)	<0,001
Διαταραχή προσωπικότητας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	267 (64,0%) 150 (36,0%)	302 (69,1%) 135 (30,9%)	142 (54,6%) 118 (45,4%)	0,001
Κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών (Α) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	385 (92,3%) 32 (7,7%)	429 (97,9%) 9 (2,1%)	240 (92,0%) 21 (8,0%)	<0,001
Κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών (Β) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	392 (94,0%) 25 (6,0%)	429 (97,7%) 10 (2,3%)	246 (93,9%) 16 (6,1%)	0,013

Από τον Πίνακα 55 διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό των μαθητών που καπνίζει, κάνει χρήση ναρκωτικών ουσιών, καταναλώνει αλκοόλ ή έχει διαταραχές συμπεριφοράς είναι στατιστικώς σημαντικά υψηλότερο μεταξύ των μαθητών που θεωρούν άδικες τις τιμωρίες που τους επιβάλλουν ο καθηγητές τους.

Πίνακας 55: Αντίληψη των μαθητών αναφορικά με τις τιμωρίες των καθηγητών και κατανάλωση αλκοόλ, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, διαταραχή προσωπικότητας και καπνιστικές συνήθειες των μαθητών.

	Θεωρείτε τις τιμωρίες που επιβάλλουν οι καθηγητές σας:			p-value
	Άδικες	Δίκαιες	Εξαρτάται	
Καπνιστικές συνήθειες <i>Δεν έχει καπνίσει</i> <i>Έχει καπνίσει</i>	121 (59,0%) 84 (41,0%)	95 (81,9%) 21 (18,1%)	451 (71,5%) 180 (28,5%)	<0,001
Κατανάλωση αλκοόλ <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	117 (56,8%) 89 (43,2%)	92 (79,3%) 24 (20,7%)	484 (76,7%) 147 (23,3%)	<0,001
Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά <i>Όχι</i> <i>Ναι</i>	132 (64,1%) 74 (35,9%)	73 (62,9%) 43 (37,1%)	435 (68,9%) 196 (31,1%)	0,255
Διαταραχή προσωπικότητας <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	108 (52,9%) 96 (47,1%)	85 (73,3%) 31 (26,7%)	420 (66,9%) 208 (33,1%)	<0,001
Κατανάλωση ναρκωτικών (Α) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	187 (90,8%) 19 (9,2%)	107 (92,2%) 9 (7,8%)	615 (97,6%) 15 (2,4%)	<0,001
Κατανάλωση ναρκωτικών (Β) <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και λίγες φορές</i>	193 (93,7%) 13 (6,3%)	111 (95,7%) 5 (4,3%)	614 (97,5%) 16 (2,5%)	0,037

5. Παραγοντική ανάλυση για την κλίμακα «Οικογενειακών Δυνατοτήτων».

Πίνακας 56: Αποτελέσματα παραγοντικής ανάλυσης για την κλίμακα «Οικογενειακών Δυνατοτήτων».

	Παράγοντες	
	Περηφάνια	Δυσαρμονία
Εμπιστευόμαστε ο ένας τον άλλο	0,779	
Είμαστε περήφανοι για την οικογένειά μας	0,688	
Στην οικογένεια μας μοιραζόμαστε κοινές αξίες	0,686	
Τα μέλη της οικογένειας σεβόμαστε ο ένας τον άλλο	0,802	
Τα πράγματα πάνε καλά για μας ως οικογένεια	0,756	
Μπορούμε να εκφράζουμε τα συναισθήματά μας	0,721	
Τα μέλη (της οικογένειας μου) πιστεύουμε ότι ο ένας συμπληρώνει τον άλλο στην οικογένεια	0,696	
Κριτικάρουμε ο ένας τον άλλο		0,728
Στεναχωριόμαστε για πολλά πράγματα στην οικογένειά μας		0,600
Τα ίδια προβλήματα επαναλαμβάνονται ξανά και ξανά		0,760
Υπάρχουν πολλές συγκρούσεις στην οικογένειά μας		0,644
Το να πετύχουμε αυτό που θέλουμε φαίνεται δύσκολο για μας		0,744
Ποσοστό (%) της διασποράς που εξηγεί ο παράγοντας:	32,63	20,98
Cronbach's Alpha:	0,860	0,747

Πίνακας 57: Αποτελέσματα παραγοντικής ανάλυσης για την κλίμακα «Αυτοεκτίμηση».

	Παράγοντες	
	Θετικά συναισθήματα	Αρνητικά συναισθήματα
Έχω θετική στάση προς τον εαυτό μου	0,787	
Νομίζω ότι έχω αρκετά καλές ιδιότητες	0,774	
Είμαι τελικά ευχαριστημένος με τον εαυτό μου	0,755	
Είμαι ικανός /ικανή να κάνω κάποια πράγματα τόσο καλά όσο και οι άλλοι	0,752	
Αισθάνομαι ότι είμαι ένα άτομο που αξίζει όσο και οι άλλοι	0,738	
Αισθάνομαι άχρηστος μερικές φορές		0,812
Μερικές φορές νομίζω ότι δεν είμαι καθόλου καλός/ή		0,774
Συνήθως έχω την τάση να σκέφτομαι ότι είμαι ένα αποτυχημένο άτομο		0,714
Νομίζω ότι δεν έχω πολλά πράγματα για τα οποία να είμαι υπερήφανος		0,642
Θα ήθελα να μπορούσα να έχω περισσότερο σεβασμό προς τον εαυτό μου.		0,592
Ποσοστό (%) της διασποράς που εξηγεί ο παράγοντας:	37,80	19,72
Cronbach's Alpha:	0,834	0,769

6. Παράγοντες που συσχετίζονται με την άσκηση βίας από τους μαθητές; Αποτελέσματα πολυπαραγοντικής λογαριθμιστικής παλινδρόμησης.

6.1. Παράγοντες που συσχετίζονται με την άσκηση λεκτική βίας (εξαρτημένη μεταβλητή).

Από τον Πίνακα 58 προκύπτει ότι μεταξύ όλων των παραγόντων που χρησιμοποιήθηκαν στις μονοπαραγοντικές αναλύσεις (φύλο, ηλικία, βαθμός αποφοίτησης των μαθητών το προηγούμενο έτος, ώρες που ξοδεύουν οι μαθητές πραγματοποιώντας δραστηριότητες με την οικογένειά τους, χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης, χρόνος μελέτης, κατανάλωση αλκοόλ από τους γονείς, κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές, άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας, αυτοεκτίμηση, περηφάνια, δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους μαθητές, καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και το πώς οι μαθητές χαρακτηρίζουν τις τιμωρίες από του δασκάλους), μόνο το φύλο του μαθητή, η κατανάλωση αλκοόλ από τον ίδιο το μαθητή, ο χρόνος που ο μαθητής παρακολουθεί τηλεόραση, η άσκηση λεκτικής βίας από μέλη της οικογένειας, η περηφάνια και η δυσαρμονία μεταξύ των μελών της οικογένειας, οι καπνιστικές συνήθειες του μαθητή και η συχνότητα επιβολής τιμωρίας από τους γονείς προς τους μαθητές φαίνεται να αποτελούν ανεξάρτητους παράγοντες άσκησης λεκτικής βίας από τους μαθητές. Όλοι αυτοί οι παράγοντες μαζί (ανεξάρτητες μεταβλητές που παρέμειναν στατιστικώς σημαντικές στο μοντέλο) συνιστούν ένα μοντέλο το οποίο έχει ικανοποιητική ικανότητα στο να ταξινομεί σωστά τους μαθητές ανάλογα με το αν δεν ασκούν λεκτική βία ή ασκούν έστω και σπάνια. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι με το συγκεκριμένο μοντέλο 68 στους 100 μαθητές ταξινομούνται στη σωστή κατηγορία δηλαδή προβλέπονται σωστά. Ακόμα πιο ειδικά, το 72,7% και το 63,0% των μαθητών που δεν ασκούν ή ασκούν λεκτική βία έστω και σπάνια, αντίστοιχα, θα προβλεφθούν σωστά από το συγκεκριμένο μοντέλο.

Πίνακας 58: Παράγοντες που συσχετίζονται σημαντικά με την άσκηση λεκτικής βίας από τους μαθητές^a; Αποτελέσματα από πολυπαραγοντική λογαριθμιστική παλινδρόμηση ακολουθώντας την βηματική διαδικασία (stepwise procedure)^b.

	ΣΛ ^c	95% ΔΕ ^d	p-value
Φύλο			
<i>Κορίτσια</i>	1,00	-	-
<i>Αγόρια</i>	1,74	1,21 – 2,51	0,003
Τιμωρία από τους γονείς			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Σπάνια</i>	0,88	1,11 – 2,42	0,551
<i>Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά</i>	1,65	1,00 – 2,71	0,049
Χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης ημερησίως			
<i><1 ώρα</i>	1,00	-	-
<i>1-2 ώρες</i>	1,33	0,74 – 2,39	0,336
<i>2-3 ώρες</i>	2,26	1,29 – 3,97	0,004
<i>>3 ώρες</i>	2,13	1,23 – 3,69	0,007
Λεκτική βία από μέλη της οικογένειας προς μαθητές			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έστω και σπάνια</i>	2,60	1,34 – 5,03	0,002
Δυσαρμονία	1,08	1,03 – 1,14	0,002
Περηφάνια	0,96	0,92 – 0,99	0,036
Καπνιστικές συνήθειες του μαθητή			
<i>Δεν έχει καπνίσει ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έχει καπνίσει</i>	1,89	1,23 – 2,92	0,004
Κατανάλωση αλκοόλ από μαθητές			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έστω και μερικές φορές το μήνα</i>	1,70	1,08 – 2,68	0,023

^a Η άσκηση λεκτικής βίας από τους μαθητές (εξαρτημένη μεταβλητή) ήταν μία δίτιμη μεταβλητή όπου με 0 είχε κωδικοποιηθεί η μη άσκηση λεκτικής βίας και με 1 η άσκηση λεκτικής βίας έστω και σπάνια χρησιμοποιώντας το δείκτη που υπολογίστηκε (βλ. Μεθοδολογία)

^b Ως πιθανοί παράγοντες στο αρχικό μοντέλο χρησιμοποιήθηκαν: φύλο, ηλικία, βαθμός αποφοίτησης των μαθητών το προηγούμενο έτος, ώρες που ξοδεύουν οι μαθητές πραγματοποιώντας δραστηριότητες με την οικογένειά τους, χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης, χρόνος μελέτης, κατανάλωση αλκοόλ από τους γονείς, κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές, άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας, αυτοεκτίμηση, περηφάνια, δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους μαθητές, καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και το πώς οι μαθητές χαρακτηρίζουν τις τιμωρίες από του δασκάλους.

^c ΣΛ: Σχετικός Λόγος

^d ΔΕ: Διάστημα εμπιστοσύνης

6.2. Παράγοντες που συσχετίζονται με την άσκηση σωματικής βίας (εξαρτημένη μεταβλητή).

Από τον Πίνακα 59 προκύπτει ότι μεταξύ όλων των παραγόντων που χρησιμοποιήθηκαν στις μονοπαραγοντικές αναλύσεις (φύλο, ηλικία, βαθμός αποφοίτησης των μαθητών το προηγούμενο έτος, ώρες που ξοδεύουν οι μαθητές πραγματοποιώντας δραστηριότητες με την οικογένειά τους, χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης, χρόνος μελέτης, κατανάλωση αλκοόλ από τους γονείς, οικονομική κατάσταση της οικογένειας, κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές, άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας, αυτοεκτίμηση, περηφάνια, δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους μαθητές, καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και το πώς οι μαθητές χαρακτηρίζουν τις τιμωρίες από του δασκάλους), μόνο το σχολείο φοίτησης του μαθητή, η κατανάλωση αλκοόλ από τον ίδιο το μαθητή και τη μητέρα του, ο χρόνος που ο μαθητής παρακολουθεί τηλεόραση, η άσκηση λεκτικής βίας από μέλη της οικογένειας, η δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, οι καπνιστικές συνήθειες του μαθητή και η χρήση κωδεΐνης/αμφεταμίνης από τους ίδιους τους μαθητές φαίνεται να συσχετίζονται σημαντικά με την άσκηση σωματικής βίας από τους μαθητές.

Όλοι αυτοί οι παράγοντες μαζί (ανεξάρτητες μεταβλητές που παρέμειναν στατιστικά σημαντικές στο μοντέλο) συνιστούν ένα μοντέλο το οποίο έχει ικανοποιητική ικανότητα στο να ταξινομεί σωστά τους μαθητές ανάλογα με το αν δεν ασκούν σωματική βία ή ασκούν έστω και σπάνια. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι με το συγκεκριμένο μοντέλο 78 στους 100 μαθητές ταξινομούνται στη σωστή κατηγορία δηλαδή προβλέπονται σωστά. Ακόμα πιο ειδικά, το 93,9% και το 31,5% των μαθητών που δεν ασκούν ή ασκούν σωματική βία έστω και σπάνια, αντίστοιχα, θα προβλεφθούν σωστά από το συγκεκριμένο μοντέλο.

Πίνακας 59: Παράγοντες που συσχετίζονται σημαντικά με την άσκηση σωματικής βίας από τους μαθητές^a; Αποτελέσματα από πολυπαραγοντική λογαριθμιστική παλινδρόμηση ακολουθώντας την βηματική διαδικασία (stepwise procedure)^b.

	ΣΛ ^c	95% ΔΕ ^d	p-value
Σχολείο φοίτησης			
<i>Γυμνάσιο</i>	1,00	-	-
<i>Λύκειο</i>	1,85	1,07 – 3,20	0,028
Κατανάλωση αλκοόλ από μητέρα			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	1,00	-	-
<i>Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά</i>	3,87	1,66 – 9,02	0,002
Χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης ημερησίως			
<i><1 ώρα</i>	1,00	-	-
<i>1-2 ώρες</i>	1,48	0,68 – 3,23	0,328
<i>2-3 ώρες</i>	2,63	1,25 – 5,53	0,011
<i>>3 ώρες</i>	3,21	1,58 – 6,56	0,001
Καπνιστικές συνήθειες μαθητή			
<i><1 ώρα</i>	1,00	-	-
<i>1-2 ώρες</i>	2,50	1,55 – 4,04	<0,001
Λεκτική βία από μέλη της οικογένειας προς μαθητές			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έστω και σπάνια</i>	2,43	1,28 – 4,62	0,006
Χρήση κωδεΐνης/αμφεταμίνης			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έστω και 1-2 φορές κατά τους τελευταίους 12 μήνες</i>	4,46	1,10 – 17,95	0,035
Δυσαρμονία	1,08	1,02 – 1,14	0,011
Κατανάλωση αλκοόλ από μαθητές			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έστω και μερικές φορές το μήνα</i>	2,43	1,49 – 3,96	<0,001

^a Η άσκηση σωματικής βίας από τους μαθητές (εξαρτημένη μεταβλητή) ήταν μία δίτιμη μεταβλητή όπου με 0 είχε κωδικοποιηθεί η μη άσκηση σωματικής βίας και με 1 η άσκηση σωματικής βίας έστω και σπάνια χρησιμοποιώντας το δείκτη που υπολογίστηκε (βλ. Μεθοδολογία)

^b Ως πιθανοί παράγοντες στο αρχικό μοντέλο χρησιμοποιήθηκαν: φύλο, ηλικία, βαθμός αποφοίτησης των μαθητών το προηγούμενο έτος, ώρες που ξοδεύουν οι μαθητές πραγματοποιώντας δραστηριότητες με την οικογένειά τους, χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης, χρόνος μελέτης, κατανάλωση αλκοόλ από τους γονείς, οικονομική κατάσταση της οικογένειας, κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές, άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας, αυτοεκτίμηση, περηφάνια, δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους μαθητές, καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και το πώς οι μαθητές χαρακτηρίζουν τις τιμωρίες από του δασκάλους.

^c ΣΛ: Σχετικός Λόγος

^d ΔΕ: Διάστημα εμπιστοσύνης

6.3. Παράγοντες που συσχετίζονται με την άσκηση βίας απέναντι σε ζώα (εξαρτημένη μεταβλητή).

Από τον Πίνακα 60 προκύπτει ότι μεταξύ όλων των παραγόντων που χρησιμοποιήθηκαν μονοπαραγοντικές αναλύσεις (φύλο, ηλικία, βαθμός αποφοίτησης των μαθητών το προηγούμενο έτος, ώρες που ξοδεύουν οι μαθητές πραγματοποιώντας δραστηριότητες με την οικογένειά τους, χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης, χρόνος μελέτης, κατανάλωση αλκοόλ από τους γονείς, οικονομική κατάσταση της οικογένειας, κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές, άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας, αυτοεκτίμηση, περηφάνια, δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους μαθητές, καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και το πώς οι μαθητές χαρακτηρίζουν τις τιμωρίες από του δασκάλους), μόνο το φύλο του μαθητή, οι καπνιστικές συνήθειες της μητέρας, ο χρόνος μελέτης των μαθητών, η άσκηση σεξουαλικής βίας από τα μέλη της οικογένειας και η δυσαρμονία μεταξύ των μελών της οικογένειας φαίνεται να συσχετίζονται σημαντικά με την άσκηση βίας απέναντι στα ζώα. Όλοι αυτοί οι παράγοντες μαζί (ανεξάρτητες μεταβλητές που παρέμειναν στατιστικά σημαντικές στο μοντέλο) συνιστούν ένα μοντέλο το οποίο έχει ικανοποιητική ικανότητα στο να ταξινομεί σωστά τους μαθητές ανάλογα με το αν δεν ασκούν ή ασκούν βία απέναντι σε ζώα έστω και σπάνια. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι με το συγκεκριμένο μοντέλο περίπου 83 στους 100 μαθητές (82,7%) ταξινομούνται στη σωστή κατηγορία δηλαδή προβλέπονται σωστά. Ακόμα πιο ειδικά, το 98,5% και το 13,1% των μαθητών που δεν ασκούν ή ασκούν βία απέναντι σε ζώα έστω και σπάνια, αντίστοιχα, θα προβλεφθούν σωστά από το συγκεκριμένο μοντέλο.

Πίνακας 60: Παράγοντες που συσχετίζονται σημαντικά με την άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους μαθητές^a; Αποτελέσματα από πολυπαραγοντική λογαριθμιστική παλινδρόμηση ακολουθώντας την βηματική διαδικασία (stepwise procedure)^b.

	ΣΛ^c	95% ΔΕ^d	p-value
Φύλο			
<i>Κορίτσι</i>	1,00	-	-
<i>Αγόρι</i>	3,80	2,29 – 6,29	<0,001
Καπνιστικές συνήθειες της μητέρας			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	1,00	-	-
<i>Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά</i>	1,93	1,08 – 3,44	0,027
Χρόνος μελέτης ημερησίως			
<i><1 ώρα</i>	1,00	-	-
<i>1-2 ώρες</i>	0,46	0,25 – 0,85	0,013
<i>2-3 ώρες</i>	0,59	0,27 – 1,30	0,191
<i>>3 ώρες</i>	0,30	0,10 – 0,92	0,035
Σεξουαλική βία από μέλη της οικογένειας προς μαθητές			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έστω και σπάνια</i>	4,86	1,60 – 14,75	0,005
Δυσαρμονία	1,09	1,03 – 1,17	0,004

^a Η άσκηση βίας απέναντι σε ζώα από τους μαθητές (εξαρτημένη μεταβλητή) ήταν μία δίτιμη μεταβλητή όπου με 0 είχε κωδικοποιηθεί η μη άσκηση βίας απέναντι σε ζώα και με 1 η άσκηση βίας απέναντι σε ζώα έστω και σπάνια

^b Ως πιθανοί παράγοντες στο αρχικό μοντέλο χρησιμοποιήθηκαν: φύλο, ηλικία, βαθμός αποφοίτησης των μαθητών το προηγούμενο έτος, ώρες που ξοδεύουν οι μαθητές πραγματοποιώντας δραστηριότητες με την οικογένειά τους, χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης, χρόνος μελέτης, κατανάλωση αλκοόλ από τους γονείς, κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές, άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας, αυτοεκτίμηση, περηφάνια, δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους μαθητές, καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και το πώς οι μαθητές χαρακτηρίζουν τις τιμωρίες από του δασκάλους.

^c ΣΛ: Σχετικός Λόγος

^d ΔΕ: Διάστημα εμπιστοσύνης

6.4. Παράγοντες που συσχετίζονται με την άσκηση σεξουαλικής βίας (εξαρτημένη μεταβλητή).

Από τον Πίνακα 61 προκύπτει ότι μεταξύ όλων των παραγόντων που χρησιμοποιήθηκαν στις μονοπαραγοντικές αναλύσεις (φύλο, ηλικία, βαθμός αποφοίτησης των μαθητών το προηγούμενο έτος, ώρες που ξοδεύουν οι μαθητές πραγματοποιώντας δραστηριότητες με την οικογένειά τους, χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης, χρόνος μελέτης, κατανάλωση αλκοόλ από τους γονείς, οικονομική κατάσταση της οικογένειας, κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές, άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας, αυτοεκτίμηση, περηφάνια, δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους μαθητές, καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και το πώς οι μαθητές χαρακτηρίζουν τις τιμωρίες από του δασκάλους), μόνο το φύλο του μαθητή, οι καπνιστικές συνήθειες του μαθητή, η άσκηση σεξουαλικής βίας από τα μέλη της οικογένειας, η κατανάλωση αλκοόλ από τους ίδιους τους μαθητές και η συχνότητα επιβολής τιμωρίας από τους γονείς προς τους μαθητές φαίνεται να συσχετίζονται σημαντικά με την άσκηση σεξουαλικής βίας από τους μαθητές. Όλοι αυτοί οι παράγοντες μαζί (ανεξάρτητες μεταβλητές που παρέμειναν στατιστικά σημαντικές στο μοντέλο) συνιστούν ένα μοντέλο το οποίο έχει ικανοποιητική ικανότητα στο να ταξινομεί σωστά τους μαθητές ανάλογα με το αν δεν ασκούν σεξουαλική βία ή ασκούν έστω και σπάνια. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι με το συγκεκριμένο μοντέλο περίπου 97 στους 100 μαθητές (96,5%) ταξινομούνται στη σωστή κατηγορία δηλαδή προβλέπονται σωστά. Ακόμα πιο ειδικά, το 99,5% και το 37,5% των μαθητών που δεν ασκούν ή ασκούν σεξουαλική βία έστω και σπάνια, αντίστοιχα, θα προβλεφθούν σωστά από το συγκεκριμένο μοντέλο.

Πίνακας 61: Παράγοντες που συσχετίζονται σημαντικά με την άσκηση σεξουαλικής βίας από τους μαθητές^a; Αποτελέσματα από πολυπαραγοντική λογαριθμιστική παλινδρόμηση ακολουθώντας την βηματική διαδικασία (stepwise procedure)^b.

	ΣΛ^c	95% ΔΕ^d	p-value
Φύλο			
<i>Κορίτσι</i>	1,00	-	-
<i>Αγόρι</i>	4,33	1,26 – 14,87	0,020
Καπνιστικές συνήθειες του μαθητή			
<i>Δεν έχει καπνίσει</i>	1,00	-	-
<i>Έχει καπνίσει/καπνίζει</i>	3,23	1,10 – 9,49	0,033
Τιμωρία από τους γονείς			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Σπάνια</i>	0,40	0,09 – 1,67	0,210
<i>Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά</i>	2,90	1,00 – 9,33	0,050
Σεξουαλική βία από μέλη της οικογένειας προς μαθητές			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έστω και σπάνια</i>	35,18	8,71 – 142,06	<0,001
Κατανάλωση αλκοόλ από μαθητές			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έστω και μερικές φορές το μήνα</i>	2,95	1,26 – 14,87	0,050

^a Η άσκηση σεξουαλικής βίας από τους μαθητές (εξαρτημένη μεταβλητή) ήταν μία δίτιμη μεταβλητή όπου με 0 είχε κωδικοποιηθεί η μη άσκηση σεξουαλικής βίας και με 1 η άσκηση σεξουαλικής βίας έστω και σπάνια χρησιμοποιώντας το δείκτη που υπολογίστηκε (βλ. Μεθοδολογία)

^b Ως πιθανοί παράγοντες στο αρχικό μοντέλο χρησιμοποιήθηκαν: Ως πιθανοί παράγοντες στο αρχικό μοντέλο χρησιμοποιήθηκαν: φύλο, ηλικία, βαθμός αποφοίτησης των μαθητών το προηγούμενο έτος, ώρες που ξοδεύουν οι μαθητές πραγματοποιώντας δραστηριότητες με την οικογένειά τους, χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης, χρόνος μελέτης, κατανάλωση αλκοόλ από τους γονείς, κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές, άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας, αυτοεκτίμηση, περηφάνια, δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους μαθητές, καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και το πώς οι μαθητές χαρακτηρίζουν τις τιμωρίες από του δασκάλους.

^c ΣΛ: Σχετικός Λόγος

^d ΔΕ: Διάστημα εμπιστοσύνης

6.5. Παράγοντες που συσχετίζονται με την κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές (εξαρτημένη μεταβλητή).

Από τον Πίνακα 62 προκύπτει ότι μεταξύ όλων των παραγόντων που χρησιμοποιήθηκαν στις μονοπαραγοντικές αναλύσεις (φύλο, ηλικία, βαθμός αποφοίτησης των μαθητών το προηγούμενο έτος, ώρες που ξοδεύουν οι μαθητές πραγματοποιώντας δραστηριότητες με την οικογένειά τους, χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης, χρόνος μελέτης, κατανάλωση αλκοόλ από τους γονείς, οικονομική κατάσταση της οικογένειας, κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές, άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας, αυτοεκτίμηση, περηφάνια, δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους μαθητές, καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και το πώς οι μαθητές χαρακτηρίζουν τις τιμωρίες από του δασκάλους), μόνο το σχολείο φοίτησης του μαθητή, οι καπνιστικές συνήθειες του μαθητή, η βαθμολογία αποφοίτησης του μαθητή το προηγούμενο έτος, η δυσαρμονία μεταξύ των μελών της οικογένειας και το αν οι μαθητές χαρακτήρισαν την επιβολή των τιμωριών από τους καθηγητές άδικες, δίκαιες ή ότι αυτό εξαρτάται από την περίπτωση. Όλοι αυτοί οι παράγοντες μαζί (ανεξάρτητες μεταβλητές που παρέμειναν στατιστικά σημαντικές στο μοντέλο) συνιστούν ένα μοντέλο το οποίο έχει ικανοποιητική ικανότητα στο να ταξινομεί σωστά τους μαθητές ανάλογα με το αν καταναλώνουν αλκοόλ έστω και μερικές φορές το μήνα ή δεν καταναλώνουν αλκοόλ. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι με το συγκεκριμένο μοντέλο περίπου 80 στους 100 μαθητές (79,5%) ταξινομούνται στη σωστή κατηγορία δηλαδή προβλέπονται σωστά. Ακόμα πιο ειδικά, το 92,7% και το 39,2% των μαθητών που δεν καταναλώνουν ή καταναλώνουν αλκοόλ, αντίστοιχα, θα προβλεφθούν σωστά από το συγκεκριμένο μοντέλο.

Πίνακας 62: Παράγοντες που συσχετίζονται σημαντικά με την κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές^a; Αποτελέσματα από πολυπαραγοντική λογαριθμική παλινδρόμηση ακολουθώντας την βηματική διαδικασία (stepwise procedure)^b.

	ΣΛ^c	95% ΔΕ^d	p-value
Σχολείο φοίτησης του μαθητή			
<i>Γυμνάσιο</i>	1,00	-	-
<i>Λύκειο</i>	4,73	2,74 – 8,17	<0,001
Καπνιστικές συνήθειες του μαθητή			
<i>Δεν έχει καπνίσει</i>	1,00	-	-
<i>Έχει καπνίσει/καπνίζει</i>	3,46	2,16 – 5,55	<0,001
Τιμωρία από τους καθηγητές			
<i>Άδικη</i>	1,00	-	-
<i>Δίκαιη</i>	0,20	0,08 – 0,48	<0,001
<i>Εξαρτάται από την περίπτωση</i>	0,34	0,21 – 0,56	<0,001
Βαθμολογία αποφοίτησης του μαθητή			
<i>8-10</i>	1,00	-	-
<i>11-13</i>	0,17	0,06 – 0,48	<0,001
<i>14-16</i>	0,16	0,06 – 0,44	<0,001
<i>17-20</i>	0,16	0,06 – 0,41	<0,001
Δυσαρμονία	1,09	1,02 – 1,16	0,006

^a Η κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές (εξαρτημένη μεταβλητή) ήταν μία δίτιμη μεταβλητή όπου με 0 είχε κωδικοποιηθεί η μη κατανάλωση και με 1 η κατανάλωση έστω και σπάνια χρησιμοποιώντας το δείκτη που υπολογίστηκε (βλ. Μεθοδολογία)

^b Ως πιθανοί παράγοντες στο αρχικό μοντέλο χρησιμοποιήθηκαν: φύλο, ηλικία, βαθμός αποφοίτησης των μαθητών το προηγούμενο έτος, ώρες που ξοδεύουν οι μαθητές πραγματοποιώντας δραστηριότητες με την οικογένειά τους, χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης, χρόνος μελέτης, κατανάλωση αλκοόλ από τους γονείς, κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές, άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας, αυτοεκτίμηση, περηφάνια, δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους μαθητές, καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και το πώς οι μαθητές χαρακτηρίζουν τις τιμωρίες από του δασκάλους.

^c ΣΛ: Σχετικός Λόγος

^d ΔΕ: Διάστημα εμπιστοσύνης

6.6. Παράγοντες που συσχετίζονται με τις καπνιστικές συνήθειες των μαθητών (εξαρτημένη μεταβλητή).

Από τον Πίνακα 63 προκύπτει ότι μεταξύ όλων των παραγόντων που χρησιμοποιήθηκαν στις μονοπαραγοντικές αναλύσεις (φύλο, ηλικία, βαθμός αποφοίτησης των μαθητών το προηγούμενο έτος, ώρες που ξοδεύουν οι μαθητές πραγματοποιώντας δραστηριότητες με την οικογένειά τους, χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης, χρόνος μελέτης, κατανάλωση αλκοόλ από τους γονείς, οικονομική κατάσταση της οικογένειας, κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές, άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας, αυτοεκτίμηση, περηφάνια, δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους μαθητές, καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και το πώς οι μαθητές χαρακτηρίζουν τις τιμωρίες από του δασκάλους), μόνο το σχολείο φοίτησης του μαθητή, η κατανάλωση αλκοόλ τόσο από τον ίδιο το μαθητή όσο και από τον πατέρα του, η βαθμολογία αποφοίτησης του μαθητή το προηγούμενο έτος, το αν οι μαθητές χαρακτήρισαν την επιβολή των τιμωριών από τους καθηγητές άδικες, δίκαιες ή ότι αυτό εξαρτάται από την περίπτωση, η συχνότητα επιβολής τιμωρίας από τους γονείς τους, ο χρόνος που αφιερώνουν οι μαθητές για μελέτη αλλά και για να πραγματοποιήσουν ποικίλες δραστηριότητες μαζί με την οικογένεια βρέθηκε να συσχετίζονται στατιστικά σημαντικά με τις καπνιστικές συνήθειες των μαθητών. Όλοι αυτοί οι παράγοντες μαζί (ανεξάρτητες μεταβλητές που παρέμειναν στατιστικά σημαντικές στο μοντέλο) συνιστούν ένα μοντέλο το οποίο έχει ικανοποιητική ικανότητα στο να ταξινομεί σωστά τους μαθητές ανάλογα με το αν καπνίζουν ή όχι. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι με το συγκεκριμένο μοντέλο περίπου 82 στους 100 μαθητές (82,2%) ταξινομούνται στη σωστή κατηγορία δηλαδή προβλέπονται σωστά. Ακόμα πιο ειδικά, το 92,0% και το 55,7% των μαθητών που δεν καπνίζει ή καπνίζει, αντίστοιχα, θα προβλεφθούν σωστά από το συγκεκριμένο μοντέλο.

Πίνακας 63: Παράγοντες που συσχετίζονται σημαντικά με τις καπνιστικές συνήθειες από τους μαθητές^a; Αποτελέσματα από πολυπαραγοντική λογαριθμιστική παλινδρόμηση ακολουθώντας την βηματική διαδικασία (stepwise procedure)^b.

	ΣΛ^c	95% ΔΕ^d	p-value
Σχολείο φοίτησης του μαθητή			
<i>Γυμνάσιο</i>	1,00	-	-
<i>Λύκειο</i>	2,62	1,47 – 4,69	0,001
Κατανάλωση αλκοόλ από το μαθητή			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έστω και μερικές φορές το μήνα</i>	3,36	1,99 – 5,67	<0,001
Τιμωρία από τους καθηγητές			
<i>Άδικη</i>	1,00	-	-
<i>Δίκαιη</i>	0,25	0,09 – 0,67	0,006
<i>Εξαρτάται από την περίπτωση</i>	0,92	0,53 – 1,60	0,775
Βαθμολογία αποφοίτησης του μαθητή			
<i>8-10</i>	1,00	-	-
<i>11-13</i>	2,77	0,94 – 8,18	0,050
<i>14-16</i>	1,43	0,51 – 3,98	0,494
<i>17-20</i>	0,74	0,27 – 2,04	0,554
Κατανάλωση αλκοόλ από πατέρα			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	1,00	-	-
<i>Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά</i>	2,08	1,27 – 3,42	0,004
Χρόνος μελέτης ημερησίως			
<i><1 ώρα</i>	1,00	-	-
<i>1-2 ώρες</i>	0,13	0,06 – 0,29	<0,001
<i>2-3 ώρες</i>	0,32	0,13 – 0,78	0,012
<i>>3 ώρες</i>	0,73	0,31 – 1,71	0,465
Τιμωρία από τους γονείς			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Σπάνια</i>	1,87	1,08 – 3,21	0,024
<i>Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά</i>	3,15	1,67 – 5,96	<0,001
Χρόνος που οι μαθητές ξοδεύουν μαζί με την οικογένεια			
<i>< 1 ώρα/ημέρα</i>	1,00	-	-
<i>1-2 ώρες/ημέρα</i>	0,80	0,37 – 1,75	0,578
<i>3-4 ώρες/ημέρα</i>	0,42	0,19 – 0,91	0,028
<i>>4 ώρες/ημέρα</i>	0,26	0,13 – 0,55	<0,001

^a Οι καπνιστικές συνήθειες των μαθητών (εξαρτημένη μεταβλητή) ήταν μία δίτιμη μεταβλητή όπου με 0 είχαν κωδικοποιηθεί οι μαθητές που δεν κάπνισαν ποτέ και με 1 οι μαθητές που έχουν καπνίσει.

^b Ως πιθανοί παράγοντες στο αρχικό μοντέλο χρησιμοποιήθηκαν: Ως πιθανοί παράγοντες στο αρχικό μοντέλο χρησιμοποιήθηκαν: φύλο, ηλικία, βαθμός αποφοίτησης των μαθητών το προηγούμενο έτος, ώρες που ξοδεύουν οι μαθητές πραγματοποιώντας δραστηριότητες με την οικογένειά τους, χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης, χρόνος μελέτης, κατανάλωση αλκοόλ από τους γονείς, κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές, άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας, αυτοεκτίμηση, περηφάνια, δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους μαθητές, καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και το πώς οι μαθητές χαρακτηρίζουν τις τιμωρίες από του δασκάλους.

^c ΣΛ: Σχετικός Λόγος, ^d ΔΕ: Διάστημα εμπιστοσύνης

6.7. Παράγοντες που συσχετίζονται με τις διαταραχές προσωπικότητας των μαθητών (εξαρτημένη μεταβλητή).

Από τον Πίνακα 64 προκύπτει ότι μεταξύ όλων των παραγόντων που χρησιμοποιήθηκαν στις μονοπαραγοντικές αναλύσεις (φύλο, ηλικία, βαθμός αποφοίτησης των μαθητών το προηγούμενο έτος, ώρες που ξοδεύουν οι μαθητές πραγματοποιώντας δραστηριότητες με την οικογένειά τους, χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης, χρόνος μελέτης, κατανάλωση αλκοόλ από τους γονείς, οικονομική κατάσταση της οικογένειας, κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές, άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας, αυτοεκτίμηση, περηφάνια, δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους μαθητές, καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και το πώς οι μαθητές χαρακτηρίζουν τις τιμωρίες από του δασκάλους), μόνο το φύλο του μαθητή, η κατανάλωση αλκοόλ από τον ίδιο το μαθητή, ο χρόνος που αφιερώνουν οι μαθητές για μελέτη αλλά και για να πραγματοποιήσουν ποικίλες δραστηριότητες μαζί με την οικογένεια και για να παρακολουθήσουν τηλεόραση, οι καπνιστικές συνήθειες τόσο του μαθητή όσο και της μητέρας καθώς επίσης και η άσκηση λεκτικής βίας βρέθηκε να συσχετίζονται στατιστικά σημαντικά με τις διαταραχές προσωπικότητας των μαθητών.

Όλοι αυτοί οι παράγοντες μαζί (ανεξάρτητες μεταβλητές που παρέμειναν στατιστικά σημαντικές στο μοντέλο) συνιστούν ένα μοντέλο το οποίο έχει ικανοποιητική ικανότητα στο να ταξινομεί σωστά τους μαθητές ανάλογα με το αν έχουν διαταραχή προσωπικότητας ή όχι. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι με το συγκεκριμένο μοντέλο περίπου 76 στους 100 μαθητές (76,3%) ταξινομούνται στη σωστή κατηγορία δηλαδή προβλέπονται σωστά. Ακόμα πιο ειδικά, το 85,4% και το 57,4% των μαθητών που δεν έχει διαταραχή προσωπικότητας ή έχει έστω και σπάνια, αντίστοιχα, θα προβλεφθούν σωστά από το συγκεκριμένο μοντέλο.

Πίνακας 64: Παράγοντες που συσχετίζονται σημαντικά με τη διαταραχή προσωπικότητας των μαθητών^a; Αποτελέσματα από πολυπαραγοντική λογαριθμιστική παλινδρόμηση ακολουθώντας την βηματική διαδικασία (stepwise procedure)^b.

	ΣΛ ^c	95% ΔΕ ^d	p-value
Φύλο			
<i>Κορίτσι</i>	1,00	-	-
<i>Αγόρι</i>	1,61	1,03 – 2,52	0,036
Κατανάλωση αλκοόλ από το μαθητή			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έστω και μερικές φορές το μήνα</i>	2,92	1,77 – 4,79	<0,001
Καπνιστικές συνήθειες του μαθητή			
<i>Δεν έχει καπνίσει ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έχει καπνίσει/καπνίζει</i>	3,83	2,36 – 6,21	<0,001
Χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης ημερησίως			
<i><1 ώρα</i>	1,00	-	-
<i>1-2 ώρες</i>	2,37	1,07 – 5,23	0,033
<i>2-3 ώρες</i>	3,74	1,72 – 8,15	0,001
<i>>3 ώρες</i>	5,23	2,43 – 11,24	<0,001
Καπνιστικές συνήθειες της μητέρας			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	1,00	-	-
<i>Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά</i>	2,82	1,53 – 5,20	0,001
Χρόνος μελέτης ημερησίως			
<i><1 ώρα</i>	1,00	-	-
<i>1-2 ώρες</i>	0,29	0,15 – 0,53	<0,001
<i>2-3 ώρες</i>	0,26	0,11 – 0,61	0,002
<i>>3 ώρες</i>	0,44	0,18 – 1,11	0,082
Άσκηση λεκτικής βίας από μέλη της οικογένειας			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έστω και σπάνια</i>	2,25	1,12 – 4,55	0,023
Χρόνος που οι μαθητές ξοδεύουν μαζί με την οικογένεια			
<i>< 1 ώρα/ημέρα</i>	1,00	-	-
<i>1-2 ώρες/ημέρα</i>	1,36	0,62 – 3,01	0,445
<i>3-4 ώρες/ημέρα</i>	0,77	0,35 – 1,68	0,514
<i>>4 ώρες/ημέρα</i>	0,50	0,23 – 1,00	0,050

^a Η διαταραχή προσωπικότητας των μαθητών (εξαρτημένη μεταβλητή) ήταν μία δίτιμη μεταβλητή όπου με 0 είχε κωδικοποιηθεί η μη διαταραχή της προσωπικότητας και με 1 η διαταραχή της προσωπικότητας έστω και σπάνια χρησιμοποιώντας το δείκτη που υπολογίστηκε (βλ. Μεθοδολογία)

^b Ως πιθανοί παράγοντες στο αρχικό μοντέλο χρησιμοποιήθηκαν: Ως πιθανοί παράγοντες στο αρχικό μοντέλο χρησιμοποιήθηκαν: φύλο, ηλικία, βαθμός αποφοίτησης των μαθητών το προηγούμενο έτος, ώρες που ξοδεύουν οι μαθητές πραγματοποιώντας δραστηριότητες με την οικογένειά τους, χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης, χρόνος μελέτης, κατανάλωση αλκοόλ από τους γονείς, κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές, άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας, αυτοεκτίμηση, περηφάνια, δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους μαθητές, καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και το πώς οι μαθητές χαρακτηρίζουν τις τιμωρίες από του δασκάλους.

^c ΣΛ: Σχετικός Λόγος

^d ΔΕ: Διάστημα εμπιστοσύνης

6.8. Παράγοντες που συσχετίζονται με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους μαθητές (εξαρτημένη μεταβλητή).

Από τον Πίνακα 65 προκύπτει ότι μεταξύ όλων των παραγόντων που χρησιμοποιήθηκαν στις μονοπαραγοντικές αναλύσεις (φύλο, ηλικία, βαθμός των μαθητών το προηγούμενο έτος, ώρες

που ξοδεύουν οι μαθητές για δραστηριότητες με την οικογένειά τους, χρόνος παρακολούθησης TV, χρόνος μελέτης, κατανάλωση αλκοόλ από γονείς και μαθητές, οικονομική κατάσταση της οικογένειας, άσκηση βίας από οικογένεια, αυτοεκτίμηση, περηφάνια, δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, χρήση ουσιών, καπνιστικές συνήθειες μαθητών, συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και η αντίληψη των μαθητών για τις τιμωρίες από τους δασκάλους), μόνο η κατανάλωση αλκοόλ από τον ίδιο τον μαθητή, η άσκηση σεξουαλικής και σωματικής βίας από μέλη της οικογένειας και οι καπνιστικές συνήθειες της μητέρας φαίνονται να συσχετίζονται σημαντικά τη χρήση κωδεΐνης ή αμφεταμινών από τους μαθητές.

Όλοι αυτοί οι παράγοντες μαζί (ανεξάρτητες μεταβλητές που παρέμειναν στατιστικά σημαντικές στο μοντέλο) συνιστούν ένα μοντέλο το οποίο έχει ικανοποιητική ικανότητα στο να ταξινομεί σωστά τους μαθητές ανάλογα με το αν κάνουν χρήση κωδεΐνης ή αμφεταμινών ή όχι. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι με το συγκεκριμένο μοντέλο περίπου 98 στους 100 μαθητές (97,9%) ταξινομούνται στη σωστή κατηγορία δηλαδή προβλέπονται σωστά. Ακόμα πιο ειδικά, το 100% και το 11,1% των μαθητών που δεν κάνουν χρήση αυτών των ναρκωτικών ουσιών ή κάνουν έστω και σπάνια, αντίστοιχα, θα προβλεφθούν σωστά από το συγκεκριμένο μοντέλο.

Πίνακας 65: Παράγοντες που συσχετίζονται σημαντικά με τη χρήση κωδεΐνης/αμφεταμίνης^a; Αποτελέσματα από πολυπαραγοντική λογαριθμιστική παλινδρόμηση ακολουθώντας την βηματική διαδικασία (stepwise procedure)^b.

	ΣΛ ^c	95% ΔΕ ^d	p-value
Κατανάλωση αλκοόλ από το μαθητή			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έστω και μερικές φορές το μήνα</i>	3,37	1,18 – 9,62	0,023
Σεξουαλ.βία από μέλη της οικογένειας			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έστω και σπάνια</i>	4,86	1,17 – 20,16	0,029
Σωματικ. βία από μέλη της οικογένειας			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έστω και σπάνια</i>	3,84	1,00 – 14,71	0,050
Καπνιστικές συνήθειες μητέρας			
<i>Ποτέ/σπάνια</i>	1,00	-	-
<i>Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά</i>	3,02	1,02 – 8,90	0,045

^a Η χρήση κοκαΐνης/LSD/ecstasy/ηρωΐνης από τους μαθητές (εξαρτημένη μεταβλητή) ήταν μία δίτιμη μεταβλητή όπου με 0 είχε κωδικοποιηθεί η μη χρήση αυτών των ουσιών και με 1 η χρήση έστω και σπάνια χρησιμοποιώντας το δείκτη που υπολογίστηκε (βλ. Μεθοδολογία)

^b Ως πιθανοί παράγοντες στο αρχικό μοντέλο χρησιμοποιήθηκαν: Ός πιθανοί παράγοντες στο αρχικό μοντέλο χρησιμοποιήθηκαν: φύλο, ηλικία, βαθμός αποφοίτησης των μαθητών το προηγούμενο έτος, ώρες που ξοδεύουν οι μαθητές πραγματοποιώντας δραστηριότητες με την οικογένειά τους, χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης, χρόνος μελέτης, κατανάλωση αλκοόλ από τους γονείς, κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές, άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας, αυτοεκτίμηση, περηφάνια, δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους μαθητές, καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και το πώς οι μαθητές χαρακτηρίζουν τις τιμωρίες από του δασκάλους.

^c ΣΛ: Σχετικός Λόγος

^d ΔΕ: Διάστημα εμπιστοσύνης

Επιπλέον, από τον **Πίνακα 66** προκύπτει ότι μόνο η κατανάλωση αλκοόλ από τον ίδιο τον μαθητή, η άσκηση σεξουαλικής και σωματικής βίας από μέλη της οικογένειας και ο χρόνος που ο μαθητής ξοδεύει για να πραγματοποιήσει ποικίλες δραστηριότητες με την οικογένειά του φαίνονται να συσχετίζονται σημαντικά με τη χρήση κοκαΐνης/LSD/ecstasy/ηρωΐνης από τους μαθητές. Όλοι αυτοί οι παράγοντες μαζί (ανεξάρτητες μεταβλητές που παρέμειναν στατιστικά σημαντικές στο μοντέλο) συνιστούν ένα μοντέλο το οποίο έχει ικανοποιητική ικανότητα στο

να ταξινομεί σωστά τους μαθητές ανάλογα με το αν κάνουν χρήση κωδεΐνης ή αμφεταμινών ή όχι. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι με το συγκεκριμένο μοντέλο περίπου 98 στους 100 μαθητές (97,8%) ταξινομούνται στη σωστή κατηγορία δηλαδή προβλέπονται σωστά. Ακόμα πιο ειδικά, το 99,9% και το 23,8% των μαθητών που δεν κάνουν χρήση αυτών των ναρκωτικών ουσιών ή κάνουν έστω και σπάνια, αντίστοιχα, θα προβλεφθούν σωστά από το συγκεκριμένο μοντέλο.

Πίνακας 66: Παράγοντες που συσχετίζονται σημαντικά με τη χρήση κοκαΐνης/LSD/ecstasy/ηρωΐνης^a; Αποτελέσματα από πολυπαραγοντική λογαριθμική παλινδρόμηση ακολουθώντας την βηματική διαδικασία (stepwise procedure)^b.

	ΣΛ ^c	95% ΔΕ ^d	p-value
Κατανάλωση αλκοόλ από το μαθητή			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έστω και μερικές φορές το μήνα</i>	10,76	3,32 – 34,89	<0,001
Άσκηση σεξουαλικής βίας από μέλη της οικογένειας			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έστω και σπάνια</i>	7,34	2,06 – 26,11	0,002
Άσκηση σωματικής βίας από μέλη της οικογένειας			
<i>Ποτέ</i>	1,00	-	-
<i>Έστω και σπάνια</i>	5,23	1,40 – 19,47	0,014
Χρόνος που οι μαθητές ξοδεύουν μαζί με την οικογένεια			
<i>< 1 ώρα/ημέρα</i>	1,00	-	-
<i>1-2 ώρες/ημέρα</i>	0,17	0,03 – 1,03	0,054
<i>3-4 ώρες/ημέρα</i>	0,76	0,21 – 2,75	0,676
<i>>4 ώρες/ημέρα</i>	0,21	0,05 – 0,86	0,029

^a Η χρήση κοκαΐνης/LSD/ecstasy/ηρωΐνης από τους μαθητές (εξαρτημένη μεταβλητή) ήταν μία δίτιμη μεταβλητή όπου με 0 είχε κωδικοποιηθεί η μη χρήση αυτών των ουσιών και με 1 η χρήση έστω και σπάνια χρησιμοποιώντας το δείκτη που υπολογίστηκε (βλ. Μεθοδολογία)

^b Ως πιθανοί παράγοντες στο αρχικό μοντέλο χρησιμοποιήθηκαν: Ως πιθανοί παράγοντες στο αρχικό μοντέλο χρησιμοποιήθηκαν: φύλο, ηλικία, βαθμός αποφοίτησης των μαθητών το προηγούμενο έτος, ώρες που ξοδεύουν οι μαθητές πραγματοποιώντας δραστηριότητες με την οικογένειά τους, χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης, χρόνος μελέτης, κατανάλωση αλκοόλ από τους γονείς, κατανάλωση αλκοόλ από τους μαθητές, άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας, αυτοεκτίμηση, περηφάνια, δυσαρμονία μέσα στην οικογένεια, χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους μαθητές, καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, συχνότητα τιμωρίας των μαθητών από τους γονείς και το πώς οι μαθητές χαρακτηρίζουν τις τιμωρίες από του δασκάλους.

^c ΣΛ: Σχετικός Λόγος

^d ΔΕ: Διάστημα εμπιστοσύνης

Στατιστική ανάλυση

Τα ποιοτικά και κατηγορικά χαρακτηριστικά της μελέτης παρουσιάζονται με απόλυτη και σχετική συχνότητα, ενώ τα ποσοτικά χαρακτηριστικά παρουσιάζονται με μέση τιμή $\pm$ τυπική απόκλιση. Ο έλεγχος ύπαρξης συσχέτισης μεταξύ 2 κατηγορικών μεταβλητών πραγματοποιήθηκε χρησιμοποιώντας το κριτήριο X^2 (Chi-Square) ή το κριτήριο Fisher (Fisher's exact test). Το κριτήριο του Fisher εφαρμόζεται εναλλακτικά του X^2 όταν ο αριθμός των παρατηρήσεων σε τουλάχιστον ένα από τα κελιά του πίνακα διπλής εισόδου, που δημιουργείτε από τις δύο μεταβλητές μεταξύ των οποίων θέλουμε να ελέγξουμε τη συσχέτιση, είναι μικρότερος από 5. Ως επίπεδο σημαντικότητας για την ανίχνευση των στατιστικά σημαντικών συσχετίσεων χρησιμοποιήθηκε το 5%. Όλες οι αναλύσεις πραγματοποιήθηκαν χρησιμοποιώντας το στατιστικό πακέτο SPSS (SPSS Inc, Chicago, IL, USA).

B1. Περιγραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος Υ.Ψ.Υ.Π.Ε

1.1. Δημογραφικά και κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά των εφήβων και των γονέων τους.

Πιο κάτω παρουσιάζονται αναλυτικά τα δημογραφικά και κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά των εφήβων καθώς επίσης και των γονέων τους. Συνολικά, συγκεντρώθηκαν 151 έφηβοι (70 αγόρια και 81 κορίτσια), μέσης ηλικίας 15 ετών.

Στον Πίνακα 67 παρουσιάζονται χαρακτηριστικά όπως η χώρα γέννησης του εφήβου, το μορφωτικό του επίπεδο, η σχολική του φοίτηση ή αν έχει διακόψει και εάν λάμβανε ειδική εκπαίδευση. Επιπλέον, που ζει και ποια είναι η οικογενειακή και οικονομική κατάσταση της οικογένειας.

Πίνακας 67: Δημογραφικά και κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά των εφήβων και των γονέων τους.

Χαρακτηριστικά	v (%)
Φύλο εφήβου (Αγόρια)	70 (46,4%)
Ηλικία εφήβου (έτη)[§]	15 ± 1
Χώρα γέννησης εφήβου	
<i>Κύπρος</i>	137 (90,7%)
<i>Αλλού</i>	14 (9,3%)
Ενδείξεις για ελλιπή φοίτηση του εφήβου	56 (37,1%)
Μορφωτικό επίπεδο εφήβου	
<i>Δημοτικό</i>	3 (2,0%)
<i>Γυμνάσιο</i>	89 (58,9%)
<i>Λύκειο</i>	43 (28,5%)
<i>Τεχνική σχολή</i>	6 (4,0%)
<i>Σύστημα μαθητείας</i>	3 (2,0%)
<i>Ειδική μονάδα</i>	7 (4,6%)
Ο έφηβος έχει διακόψει τη φοίτηση στο σχολείο	6 (3,3%)
Ο έφηβος έχει πάρει ειδική εκπαίδευση/ στήριξη στο σχολείο	70 (46,4%)
Περιοχή κατοικίας	
<i>Πόλη</i>	91 (60,3%)
<i>Χωριό</i>	59 (39,1%)
Τύπος κατοικίας	
<i>Σπίτι με ενοίκιο</i>	24 (16,0%)
<i>Ιδιόκτητο σπίτι</i>	126 (84,0%)
Οικογενειακή κατάσταση γονέων	
<i>Ζουν μαζί</i>	97 (64,2%)
<i>Είναι σε διάσταση</i>	14 (9,3%)
<i>Έχουν πάρει διαζύγιο</i>	17 (11,3%)
<i>Έχει πεθάνει ο ένας από τους 2</i>	7 (4,6%)
<i>Έχει ξαναπαντρευτεί η μητέρα ή ο πατέρας</i>	11 (7,3%)
<i>Έχουν ξαναπαντρευτεί και οι 2</i>	5 (3,3%)

Στον Πίνακα 68 παρουσιάζεται η οικονομική κατάσταση της οικογένειας, το εκπαιδευτικό επίπεδο και το επάγγελμα των γονιών καθώς επίσης και ο αριθμός των αδελφιών του εφήβου.

Πίνακας 68: Δημογραφικά και κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά των εφήβων και των γονέων τους.

Χαρακτηριστικά	v (%)
Οικονομική κατάσταση της οικογένειας (μηνιαίο εισόδημα)	
<1000 £	50 (34,5%)
1000-1500 £	47 (32,4%)
1500-2000 £	24 (16,6%)
>2000 £	24 (16,6%)
Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα	
Αμόρφωτος/η	3 (2,0%)
Δημοτικό (1-6 έτη σπουδών)	21 (13,9%)
Γυμνάσιο (6-9 έτη σπουδών)	27 (17,9%)
Λύκειο (9-12 έτη σπουδών)	46 (30,5%)
Κολλέγιο/Πανεπιστήμιο (>12 έτη σπουδών)	35 (23,1%)
Άγνωστο	19 (12,6%)
Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας	
Αμόρφωτος/η	2 (1,3%)
Δημοτικό (1-6 έτη σπουδών)	21 (13,9%)
Γυμνάσιο (6-9 έτη σπουδών)	27 (17,9%)
Λύκειο (9-12 έτη σπουδών)	53 (35,1%)
Κολλέγιο/Πανεπιστήμιο (>12 έτη σπουδών)	29 (19,1)
Άγνωστο	19 (12,6%)
Επάγγελμα πατέρα	
Δημόσιος υπάλληλος	17 (11,3%)
Ιδιωτικός υπάλληλος	52 (34,4%)
Αυτό-εργοδοτούμενος	31 (20,5%)
Άλλο/ Δεν γνωρίζω	67 (33,8%)
Επάγγελμα μητέρας	
Δημόσιος υπάλληλος	15 (9,9%)
Ιδιωτικός υπάλληλος	48 (31,8%)
Αυτό-εργοδοτούμενος	7 (4,6%)
Οικιακά	54 (35,8%)
Άλλο/ Δεν γνωρίζω	27 (17,9%)
Αδέρφια (αριθμός)	
0	7 (4,6%)
1	53 (35,1%)
2	36 (23,8%)
3	33 (21,9%)
4 +	22 (14,6%)

[§] Τα δεδομένα παρουσιάζονται με μέση τιμή ± τυπική απόκλιση

1.2. Περιγραφικά στοιχεία αναφορικά με τη βίαιη συμπεριφορά στην οικογένεια.

Από τον Πίνακα 69 παρατηρούμε ότι ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό των εφήβων (αγγίζει το 50%) μεγάλωσε μέσα σε περιβάλλον όπου τα μέλη της οικογένειας είτε ασκούσαν είτε βίωναν ενδο-οικογενειακή βία ενώ μόνο το 38% έκαναν καταγγελία στην αστυνομία. Περιοριστικά μέτρα για το δράστη ελήφθησαν για το 66,7% των καταγεληθών περιπτώσεων και 46%

καταδικάστηκαν. Στη στατιστική ανάλυση αυτό συνδέεται με αυξημένο ποσοστό πατεράδων 50% να καταναλώνει αλκοόλ και να καπνίζει

Πίνακας 69: Περιγραφικά στοιχεία αναφορικά με την ύπαρξη βίαιης συμπεριφοράς στην οικογένεια.

	v (%)
Ο έφηβος μεγάλωσε σε περιβάλλον όπου τα μέλη της οικογένειας ασκούσαν ή βίωναν ενδο-οικογενειακή βία	63 (41,7%)
Καταγγελία στην αστυνομία για την άσκηση ενδο-οικογενειακής βίας	24 (38,1%)
Λήψη περιοριστικών μέτρων για το δράστη	16 (66,7%)
Καταδίκη του δράστη σε:	
<i>Φυλάκιση</i>	5 (20,8%)
<i>Φυλάκιση με αναστολή</i>	6 (25,0%)
Κατανάλωση αλκοόλ από πατέρα	
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	72 (50,3%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	71 (49,7%)
Ο πατέρα καπνίζει:	
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	50 (35,0%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	93 (65,0%)
Ο πατέρας παίρνει ψυχοφάρμακα:	
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	135 (92,5%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	11 (7,5%)
Κατανάλωση αλκοόλ από μητέρα	
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	134 (93,1%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	10 (6,9%)
Η μητέρα καπνίζει:	
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	126 (87,5%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	18 (12,5%)
Η μητέρα παίρνει ψυχοφάρμακα:	
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	132 (89,8%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	15 (10,2%)
Κατανάλωση αλκοόλ από αδέρφια	
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	133 (91,1%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	13 (8,6%)
Τα αδέρφια καπνίζουν:	
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	127 (87,0%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	19 (13,0%)

1.3. Περιγραφικά στοιχεία αναφορικά με την άσκηση διαφόρων μορφών βίας είτε από τους εφήβους είτε προς τους εφήβους.

1.3.1. Άσκηση βίας από τα μέλη της οικογένειας προς τους εφήβους.

Στους Πίνακες 70 και 71 παρουσιάζονται αναλυτικά η συχνότητα άσκησης διαφόρων μορφών σωματικής και ψυχολογικής βίας, αντίστοιχα, από διάφορα μέλη της οικογένειας προς τους εφήβους. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι περίπου ένα 20% τόσο των μανάδων όσο και των πατεράδων κλωτσούσαν/τσιμπούσαν ή έριχναν γροθιές στους εφήβους σπάνια μέχρι πολύ συχνά, ενώ 35% τους τραβούσε τα μαλλιά ή τα αυτιά.

Πίνακας 70: Συχνότητα άσκησης διαφόρων μορφών σωματικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τους εφήβους

Άσκηση σωματικής βίας στους εφήβους από:	Πατέρας	Μητέρα
Μορφή σωματικής βίας:	n (%)	n (%)
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα		
<i>Ποτέ</i>	119 (79,3%)	120 (79,5%)
<i>Σπάνια</i>	11 (7,3%)	15 (9,9%)
<i>Μερικές φορές</i>	6 (4,0%)	5 (3,3%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	14 (9,3%)	11 (7,3%)
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών		
<i>Ποτέ</i>	103 (68,7%)	99 (65,6%)
<i>Σπάνια</i>	22 (14,7%)	24 (15,9%)
<i>Μερικές φορές</i>	12 (8,0%)	14 (9,3%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	13 (8,7%)	14 (9,2%)
Τραυματισμός με αντικείμενα		
<i>Ποτέ</i>	134 (89,3%)	138 (91,4%)
<i>Σπάνια</i>	7 (4,7%)	3 (2,0%)
<i>Μερικές φορές</i>	2 (1,3%)	2 (1,3%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	7 (4,7%)	8 (5,3%)
Κάψιμο με τσιγάρο /νερό		
<i>Ποτέ</i>	147 (98,0%)	150 (99,3%)
<i>Σπάνια</i>	2 (1,3%)	-
<i>Συχνά</i>	1 (0,7%)	1 (0,7%)
Τραύμα με αιχμηρό αντικείμενο		
<i>Ποτέ</i>	146 (97,3%)	149 (98,7%)
<i>Σπάνια</i>	2 (1,3%)	1 (0,7%)
<i>Μερικές φορές</i>	1 (0,7%)	-
<i>Συχνά</i>	1 (0,7%)	1 (0,7%)
Πνίξιμο με χέρια/ στο νερό		
<i>Ποτέ</i>	151 (100,0%)	151 (100,0%)
Δέσιμο		
<i>Ποτέ</i>	148 (99,3%)	150 (99,35)
<i>Σπάνια</i>	1 (0,7%)	1 (0,7%)

Όσον αφορά στην άσκηση ψυχολογικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τους εφήβους, από τον Πίνακα 71 διαπιστώνουμε ότι περίπου τα 2/3 των μητέρων και των πατεράδων και περίπου το 20% των αδελφών φώναζαν στους εφήβους σπάνια μέχρι πολύ συχνά. Επίσης, αρκετά υψηλά ήταν τα ποσοστά των γονέων που έβριζαν και καταριόντουσαν τους εφήβους (περίπου 30%-35%), τους φοβέριζαν ή τους απειλούσαν (περίπου 50%), τους εκβίαζαν (περίπου 40%), τους απέρριπταν συστηματικά (περίπου 35%-40%) ή τους υποτιμούσαν (περίπου 30%-40%). Αντίθετα, πολύ μικρότερα ήταν τα ποσοστά των γονέων που στερούσαν τροφή ή έξοδο από τα παιδιά τους.

Όσον αφορά στην άσκηση ψυχολογικής βίας από παππούδες/γιαγιάδες, δασκάλους και φίλους, τα ποσοστά ήταν ελάχιστα έως μηδαμινά (τα αποτελέσματα δεν παρουσιάζονται αναλυτικά).

Πίνακας 71: Συχνότητα άσκησης διαφόρων μορφών ψυχολογικής βίας από μέλη της οικογένειας προς τον έφηβο.

Άσκηση ψυχολογικής βίας στους εφήβους από:	Πατέρας	Μητέρα	Αδέρφια
Μορφή ψυχολογικής βίας:	ν (%)	ν (%)	ν (%)
Φωνές			
<i>Ποτέ</i>	48 (32,0%)	49 (32,7%)	123 (81,5%)
<i>Σπάνια</i>	20 (13,3%)	20 (13,3%)	6 (4,0%)
<i>Μερικές φορές</i>	32 (21,3%)	38 (25,3%)	13 (8,6%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	50 (33,4%)	43 (28,7%)	9 (5,9%)
Βρισιές/κατάρρες			
<i>Ποτέ</i>	98 (65,4%)	108 (72,0%)	132 (87,4%)
<i>Σπάνια</i>	20 (13,3%)	22 (14,7%)	6 (4,0%)
<i>Μερικές φορές</i>	9 (6,0%)	5 (3,3%)	7 (4,6%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	23 (15,3%)	15 (10,0%)	6 (4,0%)
Απειλές/φοβέρες			
<i>Ποτέ</i>	77 (51,4%)	82 (54,6%)	130 (86,2%)
<i>Σπάνια</i>	19 (12,7%)	22 (14,7%)	4 (2,7%)
<i>Μερικές φορές</i>	16 (10,7%)	24 (16,0%)	10 (6,7%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	38 (25,2%)	22 (14,7%)	7 (4,4%)
Εκβιασμούς			
<i>Ποτέ</i>	86 (57,3%)	94 (62,8%)	134 (88,8%)
<i>Σπάνια</i>	25 (16,7%)	26 (17,3%)	7 (4,6%)
<i>Μερικές φορές</i>	11 (7,3%)	11 (7,3%)	4 (2,6%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	28 (18,7%)	19 (12,6%)	6 (4,0%)
Συστηματική απόρριψη			
<i>Ποτέ</i>	88 (58,7%)	99 (66,0%)	134 (88,7%)
<i>Σπάνια</i>	17 (11,3%)	22 (14,6%)	3 (2,0%)
<i>Μερικές φορές</i>	13 (8,7%)	10 (6,7%)	8 (5,3%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	32 (21,3%)	19 (12,7%)	6 (4,0%)
Υποτίμηση			
<i>Ποτέ</i>	89 (59,3%)	104 (69,4%)	134 (88,8%)
<i>Σπάνια</i>	22 (14,7%)	20 (13,4%)	4 (2,6%)
<i>Μερικές φορές</i>	10 (6,7%)	12 (7,9%)	8 (5,3%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	29 (19,3%)	14 (9,3%)	5 (3,3%)
Κλειδώμα εντός /εκτός οικίας			
<i>Ποτέ</i>	132 (88,0%)	139 (92,7%)	147 (97,4%)
<i>Σπάνια</i>	11 (7,3%)	4 (2,7%)	1 (0,7%)
<i>Μερικές φορές</i>	2 (1,3%)	3 (2,0%)	2 (1,3%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	5 (3,3%)	4 (2,6%)	1 (0,7%)
Στέρηση τροφής			
<i>Ποτέ</i>	141 (94,0%)	142 (94,6%)	151 (100,0%)
<i>Σπάνια</i>	5 (3,3%)	6 (4,0%)	-
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	4 (2,7%)	1 (1,4%)	-
Στέρηση ιατρικής φροντίδας			
<i>Ποτέ</i>	140 (93,4%)	142 (94,7%)	152 (100,0%)
<i>Σπάνια</i>	5 (3,3%)	5 (3,3%)	-
<i>Μερικές φορές</i>	-	1 (0,7%)	-
<i>Πολύ συχνά</i>	5 (3,3%)	2 (1,3%)	-
Στέρηση εξόδων			
<i>Ποτέ</i>	123 (82,0%)	126 (84,0%)	147 (98,0%)
<i>Σπάνια</i>	11 (7,3%)	5 (3,3%)	2 (1,3%)
<i>Μερικές φορές</i>	5 (3,3%)	9 (6,0%)	-
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	11 (7,3%)	10 (6,6%)	1 (0,7%)

Προκαταλήψεις/ διακρίσεις λόγω καταγωγής / φύλου / ικανότητας κ.λπ.			
<i>Ποτέ</i>	137 (91,3%)	141 (94,0%)	145 (96,7%)
<i>Σπάνια</i>	3 (2,0%)	4 (2,7%)	2 (1,3%)
<i>Μερικές φορές</i>	5 (3,3%)	1 (0,7%)	-
<i>Συχνά /Πολύ συχνά</i>	5 (3,3%)	4 (2,7%)	3 (2,0%)

1.3.2. Άσκηση βίας από τους εφήβους προς μέλη της οικογένειας

Αναφορικά με την άσκηση ψυχολογικής και σωματικής βίας από τους εφήβους προς τους γονείς τους, άλλα παιδιά ή άλλους συγγενείς, στον Πίνακα 72 παρατηρούμε ότι ένα εξαιρετικά υψηλό ποσοστό των εφήβων (περίπου 60%) ασκούσε λεκτική βία (φώναζε, απειλούσε και έβριζε) τους γονείς του έστω και σπάνια, ενώ μικρότερο ήταν το αντίστοιχο ποσοστό σε άλλα παιδιά ή άλλους συγγενείς.

Επιπλέον, περίπου 10% με 15% των εφήβων φαίνεται να βιαιοπραγούσε απέναντι σε γονείς και άλλα παιδιά. Τέλος, όσον αφορά στη σεξουαλική βία μόνο 3 παιδιά (2%) επιτίθονταν άσεμνα σε άλλα παιδιά και μόνο ένα παιδί βρέθηκε ότι έκανε συχνά απόπειρα βιασμού.

Πίνακας 72 : Συχνότητα άσκησης διαφόρων μορφών ψυχολογικής και σωματικής βίας από τους εφήβους προς μέλη της οικογένειας και άλλους.

Άσκηση βίας από τους εφήβους προς:	Γονείς	Άλλα παιδιά	Συγγενείς
Λεκτική Βία	v (%)	v (%)	v (%)
Φωνές/Βρισιές/Απειλές/Εκβιασμούς			
<i>Ποτέ</i>	59 (39,1%)	97 (64,3%)	129 (85,5%)
<i>Σπάνια</i>	30 (19,9%)	12 (7,9%)	10 (6,6%)
<i>Μερικές φορές</i>	16 (10,5%)	9 (6,0%)	2 (1,3%)

<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	46 (30,5%)	33 (21,8%)	10 (6,6%)
Σωματική Βία			
Βιαιοπραγία προς ανθρώπους			
<i>Ποτέ</i>	124 (82,2%)	129 (85,4%)	145 (96,0%)
<i>Σπάνια</i>	12 (7,9%)	5 (3,3%)	4 (2,6%)
<i>Μερικές φορές</i>	5 (3,3%)	9 (6,0%)	-
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	10 (6,6%)	8 (5,3%)	2 (1,4%)
Βιαιοπραγία προς αντικείμενα			
<i>Ποτέ</i>	122 (80,8%)	130 (86,1%)	144 (95,4%)
<i>Σπάνια</i>	10 (6,6%)	8 (5,3%)	3 (2,0%)
<i>Μερικές φορές</i>	5 (3,3%)	7 (4,6%)	-
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	14 (9,3%)	6 (3,9%)	4 (2,6%)
Βιαιοπραγία προς ζώα			
<i>Ποτέ</i>	144 (96,0%)	145 (96,0%)	149 (98,7%)
<i>Σπάνια</i>	5 (3,3%)	6 (4,0%)	2 (1,3%)
<i>Μερικές φορές</i>	-	-	-
<i>Συχνά</i>	1 (0,7%)	-	-

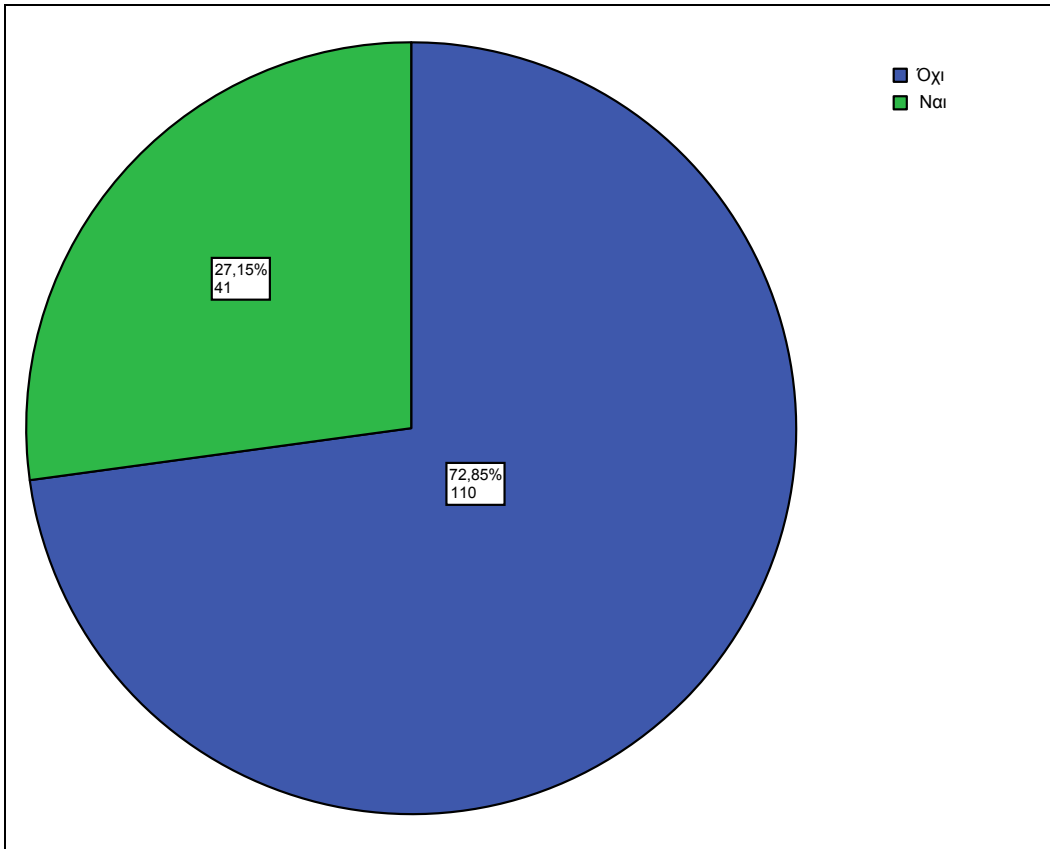
1.4. Περιγραφικά στοιχεία αναφορικά με την αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, τη χρήση διαφόρων ουσιών και την παθολογία των εφήβων.

Όσον αφορά στην επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών από τους εφήβους, παρατηρούμε ότι 31 άτομα (20,5%) έχουν κάνει απόπειρα αυτοκτονίας μία ή περισσότερες φορές. Επίσης, 13 έφηβοι (8,6%) έχουν αυτοτραυματιστεί με αιχμηρά αντικείμενα, κατάποση αντικειμένων ή ακρωτηριασμό, ενώ 27 έφηβοι (17,9%) έχουν επιδείξει επικίνδυνες συμπεριφορές (π.χ., οδήγηση με υψηλές ταχύτητες, χωρίς τη λήψη μέτρων προφύλαξης, χωρίς άδεια οδήγησης ή υπό την επήρεια αλκοόλ).

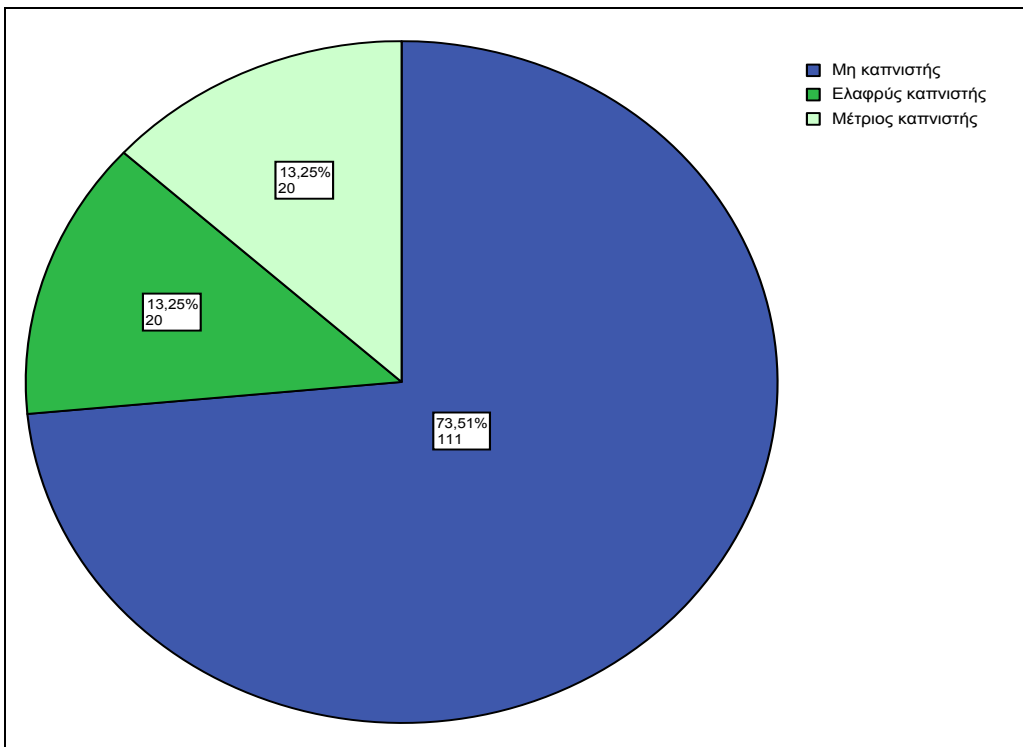
Επιπλέον, βρέθηκε ότι περίπου το 30% των εφήβων κάνει χρήση νόμιμων ουσιών (Γράφημα 1), το 25% καπνίζει κατά τους τελευταίους 12 μήνες (Γράφημα 2), το 20% καταναλώνει αλκοόλ κυρίως περιστασιακά κατά τους τελευταίους 12 μήνες (Γράφημα 3), ενώ ένα σχετικά μικρό ποσοστό (περίπου 8%) κάνει κατάχρηση φαρμάκων κατά τους τελευταίους 12 μήνες (Γράφημα 4).

Όσον αφορά στη χρήση διαφόρων ειδών ναρκωτικών βρέθηκε ότι κανένας έφηβος δεν έκανε χρήση, αναβολικών, κωδεΐνης, κοκαΐνης, αμφεταμίνης, ηρωΐνης, χαπιών έκσταση, και χαπιών LSD, ενώ 6 παιδιά (4%) βρέθηκε να έχουν κάνει χρήση μαριχουάνα/χασίς κατά τους τελευταίους 12 μήνες.

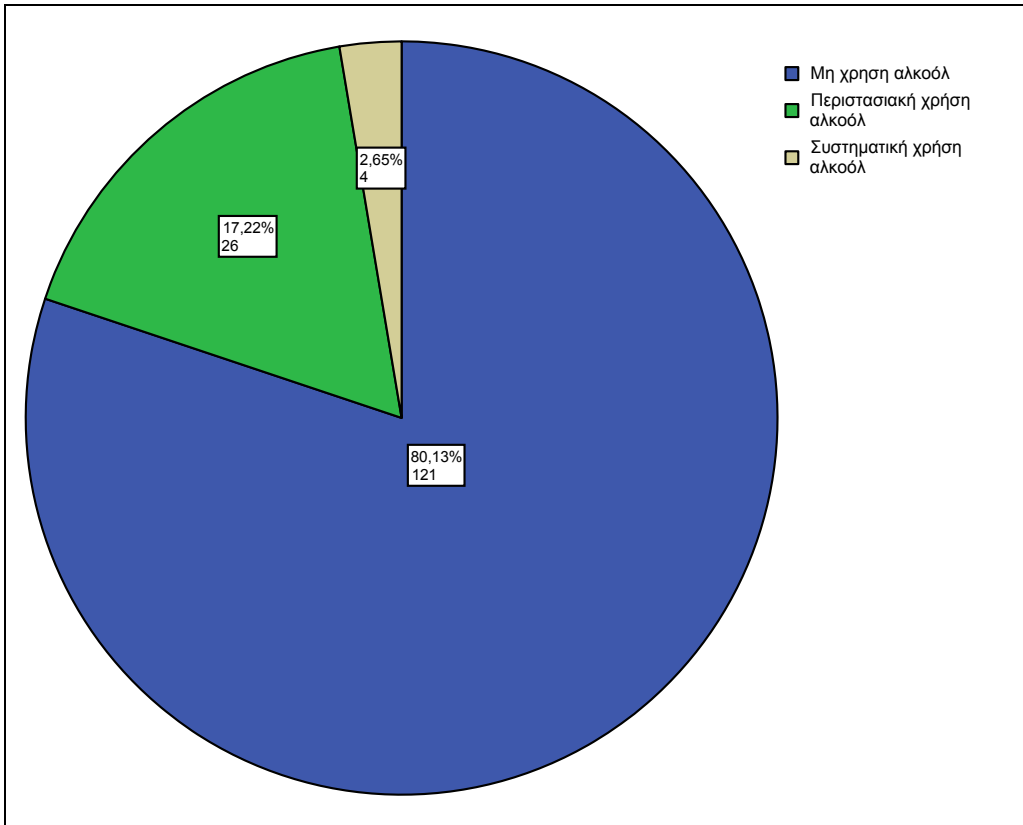
Τέλος, περίπου το 1/3 των εφήβων έχει διαγνωσθεί με μαθησιακές δυσκολίες (32,5%), ενώ οι επόμενες πιο συχνά εμφανιζόμενες παθήσεις ήταν: η καταθλιπτική διαταραχή (20,5%), η εναντιωματική προκλητική διαταραχή (15,2%), η διαταραχή διαγωγής (11,3%), η διαταραχή ελαττωματικής προσωπικότητας/υπερκινητικότητας (8,6%), οι διαταραχές γενικευμένου άγχους και διασπαστικής συμπεριφορά (7,9% των συμμετεχόντων είχε διαγνωσθεί με κάθε μία από αυτές τις παθήσεις) και άλλες.

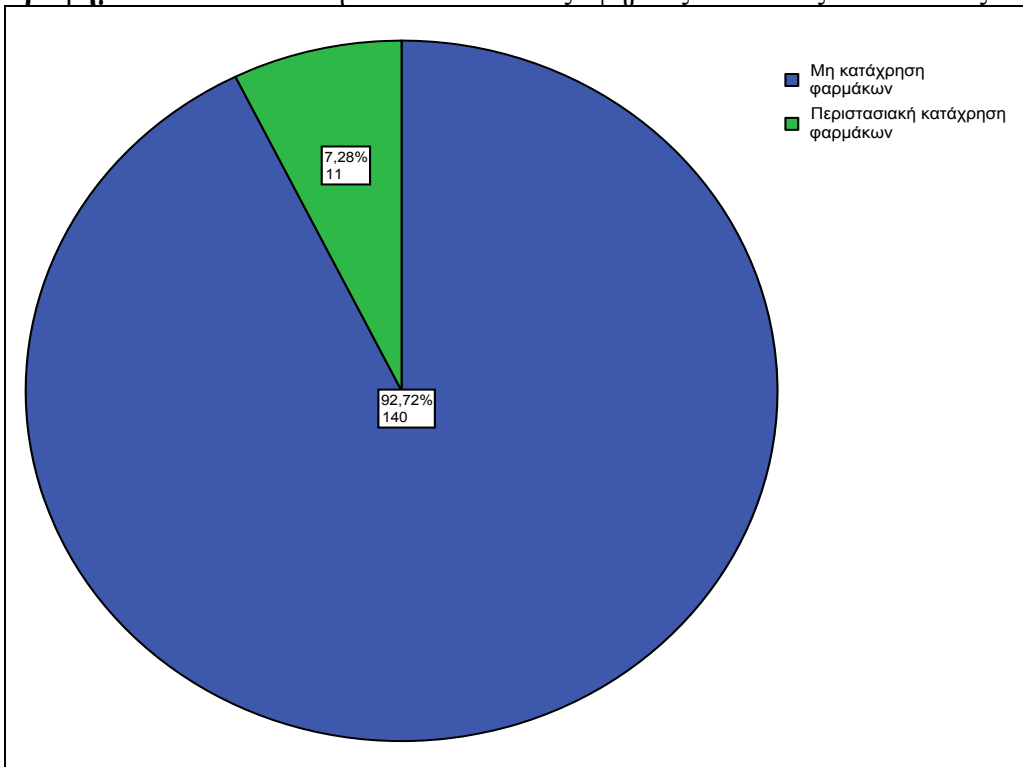
Γράφημα 1: Χρήση νόμιμων ουσιών από τους εφήβους.

Γράφημα 2: Καπνιστικές συνήθειες των εφήβων κατά τους τελευταίους 12 μήνες.

Γράφημα 3: Κατανάλωση αλκοόλ από τους εφήβους κατά τους τελευταίους 12 μήνες.

Γράφημα 4: Κατάχρηση φαρμάκων από τους εφήβους κατά τους τελευταίους 12 μήνες.

2. Συσχέτιση μεταξύ της ύπαρξης βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια και διαφόρων δημογραφικών και κοινωνικό-οικονομικών παραγόντων.

2.1 Βίαιες συμπεριφορές μέσα στην οικογένεια και οικονομική κατάσταση της οικογένειας.

Από τον Πίνακα 73 διαπιστώνουμε ότι η οικονομική κατάσταση της οικογένειας του εφήβου συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια. Επίσης, παρατηρούμε ότι τα ποσοστά των πατεράδων που καπνίζουν ή καταναλώνουν αλκοόλ και των μητέρων που παίρνουν ψυχοφάρμακα μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά είναι στατιστικά σημαντικά χαμηλότερα σε οικογένειες με καλή οικονομική κατάσταση .

Πίνακας 73: Οικονομική κατάσταση της οικογένειας και ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια

	Μηνιαίο εισόδημα της οικογένειας			p-value
	<1000 £	1000-1500 £	>1500 £	
Έφηβος και ενδο-οικογεν. βία				
<i>Όχι</i>	23 (46,0%)	32 (68,1%)	33 (68,8%)	0,032
<i>Ναι</i>	27 (54,05)	15 (31,9%)	15 (31,3%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από πατέρα				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	17 (35,4%)	24 (53,3%)	30 (66,7%)	0,010
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	31 (64,6%)	21 (46,7%)	15 (33,3%)	
Ο πατέρα καπνίζει:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	12 (25,0%)	11 (24,4%)	25 (55,6%)	0,002
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	36 (75,0%)	34 (75,6%)	20 (44,4%)	
Ο πατέρας παίρνει ψυχοφάρμακα:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	43 (89,6%)	44 (95,7%)	45 (95,7%)	0,371
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	5 (10,4%)	2 (4,3%)	2 (4,3%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από μητέρα				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	44 (89,8%)	42 (95,5%)	44 (95,7%)	0,419
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	5 (10,2%)	2 (4,5%)	2 (4,3%)	
Η μητέρα καπνίζει:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	40 (81,6%)	40 (90,9%)	42 (91,3%)	0,265
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	9 (18,4%)	4 (9,1%)	4 (8,7%)	
Η μητέρα παίρνει ψυχοφάρμακα:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	40 (81,6%)	41 (91,1%)	47 (97,9%)	0,026
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	9 (18,4%)	4 (8,9%)	1 (2,1%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από αδέρφια				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	44 (91,7%)	41 (89,1%)	44 (93,6%)	0,739
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	4 (8,3%)	5 (10,9%)	3 (6,4%)	
Τα αδέρφια καπνίζουν:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	39 (81,3%)	43 (93,5%)	41 (87,2%)	0,207
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	9 (18,8%)	3 (6,5%)	6 (12,8%)	

2.2 Οικογενειακή κατάσταση και βίαιες συμπεριφορές μέσα στην οικογένεια.

Από τον Πίνακα 74 διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό των εφήβων που μεγάλωσε σε περιβάλλον με ενδο-οικογενειακή βία ήταν στατιστικά σημαντικά χαμηλότερο στις οικογένειες όπου οι 2 γονείς ζούσαν μαζί σε σχέση με τις άλλες περιπτώσεις. Παρόμοια είναι τα ποσοστά και των 2 γονέων που παίρνει ψυχοφάρμακα ή καπνίζει καθώς επίσης και των πατεράδων που καταναλώνουν αλκοόλ μερικές φορές μέχρι πολύ συχνά αφού είναι στατιστικά σημαντικά χαμηλότερο στους γονείς που ζουν μαζί σε σχέση με αυτούς που έχουν χωρίσει.

Πίνακας 74: Οικογενειακή κατάσταση και ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια

	Οικογενειακή κατάσταση των γονέων				p-value
	Ζουν μαζί	Έχει Πεθάνει 1: 2	Χωρισμένοι	Τουλ. 1 : 2 Παντρεύτηκε ξανά	
Έφηβος και ενδο-οικ. βία					
<i>Όχι</i>	71 (73,2%)	3 (42,9%)	11 (35,5%)	3 (18,8%)	<0,001
<i>Ναι</i>	26 (26,8%)	4 (57,1%)	20 (64,5%)	13 (81,3%)	
Πατέρας- αλκοόλ					
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	57 (60,6%)	3 (50,0%)	8 (26,7%)	4 (30,8%)	0,005
<i>Μερικές φορές-Πολύ συχνά</i>	37 (39,4%)	3 (50,0%)	22 (73,3%)	9 (69,2%)	
Ο πατέρα καπνίζει:					
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	39 (41,5%)	3 (50,0%)	4 (13,3%)	4 (30,8%)	0,035
<i>Μερικές φορές-Πολύ συχνά</i>	55 (58,5%)	3 (50,0%)	26 (86,7%)	9 (69,2%)	
Ο πατέρας – ψυχοφάρμακα:					
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	93 (97,9%)	3 (50,0%)	25 (83,3%)	14 (93,3%)	<0,001
<i>Μερικές φορές-Πολύ συχνά</i>	2 (2,1%)	3 (50,0%)	5 (16,7%)	1 (6,7%)	
Η μητέρα - αλκοόλ					
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	90 (95,7%)	6 (100,0%)	27 (90,0%)	11 (78,6%)	0,091
<i>Μερικές φορές-Πολύ συχνά</i>	4 (4,3%)	0 (0,0%)	3 (10,0%)	3 (21,4%)	
Η μητέρα καπνίζει:					
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	85 (90,4%)	6 (100,0%)	26 (86,7%)	9 (64,3%)	0,037
<i>Μερικές φορές-Πολύ συχνά</i>	9 (9,6%)	0 (0,0%)	4 (13,3%)	5 (35,7%)	
Η μητέρα - ψυχοφάρμακα:					
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	90 (94,7%)	5 (83,3%)	23 (76,7%)	14 (87,5%)	0,036
<i>Μερικές φορές-Πολύ συχνά</i>	5 (5,3%)	1 (16,7%)	7 (23,3%)	2 (12,5%)	
Αδέλφια- αλκοόλ					
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	88 (93,6%)	3 (50,0%)	27 (90,0%)	15 (93,8%)	0,004
<i>Μερικές φορές-Πολύ συχνά</i>	6 (6,4%)	3 (50,0%)	3 (10,0%)	1 (6,2%)	
Τα αδέλφια καπνίζουν:					
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	85 (90,4%)	3 (50,0%)	27 (90,0%)	12 (75,0%)	0,015
<i>Μερικές φορές-Πολύ συχνά</i>	9 (9,6%)	3 (50,0%)	3 (10,0%)	4 (25,5%)	

2.3 Τύπος κατοικίας της οικογένειας και βίαιες συμπεριφορές μέσα στην οικογένεια

Από τον Πίνακα 75 διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό των εφήβων που μεγάλωσε μέσα σε οικογένειες όπου τα μέλη τους ασκούσαν ή βίωναν ενδο-οικογενειακή βία ήταν σημαντικά μεγαλύτερο όταν η οικογένεια κατοικούσε σε σπίτι με ενοίκιο σε σχέση με την περίπτωση που η οικογένεια κατοικούσε σε ιδιόκτητο σπίτι, αν και το αποτέλεσμα τείνει οριακά να μην είναι στατιστικά σημαντικό.

Επίσης, το ποσοστό των πατεράδων που καταναλώνει αλκοόλ είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερο στις οικογένειες που κατοικούν σε σπίτι με ενοίκιο. Κανένα άλλο από τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά δεν φαίνεται να σχετίζεται στατιστικά σημαντικά με τον τύπο της κατοικίας.

Πίνακας 75: Τύπος κατοικίας της οικογένειας και ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια

	Τύπος κατοικίας		p-value
	Σπίτι με ενοίκιο	Ιδιόκτητο	
Έφηβος και ενδο-οικογεν. βία			
<i>Όχι</i>	10 (41,7%)	78 (61,9%)	0,065
<i>Ναι</i>	14 (58,3%)	48 (38,1%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από πατέρα			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	7 (29,2%)	65 (55,1%)	0,021
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	17 (70,8%)	53 (44,9%)	
Ο πατέρας καπνίζει:			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	6 (25,0%)	44 (37,3%)	0,251
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	18 (75,0%)	74 (62,7%)	
Ο πατέρας παίρνει ψυχοφάρμακα:			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	22 (91,7%)	113 (93,4%)	0,761
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	2 (8,3%)	8 (6,6%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από μητέρα			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	22 (91,7%)	112 (94,1%)	0,652
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	2 (8,3%)	7 (5,9%)	
Η μητέρα καπνίζει:			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	20 (83,3%)	106 (89,1%)	0,428
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	4 (16,7%)	13 (10,9%)	
Η μητέρα παίρνει ψυχοφάρμακα:			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	21 (87,5%)	111 (91,0%)	0,596
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	3 (12,5%)	11 (9,0%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από αδέρφια			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	23 (95,8%)	110 (90,9%)	0,424
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1 (4,2%)	11 (9,1%)	
Τα αδέρφια καπνίζουν:			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	22 (91,7%)	105 (86,8%)	0,507
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	2 (8,3%)	16 (13,2%)	

2.4 Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων και βίαιες συμπεριφορές μέσα στην οικογένεια

Στους Πίνακες 76 και 77 παρουσιάζονται οι έλεγχοι συσχέτισης του εκπαιδευτικού επιπέδου πατέρα και μητέρας, αντίστοιχα, με την ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια.

Παρατηρούμε ότι αν και τα ποσοστά αυτών των συμπεριφορών (π.χ. ενδο-οικογενειακή βία, κατανάλωση αλκοόλ από πατέρα, κάπνισμα κ.τ.λ.) φαίνεται να είναι υψηλότερα όταν το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων είναι χαμηλό (< 6 έτη), δεν βρέθηκε καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση.

Πίνακας 76: Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα και ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια

	Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα			p-value
	<6 έτη	6-12 έτη	>12 έτη	
Ο έφηβος μεγάλωσε σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακή βίας				
<i>Όχι</i>	10 (41,7%)	48 (65,8%)	19 (54,3%)	0,099
<i>Ναι</i>	14 (58,3%)	25 (34,2%)	16 (45,7%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από πατέρα				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	8 (34,8%)	36 (52,2%)	22 (66,7%)	0,062
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	15 (65,2%)	33 (47,8%)	11 (33,3%)	
Ο πατέρα καπνίζει:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	6 (26,1%)	22 (31,9%)	17 (51,5%)	0,085
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	17 (73,9%)	47 (68,1%)	16 (48,5%)	
Ο πατέρας παίρνει ψυχοφάρμακα:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	22 (95,7%)	67 (94,4%)	32 (94,1%)	0,965
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1 (4,3%)	4 (5,65)	2 (5,95)	
Κατανάλωση αλκοόλ από μητέρα				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	22 (95,7%)	64 (92,8%)	32 (94,1%)	0,878
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1 (4,3%)	5 (7,2%)	2 (5,9%)	
Η μητέρα καπνίζει:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	22 (95,7%)	60 (87,0%)	29 (85,3%)	0,451
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1 (4,3%)	9 (13,05)	5 (14,7%)	
Η μητέρα παίρνει ψυχοφάρμακα:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	19 (82,6%)	64 (90,1%)	33 (94,3%)	0,351
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	4 (17,4%)	7 (9,9%)	2 (5,7%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από αδέρφια				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	20 (87,0%)	66 (94,3%)	33 (94,3%)	0,461
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	3 (13,0%)	4 (5,7%)	2 (5,7%)	
Τα αδέρφια καπνίζουν:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	19 (82,6%)	63 (90,0%)	31 (88,6%)	0,632
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	4 (17,4%)	7 (10,0%)	4 (11,4%)	

Πίνακας 77: Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας και ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην Οικογένεια

	Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας			p-value
	<6 έτη	6-12 έτη	>12 έτη	
Ο έφηβος μεγάλωσε σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας				
<i>Όχι</i>	11 (47,8%)	51 (63,8%)	16 (55,2%)	0,348
<i>Ναι</i>	12 (52,2%)	29 (36,3%)	13 (44,8%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από πατέρα				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	10 (45,5%)	42 (54,5%)	15 (57,7%)	0,674
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	12 (54,5%)	35 (45,5%)	11 (42,3%)	
Ο πατέρα καπνίζει:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	6 (27,3%)	27 (35,1%)	13 (50,0%)	0,234
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	16 (72,7%)	50 (64,9%)	13 (50,0%)	
Ο πατέρας παίρνει ψυχοφάρμακα:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	20 (90,9%)	74 (94,9%)	27 (96,4%)	0,680
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	2 (9,1%)	4 (5,1%)	1 (3,6%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από μητέρα				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	19 (86,4%)	74 (96,1%)	24 (88,9%)	0,196
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	3 (13,6%)	3 (3,9%)	3 (11,1%)	
Η μητέρα καπνίζει:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	19 (86,4%)	68 (88,3%)	23 (85,2%)	0,906
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	3 (13,6%)	9 (11,7%)	4 (14,8%)	
Η μητέρα παίρνει ψυχοφάρμακα:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	17 (77,3%)	71 (91,0%)	27 (93,1%)	0,138
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	5 (22,7%)	7 (9,0%)	2 (6,9%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από αδέρφια				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	19 (86,4%)	71 (92,2%)	28 (96,6%)	0,406
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	3 (13,6%)	6 (7,8%)	1 (3,4%)	
Τα αδέρφια καπνίζουν:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	18 (81,8%)	67 (87,0%)	27 (93,1%)	0,473
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	4 (18,2%)	10 (13,0%)	2 (6,95)	

2.5 Ειδική στήριξη/εκπαίδευση στον έφηβο και βίαιες συμπεριφορές μέσα στην οικογένεια.

Από τον Πίνακα 78 διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό των πατεράδων και των μητέρων που καταναλώνουν αλκοόλ, καθώς επίσης και των μητέρων που λαμβάνουν ψυχοφάρμακα ή καπνίζουν μερικές φορές έως πολύ συχνά είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερα μεταξύ των εφήβων που έχουν λάβει ειδική εκπαίδευση στο σχολείο.

Παρόμοια τάση φαίνεται να υπάρχει και για τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά (κάπνισμα από τον πατέρα, κατανάλωση ψυχοφαρμάκων από πατέρα, κάπνισμα και κατανάλωση αλκοόλ από αδέρφια), όμως τα αποτελέσματα δεν ήταν στατιστικά σημαντικά.

Πίνακας 78: Παροχή ειδικής εκπαίδευσης/ στήριξης στον έφηβο και ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια.

	Ο έφηβος έχει λάβει ειδική στήριξη από το σχολείο		p-value
	Όχι	Ναι	
Ο έφηβος μεγάλωσε σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας			
Όχι	50 (61,7%)	38 (54,3%)	0,355
Ναι	31 (38,3%)	32 (45,7%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από πατέρα			
Ποτέ/Σπάνια	45 (60,0%)	27 (39,7%)	0,015
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	30 (40,0%)	41 (60,3%)	
Ο πατέρα καπνίζει:			
Ποτέ/Σπάνια	30 (40,0%)	20 (29,4%)	0,185
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	45 (60,0%)	48 (70,6%)	
Ο πατέρας παίρνει ψυχοφάρμακα:			
Ποτέ/Σπάνια	71 (91,0%)	64 (94,1%)	0,480
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	7 (9,0%)	4 (5,95)	
Κατανάλωση αλκοόλ από μητέρα			
Ποτέ/Σπάνια	73 (97,3%)	61 (88,4%)	0,035
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	2 (2,7%)	8 (11,6%)	
Η μητέρα καπνίζει:			
Ποτέ/Σπάνια	71 (94,7%)	55 (79,7%)	0,007
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	4 (5,3%)	14 (20,3%)	
Η μητέρα παίρνει ψυχοφάρμακα:			
Ποτέ/Σπάνια	74 (94,9%)	58 (84,1%)	0,031
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	4 (5,1%)	11 (15,9%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από αδέρφια			
Ποτέ/Σπάνια	73 (93,6%)	60 (88,2%)	0,257
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	5 (6,4%)	8 (11,8%)	
Τα αδέρφια καπνίζουν:			
Ποτέ/Σπάνια	71 (91,0%)	56 (82,4%)	0,120
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	7 (9,0%)	12 (17,6%)	

2.6. Ελλιπής φοίτηση του εφήβου και βίαιες συμπεριφορές μέσα στην οικογένεια.

Από τον Πίνακα 79 παρατηρούμε ότι οι βίαιες συμπεριφορές μέσα στην οικογένεια είναι συχνότερες μεταξύ των εφήβων που υπάρχουν στοιχεία ότι έχουν ελλιπή φοίτηση.

Επίσης τα ποσοστά των μελών της οικογένειας που καταναλώνουν αλκοόλ ή καπνίζουν είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερα μεταξύ των εφήβων που έχουν ελλιπή φοίτηση.

Πίνακας 79: Ενδείξεις ελλιπούς φοίτησης του εφήβου και ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών στην οικογένεια

	Υπάρχουν στοιχεία ότι ο έφηβος έχει ελλιπή φοίτηση		p-value
	Όχι	Ναι	
Ο έφηβος μεγάλωσε σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας			
<i>Όχι</i>	64 (67,4%)	24 (42,9%)	0,003
<i>Ναι</i>	31 (32,6%)	32 (57,15)	
Κατανάλωση αλκοόλ από πατέρα			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	55 (61,1%)	17 (32,1%)	0,001
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	35 (38,9%)	36 (67,9%)	
Ο πατέρα καπνίζει:			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	38 (42,2%)	12 (22,6%)	0,018
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	52 (57,8%)	41 (77,4%)	
Ο πατέρας παίρνει ψυχοφάρμακα:			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	88 (94,6%)	47 (88,7%)	0,191
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	5 (5,4%)	6 (11,3%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από μητέρα			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	87 (96,7%)	47 (87,0%)	0,028
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	3 (3,3%)	7 (13,0%)	
Η μητέρα καπνίζει:			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	82 (91,1%)	44 (81,5%)	0,091
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	8 (8,9%)	10 (18,5%)	
Η μητέρα παίρνει ψυχοφάρμακα:			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	86 (92,5%)	46 (85,2%)	0,159
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	7 (7,5%)	8 (14,8%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από αδέρφια			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	90 (96,8%)	43 (81,1%)	0,001
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	3 (3,2%)	10 (18,9%)	
Τα αδέρφια καπνίζουν:			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	88 (94,6%)	39 (73,6%)	<0,001
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	5 (5,4%)	14 (26,4%)	

3. Συσχέτιση μεταξύ της άσκηση βίας από τους γονείς προς τους εφήβους και διαφόρων δημογραφικών και κοινωνικό-οικονομικών παραγόντων.

3.1. Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων και άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από τους γονείς.

Από τον Πίνακα 80 προκύπτει ότι το ποσοστό τόσο των πατεράδων όσο και των μητέρων που ασκούν **σωματική βία στους εφήβους** (π.χ. γροθιές/κλωτσιές/τσιμπήματα) είναι μεγαλύτερο μεταξύ αυτών με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο (< 6 έτη εκπαίδευσης) σε σχέση με αυτούς με υψηλό, αν και τα αποτελέσματα δεν ήταν στατιστικά σημαντικά.

Πίνακας 80: Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων και άσκηση σωματικής βίας από τους γονείς προς τους εφήβους

Άσκηση σωματικής βίας από πατέρα:	Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα			p-value
	< 6 έτη	6-12 έτη	>12 έτη	
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα				
Ποτέ	17 (70,8%)	58 (79,5%)	30 (88,2%)	0,256
Έστω και σπάνια	7 (29,2%)	15 (20,5%)	4 (11,8%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών				
Ποτέ	14 (58,3%)	50 (68,5%)	28 (82,4%)	0,127
Έστω και σπάνια	10 (41,7%)	23 (31,5%)	6 (17,6%)	
Τραυματισμός με αντικείμενα				
Ποτέ	21 (87,5%)	65 (89,0%)	31 (91,2%)	0,899
Έστω και σπάνια	3 (12,5%)	8 (11,0%)	3 (8,8%)	
Άσκηση σωματικής βίας από μητέρα:	Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας			p-value
	< 6 έτη	6-12 έτη	>12 έτη	
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα				
Ποτέ	15 (65,2%)	68 (85,0%)	23 (79,3%)	0,108
Έστω και σπάνια	8 (34,8%)	12 (15,0%)	6 (20,7%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών				
Ποτέ	13 (56,5%)	54 (67,5%)	22 (75,9%)	0,335
Έστω και σπάνια	10 (43,5%)	26 (32,5%)	7 (24,1%)	
Τραυματισμός με αντικείμενα				
Ποτέ	19 (82,6%)	76 (95,0%)	25 (86,2%)	0,116
Έστω και σπάνια	4 (17,4%)	4 (5,0%)	4 (13,8%)	

Από τον πίνακα 81, που ακολουθεί, σχετικά με την άσκηση **ψυχολογικής βίας** από τους γονείς προς τους εφήβους, διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό των πατεράδων που ακούν ψυχολογική βία είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερο μεταξύ αυτών που έχουν χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο σε σχέση με αυτούς που έχουν υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο. Επίσης, παρατηρούμε ότι τα επίπεδα άσκησης όλων των μορφών ψυχολογικής βίας από τη μητέρα είναι σημαντικά υψηλότερα μεταξύ αυτών με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο αν και τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικά σημαντικά.

Πίνακας 81 : Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων και άσκηση ψυχολογικής βίας από τους γονείς προς τους εφήβους.

Άσκηση ψυχολογικής βίας από πατέρα:	Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα			p-value
	< 6 έτη	6-12 έτη	> 12 έτη	
Φωνές <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	2 (8,3%) 22 (91,7%)	25 (34,2%) 48 (65,8%)	16 (47,1%) 18 (52,9%)	0,008
Βρισιές/Κατάρρες <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	12 (50,0%) 12 (50,0%)	53 (72,6%) 20 (27,4%)	24 (70,6%) 10 (29,4%)	0,112
Απειλές/Φοβέρες <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	8 (33,3%) 16 (66,7%)	41 (56,2%) 32 (43,8%)	19 (55,9%) 15 (44,1%)	0,131
Εκβιασμοί <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	13 (54,2%) 11 (45,8%)	44 (61,1%) 28 (38,9%)	19 (55,9%) 15 (44,1%)	0,785
Συστηματική απόρριψη <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	10 (41,7%) 14 (58,3%)	50 (68,5%) 23 (31,5%)	19 (55,9%) 15 (44,15)	0,055
Υποτίμηση <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	11 (45,8%) 13 (54,2%)	52 (71,2%) 21 (28,8%)	17 (50,0%) 17 (50,0%)	0,026
Άσκηση ψυχολογικής βίας από μητέρα:	Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας			p-value
	< 6 έτη	6-12 έτη	> 12 έτη	
Φωνές <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	4 (17,4%) 19 (82,6%)	26 (32,5%) 54 (67,5%)	14 (48,3%) 15 (51,7%)	0,062
Βρισιές/Κατάρρες <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	14 (60,9%) 9 (39,1%)	61 (77,2%) 18 (22,8%)	22 (75,9%) 7 (24,1%)	0,281
Απειλές/Φοβέρες <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	12 (52,2%) 11 (47,8%)	43 (53,8%) 37 (46,3%)	19 (65,5%) 10 (34,5%)	0,505
Εκβιασμοί <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	14 (60,9%) 9 (39,1%)	50 (62,5%) 30 (37,5%)	19 (65,5%) 10 (34,5%)	0,937
Συστηματική απόρριψη <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	14 (60,9%) 9 (39,1%)	54 (67,5%) 26 (32,5%)	19 (65,5%) 10 (34,5%)	0,839
Υποτίμηση <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	15 (65,2%) 8 (34,8%)	57 (71,3%) 23 (28,8%)	20 (69,0%) 9 (31,0%)	0,853

3.2 Οικογενειακή κατάσταση γονέων και άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από τους γονείς στους εφήβους.

Από τον Πίνακα 82 διαπιστώνουμε ότι ο τραυματισμός των εφήβων με αντικείμενα τόσο από τον πατέρα όσο και από την μητέρα είναι οριακά στατιστικά σημαντικά και στατιστικά σημαντικά, αντίστοιχα, στην περίπτωση που τουλάχιστον ένας από τους 2 γονείς έχει ξαναπαντρευτεί κυρίως σε σχέση με τους γονείς που ζουν μαζί.

Πίνακας 82: Οικογενειακή κατάσταση γονέων και άσκηση σωματικής βίας από τους γονείς προς στους εφήβους

Άσκηση σωματικής βίας από τον πατέρα:	Οικογενειακή κατάσταση γονέων				p-value
	Ζουν μαζί	Ένας από 2 έχει πεθάνει	Είναι διαζευγμένοι /σε διάσταση	Τουλάχιστον 1:2 έχει παντρευτεί	
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήμα					
Ποτέ	80 (82,5%)	5 (71,4%)	24 (77,4%)	10 (66,7%)	0,496
Έστω και σπάνια	17 (17,5%)	2 (28,6%)	7 (22,6%)	5 (33,3%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών					
Ποτέ	66 (68,0%)	5 (71,4%)	22 (71,0%)	10 (66,7%)	0,986
Έστω και σπάνια	31 (32,0%)	2 (28,6%)	9 (29,0%)	5(33,3%)	
Τραυματισμός με αντικείμεν.					
Ποτέ	90 (92,8%)	7 (100,0%)	26 (83,9%)	11 (73,3%)	0,070
Έστω και σπάνια	7 (7,2%)	0 (0,0%)	5 (16,1%)	4 (26,7%)	
Άσκηση σωματικής βίας από τη μητέρα:	Οικογενειακή κατάσταση γονέων				p-value
	Ζουν μαζί	Ένας από 2 έχει πεθάνει	Είναι διαζευγμένοι/σε διάσταση	Τουλάχιστον 1:2 έχει παντρευτεί	
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήμα					
Ποτέ	78 (80,4%)	6 (85,7%)	23 (74,2%)	13 (81,3%)	0,854
Έστω και σπάνια	19 (19,6%)	1 (14,3%)	8 (25,8%)	3 (18,8%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών					
Ποτέ	63 (64,9%)	6 (85,7%)	19 (61,3%)	11 (68,8%)	0,660
Έστω και σπάνια	34 (35,1%)	1 (14,3%)	12 (38,7%)	5 (31,3%)	
Τραυματισμός με αντικειμεν.					
Ποτέ	92 (94,8%)	7 (100,0%)	27 (87,1%)	12 (75,0%)	0,040
Έστω και σπάνια	5 (5,2%)	0 (0,0%)	4 (12,9%)	4 (25,05)	

Επιπλέον, από τον Πίνακα 83 παρατηρούμε ότι το ποσοστό των πατεράδων που έβριζαν/καταριόταν και που απέρριπταν συστηματικά ή υποτιμούσαν τα παιδιά τους είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερο στις περιπτώσεις που οι γονείς είναι διαζευγμένοι ή τουλάχιστον ένας από τους 2 έχει ξαναπαντρευτεί σε σχέση με την περίπτωση που οι 2 γονείς ζουν μαζί. Καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση, όμως, δεν παρατηρήθηκε μεταξύ της άσκησης διαφόρων μορφών ψυχολογικής βίας από τις μητέρες και την οικογενειακή κατάσταση.

Πίνακας 83: Οικογενειακή κατάσταση γονέων και άσκηση ψυχολογικής βίας από τους γονείς προς τους εφήβους

	Οικογενειακή κατάσταση γονέων				
Άσκηση ψυχολογικής βίας από πατέρα:	Ζουν μαζί	Ένας από 2 έχει πεθάνει	Είναι διαζευγμένοι/σε διάσταση	Τουλ. 1:2 έχει παντρευτεί	p-value
Φωνές					
Ποτέ	36 (37,1%)	2 (28,6%)	5 (16,1%)	5 (33,3%)	0,187
Έστω και σπάνια	61 (62,9%)	5 (71,4%)	26 (83,9%)	10 (66,7%)	
Βρισιές/Κατάρρες					
Ποτέ	71 (73,2%)	4 (57,1%)	15 (48,4%)	8 (53,3%)	0,052
Έστω και σπάνια	26 (26,8%)	3 (42,9%)	16 (51,6%)	7 (46,7%)	
Απειλές/Φοβέρες					
Ποτέ	54 (55,7%)	3 (42,9%)	12 (38,7%)	8 (53,3%)	0,402
Έστω και σπάνια	43 (44,3%)	4 (57,1%)	19 (61,3%)	7 (46,7%)	
Εκβιασμοί					
Ποτέ	62 (63,9%)	4 (57,1%)	12 (40,0%)	7 (46,7%)	0,107
Έστω και σπάνια	35 (36,1%)	3 (42,9%)	18 (60,0%)	8 (53,3%)	
Συστηματική απόρριψη					
Ποτέ	68 (70,1%)	5 (71,4%)	11 (35,5%)	4 (26,7%)	<0,001
Έστω και σπάνια	29 (29,9%)	2 (28,6%)	20 (64,5%)	11 (73,3%)	
Υποτίμηση					
Ποτέ	68 (70,1%)	5 (71,4%)	12 (38,7%)	4 (26,7%)	0,001
Έστω και σπάνια	29 (29,9%)	2 (28,6%)	19 (61,3%)	11 (73,3%)	
	Οικογενειακή κατάσταση γονέων				
Άσκηση ψυχολογικής βίας από μητέρα:	Ζουν μαζί	Ένας από 2 έχει πεθάνει	Είναι διαζευγμένοι/σε διάσταση	Τουλ. 1:2 έχει παντρευτεί	p-value
Φωνές					
Ποτέ	33 (34,0%)	3 (50,0%)	9 (29,0%)	4 (25,0%)	0,679
Έστω και σπάνια	64 (66,0%)	3 (50,0%)	22 (71,0%)	12 (75,0%)	
Βρισιές/Κατάρρες					
Ποτέ	69 (71,9%)	6 (100,0%)	20 (64,5%)	12 (75,0%)	0,355
Έστω και σπάνια	27 (28,1%)	0 (0,0%)	11 (35,5%)	4 (25,0%)	
Απειλές/Φοβέρες					
Ποτέ	55 (56,7%)	4 (66,7%)	17 (54,8%)	6 (37,5%)	0,491
Έστω και σπάνια	42 (43,3%)	2 (33,3%)	14 (45,2%)	10 (62,5%)	
Εκβιασμοί					
Ποτέ	64 (66,0%)	4 (66,7%)	19 (61,3%)	7 (43,8%)	0,397
Έστω και σπάνια	33 (34,0%)	2 (33,3%)	12 (38,7%)	9 (56,3%)	
Συστηματική απόρριψη					
Ποτέ	68 (70,1%)	4 (66,7%)	19 (61,3%)	8 (50,0%)	0,414
Έστω και σπάνια	29 (29,9%)	2 (33,3%)	12 (38,7%)	8 (50,0%)	
Υποτίμηση					
Ποτέ	72 (74,2%)	5 (83,3%)	19 (61,3%)	8 (50,0%)	0,145
Έστω και σπάνια	25 (25,8%)	1 (16,7%)	12 (38,7%)	8 (50,0%)	

3.3 Οικονομική κατάσταση της οικογένειας και άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από τους γονείς στους εφήβους.

Από την στατιστική ανάλυση παρατηρούμε ότι καμία συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση διαφόρων μορφών σωματικής βίας, τόσο από τον πατέρα όσο και από την μητέρα, και την οικονομική κατάσταση της οικογένειας δε βρέθηκε στατιστικά σημαντική.

Αντίθετα, από τον Πίνακα 84 διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό και των δύο γονιών που φωνάζουν στα παιδιά τους είναι στατιστικά σημαντικά χαμηλότερο στις οικογένειες με υψηλό μηνιαίο εισόδημα σε σχέση με τις οικογένειες με χαμηλό εισόδημα. Παρόμοια είναι και τα αποτελέσματα όσον αφορά στην συστηματική απόρριψη των εφήβων από τον πατέρα, την υποτίμηση των εφήβων από πατέρα και μητέρα και την εξαπόλυση απειλών και φοβέρων προς τα παιδιά τους από τις μητέρες.

Πίνακας 84: Οικονομική κατάσταση οικογένειας και άσκηση ψυχολογικής βίας από τους γονείς προς τους εφήβους.

Άσκηση ψυχολογικής βίας από πατέρα:	Μηνιαίο εισόδημα			p-value
	< 1000 £	1000-1500 £	>1500 £	
Φωνές <i>Έστω και σπάνια</i>	40 (80,0%)	30 (63,8%)	26 (55,3%)	0,032
Βρισιές/Κατάρες <i>Έστω και σπάνια</i>	20 (40,0%)	17 (36,2%)	12 (25,5%)	0,301
Απειλές/Φοβέρες <i>Έστω και σπάνια</i>	28 (56,0%)	24 (51,1%)	18 (38,3%)	0,201
Εκβιασμοί <i>Έστω και σπάνια</i>	21 (42,9%)	23 (48,9%)	16 (34,0%)	0,339
Συστηματική απόρριψη <i>Έστω και σπάνια</i>	26 (52,0%)	19 (40,4%)	12 (25,5%)	0,028
Υποτίμηση <i>Έστω και σπάνια</i>	26 (52,0%)	20 (42,6%)	11 (23,4%)	0,014
Άσκηση ψυχολογικής βίας από μητέρα:	Μηνιαίο εισόδημα			p-value
	< 1000 £	1000-1500 £	>1500 £	
Φωνές <i>Έστω και σπάνια</i>	37 (75,5%)	35 (74,5%)	24 (50,0%)	0,011
Βρισιές/Κατάρες <i>Έστω και σπάνια</i>	14 (28,6%)	15 (32,6%)	11 (22,9%)	0,575
Απειλές/Φοβέρες <i>Έστω και σπάνια</i>	24 (49,0%)	27 (57,4%)	13 (27,1%)	0,009
Εκβιασμοί <i>Έστω και σπάνια</i>	18 (36,7%)	23 (48,9%)	12 (25,0%)	0,054
Συστηματική απόρριψη <i>Έστω και σπάνια</i>	18 (36,7%)	19 (40,4%)	11 (22,9%)	0,160
Υποτίμηση <i>Έστω και σπάνια</i>	18 (36,7%)	17 (36,2%)	8 (16,7%)	0,050

3.4 Τύπος κατοικίας και άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από τους γονείς στους εφήβους.

Από την στατιστική ανάλυση παρατηρούμε ότι καμία συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση διαφόρων μορφών σωματικής βίας από τους γονείς και τον τύπο κατοικίας της οικογένειας δε βρέθηκε στατιστικά σημαντική και έτσι δεν παραθέτονται αποτελέσματα.

Αντίθετα, από τον Πίνακα 85 διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό και στους δύο γονείς που απορρίπτουν συστηματικά και υποτιμούν τα παιδιά τους είναι στατιστικά σημαντικά χαμηλότερο στις οικογένειες που κατοικούν σε σπίτι με ενοίκιο σε σχέση με αυτές που

κατέχουν ιδιόκτητο σπίτι. Παρόμοια είναι και τα αποτελέσματα όσον αφορά στην εξαπόλυση απειλών /φοβέρων και εκβιασμών προς τα παιδιά τους από τους πατέρες.

Πίνακας 85: Τύπος κατοικίας και άσκηση ψυχολογικής βίας από τους γονείς προς τους εφήβους.

Άσκηση ψυχολογικής βίας από τον πατέρα:	Τύπος κατοικίας		p-value
	Σπίτι με ενοίκιο	Ιδιόκτητο σπίτι	
Φωνές <i>Έστω και σπάνια</i>	18 (75,0%)	83 (66,4%)	0,409
Βρισιές/Κατάρρες <i>Έστω και σπάνια</i>	10 (41,7%)	41 (32,8%)	0,402
Απειλές/Φοβέρες <i>Έστω και σπάνια</i>	16 (66,7%)	56 (44,8%)	0,050
Εκβιασμοί <i>Έστω και σπάνια</i>	14 (60,9%)	49 (39,2%)	0,053
Συστηματική απόρριψη <i>Έστω και σπάνια</i>	16 (66,7%)	45 (36,0%)	0,005
Υποτίμηση <i>Έστω και σπάνια</i>	15 (62,5%)	45 (36,0%)	0,015
	Τύπος κατοικίας		
Άσκηση ψυχολογικής βίας από τη μητέρα:	Σπίτι με ενοίκιο	Ιδιόκτητο σπίτι	p-value
Φωνές <i>Έστω και σπάνια</i>	19 (79,2%)	81 (64,8%)	0,170
Βρισιές/Κατάρρες <i>Έστω και σπάνια</i>	8 (34,8%)	33 (26,4%)	0,409
Απειλές/Φοβέρες <i>Έστω και σπάνια</i>	14 (58,3%)	53 (42,4%)	0,151
Εκβιασμοί <i>Έστω και σπάνια</i>	12 (50,0%)	43 (34,4%)	0,147
Συστηματική απόρριψη <i>Έστω και σπάνια</i>	14 (58,3%)	36 (28,8%)	0,005
Υποτίμηση <i>Έστω και σπάνια</i>	2 (50,0%)	33 (26,4%)	0,021

3.5 Φύλο εφήβου και άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από τους γονείς στους εφήβους.

Από την στατιστική ανάλυση παρατηρούμε ότι καμία συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση διαφόρων μορφών σωματικής βίας από τους γονείς και το φύλο του εφήβου δε βρέθηκε να είναι στατιστικά σημαντική έτσι δεν παραθέτονται αποτελέσματα

Αντίθετα, από τον Πίνακα 86 διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό και των δύο γονιών που φωνάζουν στατιστικά σημαντικά υψηλότερο στα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια. Αν και αυτή η τάση υπάρχει και στις υπόλοιπες μορφές ψυχολογικής βίας, κανένα άλλο αποτέλεσμα δεν ήταν στατιστικά σημαντικό.

Πίνακας 86: Φύλο εφήβου και άσκηση ψυχολογικής βίας από τους γονείς προς τους

εφήβους.

Άσκηση ψυχολογικής βίας από τον πατέρα:	Κορίτσι	Αγόρι	p-value
Φωνές <i>Έστω και σπάνια</i>	46 (57,5%)	56 (80,0%)	0,003
Βρισιές/Κατάρες <i>Έστω και σπάνια</i>	28 (35,0%)	24 (34,3%)	0,927
Απειλές/Φοβέρες <i>Έστω και σπάνια</i>	34 (42,5%)	39 (55,7%)	0,106
Εκβιασμοί <i>Έστω και σπάνια</i>	34 (42,5%)	30 (43,5%)	0,904
Συστηματική απόρριψη <i>Έστω και σπάνια</i>	32 (40,0%)	30 (42,9%)	0,723
Υποτίμηση <i>Έστω και σπάνια</i>	32 (40,0%)	29 (41,4%)	0,859
Άσκηση ψυχολογικής βίας από τη μητέρα:	Κορίτσι	Αγόρι	p-value
Φωνές <i>Έστω και σπάνια</i>	48 (60,0%)	53 (75,7%)	0,041
Βρισιές/Κατάρες <i>Έστω και σπάνια</i>	24 (30,05)	18 (26,1%)	0,597
Απειλές/Φοβέρες <i>Έστω και σπάνια</i>	33 (41,3%)	35 (50,0%)	0,283
Εκβιασμοί <i>Έστω και σπάνια</i>	29 (36,3%)	27 (38,6%)	0,769
Συστηματική απόρριψη <i>Έστω και σπάνια</i>	30 (37,5%)	21 (30,05)	0,333
Υποτίμηση <i>Έστω και σπάνια</i>	26 (32,5%)	20 (28,6%)	0,603

4. Συσχέτιση μεταξύ της άσκησης λεκτικής και σωματικής βίας από τους εφήβους και διαφόρων δημογραφικών και κοινωνικό-οικονομικών παραγόντων.

4.1. Φύλο εφήβου και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους ίδιους.

Από τον Πίνακα 87 διαπιστώνουμε ότι τα αγόρια είναι πιο πιθανό να ασκούν λεκτική βία καθώς επίσης και να βιαιοπραγούν απέναντι στους γονείς τους, αλλά και σε άλλα παιδιά από σπάνια μέχρι και πολύ συχνά σε σχέση με τα κορίτσια. Παρόλα αυτά, κανένα αποτέλεσμα δεν είναι στατιστικά σημαντικό.

Πίνακας 87: Φύλο εφήβου και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους εφήβους προς μέλη της οικογένειας.

Μορφές βίας:	Κορίτσι	Αγόρι	p-value
Λεκτική βία (φωνές, βρισιές, απειλές, εκβιασμούς) σε:			

Γονείς			
<i>Ποτέ</i>	32 (40,0%)	26 (37,1%)	0,720
<i>Έστω και σπάνια</i>	48 (60,0%)	44 (62,9%)	
Άλλα παιδιά			
<i>Ποτέ</i>	55 (67,9%)	42 (60,0%)	0,312
<i>Έστω και σπάνια</i>	26 (32,1%)	28 (40,0%)	
Βιαιοπραγία προς:			
Γονείς			
<i>Ποτέ</i>	70 (86,4%)	54 (77,1%)	0,138
<i>Έστω και σπάνια</i>	11 (13,6%)	16 (22,9%)	
Άλλα παιδιά			
<i>Ποτέ</i>	73 (90,1%)	56 (80,0%)	0,079
<i>Έστω και σπάνια</i>	8 (9,9%)	14 (20,0%)	

4.2 Ελλιπής φοίτηση του εφήβου και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τον ίδιο.

Από τον Πίνακα 88 παρατηρούμε ότι το ποσοστό των εφήβων με ελλιπή φοίτηση που ασκούν λεκτική ή σωματική βία είναι σημαντικά μεγαλύτερο των εφήβων που δεν παρουσιάζουν ελλιπή φοίτηση.

Πίνακας 88: Ενδείξεις ελλιπούς φοίτησης του εφήβου και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους έφηβους προς μέλη της οικογένειας.

	Υπάρχουν ενδείξεις ότι ο έφηβος έχει ελλιπή φοίτηση		p-value
	Όχι	Ναι	
Μορφές βίας:			
Λεκτική βία (φωνές, βρισιές, απειλές, εκβιασμούς) σε:			
Γονείς			
<i>Ποτέ</i>	48 (51,1%)	10 (17,9%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	46 (48,9%)	46 (82,1%)	
Άλλα παιδιά			
<i>Ποτέ</i>	74 (77,9%)	23 (41,1%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	21 (22,1%)	33 (58,9%)	
Βιαιοπραγία προς:			
Γονείς			
<i>Ποτέ</i>	88 (92,6%)	36 (64,3%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	7 (7,4%)	20 (35,7%)	
Άλλα παιδιά			
<i>Ποτέ</i>	89 (93,7%)	40 (71,4%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	6 (6,3%)	16 (28,6%)	

4.3. Παροχή ειδικής εκπαίδευσης τους εφήβου στο σχολείο και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τον ίδιο.

Από τον Πίνακα 89 διαπιστώνουμε ότι η άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους εφήβους προς τους γονείς τους και προς άλλα παιδιά είναι συχνότερη μεταξύ των εφήβων που έχουν λάβει ειδική εκπαίδευση/στήριξη στο σχολείο σε σχέση με τους έφηβους που δεν έχουν λάβει τέτοια εκπαίδευση. Όμως, τα αποτελέσματα είναι οριακά στατιστικά σημαντικά μόνο όσον αφορά στη συσχέτιση μεταξύ της άσκησης λεκτικής βίας προς άλλα παιδιά, την άσκηση σωματικής βίας προς τους γονείς και την παροχή ειδικής εκπαίδευσης στους εφήβους.

Πίνακας 89: Ειδική εκπαίδευση του εφήβου και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους εφήβους προς μέλη της οικογένειας.

	Ο έφηβος έχει λάβει ειδική εκπαίδευση στο σχολείο		p-value
	Όχι	Ναι	
Μορφές βίας:			
Λεκτική βία (φωνές, βρισιές, απειλές, εκβιασμούς) σε:			
Γονείς			
<i>Ποτέ</i>	35 (43,8%)	23 (32,9%)	0,172
<i>Έστω και σπάνια</i>	45 (56,3%)	47 (67,1%)	
Άλλα παιδιά			
<i>Ποτέ</i>	58 (71,6%)	39 (55,7%)	0,042
<i>Έστω και σπάνια</i>	23 (28,4%)	31 (44,3%)	
Βιαιοπραγία προς:			
Γονείς			
<i>Ποτέ</i>	71 (87,7%)	53 (75,7%)	0,056
<i>Έστω και σπάνια</i>	10 (12,3%)	17 (24,3%)	
Άλλα παιδιά			
<i>Ποτέ</i>	71 (87,7%)	58 (82,9%)	0,405
<i>Έστω και σπάνια</i>	10 (12,3%)	12 (17,1%)	

5. Συσχέτιση μεταξύ της χρήσης διαφόρων ουσιών από τους εφήβους και διαφόρων δημογραφικών και κοινωνικό-οικονομικών χαρακτηριστικών.

5.1. Οικογενειακή κατάσταση και χρήση νόμιμων ουσιών, τσιγάρων και αλκοόλ από τους έφηβους.

Από τον Πίνακα 90 παρατηρούμε ότι τόσο η χρήση νόμιμων ουσιών, όσο και η κατανάλωση αλκοόλ και το κάπνισμα από τους εφήβους είναι περισσότερο συνήθη στις περιπτώσεις όπου τουλάχιστον ένας από τους 2 γονείς έχει ξαναπαντρευτεί σε σχέση με την περίπτωση που οι 2 γονείς του έφηβου ζουν μαζί.

Πίνακας 90: Οικογενειακή κατάσταση γονέων και χρήση νόμιμων ουσιών, τσιγάρων και αλκοόλ από έφηβους.

	Οικογενειακή κατάσταση γονέων				p
	Ζουν μαζί	Τουλάχισ. 1:2 έχει πεθάνει	Χωρισμένοι	Τουλάχισ. 1: 2 έχει ξανά παντρευτεί	
Χρήση νόμιμων ουσιών					
Όχι	77 (79,4%)	5 (71,4%)	22 (71,0%)	6 (37,5%)	0,007
Ναι	20 (20,6%)	2 (28,6%)	9 (29,0%)	10 (62,5%)	
Κατανάλωση αλκοόλ					
Όχι	82 (84,5%)	5 (71,4%)	25 (80,6%)	9 (56,3%)	0,064
Ναι (περιστ./ συστηματική)	15 (15,5%)	2 (28,6%)	6 (19,4%)	7 (43,8%)	
Καπνιστικές συνήθειες					
Μη καπνιστές	77 (79,4%)	5 (71,4%)	23 (74,2%)	6 (37,5%)	0,006
Καπνιστές	20 (20,6%)	2 (28,6%)	8 (25,8%)	10 (62,5%)	

5.2. Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα, οικονομική κατάσταση της οικογένειας χρήση νόμιμων ουσιών, τσιγάρων και αλκοόλ από τους έφηβους.

Από τον Πίνακα 91 διαπιστώνουμε μια τάση στη χρήση νόμιμων ουσιών, όσο και στη κατανάλωση αλκοόλ και του καπνίσματος από τους εφήβους να είναι περισσότερο συχνή στις περιπτώσεις που το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα είναι χαμηλό σε σχέση με την περίπτωση που το εκπαιδευτικό του επίπεδο είναι υψηλό ή μέτριο. Όμως καμία από τις συσχετίσεις δε βρέθηκε να είναι στατιστικά σημαντική.

Πίνακας 91: Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα και χρήση νόμιμων ουσιών, τσιγάρων και αλκοόλ από τους εφήβους.

	Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα			P-value
	<6 έτη	6-12 έτη	> 12 έτη	
Χρήση νόμιμων ουσιών				
Όχι	15 (62,5%)	56 (76,7%)	26 (74,3%)	0,389
Ναι	9 (37,5%)	17 (23,3%)	9 (25,7%)	
Κατανάλωση αλκοόλ				
Όχι	17 (70,8%)	61 (83,6%)	28 (80,0%)	0,396
Ναι (Περιστασιακή ή συστηματική)	7 (29,2%)	12 (16,4%)	7 (20,0%)	
Καπνιστικές συνήθειες				
Μη καπνιστής	16 (66,7%)	57 (78,1%)	25 (71,4%)	0,490
Καπνιστής	8 (33,3%)	16 (21,9%)	10 (28,6%)	

Επιπλέον, από τον Πίνακα 92, καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση δεν βρέθηκε ανάμεσα στη χρήση νόμιμων ουσιών, την κατανάλωση αλκοόλ, το κάπνισμα από τους εφήβους και την οικονομική κατάσταση της οικογένειας.

Πίνακας 92: Οικονομική κατάσταση οικογένειας και χρήση νόμιμων ουσιών, τσιγάρων και αλκοόλ από τους εφήβους.

	Μηνιαίο εισόδημα			P-value
	<1000 £	1000-1500 £	>1500 £	
Χρήση νόμιμων ουσιών				
Όχι	35 (70,0%)	36 (76,6%)	36 (75,0%)	0,741
Ναι	15 (30,0%)	11 (23,4%)	12 (25,0%)	
Κατανάλωση αλκοόλ				
Όχι	40 (80,0%)	39 (83,0%)	39 (81,3%)	0,931
Ναι (Περιστασιακή ή συστηματική)	10 (20,0%)	8 (17,0%)	9 (18,8%)	
Καπνιστικές συνήθειες				
Μη καπνιστής	36 (72,0%)	37 (78,7%)	35 (72,9%)	0,716
Καπνιστής	14 (28,0%)	10 (21,35)	13 (27,1%)	

5.3. Αστικότητα περιοχής κατοικίας, τύπος κατοικίας και χρήση νόμιμων ουσιών, τσιγάρων και αλκοόλ από τους εφήβους.

Από τη στατιστική ανάλυση διαπιστώθηκε ότι ούτε η αστικότητα της περιοχής κατοικίας των εφήβων, ούτε ο τύπος κατοικίας τους φαίνεται να σχετίζεται στατιστικά σημαντικά με τη χρήση νόμιμων ουσιών, την κατανάλωση αλκοόλ και το κάπνισμα από τους εφήβους και έτσι δεν παραθέτονται αποτελέσματα.

5.4. Φύλο του εφήβου και χρήση νόμιμων ουσιών, τσιγάρων και αλκοόλ από τους εφήβους

Από τη στατιστική ανάλυση διαπιστώθηκε ότι δεν υπάρχει καμία συσχέτιση ανάμεσα στο φύλο του εφήβου και τη χρήση νόμιμων ουσιών, την κατανάλωση αλκοόλ και το κάπνισμα και έτσι δεν παραθέτονται αποτελέσματα.

5.5. Ελλιπής φοίτηση των εφήβων και χρήση νόμιμων ουσιών, τσιγάρων και αλκοόλ από τους εφήβους.

Από τον Πίνακα 93 παρατηρούμε ότι το ποσοστό των εφήβων που κάνουν χρήση νόμιμων ουσιών, που καταναλώνουν αλκοόλ και καπνίζουν είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερο μεταξύ των εφήβων που υπάρχουν ενδείξεις ότι έχουν ελλιπή φοίτηση σε σχέση με αυτούς που δεν έχουν ελλιπή φοίτηση.

Πίνακας 93: Ενδείξεις ελλιπούς φοιτήσεως του παιδιού και χρήση νόμιμων ουσιών, τσιγάρων και αλκοόλ από τους εφήβους.

	Υπάρχουν ενδείξεις ελλιπούς φοιτήσεως των εφήβων		p-value
	Όχι	Ναι	
Χρήση νόμιμων ουσιών			
Όχι	79 (83,2%)	31 (55,4%)	<0,001
Ναι	16 (16,8%)	25 (44,6%)	
Κατανάλωση αλκοόλ			
Όχι	84 (88,4%)	37 (66,1%)	0,001
Ναι (Συστηματική ή περιστασιακή)	11 (11,6%)	19 (33,9%)	
Καπνιστικές συνήθειες			
Μη καπνιστής	80 (84,2%)	31 (55,4%)	<0,001
Καπνιστής	15 (15,8%)	25 (44,6%)	

6. Συσχέτιση μεταξύ αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς των εφήβων και διαφόρων δημογραφικών και κοινωνικό-οικονομικών χαρακτηριστικών.

6.1. Οικογενειακή κατάσταση, οικονομική κατάσταση της οικογένειας και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά των εφήβων

Από τον Πίνακα 94 διαπιστώνουμε πως αν και τα ποσοστά των εφήβων που έχουν κάνει απόπειρα αυτοκτονίας καθώς επίσης και αυτών που έχουν επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά είναι μεγαλύτερα όταν τουλάχιστον ένας από τους 2 γονείς τους έχει ξαναπαντρευτεί σε σχέση με την περίπτωση που και οι 2 γονείς ζουν μαζί, τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικά σημαντικά.

Πίνακας 94: Οικογενειακή κατάσταση και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά των εφήβων.

	Οικογενειακή κατάσταση				p-value
	Ζουν μαζί	Τουλάχιστον ένας από τους 2 έχει πεθάνει	Χωρισμένοι	Τουλάχιστον ένας από τους 2 έχει ξαναπαντρευτεί	
Απόπειρα αυτοκτονίας	78 (80,4%)	5 (71,4%)	27 (87,1%)	10 (62,5%)	0,235
Όχι	19 (19,6%)	2 (28,6%)	4 (12,9%)	6 (37,5%)	
Επικίνδυνη συμπεριφορά					0,315
Όχι	80 (82,5%)	7 (100,0%)	26 (83,9%)	11 (68,8%)	
Ναι	17 (17,5%)	0 (0,0%)	5 (16,1%)	5 (31,3%)	

Επιπλέον, όπως φαίνεται στον Πίνακα 95 δε βρέθηκε καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην οικονομική κατάσταση της οικογένειας του εφήβου και την απόπειρα αυτοκτονίας ή την επίδειξη επικίνδυνης συμπεριφοράς από τους εφήβους (Πίνακας 95).

Πίνακας 95: Οικονομική κατάσταση οικογένειας και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά των εφήβων.

	Οικονομική κατάσταση			p-value
	<1000 £	1000-1500 £	>1500 £	
Απόπειρα αυτοκτονίας	38 (76,0%)	39 (83,0%)	39 (81,3%)	0,668
Όχι	12 (24,0%)	8 (17,0%)	9 (18,8%)	
Επικίνδυνη συμπεριφορά				0,511
Όχι	42 (84,0%)	37 (78,7%)	42 (87,5%)	
Ναι	8 (16,0%)	10 (21,3%)	6 (12,5%)	

6.2. Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά των εφήβων.

Από τον Πίνακα 96 παρατηρούμε ότι το ποσοστό των εφήβων που έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερο όταν ο πατέρας έχει μέτριο (6-12 έτη εκπαίδευσης) ή υψηλό (> 12 έτη εκπαίδευσης) εκπαιδευτικό επίπεδο.

Πίνακας 96: Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά των εφήβων.				
	Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα			p-value
	<6 έτη	6-12 έτη	> 12 έτη	
Απόπειρα αυτοκτονίας				
Όχι	24 (100,0%)	58 (79,5%)	26 (74,3%)	0,031
Ναι	0 (0,0%)	15 (20,5%)	9 (25,7%)	
Επικίνδυνη συμπεριφορά				
Όχι	19 (79,2%)	61 (83,6%)	30 (85,7%)	0,800
ναι	5 (20,8%)	12 (16,4%)	5 (14,3%)	

6.3. Αστικότητα περιοχής κατοικίας, τύπος κατοικίας και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά των εφήβων.

Από τους Πίνακες 97 και 98 παρατηρούμε ότι ούτε η αστικότητα της περιοχής κατοικίας ούτε ο τύπος κατοικίας φαίνεται να συσχετίζεται σημαντικά με την επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών από τους έφηβους.

Πίνακας 97: Αστικότητα περιοχής κατοικίας και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά των εφήβων.

	Πόλη	Χωριό	p-value
Έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας			
Όχι	73 (80,2%)	47 (79,7%)	0,933
Ναι	18 (19,8%)	12 (20,3%)	
Έχει επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά			
Όχι	74 (81,3%)	49 (83,1%)	0,787
Ναι	17 (18,7%)	10 (16,9%)	

Πίνακας 98: Τύπος κατοικίας και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά των εφήβων.

	Σπίτι με ενοίκιο	Ιδιόκτητο σπίτι	p-value
Έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας			
Όχι	16 (66,7%)	103 (81,7%)	0,095
Ναι	8 (33,3%)	23 (18,3%)	
Έχει επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά			
Όχι	19 (79,2%)	105 (83,3%)	0,621
Ναι	5 (20,8%)	21 (16,7%)	

6.4. Ενδείξεις ελλιπούς φοιτήσεως του εφήβου και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά του ίδιου.

Από τον Πίνακα 99 παρατηρούμε ότι το ποσοστό των εφήβων που επιδεικνύουν επικίνδυνη συμπεριφορά (π.χ. οδήγηση με υψηλή ταχύτητα, χωρίς δίπλωμα οδήγησης, υπό την επήρεια αλκοόλ κ.τ.λ.) είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερο μεταξύ των εφήβων που υπάρχουν ενδείξεις ότι έχουν ελλιπή φοίτηση σε σχέση με τους υπόλοιπους εφήβους. Παρόμοια είναι και η τάση όσον αφορά στο ποσοστό των εφήβων που έχουν κάνει απόπειρα αυτοκτονίας, όμως τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικά σημαντικά.

Πίνακας 99: Ενδείξεις ελλιπούς φοιτήσεως του εφήβου και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά του ίδιου.

	Υπάρχουν ενδείξεις ελλιπούς φοιτήσεως των εφήβων;		p-value
	Όχι	Ναι	
Έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας			
Όχι	78 (82,1%)	42 (75,0%)	0,296
Ναι	17 (17,9%)	14 (25,0%)	
Έχει επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά			
Όχι	86 (90,5%)	38 (67,9%)	<0,001
Ναι	9 (9,5%)	18 (32,1%)	

6.5. Φύλο του εφήβου και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά του ίδιου.

Από τον Πίνακα 100 παρατηρούμε ότι το ποσοστό απόπειρας αυτοκτονίας είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερο μεταξύ των κοριτσιών σε σχέση με τα αγόρια, ενώ καμία συσχέτιση δεν παρατηρήθηκε ανάμεσα στο φύλο των εφήβων και την επίδειξη αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς.

Πίνακας 100: Φύλο του εφήβου και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά του ίδιου.

	Κορίτσι	Αγόρι	p-value
	Έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας		
Όχι	54 (66,7%)	66 (94,3%)	<0,001
Ναι	27 (33,3%)	4 (5,7%)	
Έχει επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά			
Όχι	68 (84,0%)	56 (80,0%)	0,528
Ναι	13 (16,0%)	14 (20,0%)	

7. Συσχέτιση μεταξύ της ενδο-οικογενειακής βίας και τη χρήση ουσιών, την επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών και την άσκηση βίας από τους εφήβους.

7.1. Ενδο-οικογενειακή βία και άσκηση βίας από τους εφήβους προς μέλη της οικογένειας.

Από τον Πίνακα 101 προκύπτει ότι η ύπαρξη ενδο-οικογενειακής βίας συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους εφήβους. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι το ποσοστό των εφήβων που ασκεί λεκτική βία απέναντι στους γονείς αλλά και απέναντι σε άλλα παιδιά είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερο όταν ο έφηβος έχει μεγαλώσει μέσα σε οικογένεια όπου τα μέλη της ασκούσαν ή βίωναν ενδο-οικογενειακή βία σε σχέση με την περίπτωση που ο έφηβος δεν έχει μεγαλώσει σε τέτοιο περιβάλλον. Παρόμοια είναι και τα αποτελέσματα αναφορικά με την βιαιοπραγία των εφήβων έναντι των γονέων τους και άλλων παιδιών.

Πίνακας 101: Ενδο-οικογενειακή βία και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους εφήβους προς μέλη της οικογένειας.

	Ο έφηβος μεγάλωσε μέσα σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας		p-value
	Όχι	Ναι	
Μορφές βίας:			
Λεκτική βία (φωνές, βρισιές, απειλές, εκβιασμούς) σε:			
Γονείς			
<i>Ποτέ</i>	43 (49,4%)	15 (23,8%)	0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	44 (50,6%)	48 (76,2%)	
Άλλα παιδιά			
<i>Ποτέ</i>	66 (75,0%)	31 (49,2%)	0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	22 (25,0%)	32 (50,8%)	
Βιαιοπραγία προς:			
Γονείς			
<i>Ποτέ</i>	81 (92,0%)	43 (68,3%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	7 (8,0%)	20 (31,7%)	
Άλλα παιδιά			
<i>Ποτέ</i>	83 (94,3%)	46 (73,0%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	5 (5,7%)	17 (27,0%)	

7.2. Ενδο-οικογενειακή βία και χρήση τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών από τους εφήβους.

Από τον Πίνακα 102 προκύπτει ότι τόσο η χρήση νόμιμων ουσιών όσο και η κατανάλωση αλκοόλ από τους εφήβους είναι στατιστικά σημαντικά συχνότερη όταν ο έφηβος έχει μεγαλώσει μέσα σε οικογένεια όπου τα μέλη της ασκούσαν ή βίωναν ενδο-οικογενειακή βία σε σχέση με την περίπτωση που ο έφηβος δεν έχει μεγαλώσει σε τέτοιο περιβάλλον. Επιπλέον, οι έφηβοι που μεγάλωσαν μέσα σε οικογένειες με ενδο-οικογενειακή βία είναι πιο πιθανό να καπνίζουν σε σχέση με τους υπόλοιπους εφήβους.

Πίνακας 102: Ενδο-οικογενειακή βία και χρήση τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών από τους εφήβους.

	Ο έφηβος μεγάλωσε μέσα σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας		p-value
	Όχι	Ναι	
Χρήση νόμιμων ουσιών			
Όχι	74 (84,1%)	36 (57,1%)	<0,001
Ναι	14 (15,9%)	27 (42,9%)	
Κατανάλωση αλκοόλ			
Όχι	81 (92,0%)	40 (63,5%)	<0,001
Ναι (Περιστασιακή ή συστηματική)	7 (8,0%)	23 (36,5%)	
Καπνιστικές συνήθειες			
Μη καπνιστής	75 (85,2%)	36 (57,1%)	<0,001
Καπνιστής	13 (14,85)	27 (42,95)	

7.3. Ενδο-οικογενειακή βία και αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές από τους εφήβους.

Από τον Πίνακα 103 προκύπτει ότι τόσο το ποσοστό των εφήβων που έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας όσο και το ποσοστό των εφήβων που έχει επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά είναι υψηλότερο στην περίπτωση που ο έφηβος έχει μεγαλώσει μέσα σε οικογένεια όπου τα μέλη της ασκούσαν ή βίωναν ενδο-οικογενειακή βία σε σχέση με την περίπτωση που ο έφηβος δεν έχει μεγαλώσει σε τέτοιο περιβάλλον.

Πίνακας 103: Ενδο-οικογενειακή βία και αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές από τους εφήβους.

	Ο έφηβος μεγάλωσε μέσα σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας		p-value
	Όχι	Ναι	
Έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας			
Όχι	74 (84,1%)	46 (73,0%)	0,097
Ναι	14 (15,95)	17 (27,0%)	
Έχει επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά			
Όχι	80 (90,9%)	44 (69,8%)	0,001
Ναι	8 (9,1%)	19 (30,2%)	

8. Συσχέτιση ανάμεσα στην παθολογία των εφήβων και την άσκηση βίας από αυτούς, τη χρήση διαφόρων ουσιών και την επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών.

Μεταξύ των πιο συχνά εμφανιζόμενων παθήσεων στους εφήβους, οι μοναδικές που βρέθηκαν να συσχετίζονται στατιστικά σημαντικά με την άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους ίδιους τους εφήβους ήταν η διαταραχή διαγωγής και η εναντιωματική προκλητική διαταραχή (βλέπε Πίνακα 104). Παρόμοια είναι και τα αποτελέσματα αναφορικά με τη συσχέτιση μεταξύ της χρήσης διαφόρων ουσιών και την παθολογία των εφήβων (βλέπε Πίνακα 105) και της συσχέτισης με την επικίνδυνη και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά (βλέπε Πίνακα 106).

Πίνακας 104: Διαταραχή διαγωγής, εναντιωματική προκλητική διαταραχή και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους έφηβους προς μέλη της οικογένειας και άλλους.

Μορφές βίας:	Διαταραχή διαγωγής		p-value
	Όχι	Ναι	
Λεκτική βία (φωνές, βρισιές, απειλές, εκβιασμούς) σε:			
Γονείς			0,016
Ποτέ	56 (42,1%)	2 (11,8%)	
Έστω και σπάνια	77 (57,9%)	15 (88,2%)	
Άλλα παιδιά			<0,001
Ποτέ	93 (69,4%)	4 (23,5%)	
Έστω και σπάνια	41 (30,6%)	13 (76,5%)	
Βιαιοπραγία προς:			
Γονείς			0,008
Ποτέ	114 (85,1%)	10 (58,8%)	
Έστω και σπάνια	20 (14,9%)	7 (41,2%)	
Άλλα παιδιά			0,001
Ποτέ	119 (88,8%)	10 (58,8%)	
Έστω και σπάνια	15 (11,2%)	7 (41,2%)	
	Εναντιωματική προκλητική διαταραχή		

Μορφές βίας:	Όχι	Ναι	p-value
Λεκτική βία (φωνές, βρισιές, απειλές, εκβιασμούς) σε:			
Γονείς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	56 (44,1%) 71 (55,9%)	2 (8,7%) 21 (91,3%)	0,001
Άλλα παιδιά <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	93 (72,7%) 35 (27,3%)	4 (17,4%) 19 (82,6%)	<0,001
Βιαιοπραγία προς:			
Γονείς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	112 (87,5%) 16 (12,5%)	12 (52,2%) 11 (47,8%)	<0,001
Άλλα παιδιά <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	116 (90,6%) 12 (9,4%)	13 (56,5%) 10 (43,5%)	<0,001

Πίνακας 105: Διαταραχή διαγωγής, εναντιωματική προκλητική διαταραχή και χρήση διάφορων ουσιών.

	Διαταραχή διαγωγής		
	Όχι	Ναι	p-value
Χρήση νόμιμων ουσιών <i>Όχι</i> <i>Ναι</i>	107 (79,9%) 27 (20,1%)	3 (17,6%) 14 (82,4%)	<0,001
Κατανάλωση αλκοόλ <i>Όχι</i> <i>Ναι (Περιστασιακή ή συστηματική)</i>	115 (85,8%) 19 (14,2%)	6 (35,3%) 11 (64,7%)	<0,001
Καπνιστικές συνήθειες <i>Μη καπνιστής</i> <i>Καπνιστής</i>	108 (80,6%) 26 (19,4%)	3 (17,6%) 14 (82,4%)	<0,001
	Εναντιωματική προκλητική διαταραχή		
	Όχι	Ναι	p-value
Χρήση νόμιμων ουσιών <i>Όχι</i> <i>Ναι</i>	103 (80,5%) 25 (19,5%)	7 (30,4%) 16 (69,6%)	<0,001
Κατανάλωση αλκοόλ <i>Όχι</i> <i>Ναι (Περιστασιακή ή συστηματική)</i>	110 (85,9%) 18 (14,1%)	11 (47,8%) 12 (52,2%)	<0,001
Καπνιστικές συνήθειες <i>Μη καπνιστής</i> <i>Καπνιστής</i>	105 (82,0%) 23 (18,0%)	6 (26,1%) 17 (73,9%)	<0,001

Πίνακας 106: Διαταραχή διαγωγής, εναντιωματική προκλητική διαταραχή και αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές.

	Διαταραχή διαγωγής		
	Όχι	Ναι	p-value
Έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας <i>Όχι</i>	106 (79,1%)	14 (82,4%)	0,755

<i>Ναι</i>	28 (20,9%)	3 (17,6%)	
Έχει επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά			
<i>Όχι</i>	116 (86,6%)	8 (47,1%)	<0,001
<i>Ναι</i>	18 (13,4%)	9 (52,9%)	
	Εναντιωματική προκλητική διαταραχή		
	Όχι	Ναι	p-value
Έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας			
<i>Όχι</i>	108 (84,4%)	12 (52,2%)	<0,001
<i>Ναι</i>	20 (15,6%)	11 (47,8%)	
Έχει επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά			
<i>Όχι</i>	112 (87,5%)	12 (52,2%)	<0,001
<i>Ναι</i>	16 (12,5%)	11 (47,8%)	
	Καταθλιπτική διαταραχή		
	Όχι	Ναι	p-value
Έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας			
<i>Όχι</i>	104 (86,7%)	16 (51,6%)	<0,001
<i>Ναι</i>	16 (13,3%)	15 (48,4%)	
Έχει επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά			
<i>Όχι</i>	100 (83,3%)	24 (77,4%)	0,444
<i>Ναι</i>	20 (16,7%)	7 (22,6%)	

Γ1. Περιγραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος Υ.Κ.Ε

1.1. Δημογραφικά και κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά των εφήβων και των γονέων τους.

Στους Πίνακες 107 και 108 παρουσιάζονται αναλυτικά τα δημογραφικά και κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά των εφήβων καθώς επίσης και των γονέων τους. Συνολικά, συγκεντρώθηκαν 104 έφηβοι (69 αγόρια και 35 κορίτσια), μέσης ηλικίας 15,6 ετών. Αναφορικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο των εφήβων, παρατηρούμε ότι για περίπου τα 2/3 των συμμετεχόντων υπάρχουν ενδείξεις ελλιπούς φοίτησης στο σχολείο, καθώς επίσης το 39% των εφήβων συμμετείχαν στη μελέτη βρέθηκε ότι έχει λάβει ή λαμβάνει ειδική στήριξη/εκπαίδευση στο σχολείο. Επίσης, περίπου το 27% των εφήβων βρέθηκε να έχουν διακόψει το σχολείο. Όσον αφορά στο κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο της οικογένειας των εφήβων, παρατηρούμε ότι το μηνιαίο εισόδημα της οικογένειας είναι χαμηλότερο των 1500 € για περίπου το 75% των συμμετεχόντων, ενώ περίπου τα 2/3 των συμμετεχόντων φαίνεται να κατοικούν σε ιδιόκτητο σπίτι. Αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση των γονέων των εφήβων, παρατηρούμε ότι περίπου το 40% των γονέων ζουν μαζί, όμως περίπου το 50% των γονέων είτε έχουν χωρίσει, είτε είναι σε διάσταση είτε έχει ξαναπαντρευτεί τουλάχιστον ο ένας από τους 2.

Πίνακας 107: Δημογραφικά και κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά των εφήβων και των γονέων τους.

Χαρακτηριστικά	n (%)
Φύλο εφήβου (<i>Αγόρια</i>)	69 (66,3%)
Ηλικία εφήβου (<i>έτη</i>) [§]	15,6 ± 1,6
Χώρα γέννησης εφήβου	
<i>Κύπρος</i>	85 (81,7%)
<i>Άλλο</i>	19 (18,3%)
Ενδείξεις για ελλιπή φοίτηση του εφήβου	70 (67,3%)
Μορφωτικό επίπεδο εφήβου	
<i>Δημοτικό</i>	4 (4,0%)
<i>Γυμνάσιο</i>	52 (51,5%)
<i>Λύκειο</i>	24 (23,8%)
<i>Τεχνική σχολή</i>	13 (12,9%)
<i>Σύστημα μαθητείας</i>	7 (6,9%)
<i>Ειδική μονάδα</i>	1 (1,0%)
Ο έφηβος έχει διακόψει τη φοίτηση στο σχολείο	28 (26,9%)
Ο έφηβος έχει πάρει ειδική στήριξη στο σχολείο	40 (38,5%)
Περιοχή κατοικίας	
<i>Πόλη</i>	62 (59,6%)
<i>Χωριό</i>	40 (38,5%)
<i>Προσφυγικός συνοικισμός</i>	2 (1,9%)
Τύπος κατοικίας	
<i>Σπίτι με ενοίκιο</i>	22 (21,2%)
<i>Ιδιόκτητο σπίτι</i>	69 (66,3%)
<i>Προσφυγικός Συνοικισμός</i>	13 (12,5%)

[§] Τα δεδομένα παρουσιάζονται με μέση τιμή ± τυπική απόκλιση

Πίνακας 108: Δημογραφικά και κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά των εφήβων και των γονέων τους.

Χαρακτηριστικά	v (%)
Οικογενειακή κατάσταση γονέων	
<i>Ζουν μαζί</i>	43 (41,7%)
<i>Είναι σε διάσταση</i>	14 (13,6%)
<i>Έχουν πάρει διαζύγιο</i>	28 (27,2%)
<i>Έχει πεθάνει ο ένας από τους 2</i>	7 (6,8%)
<i>Έχει ξαναπαντρευτεί η μητέρα</i>	6 (5,8%)
<i>Έχει ξαναπαντρευτεί ο πατέρας</i>	4 (3,8%)
<i>Έχουν πεθάνει και οι 2</i>	1 (1,0%)
Οικονομική κατάσταση της οικογένειας (μηνιαίο εισόδημα)	
<i><1000 £</i>	50 (48,5%)
<i>1000-1500 £</i>	28 (27,2%)
<i>1500-2000 £</i>	10 (9,7%)
<i>>2000 £</i>	15 (14,6%)
Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα	
<i>Αμόρφωτος/η (< 6 έτη σπουδών)</i>	13 (12,5%)
<i>Δημοτικό (6 έτη σπουδών)</i>	27 (26,0%)
<i>Γυμνάσιο (9 έτη σπουδών)</i>	22 (21,2%)
<i>Λύκειο (12 έτη σπουδών)</i>	23 (22,1%)
<i>Κολλέγιο/Πανεπιστήμιο (>12 έτη σπουδών)</i>	4 (3,8%)
<i>Άγνωστο</i>	15 (14,4%)
Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας	
<i>Αμόρφωτος/η (< 6 έτη σπουδών)</i>	14 (13,5%)
<i>Δημοτικό (6 έτη σπουδών)</i>	17 (16,3%)
<i>Γυμνάσιο (9 έτη σπουδών)</i>	26 (25,0%)
<i>Λύκειο (12 έτη σπουδών)</i>	33 (31,7%)
<i>Κολλέγιο/Πανεπιστήμιο (>12 έτη σπουδών)</i>	5 (4,8%)
<i>Άγνωστο</i>	9 (8,7%)
Επάγγελμα πατέρα	
<i>Δημόσιος υπάλληλος</i>	9 (8,7%)
<i>Ιδιωτικός υπάλληλος</i>	40 (38,8%)
<i>Αυτό-εργοδοτούμενος</i>	12 (11,7%)
<i>Άλλο</i>	
Επάγγελμα μητέρας	
<i>Δημόσιος υπάλληλος</i>	8 (7,8%)
<i>Ιδιωτικός υπάλληλος</i>	29 (28,2%)
<i>Άνεργη</i>	12 (11,7%)
<i>Οικιακά</i>	28 (27,2%)
<i>Άλλο</i>	26 (25,2%)
Αδέρφια (αριθμός)	
<i>0</i>	6 (5,8%)
<i>1</i>	26 (25,0%)
<i>2</i>	27 (26,0%)
<i>3</i>	18 (17,2%)
<i>4 +</i>	27 (26,0%)

1.2. Περιγραφικά στοιχεία αναφορικά με τη βίαιη συμπεριφορά στην οικογένεια.

Από τον Πίνακα 109 παρατηρούμε ότι περίπου το 80% των εφήβων μεγάλωσε μέσα σε περιβάλλον όπου τα μέλη της οικογένειας είτε ασκούσαν είτε βίωναν ενδο-οικογενειακή βία. Μεταξύ αυτών των οικογενειών, καταγγελία στην αστυνομία υπήρξε για το 65,4%, ενώ μεταξύ

των οικογενειών που καταγγέλθηκαν, περιοριστικά μέτρα για το δράστη ελήφθησαν μόνο για περίπου τους μισούς (45,3%). Επιπλέον, παρατηρούμε ότι περίπου το 50% των πατεράδων κατανάλωνε αλκοόλ και κάπνιζε από μερικές φορές μέχρι πολύ συχνά. Αρκετά μικρότερα είναι τα ποσοστά των μητέρων και των αδερφών των εφήβων που καπνίζουν, καταναλώνουν αλκοόλ ή παίρνουν ψυχοφάρμακα.

Πίνακας 109: Περιγραφικά στοιχεία αναφορικά με την ύπαρξη βίαιης συμπεριφοράς στην οικογένεια.

	v (%)
Ο έφηβος μεγάλωσε σε περιβάλλον όπου τα μέλη της οικογένειας ασκούσαν ή βίωναν ενδο-οικογενειακή βία	81 (78,6%)
Καταγγελία στην αστυνομία για την άσκηση ενδο-οικογενειακής βίας	53 (65,4%)
Λήψη περιοριστικών μέτρων για το δράστη	24 (45,3%)
Καταδίκη του δράστη σε:	
<i>Φυλάκιση</i>	8 (15,1%)
<i>Φυλάκιση με αναστολή</i>	6 (11,3%)
<i>Χρηματική ποινή</i>	1 (1,9%)
Κατανάλωση αλκοόλ από πατέρα	
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	46 (47,0%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	52 (53,0%)
Ο πατέρα καπνίζει:	
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	44 (44,9%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	54 (55,1%)
Ο πατέρας παίρνει ψυχοφάρμακα:	
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	81 (82,7%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	17 (17,3%)
Κατανάλωση αλκοόλ από μητέρα	
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	86 (84,3%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	16 (15,7%)
Η μητέρα καπνίζει:	
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	69 (67,6%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	33 (32,4%)
Η μητέρα παίρνει ψυχοφάρμακα:	
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	80 (78,4%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	22 (21,6%)
Κατανάλωση αλκοόλ από αδέρφια	
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	80 (82,5%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	17 (17,5%)
Τα αδέρφια καπνίζουν:	
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	66 (68,0%)
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	31 (32,0%)

1.3. Περιγραφικά στοιχεία αναφορικά με την άσκηση διαφόρων μορφών βίας είτε από τους εφήβους είτε προς τους εφήβους.

1.3.1. Άσκηση βίας από τα μέλη της οικογένειας προς τους εφήβους.

Στους Πίνακες 110 έως 112 παρουσιάζονται αναλυτικά η συχνότητα άσκησης διαφόρων μορφών σωματικής και ψυχολογικής βίας, αντίστοιχα, από διάφορα μέλη της οικογένειας προς τους εφήβους.

Πίνακας 110: Συχνότητα άσκησης διαφόρων μορφών **σωματικής βίας** από μέλη της οικογένειας προς τους εφήβους

Άσκηση σωματικής βίας στους εφήβους από:	Πατέρας	Μητέρα
Μορφή σωματικής βίας:	n (%)	n (%)
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα		
<i>Ποτέ</i>	57 (55,3%)	76 (73,8%)
<i>Σπάνια</i>	9 (8,7%)	13 (12,6%)
<i>Μερικές φορές</i>	19 (18,4%)	11 (10,7%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	18 (17,5%)	3 (2,9%)
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών		
<i>Ποτέ</i>	59 (57,3%)	67 (65,0%)
<i>Σπάνια</i>	11 (10,7%)	19 (18,4%)
<i>Μερικές φορές</i>	23 (22,3%)	13 (12,6%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	10 (9,7%)	4 (3,9%)
Τραυματισμός με αντικείμενα		
<i>Ποτέ</i>	82 (79,6%)	92 (89,3%)
<i>Σπάνια</i>	9 (8,7%)	5 (4,9%)
<i>Μερικές φορές</i>	7 (6,8%)	3 (2,9%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	5 (4,9%)	3 (2,9%)
Κάψιμο με τσιγάρο /νερό		
<i>Ποτέ</i>	101 (98,1%)	102 (99,0%)
<i>Μερικές φορές</i>	1 (1,0%)	1 (1,0%)
<i>Συχνά</i>	1 (1,0%)	-

Πίνακας 111: Συχνότητα άσκησης διαφόρων μορφών **ψυχολογικής βίας** από μέλη της οικογένειας προς τον έφηβο.

Άσκηση ψυχολογικής βίας στους εφήβους από:	Πατέρας	Μητέρα	Αδέρφια
Μορφή ψυχολογικής βίας:	n (%)	n (%)	n (%)
Φωνές			
<i>Ποτέ</i>	27 (26,2%)	36 (35,0%)	78 (75,7%)
<i>Σπάνια</i>	9 (8,7%)	10 (9,7%)	7 (6,8%)
<i>Μερικές φορές</i>	32 (31,1%)	25 (24,3%)	4 (3,9%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	35 (34,0%)	32 (31,0%)	14 (13,6%)
Βρισιές/κατάρρες			

<i>Ποτέ</i>	52 (50,5%)	57 (55,9%)	87 (84,5%)
<i>Σπάνια</i>	13 (12,6%)	17 (16,7%)	3 (2,9%)
<i>Μερικές φορές</i>	16 (15,5%)	15 (14,7%)	4 (3,9%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	22 (21,3%)	13 (12,7%)	9 (8,7%)
<i>Απειλές/φοβέρες</i>			
<i>Ποτέ</i>	43 (41,7%)	48 (46,6%)	87 (84,5%)
<i>Σπάνια</i>	16 (15,4%)	14 (13,6%)	4 (3,9%)
<i>Μερικές φορές</i>	21 (20,2%)	23 (22,3%)	5 (4,9%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	23 (22,3%)	18 (17,5%)	7 (6,8%)
<i>Εκβιασμούς</i>			
<i>Ποτέ</i>	50 (48,5%)	53 (52,0%)	85 (82,5%)
<i>Σπάνια</i>	14 (13,6%)	18 (17,6%)	7 (6,8%)
<i>Μερικές φορές</i>	19 (18,4%)	19 (18,6%)	5 (4,9%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	20 (19,4%)	12 (11,8%)	6 (5,9%)
<i>Συστηματική απόρριψη</i>			
<i>Ποτέ</i>	53 (51,5%)	63 (61,2%)	92 (89,3%)
<i>Σπάνια</i>	10 (9,7%)	16 (15,5%)	1 (1,0%)
<i>Μερικές φορές</i>	21 (20,4%)	12 (11,7%)	4 (3,9%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	19 (18,5%)	12 (11,7%)	6 (5,9%)
<i>Υποτίμηση</i>			
<i>Ποτέ</i>	59 (57,3%)	67 (65,0%)	91 (88,3%)
<i>Σπάνια</i>	8 (7,8%)	15 (14,6%)	1 (1,0%)
<i>Μερικές φορές</i>	18 (17,5%)	7 (6,8%)	3 (2,9%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	18 (17,5%)	14 (13,6%)	8 (7,7%)

Πίνακας 112: Συχνότητα άσκησης διαφόρων μορφών **ψυχολογικής βίας** από μέλη της οικογένειας προς τον έφηβο.

Άσκηση ψυχολογικής βίας στους εφήβους από:	Πατέρας	Μητέρα	Αδέρφια
Μορφή ψυχολογικής βίας:	n (%)	n (%)	n (%)
Συστηματική απόρριψη			
<i>Ποτέ</i>	53 (51,5%)	63 (61,2%)	92 (89,3%)
<i>Σπάνια</i>	10 (9,7%)	16 (15,5%)	1 (1,0%)
<i>Μερικές φορές</i>	21 (20,4%)	12 (11,7%)	4 (3,9%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	19 (18,5%)	12 (11,7%)	6 (5,9%)
Υποτίμηση			
<i>Ποτέ</i>	59 (57,3%)	67 (65,0%)	91 (88,3%)
<i>Σπάνια</i>	8 (7,8%)	15 (14,6%)	1 (1,0%)
<i>Μερικές φορές</i>	18 (17,5%)	7 (6,8%)	3 (2,9%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	18 (17,5%)	14 (13,6%)	8 (7,7%)
Κλείδωμα εντός /εκτός οικίας			
<i>Ποτέ</i>	80 (77,7%)	87 (85,3%)	97 (94,2%)
<i>Σπάνια</i>	10 (9,7%)	9 (8,7%)	3 (2,9%)
<i>Μερικές φορές</i>	9 (8,7%)	2 (1,9%)	2 (1,9%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	4 (3,9%)	4 (3,9%)	1 (1,0%)
Στέρηση τροφής			
<i>Ποτέ</i>	92 (89,3%)	95 (93,1%)	101 (98,1%)
<i>Σπάνια</i>	8 (7,8%)	3 (2,9%)	-
<i>Μερικές φορές</i>	-	1 (1,0%)	1 (1,0%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	3 (2,9%)	3 (3,0%)	1 (1,0%)
Στέρηση ιατρικής φροντίδας			
<i>Ποτέ</i>	87 (84,5%)	90 (88,2%)	100 (97,1%)
<i>Σπάνια</i>	10 (9,7%)	6 (5,9%)	2 (1,9%)
<i>Μερικές φορές</i>	2 (1,9%)	4 (3,9%)	1 (1,0%)
<i>Πολύ συχνά</i>	4 (3,9%)	2 (2,0%)	-
Στέρηση εξόδων			
<i>Ποτέ</i>	72 (69,9%)	82 (79,6%)	100 (97,1%)
<i>Σπάνια</i>	6 (5,8%)	5 (4,9%)	1 (1,0%)
<i>Μερικές φορές</i>	17 (16,5%)	9 (8,7%)	2 (1,9%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	8 (7,8%)	7 (6,8%)	-
Προκαταλήψεις/ διακρίσεις λόγω καταγωγής / φύλου / ικανότητας			
<i>Ποτέ</i>	92 (89,3%)	96 (94,1%)	96 (93,2%)
<i>Σπάνια</i>	5 (4,9%)	2 (2,0%)	2 (1,9%)
<i>Μερικές φορές</i>	3 (2,9%)	1 (1,0%)	1 (1,0%)
<i>Συχνά /Πολύ συχνά</i>	3 (2,95)	3 (3,0%)	4 (3,9%)

1.3.2. Άσκηση βίας από τους εφήβους προς μέλη της οικογένειας

Αναφορικά με την άσκηση ψυχολογικής και σωματικής βίας από τους εφήβους προς τους γονείς τους, άλλα παιδιά, άλλους συγγενείς, γνωστούς και αγνώστους στον Πίνακα 113 παρουσιάζονται τα ποσοστά των εφήβων που ασκούσαν αυτού του τύπου την βία.

Πίνακας 113: Συχνότητα άσκησης διαφόρων μορφών ψυχολογικής και σωματικής βίας από τους εφήβους προς μέλη της οικογένειας και άλλους.

Άσκηση βίας από τους εφήβους προς:	Γονείς	Άλλα παιδιά	Συγγενείς	Γνωστούς	Αγνώστους
Λεκτική Βία	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Φωνές/Βρισιές/ Απειλές/Εκβιασμούς					
<i>Ποτέ</i>	32 (31,1%)	56 (54,4%)	76 (73,8%)	79 (76,7%)	82 (79,6%)
<i>Σπάνια</i>	6 (5,8%)	11 (10,7%)	12 (11,7%)	7 (6,8%)	9 (8,7%)
<i>Μερικές φορές</i>	21 (20,4%)	21 (20,4%)	8 (7,8%)	9 (8,7%)	7 (6,8%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	44 (44,7%)	15 (14,6%)	7 (6,8%)	8 (7,7%)	5 (4,9%)
Σωματική Βία					
Βιαιοπραγία σε ανθρώπους					
<i>Ποτέ</i>	67 (65,0%)	80 (77,7%)	92 (89,3%)	92 (89,3%)	94 (91,3%)
<i>Σπάνια</i>	11 (10,7%)	8 (7,8%)	4 (3,9%)	6 (5,8%)	2 (1,9%)
<i>Μερικές φορές</i>	11 (10,7%)	7 (6,8%)	5 (4,9%)	4 (3,9%)	4 (3,9%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	14 (13,6%)	8 (7,8%)	2 (2,0%)	1 (1,0%)	3 (2,9%)
Βιαιοπραγία προς αντικείμενα					
<i>Ποτέ</i>	75 (72,8%)	90 (87,4%)	94 (92,2%)	96 (93,2%)	90 (87,4%)
<i>Σπάνια</i>	10 (9,7%)	8 (7,8%)	3 (2,9%)	3 (2,9%)	5 (4,9%)
<i>Μερικές φορές</i>	10 (9,7%)	3 (2,9%)	4 (3,9%)	2 (1,9%)	4 (3,9%)
<i>Συχνά/Πολύ συχνά</i>	8 (7,8%)	2 (2,0%)	1 (1,0%)	2 (1,9%)	4 (3,9%)
Βιαιοπραγία προς ζώα					
<i>Ποτέ</i>	100 (97,1%)	102 (99,0%)	102 (100,0%)	102 (99,0%)	102 (99,0%)
<i>Σπάνια</i>	2 (1,9%)	1 (1,0%)	-	1 (1,0%)	1 (1,0%)
<i>Μερικές φορές</i>	1 (1,0%)	-	-	-	-
<i>Συχνά</i>	-	-	-	-	-

2. Συσχέτιση μεταξύ της ύπαρξης βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια και διαφόρων δημογραφικών και κοινωνικό-οικονομικών παραγόντων.

2.1 Βίαιες συμπεριφορές μέσα στην οικογένεια και οικονομική κατάσταση αυτής.

Από τον Πίνακα 114 διαπιστώνουμε ότι παρά το γεγονός ότι η συχνότητα ύπαρξης βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια είναι υψηλότερη όταν η οικονομική κατάσταση της οικογένειας είναι χαμηλή, η μοναδική περίπτωση που η συσχέτιση αυτή βρέθηκε να είναι στατιστικά σημαντική είναι ανάμεσα στην οικονομική κατάσταση και τις καπνιστικές συνήθειες της μητέρας.

Πίνακας 114: Οικονομική κατάσταση της οικογένειας και ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια

	Μηνιαίο εισόδημα της οικογένειας			p-value
	<1000 £	1000-1500 £	>1500 £	
Ο έφηβος μεγάλωσε σε ενδο-οικογενειακής βίας				
<i>Όχι</i>	8 (16,0%)	6 (21,4%)	8 (32,0%)	0,281
<i>Ναι</i>	42 (84,0%)	22 (78,6%)	17 (68,0%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από πατέρα				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	20 (44,4%)	11 (39,3%)	15 (60,0%)	0,289
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	25 (55,6%)	17 (60,7%)	10 (40,0%)	
Ο πατέρα καπνίζει:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	18 (40,0%)	11 (39,3%)	15 (60,0%)	0,213
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	27 (60,0%)	17 (60,7%)	10 (40,0%)	
Ο πατέρας παίρνει ψυχοφάρμακα:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	33 (73,3%)	26 (92,9%)	22 (88,0%)	0,072
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	12 (26,7%)	2 (7,1%)	3 (12,0%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από μητέρα				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	41 (83,7%)	23 (82,1%)	22 (88,0%)	0,830
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	8 (16,3%)	5 (17,9%)	3 (12,0%)	
Η μητέρα καπνίζει:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	28 (57,1%)	19 (67,9%)	22 (88,0%)	0,027
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	21 (42,9%)	9 (32,1%)	3 (12,0%)	
Η μητέρα παίρνει ψυχοφάρμακα:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	37 (75,5%)	23 (82,1%)	20 (80,0%)	0,774
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	12 (24,5%)	5 (17,9%)	5 (20,0%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από αδέρφια				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	36 (80,0%)	25 (89,3%)	19 (79,2%)	0,530
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	9 (20,0%)	3 (10,7%)	5 (20,8%)	
Τα αδέρφια καπνίζουν:				
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	30 (66,7%)	17 (60,7%)	19 (79,2%)	0,351
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	15 (33,3%)	11 (39,3%)	5 (20,8%)	

2.2 Οικογενειακή κατάσταση και βίαιες συμπεριφορές μέσα στην οικογένεια.

Από τον Πίνακα 115 διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό των εφήβων που μεγάλωσε σε περιβάλλον με ενδο-οικογενειακή βία ήταν στατιστικά σημαντικά χαμηλότερο στις οικογένειες όπου οι 2

γονείς ζούσαν μαζί σε σχέση με τις περιπτώσεις όπου οι γονείς ήταν χωρισμένοι ή τουλάχιστον ένας από τους 2 είχε ξαναπαντρευτεί. Παρόμοια είναι και τα αποτελέσματα όσον αφορά στην κατανάλωση αλκοόλ από την μητέρα, την λήψη ψυχοφαρμάκων από τη μητέρα και τις καπνιστικές συνήθειες της μητέρας.

Πίνακας 115: Οικογενειακή κατάσταση και ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια

	Οικογενειακή κατάσταση των γονέων			p-value
	Ζουν μαζί	Χωρισμένοι/Σε διάσταση	Τουλάχιστον ένας από τους 2 έχει ξαναπαντρευτεί	
Ο έφηβος μεγάλωσε σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας				
Όχι	14 (33,3%)	4 (9,5%)	3 (30,0%)	0,027
Ναι	28 (66,7%)	38 (90,5%)	7 (70,0%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από πατέρα				
Ποτέ/Σπάνια	23 (54,8%)	15 (37,5%)	4 (40,0%)	0,272
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	19 (45,2%)	25 (62,5%)	6 (60,0%)	
Ο πατέρα καπνίζει:				
Ποτέ/Σπάνια	19 (45,2%)	17 (42,5%)	4 (40,0%)	0,943
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	23 (54,8%)	23 (57,5%)	6 (60,0%)	
Ο πατέρας παίρνει ψυχοφάρμακα:				
Ποτέ/Σπάνια	37 (88,1%)	32 (80,0%)	8 (80,0%)	0,578
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	5 (11,9%)	8 (20,0%)	2 (20,0%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από μητέρα				
Ποτέ/Σπάνια	39 (92,9%)	31 (73,8%)	8 (80,0%)	0,065
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	3 (7,1%)	11 (26,2%)	2 (20,0%)	
Η μητέρα καπνίζει:				
Ποτέ/Σπάνια	36 (85,7%)	25 (59,5%)	3 (30,0%)	0,001
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	6 (14,3%)	17 (40,5%)	7 (70,0%)	
Η μητέρα παίρνει ψυχοφάρμακα:				
Ποτέ/Σπάνια	38 (90,5%)	27 (64,3%)	9 (90,0%)	0,009
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	4 (9,5%)	15 (35,7%)	1 (10,0%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από αδέρφια				
Ποτέ/Σπάνια	32 (82,1%)	34 (85,0%)	10 (100,0%)	0,356
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	7 (17,9%)	6 (15,0%)	9 (0,0%)	
Τα αδέρφια καπνίζουν:				
Ποτέ/Σπάνια	26 (66,7%)	30 (75,0%)	6 (60,0%)	0,564
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	13 (33,3%)	10 (25,0%)	4 (40,0%)	

2.3 Τύπος κατοικίας της οικογένειας και βίαιες συμπεριφορές μέσα στην οικογένεια

Από τον Πίνακα 116 διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό των εφήβων που μεγάλωσε μέσα σε οικογένειες όπου τα μέλη τους ασκούσαν ή βίωναν ενδο-οικογενειακή βία ήταν σημαντικά μεγαλύτερο όταν η οικογένεια κατοικούσε σε σπίτι με ενοίκιο σε σχέση με την περίπτωση που η οικογένεια κατοικούσε σε ιδιόκτητο σπίτι, αν και το αποτέλεσμα τείνει οριακά να μην είναι στατιστικά σημαντικό. Επίσης, παρατηρούμε ότι το ποσοστό των πατεράδων που καταναλώνει αλκοόλ μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερο στις οικογένειες που κατοικούν σε σπίτι με ενοίκιο σε σχέση με αυτές που κατοικούν σε ιδιόκτητο

σπίτι. Κανένα άλλο από τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά (π.χ. κάπνισμα από πατέρα, μητέρα ή αδέρφια, κατανάλωση αλκοόλ από μητέρα ή αδέρφια και λήψη ψυχοφαρμάκων από πατέρα και μητέρα) δεν φαίνεται να σχετίζεται στατιστικά σημαντικά με τον τύπο της κατοικίας.

Πίνακας 116: Τύπος κατοικίας της οικογένειας και ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια

	Τύπος κατοικίας		p-value
	Σπίτι με ενοίκιο	Ιδιόκτητο σπίτι	
Ο έφηβος μεγάλωσε σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας			
Όχι	10 (41,7%)	78 (61,9%)	0,065
Ναι	14 (58,3%)	48 (38,1%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από πατέρα			
Ποτέ/Σπάνια	7 (29,2%)	65 (55,1%)	0,021
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	17 (70,8%)	53 (44,9%)	
Ο πατέρα καπνίζει:			
Ποτέ/Σπάνια	6 (25,0%)	44 (37,3%)	0,251
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	18 (75,0%)	74 (62,7%)	
Ο πατέρας παίρνει ψυχοφάρμακα:			
Ποτέ/Σπάνια	22 (91,7%)	113 (93,4%)	0,761
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	2 (8,3%)	8 (6,6%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από μητέρα			
Ποτέ/Σπάνια	22 (91,7%)	112 (94,1%)	0,652
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	2 (8,3%)	7 (5,9%)	
Η μητέρα καπνίζει:			
Ποτέ/Σπάνια	20 (83,3%)	106 (89,1%)	0,428
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	4 (16,7%)	13 (10,9%)	
Η μητέρα παίρνει ψυχοφάρμακα:			
Ποτέ/Σπάνια	21 (87,5%)	111 (91,0%)	0,596
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	3 (12,5%)	11 (9,0%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από αδέρφια			
Ποτέ/Σπάνια	23 (95,8%)	110 (90,9%)	0,424
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	1 (4,2%)	11 (9,1%)	
Τα αδέρφια καπνίζουν:			
Ποτέ/Σπάνια	22 (91,7%)	105 (86,8%)	0,507
Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά	2 (8,3%)	16 (13,2%)	

2.4 Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων και βίαιες συμπεριφορές μέσα στην οικογένεια

Στους Πίνακες 117 και 118 παρουσιάζονται οι έλεγχοι συσχέτισης του εκπαιδευτικού επιπέδου πατέρα και μητέρας, αντίστοιχα, με την ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια.

Πίνακας 117: Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα και ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια

	Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα			p-value
	<6 έτη	6-9 έτη	>9 έτη	
Ο έφηβος μεγάλωσε σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας				
Όχι	2 (15,4%)	8 (16,3%)	9 (33,3%)	0,190
Ναι	11 (84,6%)	41 (83,7%)	18 (66,7%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από πατέρα				
Ποτέ/Σπάνια	3 (25,0%)	22 (45,8%)	15 (57,7%)	0,170

<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	9 (75,0%)	26 (54,2%)	11 (42,3%)	
Ο πατέρας καπνίζει: <i>Ποτέ/Σπάνια</i>	3 (25,0%)	23 (47,9%)	10 (38,5%)	0,325
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	9 (75,0%)	25 (52,1%)	16 (61,5%)	
Ο πατέρας παίρνει ψυχοφάρμακα: <i>Ποτέ/Σπάνια</i>	9 (75,0%)	39 (81,3%)	24 (92,3%)	0,318
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	3 (25,0%)	9 (18,8%)	2 (7,7%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από αδέρφια <i>Ποτέ/Σπάνια</i>	11 (84,6%)	41 (83,7%)	20 (87,0%)	0,937
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	2 (15,4%)	8 (16,3%)	3 (13,0%)	
Τα αδέρφια καπνίζουν: <i>Ποτέ/Σπάνια</i>	9 (69,2%)	31 (63,3%)	19 (82,6%)	0,252
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	4 (30,8%)	18 (36,7%)	4 (17,4%)	

Πίνακας 118: Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας και ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια

	Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας			p-value
	<6 έτη	6-9 έτη	>9 έτη	
Ο έφηβος μεγάλωσε σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας <i>Όχι</i>	3 (21,4%)	5 (11,6%)	13 (34,2%)	0,050
<i>Ναι</i>	11 (78,6%)	38 (88,4%)	25 (65,8%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από μητέρα <i>Ποτέ/Σπάνια</i>	13 (92,9%)	36 (87,8%)	30 (78,9%)	0,365
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1 (7,1%)	5 (12,2%)	8 (21,1%)	
Η μητέρα καπνίζει: <i>Ποτέ/Σπάνια</i>	10 (71,4%)	27 (65,9%)	27 (71,1%)	0,860
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	4 (28,6%)	14 (34,1%)	11 (28,9%)	
Η μητέρα παίρνει ψυχοφάρμακα: <i>Ποτέ/Σπάνια</i>	12 (85,7%)	33 (80,5%)	30 (78,9%)	0,860
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	2 (14,3%)	8 (19,5%)	8 (21,1%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από αδέρφια <i>Ποτέ/Σπάνια</i>	12 (92,3%)	34 (81,0%)	30 (85,7%)	0,593
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	1 (7,7%)	8 (19,0%)	5 (14,3%)	
Τα αδέρφια καπνίζουν: <i>Ποτέ/Σπάνια</i>	8 (61,5%)	29 (69,0%)	27 (77,1%)	0,526
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	5 (38,5%)	13 (31,0%)	8 (22,9%)	

2.5 Ειδική εκπαίδευση/στήριξη στον έφηβο και βίαιες συμπεριφορές μέσα στην οικογένεια.

Από τον Πίνακα 119 διαπιστώνουμε ότι υπάρχει άμεση συσχέτιση ανάμεσα στην ύπαρξη ενδο-οικογενειακής βίας και την παροχή ειδικής εκπαίδευσης/στήριξης στους εφήβους από το σχολείο.

Πίνακας 119: Παροχή ειδικής εκπαίδευσης/στήριξης στον έφηβο και ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια.

	Ο έφηβος έχει λάβει ειδική στήριξη από το σχολείο		p-value
	Όχι	Ναι	
Ο έφηβος μεγάλωσε σε περιβάλλον όπου τα μέλη της οικογένειας ασκούσαν ή βίωναν ενδο-οικογενειακή βία <i>Όχι</i>	19 (30,2%)	3 (7,5%)	0,006
<i>Ναι</i>			

	44 (69,8%)	37 (92,5%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από πατέρα			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	30 (51,7%)	14 (36,8%)	0,152
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	28 (48,3%)	24 (63,2%)	
Ο πατέρα καπνίζει:			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	23 (39,7%)	19 (50,0%)	0,318
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	35 (60,3%)	19 (50,0%)	
Ο πατέρας παίρνει ψυχοφάρμακα:			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	51 (87,9%)	28 (73,7%)	0,074
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	7 (12,1%)	10 (26,3%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από μητέρα			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	51 (82,3%)	33 (86,8%)	0,544
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	11 (17,7%)	5 (13,2%)	
Η μητέρα καπνίζει:			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	39 (62,9%)	28 (73,7%)	0,266
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	23 (37,1%)	10 (26,3%)	
Η μητέρα παίρνει ψυχοφάρμακα:			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	53 (85,5%)	25 (65,8%)	0,021
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	9 (14,5%)	13 (34,2%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από αδέρφια			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	50 (86,2%)	30 (76,9%)	0,238
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	8 (13,8%)	9 (23,1%)	
Τα αδέρφια καπνίζουν:			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	41 (70,7%)	25 (64,1%)	0,495
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	17 (29,3%)	14 (35,9%)	

2.6. Ελλιπής φοίτηση του εφήβου και βίαιες συμπεριφορές μέσα στην οικογένεια.

Από τον Πίνακα 120 παρατηρούμε ότι δεν βρέθηκε καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση, ανάμεσα στις βίαιες συμπεριφορές μέσα στην οικογένεια και την ύπαρξη στοιχείων για ελλιπή φοίτηση.

Πίνακας 120: Ενδείξεις ελλιπούς φοίτησης του εφήβου και ύπαρξη βίαιων συμπεριφορών στην οικογένεια

	Υπάρχουν στοιχεία ότι ο έφηβος έχει ελλιπή φοίτηση		p-value
	Όχι	Ναι	
Ο έφηβος μεγάλωσε σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας			
<i>Όχι</i>	9 (26,5%)	13 (18,8%)	0,374
<i>Ναι</i>	25 (73,5%)	56 (81,2%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από πατέρα			
<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	14 (48,3%)	30 (44,8%)	0,752
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	15 (51,7%)	37 (55,2%)	
Ο πατέρα καπνίζει:			0,450

<i>Ποτέ/Σπάνια</i>	11 (37,9%)	31 (46,3%)	
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	18 (62,1%)	36 (53,7%)	
Ο πατέρας παίρνει ψυχοφάρμακα: <i>Ποτέ/Σπάνια</i>	24 (82,8%)	55 (82,1%)	0,937
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	5 (17,2%)	12 (17,9%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από μητέρα <i>Ποτέ/Σπάνια</i>	31 (93,9%)	53 (79,1%)	0,057
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	2 (6,1%)	14 (20,9%)	
Η μητέρα καπνίζει: <i>Ποτέ/Σπάνια</i>	24 (72,7%)	43 (64,2%)	0,393
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	9 (27,3%)	24 (35,8%)	
Η μητέρα παίρνει ψυχοφάρμακα: <i>Ποτέ/Σπάνια</i>	27 (81,8%)	51 (76,1%)	0,518
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	6 (18,2%)	16 (23,9%)	
Κατανάλωση αλκοόλ από αδέρφια <i>Ποτέ/Σπάνια</i>	27 (81,8%)	53 (82,8%)	0,903
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	6 (18,2%)	11 (17,2%)	
Τα αδέρφια καπνίζουν: <i>Ποτέ/Σπάνια</i>	23 (69,7%)	43 (67,2%)	0,802
<i>Μερικές φορές/Συχνά/Πολύ συχνά</i>	10 (30,3%)	21 (32,8%)	

3. Συσχέτιση μεταξύ της άσκηση βίας από τους γονείς προς τους εφήβους και διαφόρων δημογραφικών και κοινωνικό-οικονομικών παραγόντων.

3.1. Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων και άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από τους γονείς.

Από τους Πίνακες 121 και 122 προκύπτει ότι δεν υπάρχει καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από τους πατέρες και τις μητέρες προς τους εφήβους και το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων. Εξαίρεση αποτελεί το γεγονός ότι το ποσοστό των πατέρων που κλωτσούσαν ή τσιμπούσαν ή έριχναν γροθιές στα παιδιά τους ήταν μικρότερο μεταξύ των πατέρων όπου είχαν φοιτήσει περισσότερα από 9 έτη.

Πίνακας 121: Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων και άσκηση σωματικής βίας από τους γονείς προς τους εφήβους

Άσκηση σωματικής βίας από πατέρα:	Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα			p-value
	< 6 έτη	6-9 έτη	>9 έτη	
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα				
Ποτέ	8 (61,5%)	22 (44,9%)	20 (74,1%)	0,045
Έστω και σπάνια	5 (38,5%)	27 (55,1%)	7 (25,9%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών				
Ποτέ	9 (69,2%)	28 (57,1%)	16 (59,3%)	0,732
Έστω και σπάνια	4 (30,8%)	21 (42,9%)	11 (40,7%)	
Τραυματισμός με αντικείμενα				
Ποτέ	9 (69,2%)	41 (83,7%)	23 (85,2%)	0,424
Έστω και σπάνια	4 (30,8%)	8 (16,3%)	4 (14,8%)	
Άσκηση σωματικής βίας από μητέρα:	Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας			p-value
	< 6 έτη	6-9 έτη	>9 έτη	
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα				
Ποτέ	11 (78,6%)	30 (69,8%)	30 (78,9%)	0,598
Έστω και σπάνια	3 (21,4%)	13 (30,2%)	8 (21,1%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών				
Ποτέ	9 (64,3%)	26 (60,5%)	27 (71,1%)	0,605
Έστω και σπάνια	5 (35,7%)	17 (39,5%)	11 (28,9%)	
Τραυματισμός με αντικείμενα				
Ποτέ	11 (78,6%)	40 (93,0%)	34 (89,5%)	0,310
Έστω και σπάνια	3 (21,4%)	3 (7,0%)	4 (10,5%)	

Πίνακας 122: Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων και άσκηση ψυχολογικής βίας από τους γονείς προς τους εφήβους.

Άσκηση ψυχολογικής βίας από πατέρα:	Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα			p-value
	< 6 έτη	6-9 έτη	> 9 έτη	
Φωνές				
Ποτέ	4 (30,8%)	10 (20,4%)	8 (29,6%)	0,578
Έστω και σπάνια	9 (69,2%)	39 (79,6%)	19 (70,4%)	
Βρισιές/Κατάρρες				
Ποτέ	7 (53,8%)	23 (46,9%)	16 (59,3%)	0,581
Έστω και σπάνια	6 (46,2%)	26 (53,1%)	11 (40,7%)	
Απειλές/Φοβέρες				
Ποτέ	5 (38,5%)	20 (40,8%)	13 (48,1%)	0,781
Έστω και σπάνια	8 (61,5%)	29 (59,2%)	14 (51,9%)	
Εκβιασμοί				
Ποτέ	6 (46,2%)	22 (44,9%)	16 (59,3%)	0,472
Έστω και σπάνια	7 (53,8%)	27 (55,1%)	11 (40,7%)	
Συστηματική απόρριψη				
Ποτέ	9 (69,2%)	26 (53,1%)	13 (48,1%)	0,449
Έστω και σπάνια	4 (30,8%)	23 (46,9%)	14 (51,9%)	
Υποτίμηση				
Ποτέ	9 (69,2%)	26 (53,1%)	17 (63,0%)	0,488
Έστω και σπάνια	4 (30,8%)	23 (46,9%)	10 (37,0%)	
Άσκηση ψυχολογικής βίας από μητέρα:	Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας			p-value
	< 6 έτη	6-9 έτη	> 9 έτη	
Φωνές				
Ποτέ	5 (35,7%)	15 (34,9%)	13 (34,2%)	0,995
Έστω και σπάνια	9 (64,3%)	28 (65,1%)	25 (65,8%)	
Βρισιές/Κατάρρες				
Ποτέ	6 (42,9%)	24 (55,8%)	24 (64,9%)	0,350
Έστω και σπάνια	8 (57,1%)	19 (44,2%)	13 (35,1%)	
Απειλές/Φοβέρες				
Ποτέ	5 (35,7%)	20 (46,5%)	20 (52,6%)	0,549
Έστω και σπάνια	9 (64,3%)	23 (53,5%)	18 (47,4%)	
Εκβιασμοί				
Ποτέ	6 (42,9%)	23 (53,5%)	20 (54,1%)	0,752
Έστω και σπάνια	8 (57,1%)	20 (46,5%)	17 (45,9%)	
Συστηματική απόρριψη				
Ποτέ	8 (57,1%)	26 (60,5%)	24 (63,2%)	0,920
Έστω και σπάνια	6 (42,9%)	17 (39,5%)	14 (36,8%)	
Υποτίμηση				
Ποτέ	9 (64,3%)	25 (58,1%)	28 (73,7%)	0,340
Έστω και σπάνια	5 (35,7%)	18 (41,9%)	10 (26,3%)	

3.2 Οικογενειακή κατάσταση γονέων και άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από τους γονείς στους εφήβους.

Από τον Πίνακα 123 διαπιστώνουμε ότι δεν υπάρχει καμία συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση σωματικής βίας τόσο από τον πατέρα όσο και από την μητέρα και την οικογενειακή κατάσταση των γονέων. Ακριβώς, το ίδιο βρέθηκε και αναφορικά με τη συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση ψυχολογικής βίας από τον πατέρα και την οικογενειακή κατάσταση (Πίνακας 124). Αντίθετα, από τον Πίνακα 124 και πάλι, διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό των εφήβων που έχουν δεχτεί βρισιές/κατάρες και συστηματική υποτίμηση από τη μητέρα τους είναι σημαντικά χαμηλότερο όταν οι γονείς ζουν μαζί σε σχέση με την περίπτωση που οι γονείς είναι χωρισμένοι ή σε διάσταση.

Πίνακας 123: Οικογενειακή κατάσταση γονέων και άσκηση σωματικής βίας από τους γονείς προς στους εφήβους

Άσκηση σωματικής βίας από τον πατέρα:	Οικογενειακή κατάσταση γονέων			p-value
	Ζουν μαζί	Είναι διαζευγμένοι ή σε διάσταση	Τουλάχιστον ένας από τους 2 έχει ξανά παντρευτεί	
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα				
Ποτέ	24 (57,1%)	22 (52,4%)	7 (70,0%)	0,595
Έστω και σπάνια	18 (42,9%)	20 (47,6%)	3 (30,0%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών				
Ποτέ	26 (61,9%)	23 (54,8%)	6 (60,0%)	0,798
Έστω και σπάνια	16 (38,1%)	19 (45,2%)	4 (40,0%)	
Τραυματισμός με αντικείμενα				
Ποτέ	33 (78,6%)	34 (81,0%)	9 (90,0%)	0,711
Έστω και σπάνια	9 (21,4%)	8 (19,0%)	1 (10,0%)	
Άσκηση σωματικής βίας από τη μητέρα:	Οικογενειακή κατάσταση γονέων			p-value
	Ζουν μαζί	Είναι διαζευγμένοι ή σε διάσταση	Τουλάχιστον ένας από τους 2 έχει ξανά παντρευτεί	
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα				
Ποτέ	35 (83,3%)	27 (64,3%)	7 (70,0%)	0,137
Έστω και σπάνια	7 (16,7%)	15 (35,7%)	3 (30,0%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών				
Ποτέ	27 (64,3%)	27 (64,3%)	6 (60,0%)	0,965
Έστω και σπάνια	15 (35,7%)	15 (35,7%)	4 (40,0%)	
Τραυματισμός με αντικείμενα				
Ποτέ	38 (90,5%)	37 (88,1%)	8 (80,0%)	0,650
Έστω και σπάνια	4 (9,5%)	5 (11,9%)	2 (20,0%)	

Πίνακας 124: Οικογενειακή κατάσταση γονέων και άσκηση ψυχολογικής βίας από τους

γονείς προς τους εφήβους

Οικογενειακή κατάσταση γονέων				
Άσκηση ψυχολογικής βίας από πατέρα:	Ζουν μαζί	Είναι διαζευγμένοι ή σε διάσταση	Τουλάχιστον ένας από τους 2 έχει ξανά παντρευτεί	p-value
Φωνές				
<i>Ποτέ</i>	10 (23,8%)	13 (31,0%)	2 (20,0%)	0,671
<i>Έστω και σπάνια</i>	32 (76,2%)	29 (69,0%)	8 (80,0%)	
Βρισιές/Κατάρες				
<i>Ποτέ</i>	21 (50,0%)	25 (59,5%)	4 (40,0%)	0,461
<i>Έστω και σπάνια</i>	21 (50,0%)	17 (40,5%)	6 (60,0%)	
Απειλές/Φοβέρες				
<i>Ποτέ</i>	19 (45,2%)	19 (45,2%)	2 (20,0%)	0,312
<i>Έστω και σπάνια</i>	23 (54,8%)	23 (54,8%)	8 (80,0%)	
Εκβιασμοί				
<i>Ποτέ</i>	23 (54,8%)	21 (50,0%)	3 (30,0%)	0,371
<i>Έστω και σπάνια</i>	19 (45,2%)	21 (50,0%)	7 (70,0%)	
Συστηματική απόρριψη				
<i>Ποτέ</i>	24 (57,1%)	19 (45,2%)	5 (50,0%)	0,550
<i>Έστω και σπάνια</i>	18 (42,9%)	23 (54,8%)	5 (50,0%)	
Υποτίμηση				
<i>Ποτέ</i>	25 (59,5%)	24 (57,1%)	6 (60,0%)	0,971
<i>Έστω και σπάνια</i>	17 (40,5%)	18 (42,9%)	4 (40,0%)	
Οικογενειακή κατάσταση γονέων				
Άσκηση ψυχολογικής βίας από μητέρα:	Ζουν μαζί	Είναι διαζευγμένοι ή σε διάσταση	Τουλάχιστον ένας από τους 2 έχει ξανά παντρευτεί	p-value
Φωνές				
<i>Ποτέ</i>	17 (40,5%)	15 (35,7%)	2 (20,0%)	0,479
<i>Έστω και σπάνια</i>	25 (59,5%)	27 (64,3%)	8 (80,0%)	
Βρισιές/Κατάρες				
<i>Ποτέ</i>	30 (71,4%)	16 (39,0%)	5 (50,0%)	0,012
<i>Έστω και σπάνια</i>	12 (28,6%)	25 (61,0%)	5 (50,0%)	
Απειλές/Φοβέρες				
<i>Ποτέ</i>	25 (59,5%)	16 (38,1%)	3 (30,0%)	0,076
<i>Έστω και σπάνια</i>	17 (40,5%)	26 (61,9%)	7 (70,0%)	
Εκβιασμοί				
<i>Ποτέ</i>	25 (61,0%)	18 (42,9%)	4 (40,0%)	0,200
<i>Έστω και σπάνια</i>	16 (39,0%)	24 (57,1%)	6 (60,0%)	
Συστηματική απόρριψη				
<i>Ποτέ</i>	30 (71,4%)	20 (47,6%)	8 (80,0%)	0,036
<i>Έστω και σπάνια</i>	12 (28,6%)	22 (52,4%)	2 (20,0%)	
Υποτίμηση				
<i>Ποτέ</i>	32 (76,2%)	23 (54,8%)	7 (70,0%)	0,112
<i>Έστω και σπάνια</i>	10 (23,8%)	19 (45,2%)	3 (30,0%)	

3.3 Οικονομική κατάσταση της οικογένειας και άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από τους γονείς στους εφήβους.

Από τον Πίνακα 125 παρατηρούμε ότι καμία συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση διαφόρων μορφών σωματικής βίας, τόσο από τον πατέρα όσο και από την μητέρα, και την οικονομική κατάσταση της οικογένειας δε βρέθηκε στατιστικά σημαντική. Αντίθετα, από τον Πίνακα 126 διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό των μητέρων που απειλούσαν ή φοβέριζαν τα παιδιά τους και αυτών που τα εκβίαζαν είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερα μεταξύ των οικογενειών που είχαν χαμηλό (< 1000 £) ή μέτριο (1000-1500 £) μηνιαίο εισόδημα σε σχέση με τις οικογένειες των οποίων το μηνιαίο εισόδημα ξεπερνούσε τις 1500 £.

Πίνακας 125: Οικονομική κατάσταση της οικογένειας και άσκηση **σωματικής βίας** από τους γονείς προς τους εφήβους

Άσκηση σωματικής βίας από πατέρα:	Μηνιαίο εισόδημα			P-value
	< 1000 £	1000-1500 £	>1500 £	
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα				
<i>Ποτέ</i>	26 (52,0%)	16 (57,1%)	15 (60,0%)	0,786
<i>Έστω και σπάνια</i>	24 (48,0%)	12 (42,9%)	10 (40,0%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών				
<i>Ποτέ</i>	29 (58,0%)	12 (42,9%)	18 (72,0%)	0,100
<i>Έστω και σπάνια</i>	21 (42,0%)	16 (57,1%)	7 (28,0%)	
Τραυματισμός με αντικείμενα				
<i>Ποτέ</i>	36 (72,0%)	23 (82,1%)	23 (92,0%)	0,119
<i>Έστω και σπάνια</i>	14 (28,0%)	5 (17,9%)	2 (8,0%)	
Άσκηση σωματικής βίας από μητέρα:	Μηνιαίο εισόδημα			P-value
	< 1000 £	1000-1500 £	>1500 £	
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα				
<i>Ποτέ</i>	36 (72,0%)	21 (75,0%)	19 (76,0%)	0,920
<i>Έστω και σπάνια</i>	14 (28,0%)	7 (25,0%)	6 (24,0%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών				
<i>Ποτέ</i>	35 (70,0%)	15 (53,6%)	17 (68,0%)	0,323
<i>Έστω και σπάνια</i>	15 (30,0%)	13 (46,4%)	8 (32,0%)	
Τραυματισμός με αντικείμενα				
<i>Ποτέ</i>	43 (86,0%)	24 (85,7%)	25 (100,0%)	0,139
<i>Έστω και σπάνια</i>	7 (14,0%)	4 (14,3%)	0 (0,0%)	

Πίνακας 126: Οικονομική κατάσταση οικογένειας και άσκηση **ψυχολογικής βίας** από τους γονείς προς τους εφήβους.

Άσκηση ψυχολογικής βίας από πατέρα:	Μηνιαίο εισόδημα			p-value
	< 1000 £	1000-1500 £	>1500 £	
Φωνές				
<i>Ποτέ</i>	15 (30,0%)	7 (25,0%)	5 (20,0%)	0,641
<i>Έστω και σπάνια</i>	35 (70,0%)	21 (75,0%)	20 (80,0%)	
Βρισιές/Κατάρρες				
<i>Ποτέ</i>	26 (52,0%)	12 (42,9%)	14 (56,0%)	0,606
<i>Έστω και σπάνια</i>	24 (48,0%)	16 (57,1%)	11 (44,0%)	
Απειλές/Φοβέρες				
<i>Ποτέ</i>	21 (42,0%)	9 (32,1%)	13 (52,0%)	0,342
<i>Έστω και σπάνια</i>	29 (58,0%)	19 (67,9%)	12 (48,0%)	
Εκβιασμοί				
<i>Ποτέ</i>	24 (48,0%)	11 (39,3%)	15 (60,0%)	0,320
<i>Έστω και σπάνια</i>	26 (52,0%)	17 (60,7%)	10 (40,0%)	
Συστηματική απόρριψη				
<i>Ποτέ</i>	25 (50,0%)	13 (46,4%)	15 (60,0%)	0,590
<i>Έστω και σπάνια</i>	25 (50,0%)	15 (53,6%)	10 (40,0%)	
Υποτίμηση				
<i>Ποτέ</i>	28 (56,0%)	15 (53,6%)	16 (64,0%)	0,722
<i>Έστω και σπάνια</i>	22 (44,0%)	13 (46,4%)	9 (36,0%)	
Άσκηση ψυχολογικής βίας από μητέρα:	Μηνιαίο εισόδημα			p-value
	< 1000 £	1000-1500 £	>1500 £	
Φωνές				
<i>Ποτέ</i>	16 (32,0%)	10 (35,7%)	10 (40,0%)	0,787
<i>Έστω και σπάνια</i>	34 (68,0%)	18 (64,3%)	15 (60,0%)	
Βρισιές/Κατάρρες				
<i>Ποτέ</i>	26 (53,1%)	13 (46,4%)	18 (72,0%)	0,149
<i>Έστω και σπάνια</i>	23 (46,9%)	15 (53,6%)	7 (28,0%)	
Απειλές/Φοβέρες				
<i>Ποτέ</i>	19 (38,0%)	11 (39,3%)	18 (72,0%)	0,014
<i>Έστω και σπάνια</i>	31 (62,0%)	17 (60,7%)	7 (28,0%)	
Εκβιασμοί				
<i>Ποτέ</i>	22 (44,0%)	13 (46,4%)	18 (75,0%)	0,035
<i>Έστω και σπάνια</i>	28 (56,0%)	15 (53,6%)	6 (25,0%)	
Συστηματική απόρριψη				
<i>Ποτέ</i>	29 (58,0%)	15 (53,6%)	19 (76,0%)	0,201
<i>Έστω και σπάνια</i>	21 (42,0%)	13 (46,4%)	6 (24,0%)	
Υποτίμηση				
<i>Ποτέ</i>	30 (60,0%)	16 (57,1%)	21 (84,0%)	0,071
<i>Έστω και σπάνια</i>	20 (40,0%)	12 (42,9%)	4 (16,0%)	

3.4 Τύπος κατοικίας και άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από τους γονείς στους εφήβους.

Από τον Πίνακα 127 παρατηρούμε ότι καμία συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση διαφόρων μορφών σωματικής βίας, τόσο από τον πατέρα όσο και από την μητέρα, και τον τύπο κατοικίας της οικογένειας (π.χ. σπίτι με ενοίκιο ή ιδιόκτητο σπίτι) δε βρέθηκε στατιστικά σημαντική.

Πίνακας 127: Τύπος κατοικίας και άσκηση σωματικής βίας από τους γονείς προς τους εφήβους.

Άσκηση σωματικής βίας από πατέρα:	Τύπος κατοικίας		p-value
	Σπίτι με ενοίκιο	Ιδιόκτητο σπίτι	
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα			
<i>Ποτέ</i>	17 (70,8%)	101 (80,8%)	0,271
<i>Έστω και σπάνια</i>	7 (29,2%)	24 (19,2%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών			
<i>Ποτέ</i>	15 (62,5%)	87 (69,6%)	0,493
<i>Έστω και σπάνια</i>	9 (37,5%)	38 (30,4%)	
Τραυματισμός με αντικείμενα			
<i>Ποτέ</i>	20 (83,3%)	113 (90,4%)	0,306
<i>Έστω και σπάνια</i>	4 (16,7%)	12 (9,6%)	
	Τύπος κατοικίας		
Άσκηση σωματικής βίας από μητέρα:	Σπίτι με ενοίκιο	Ιδιόκτητο σπίτι	p-value
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα			
<i>Ποτέ</i>	19 (79,2%)	101 (80,2%)	0,911
<i>Έστω και σπάνια</i>	5 (20,8%)	25 (19,8%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών			
<i>Ποτέ</i>	16 (66,7%)	83 (65,9%)	0,940
<i>Έστω και σπάνια</i>	8 (33,3%)	43 (34,1%)	
Τραυματισμός με αντικείμενα			
<i>Ποτέ</i>	21 (87,5%)	117 (92,95)	0,375
<i>Έστω και σπάνια</i>	3 (12,5%)	9 (7,1%)	

Από τον Πίνακα 128 διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό τόσο των πατεράδων όσο και των μητέρων που απορρίπτουν συστηματικά τα παιδιά τους και τα υποτιμούν είναι χαμηλότερο μεταξύ των οικογενειών που κατοικούν σε ιδιόκτητο σπίτι σε σχέση με τις οικογένειες που κατοικούν σε σπίτι με ενοίκιο.

Πίνακας 128: Τύπος κατοικίας και άσκηση ψυχολογικής βίας από τους γονείς προς τους εφήβους.

Άσκηση ψυχολογικής βίας από τον πατέρα:	Τύπος κατοικίας		p-value
	Σπίτι με ενοίκιο	Ιδιόκτητο σπίτι	
Φωνές <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	6 (25,0%) 18 (75,0%)	42 (33,6%) 83 (66,4%)	0,409
Βρισιές/Κατάρρες <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	14 (58,3%) 10 (41,7%)	84 (67,2%) 41 (32,8%)	0,402
Απειλές/Φοβέρες <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	8 (33,3%) 16 (66,7%)	69 (55,2%) 56 (44,8%)	0,050
Εκβιασμοί <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	9 (39,1%) 14 (60,9%)	76 (60,8%) 49 (39,2%)	0,053
Συστηματική απόρριψη <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	8 (33,3%) 16 (66,7%)	80 (64,0%) 45 (36,0%)	0,005
Υποτίμηση <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	9 (37,5%) 15 (62,5%)	80 (64,0%) 45 (36,0%)	0,015
	Τύπος κατοικίας		
Άσκηση ψυχολογικής βίας από τη μητέρα:	Σπίτι με ενοίκιο	Ιδιόκτητο σπίτι	p-value
Φωνές <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	5 (20,8%) 19 (79,2%)	44 (35,2%) 81 (64,8%)	0,170
Βρισιές/Κατάρρες <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	15 (65,2%) 8 (34,8%)	92 (73,6%) 33 (26,4%)	0,409
Απειλές/Φοβέρες <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	10 (41,7%) 14 (58,3%)	72 (57,6%) 53 (42,4%)	0,151
Εκβιασμοί <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	12 (50,0%) 12 (50,0%)	82 (65,6%) 43 (34,4%)	0,147
Συστηματική απόρριψη <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	10 (41,7%) 14 (58,3%)	89 (71,2%) 36 (28,8%)	0,005
Υποτίμηση <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	12 (50,0%) 12 (50,0%)	92 (73,6%) 33 (26,4%)	0,021

3.5 Φύλο εφήβου και άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από τους γονείς στους εφήβους.

Από τους Πίνακες 129 και 130 παρατηρούμε ότι δεν υπάρχει καμία συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση διαφόρων μορφών σωματικής και ψυχολογικής βίας, τόσο από τον πατέρα όσο και από την μητέρα, και το φύλο του εφήβου. Εξαιρέση αποτελεί το γεγονός ότι η πιθανότητα υποτίμησης του εφήβου από τη μητέρα ήταν μικρότερη μεταξύ των αγοριών.

Πίνακας 129: Φύλο εφήβου και άσκηση σωματικής βίας από τους γονείς προς τους εφήβους.

Άσκηση σωματικής βίας από πατέρα:	Κορίτσι	Αγόρι	p-value
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα			
<i>Ποτέ</i>	19 (55,9%)	37 (54,4%)	0,888
<i>Έστω και σπάνια</i>	15 (44,1%)	31 (45,6%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών			
<i>Ποτέ</i>	20 (58,8%)	39 (57,4%)	0,887
<i>Έστω και σπάνια</i>	14 (41,2%)	29 (42,6%)	
Τραυματισμός με αντικείμενα			
<i>Ποτέ</i>	26 (76,5%)	55 (80,9%)	0,603
<i>Έστω και σπάνια</i>	8 (23,5%)	13 (19,1%)	
Άσκηση σωματικής βίας από μητέρα:	Κορίτσι	Αγόρι	p-value
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα			
<i>Ποτέ</i>	22 (64,7%)	53 (77,9%)	0,153
<i>Έστω και σπάνια</i>	12 (35,3%)	15 (22,1%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών			
<i>Ποτέ</i>	20 (58,8%)	47 (69,1%)	0,302
<i>Έστω και σπάνια</i>	14 (41,2%)	21 (30,9%)	
Τραυματισμός με αντικείμενα			
<i>Ποτέ</i>	30 (88,2%)	61 (89,7%)	0,821
<i>Έστω και σπάνια</i>	4 (11,8%)	7 (10,3%)	

Πίνακας 130: Φύλο εφήβου και άσκηση ψυχολογικής βίας από τους γονείς προς τους εφήβους.

Άσκηση ψυχολογικής βίας από τον πατέρα:	Κορίτσι	Αγόρι	p-value
Φωνές <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	7 (20,6%) 27 (79,4)	20 (29,4%) 48 (70,6%)	0,341
Βρισιές/Κατάρρες <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	16 (47,1%) 18 (52,9%)	35 (51,5%) 33 (48,5%)	0,674
Απειλές/Φοβέρες <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	13 (38,2%) 21 (61,8%)	29 (42,6%) 39 (57,4%)	0,670
Εκβιασμοί <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	15 (44,1%) 19 (55,9%)	34 (50,0%) 34 (50,0%)	0,575
Συστηματική απόρριψη <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	15 (44,1%) 19 (55,9%)	37 (54,4%) 31 (45,6%)	0,327
Υποτίμηση <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	17 (50,0%) 17 (50,0%)	41 (60,3%) 27 (39,7%)	0,322
Άσκηση ψυχολογικής βίας από τη μητέρα:	Κορίτσι	Αγόρι	p-value
Φωνές <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	9 (26,5%) 25 (73,9%)	27 (39,7%) 41 (60,3%)	0,187
Βρισιές/Κατάρρες <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	17 (50,0%) 17 (50,0%)	39 (58,2%) 28 (41,8%)	0,433
Απειλές/Φοβέρες <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	12 (35,3%) 22 (64,7%)	35 (51,5%) 33 (48,5%)	0,122
Εκβιασμοί <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	13 (38,2%) 21 (61,8%)	39 (58,2%) 28 (41,8%)	0,063
Συστηματική απόρριψη <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	18 (52,9%) 16 (47,1%)	44 (64,7%) 24 (35,3%)	0,251
Υποτίμηση <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	15 (44,1%) 19 (55,9%)	51 (75,0%) 17 (25,0%)	0,002

4. Συσχέτιση μεταξύ της άσκησης λεκτικής και σωματικής βίας από τους έφηβους και διαφόρων δημογραφικών και κοινωνικό-οικονομικών παραγόντων.

4.1. Φύλο εφήβου και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους ίδιους.

Από τον Πίνακα 131 διαπιστώνουμε ότι δεν υπάρχει καμία συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους εφήβους προς διάφορα μέλη της οικογένειας και το φύλο του εφήβου.

Πίνακας 131: Φύλο εφήβου και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους εφήβους προς μέλη της οικογένειας.

Μορφές βίας:	Κορίτσι	Αγόρι	p-value
Λεκτική βία (φωνές, βρισιές, απειλές, εκβιασμούς) σε:			
Γονείς			
<i>Ποτέ</i>	10 (29,4%)	21 (30,9%)	0,879
<i>Έστω και σπάνια</i>	24 (70,6%)	47 (69,1%)	
Άλλα παιδιά			
<i>Ποτέ</i>	19 (55,9%)	36 (52,9%)	0,779
<i>Έστω και σπάνια</i>	15 (44,1%)	32 (47,1%)	
Συγγενείς			
<i>Ποτέ</i>	24 (70,6%)	51 (75,0%)	0,634
<i>Έστω και σπάνια</i>	10 (29,4%)	17 (25,0%)	
Βιαιοπραγία προς:			
Γονείς			
<i>Ποτέ</i>	21 (61,8%)	45 (66,2%)	0,660
<i>Έστω και σπάνια</i>	13 (38,2%)	23 (33,8%)	
Άλλα παιδιά			
<i>Ποτέ</i>	25 (73,5%)	54 (79,4%)	0,503
<i>Έστω και σπάνια</i>	9 (26,5%)	14 (20,6%)	
Συγγενείς			
<i>Ποτέ</i>	31 (91,2%)	60 (88,2%)	0,652
<i>Έστω και σπάνια</i>	3 (8,8%)	8 (11,8%)	

4.2 Ελλιπής φοίτηση του εφήβου και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τον ίδιο.

Από τον Πίνακα 132 διαπιστώνουμε ότι οι έφηβοι για τους οποίους υπάρχουν ενδείξεις ότι έχουν ελλιπή φοίτηση είναι πιο πιθανό να ασκούν λεκτική βία ή να βιαιοπραγούν απέναντι στους γονείς τους από σπάνια μέχρι πολύ συχνά σε σχέση με τα παιδιά για τα οποία δεν υπάρχουν ενδείξεις ελλιπούς φοίτησεως στο σχολείο.

Πίνακας 132: Ενδείξεις ελλιπούς φοίτησης του εφήβου και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους έφηβους προς μέλη της οικογένειας.

	Υπάρχουν ενδείξεις ότι ο έφηβος έχει ελλιπή φοίτηση		p-value
	Όχι	Ναι	
Μορφές βίας:			
Λεκτική βία (φωνές, βρισιές, απειλές, εκβιασμούς) σε:			
Γονείς			
<i>Ποτέ</i>	15 (44,1%)	17 (24,6%)	0,045
<i>Έστω και σπάνια</i>	19 (55,9%)	52 (75,4%)	
Άλλα παιδιά			
<i>Ποτέ</i>	20 (58,8%)	36 (52,2%)	0,524
<i>Έστω και σπάνια</i>	14 (41,2%)	33 (47,8%)	
Συγγενείς			
<i>Ποτέ</i>	29 (85,3%)	47 (68,1%)	0,062
<i>Έστω και σπάνια</i>	5 (14,7%)	22 (31,9%)	
Βιαιοπραγία προς:			
Γονείς			
<i>Ποτέ</i>	27 (79,4%)	40 (58,0%)	0,032
<i>Έστω και σπάνια</i>	7 (20,6%)	29 (42,0%)	
Άλλα παιδιά			
<i>Ποτέ</i>	28 (82,4%)	52 (75,4%)	0,423
<i>Έστω και σπάνια</i>	6 (17,6%)	17 (24,6%)	
Συγγενείς			
<i>Ποτέ</i>	32 (94,1%)	60 (87,0%)	0,268
<i>Έστω και σπάνια</i>	2 (5,9%)	9 (13,0%)	

5. Συσχέτιση μεταξύ της χρήσης διαφόρων ουσιών από τους εφήβους και διαφόρων δημογραφικών και κοινωνικό-οικονομικών χαρακτηριστικών.

5.1. Οικογενειακή κατάσταση και χρήση νόμιμων ουσιών, τσιγάρων και αλκοόλ από τους έφηβους.

Από τον Πίνακα 133 παρατηρούμε ότι δεν υπάρχει καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην χρήση νόμιμων ουσιών, την κατανάλωση αλκοόλ, τις καπνιστικές συνήθειες των εφήβων και την οικογενειακή κατάσταση των γονέων.

Πίνακας 133: Οικογενειακή κατάσταση γονέων και χρήση νόμιμων ουσιών, τσιγάρων και αλκοόλ από έφηβους.

	Οικογενειακή κατάσταση των γονέων				p-value
	Ζουν μαζί	Χωρισμένοι	Τουλάχιστον ένας από τους 2 έχει ξανά παντρευτεί	Τουλάχιστον ένας από τους 2 έχει πεθάνει	
Χρήση νόμιμων ουσιών					
Όχι	17 (40,5%)	19 (45,2%)	3 (30,0%)	3 (37,5%)	0,836
Ναι	25 (59,5%)	23 (54,8%)	7 (70,0%)	5 (62,5%)	
Κατανάλωση αλκοόλ					
Όχι	24 (55,8%)	22 (52,4%)	5 (50,0%)	4 (50,0%)	0,977
Ναι (περιστ. ή συστηματική)	19 (44,2%)	20 (47,6%)	5 (50,0%)	4 (50,0%)	
Καπνιστικές συνήθειες					
Μη καπνιστές	17 (39,5%)	14 (33,3%)	3 (30,0%)	3 (37,5%)	0,913
Καπνιστές	26 (60,5%)	28 (66,7%)	7 (70,0%)	5 (62,5%)	

5.2. Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα, οικονομική κατάσταση της οικογένειας χρήση νόμιμων ουσιών, τσιγάρων και αλκοόλ από τους εφήβους.

Από τον Πίνακα 134 διαπιστώνουμε ότι παρά το γεγονός πως τόσο η χρήση νόμιμων ουσιών, όσο και η κατανάλωση αλκοόλ και το κάπνισμα από τους εφήβους είναι περισσότερο συχνά στις περιπτώσεις που το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα είναι χαμηλό καμία συσχέτιση δε βρέθηκε να είναι στατιστικά σημαντική.

Πίνακας 134: Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα και χρήση νόμιμων ουσιών, τσιγάρων και αλκοόλ από τους εφήβους.

	Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα			p-value
	<6 έτη	6-9 έτη	> 9 έτη	
Χρήση νόμιμων ουσιών				
Όχι	6 (46,2%)	20 (40,8%)	12 (44,4%)	0,919
Ναι	7 (53,8%)	29 (59,2%)	15 (55,6%)	
Κατανάλωση αλκοόλ				
Όχι	6 (46,2%)	28 (57,1%)	14 (51,9%)	0,753
Ναι (Περιστ. ή συστηματική)	7 (53,8%)	21 (42,9%)	13 (48,1%)	
Καπνιστικές συνήθειες				
Μη καπνιστής	4 (30,8%)	15 (30,6%)	12 (44,4%)	0,454
Καπνιστής	9 (69,2%)	34 (69,4%)	15 (55,6%)	

Από τον Πίνακα 135 διαπιστώνουμε ότι οι έφηβοι που προέρχονταν από οικογένειες με χαμηλό μηνιαίο εισόδημα (<1000 £) ή μέτριο (1000-1500 £) ήταν πιο πιθανό να κάνουν χρήση νόμιμων ουσιών και να καπνίζουν σε σχέση με τους εφήβους που προέρχονταν από οικογένειες με μηνιαίο εισόδημα > 1500 £.

Πίνακας 135: Οικονομική κατάσταση οικογένειας και χρήση νόμιμων ουσιών, τσιγάρων και αλκοόλ από τους εφήβους.

	Μηνιαίο εισόδημα			p-value
	<1000 £	1000-1500 £	>1500 £	
Χρήση νόμιμων ουσιών				
Όχι	17 (34,0%)	7 (25,0%)	18 (72,0%)	0,001
Ναι	33 (66,0%)	21 (75,0%)	7 (28,0%)	
Κατανάλωση αλκοόλ				
Όχι	24 (48,0%)	15 (53,6%)	16 (64,0%)	0,424
Ναι (Περιστ. ή συστηματική)	26 (52,0%)	13 (46,4%)	9 (36,0%)	
Καπνιστικές συνήθειες				
Μη καπνιστής	14 (28,0%)	6 (21,4%)	16 (64,0%)	0,002
Καπνιστής	36 (72,0%)	22 (78,6%)	9 (36,0%)	

5.3. Ελλιπής φοίτηση των εφήβων και χρήση νόμιμων ουσιών, τσιγάρων και αλκοόλ από τους εφήβους.

Από τον Πίνακα 136 παρατηρούμε ότι το ποσοστό των εφήβων που κάνουν χρήση νόμιμων ουσιών και καπνίζουν είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερο μεταξύ των εφήβων που υπάρχουν ενδείξεις ότι έχουν ελλιπή φοίτηση σε σχέση με αυτούς που δεν έχουν ελλιπή φοίτηση.

Πίνακας 136: Ενδείξεις ελλιπούς φοιτήσεως και χρήση νόμιμων ουσιών, τσιγάρων και αλκοόλ από τους εφήβους.			
	Υπάρχουν ενδείξεις ελλιπούς φοιτήσεως των εφήβων		p-value
	Όχι	Ναι	
Χρήση νόμιμων ουσιών			
<i>Όχι</i>	20 (58,8%)	22 (31,9%)	0,009
<i>Ναι</i>	14 (41,2%)	47 (68,1%)	
Κατανάλωση αλκοόλ			
<i>Όχι</i>	20 (58,8%)	36 (51,4%)	0,478
<i>Ναι (Συστηματική ή περιστασιακή)</i>	14 (41,2%)	34 (48,6%)	
Καπνιστικές συνήθειες			
<i>Μη καπνιστής</i>	18 (52,9%)	19 (27,1%)	0,010
<i>Καπνιστής</i>	16 (47,1%)	51 (72,9%)	

6. Συσχέτιση μεταξύ αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς των εφήβων και διαφόρων δημογραφικών και κοινωνικό-οικονομικών χαρακτηριστικών.

6.1. Οικογενειακή κατάσταση, οικονομική κατάσταση της οικογένειας και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά των εφήβων

Από τον Πίνακα 137 διαπιστώνουμε πως τα ποσοστά των εφήβων που έχουν κάνει απόπειρα αυτοκτονίας, έχουν αυτοτραυματιστεί καθώς επίσης και αυτών που έχουν επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά δεν διαφέρουν στατιστικά σημαντικά ανάλογα με την οικογενειακή κατάσταση των γονέων τους.

Πίνακας 137: Οικογενειακή κατάσταση και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά των εφήβων.

	Οικογενειακή κατάσταση				p-value
	Ζουν μαζί	Τουλάχιστον ένας από τους 2 έχει πεθάνει	Χωρισμένοι	Τουλάχιστον ένας από τους 2 έχει ξαναπαντρευτεί	
Απόπειρα αυτοκτονίας					
Όχι	39 (92,9%)	6 (75,0%)	35 (87,5%)	8 (80,0%)	0,418
Ναι	3 (7,1%)	2 (25,0%)	5 (12,5%)	2 (20,0%)	
Έχει αυτοτραυματιστεί;					
Όχι	39 (92,9%)	7 (87,5%)	39 (92,9%)	8 (80,0%)	0,576
Ναι	3 (7,1%)	1 (12,5%)	3 (7,1%)	2 (20,0%)	
Επικίνδυνη συμπεριφορά					
Όχι	21 (50,0%)	6 (75,0%)	23 (54,8%)	3 (30,0%)	0,280
Ναι	21 (50,0%)	2 (25,0%)	19 (45,2%)	7 (70,0%)	

6.2. Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά των εφήβων.

Από τον Πίνακα 138 παρατηρούμε ότι καμία συσχέτιση δε βρέθηκε ανάμεσα στην επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών από τους έφηβους και το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα.

Πίνακας 138: Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά των εφήβων.

	Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα			p-value
	<6 έτη	6-9 έτη	> 9 έτη	
Απόπειρα αυτοκτονίας				
Όχι	13 (100,0%)	43 (89,6%)	22 (84,6%)	0,331
Ναι	0 (0,0%)	5 (10,4%)	4 (15,4%)	
Έχει αυτοτραυματιστεί;				
Όχι	13 (100,0%)	47 (95,9%)	23 (85,2%)	0,117
Ναι	0 (0,0%)	2 (4,1%)	4 (14,8%)	
Επικίνδυνη συμπεριφορά				
Όχι	5 (38,5%)	25 (51,0%)	14 (51,9%)	0,691
ναι	8 (61,5%)	24 (49,0%)	13 (48,1%)	

6.3. Ενδείξεις ελλιπούς φοιτήσεως του εφήβου και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά του ίδιου.

Από τον Πίνακα 139 παρατηρούμε ότι το ποσοστό των εφήβων που έχουν αυτοτραυματιστεί είναι στατιστικά σημαντικά υψηλότερο μεταξύ των εφήβων που υπάρχουν ενδείξεις ότι έχουν ελλιπή φοίτηση σε σχέση με τους υπόλοιπους εφήβους. Παρόμοια είναι και η τάση όσον αφορά στο ποσοστό των εφήβων που έχουν κάνει απόπειρα αυτοκτονίας ή έχουν επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά, όμως τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικά σημαντικά.

Πίνακας 139: Ενδείξεις ελλιπούς φοιτήσεως του εφήβου και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά του ίδιου.

	Υπάρχουν ενδείξεις ελλιπούς φοιτήσεως των εφήβων;		p-value
	Όχι	Ναι	
Έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας			
Όχι	31 (91,2%)	58 (86,5%)	0,499
Ναι	3 (8,8%)	9 (13,4%)	
Έχει αυτοτραυματιστεί;			
Όχι	34 (100,0%)	60 (87,0%)	0,027
Ναι	0 (0,0%)	9 (13,0%)	
Επικίνδυνη συμπεριφορά			
Όχι	21 (61,8%)	32 (46,4%)	0,142
Ναι	13 (38,2%)	37 (53,6%)	

6.4. Φύλο του εφήβου και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά του ίδιου.

Στον Πίνακα 140 παρουσιάζονται οι συσχετίσεις μεταξύ φύλων και αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών όπως απόπειρες αυτοκτονίας, αυτοτραυματισμού και επικίνδυνης συμπεριφοράς.

Πίνακας 140: Φύλο του εφήβου και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά του ίδιου.

	Κορίτσι	Αγόρι	p-value
	Έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας		
Όχι	26 (76,5%)	62 (93,9%)	0,011
Ναι	8 (23,5%)	4 (6,1%)	
Έχει αυτοτραυματιστεί;			
Όχι	29 (85,3%)	64 (94,1%)	0,139
Ναι	5 (14,7%)	4 (5,9%)	
Επικίνδυνη συμπεριφορά			
Όχι	24 (70,6%)	29 (42,6%)	0,008
Ναι	10 (29,4%)	39 (57,4%)	

7. Συσχέτιση μεταξύ της ενδο-οικογενειακής βίας και τη χρήση ουσιών, την επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών και την άσκηση βίας από τους εφήβους.

7.1. Ενδο-οικογενειακή βία και άσκηση βίας από τους εφήβους προς μέλη της οικογένειας.

Από τον Πίνακα 141 προκύπτει ότι η άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους εφήβους είναι πιο πιθανή στην περίπτωση που ο έφηβος έχει μεγαλώσει σε οικογένεια όπου τα μέλη της είτε ασκούσαν είτε βίωναν ενδο-οικογενειακή βία.

Πίνακας 141: Ενδο-οικογενειακή βία και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους εφήβους προς μέλη της οικογένειας.

	Ο έφηβος μεγάλωσε μέσα σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας		p-value
	Όχι	Ναι	
Μορφές βίας:			
Λεκτική βία (φωνές, βρισιές, απειλές, εκβιασμούς) σε:			
Γονείς			
<i>Ποτέ</i>	12 (54,5%)	20 (24,7%)	0,007
<i>Έστω και σπάνια</i>	10 (45,5%)	61 (75,3%)	
Άλλα παιδιά			
<i>Ποτέ</i>	16 (72,7%)	40 (49,4%)	0,051
<i>Έστω και σπάνια</i>	6 (27,3%)	41 (50,6%)	
Συγγενείς			
<i>Ποτέ</i>	19 (86,4%)	57 (70,4%)	0,130
<i>Έστω και σπάνια</i>	3 (13,6%)	24 (29,6%)	
Βιαιοπραγία προς:			
Γονείς			
<i>Ποτέ</i>	17 (77,3%)	50 (61,7%)	0,175
<i>Έστω και σπάνια</i>	5 (22,7%)	31 (38,3%)	
Άλλα παιδιά			
<i>Ποτέ</i>	21 (95,5%)	59 (72,8%)	0,024
<i>Έστω και σπάνια</i>	1 (4,5%)	22 (27,2%)	
Συγγενείς			
<i>Ποτέ</i>	22 (100,0%)	70 (86,4%)	0,067
<i>Έστω και σπάνια</i>	0 (0,0%)	11 (13,6%)	

7.2. Ενδο-οικογενειακή βία και χρήση τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών από τους εφήβους.

Από τον Πίνακα 142 προκύπτει μια μη στατιστικά σημαντική τάση ότι τόσο η χρήση νόμιμων ουσιών όσο και η κατανάλωση αλκοόλ όσο και το κάπνισμα από τους εφήβους είναι συχνότερα όταν ο έφηβος έχει μεγαλώσει μέσα σε οικογένεια όπου τα μέλη της ασκούσαν ή βίωναν ενδο-οικογενειακή βία σε σχέση με την περίπτωση που ο έφηβος δεν έχει μεγαλώσει σε τέτοιο περιβάλλον.

Πίνακας 142: Ενδο-οικογενειακή βία και χρήση τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών από τους εφήβους.

	Ο έφηβος μεγάλωσε μέσα σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας		p-value
	Όχι	Ναι	
Χρήση νόμιμων ουσιών Όχι Ναι	12 (54,5%) 10 (45,5%)	30 (37,0%) 51 (63,0%)	0,138
Κατανάλωση αλκοόλ Όχι Ναι (Περιστασιακή ή συστηματική)	13 (59,1%) 9 (40,9%)	42 (51,9%) 39 (48,1%)	0,546
Καπνιστικές συνήθειες Μη καπνιστής Καπνιστής	11 (50,0%) 11 (50,0%)	25 (30,9%) 56 (69,1%)	0,095

7.3. Ενδο-οικογενειακή βία και αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές από τους εφήβους.

Από τον Πίνακα 143 προκύπτει ότι δεν υπάρχει καμία σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών και την ύπαρξη ενδο-οικογενειακής βίας.

Πίνακας 143: Ενδο-οικογενειακή βία και αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές από τους εφήβους.

	Ο έφηβος μεγάλωσε σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας		p-value
	Όχι	Ναι	
Έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας Όχι Ναι	20 (90,9%) 2 (9,1%)	69 (87,3%) 10 (12,7%)	0,647
Έχει αυτοτραυματιστεί; Όχι Ναι	22 (100,0%) 0 (0,0%)	72 (88,9%) 9 (11,1%)	0,102
Έχει επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά Όχι Ναι	9 (40,9%) 13 (59,1%)	44 (54,3%) 37 (45,7%)	0,264

Στατιστική ανάλυση

Τα ποιοτικά και κατηγορικά χαρακτηριστικά της μελέτης παρουσιάζονται με απόλυτη και σχετική συχνότητα, ενώ τα ποσοτικά χαρακτηριστικά παρουσιάζονται με μέση τιμή $\pm$ τυπική απόκλιση. Ο έλεγχος ύπαρξης συσχέτισης μεταξύ 2 κατηγορικών μεταβλητών πραγματοποιήθηκε χρησιμοποιώντας το κριτήριο X^2 (Chi-Square) ή το κριτήριο Fisher (Fisher's exact test). Το κριτήριο του Fisher εφαρμόζεται εναλλακτικά του X^2 όταν ο αριθμός των παρατηρήσεων σε τουλάχιστον ένα από τα κελιά του πίνακα διπλής εισόδου, που δημιουργείτε από τις δύο μεταβλητές μεταξύ των οποίων θέλουμε να ελέγξουμε τη συσχέτιση, είναι μικρότερος από 5. Ο έλεγχος ύπαρξης συσχέτισης ανάμεσα σε μία ποιοτική μεταβλητή με 2 κατηγορίες και ένα ποσοτικό χαρακτηριστικό πραγματοποιήθηκε εφαρμόζοντας Student's t-test. Ως επίπεδο σημαντικότητας για την ανίχνευση των στατιστικά σημαντικών συσχετίσεων χρησιμοποιήθηκε το 5%. Όλες οι αναλύσεις πραγματοποιήθηκαν χρησιμοποιώντας το στατιστικό πακέτο SPSS (SPSS Inc, Chicago, IL, USA).

Δ1. Περιγραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος ΦΥΛΑΚΩΝ

1.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά των κατάδικων/ και των γονέων τους.

Στους Πίνακες 144 και 145 παρουσιάζονται αναλυτικά τα κοινωνικό-δημογραφικά χαρακτηριστικά των κατάδικων και των γονέων τους, αντίστοιχα. Στη μελέτη συμμετείχαν 109 κατάδικοι, εκ των οποίων μόνο οι 8 ήταν γυναίκες (7,3%).

Ο μέσος όρος ηλικίας των συμμετεχόντων ήταν τα 27 έτη. Η μεγάλη πλειοψηφία αυτών δήλωσαν πως ήταν ελεύθεροι, ενώ ένα επίσης αρκετά μεγάλο ποσοστό δήλωσε πως ήταν διαζευγμένοι. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι περίπου τα 2/3 των κατάδικων βρέθηκε πως είχαν διακόψει τη φοίτηση τους στο σχολείο καθώς επίσης και το γεγονός ότι μεγάλη πλειοψηφία δήλωσε πως δεν είχε καταταχθεί στο στρατό.

Αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση των γονέων των κατάδικων, διαπιστώσαμε ότι περίπου οι μισοί ήταν παντρεμένοι, δηλαδή οι 2 γονείς ζούσαν μαζί, ενώ ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό ήταν διαζευγμένοι ή σε διάσταση. Επιπλέον, όσον αφορά στο εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων, διαπιστώσαμε ότι η μεγάλη πλειοψηφία τόσο των πατεράδων όσο και των μητέρων ήταν απόφοιτοι δημοτικού, ενώ ελάχιστοι ήταν απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Πίνακας 144: Δημογραφικά χαρακτηριστικά των καταδίκων.

Χαρακτηριστικά	v (%)
Φύλο (<i>Ανδρες</i>)	101 (92,7%)
Περιοχή κατοικίας <i>Χωριό</i> <i>Πόλη</i>	32 (29,4%) 77 (70,6%)
Χώρα γέννησης <i>Κύπρος</i> <i>Ελλάδα</i> <i>Αλλού</i>	102 (93,6%) 1 (0,9%) 6 (5,5%)
Θρησκεία <i>Χριστιανός</i> <i>Μουσουλμάνος</i>	103 (94,5%) 6 (5,5%)
Οικογενειακή κατάσταση <i>Ελεύθερος/η</i> <i>Αρραβωνιασμένος</i> <i>Παντρεμένος/η</i> <i>Διαζευγμένος/η</i> <i>Ξαναπαντρεμένος/η</i> <i>Χήρος/α</i>	61 (56,0%) 1 (0,9%) 15 (9,6%) 27 (17,2%) 4 (2,5%) 1 (0,9%)
Διακοπή της φοίτησης στο σχολείο	71 (65,1%)
Ειδική εκπαίδευση στο σχολείο	3 (2,8%)
Στρατός <i>Υπηρέτησε στο στρατό με ικανότητα:</i> <i>I1</i> <i>I2</i> <i>I3</i> <i>I4</i> <i>Δεν υπηρέτησε στο στρατό</i>	21 (20,8%) - 1 (1,0%) 3 (3,0%) 76 (75,2%)
Είδος εργασίας <i>Καμία εργασία</i> <i>Αυτό-εργοδοτούμενος</i> <i>Υπάλληλος</i> <i>Άνεργος</i>	6 (5,5%) 29 (26,6%) 69 (63,3%) 5 (4,6%)
Τύπος εργασίας <i>Υπό-απασχόληση</i> <i>Μερική απασχόληση</i> <i>Πλήρης απασχόληση</i> <i>Νυχτερινή απασχόληση</i> <i>Καμία απασχόληση</i>	21 (19,3%) 31 (28,4%) 45 (41,3%) 1 (0,9%) 11 (10,1%)
Εκπαιδευτικό επίπεδο καταδίκου (<i>έτη σπουδών</i>) [§]	9 ± 3
Ηλικία (<i>έτη</i>) [§]	27 ± 4

[§] Τα δεδομένα παρουσιάζονται με μέση τιμή ± τυπική απόκλιση

Πίνακας 145: Δημογραφικά χαρακτηριστικά των γονέων των καταδίκων

Χαρακτηριστικά	Πατέρας	Μητέρα
	v (%)	v (%)
Χώρα γέννησης		
<i>Κύπρος</i>	105 (96,4%)	101 (92,7%)
<i>Ελλάδα</i>	2 (1,8%)	1 (0,9%)
<i>Άλλού</i>	2 (1,8%)	7 (6,4%)
Θρησκεία		
<i>Χριστιανός Ορθόδοξος</i>	102 (93,6%)	100 (91,7%)
<i>Χριστιανός Καθολικός</i>	1 (0,9)	3 (2,8)
<i>Μουσουλμάνος</i>	6 (5,5%)	6 (5,5%)
Οικογενειακή κατάσταση		
<i>Παντρεμένος/η</i>	51 (48,5%)	52 (49,5%)
<i>Διαζευγμένος/η</i>	22 (21,0%)	32 (30,5%)
<i>Σε διάσταση</i>	5 (4,8%)	4 (3,8%)
<i>Ξανά-παντρεμένος/η</i>	13 (12,4%)	7 (6,7%)
<i>Νεκρός/η</i>	11 (10,5%)	6 (5,7%)
<i>Χήρος/α</i>	3 (2,8%)	4 (3,8%)
Εκπαιδευτικό επίπεδο		
<i>Αμόρφωτος/η</i>	12 (11,2%)	13 (12,0%)
<i>Δημοτικό (1-6 έτη σπουδών)</i>	53 (49,6%)	65 (60,2%)
<i>Γυμνάσιο (6-9 έτη σπουδών)</i>	26 (24,3%)	23 (21,3%)
<i>Λύκειο (9-12 έτη σπουδών)</i>	14 (13,1%)	6 (5,6%)
<i>Κολλέγιο/Πανεπιστήμιο (>12 έτη σπουδών)</i>	2 (1,8%)	1 (0,9%)
Επάγγελμα		
<i>Δημόσιος υπάλληλος</i>	14 (12,8%)	4 (3,7%)
<i>Ιδιωτικός υπάλληλος</i>	38 (34,9%)	23 (21,1%)
<i>Αυτό-εργοδοτούμενος</i>	21 (19,3%)	9 (8,3%)
<i>Αγρότης/Αγρότισσα/Κτηνοτρόφος</i>	7 (6,4%)	1 (0,9%)
<i>Οικιακά</i>	-	62 (56,8%)
<i>Άλλο</i>	29 (26,6%)	10 (9,2%)

1.2. Περιγραφικά στοιχεία αναφορικά με την καταδίκη των συμμετεχόντων.

Η μεγάλη πλειοψηφία των συμμετεχόντων ήταν βαρυποινίτες. Τα αδικήματα για τα οποία είχαν καταδικαστεί ήταν ποικίλα, όμως, ως πιο σύνηθες σημειώθηκε η χρήση και το εμπόριο ναρκωτικών (Πίνακας 146).

Πίνακας 146: Περιγραφικά χαρακτηριστικά αναφορικά με την καταδίκη των συμμετεχόντων.

	ν (%)
Βαρύτητα ποινής	
<i>Ελαφρυποινίτης</i>	27 (24,8%)
<i>Βαρυποινίτης</i>	82 (75,2%)
Κυρίαρχο αδίκημα	
<i>Χρήση και εμπόριο ναρκωτικών</i>	36 (33,0%)
<i>Ανθρωποκτονία/φόνος</i>	12 (11,0%)
<i>Κλοπή/Ληστεία</i>	11 (10,1%)
<i>Βιασμός/Σεξουαλικό αδίκημα</i>	10 (9,2%)
<i>Άλλο</i>	40 (36,7%)
Πραγματοποίηση του αδικήματος υπό την επήρεια ουσιών	57 (52,8%)
Προηγούμενη καταδίκη	33 (30,3%)
Έχει εκτίσει ποινή φυλάκισης στο παρελθόν	33 (30,3%)

1.3. Στοιχεία αναφορικά με την άσκηση διαφόρων μορφών βίας είτε από τους κατάδικους είτε προς τους κατάδικους.

1.3.1. Άσκηση βίας από μέλη της οικογένειας προς κατάδικους.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το 63,3% (69 κατάδικοι) των συμμετεχόντων στη μελέτη μεγάλωσε μέσα σε ένα περιβάλλον όπου τα μέλη της οικογένειας του ασκούσαν ή βίωναν ενδο-οικογενειακή βία. Στους Πίνακες 147 και 148 παρουσιάζεται αναλυτικά η συχνότητα άσκησης διαφόρων μορφών σωματικής βίας από διάφορα μέλη της οικογένειας προς τους κατάδικους.

Πίνακας 147: Συχνότητα άσκησης διαφόρων μορφών σωματικής βίας από μέλη της οικογένειας προς κατάδικο.

Άσκηση σωματικής βίας στον κατάδικο από:	Πατέρας	Μητέρα	Αδέρφια	Παππούδες/Γιαγιάδες
Μορφή σωματικής βίας:	v (%)	v (%)	v (%)	v (%)
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήμα				
Ποτέ	67 (61,5%)	95 (87,2%)	107 (98,2%)	108 (99,1%)
Σπάνια	6 (5,5%)	8 (7,3%)	-	-
Μερικές φορές	11 (10,1%)	2 (1,8%)	-	1 (0,9%)
Συχνά	17 (15,6%)	4 (3,7%)	2 (1,8)	-
Πολύ συχνά	8 (7,3%)	-	-	-
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών				
Ποτέ	69 (63,3%)	95 (87,2%)	107 (98,2%)	109 (100%)
Σπάνια	6 (5,5%)	7 (6,4%)	-	-
Μερικές φορές	11 (10,1%)	2 (1,8%)	-	-
Συχνά	16 (14,7%)	5 (4,6%)	2 (1,8)	-
Πολύ συχνά	7 (6,4%)	-	-	-
Τραυματισμός με αντικείμενα				
Ποτέ	66 (60,5%)	92 (84,4%)	108 (99,1%)	108 (99,1%)
Σπάνια	6 (5,5)	8 (7,3%)	-	-
Μερικές φορές	12 (11,0%)	3 (2,8%)	-	-
Συχνά	16 (14,7%)	6 (5,5%)	1 (0,9%)	1 (0,9%)
Πολύ συχνά	9 (8,3%)	-	-	-

Πίνακας 148: Συχνότητα άσκησης διαφόρων μορφών σωματικής βίας από μέλη της οικογένειας προς

κατάδικο.

Άσκηση σωματικής βίας στον κατάδικο από:	Πατέρας	Μητέρα	Αδέρφια	Παππούδες/Γιαγιάδες
Μορφή σωματικής βίας:	ν (%)	ν (%)	ν (%)	ν (%)
Κάψιμο με τσιγάρο /νερό				
<i>Ποτέ</i>	105 (96,3%)	109 (100%)	109 (100%)	109 (100%)
<i>Σπάνια</i>	1 (0,9%)	-	-	-
<i>Συχνά</i>	3 (1,9%)	-	-	-
Τραύμα με αιχμηρό αντικείμενο				
<i>Ποτέ</i>	109 (100%)	109 (100%)	109 (100%)	109 (100%)
Τραύμα με χημικές ουσίες				
<i>Ποτέ</i>	109 (100%)	109 (100%)	109 (100%)	109 (100%)
Πνίξιμο με χέρια/ στο νερό				
<i>Ποτέ</i>	107 (98,2%)	109 (100%)	109 (100%)	109 (100%)
<i>Μερικές φορές</i>	1 (0,9%)	-	-	-
<i>Συχνά</i>	1 (0,9%)	-	-	-
Δέσιμο				
<i>Ποτέ</i>	103 (94,5%)	107 (98,2%)	109 (100%)	109 (100%)
<i>Σπάνια</i>	1 (0,9%)	1 (0,9%)	-	-
<i>Μερικές φορές</i>	1 (0,9%)	-	-	-
<i>Συχνά</i>	1 (0,9%)	1 (0,9%)	-	-
<i>Πολύ συχνά</i>	3 (5,8%)	-	-	-

Όσον αφορά στις διάφορες μορφές ψυχολογικής βίας που ασκούσαν οι γονείς και άλλοι γνωστοί ή άγνωστοι στους κατάδικους, από τους Πίνακες 149 και 150 προκύπτει ότι ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό τόσο των μαμάδων όσο και των μπαμπάδων φώναζαν, έβριζαν, απειλούσαν, εκβίαζαν, απέρριπταν συστηματικά ή υποτιμούσαν τα παιδιά τους. Αρκετά μικρότερο ποσοστό και των 2 γονέων ασκούσε άλλες μορφές ψυχολογικής βίας (π.χ. στέρηση τροφής, στέρηση εξόδων, στέρηση ιατρική φροντίδας, κ.τ.λ.).

Πίνακας 149: Συχνότητα άσκησης διαφόρων μορφών **ψυχολογικής βίας** από μέλη της οικογένειας προς τον κατάδικο.

Άσκηση ψυχολογικής βίας στον κατάδικο από:	Πατέρας	Μητέρα
Μορφή ψυχολογικής βίας:	ν (%)	ν (%)
Φωνές		
<i>Ποτέ</i>	67 (61,5%)	60 (55,0%)
<i>Σπάνια</i>	2 (1,8%)	2 (1,8%)
<i>Μερικές φορές</i>	13 (11,9%)	19 (17,4%)
<i>Συχνά</i>	18 (16,5%)	23 (21,1%)
<i>Πολύ συχνά</i>	9 (8,3%)	5 (4,6%)
Βρισιές/κατάρρες		
<i>Ποτέ</i>	72 (66,1%)	64 (58,7%)
<i>Σπάνια</i>	4 (3,7%)	3 (2,8%)
<i>Μερικές φορές</i>	12 (11,0%)	18 (16,5%)
<i>Συχνά</i>	13 (11,9%)	19 (17,48%)
<i>Πολύ συχνά</i>	8 (7,3%)	5 (4,6%)
Απειλές/φοβέρες		
<i>Ποτέ</i>	72 (66,1%)	64 (58,7%)
<i>Σπάνια</i>	2 (1,8)	2 (1,8%)
<i>Μερικές φορές</i>	14 (12,8%)	18 (16,5%)
<i>Συχνά</i>	13 (11,9%)	20 (18,3%)
<i>Πολύ συχνά</i>	8 (7,3%)	5 (4,6)
Εκβιασμούς		
<i>Ποτέ</i>	76 (69,7%)	65 (59,6%)
<i>Σπάνια</i>	2 (1,8%)	3 (2,8%)
<i>Μερικές φορές</i>	12 (11,0%)	17 (15,6%)
<i>Συχνά</i>	11 (10,1%)	19 (17,4%)
<i>Πολύ συχνά</i>	8 (7,3%)	5 (4,6%)
Συστηματική απόρριψη		
<i>Ποτέ</i>	75 (68,9%)	67 (61,5%)
<i>Σπάνια</i>	2 (1,8%)	3 (2,8%)
<i>Μερικές φορές</i>	11 (10,1%)	16 (14,6%)
<i>Συχνά</i>	13 (11,9%)	19 (17,4%)
<i>Πολύ συχνά</i>	8 (7,3%)	4 (3,7%)
Υποτίμηση		
<i>Ποτέ</i>	86 (78,9%)	81 (74,3%)
<i>Σπάνια</i>	1 (0,9%)	1 (0,9%)
<i>Μερικές φορές</i>	6 (5,5%)	13 (11,9%)
<i>Συχνά</i>	9 (8,3%)	11 (10,1%)
<i>Πολύ συχνά</i>	7 (6,4%)	3 (2,8)

Πίνακας 150: Συχνότητα άσκησης διαφόρων μορφών **ψυχολογικής βίας** από μέλη της οικογένειας προς τον κατάδικο.

Άσκηση ψυχολογικής βίας στον κατάδικο από:	Πατέρας	Μητέρα
Μορφή ψυχολογικής βίας:	n (%)	n (%)
Κλείδωμα εντός /εκτός οικίας		
<i>Ποτέ</i>	103 (94,5%)	107 (98,2%)
<i>Σπάνια</i>	1 (0,9%)	-
<i>Πολύ συχνά</i>	5 (4,6%)	2 (1,8%)
Στέρηση τροφής		
<i>Ποτέ</i>	107 (98,2%)	107 (98,2%)
<i>Σπάνια</i>	-	-
<i>Πολύ συχνά</i>	2 (1,8%)	2 (1,8%)
Στέρηση ιατρικής φροντίδας		
<i>Ποτέ</i>	109 (100%)	109 (100%)
Στέρηση εξόδων		
<i>Ποτέ</i>	108 (99,1%)	108 (99,1%)
<i>Μερικές φορές</i>	1 (0,9%)	1 (0,9%)
Προκαταλήψεις/ διακρίσεις λόγω καταγωγής / φύλου / ικανότητας κ.λπ.		
<i>Ποτέ</i>	109 (100%)	109 (100%)

1.3.2. Άσκηση βίας από κατάδικο προς μέλη της οικογένειας του.

Από τον Πίνακα 151 προκύπτει ότι λιγότεροι από το 20% των κατάδικων ασκούσαν λεκτική βία σπάνια, μερικές φορές, συχνά ή πολύ συχνά στους γονείς τους, στο σύντροφό τους, σε γνωστούς ή αγνώστους. Επίσης, εξίσου μικρά ήταν και τα ποσοστά των κατάδικων που βιαιοπραγούσαν απέναντι στους γονείς τους, το σύντροφό τους, συγγενείς τους (< 10% των κατάδικων), γνωστούς τους (<20%) ή αγνώστους (περίπου 20%).

Πίνακας 151: Συχνότητα άσκησης διαφόρων μορφών ψυχολογικής και σωματικής βίας από τον κατάδικο προς μέλη της οικογένειας και άλλους.

Άσκηση βίας από τον κατάδικο προς:	Γονείς	Σύντροφο	Συγγενείς	Γνωστούς	Αγνώστους
Λεκτική Βία					
Φωνές/Βρισιές/Απειλές/Εκβιασμ.					
<i>Ποτέ</i>	94 (86,3%)	100 (91,8%)	100 (91,8%)	92 (84,4%)	90 (82,6%)
<i>Σπάνια</i>	2 (1,8)	1 (0,9%)	2 (1,8)	3 (2,8)	4 (3,7%)
<i>Μερικές φορές</i>	7 (6,4%)	4 (3,7%)	5 (4,6%)	9 (8,3%)	9 (8,3%)
<i>Συχνά</i>	6 (5,5%)	2 (1,8%)	2 (1,8%)	4 (3,7%)	5 (4,6%)
<i>Πολύ συχνά</i>	-	2 (1,8%)	-	1 (0,9)	1 (0,9)
Σωματική Βία					
Βιαιοπραγία προς ανθρώπους					
<i>Ποτέ</i>	102 (93,6%)	103 (94,5%)	103 (94,5%)	92 (84,3%)	86 (78,9%)
<i>Σπάνια</i>	2 (1,8)	2 (1,8%)	1 (0,9)	3 (2,8%)	7 (6,4%)
<i>Μερικές φορές</i>	3 (2,8%)	2 (1,8%)	2 (1,8%)	4 (3,7%)	6 (5,5%)
<i>Συχνά</i>	2 (1,8%)	2 (1,8%)	3 (2,8%)	9 (8,3%)	7 (6,4%)
<i>Πολύ συχνά</i>	-	-	-	1 (0,9)	3 (2,8%)
Βιαιοπραγία προς αντικείμενα					
<i>Ποτέ</i>	104 (95,4%)	106 (97,3%)	108 (99,1%)	104 (95,4%)	104 (95,4%)
<i>Σπάνια</i>	-	-	-	1 (0,9%)	1 (0,9%)
<i>Μερικές φορές</i>	2 (1,8%)	2 (1,8)	1 (0,9)	3 (2,8)	3 (2,8%)
<i>Συχνά</i>	3 (2,8%)	1 (0,9%)	-	1 (0,9)	1 (0,9)
Βιαιοπραγία προς ζώα					
<i>Ποτέ</i>	107 (98,2%)	108 (99,1%)	109 (100%)	108 (99,1%)	109 (100%)
<i>Σπάνια</i>	-	-	-	1 (0,9%)	-
<i>Μερικές φορές</i>	-	-	-	-	-
<i>Συχνά</i>	2 (1,8%)	1 (0,9%)	-	-	-

1.4. Στοιχεία αναφορικά με την αυτοκαταστροφική συμπεριφορά των κατάδικων και τη συχνότητα χρήσης διαφόρων ουσιών.

Ο πίνακας 152 παρουσιάζει στοιχεία αναφορικά με τις διάφορες μορφές αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών και χρήσης ουσιών.

Πίνακας 152: Συχνότητα χρήσης διαφόρων ειδών ναρκωτικών από τους κατάδικους, κατά τη διάρκεια των τελευταίων 12 μηνών.

	Συχνότητα λήψης των παρακάτω ουσιών κατά τους 12 τελευταίους μήνες					
	Ποτέ	3-5 φορές	6-9 φορές	10-19 φορές	20-29 φορές	40 φορές και άνω
Αναβολικές ουσίες	109 (100%)	-	-	-	-	-
Κωδεΐνη	109 (100%)	-	-	-	-	-
Αμφεταμίνες	109 (100%)	-	-	-	-	-
Μαριχουάνα, χασίς	66 (60,6%)	4 (3,7%)	9 (8,3%)	11 (10,1%)	13 (11,9%)	6 (5,5%)
Κοκαΐνη/κρακ/scank	87 (79,8%)	2 (1,8%)	4 (3,7%)	9 (8,3%)	7 (6,4%)	-
L.S.D.	109 (100%)	-	-	-	-	-
Ecstasy	108 (99,1%)	-	-	1 (0,9%)	-	-
Ηρωίνη καπνιστή	100 (91,8%)	-	2 (1,8%)	6 (5,5%)	1 (0,9%)	-
Ηρωίνη με ένεση	102 (93,5%)	-	-	3 (2,8%)	4 (3,7%)	-

2. Συσχέτιση μεταξύ της άσκηση βίας από τους γονείς προς τους κατάδικους και διαφόρων κοινωνικό-δημογραφικών παραγόντων.

2.1. Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων και άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από τους γονείς προς τους κατάδικους.

Ο Πίνακας 153 παρουσιάζει τα αποτελέσματα σχέσης μεταξύ εκπαιδευτικού επιπέδου μητέρας και πατέρα και άσκησης βίας. Τα αποτελέσματα αν και δείχνουν μία τάση προς την κατεύθυνση των αμόρφωτων γονιών ως πιο πιθανό να ασκούν βία σε σχέση με τους μορφωμένους γονείς, τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικά σημαντικά.

Πίνακας 153: Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων και άσκηση σωματικής βίας από τους γονείς προς τους κατάδικους.

Άσκηση σωματικής βίας από πατέρα:	Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα			p-value
	Αμόρφωτος	1-6 έτη	>6 έτη	
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα				
Ποτέ	10 (83,3%)	33 (62,3%)	24 (57,1%)	0,254
Έστω και σπάνια	2 (16,7%)	20 (37,7%)	18 (42,9%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών				
Ποτέ	10 (83,3%)	34 (64,2%)	24 (57,1%)	0,249
Έστω και σπάνια	2 (16,7%)	19 (35,8%)	18 (42,9%)	
Τραυματισμός με αντικείμενα				
Ποτέ	10 (83,3%)	32 (60,4%)	23 (54,8%)	0,202
Έστω και σπάνια	2 (16,7%)	21 (39,6%)	19 (45,2%)	
Άσκηση σωματικής βίας από μητέρα:	Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας			p-value
	Αμόρφωτη	1-6 έτη	>6 έτη	
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα				
Ποτέ	10 (76,9%)	58 (89,2%)	27 (90,0%)	0,425
Έστω και σπάνια	3 (23,1%)	7 (10,8%)	3 (10,0%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών				
Ποτέ	10 (76,9%)	58 (89,2%)	27 (90,0%)	0,425
Έστω και σπάνια	3 (23,1%)	7 (10,8%)	3 (10,0%)	
Τραυματισμός με αντικείμενα				
Ποτέ	9 (69,2%)	56 (86,2%)	27 (90,0%)	0,200
Έστω και σπάνια	4 (30,8%)	9 (13,8%)	3 (10,0%)	

Από τον Πίνακα 154 προκύπτει ότι δεν υπάρχει καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην άσκηση ψυχολογικής βίας από τους γονείς και το εκπαιδευτικό τους επίπεδο.

Πίνακας 154: Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων και άσκηση ψυχολογικής βίας από τους γονείς προς τους κατάδικους.

Άσκηση ψυχολογικής βίας από πατέρα:	Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα			p-value
	Αμόρφωτος	1-6 έτη	>6 έτη	

Φωνές				
<i>Ποτέ</i>	7 (58,3%)	29 (54,7%)	31 (73,8%)	0,153
<i>Έστω και σπάνια</i>	5 (41,7%)	24 (45,3%)	11 (26,2%)	
Βρισιές/Κατάρρες				
<i>Ποτέ</i>	7 (58,3%)	34 (64,2%)	31 (73,8%)	0,476
<i>Έστω και σπάνια</i>	5 (41,7%)	19 (35,8%)	11 (26,2%)	
Απειλές/Φοβέρες				
<i>Ποτέ</i>	7 (58,3%)	34 (64,2%)	30 (71,4%)	0,623
<i>Έστω και σπάνια</i>	5 (41,7%)	19 (35,8%)	12 (28,6%)	
Εκβιασμοί				
<i>Ποτέ</i>	7 (58,3%)	35 (66,0%)	32 (76,2%)	0,392
<i>Έστω και σπάνια</i>	5 (41,7%)	18 (34,0%)	10 (23,8%)	
Συστηματική απόρριψη				
<i>Ποτέ</i>	7 (58,3%)	34 (64,2%)	32 (76,2%)	0,337
<i>Έστω και σπάνια</i>	5 (41,7%)	19 (35,8%)	10 (23,8%)	
Υποτίμηση				
<i>Ποτέ</i>	8 (66,7%)	40 (75,5%)	36 (85,7%)	0,275
<i>Έστω και σπάνια</i>	4 (33,3%)	13 (24,5%)	6 (14,3%)	
Άσκηση ψυχολογικής βίας από μητέρα:	Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας			
	Αμόρφωτη	1-6 έτη	>6 έτη	p-value
Φωνές				
<i>Ποτέ</i>	8 (66,7%)	32 (60,4%)	20 (47,6%)	0,339
<i>Έστω και σπάνια</i>	4 (33,3%)	21 (39,6%)	22 (52,4%)	
Βρισιές/Κατάρρες				
<i>Ποτέ</i>	8 (66,7%)	34 (64,2%)	22 (52,4%)	0,446
<i>Έστω και σπάνια</i>	4 (33,3%)	19 (35,8%)	20 (47,6%)	
Απειλές/Φοβέρες				
<i>Ποτέ</i>	8 (66,7%)	33 (62,3%)	22 (52,4%)	0,526
<i>Έστω και σπάνια</i>	4 (33,3%)	20 (37,7%)	20 (47,6%)	
Εκβιασμοί				
<i>Ποτέ</i>	8 (66,7%)	34 (64,2%)	22 (52,4%)	0,446
<i>Έστω και σπάνια</i>	4 (33,3%)	19 (35,8%)	20 (47,6%)	
Συστηματική απόρριψη				
<i>Ποτέ</i>	8 (66,7%)	34 (64,2%)	23 (54,85)	0,587
<i>Έστω και σπάνια</i>	4 (33,3%)	19 (35,8%)	19 (45,2%)	
Υποτίμηση				
<i>Ποτέ</i>	8 (66,7%)	42 (79,2%)	29 (69,0%)	0,445
<i>Έστω και σπάνια</i>	4 (33,3%)	11 (20,8%)	13 (31,0%)	

2.2 Οικογενειακή κατάσταση γονέων και άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από τους γονείς στους κατάδικους.

Στους Πίνακες 155 και 156 παρουσιάζονται αναλυτικά οι έλεγχοι ύπαρξης συσχέτισης ανάμεσα στην άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας, αντίστοιχα, από τους γονείς και την οικογενειακή κατάσταση των γονέων.

Πίνακας 155: Οικογενειακή κατάσταση γονέων και άσκηση σωματικής βίας από τους γονείς προς τους κατάδικους.

Οικογενειακή κατάσταση γονέων			
Άσκηση σωματικής βίας από τον πατέρα	Παντρεμένοι	Διαζευγμένοι	p-value
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα			
<i>Ποτέ</i>	29 (56,9%)	27 (67,5%)	0,301
<i>Έστω και σπάνια</i>	22 (43,1%)	13 (32,5%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών			
<i>Ποτέ</i>	30 (58,8%)	27 (67,5%)	0,396
<i>Έστω και σπάνια</i>	21 (41,2%)	13 (32,5%)	
Τραυματισμός με αντικείμενα			
<i>Ποτέ</i>	28 (54,9%)	27 (67,5%)	0,223
<i>Έστω και σπάνια</i>	23 (45,1%)	13 (32,5%)	
Οικογενειακή κατάσταση γονέων			
Άσκηση σωματικής βίας από την μητέρα	Παντρεμένοι	Διαζευγμένοι	p-value
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα			
<i>Ποτέ</i>	44 (86,3%)	39 (88,6%)	0,730
<i>Έστω και σπάνια</i>	7 (13,7%)	5 (11,4%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών			
<i>Ποτέ</i>	45 (88,2%)	38 (86,4%)	0,784
<i>Έστω και σπάνια</i>	6 (11,8%)	6 (13,6%)	
Τραυματισμός με αντικείμενα			
<i>Ποτέ</i>	44 (86,3%)	37 (84,1%)	0,765
<i>Έστω και σπάνια</i>	7 (13,7%)	7 (15,9%)	

Πίνακας 156: Οικογενειακή κατάσταση γονέων και άσκηση ψυχολογικής βίας από τους γονείς προς τους κατάδικους.

Οικογενειακή κατάσταση γονέων			
Άσκηση ψυχολογικής βίας από τον πατέρα:	Παντρεμένοι	Διαζευγμένοι	p-value
Φωνές			
<i>Ποτέ</i>	27 (52,9%)	31 (77,5%)	0,016
<i>Έστω και σπάνια</i>	24 (47,1%)	9 (22,5%)	
Βρισιές/Κατάρρες			
<i>Ποτέ</i>	32 (62,7%)	31 (77,5%)	0,130
<i>Έστω και σπάνια</i>	19 (37,3%)	9 (22,5%)	
Απειλές/Φοβέρες			
<i>Ποτέ</i>	33 (64,7%)	30 (75,0%)	0,291
<i>Έστω και σπάνια</i>	18 (35,3%)	10 (25,0%)	
Εκβιασμοί			
<i>Ποτέ</i>	34 (66,7%)	33 (82,5%)	0,089
<i>Έστω και σπάνια</i>	17 (33,3%)	7 (17,5%)	
Συστηματική απόρριψη			
<i>Ποτέ</i>	34 (66,7%)	32 (80,0%)	0,157

<i>Έστω και σπάνια</i>	17 (33,3%)	8 (20,0%)	
Υποτίμηση			
<i>Ποτέ</i>	40 (78,4%)	37 (92,5%)	0,065
<i>Έστω και σπάνια</i>	11 (21,6%)	3 (7,5%)	
	Οικογενειακή κατάσταση γονέων		
Άσκηση ψυχολογικής βίας από τον πατέρα:	Παντρεμένοι	Διαζευγμένοι	p-value
Φωνές			
<i>Ποτέ</i>	27 (52,9%)	24 (54,5%)	0,876
<i>Έστω και σπάνια</i>	24 (47,1%)	20 (45,5%)	
Βρισιές/Κατάρρες			
<i>Ποτέ</i>	28 (54,9%)	26 (59,1%)	0,681
<i>Έστω και σπάνια</i>	23 (45,1%)	18 (40,9%)	
Απειλές/Φοβέρες			
<i>Ποτέ</i>	29 (56,9%)	25 (56,8%)	0,997
<i>Έστω και σπάνια</i>	22 (43,1%)	19 (43,2%)	
Εκβιασμοί			
<i>Ποτέ</i>	29 (56,9%)	26 (59,1%)	0,826
<i>Έστω και σπάνια</i>	22 (43,1%)	18 (40,9%)	
Συστηματική απόρριψη			
<i>Ποτέ</i>	30 (58,8%)	27 (61,4%)	0,801
<i>Έστω και σπάνια</i>	21 (41,2%)	17 (38,6%)	
Υποτίμηση			
<i>Ποτέ</i>	36 (70,6%)	34 (77,3%)	0,461
<i>Έστω και σπάνια</i>	15 (29,4%)	10 (22,7%)	

2.3 Αστικότητα περιοχής και άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από τους γονείς στους κατάδικους.

Στους Πίνακες 157 και 158 παρουσιάζεται η σχέση μεταξύ αστικότητα περιοχής κατοικίας και άσκηση από τους γονείς είναι συχνότερη όταν η οικογένεια κατοικεί σε πόλη σε σχέση με την περίπτωση που κατοικεί σε χωριό. Όμως, τα αποτελέσματα ήταν στατιστικά σημαντικά μόνο για την άσκηση βίας από τον πατέρα. Αντίθετα, από τον Πίνακα 13 διαπιστώνουμε ότι αν και η άσκηση ψυχολογικής βίας είναι σημαντικά υψηλότερη όταν η οικογένεια κατοικεί μέσα στην πόλη σε σχέση με την περίπτωση που κατοικεί σε χωριό, η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική μόνο όσον αφορά στην άσκηση βίας από τις μητέρες.

Πίνακας 157: Αστικότητα περιοχής κατοικίας και άσκηση σωματικής βίας από τους γονείς προς τους κατάδικους.

Άσκηση σωματικής βίας από πατέρα:	Χωριό	Πόλη	p-value
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα			
Ποτέ	25 (78,1%)	42 (54,5%)	0,021
Έστω και σπάνια	7 (21,95)	35 (45,5%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών			
Ποτέ	25 (78,1%)	44 (57,1%)	0,038
Έστω και σπάνια	7 (21,9%)	33 (42,9%)	
Τραυματισμός με αντικείμενα			
Ποτέ	22 (68,8%)	44 (57,1%)	0,259
Έστω και σπάνια	10 (31,3%)	33 (42,9%)	
Άσκηση σωματικής βίας από μητέρα:	Χωριό	Πόλη	p-value
Γροθιές/Κλωτσιές/Τσιμπήματα			
Ποτέ	29 (90,6%)	66 (85,7%)	0,485
Έστω και σπάνια	3 (9,4%)	11 (14,3%)	
Τράβηγμα μαλλιών/αυτιών			
Ποτέ	29 (90,6%)	66 (85,7%)	0,485
Έστω και σπάνια	3 (9,4%)	11 (14,3%)	
Τραυματισμός με αντικείμενα			
Ποτέ	28 (87,5%)	64 (83,1%)	0,566
Έστω και σπάνια	4 (12,5%)	13 (16,9%)	

Πίνακας 158: Αστικότητα περιοχής κατοικίας και άσκηση ψυχολογικής βίας από τους γονείς προς τους κατάδικους.

Άσκηση ψυχολογικής βίας από τον πατέρα:	Χωριό	Πόλη	p-value
Φωνές <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	18 (56,3%) 14 (43,7%)	49 (63,6%) 28 (36,4%)	0,471
Βρισιές/Κατάρρες <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	20 (62,5%) 12 (37,5%)	52 (67,5%) 25 (32,5%)	0,613
Απειλές/Φοβέρες <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	21 (65,6%) 11 (34,4%)	51 (66,2%) 26 (33,8%)	0,951
Εκβιασμοί <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	21 (65,6%) 11 (34,4%)	55 (71,4%) 22 (28,6%)	0,548
Συστηματική απόρριψη <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	21 (65,6%) 11 (34,4%)	54 (70,1%) 23 (29,9%)	0,644
Υποτίμηση <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	23 (71,9%) 9 (28,1%)	63 (82,2%) 14 (18,2%)	0,247
Άσκηση ψυχολογικής βίας από τη μητέρα:	Χωριό	Πόλη	p-value
Φωνές <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	24 (75,0%) 8 (25,0%)	36 (46,8%) 41 (53,2%)	0,007
Βρισιές/Κατάρρες <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	25 (78,1%) 7 (21,9%)	39 (50,6%) 38 (49,4%)	0,008
Απειλές/Φοβέρες <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	25 (78,1%) 7 (21,9%)	39 (50,6%) 38 (49,4%)	0,008
Εκβιασμοί <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	25 (78,1%) 7 (21,9%)	40 (51,9%) 37 (48,1%)	0,011
Συστηματική απόρριψη <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	25 (78,1%) 7 (21,9%)	42 (54,5%) 35 (45,5%)	0,021
Υποτίμηση <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	26 (81,3%) 6 (18,8%)	55 (71,4%) 22 (28,6%)	0,285

3. Συσχέτιση μεταξύ της άσκηση βίας από τους κατάδικους προς μέλη της οικογένειας ή άλλους και διαφόρων κοινωνικό-δημογραφικών παραγόντων.

3.1 Εκπαιδευτικό επίπεδο κατάδικου και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους κατάδικους.

Στον Πίνακα 159 παρουσιάζεται η συσχέτιση μεταξύ άσκησης βίας και εκπαιδευτικό επίπεδο του κατάδικου.

Πίνακας 159: Εκπαιδευτικό επίπεδο κατάδικου και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους κατάδικους προς μέλη της οικογένειας και άλλους γνωστούς ή αγνώστους.

Μορφές βίας:	Εκπαιδευτικό επίπεδο κατάδικου			p-value
	< 6 έτη	6 -9 έτη	>9 έτη	
Λεκτική βία (φωνές, βρισιές, απειλές, εκβιασμούς) σε:				
Γονείς				
<i>Ποτέ</i>	28 (93,3%)	40 (81,6%)	26 (86,7%)	0,341
<i>Έστω και σπάνια</i>	2 (6,7%)	9 (18,4%)	4 (13,3%)	
Σύντροφος				
<i>Ποτέ</i>	27 (90,0%)	45 (91,8%)	28 (93,3%)	0,895
<i>Έστω και σπάνια</i>	3 (10,0%)	4 (8,2%)	2 (6,7%)	
Συγγενείς				
<i>Ποτέ</i>	28 (93,3%)	42 (85,7%)	30 (100,0%)	0,076
<i>Έστω και σπάνια</i>	2 (6,7%)	7 (14,3%)	0 (0,0%)	
Γνωστούς				
<i>Ποτέ</i>	25 (83,3%)	39 (79,6%)	28 (93,3%)	0,259
<i>Έστω και σπάνια</i>	5 (16,7%)	10 (20,4%)	2 (6,7%)	
Αγνώστους				
<i>Ποτέ</i>	24 (80,0%)	37 (75,5%)	29 (96,7%)	0,050
<i>Έστω και σπάνια</i>	6 (20,0%)	12 (24,5%)	1 (3,3%)	
Βιαιοπραγία προς:				
Γονείς				
<i>Ποτέ</i>	28 (93,3%)	46 (93,9%)	28 (93,3%)	0,993
<i>Έστω και σπάνια</i>	2 (6,7%)	3 (6,1%)	2 (6,1%)	
Σύντροφος				
<i>Ποτέ</i>	27 (90,0%)	46 (93,9%)	30 (100,0%)	0,229
<i>Έστω και σπάνια</i>	3 (10,0%)	3 (6,1%)	0 (0,0%)	
Συγγενείς				
<i>Ποτέ</i>	28 (93,3%)	46 (93,39%)	29 (96,7%)	0,825
<i>Έστω και σπάνια</i>	2 (6,7%)	3 (6,1%)	1 (3,3%)	
Γνωστούς				
<i>Ποτέ</i>	23 (76,7%)	40 (81,6%)	29 (96,7%)	0,079
<i>Έστω και σπάνια</i>	7 (23,3%)	9 (18,4%)	1 (3,3%)	
Αγνώστους				
<i>Ποτέ</i>	22 (73,3%)	38 (77,6%)	26 (86,7%)	0,428
<i>Έστω και σπάνια</i>	8 (26,7%)	11 (22,4%)	4 (13,3%)	

3.2 Οικογενειακή κατάσταση κατάδικου και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους κατάδικους.

Από τον Πίνακα 160 προκύπτει ότι οι χωρισμένοι κατάδικοι ήταν πιο πιθανόν να ασκούν λεκτική βία στη/στο σύντροφό τους σε σχέση με τους παντρεμένους ή τους ελεύθερους. Παρομοίως, βρέθηκε ότι τόσο οι παντρεμένοι κατάδικοι όσο και οι διαζευγμένοι ήταν πιο πιθανό να βιαιοπραγούν έναντι της συντρόφους τους σε σχέση με τους ελεύθερους κατάδικους.

Πίνακας 160: Οικογενειακή κατάσταση κατάδικου και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους κατάδικους προς μέλη της οικογένειας και άλλους γνωστούς ή αγνώστους.

Μορφές βίας:	Οικογενειακή κατάσταση κατάδικου			p-value
	Ελεύθερος	Παντρεμένος	Χωρισμένος	
Λεκτική βία (φωνές, βρισιές, απειλές, εκβιασμούς) σε:				
Γονείς				
<i>Ποτέ</i>	54 (88,5%)	14 (87,5%)	25 (80,6%)	0,578
<i>Έστω και σπάνια</i>	7 (11,5%)	2 (12,5%)	6 (19,4%)	
Σύντροφος				
<i>Ποτέ</i>	61 (100,0%)	16 (100,0%)	22 (71,0%)	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	0 (0,0%)	0 (0,0%)	9 (29,0%)	
Συγγενείς				
<i>Ποτέ</i>	58 (95,1%)	15 (93,8%)	26 (83,9%)	0,175
<i>Έστω και σπάνια</i>	3 (4,9%)	1 (6,3%)	5 (16,1%)	
Γνωστούς				
<i>Ποτέ</i>	53 (86,9%)	12 (75,0%)	26 (83,9%)	0,508
<i>Έστω και σπάνια</i>	8 (13,1%)	4 (25,0%)	5 (16,1%)	
Αγνώστους				
<i>Ποτέ</i>	54 (88,5%)	10 (62,5%)	25 (80,6%)	0,049
<i>Έστω και σπάνια</i>	7 (11,5%)	6 (37,5%)	6 (19,4%)	
Βιαιοπραγία προς:				
Γονείς				
<i>Ποτέ</i>	56 (91,8%)	16 (100,0%)	29 (93,5%)	0,495
<i>Έστω και σπάνια</i>	5 (8,2%)	0 (0,0%)	2 (6,5%)	
Σύντροφος				
<i>Ποτέ</i>	61 (100,0%)	14 (87,5%)	27 (87,1%)	0,016
<i>Έστω και σπάνια</i>	0 (0,0%)	2 (12,5%)	4 (12,9%)	
Συγγενείς				
<i>Ποτέ</i>	60 (98,4%)	14 (87,5%)	28 (90,3%)	0,119
<i>Έστω και σπάνια</i>	1 (1,6%)	2 (12,5%)	3 (9,7%)	
Γνωστούς				
<i>Ποτέ</i>	51 (83,6%)	13 (81,3%)	27 (87,1%)	0,853
<i>Έστω και σπάνια</i>	10 (16,4%)	3 (18,8%)	4 (12,9%)	
Αγνώστους				
<i>Ποτέ</i>	48 (78,7%)	11 (68,8%)	26 (83,9%)	0,487
<i>Έστω και σπάνια</i>	13 (21,3%)	5 (31,3%)	5 (16,1%)	

3.3 Αστικότητα περιοχής και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους κατάδικους.

Αναφορικά με την ύπαρξη συσχέτισης ανάμεσα στην άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους κατάδικους και την περιοχή κατοικίας, από τον Πίνακα 161 διαπιστώνουμε ότι δεν υπάρχει καμία συσχέτιση.

Πίνακας 161: Αστικότητα περιοχής κατοικίας και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους κατάδικους προς μέλη της οικογένειας και άλλους γνωστούς ή αγνώστους.

Μορφές βίας:	Χωριό	Πόλη	p-value
Λεκτική βία (φωνές, βρισιές, απειλές, εκβιασμούς) σε:			
Γονείς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	27 (84,4%) 5 (15,6%)	67 (87,0%) 10 (13,0%)	0,716
Συγγενείς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	28 (87,5%) 4 (12,5%)	72 (93,5%) 5 (6,5%)	0,299
Γνωστούς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	27 (84,4%) 5 (15,6%)	65 (84,4%) 12 (15,6%)	0,996
Αγνώστους <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	24 (75,0%) 8 (25,0%)	66 (85,7%) 11 (14,3%)	0,179
Βιαιοπραγία προς:			
Γονείς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	29 (90,6%) 3 (9,4%)	73 (94,8%) 4 (5,2%)	0,418
Συγγενείς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	29 (90,6%) 3 (9,4%)	74 (96,1%) 3 (3,9%)	0,253
Γνωστούς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	28 (87,5%) 4 (12,5%)	64 (83,1%) 13 (16,9%)	0,566
Αγνώστους <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	25 (78,1%) 7 (21,9%)	61 (79,2%) 16 (20,8%)	0,898

3.4. Ηλικία κατάδικου και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τον ίδιο.

Από τον Πίνακα 162 διαπιστώνουμε ότι οι κατάδικοι που ασκούσαν λεκτική βία στους γονείς τους έστω και σπάνια ήταν νεότεροι σε σχέση με αυτούς που δεν ασκούσαν ποτέ βία στους γονείς τους, ενώ αντίθετα αυτοί που ασκούσαν λεκτική βία στη σύντροφό τους καθώς επίσης και αυτοί που βιαιοπραγούσαν έναντι συγγενών. έστω και σπάνια, ήταν στατιστικά σημαντικά μεγαλύτερη σε σχέση με τους υπόλοιπους.

Πίνακας 162: Ηλικία κατάδικου και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από αυτούς προς μέλη της οικογένειας και άλλους γνωστούς ή αγνώστους.

Μορφές βίας:	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p-value
Λεκτική βία (φωνές, βρισιές, απειλές, εκβιασμούς) σε:			
Γονείς			
<i>Ποτέ</i>	27,3	3,3	0,006
<i>Έστω και σπάνια</i>	24,5	4,3	
Σύντροφος			
<i>Ποτέ</i>	26,7	3,6	<0,001
<i>Έστω και σπάνια</i>	29,1	1,2	
Συγγενείς			
<i>Ποτέ</i>	26,9	3,5	0,676
<i>Έστω και σπάνια</i>	26,4	4,4	
Γνωστούς			
<i>Ποτέ</i>	26,9	3,6	0,843
<i>Έστω και σπάνια</i>	26,8	3,6	
Αγνώστους			
<i>Ποτέ</i>	26,9	3,5	0,750
<i>Έστω και σπάνια</i>	27,2	3,9	
Βιαιοπραγία προς:			
Γονείς			
<i>Ποτέ</i>	26,9	3,6	0,789
<i>Έστω και σπάνια</i>	26,6	3,8	
Σύντροφος			
<i>Ποτέ</i>	26,9	3,6	0,413
<i>Έστω και σπάνια</i>	28,2	1,8	
Συγγενείς			
<i>Ποτέ</i>	26,8	3,6	0,039
<i>Έστω και σπάνια</i>	28,7	1,6	
Γνωστούς			
<i>Ποτέ</i>	26,8	3,6	0,444
<i>Έστω και σπάνια</i>	27,5	3,3	
Αγνώστους			
<i>Ποτέ</i>	26,8	3,5	0,804
<i>Έστω και σπάνια</i>	27,1	3,7	

4. Συσχέτιση μεταξύ της χρήσης διαφόρων ουσιών από τους κατάδικους και διαφόρων κοινωνικό-δημογραφικών παραγόντων.

4.1 Εκπαιδευτικό επίπεδο καταδίκου και χρήση τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών από τον ίδιο.

Από τον Πίνακα 163 προκύπτει ότι οι κατάδικοι με χαμηλό ή μέτριο εκπαιδευτικό επίπεδο έκαναν περισσότερη χρήση μαριχουάνα/χασίς κατά τους τελευταίους 12 μήνες σε σχέση με αυτούς που τα έτη σπουδών τους ήταν περισσότερα.. Ενώ η χρήση καμίας άλλης ουσίας δεν βρέθηκε να σχετίζεται στατιστικά σημαντικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο του κατάδικου.

Πίνακας 163: Εκπαιδευτικό επίπεδο καταδίκου και χρήση τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών.

	Εκπαιδευτικό επίπεδο κατάδικου			P-value
	<6 έτη	6-9 έτη	> 9 έτη	
Χρήση νόμιμων ουσιών				
Όχι	10 (33,3%)	10 (20,4%)	12 (40,0%)	0,153
Ναι	20 (66,7%)	39 (79,6%)	18 (60,0%)	
Αλκοόλ				
Ποτέ	8 (26,7%)	17 (34,7%)	11 (36,7%)	0,605
Περιστασιακή χρήση	8 (26,7%)	15 (30,6%)	11 (36,7%)	
Συστηματική ή απαραίτητη χρήση	14 (46,7%)	17 (34,7%)	8 (26,7%)	
Λήψη φαρμάκων				
Ποτέ	23 (76,7%)	34 (69,4%)	24 (80,0%)	0,544
Περιστ. ή συστηματικά	7 (23,3%)	15 (30,6%)	6 (20,0%)	
Μαριχουάνα				
Ποτέ	16 (53,3%)	24 (49,0%)	26 (86,7%)	0,003
Έστω και σπάνια	14 (46,7%)	25 (51,0%)	4 (13,3%)	
Κοκαΐνη				
Ποτέ	27 (90,0%)	35 (71,4%)	25 (83,3%)	0,116
Έστω και σπάνια	3 (10,0%)	14 (28,6%)	5 (16,7%)	
Ηρωίνη				
Ποτέ	29 (96,7%)	42 (85,7%)	29 (96,7%)	0,118
Έστω και σπάνια	1 (3,3%)	7 (14,3%)	1 (3,3%)	

4.2 Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα και χρήση τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών από τον κατάδικο.

Στον Πίνακα 164 παρουσιάζονται στοιχεία συσχετίσεις μεταξύ εκπαιδευτικού επιπέδου πατέρα και χρήσης τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών από τον κατάδικο.

Πίνακας 164: Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα και χρήση τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών από τον κατάδικο.

	Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα			p-value
	Αμόρφωτος	1-6 έτη	> 6 έτη	
Χρήση νόμιμων ουσιών				
Όχι	6 (50,0%)	14 (26,4%)	11 (26,2%)	0,234
Ναι	6 (50,0%)	39 (73,6%)	31 (73,8%)	
Αλκοόλ				
Ποτέ	7 (58,3%)	19 (35,8%)	9 (21,4%)	0,001
Περιστασιακή χρήση	0 (0,0%)	11 (20,8%)	22 (52,4%)	
Συστηματική ή απαραίτητη χρήση	5 (41,7%)	23 (43,4%)	11 (26,2%)	
Λήψη φαρμάκων				
Ποτέ	9 (75,0%)	38 (71,7%)	32 (76,2%)	0,881
Περιστασιακά ή συστηματικά	3 (25,0%)	15 (28,3%)	10 (23,8%)	
Μαριχουάνα				
Ποτέ	8 (66,7%)	30 (56,6%)	27 (64,3%)	0,678
Έστω και σπάνια	4 (33,3%)	23 (43,4%)	15 (35,7%)	
Κοκαΐνη				
Ποτέ	8 (66,7%)	43 (81,1%)	34 (81,0%)	0,509
Έστω και σπάνια	4 (33,3%)	10 (18,9%)	8 (19,0%)	
Ηρωίνη				
Ποτέ	9 (75,0%)	50 (94,3%)	39 (92,9%)	0,087
Έστω και σπάνια	3 (25,0%)	3 (5,7%)	3 (7,1%)	

4.3 Οικογενειακή κατάσταση κατάδικου και χρήση τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών.

Από τον Πίνακα 165 διακρίνουμε ότι οι χωρισμένοι κατάδικοι ήταν πιο πιθανό να κάνουν χρήση φαρμάκων και χρήση ηρωίνης σε σχέση με τους ελεύθερους ή παντρεμένους, ενώ καμία επιπλέον στατιστικά σημαντική συσχέτιση δεν παρατηρήθηκε ανάμεσα στη χρήση των υπόλοιπων ουσιών και την οικογενειακή κατάσταση των κατάδικων.

Πίνακας 165: Οικογενειακή κατάσταση κατάδικου και χρήση τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών.

	Οικογενειακή κατάσταση κατάδικου			p-value
	Ελεύθερος	Παντρεμένος	Χωρισμένος	
Χρήση νόμιμων ουσιών				
<i>Όχι</i>	17 (27,9%)	6 (37,5%)	8 (25,8%)	0,686
<i>Ναι</i>	44 (72,1%)	10 (62,5%)	23 (74,2%)	
Αλκοόλ				
<i>Ποτέ</i>	16 (26,2%)	7 (43,8%)	13 (41,9%)	0,295
<i>Περιστασιακή χρήση</i>	23 (37,7%)	5 (31,3%)	6 (19,4%)	
<i>Συστηματική ή απαραίτητη χρήση</i>	22 (36,1%)	4 (25,0%)	12 (38,7%)	
Λήψη φαρμάκων				
<i>Ποτέ</i>	49 (80,3%)	13 (81,3%)	18 (58,1%)	0,055
<i>Περιστασιακά ή συστηματικά</i>	12 (19,7%)	3 (18,8%)	13 (41,9%)	
Μαριχουάνα				
<i>Ποτέ</i>	34 (55,7%)	10 (62,5%)	22 (71,0%)	0,364
<i>Έστω και σπάνια</i>	27 (44,3%)	6 (37,5%)	9 (29,0%)	
Κοκαΐνη				
<i>Ποτέ</i>	48 (78,7%)	13 (81,3%)	25 (80,6%)	0,961
<i>Έστω και σπάνια</i>	13 (21,3%)	3 (18,8%)	6 (19,4%)	
Ηρωίνη				
<i>Ποτέ</i>	59 (96,7%)	15 (93,8%)	25 (80,6%)	0,029
<i>Έστω και σπάνια</i>	2 (3,3%)	1 (6,3%)	6 (19,4%)	

4.4 Οικογενειακή κατάσταση γονέων και χρήση τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών από τον κατάδικο.

Στον Πίνακα 166 παρουσιάζονται αναλυτικά οι έλεγχοι συσχετίσεων ανάμεσα στη χρήση διαφόρων ουσιών από τους κατάδικους και την οικογενειακή κατάσταση των γονέων τους.

Πίνακας 166: Οικογενειακή κατάσταση γονέων και χρήση τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών από τον κατάδικο.

	Οικογενειακή κατάσταση γονέων			p-value
	Ζουν μαζί	Χωρισμένοι	Θάνατος για τουλάχιστον έναν από τους 2 γονείς	
Χρήση νόμιμων ουσιών				
Όχι	19 (37,3%)	6 (15,0%)	6 (42,9%)	0,035
Ναι	32 (62,5%)	34 (85,0%)	8 (57,1%)	
Αλκοόλ				
Ποτέ	22 (43,1%)	7 (17,5%)	6 (42,9%)	0,005
Περιστασιακή χρήση	17 (33,3%)	16 (40,0%)	0 (0,0%)	
Συστηματική ή απαραίτητη χρήση	12 (23,5%)	17 (42,5%)	8 (57,1%)	
Λήψη φαρμάκων				
Ποτέ	40 (78,4%)	26 (65,0%)	12 (85,7%)	0,200
Περιστασιακά ή συστηματ.	11 (21,6%)	14 (35,0%)	2 (14,3%)	
Μαριχουάνα				
Ποτέ	35 (68,6%)	22 (55,0%)	6 (42,9%)	0,156
Έστω και σπάνια	16 (31,3%)	18 (45,0%)	8 (57,1%)	
Κοκαΐνη				
Ποτέ	44 (86,3%)	31 (77,5%)	9 (64,3%)	0,168
Έστω και σπάνια	7 (13,7%)	9 (22,5%)	5 (35,7%)	
Ηρωίνη				
Ποτέ	46 (90,2%)	37 (92,5%)	13 (92,9%)	0,908
Έστω και σπάνια	5 (9,8%)	3 (7,5%)	1 (7,1%)	

4.5 Αστικότητα περιοχής κατοικίας και χρήση τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών από τον κατάδικο.

Από τον Πίνακα 167 προκύπτει ότι η χρήση της ηρωίνης από τους κατάδικους ήταν στατιστικά σημαντικά συχνότερη στην πόλη σε σχέση με το χωριό. Όμως, καμία άλλη στατιστικά σημαντική διαφορά δεν παρατηρήθηκε ανάμεσα στη χρήση των υπολοίπων ουσιών και τον τόπο κατοικίας.

Πίνακας 167: Αστικότητα περιοχής κατοικίας και χρήση τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών από τον κατάδικο.

	Χωριό	Πόλη	p-value
Χρήση νόμιμων ουσιών			
<i>Όχι</i>	9 (28,1%)	23 (29,9%)	0,855
<i>Ναι</i>	23 (71,9%)	54 (70,1%)	
Αλκοόλ			
<i>Ποτέ</i>	9 (28,1%)	27 (35,1%)	0,731
<i>Περιστασιακή χρήση</i>	10 (31,3%)	24 (31,2%)	
<i>Συστηματική ή απαραίτητη χρήση</i>	13 (40,6%)	26 (33,8%)	
Λήψη φαρμάκων			
<i>Ποτέ</i>	27 (84,4%)	54 (70,1%)	0,121
<i>Περιστασιακά ή συστηματικά</i>	5 (15,6%)	23 (29,9%)	
Μαριχουάνα			
<i>Ποτέ</i>	22 (68,8%)	44 (57,1%)	0,259
<i>Έστω και σπάνια</i>	10 (31,3%)	33 (42,9%)	
Κοκαΐνη			
<i>Ποτέ</i>	25 (78,1%)	62 (80,5%)	0,777
<i>Έστω και σπάνια</i>	7 (21,9%)	15 (19,5%)	
Ηρωίνη			
<i>Ποτέ</i>	32 (100,0%)	68 (88,3%)	0,043
<i>Έστω και σπάνια</i>	0 (0,0%)	9 (11,7%)	

4.6. Ηλικία κατάδικου και χρήση τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών από τον ίδιο.

Από τον Πίνακα 168 διαπιστώνουμε ότι δεν υπάρχει καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στη χρήση διαφόρων ουσιών και την ηλικία των κατάδικων.

Πίνακας 168: Ηλικία κατάδικου και χρήση τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών από τον ίδιο.

	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p-value
Χρήση νόμιμων ουσιών			
<i>Όχι</i>	26,1	4,1	0,172
<i>Ναι</i>	27,3	3,3	
Αλκοόλ			
<i>Ποτέ</i>	26,7	3,9	0,203
<i>Περιστασιακή, συστηματική ή απαραίτητη χρήση</i>	25,5	3,6	
Λήψη φαρμάκων			
<i>Ποτέ</i>	26,6	3,7	0,143
<i>Περιστασιακά ή συστηματικά</i>	27,8	3,0	
Μαριχουάνα			
<i>Ποτέ</i>	27,0	3,4	0,748
<i>Έστω και σπάνια</i>	26,8	3,8	
Κοκαΐνη			
<i>Ποτέ</i>	26,8	3,6	0,603
<i>Έστω και σπάνια</i>	27,3	3,4	
Ηρωίνη			
<i>Ποτέ</i>	26,9	3,6	0,581
<i>Έστω και σπάνια</i>	26,3	3,5	

5. Συσχέτιση ανάμεσα στις αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές των κατάδικων και διαφόρους κοινωνικό-δημογραφικούς παράγοντες.

5.1 Αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές και εκπαιδευτικό επίπεδο κατάδικου και των γονέων τους.

Από τους Πίνακες 169 έως 171 διαπιστώνουμε ότι δεν υπάρχει καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στο εκπαιδευτικό επίπεδο είτε των ίδιων των καταδίκων είτε των γονέων τους και την επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών από τους κατάδικους. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η συσχέτιση ανάμεσα στον αυτοτραυματισμό του κατάδικου και το μορφωτικό επίπεδο τόσο του πατέρα όσο και της μητέρας. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι το ποσοστό των καταδίκων που έχουν αυτοτραυματιστεί είναι υψηλότερο όταν οι μητέρες και οι πατέρες ήταν αμόρφωτοι.

Πίνακας 169: Εκπαιδευτικό επίπεδο κατάδικο και αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές από τους ίδιους.

	Εκπαιδευτικό επίπεδο κατάδικου			p-value
	<6 έτη	6-9 έτη	> 9 έτη	
Απόπειρα αυτοκτονίας				
Όχι	25 (83,3%)	41 (83,7%)	21 (70,0%)	0,290
Ναι	5 (16,7%)	8 (16,3%)	9 (30,0%)	
Έχει αυτοτραυματιστεί				
Όχι	27 (90,0%)	43 (87,8%)	29 (96,7%)	0,405
Ναι	3 (10,0%)	6 (12,2%)	1 (3,3%)	
Επικίνδυνη συμπεριφορά				
Όχι	19 (63,3%)	34 (69,4%)	23 (76,7%)	0,530
Ναι	11 (36,7%)	15 (30,6%)	7 (23,3%)	

Πίνακας 170: Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα του καταδίκου και αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές από τους κατάδικους.

	Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα			p-value
	Αμόρφωτος	1-6 έτη	> 6 έτη	
Απόπειρα αυτοκτονίας				
Όχι	8 (66,7%)	43 (81,1%)	34 (81,0%)	0,509
Ναι	4 (33,3%)	10 (18,9%)	8 (19,0%)	
Έχει αυτοτραυματιστεί				
Όχι	8 (66,7%)	48 (90,6%)	41 (97,6%)	0,005
Ναι	4 (33,3%)	5 (9,4%)	1 (2,4%)	
Επικίνδυνη συμπεριφορά				
Όχι	8 (66,7%)	35 (66,0%)	32 (76,2%)	0,541
Ναι	4 (33,3%)	18 (34,0%)	10 (23,8%)	

Πίνακας 171: Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας του καταδίκου και αυτοκαταστροφικές

συμπεριφορές από τους κατάδικους.

	Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας			P-value
	Αμόρφωτη	1-6 έτη	> 6 έτη	
Απόπειρα αυτοκτονίας				
Όχι	8 (61,5%)	52 (80,0%)	26 (86,7%)	0,170
Ναι	5 (38,5%)	13 (20,0%)	4 (13,3%)	
Έχει αυτοτραυματιστεί				
Όχι	8 (61,5%)	61 (93,8%)	29 (96,7%)	0,001
Ναι	5 (38,5%)	4 (6,2%)	1 (3,3%)	
Επικίνδυνη συμπεριφορά				
Όχι	9 (69,2%)	44 (67,7%)	22 (73,3%)	0,857
Ναι	4 (30,8%)	21 (32,3%)	8 (26,7%)	

5.2 Αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές και ηλικία του κατάδικου.

Από τον Πίνακα 172 παρατηρούμε ότι οι κατάδικοι που έχουν κάνει απόπειρα αυτοκτονίας ήταν μεγαλύτεροι ηλικιακά σε σχέση με αυτούς που δεν έχουν κάνει, ενώ καμία συσχέτιση δεν βρέθηκε ανάμεσα στον αυτοτραυματισμό ή την επίδειξη επικίνδυνης συμπεριφοράς από τους κατάδικους και την ηλικίας τους.

Πίνακας 172: Ηλικία κατάδικου και αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές από τον ίδιο.

	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p-value
Απόπειρα αυτοκτονίας			
Όχι	26,5	3,7	0,003
Ναι	28,7	2,4	
Έχει αυτοτραυματιστεί			
Όχι	26,8	3,6	0,151
Ναι	28,6	2,9	
Επικίνδυνη συμπεριφορά			
Όχι	27,1	3,3	0,532
Ναι	26,6	4,0	

6. Συσχέτιση μεταξύ της ύπαρξης ενδο-οικογενειακή βίας και διαφόρων κοινωνικό-δημογραφικών παραγόντων

6.1 Ενδο-οικογενειακή βία και εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων

Από τον Πίνακα 173 προκύπτει ότι δεν υπάρχει καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην ύπαρξη ενδο-οικογενειακής βίας και το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων.

Πίνακας 173: Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα του καταδίκου και ύπαρξη ενδο-οικογενειακή βίας.

	Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα			p-
	Αμόρφωτος	1-6 έτη	> 6 έτη	
Ο κατάδικος έχει μεγαλώσει σε οικογένεια με ενδο-οικογεν. βία				
Όχι	5 (41,7%)	19 (35,8%)	16 (38,1%)	0,925
Ναι	7 (58,3%)	34 (64,2%)	26 (61,9%)	
	Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας			p-
	Αμόρφωτη	1-6 έτη	> 6 έτη	
Ο κατάδικος έχει μεγαλώσει σε οικογένεια με ενδο-οικογεν. βία				
Όχι	5 (38,5%)	25 (38,5%)	10 (33,3%)	0,885
Ναι	8 (61,5%)	40 (61,5%)	20 (66,7%)	

6.2. Ενδο-οικογενειακή βία και οικογενειακή κατάσταση των γονέων

Από τον Πίνακα 174 προκύπτει ότι δεν υπάρχει καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην ύπαρξη ενδο-οικογενειακής βίας και την οικογεν. κατάσταση των γονέων.

Πίνακας 174: Οικογενειακή κατάσταση του καταδίκου και ύπαρξη ενδο-οικογενειακή βίας.

	Οικογενειακή κατάσταση των γονέων			p-value
	Ζουν μαζί	Χωρισμένοι	Θάνατος ενός από τους 2 γονείς	
Ο κατάδικος έχει μεγαλώσει σε οικογένεια με ενδο-οικογεν. βία				
Όχι	18 (35,3%)	17 (42,5%)	5 (35,7%)	0,766
Ναι	33 (64,7%)	23 (57,5%)	9 (64,3%)	

6.3. Ενδο-οικογενειακή βία και αστικότητα της περιοχής κατοικίας.

Από τον Πίνακα 175 διαπιστώνουμε ότι η ύπαρξη ενδο-οικογενειακής βίας είναι συχνότερη μεταξύ οικογενειών που κατοικούν σε πόλεις σε σχέσεις με αυτές που κατοικούν σε χωριά.

Πίνακας 175: Αστικότητα της περιοχής κατοικίας και ύπαρξη ενδο-οικογενειακή βίας.

	Χωριό	Πόλη	p-value
Ο κατάδικος έχει μεγαλώσει σε οικογένεια με ενδο-οικογεν. βία			
Όχι	17 (53,1%)	23 (29,9%)	0,022
Ναι	15 (46,9%)	54 (70,1%)	

7. Συσχέτιση ανάμεσα στην ύπαρξη ενδο-οικογενειακής βίας και την άσκηση βίας από κατάδικους, τη χρήση ουσιών από αυτούς και την επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών.

7.1 Ενδο-οικογενειακή βία και άσκηση βίας από τους κατάδικους προς μέλη της οικογένειας και άλλους γνωστούς ή αγνώστους.

Από τον Πίνακα 176 προκύπτει ότι οι κατάδικοι που είχαν μεγαλώσει σε οικογένειες όπου τα μέλη της είτε ασκούσαν είτε βίωναν ενδο-οικογενειακή βία ήταν πιο πιθανό να ασκούν λεκτική βία στους γονείς τους, ενώ παρόμοια τάση παρατηρείται και όσον αφορά στην άσκηση λεκτικής βίας προς άλλους συγγενείς.

Πίνακας 176: Ενδο-οικογενειακή βία και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους κατάδικους προς μέλη της οικογένειας και άλλους γνωστούς ή αγνώστους.

	Ο κατάδικος μεγάλωσε μέσα σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας		p-value
	Όχι	Ναι	
Μορφές βίας:			
Λεκτική βία (φωνές, βρισιές, απειλές, εκβιασμούς) σε:			
Γονείς			
<i>Ποτέ</i>	39 (97,5%)	55 (79,7%)	0,009
<i>Έστω και σπάνια</i>	1 (2,5%)	14 (20,3%)	
Συγγενείς			
<i>Ποτέ</i>	39 (97,5%)	61 (88,4%)	0,096
<i>Έστω και σπάνια</i>	1 (2,5%)	8 (11,6%)	
Γνωστούς			
<i>Ποτέ</i>	36 (90,0%)	56 (81,2%)	0,220
<i>Έστω και σπάνια</i>	4 (10,0%)	13 (18,8%)	
Αγνώστους			
<i>Ποτέ</i>	35 (87,5%)	55 (79,7%)	0,301
<i>Έστω και σπάνια</i>	5 (12,5%)	14 (20,3%)	
Βιαιοπραγία προς:			
Γονείς			
<i>Ποτέ</i>	38 (95,0%)	64 (92,8%)	0,645
<i>Έστω και σπάνια</i>	2 (5,0%)	5 (7,2%)	
Συγγενείς			
<i>Ποτέ</i>	37 (92,5%)	66 (95,7%)	0,487
<i>Έστω και σπάνια</i>	3 (7,5%)	3 (4,3%)	
Γνωστούς			
<i>Ποτέ</i>	33 (82,5%)	59 (85,5%)	0,677
<i>Έστω και σπάνια</i>	7 (17,5%)	10 (14,5%)	
Αγνώστους			
<i>Ποτέ</i>	32 (80,0%)	54 (78,3%)	0,830
<i>Έστω και σπάνια</i>	8 (20,0%)	15 (21,7%)	

7.2 Ενδο-οικογενειακή βία και χρήση τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών από τον/ην κατάδικο/η.

Όσον αφορά στη σχέση μεταξύ της ύπαρξης ενδο-οικογενειακής βίας και τη χρήση διαφόρων ουσιών από τον κατάδικο, από τον Πίνακα 177 διακρίνουμε μόνο μία τάση για συχνότερη χρήση ηρωίνης από αυτούς που μεγάλωσαν σε περιβάλλον με ενδο-οικογενειακή βία σε σχέση με τους υπόλοιπους.

Πίνακας 177: Ενδο-οικογενειακή βία και χρήση τσιγάρων, αλκοόλ, φαρμάκων και ναρκωτικών από τον κατάδικο.

	Ο κατάδικος μεγάλωσε μέσα σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας		p-value
	Όχι	Ναι	
Χρήση νόμιμων ουσιών <i>Όχι</i> <i>Ναι</i>	12 (30,0%) 28 (70,0%)	20 (29,0%) 49 (71,0%)	0,911
Αλκοόλ <i>Ποτέ</i> <i>Περιστασιακή χρήση</i> <i>Συστηματική ή απαραίτητη χρήση</i>	11 (27,5%) 15 (37,5%) 14 (35,0%)	25 (36,2%) 19 (27,5%) 25 (36,2%)	0,496
Λήψη φαρμάκων <i>Ποτέ</i> <i>Περιστασιακά ή συστηματικά</i>	31 (77,5%) 9 (22,5%)	50 (72,5%) 19 (27,5%)	0,562
Μαριχουάνα <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	26 (65,0%) 14 (35,0%)	40 (58,0%) 29 (42,0%)	0,496
Κοκαΐνη <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	32 (80,0%) 8 (20,0%)	55 (79,7%) 14 (20,3%)	0,971
Ηρωίνη <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	39 (97,5%) 1 (2,5%)	61 (88,4%) 8 (11,6%)	0,096

7.3 Ενδο-οικογενειακή βία και αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές από τον κατάδικο.

Από τον Πίνακα 178 διακρίνουμε ότι αν και τα ποσοστά όλων των αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών είναι υψηλότερα μεταξύ των κατάδικων που μεγάλωσαν μέσα σε περιβάλλον με ενδο-οικογενειακή βία, η διαφορά είναι στατιστικά σημαντική μόνο όσον αφορά στην επίδειξη επικίνδυνης συμπεριφοράς (π.χ. οδήγηση χωρίς άδεια οδήγησης, με υψηλή ταχύτητα, υπό την επήρεια αλκοόλ κ.τ.λ.).

Πίνακας 178: Ενδο-οικογενειακή βία και αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές από τον κατάδικο.

	Ο κατάδικος μεγάλωσε μέσα σε περιβάλλον ενδο-οικογενειακής βίας		p-value
	Όχι	Ναι	
Έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας			
Όχι	35 (87,5%)	52 (75,4%)	0,128
Ναι	5 (12,5%)	17 (24,6%)	
Έχει αυτοτραυματιστεί			
Όχι	38 (95,0%)	61 (88,4%)	0,250
Ναι	2 (5,0%)	8 (11,6%)	
Έχει επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά			
Όχι	35 (87,5%)	41 (59,4%)	0,002
Ναι	5 (12,5%)	28 (40,6%)	

8. Παθολογία κατάδικου κατά στο παρελθόν και άσκηση βίας από αυτούς προς μέλη της οικογένειας, χρήση διαφόρων ουσιών, αυτοκαταστροφική συμπεριφορά.

Μεταξύ των πιο συχνά διαγνωσμένων παθήσεων κατά το παρελθόν, διαπιστώσαμε ότι μόνο η διαταραχή προσωπικότητας και η εναντιωματική προκλητική διαταραχή συσχετίζεται με την άσκηση βίας από τους κατάδικους (Πίνακες 179 και 180).

Πίνακας 179: Διαταραχή προσωπικότητας και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους κατάδικους προς μέλη της οικογένειας και άλλους γνωστούς ή αγνώστους.

Μορφές βίας:	Διαταραχή Προσωπικότητας		p-value
	Όχι	Ναι	
Λεκτική βία (φωνές, βρισιές, απειλές, εκβιασμούς) σε:			
Γονείς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	78 (90,7%) 8 (9,3%)	16 (69,6%) 7 (30,4%)	0,009
Σύντροφος <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	79 (91,9%) 7 (8,1%)	21 (91,3%) 2 (8,7%)	0,931
Συγγενείς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	81 (94,2%) 5 (5,8%)	19 (82,6%) 4 (17,4%)	0,073
Γνωστούς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	76 (88,4%) 10 (11,6%)	16 (69,6%) 7 (30,4%)	0,027
Αγνώστους <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	75 (87,2%) 11 (12,8%)	15 (65,2%) 8 (34,8%)	0,014
Βιαιοπραγία προς:			
Γονείς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	84 (97,7%) 2 (2,3%)	18 (78,3%) 5 (21,7%)	0,001
Σύντροφος <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	82 (95,3%) 4 (4,7%)	21 (91,3%) 2 (8,7%)	0,450
Συγγενείς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	82 (95,3%) 4 (4,7%)	21 (91,3%) 2 (8,7%)	0,450
Γνωστούς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	75 (87,2%) 11 (12,8%)	17 (73,9%) 6 (26,1%)	0,118
Αγνώστους <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	73 (84,9%) 13 (15,1%)	13 (56,5%) 10 (43,5%)	0,003

Πίνακας 180: Εναντιωματική προκλητική διαταραχή και άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από τους κατάδικους προς μέλη της οικογένειας και άλλους γνωστούς ή αγνώστους.

Μορφές βίας:	Εναντιωματική προκλητική διαταραχή		p-value
	Όχι	Ναι	

Λεκτική βία (φωνές, βρισιές, απειλές, εκβιασμούς) σε:			
Γονείς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	83 (88,3%) 11 (11,7%)	11 (73,3%) 4 (26,7%)	0,118
Σύντροφος <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	87 (92,6%) 7 (7,4%)	13 (86,7%) 2 (13,3%)	0,442
Συγγενείς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	86 (91,5%) 8 (8,5%)	14 (93,3%) 1 (6,7%)	0,810
Γνωστούς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	79 (84,0%) 15 (16,0%)	13 (86,7%) 2 (13,3%)	0,795
Αγνώστους <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	78 (83,0%) 16 (17,0%)	12 (80,0%) 3 (20,0%)	0,778
Βιαιοπραγία προς:			
Γονείς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	90 (95,7%) 4 (4,3%)	12 (80,0%) 3 (20,0%)	0,021
Σύντροφος <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	91 (96,8%) 3 (3,2%)	12 (80,0%) 3 (20,0%)	0,008
Συγγενείς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	89 (94,7%) 5 (5,3%)	14 (93,3%) 1 (6,7%)	0,832
Γνωστούς <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	79 (84,0%) 15 (16,0%)	13 (86,7%) 2 (13,3%)	0,795
Αγνώστους <i>Ποτέ</i> <i>Έστω και σπάνια</i>	76 (80,9%) 18 (19,1%)	10 (66,7%) 5 (33,3%)	0,211

Αναφορικά, με την ύπαρξη συσχέτισης ανάμεσα στις παραπάνω δύο παθήσεις και την επίδειξη αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών βρέθηκε ότι τόσο τα άτομα που έχουν διαγνωσθεί με διαταραχή προσωπικότητας όσο και αυτά που έχουν διαγνωσθεί με εναντιωματική προκλητική διαταραχή είναι πιο πιθανό να επιδεικνύουν επικίνδυνες συμπεριφορές (π.χ. οδήγηση χωρίς άδεια, υπό την επήρεια αλκοόλ ή με υψηλές ταχύτητες) σε σχέση με τα άτομα που δεν είχαν διαγνωσθεί με τις παραπάνω παθήσεις (Πίνακες 181 και 182).

Πίνακας 181: Διαταραχή προσωπικότητας και αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές.

	Διαταραχή προσωπικότητας		p-value
	Όχι	Ναι	
Έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας			0,337

Όχι	67 (77,9%)	20 (87,0%)	
Ναι	19 (22,1%)	3 (13,0%)	
Έχει αυτοτραυματιστεί			
Όχι	79 (91,9%)	20 (87,0%)	0,469
Ναι	7 (8,1%)	3 (13,0%)	
Έχει επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά			
Όχι	67 (77,9%)	9 (39,1%)	0,001
Ναι	19 (22,1%)	14 (60,9%)	

Πίνακας 182: Εναντιωματική προκλητική διαταραχή και αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές.

	Εναντιωματική προκλητική διαταραχή		p-value
	Όχι	Ναι	
Έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας			
Όχι	74 (78,7%)	13 (86,7%)	0,477
Ναι	20 (21,3%)	2 (13,3%)	
Έχει αυτοτραυματιστεί			
Όχι	86 (91,5%)	13 (86,7%)	0,548
Ναι	8 (8,5%)	2 (13,3%)	
Έχει επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά			
Όχι	69 (73,4%)	7 (46,7%)	0,036
Ναι	25 (26,6%)	8 (53,3%)	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΜΑΘΗΤΩΝ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ

Αρ. Σχ.

ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ Σ.Ε.Π.Κ.Β.ΟΙΚ

Αγαπητή μαθήτριά, αγαπητέ μαθητή,

Με το ερωτηματολόγιο αυτό θέλουμε να μελετήσουμε τις απόψεις των εφήβων μαθητών σε θέματα βίας, αρνητικής συμπεριφοράς και τρόπους αντιμετώπισης καταστάσεων στο σχολείο, στο σπίτι, στη γειτονιά, στη παρέα. Γι' αυτό σε παρακαλούμε να απαντήσεις σε όλα τα πιο κάτω ερωτήματα δηλώνοντας **αυτό που εκφράζει εσένα**.

- Οδηγίες** - Το ερωτηματολόγιο μπορείς να το συμπληρώσεις σημειώνοντας **X** ή **ν**,
ή γράφοντας αριθμούς, λέξεις ή προτάσεις.
- Το ερωτηματολόγιο είναι **ΑΝΩΝΥΜΟ** γι' αυτό μη διστάζεις να εκφράσεις

ελεύθερα τις απόψεις σου.

Σε ευχαριστούμε για τη συνεργασία σου

Ημερομηνία συμπλήρωσης ερωτηματολογίου: ___/___/2008

1. Είσαι: Αγόρι Κορίτσι

2. Η ηλικία σου είναι: χρονών

3. Το σχολείο σου είναι: Γυμνάσιο.....
 Λύκειο.....

4. Ζεις σε:

☐	Πόλη
☐	Χωριό
☐	σπίτι με ενοίκιο
☐	ιδιόκτητο σπίτι
☐	προσφυγικό συνοικισμό

5. Ζεις με: (βάλε X ή ν όπου ισχύει)

☐	μητέρα	☐	πατριό
☐	πατέρα	☐	μητριά
☐	αδέλφια	☐	ετεροθαλή αδέλφια
☐	παππού/γιαγιά	☐	ανάδοχη οικογένεια
☐	θείο/θεία	☐	εφηβικό ξενώνα

6. Οι γονείς σου είναι :

(παρακαλούμε απάντησε και για τους δύο γονείς σε κάθε στήλη)

Μητέρα		πατέρας
☐	Παντρεμένη/ος	☐
☐	Διαζευγμένη/ος	☐
☐	Σε διάσταση	☐
☐	Ξαναπαντρεμένη/ος	☐
☐	Δεν ζει / απεβίωσε	☐

7. Οι γονείς σου γεννήθηκαν στη/ν :

μητέρα		πατέρας
☐	Κύπρο	☐
☐	Ελλάδα	☐
☐	Βουλγαρία	☐

	Ρουμανία	
	Πολωνία	
	Ουκρανία	
	Ρωσσία	
	Γεωργία	
	Φιλιππίνες/ Σριλάνκα	
	Άλλού.....	
	Δεν ξέρω/δεν απαντώ	

8. Μόρφωση γονιών- Οι γονείς σου τέλειωσαν :

μητέρα		πατέρας
	Δημοτικό	
	Γυμνάσιο	
	Λύκειο	
	Κολλέγιο	
	Πανεπιστήμιο	
	Δεν πήγαν σχολείο	
	Δεν ξέρω/δεν απαντώ	

9. Επάγγελμα γονιών:

μητέρα		πατέρας
	Δημόσιος Υπάλληλος	
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	
	Τραπεζικός Υπάλληλος	
	Στρατιωτικός	
	Επιχειρηματίας	
	Συνταξιούχος	
	Δεν εργάζεται	
	Αναπηρικό επίδομα	
	Άλλο.....	

10. Θρησκεία γονιών:

μητέρα		πατέρας
	Χριστιανή/ος Ορθόδοξος	
	Χριστιανή/ος Καθολικός	
	Αρμένια/ος	
	Μαρωνίτισσα/ης	
	Μουσουλμάνα/ος	
	Άλλο.....	

11. Πόσο συχνά συναντιέσαι με τους συγγενείς σου:

	Κάθε μέρα	2-3 φορές την εβδομάδα	1-2 φορές το 15 νήμερο	1 φορά το μήνα	Πιο σπάνια	Ποτέ
Παππούδες-γιαγιάδες						
θείους /θείες						
Ξαδέρφια						

12. Πόσο ώρες κάνεις πράγματα **μαζί με την οικογένειά σου την ημέρα** (π.χ. τρώτε, διαβάζετε μαζί, συζητάτε, πηγαίνετε βόλτα, βλέπετε τηλεόραση);

Περισσότερες από 4 ώρες 3-4 ώρες 1-2 ώρες Λιγότερο από 1ώρα

13. Αν παρατηρείς κάποια από τις ακόλουθες συνήθειες στην οικογένεια σου, σημείωσε στο αντίστοιχο κουτάκι.

	Πολύ συχνά	Συχνά	Κάποτε	Σπάνια	Ποτέ
Πατέρας					
Πίνει					
Καπνίζει					
Παίρνει φάρμακα					
Παίρνει ηρεμιστικά					
Παίρνει ναρκωτικά					
Μητέρα					
Πίνει					
Καπνίζει					
Παίρνει φάρμακα					
Παίρνει ηρεμιστικά					
Παίρνει ναρκωτικά					
Αδερφός/ ή /-ια					
Πίνει					
Καπνίζει					
Παίρνει φάρμακα					
Παίρνει ηρεμιστικά					
Παίρνει ναρκωτικά					

14. Σε ποιο βαθμό αισθάνεσαι ότι η οικογένεια σου, σου προσφέρει ;

	Πάρα πολύ	Πολύ	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
Αγάπη, φροντίδα, στοργή κλπ.					
Προστασία, ασφάλεια					
Χρήματα, ρούχα, δώρα κλπ.					
Βοήθεια στα μαθήματα					

(από τους ίδιους, με ιδιαίτερα μαθήματα)					
Ενθάρρυνση /παρακίνηση για μελλοντικά σχέδια, (π.χ. για την επιλογή επαγγέλματος)					

15. Νομίζεις ότι οι άλλοι σου συμπεριφέρονται δίκαια ; (Σημείωσε σε κάθε ερώτηση)

	Ναι, πάντοτε	Συνήθως ναι	Κάποτε	Συνήθως όχι	Ποτέ
Στην οικογένεια					
οι γονείς	.....	.....	.....	.....	.....
τα αδέρφια	.....	.....	.....	.....	.....
Στο σχολείο					
οι συμμαθητές	.....	.....	.....	.....	.....
οι καθηγητές	.....	.....	.....	.....	.....
Στην καθημερινή ζωή					
Οι φίλοι σου	.....	.....	.....	.....	.....
Οι άνθρωποι γενικά γύρω σου	.....	.....	.....	.....	.....

Κάποτε αυτοί που μας αγαπούν δεν μας συμπεριφέρονται καλά και μας κάνουν να νιώθουμε άσχημα με διάφορους τρόπους. Πολλές φορές μας κάνουν πράγματα που δυσκολευόμαστε να τα πούμε σε άλλους. Πιο κάτω, θα διαβάσεις για άσχημες συμπεριφορές που ενοχλούν, πληγώνουν, τραυματίζουν παιδιά/έφηβους. Σημείωσε στον πίνακα, αν συμβαίνει κάτι σε σένα και σε ποιο βαθμό.

17. Παρακαλώ συμπλήρωσε το κάθε κουτάκι του πίνακα με τον αριθμό που αντιστοιχεί:

0=Ποτέ 1=Σπάνια 2=Κάποτε 3=Συχνά 4=Πολύ συχνά

	Οικογένεια γονείς/θετοί/ ανάδοχοι γονείς/θείοι αδέρφια/	Ενήλικες στο σχολείο εκπαιδευτικοί/ διευθυντές/ γραφείς/	Μαθητές στο σχολείο	Γνωστοί Γείτονες Φίλοι σε σπίτι/ πάρκο/	Άγνωστοι σε πάρκο/ γειτονιά/ καφετέρια/

	παππούδες	καθαριστές		γειτονιά	δρόμο
Να σου φωνάζουν άγρια					
Να σε βρίσουν/ να σου βάλουν κατάρες					
Να σε προσβάλουν μπροστά σε άλλους					
Να σε απειλήσουν ότι θα σε διώξουν από κάπου					
Να σε απειλήσουν ότι θα σε σκοτώσουν					
Να σου πουν ότι δεν αξίζεις/ ότι είσαι βλάκας					
Να σε μειώσουν για το χρώμα / φύλο / θρησκεία/ καταγωγή σου					
Να μιλήσουν άσχημα για τους γονείς σου					
Να σε χτυπήσουν στο σώμα/ πρόσωπο					
Να σε κλωτσήσουν /να σε σπρώξουν βίαια					
Να σε χτυπήσουν με βέργα/ άλλο αντικείμενο					
Να σου τραβήξουν τα μαλλιά/ τα αυτιά					
Να σου πετάξουν αντικείμενα					
Να σε τσιμπήσουν δυνατά					
Να σε κλειδώσουν ή να σε δέσουν					
Να σε σφίξουν στο λαιμό για να πονέσεις ή για να σε πνίξουν					
Να σε απειλήσουν με μαχαίρι					

0=Ποτέ 1=Σπάνια 2=Κάποτε 3=Συχνά 4=Πολύ συχνά

	Οικογένεια γονείς/θετοί/ ανάδοχοι γονείς/θείοι αδέλφια/ παππούδες	Ενήλικες στο σχολείο εκπαιδευτικοί/ διευθυντές/ γραφείς/ καθαριστές	Μαθητές Στο σχολείο	Γνωστοί Γείτονες Φίλοι σε σπίτι/ πάρκο/ γειτονιά	Άγνωστοι σε πάρκο/ γειτονιά/ καφετέρια/ δρόμο
--	---	--	------------------------------------	--	--

Να σε αναγκάσουν να δεις ταινία/φωτογραφία σεξουαλικού περιεχόμενου					
Να σε αναγκάσουν να φωτογραφηθείς γυμνός/η					
Να σε αναγκάσουν να δεις τα γεννητικά τους όργανα					
Να σε αναγκάσουν να τους δείξεις τα γεννητικά σου όργανα					
Να αγγίζουν τα γεννητικά σου όργανα χωρίς να το θέλεις					
Να σε αναγκάσουν να αγγίξεις εσύ στα δικά τους					
Να προσπαθήσουν να έρθουν σε σεξουαλική επαφή μαζί σου χωρίς να το θέλεις					
Να έχουν σεξουαλική επαφή μαζί σου χωρίς να το θέλεις					
Άλλο: (πες με λίγα λόγια)					

18. Εάν συνέβη κάτι από τα πιο πάνω σε σένα, σε ποιον απευθύνθηκες ;

- Στους καθηγητές/ σύμβουλο/διευθυντή .....
- Στους γονείς σου .....
- Στην αστυνομία/ γραφείο ευημερίας.....
- Στην παρέα σου / σε φίλους.....
- Άλλο (προσδιόρισε).....
- Σε κανένα.....

19. Κάποιες φορές οι έφηβοι και αυτοί κάνουν πράγματα που ενοχλούν, πληγώνουν, τραυματίζουν τους άλλους. **Εσύ, έχεις κάνει κάτι από τα πιο κάτω σε μικρότερους σου, μεγαλύτερους σου ή συνομήλικους (αγόρια ή κορίτσια);**

	Ποτέ	Σπάνια	Κάποτε	Συχνά	Πολύ συχνά
Φώναξεις άγρια σε κάποιον					
Έβρισες ή κορόιδεψες κάποιον					
Πρόσβαλες κάποιον μπροστά σε τρίτους					
Εκφόβισες ή τρομοκράτησες κάποιον					

Απειλήσες ότι θα διώξεις κάποιον από κάπου					
Απειλήσες ότι θα σκοτώσεις κάποιον					
Είπες σε κάποιον ότι δεν αξίζει / ότι είναι βλάκας					
Μείωσες κάποιον για το χρώμα / φύλο / θρησκεία/ καταγωγή του					
Μίλησες σε κάποιον άσχημα για τους γονείς του					
Αρχίζεις εύκολα καυγάδες					
Χτύπησες κάποιον στο σώμα/ πρόσωπο					
Χτύπησες ή κλώτσησες άγρια ένα ζώο					
Κλώτσησες ή έσπρώξες βίαια κάποιον					
Χτύπησες κάποιον με βέργα/ άλλο αντικείμενο					
Τράβηξες κάποιον από τα μαλλιά/ τα αυτιά					
Πέταξες αντικείμενα σε κάποιον					
Έσφιξες το λαιμό κάποιου για να πονέσει /πνιγεί					
Κλείδωσες ή έδεσες κάποιον					
Τσίμησες πολύ δυνατά κάποιον					
Απειλήσες κάποιον με μαχαίρι					
Τράβηξες ταινία ή φωτογράφησες γυμνά μέρη του σώματος άλλου, χωρίς να το θέλει					
Ανάγκασες κάποιον να κατεβάσει τα ρούχα του					
Άγγιξες κάποιον στα γεννητικά του όργανα, χωρίς να το θέλει					
Ανάγκασες κάποιον να αγγίξει στα δικά σου					
Προσπάθησες να έχεις σεξουαλική επαφή με κάποιον χωρίς να το θέλει ο ίδιος					
Είχες σεξουαλική επαφή με κάποιον χωρίς να το θέλει					
Άλλο:					

20. Τι έκανες μετά;

- Μετάνιωσες.....
- ζήτησες συγνώμη.....
- ζήτησες βοήθεια για να μην το ξανακάνεις.....
- Τίποτα.....
- Άλλο(προσδιόρισε).....

21. Μερικές φορές οι έφηβοι συμπεριφέρονται έτσι όπως περιγράφεται στις παρακάτω προτάσεις. Πόσο συχνά **κάνεις** **εσύ** το ίδιο;(Σημείωσε με)

	Πολύ συχνά	Συχνά	Κάποτε	Σπάνια	Ποτέ
Καθυστερείς το πρωί στο σχολείο ενώ έχει αρχίσει η πρώτη ώρα					
Αντιγράφεις στις εξετάσεις / στα διαγωνίσματα					

Πλαστογραφείς την υπογραφή των γονέων σου					
Παίρνεις από τους άλλους πράγματα που δεν σου ανήκουν (βιβλία, χρήματα, κινητά, οπτικο-ακουστικό υλικό κλπ.)					
Λες ψέματα για να αποφύγεις μια υποχρέωση					
Μπαίνεις σε internet sites μόνο για ενήλικες					
Καταστρέφεις πράγματα / έπιπλα					
Βάζεις φωτιά σε σπίτια/ καταστήματα/ σχολεία					
Καις / σχίζεις βιβλία					
Γράφεις συνθήματα στους τοίχους εναντίον καθηγητών ή άλλων προσώπων					
Καπνίζεις στο χώρο του σχολείου					
Έχεις προκαλέσει ζημιές σε περιουσία καθηγητή/ άλλων ατόμων					
Βγαίνεις έξω την νύκτα χωρίς την άδεια των γονιών σου					
Έλειπες από το σπίτι για πάνω από 2 ημέρες χωρίς την άδεια των γονιών σου					
Κάνεις αδικαιολόγητες απουσίες στο σχολείο					
Φεύγεις από το σχολείο την ώρα του μαθήματος-σκασιαρχείο					
Οδηγάς μοτόρα / αυτοκίνητο χωρίς άδεια οδηγού					

22. Έχεις ποτέ τιμωρηθεί με αποβολή από το σχολείο το 2007-8;   Ναι Όχι
 Αν ναι, πόσες φορές.....

23. Πιστεύεις ότι οι τιμωρίες που επιβάλλουν οι καθηγητές σου στους μαθητές είναι:
 -συνήθως άδικες.....
 -συνήθως δίκαιες.....
 -εξαρτάται από την περίπτωση.....

24. Σε τιμωρούν ποτέ οι γονείς σου;
 Πολύ συχνά   Συχνά   Κάποτε   Σπάνια   Ποτέ

Αν σε τιμωρούν οι γονείς σου, γιατί πιστεύεις ότι το κάνουν συνήθως;
 (Μπορείς να δώσεις περισσότερες από μία απαντήσεις).

- επειδή υπάρχει λόγος, π.χ. κάνεις κάποια ζημιά, σκανδαλιά.....

- επειδή οι ίδιοι είναι ανεπαρκείς να κρατήσουν πειθαρχία μέσα στην οικογένεια

- χωρίς λόγο, επειδή έτσι εκτονώνονται.....

- δεν σε τιμωρούν ποτέ ακόμα κι όταν υπάρχει λόγος .....

25. Πόσες ώρες την ημέρα **κατά μέσο όρο** :

	1 ώρα	1-2 ώρες	2-3 ώρες	3-4 ώρες	4και πάνω
αφιερώνεις για <u>σχολική μελέτη</u>					
αφιερώνεις για φροντιστήρια					
βλέπεις τηλεόραση					

26. Ποιος ήταν ο τελικός μέσος όρος βαθμολογίας σου κατά την περυσινή σχολική χρονιά;

8-10	11-13	14-16	16-20

27. Πόσες απουσίες είχες μέχρι τώρα την φετινή σχολική χρονιά ;.....

Για ποιους λόγους :

-Ασθένεια /εγχείρηση..... -Τιμωρίες .....

-Σκασιαρχείο («Κοπάνες»)... -Άλλους λόγους:.....

28. Έχεις μείνει κάποια χρονιά στην ίδια τάξη; ..... Ναι Όχι

Αν ναι, πόσες φορές και γιατί; (Συμπλήρωσε τον αριθμό στο κουτάκι)

-Λύκειο λόγω.....

-Γυμνάσιο λόγω.....

-Δημοτικό λόγω.....

29. Αν είχες τη δυνατότητα να κάνεις ό,τι θέλεις στο μέλλον, ποια από τα παρακάτω θα ήθελες να κάνεις; (Μπορείς να δώσεις περισσότερες από μία απαντήσεις):

-Να καταταγείς στο στρατό.....

- Να έχεις μια καλή δουλειά.....

- Να κάνεις σύντομες σπουδές .....

- Να μπεις στο Πανεπιστήμιο.....

- Να κάνεις μεταπτυχιακά.....

- Τίποτα από τα παραπάνω.....

30. Έχεις καπνίσει ποτέ τσιγάρα;...Ναι Όχι

Αν ναι, πόσο συχνά:

	Σχεδόν ποτέ /ποτέ	Μερικές φορές το μήνα	2-3 φορές την εβδομάδα	Σχεδόν κάθε μέρα	Κάθε μέρα
Πριν 2 χρόνια					
Πέρσι					
Φέτος					

31. Πόσο συχνά μπορεί να πεις, κάποιο από τα ακόλουθα;
(Σημείωσε τις συνήθειες σου για τους **τελευταίους 12 μήνες**)

	Σχεδόν ποτέ /ποτέ	Μερικές φορές το μήνα	2-3 φορές την εβδομάδα	Σχεδόν κάθε μέρα	Κάθε μέρα
Μπύρα					
Κρασί					
Ούζο, λικέρ					
Ουϊσκι,κονιάκ					
Βότκα (ice)					

32. Έχεις δοκιμάσει ποτέ στη ζωή σου χωρίς τη συνταγή γιατρού, χάπια ηρεμιστικά ή/και υπνωτικά ;

Ναι Όχι Δεν απαντώ

Αν ναι, πόσο συχνά πήρες τους τελευταίους 12 μήνες χωρίς τη συνταγή γιατρού, χάπια ηρεμιστικά ή/και υπνωτικά;

1-2 φορές. 3-5 φ. 6-9 φ. 10-19 φ. 20-29φ. 40φ. και άνω

33. Πήρες τους τελευταίους 12 μήνες, κάποιο από τα παρακάτω; Πόσο συχνά;

	Ποτέ	1-2 φορές	3-5 φορές	6-9 φορές	10-19 φορές	20-29 φορές	40 φορές και άνω
αναβολικές ουσίες							
Κωδεΐνη							
Αμφεταμίνες							
Μαριχουάνα, χασίς							
Κοκαΐνη κρακ/scan							
L.S.D.							
Ecstasy							
Ηρωίνη καπνιστή							
Ηρωίνη με ένεση							
Άλλο.....							

34. Αν παίρνεις ναρκωτικά ή πίνεις αλκοόλ ποιοι είναι οι λόγοι που το κάνεις;

- Για να ηρεμήσω και να μου φύγει η ένταση.....
- Για να νιώσω ευχάριστα.....
- Για να απαλλαγώ από τα προβλήματα και τις σκοτούρες μου.....
- Από θυμό ή απογοήτευση.....

- Γιατί αισθάνομαι το περιβάλλον να με καταπιέζει.....
- Γιατί μου έγιναν απαραίτητα δεν μπορώ να κάνω διαφορετικά.....
- Γιατί με κάνει να αισθάνομαι πιο καλά, χωρίς να είμαι σίγουρος/η γιατί.....
- Άλλο λόγο (γράψε).....

35. Γνωρίζεις άτομα γύρω σου που παίρνουν ναρκωτικά;

Κανένα Λίγα Αρκετά Πολλά

36. Μέτρα προφύλαξης που παίρνεις:

	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Παίρνεις μέτρα προφύλαξης όταν είσαι με την/τον σύντροφο σου;		
Αν έκανες ποτέ τατουάζ, έλεγξες ότι τηρούνται κανόνες υγιεινής;		
Αν έβαλες σκουλαρίκια στο σώμα σου, φρόντισες να μην μολυνθείς;		
Φοράς κράνος όταν είσαι πάνω σε μοτόρα;		
Βάζεις ζώνη ασφαλείας στο αυτοκίνητο αν οδηγάς ή είσαι συνοδηγός;		

37. Αισθάνεσαι ποτέ ότι σε απειλεί κάτι; (μέσα στην οικογένεια, στο σχολείο έξω στην κοινωνία);   Ναι   Όχι

Αν ναι περιγράψε το με λίγα λόγια.....
 .....
 .....

38. Έχεις ποτέ συλληφθεί από την αστυνομία;   Ναι   Όχι

Αν ναι πόσες φορές;.....
 Για ποιο λόγο;(γράψε με λίγα λόγια) .....

39. Ποιο είναι το οικονομικό επίπεδο των γονιών σου;

Χαμηλό Μέτριο Καλό Πολύ καλό

Β. Βάλε (X) ή (v) στην απάντηση που σου ταιριάζει στις παρακάτω ερωτήσεις:

1. Αισθάνομαι ότι είμαι ένα άτομο που αξίζει όσο και οι άλλοι.

Συμφωνώ απόλυτα   Συμφωνώ   Διαφωνώ   Διαφωνώ απόλυτα

2. Νομίζω ότι έχω αρκετά καλές ιδιότητες.

Συμφωνώ απόλυτα   Συμφωνώ   Διαφωνώ   Διαφωνώ απόλυτα

3. Συνήθως έχω την τάση να σκέφτομαι ότι είμαι ένα αποτυχημένο άτομο.

Συμφωνώ απόλυτα Συμφωνώ Διαφωνώ Διαφωνώ απόλυτα

4. Είμαι ικανός /ικανή να κάνω κάποια πράγματα τόσο καλά όσο και οι άλλοι.

Συμφωνώ απόλυτα Συμφωνώ Διαφωνώ Διαφωνώ απόλυτα

5. Νομίζω ότι δεν έχω πολλά πράγματα για τα οποία να είμαι υπερήφανος.

Συμφωνώ απόλυτα Συμφωνώ Διαφωνώ Διαφωνώ απόλυτα

6. Έχω θετική στάση προς τον εαυτό μου.

Συμφωνώ απόλυτα Συμφωνώ Διαφωνώ Διαφωνώ απόλυτα

7. Είμαι τελικά ευχαριστημένος με τον εαυτό μου.

Συμφωνώ απόλυτα Συμφωνώ Διαφωνώ Διαφωνώ απόλυτα

8. Θα ήθελα να μπορούσα να έχω περισσότερο σεβασμό προς τον εαυτό μου.

Συμφωνώ απόλυτα Συμφωνώ Διαφωνώ Διαφωνώ απόλυτα

9. Αισθάνομαι άχρηστος μερικές φορές.

Συμφωνώ απόλυτα Συμφωνώ Διαφωνώ Διαφωνώ απόλυτα

10. Μερικές φορές νομίζω ότι δεν είμαι καθόλου καλός/ή.

Συμφωνώ απόλυτα Συμφωνώ Διαφωνώ Διαφωνώ απόλυτα

Γ. ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΑΣ (κυκλώστε τον αριθμό της κλίμακας που σας εκφράζει περισσότερο):

1. Μπορούμε να εκφράζουμε τα συναισθήματά μας

4	3	2	1
Συμφωνώ Απόλυτα	Συμφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Απόλυτα

2. Στεναχωριόμαστε για πολλά πράγματα στην οικογένειά μας

4	3	2	1
Συμφωνώ Απόλυτα	Συμφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Απόλυτα

3. Εμπιστευόμαστε ο ένας τον άλλο

4	3	2	1
Συμφωνώ Απόλυτα	Συμφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Απόλυτα

4. Τα ίδια προβλήματα επαναλαμβάνονται ξανά και ξανά

4	3	2	1
Συμφωνώ Απόλυτα	Συμφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Απόλυτα

5. Τα μέλη (της οικογένειας μου) πιστεύουμε ότι ο ένας συμπληρώνει τον άλλο στην οικογένεια

4	3	2	1
Συμφωνώ Απόλυτα	Συμφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Απόλυτα

6. Το να πετύχουμε αυτό που θέλουμε φαίνεται δύσκολο για μας

4	3	2	1
Συμφωνώ Απόλυτα	Συμφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Απόλυτα

7. Κριτικάρουμε ο ένας τον άλλο

4	3	2	1
Συμφωνώ Απόλυτα	Συμφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Απόλυτα

8. Στην οικογένεια μας μοιραζόμαστε κοινές αξίες

4	3	2	1
Συμφωνώ Απόλυτα	Συμφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Απόλυτα

9. Τα πράγματα πάνε καλά για μας ως οικογένεια

4	3	2	1
Συμφωνώ Απόλυτα	Συμφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Απόλυτα

10. Τα μέλη της οικογένειας σεβόμαστε ο ένας τον άλλο

4	3	2	1
Συμφωνώ Απόλυτα	Συμφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Απόλυτα

11. Υπάρχουν πολλές συγκρούσεις στην οικογένειά μας

4	3	2	1
Συμφωνώ Απόλυτα	Συμφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Μέτρια	Διαφωνώ Απόλυτα

12. Είμαστε περήφανοι για την οικογένειά μας

4
Συμφωνώ
Απόλυτα

3
Συμφωνώ
Μέτρια

2
Διαφωνώ
Μέτρια

1
Διαφωνώ
Απόλυτα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1β

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

&

ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ

**Ερωτηματολόγιο Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας
& Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας**

Οδηγίες. Το ερωτηματολόγιο αφορά **έφηβους 12-17 χρονών** που συνεργάστηκαν με τις Υπηρεσίες σας το **2006 - 2008**. Μπορείτε να το συμπληρώσετε σημειώνοντας (όπως π.χ. στις ερωτήσεις 1, 6), συμπληρώνοντας αριθμούς (όπως π.χ στις ερωτήσεις 2, 8 ή γράφοντας λέξεις ή προτάσεις (όπως π.χ στις ερωτήσεις 39, 42).

Σας ευχαριστούμε για τη συνεργασία

Ημερ. συμπλήρωσης εντύπου / / 2008.

Αριθμός Εντύπου.....

1. Αγόρι Κορίτσι

2. Ημερομηνία γέννησης Ηλικία:

3. Χώρα γέννησης .....

4. Αν γεννήθηκε σε κάποια χώρα του εξωτερικού συμπληρώστε τότε ήρθε στην Κύπρο: Μήνα ..... Έτος .....

5. Ο πατέρας που γεννήθηκε; ..... Η μητέρα που γεννήθηκε; .....

6. Που ζει; Σημειώστε:

Πόλη	
Χωριό	
Προσφυγικό συνοικισμό	

7. Κατάσταση κατοικίας:

σπίτι με ενοίκιο	
ιδιόκτητο σπίτι	

8. **Φοίτηση στην εκπαίδευση.** Συμπληρώστε σε ποια βαθμίδα φοιτά σήμερα:

	Πού;	Τάξη	Αν διέκοψε, σε ποια τάξη
1. Δημοτικό			
2. Γυμνάσιο			
3. Λύκειο			
4. Τεχνική Σχολή			
5. Σύστημα Μαθητείας			
6. Ειδική Μονάδα			
7. Ειδικό Σχολείο			

9. Υπάρχουν στοιχεία που να καταδεικνύουν ότι ο/η μαθητής /τρια παρουσιάζει

ελλιπή φοίτηση;   1. Ναι   0. Όχι

10. **Αν ναι**, σημειώστε για ποιο λόγο;
από ασθένεια	.....	☐
από αποβολές/τιμωρίες	.....	☐
από σκασιαρχείο	.....	☐
για άλλους λόγους	.....	☐

11. Ποιος ήταν ο τελικός μέσος όρος βαθμολογίας του κατά την περσινή σχολική χρονιά;.....

12. Έχει μείνει κάποια χρονιά στην ίδια τάξη; ..... 1. Ναι 0. Όχι
- Αν ναι, πόσες φορές; (Συμπλήρωσε τον αριθμό στο κουτάκι)
- Λύκειο	.....	☐
- Γυμνάσιο	.....	☐
- Δημοτικό	.....	☐

13. Έχει πάρει ειδική εκπαίδευση/στήριξη στο σχολείο;

1. Ναι   0. Όχι

14. Έχει κάνει λογοθεραπεία στο σχολείο;

1. Ναι   0. Όχι

15. Χρησιμοποιεί λεωφορείο για να πάει στο σχολείο;   1. Ναι 0. Όχι 2. Δ.Ξ

16. Επάγγελμα γονιών: (σημείωσε)

Μητέρας		Πατέρα
	1. Δημόσιος Υπάλληλος	
	2. Ιδιωτικός Υπάλληλος	
	3. Τραπεζικός Υπάλληλος	
	4. Αυτοεργοδοτούμενος	
	5. Στρατιωτικός	
	6. Επιχειρηματίας	
	7. Αγρότισσα/ Αγρότης	
	8. Κτηνοτρόφος	
	9. Συνταξιούχος	
	10. Δεν εργάζεται	
	11. Αναπηρικό επίδομα	
	12. Οικοκυρά	
	13. Δεν γνωρίζω	
	14. Άλλο	
	15. Άλλο	

17. Θρησκεία γονιών:

μητέρα		πατέρας
	1. Χριστιανή/ος Ορθόδοξος	
	2. Χριστιανή/ος Καθολικός	
	3. Αρμένια/ος	
	4. Μαρωνίτισσα/ης	
	5. Μουσουλμάνα/ος	
	6. Άλλο.....	

18. Ζει με: (βάλει όπου ισχύει)

	μητέρα		πατριό
	πατέρα		μητριά
	αδέλφια		ετεροθαλή αδέλφια
	παππού/γιαγιά		ανάδοχη οικογένεια
	θείο/θεία		εφηβικό ξενώνα
	Άλλους συγγενείς		Άλλους μη συγγενείς

19. Οικογένεια κατάσταση. Οι γονείς του:

1. ζουν μαζί .....
2. είναι σε διάσταση .....
3. έχουν πάρει διαζύγιο .....
4. έχει πεθάνει ο ένας .....
5. έχει ξαναπαντρευτεί η μητέρα του .....
6. έχει ξαναπαντρευτεί ο πατέρας του.....

20. Πόσα αδέλφια έχει;

21. Ποια είναι η σειρά γέννησης του/της στην οικογένεια (κυκλώστε αναλόγως):

1^ο 2^ο 3^ο 4^ο 5^ο 6^ο 7^ο 8^ο 9^ο

22. Πόσα άτομα ζουν συνολικά στο σπίτι της οικογένειας;

23. Ο πατέρας τελείωσε : (σημείωσε ένα)

1. Μερικές τάξεις του Δημοτικού
2. το Δημοτικό
3. το Γυμνάσιο
4. το Λύκειο
5. Ανώτερη Σχολή
6. Πανεπιστήμιο
7. Κανένα (αναλφάβητος)
8. Δεν ξέρω /δεν απαντώ.

24. Η μητέρα τελείωσε: (σημείωσε ένα)

1. Μερικές τάξεις του Δημοτικού
2. το Δημοτικό
3. το Γυμνάσιο
4. το Λύκειο
5. Ανώτερη Σχολή
6. Πανεπιστήμιο
7. Κανένα (αναλφάβητος)
8. Δεν ξέρω /δεν απαντώ.

25. Ποιότητα σχέσης παιδιού με πατέρα:

5. Πολύ Καλή 4. Καλή 3. Μέτρια 2. Κακή 1. Πολύ κακή

26. Ποιότητα σχέσης παιδιού με μητέρα:

5. Πολύ Καλή 4. Καλή 3. Μέτρια 2. Κακή 1. Πολύ κακή

27. Μεγάλωσε σε περιβάλλον όπου τα μέλη της οικογένειας του ασκούσαν ή βίωναν ενδο-οικογενειακή βία;

1.Ναι 0.Όχι

28. Υπήρξε αναφορά ή καταγγελία στην Αστυνομία για άσκηση βίας στην οικογένεια από/ προς μέλη της οικογένειας;

1. Ναι 0.Όχι

29. Λήφθηκαν περιοριστικά μέτρα για τον δράστη;

1.Ναι 0.Όχι

30. Καταδικάστηκε ο δράστης;

1.Ναι 0.Όχι

31. Είδος ποινής:

1.Φυλάκιση 2.Ποινή με αναστολή

32. Έτυχε η οικογένεια ή μέλος της, θεραπευτικής παρέμβασης;

1.Ναι 0.Όχι

33. Έχει καταγραφεί κάποια από τις ακόλουθες συνήθειες στην οικογένεια του/της;

Σημειώστε σε τι ισχύει στο αντίστοιχο κουτάκι.

	4.Πολύ συχνά	3.Συχνά	2.Κάποτε	1.Σπάνια	0.Ποτέ
Πατέρας					
Πίνει					
Καπνίζει					
Παίρνει ψυχοφάρμακα					
Παίρνει ναρκωτικά					
Μητέρα					
Πίνει					
Καπνίζει					
Παίρνει ψυχοφάρμακα					
Παίρνει ναρκωτικά					
Αδερφός/ ή /-ια					
Πίνει					
Καπνίζει					
Παίρνει ψυχοφάρμακα					
Παίρνει ναρκωτικά					

34. Σημείωσε τον αριθμό που αντιστοιχεί στην μορφή βίας που έχει υποστεί, από τα πρόσωπα που αναφέρονται (σημειώστε σε κλίμακα από 1 έως 5) όπου:

	Πατέρα	Μητέρα	Πατριό/ μητριά	Αδέρφια	Παππούς/ γιαγιά	Καθηγη- τή/-τρια	Φίλο/ η	Άλλον
Ψυχολογική βία								
Φωνές								
Βρισιές / κατάρες								
Απειλές / φοβέρες								
Εκβιασμούς								
Συστηματική απόρριψη								
Υποτίμηση								
Κλείδωμα εντός /εκτός οικίας								
Στέρηση τροφής								
Στέρηση ιατρικής φροντίδας								
Στέρηση εξόδων								
Προκαταλήψεις/ διακρίσεις λόγω καταγωγής / φύλου / ικανότητας κ.λ.π.								

35. Έχει διαγνωστεί ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα: (σημειώστε Χ σε ό,τι ισχύει):

ΕΙΔΟΣ ΔΙΑΓΝΩΣΗΣ	
ΕΛΑΦΡΑ Μείωση των Νοητικών Ικανοτήτων	
ΜΕΤΡΙΑ / ΒΑΡΕΙΑ Νοητική Υστέρηση	
ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ	
ΔΥΣΛΕΞΙΑ-ΕΙΔΙΚΗ ΜΑΘΗΣΙΑΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ	
ΑΥΤΙΣΜΟΣ	
ASPERGER	
ΟΡΓΑΝΙΚΗ ΕΓΚΕΦΑΛΙΚΗ ΒΛΑΒΗ	
ΣΧΙЗОΦΡΕΝΕΙΑ	
ΔΙΠΟΛΙΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ	
ΚΑΤΑΘΛΙΠΤΙΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ	
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΓΕΝΙΚΕΥΜΕΝΟΥ ΑΓΧΟΥΣ	
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΑΓΧΟΥΣ ΑΠΟΧΩΡΙΣΜΟΥ	
ΜΕΤΑΤΡΑΥΜΑΤΙΚΗ ΑΓΧΩΔΗΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ (PTSD)	
ΕΙΔΙΚΕΣ ΦΟΒΙΕΣ	
ΕΚΛΕΚΤΙΚΗ ΑΛΛΑΛΙΑ	
ΙΔΕΟΨΥΧΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ	
ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΥΠΝΟΥ	
ΔΙΑΤΡΟΦΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ (ΑΝΟΡΕΞΙΑ, ΒΟΥΛΗΜΙΑ κλπ.)	
ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΜΥΟΣΠΑΣΜΩΝ – ΤΙΚΣ	
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΦΥΛΟΥ	
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΑΠΕΚΚΡΙΣΗΣ (ΕΝΟΥΡΗΣΗ/ΕΓΚΟΠΡΙΣΗ)	
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΟΧΗΣ/ ΥΠΕΡΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (Δ.Ε.Π.Υ)	
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΔΙΑΓΩΓΗΣ	
ΕΝΑΝΤΙΩΤΙΚΗ ΠΡΟΚΛΗΤΙΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ	
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΔΙΑΣΠΑΣΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ Μ.Π.Α	

ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ	
ΔΙΑΣΤΡΟΦΗ / ΠΑΡΕΝΔΥΣΙΑΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ	
ΠΑΡΑΦΙΛΙΕΣ (ΠΑΙΔΟΦΙΛΙΑ ΚΛΠ)	
ΑΛΛΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ.....	
ΚΑΜΙΑ ΕΝΕΡΓΟΣ ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΑ	
ΑΝΕΠΑΡΚΗ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΑΣ	

36. Έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας; 1. Ναι 0. Όχι

Αν ναι, σημειώστε στο αντίστοιχο τετράγωνο αριθμητικά, πόσες φορές:

ΜΕΘΟΔΟΣ	Συχνότητα
Πτώση από ύψος	
Με χάπια	
Με τοξικές ουσίες	
Με αιχμηρό αντικείμενο	
Με πυροβόλο όπλο	
Με απαγχονισμό	
Με όχημα	
Με ηλεκτροπληξία	
ΑΛΛΟ.....	

37. Έχει αυτοτραυματιστεί; 1.Ναι 0. Όχι

Αν ναι, σημειώστε τη μέθοδο και πόσες φορές:

ΜΕΘΟΔΟΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ
Με αιχμηρό αντικείμενο	
Με κατάποση αντικειμένων	
Με κτυπήματα (γροθιάς/ κεφάλι)	
Ακρωτηριασμός	
ΑΛΛΟ.....	

38. Έχει επιδείξει επικίνδυνη συμπεριφορά; 1.Ναι 0. Όχι

Αν ναι, σημειώστε την μέθοδο και πόσες φορές:

ΜΕΘΟΔΟΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ
Επικίνδυνη Οδήγηση (π.χ υψηλή ταχύτητα)	
Οδήγηση χωρίς λήψη μέτρων προφύλαξης (π.χ ζώνη ασφάλειας, κράνος κ.λπ)	
Οδήγηση χωρίς άδεια οδηγού	
Οδήγηση υπό την επήρεια αλκοόλ ή άλλων ουσιών	
ΆΛΛΟ.....	

39. Σημείωσε τον αριθμό που αντιστοιχεί στην μορφή βίας που έχει ασκήσει προς τα πρόσωπα που αναφέρονται (σημειώστε σε κλίμακα από 1 έως 5 όπου):

1 = ποτέ 2 = σπάνια 3 = μερικές φορές 4 = συχνά 5 = πολύ συχνά

	Γονείς	Άλλα Παιδιά	Συγγενείς	Γνωστούς	Αγνώστους
--	--------	-------------	-----------	----------	-----------

Λεκτική / Ψυχολογική Βία					
Φωνές/ Βρισιές/ Απειλές/ Εκβιασμούς					
Άλλο.....					

Φυσική Βία					
Βιαιοπραγία προς ανθρώπους					
Βιαιοπραγία προς αντικείμενα ατόμων					
Βιαιοπραγία προς ζώα/κατοικίδια άλλων					
Ετεροκτονία					
Άλλο.....					

Σεξουαλική Βία					
Εξαναγκασμός σε πορνογραφική φωτογράφιση ή ταινία					
Εξαναγκασμός σε εκπόρνευση					
Άσεμνη Επίθεση/ Θωπιές					
Ασέλγεια					
Απόπειρα Βιασμού					
Βιασμό					
Απαγωγή με σκοπό τη σεξουαλική βία					
Άλλο					

Σχέση με θύμα σεξ. βίας					
Αιμομικτική					
Ομοφυλοφιλική					
Ετεροφυλική					
Τραβεστί					

40. Έχει ποτέ συλληφθεί από την αστυνομία;
Αν ναι πόσες φορές;..... 1.Ναι 0.Όχι

41. Έχει δικαστεί για οποιοδήποτε αδίκημα 1.Ναι 0. Όχι

42. Για ποιο λόγο; (γράψε με λίγα λόγια)
 .....
 .....

43. Έχει καταδικαστεί, 1. Ναι 0.Όχι

44. Ποινή:.....

45. Είναι υπό εποπτεία του Γραφείου Ευημερίας
 Αν ναι, διάρκεια εποπτείας, και κάτω από ποιο διάταγμα) 1.Ναι 0. Όχι

.....

46. Χρήση Νόμιμων Ουσιών; 1.Ναι 0. Όχι

(Σημείωσε για κάθε μία από τις ακόλουθες 3 κατηγορίες τις συνήθειες του/της για τους **τελευταίους 12 μήνες**)

	0.Ποτέ	1.Ελαφρύς (10-16)	2.Μέσος (20 +)	3.Βαρύς (35+)
Τσιγάρα				

	0.Ποτέ	1.Περιστασιακά	2.Συστηματική χρήση	3.Απαραίτητη χρήση
Αλκοόλ				

	0.Ποτέ	1.Περιστασιακά	2.Συστηματικά	3.Απαραίτητη χρήση
Κατάχρηση Φάρμακων				

47. Πήρε τους τελευταίους 12 μήνες, κάποιον από τα παρακάτω; Πόσο συχνά;

	0.Ποτέ	1. 1- 2 φορές	2. 3 - 5 φορές	3. 6 - 9 φορές	4. 10 -19 φορές	5. 20 - 29 φορές	6. 40 φορές και άνω
Αναβολικές ουσίες							
Κωδεΐνη							
Αμφεταμίνες							
Μαριχουάνα, χασίς							
Κοκαΐνη κρακ/ scank							
L.S.D.							
Ecstasy							
Ηρωίνη καπνιστή							
Ηρωίνη με ένεση							
Άλλο.....							

48. Αν υπάρχουν στοιχεία σημειώστε το μηνιαίο εισόδημα της οικογένειας του/της;

1. Μέχρι £1000 .....
2. £1000 - 1500 .....
3. £1500 - 2000 .....
4. £2000 - 2500 .....
5. £2500 - 3000 .....
6. Πάνω από 3000 .....

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ

ΓΙΑ

ΤΗΝ

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΦΥΛΑΚΩΝ

Έντυπο Φυλακών

1. Φύλο: άρρεν θήλυ
2. Ηλικία
3. Ελαφρυποινίτης Βαρυποινίτης
4. Διάρκεια ποινής φυλάκισης Μέρες Μήνες Χρόνια
5. Προσδιορισμός ποινικού/-ών αδικήματος/-ων
- α. Κυρίαρχο αδίκημα .....
- β. Συνυπάρχοντα Αδικήματα .....
- γ. Υπό Επήρεια ουσιών; **1.Ναι** **0.Όχι**
6. **Προηγούμενες καταδίκες** **1.Ναι** **0.Όχι**
7. Αν ναι, έχει εκτίσει ποινή φυλάκισης; **1.Ναι** **0.Όχι**
8. Διάρκεια ποινής φυλάκισης Μέρες Μήνες Χρόνια
9. Φυλάκιση με αναστολή; **1. Ναι** **0.Όχι**
10. Προσδιορισμός προηγούμενου/-ων ποινικού/-ών αδικήματος/-ων
- α. Κυρίαρχο αδίκημα .....
- β. Συνυπάρχοντα Αδικήματα .....
- γ. Υπό Επήρεια ουσιών; **1.Ναι** **0.Όχι**
11. Χώρος συνήθους κατοικίας: **1. Χωριό** **2.Πόλη**

12. Χώρα γέννησης:

Χώρα	Κατάδικου	Πατέρα	Μητέρα
1. Κύπρο			
2. Ελλάδα			
3. Βουλγαρία			
4. Ρουμανία			
5. Πολωνία			
6. Ουκρανία			
7. Ρωσία			
8. Γεωργία			
9. Φιλιππίνες/ Σριλάνκα			
10. Άλλού			
11. Δεν υπάρχουν πληροφορίες			

13. Θρήσκευμα:

Θρησκεία	Κατάδικου	Πατέρα	Μητέρα
1. Ορθόδοξος/η			
2. Καθολικός/η			
3. Αρμένιος/η			
4. Μαρωνίτης/σσα			
5. Λατίνος/α			
6. Μουσουλμάνος/α			
7. Άλλο.....	.....	.....	.....

14. Μόρφωση γονιών- Οι γονείς του τέλειωσαν :

Μητέρα		Πατέρα
	1. Δημοτικό	
	2. Γυμνάσιο	
	3. Λύκειο	
	4. Κολλέγιο	
	5. Πανεπιστήμιο	
	6. Δεν πήγαν σχολείο	
	7. Δεν ξέρω/δεν απαντώ	

15. Επάγγελμα γονιών:

Μητέρας		Πατέρα
	1. Δημόσιος Υπάλληλος	
	2. Ιδιωτικός Υπάλληλος	
	3. Τραπεζικός Υπάλληλος	
	4. Αυτοεργοδοτούμενος	
	5. Στρατιωτικός	
	6. Επιχειρηματίας	
	7. Αγρότισσα/ Αγρότης	
	8. Κτηνοτρόφος	
	9. Συνταξιούχος	
	10. Δεν εργάζεται	
	11. Αναπηρικό επίδομα	
	12. Οικοκυρά	
.....	13. Άλλο	.....
	14. Δεν γνωρίζει	

16. Οι γονείς του/της είναι :

(παρακαλούμε απάντησε και για τους δύο γονείς σε κάθε στήλη)

Μητέρα		πατέρας
	1. Παντρεμένη/ος	
	2. Διαζευγμένη/ος	
	3. Σε διάσταση	
	4. Ξαναπαντρεμένη/ος	
	5. Δεν ζει / απεβίωσε	

17. Μεγάλωσε σε περιβάλλον όπου τα μέλη της οικογένειας του ασκούσαν ή βίωναν ενδο-οικογενειακή βία;

1. Ναι 0.Όχι

18. Οικογενειακή κατάσταση Κατάδικου:

1. Ανύπαντρος 2. Αρραβωνιασμένος 3. Παντρεμένος
4. Διαζευγμένος 5. Σε σχέση 6. Ξαναπαντρεμένος
7. Χήρος

19. Μορφωτικό επίπεδο: (αναγράψετε τον αριθμό ετών φοίτησης στο κάθε κουτί)

1. Δημοτικό 2. Γυμνάσιο 3. Λύκειο 4. Τεχνική Σχολή
5. Κολλέγιο 6. Πανεπιστήμιο

20. Σύνολο χρόνων σχολικής φοίτησης:

21. Έχει επαναλάβει τη φοίτηση τάξης **1. Ναι** **0. Όχι**
Αν ναι πόσες φορές; Δημοτικό Γυμνάσιο Λύκειο

22. Έχει διακόψει τη φοίτηση στο σχολείο; **1. Ναι** **0. Όχι**

23. Έχει πάρει ειδική εκπαίδευση (στήριξη) στο σχολείο;

1. Ναι **0. Όχι**

24. Έχει κάνει λογοθεραπεία στο σχολείο;

1. Ναι **0. Όχι**

25. Στρατός : Υπηρέτησε **1. ναι** **0. όχι**

Ικανότητα **I1** **I2** **I3** **I4**

Αν δεν Υπηρέτησε , δηλώστε τα αίτια:

Παθολογικά Ψυχολογικά Άλλα

Φυλάκιση Στρατοδικείο

26. Εφεδρεία **1. Ναι** **0. Όχι**

27. Επάγγελμα.....

28. Εργασία (πριν την φυλάκιση)

	ΕΙΔΟΣ εργασίας		ΤΥΠΟΣ εργασίας 1^{ης}	ΤΥΠΟΣ εργασίας 2^{ης}
	1. ΚΑΜΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ		1. Υποαπασχόληση	1. Υποαπασχόληση
	2. ΑΥΤΟεργοδοτούμενος		2. ΜΕΡΙΚΗ απασχόληση	2. ΜΕΡΙΚΗ απασχόληση
	3. Υπάλληλος		3. ΠΛΗΡΗΣ απασχόληση	3. ΠΛΗΡΗΣ απασχόληση
	4. Μαθητής/Φοιτητής		4. ΝΥΚΤΕΡΙΝΗ απασχόληση	4. ΝΥΚΤΕΡΙΝΗ απασχόληση
	5. Άνεργος		5. ΑΛΛΗ	5. ΑΛΛΗ

29. Αριθμός ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ ΕΡΓΟΔΟΤΗΣΕΩΝ.

(6 μήνες προ της τωρινής φυλακίσεως σε διάστημα 1 ΧΡΟΝΟΥ)

30. ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

1.Καμία 2.Ελαφρά 3. Μέτρια 4.Βαριά

31. Εργασία εντός της φυλακής. 1.Ναι 0.Όχι

32. Έχει διαγνωστεί ως παιδί/ έφηβος/ενήλικας σε κάτι από τα ακόλουθα (σημειώστε X σε ότι ισχύει):

ΕΙΔΟΣ ΔΙΑΓΝΩΣΗΣ	Πριν	Τώρα
ΕΛΑΦΡΑ Μείωση των Νοητικών Ικανοτήτων		
ΜΕΤΡΙΑ / ΒΑΡΕΙΑ Νοητική Υστέρηση		
ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ		
ΔΥΣΛΕΞΙΑ-ΕΙΔΙΚΗ ΜΑΘΗΣΙΑΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ		
ΑΥΤΙΣΜΟΣ		
ASPERGER		
ΟΡΓΑΝΙΚΗ ΕΓΚΕΦΑΛΙΚΗ ΒΛΑΒΗ		
ΣΧΙΖΟΦΡΕΝΕΙΑ		
ΔΙΠΟΛΙΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ		
ΚΑΤΑΘΛΙΠΤΙΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ		
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΓΕΝΙΚΕΥΜΕΝΟΥ ΑΓΧΟΥΣ		
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΑΓΧΟΥΣ ΑΠΟΧΩΡΙΣΜΟΥ		
ΜΕΤΑΤΡΑΥΜΑΤΙΚΗ ΑΓΧΩΔΗΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ (PTSD)		
ΕΙΔΙΚΕΣ ΦΟΒΙΕΣ		
ΕΚΛΕΚΤΙΚΗ ΑΛΛΑΛΙΑ		
ΙΔΕΟΨΥΧΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ		
ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΥΠΝΟΥ		
ΔΙΑΤΡΟΦΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ (ΑΝΟΡΕΞΙΑ, ΒΟΥΛΗΜΙΑ κλπ.)		
ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΜΥΟΣΠΑΣΜΩΝ – ΤΙΚΣ		
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΦΥΛΟΥ		
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΑΠΕΚΚΡΙΣΗΣ (ΕΝΟΥΡΗΣΗ/ΕΓΚΟΠΡΙΣΗ)		
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΟΧΗΣ/ ΥΠΕΡΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (Δ.Ε.Π.Υ)		
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΔΙΑΓΩΓΗΣ		
ΕΝΑΝΤΙΩΤΙΚΗ ΠΡΟΚΛΗΤΙΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ		
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ		
ΔΙΑΣΤΡΟΦΗ / ΠΑΡΕΝΔΥΣΙΑΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ		
ΠΑΡΑΦΙΛΙΕΣ (ΠΑΙΔΟΦΙΛΙΑ ΚΛΠ)		
ΑΛΛΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ		
ΚΑΜΙΑ ΕΝΕΡΓΟΣ ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΑ		
ΑΝΕΠΑΡΚΗ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΑΣ		

33. Έχει κάνει απόπειρα αυτοκτονίας; 1.Ναι 0.Όχι

Αν ναι, σημειώστε στο αντίστοιχο τετράγωνο αριθμητικά, **πόσες φορές**:

ΜΕΘΟΔΟΣ	ΜΕΧΡΙ 18 ΕΤΩΝ	18-25 ΕΤΩΝ	ΑΝΩ ΤΩΝ 25 ΕΤΩΝ
Πτώση από ύψος			
Με χάρπια			
Με τοξικές ουσίες			
Με αιχμηρό αντικείμενο			
Με πυροβόλο όπλο			
Με απαγχονισμό			
Με όχημα			
Με ηλεκτροπληξία			
ΑΛΛΟ			

34. Έχει αυτοτραυματιστεί; 1.Ναι 0.Όχι

Αν ναι, πόσες φορές

ΜΕΘΟΔΟΣ	ΜΕΧΡΙ 18 ΕΤΩΝ	18-25 ΕΤΩΝ	ΑΝΩ ΤΩΝ 25 ΕΤΩΝ
Με αιχμηρό αντικείμενο			
Με κατάποση αντικειμένων			
Με κτυπήματα (γροθιές/ κεφάλι)			
Ακρωτηριασμός			
ΑΛΛΟ			

35. ΡΙΨΟΚΙΝΔΥΝΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ 1.Ναι 0.Όχι

ΜΕΘΟΔΟΣ	ΜΕΧΡΙ 18 ΕΤΩΝ	18-25 ΕΤΩΝ	ΑΝΩ ΤΩΝ 25 ΕΤΩΝ
Επικίνδυνη Οδήγηση			
Χωρίς λήψη μέτρων προφύλαξης			
ΑΛΛΟ			

36. Σημειώσε τον αριθμό που αντιστοιχεί στην **μορφή βίας που έχει υποστεί**, από τα πρόσωπα που αναφέρονται (σημειώστε σε κλίμακα από 1 έως 5 όπου:

	Πατέρα	Μητέρα	Πατριό/ μητριά	Αδέρφια	Παππούς/ γιαγιά	Καθηγητ ή/-τρια	Φίλο/-η Συμμα- θητή	Άλλο ν/-η
--	--------	--------	-------------------	---------	--------------------	--------------------	---------------------------	--------------

Ψυχολογική βία								
Φωνές								
Βρισιές / κατάρρες								
Απειλές / φοβέρες								
Εκβιασμούς								
Συστηματική απόρριψη								
Υποτίμηση								
Κλείδωμα εντός /εκτός οικίας								
Στέρηση τροφής								
Στέρηση ιατρικής φροντίδας								
Στέρηση εξόδων								
Προκαταλήψεις/ διακρίσεις λόγω καταγωγής / φύλου / ικανότητας κ.λ.π.								

37. Σημείωσε τον αριθμό που αντιστοιχεί στην **μορφή βίας που έχει ασκήσει** προς τα πρόσωπα που αναφέρονται (σημειώστε σε κλίμακα από 1 έως 5 όπου:
1 = ποτέ 2 = σπάνια 3 = μερικές φορές 4 = συχνά 5 = πολύ συχνά

	Γονείς	Σύντροφο	Παιδιά	Συγγενείς	Γνωστούς	Αγνώστους
--	--------	----------	--------	-----------	----------	-----------

Λεκτική Βία						
Φωνές/Βρισιές/Απειλές/Εκβιασμούς						
Άλλο.....						

Φυσική Βία						
Βιοπραγία προς ανθρώπους						
Βιοπραγία προς αντικείμενα						
Βιοπραγία προς ζώα						
Ετεροκτονία						
Άλλο.....						

Σεξουαλική Βία						
Εξαναγκασμός σε πορνογραφική φωτογράφιση ή ταινία						
Εξαναγκασμός σε εκπόρνευση						
Άσεμνη Επίθεση/ Θωπιείες						
Ασέλγεια						
Απόπειρα Βιασμού						
Βιασμό						
Απαγωγή με σκοπό τη σεξουαλ.βία						
Άλλο.....						

Σχέση με θύμα σεξ. βίας						
Αιμομικτική						
Ομοφυλοφιλική						
Ετεροφυλική						
Τραβεστί						

38. Χρήση Νόμιμων Ουσιών; 1.Ναι 0. Όχι

(Σημείωσε τις συνήθειες του για τους **τελευταίους 12 μήνες**)

	1.Ελαφρύς (10-16)	2.Μέσος (20 +)	3.Βαρύς (35+)
Τσιγάρα			

	1.Περιστασιακή χρήση	2.Συστηματική χρήση	3.Απαραίτητη χρήση
Αλκοόλ			

	0.Ποτέ	1.Περιστασιακά	2.Συστηματικά
Κατάχρηση Φάρμακων			

39. Πήρε τους **τελευταίους 12 μήνες**, κάποιο από τα παρακάτω; Πόσο συχνά;

	0.Ποτέ	1.1-2 φορές	2. 3 - 5 φορές	3. 6 - 9 φορές	4. 10 -19 φορές	5. 20 - 29 φορές	6. 40 φορές και άνω
αναβολικές ουσίες							
Κωδεΐνη							
Αμφεταμίνες							
Μαριχουάνα, χασίς							
Κοκαΐνη κρακ/scank							
L.S.D.							
Ecstasy							
Ηρωίνη καπνιστή							
Ηρωίνη με ένεση							
Άλλο.....							

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ